

تەفسىرى قورئانى
بەرزو بەپىز

بەرگى نۆزدەيەم
سوورەتەكانى
(الشعراء) و (النمل)

عەلى باپىر

تہ فسیری سووږہ تہ کانی

الشُّعْرَاءُ وَ النَّبِيُّ

ته فسیری سووره ته کانی

الشعراء و النملک

نووسینی : عهلی باپیر

دیزاینی ناوه وه : زه رده شت کاوانی

چاپی یه که م ۱۴۴۲ ک - ۲۰۲۱ ز

۵۷۵ لاپه ره

۲۴ * ۱۷ سم

بابهت : نایینی

له به ریوه به رایه تی گشتی کتبخانه گشته کان - هه ریمی کوردستان

ژماره سپاردنی (۷) ی سالی ۲۰۱۲ پیدراوه

ته فسیری سووره ته کانی

الشَّعْرَاءُ

و

النَّمْلِ

نوسینی: علی باپیر

بینہ کی ہم تفسیرہ به گشتی

إِن الْحَمْدُ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْقَرُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ، وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ ﴿١٠﴾ آل عمران.

﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ أَنْقَرُوا رَبِّكُمْ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَجِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا رَبَّكَ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَأَنْقَرُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ، وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ ﴿١١﴾ النساء.

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْقَرُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ ﴿٧﴾ يُصَلِّحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَبَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، فَقَدْ فَازَ فَرًّا عَظِيمًا﴾ ﴿٧٦﴾ الأحزاب.

أما بعد: فإن أصدق الحديث كلام الله، وخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُخَدَّاتُهَا، وَكُلُّ مُخَدَّئَةٍ بِدْعَةٍ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ!

خوتنہرہ به ریزو خو شہ ویستہ کان!

هیج گومانی تیدانیہ - بو مروقی برودار - کہ نہو تہمہ نہی له خزمہت دوابین کتیبی خوا (قورٹان) دا به سہ رده بری، جا به ہر شیوہ بہک له شیوہ کانی له خزمہ تدا بووندا بی؛ خوتنندہ وہ، تیفکرین و امان، فیزکردن، کار پیکردن ... ہتد، به باشترین جیکرتن جیگا ده گری و، خاوندہ کہی له دنیاو دواپوژدا لیتی به ہرہمہ نہد.

(۱) نہوہ پنی ده گوتری: (خطبة الحاجة) کہ پتغہ مبہر ﷺ ہاوہ لان بہ ریزی فیردہ کرد، پتس ہر قسہ بہ کی گرنک، بیلتن، وہک وتاری جومعہ و داخواز ییکردن (خطبة) و... ہتدو، نہم وتارہ، ہر کام له: الترمذی: (۱۱۰۵)، النسائی: (۱۱۰۴)، ابن ماجہ: (۱۸۹۲)، أحمد: (۲۷۲۰)، الطبرانی: (۲۴۱۴) ہیناویانہ و (مسلم) یش به شیک ہیٹاواہ.

منیش که - وهك باسکردنی چاکه‌ی خوا (التحدّث بنعمة الله) ده‌یخه‌مه‌روو- له‌وه‌تی فامم کردۆتوه‌وه، خ‌وای به‌به‌زه‌یی و به‌خشه‌ر چاکه‌ی له‌گه‌ل کردووم و، به‌فه‌رمایشتی به‌رزو بئ وینه‌ی خۆیه‌وه سه‌رگه‌رمی کردوومو، به‌ر له‌ته‌مه‌نی بیست سالیی یه‌وه هیدایه‌تی داوم، که قورئانی به‌یزو پینز له‌به‌ر بکه‌م و، سه‌رقالی خوندنه‌وه‌ی ته‌فسیره‌کاتی قورئان و تیه‌وامانی نایه‌ته پر به‌ره‌که‌ته‌کاتی و، لی‌وردبوونه‌وه‌یان بم.

هه‌ر بۆیه‌ش تیکرای کتیب و نامیلکه‌و وتارو ده‌سه‌کانم، که‌م و زۆر له‌به‌ر پۆشنایی قورئان دا‌بوون، که‌ دیاره‌ هه‌ر ته‌مه‌ش شتیکی سروشتیه؛ ئاخ‌ر ئابا نی‌سلام بی‌جگه‌ له‌ قورئان پاشان سوننه‌تی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ، که‌ نه‌ویش هه‌ر روونکردنه‌وه‌ی قورئان و چۆنیه‌تی جیبه‌جیکردن و کارپێکردنیه‌تی، شتیکی دیکه‌یه؟! بی‌گومان نه‌خیر.

ئنج‌ا له‌میژ سالی‌ش بوو، که‌ براو خوشکاتیکی دل‌سۆزی ن‌زیک و ئاشنام، دا‌وایان لیده‌کردم که‌ ده‌ست بکه‌م به‌ دانانی ته‌فسیرو لیکدانه‌وه‌یه‌کی قورئان، هه‌تا له‌ په‌مه‌زانی سالی (١٤٢٨) دا‌هاته دل‌مه‌وه، که‌ ناوی خ‌وای لی‌به‌وتیم و ده‌ست به‌و کاره‌ گه‌وره‌و گرنگه‌ بکه‌م، به‌ل‌کو ورده‌ ورده‌ به‌پیی بو‌ارو ده‌رفه‌ت، هه‌رساله‌ هه‌ندیکی لی‌ ته‌نجام بده‌م، له‌گه‌ل سه‌رقالیی زۆرو جو‌راو جو‌ریشدا، هه‌تا ده‌رفه‌تیکی وام بو‌ ده‌ره‌ خستی که‌ بتوانم خیرایی تیدا بکه‌م و خۆمی بو‌یه‌کلایی (متفرغ) بکه‌مه‌وه‌و، خ‌وا پشتیوان بئ ته‌واوی بکه‌م، ته‌گه‌ر ته‌مه‌ن به‌به‌ریه‌وه‌ مابئ.

سه‌رچاوه‌ی دانانی ته‌م ته‌فسیرو لیکدانه‌وه‌یه‌شم، وێرای سه‌رنجدانی زۆریه‌ی نه‌و ته‌فسیرانه‌ی که‌ باون و، ده‌ستم پێیان گه‌یشتوه، بریتیه‌ له‌ وردبوونه‌وه‌و تیه‌وامانی خۆم له‌ خودی قورئان، چونکه‌ بی‌گومان قورئان: هه‌ندیکی هه‌ندیکی روون ده‌کاته‌وه: (القرآن یفسر بعضه‌ بعضاً)، پاشان سوننه‌تی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ، چونکه‌ پی‌غه‌مبه‌ری خ‌واش روونکه‌روه‌ه (مبیین)ی قورئانه، وه‌ك خ‌وا ﷻ فه‌رموویه‌تی:

﴿... وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَنْفَكُرُونَ ﴿۱۱﴾﴾ النحل.

واتە: ود زىكرمان بۆ لای تۆ ناردۆتە خوار، تاكو ئەودى بۆ خەلكى نىتراووتە خوار، بۆيان پروون بكەيەو، وه بەلكو خۆشيان بىرىبكه نەو.

ئومىدىشم وايە - بە يارمەتى خواى بەخشەر ﷻ - شاىستەيى ئەوهم ھەبى تەفسىرو لىكدانەو ھەكى وا بۆ قورئان پىشكەش بە مسولمانانى كوردستان بكەم، كە لە قورئان بوەشیتەو، ماىەى بە ھەرو سوودى خوتنەران بى، بە تايەتەش كە زياتر لە سى (۲۰) سائە لەگەل قورئانى بەرزو مەزن و تەفسىرەكانى و كىتەبەكانى سوننەتدا خەرىكم و، دەيان كىتب و بەرھەمى جۆراوجۆرم لە زۆربەى بوارەكانى زانستەكانى شەرىعەتدا پىشكەش كىردوون.

شايانى باسىشە كە ئەو بىست و دوو مانگ زىندانىى كرانەم لەلایەن ئەمىرىكاوھ - لە (۲۰۰۳/۷/۱۰ تاكو: ۲۰۰۵/۴/۲۸) - دەرفەتەىكى گەورەو گىرنگ بوو، بۆ زياتر پىدا قوولبوونەو ھى كىتەبى خوا (تبارك و تعالى) و، بۆ پەيدا بوونى تىگەبشتى تايەت لەبارەى زۆرىك لە تايەتەكانى يەو، ئەم راستىيەش لە مەوسووعەى: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله تعالى) دا زۆر چاك درەوشاودەتەو^{۱)} بەلام ھەلبەتە نالەيم و ھىچكەسىش بۆى نىە بلىن: كە ئەم تەفسىردى من تىروتەواو، چونكە وىراى سنووردار بوونى تواناو بىستم، لە بەرانبەر كىتەبى لە ھەموو پووئىكەو پەھا (مطلق) و بىسنوور (لا محدود)ى خوادا، نەشمىستوھ كە زۆر بەملاولادا بچم و بچمە نىو ھەندىك وردەكارىيەو، كە يان من تىيدا پىسپۆرو

۱) ئەم مەوسووعەيە كە تىستا چاپ كراو، كەوتۆتە بەردەستى خوتنەران و، سەرچەم ھەشت بەرك و دەورى سى ھەزارو پىنج سەد (۳۵۰۰) لاپەرەيەو، ھەولمداو بەگشتى تىيدا باسى سەرچەم لايەنەكانى ئىسلام بكەم و، تاكە سەرچاوەشم قورئان بوو، وىراى دەقەكانى سوننەت، كە لە ھۆش (ذاكرة) دا بووون.

شايانى باسە ئەو مەوسووعەيە لە چاپى دووھمى دا، كراو بە دوازدە (۱۲) كىتەبى سەر بەخۆ، بە مەبەستى ئاسانتر سوود لى بىنران .

شارهزا نیم، یان خونہر پتویستی پئی نیہ، له کاتیکدا دہیہوئی له قورٹان تیگات و، بزائی خوا (تبارک و تعالیٰ) راستهوخو چی پئی فہرمووه؟!

ئجنا ہەر لیتره شہوہ به پتویستی دہزانم پر به دل سوپاسی ئەو برا گەنجە پرووح سووک و گورج و گوئل و دلسۆزە بکەم (حەزی نەکرد ناوی بەئیم)، کہ هه لسا به نووسینهوهو هینانه سەر کاغەزو، پاشان تاپیکردن و دوایی پێداچوونەوهو هه له گیری، سەرجهم ئەم زنجیره دەرسه، که له تهسلدا له شیوهی وتار (محاضرة) دا پێشکەش کراون، ههروهها هه لسا به (تخریج) ی سەرجهم دهقه کانی سوننهت، له سەرچاوہ متمانہ پێکراوه کانهوهو، زەحمەت و ماندوو بوونیکی زۆری به سەرجهم بهرگه کانی ئەم تەفسیرهوه کیشاوه، خوا به باشترین شیوه پاداشتی بداتەوهو، هەر صالح و ساغ و سەلامەت و سەر بەرزبێ^(۱)، له خوای بهرزو بیهاوتاش داواکارم ئەو جوۆره گەنج و لاوانه له کوپان و کچان، له نیتو گه له کهماندا، زۆر بکات .

شایان باسیشه که ئیمه لهم تەفسیرهماندا، باسی بهش (جزء) هکانی قورٹان و دابه شکرده کانی دیکه ی وهک: - (حزب) - ناکهین، چونکه هەر سوورده تیک بوخۆی شتیکی سهر به خۆیهو، سەرجهم نایه ته کانی وهک نالقه کانی زنجیریکی پیکهوه په یوه ستو، ئاشکراشه که دابه شکرانی سەرجهم قورٹان بو سی (۳۰) بهش (جزء) و شه ست (۶۰) (حزب)، شتیکه له لایه ن زانا یانه وه کراوه، بو ناسانکاری خویندنی قورٹان، دیاره ئیمه له دابه شکردهی بهرگه کانی ئەم تەفسیره شدا، دیسان حیساب بو به شه کان (أجزاء) ی ناکهین و، به گوێردی سوورده ته کان، بهرگه کانی دیاری ده کهین.

(۱) ئەو برا دلسۆزە ئیستاش پاش تهواوکردنی نیوهی زیاتری قورٹان، لیبر اووانه بهردهوامه و عزمیشی جهزم کردوه، که نهگه ر ته مه نمان بهردهوام بئ، هه تا کۆتایی ئەم تەفسیره سەرگه رمی کاره که ی بئ .

دوا قسه شم نه وه یه که:

نهم ته فسیره - وه ک پیشتتر گوتمان - له ته سَلْدَا به شیوهی دهرس و وتار
 پیتشکهش کراوه، به لَام دواتر خۆم دووجار به وردیی پیندا چوومه وهو، به پیتی
 پیویست ده ستکاریم کردوه، دیاره هه موو دهرسیکیش به ناوی خواو ستایش
 خوا تَعَلَّمَ دهستی پیکردوه، به لَام ئیمه له سه ره تای دهرسه کانه وه، نه وانه مان
 لابرده، بو زۆر دووباره نه بوونه وهو، نه و (خطبة الحاجة) یه له سه ره تای نهم
 پیشه که یه وه هاتوه، له جیاتق سه ره تای سه رجه م دهرسه کانه.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ.

وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .

دووشه ممه ۲۵ رجب ۱۴۲۲

۲۰۱۱/۶/۲۷

هه ولیر

بەرچاۋ روونىيەكى گىزگ لەبارەى ئەم تەفسىرەۋە

خوتنەرى بەرئىز !

ھەرچەندە لە (پىشەكى گىشتى) ئەم تەفسىرەدا باسماڭ كىردودە كە بۇ نووسىنى ئەم تەفسىرە، لە ھەموو ئەو تەفسىرە باۋانەى دەستىم پىيان گەبىشتە، بەھرمەندبووم، ھەروەھا لە كۆتايى ھەر بەرگىكى ئەم تەفسىرەدا، سەرچەم ئەو تەفسىرانەى كەم و زۆر لىيان سوودمەند بووم، ناۋەكانىئامان بە رىز نووسىون، بە ئەم لىرەش ۋەك جەختكردەنەۋەى زىاترو بەرچاۋروونى باشتر بۇ ئىۋەى بەرئىز دەئىم :

مادام ناۋى تەفسىرەكانمان نووسىۋە، نە پىۋىست دەكات و نەدەشگونجى، بۇ ھەر تىگەبىشتن و بىرۆكەبەك، كە زۆرەى تەفسىرەكان لەبارەى ئايەتتەكەۋە، يان رستەۋ بىرگەبەكى ئايەتتەكەۋە، دەبەئىن، ئىمە ھەموو جارى ناۋى ئەو تەفسىرانە بىنن، بە ئەم بىگومان ھەر كات بىرۆكەۋ تىگەبىشتىكى تايبەتى بەكەك لە تەفسىرەكان ھەبى و بەكەۋتە بەرچاۋم، ئىچا چ پەسندى بەكەم، چ رەفزى بەكەم، ھەر كات بە پىۋىستى بزانم، بە تايبەت ئامازەى پىندەكەم، ئەگەرنا بە ئامازەى گىشتى و بە نووسىنى ناۋى تەفسىرەكان لە كۆتايى ھەر بەرگىكى دا، نىكتىفا دەكەم و، زۆرىش لە ئەمانەق زانستى (الامانة العلمىة) دەخەفتىم و مەبەستەم رەچاۋى بەكەم، چونكە ئەمىنى و ئەمانەت پارئىزى، رەۋشتىكى گەۋرەۋ بەرزى مەسولمانەتتە .

شاياڭ باسشە جارى ۋا ھەبە بىرۆكەۋ تىگەبىشتىكى تايبەتى خۆم، دەربارەى كۆمەئە ئايەتتەك يان ئايەتتەك يان رستەۋ بىرگەبەكى ئايەتتەك، بۇ دروست دەبى،

وہك تىگە يىشتن و بۆچوونى خۆم دەينووسم، كەچى رەنگە لە تەفسىرەكانى دىكەش - يەككىيان يان زياتر - دا ھەبى، ئەوئىش بەھۆى ئەوئەوئە كە من ئەو تەفسىرەم ئەكەوتۆتە بەر دىدە، يان دىتوومەو لەيامم ئەماوہ.

پېئىشەكى ئەم بەرگە

الحمد لله حق حمده والصلاة والسلام والبركات على عبده محمد النبي
الأمي المبحوث رحمة للعالمين وآله أجمعين صحبا وأزواجاً وقرابة والتابعين لهم
بإحسان إلى يوم الدين.

خوئىنەرە بەرتز و خوۆشەوئىستەكانم! سوپاس و ستايش بۆ خوا يارمەتيدايىن ئەم
بەرگى نۆزدەيمەش نامادەى چاپ بگەين، كە ھەردووك سوورەتى: (الشعراء)
و (النمل) ى تىدان واتە بەشى نۆزدە (الجزء التاسع عشر) بەپىيى دابەشكردنى
قورئان لەلايەن زانايانەو ھە بۆسى بەش (ثلاثين جزءاً) شايبانى باسيشە ئەم
بەرگەش ەك سەرجم بەرگەكانى دىكە و بەھەمان شىواز و بەرنامەيە و،
ويپراي تەفسىركردنى ئايەتەكان بە ھەوت ھەنگا، ژماردەك كورته باسيش
لە تەفسىركردنى ھەردووك سوورەتەكەدا ھەن و ئاويتەيان كردن، گرنگترينيان
ئەمانەن:

أ - لە سوورەتى (الشعراء) دا:

- ۱- دەلامى دوو پرسیار.
- ۲- كورته باسيك لەبارەى پووەكەو ھە شەش بەرگەدا.
- ۳- كاريگەريى شيرك و كوفر لەسەر تىكچوونى دەروونىي و جەستەيى مرؤف.
- ۴- كورته باسيك لەبارەى شيعر و شاعيرانەو.

ب- لە سوورەتى (النمل) دا:

- ۱- كورته باسيك: شەش وردە سەرنج لەو ئايەتە موبارەكانە (۱-۳).
- ۲- راستكردنەو ھى ھەلەيەكى زەقى (محمد الطاهر بن عاشور).

۳- حېكمەت و ھۆكۈمە شەرئىيەكانى بەسەرھاتى سولھىمان عليە السلام.

۴- ھوت ھوونە لەھەلە راستكردنەوھكانى قورئان بۆ خاوەن كىتیبەكان.

۵- كورنەباستىك لەبارەى بېستنى مردووانەوھ.

ھىوادارىشم تىوھى بەرپىز و خۆشەويستىش - خۆينەرەوانى ئەم تەفسىرە -
بەشئىنەى و سەرنجدانى وردو تىوھرامانى قوولەوھ ئەم تەفسىرە بخۆيننەوھ و
باشترىن بەھرەى لى وەرېكرن.

خواش پشتىوان بى بەرگەكانى دىكەى ئەم تەفسىرە بەخىراىى و يەك لەدواى
يەك چاپ و بىلاو دەكرىننەوھ.

والسلام علينا وعلى عبادينا الصالحين

سبحان ربك رب العزة عما يصفون، والسلام على المرسلين والحمد لله رب العالمين

۲ / جمادى الأولى / ۱۴۴۲ ك

ز ۲۰۲۰/۱۲/۱۷

تہ فسیری سوورہ تی

الشعراء

دەستىپك

بە پىزان!

نەمپۇڭ كە ۲۶/۱ رەمەزانى، سالى (۱۴۴۰) ى كۆچىسى، بەرانبەر (۲۰۱۹ / ۵ / ۳۱) ى زاپىيە، خوا پشتىوان بى، دەست دەكەين بە تەفسىر كىردى سۈرەتى (الشُّعْرَاءُ)، كە تىمە سەردەتا پىناسەي دەكەين و، نىۋەرۇڭكە كەي دەردە خەين، بەر لەۋەي بىنە سەر شىكىردنەۋەي چەمك و واتاي ئايەتە كانى لە چەند دەرسىڭدا و ئەمە ۋەك پىشەككىيەكە، بۇ تەفسىر كىردى كۆي ئايەتە كانى سۈرەتەكە.

نىۋەرۇڭكى سۈرەتى (الشُّعْرَاءُ) و بابەتە كانى

لە حەوت (۷) بىرگەدا پىناسەي ئەم سۈرەتە دەكەين و، نىۋەرۇڭكە كەي دەخەينە روو:

يەكەم: ناۋى ئەم سۈرەتە:

ئەم سۈرەتە زياتر يەك ناۋى بۇ بەكارھاتوۋە، ئەۋىش بىرىتە لە ناۋى (الشُّعْرَاءُ)، چونكە وشەي (الشُّعْرَاءُ) لە ھەموو قورئاندا تەنيا لىرەدا ھاتوۋە، بۇيە زۇربەي ھەردە زۇرى زانايان ئەم سۈرەتەيان ھەر لە سەردەتاۋە بە سۈرەتەي (الشُّعْرَاءُ) ناسيوۋە، بەلام كەمىكىش ناۋى (طسم) يان بۇ بەكارھىتاۋە ۋە گوتوۋيانە: سۈرەتى (طسم)، ھەندىكىش ناۋى (الجامعة) يان بۇ بەكارھىتاۋە لە ۋە روۋوۋە

که به سه ره هاتی جهوت له پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، له م سوږه ته دا هاتوه که به سه ره هاته کانی: موسا علیه السلام و هاروونی برای، پاشان نبیره ایم، دواپی نووح، نجا هوود و، صالح و لوط و، شوعه یب (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ن.

دوه م: شونینی دابه زینی:

نهم سوږه ته مه ککه یه و له شاری مه ککه دابه زیوه و، به سه رنج دانی نایه ته کانی و نیوه روکیان به ناشکرا نه وه ده زانری.

سیه م: ریزبه ندیی له موصحه ف و له دابه زین دا:

له ریزبه ندیی موصحه فدا ژماره (۲۶) ه واته: که له سوږه تی فاتحه وه پیدایتی، به لام له ریزبه ندیی دابه زین (تَرْتِيبُ التَّزْوِيلِ) دا به پای زوره ی زانایان ژماره (۴۷) ه، دواپی سوږه تی (الواقعة) و، پیش سوږه تی (النمل) دابه زیوه و، له هه ندیک گپردراوان (روایات) دا هاتوه که هه ندیک نایه تی نهم سوږه ته مه ککه یی نه بن، بو نمونه هه ر کام له (ابن الزبیر) و (ابن عباس) ه وه، (خوا له خوین و بابیان رازی بن) هاتوه که:

(أ) - ﴿وَالشَّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ﴾، تاکو کو تایی سوږه ته که، له مه دینه دابه زینی.

(ب) - (مقاتل) یش که په کتکه له زانایانی تابعین، لپی گپردراوه ته وه که نایه تی: ﴿أَوْ كُرَّ يَكُنْ لَهُمْ آيَةً أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ﴾، له مه دینه دابه زیوه، وه ک (ابن عاشور) له ته فسیره که ی هیناویه تی^(۱).

هه ندیک له ته فسیره کانی دیکه ش ناماژیه ان به وه داوه، به لام بیگومان نه وانه هیچیان به لگه نین له سه ر مه ککه یی نه بوونی سوږه ته که و، له سه ر مه دینه یی

بوونی نهو نایه‌تانه‌ش که ناماژه‌یان پیداون، چونکه به نسبت نهو نایه‌تهوه که باسی (الشُعراء) دهکات له کۆتایی سووره‌ته‌که‌دا، له راستیدا شاری مه‌ککش شاعیری لیبووه و شاعیری لیبوون، هم شاعیری مسولمان هم شاعیری نامسولمان، به‌لکو مه‌ککه مه‌لبندی شاعر و شاعران بووه.

به نسبت نهو نایه‌ته‌شوهه که باسی نهوه دهکات که: [نایا بو نهوان نیشانه و به‌لگه نیه که زانایانی به‌نو نیسرا تیل ثم قورنانه بزنان؟!] له مه‌ککش جوړیک له تیکه‌لیی له‌گه‌ل خاوه‌ن کتیبان دا هه‌بووه و، له زور نایه‌تی سووره‌ته مه‌ککه‌یه‌کاندا، نهوه هاتوه، نه‌ک ته‌نها له سووره‌تی (الشُعراء) دا بو وینه:

(أ) - له سووره‌تی (الرعد) دا خوا ده‌فه‌رموی: ﴿قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ﴾ (۱۲) واته: بلئی: خوا به‌سه‌شاید بئ له نیوان من و تیوه‌داو، نهو که‌سه که زانیاری کتیبه پيشووه‌کانی له لایه (خاوه‌ن کتیبان).

(ب) - له سووره‌تی (القصص) یس خوا ده‌فه‌رموی: ﴿الَّذِينَ آمَنَتْهُمْ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ﴾ (۵۳) واته: نهوانه‌ی پيش ثم قورنانه، یان پيش بیغه‌مبه‌ر موحه‌مه‌د کتیبان پیداون، نهوانه‌ بر‌وای پئ دین یانی: نهوانه‌یان که نه‌هلی نینصاف و ویزدانن.

(ج) - له سووره‌تی (العنکبوت) یس دا هاتوه، ده‌فه‌رموی: ﴿وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الْكِتَابَ فَالَّذِينَ آمَنَتْهُمْ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمِنْ هٰؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا اِلَّا الْكَافِرُونَ﴾ (۱۷) واته: بهو شیوه سه‌رسوپه‌هنه‌ره (که هه‌ر ده‌بئ به‌خوی بچو‌ترئی) کتیبان بو لای تو دابه‌زاندوه، ئنجا نهوانه‌ی کتیبان پیداون (واته: پيشتر) بر‌وای پئ دین و نه‌نیا بی‌بر‌وایان (نهوانه‌ی که نایسه‌لمیتن نینصاف و عه‌قل و ویزدان به‌کارنا‌هینن) نکو‌لیی لی ده‌که‌ن.

(د) - هه‌روه‌ها له سووره‌تی (الأحقاف) دا هاتوه، ده‌فه‌رموی: ﴿قُلْ اَرَأَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي اِسْرٰءِيْلَ عَلٰى رَسُوْلِهِ فَنَامَنَ وَاَسْتَكْبَرْتُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ﴾ (۱۶) واته: پیم بلین: نه‌گه‌ر ثم قورنانه له لایه‌ن خواوه

بئ و، ئیووش پئی بیبروابن و له بهنوو ئیسرائیل شایه دئیک شایه دئی بدات، ئه و بپروا بئینئ و ئیووش خؤان به زل بگرن، {هه لۆیستان چی ده بن؟!} به دئنیایی خوا خؤه زلگران راسته رئی ناکات.

هه لئه ته سووره تی دیکه ش هه ن له سووره ته مه ککه یه کان، له و جؤره، بۆ موونه: له سووره تی (الکھف) یشدا ئاماژه کراوه، به به سه رها تیک که فوره ی شیبیه کان چوونه مه دینه و راوژئیان به خواهن کتیبان کردوه: ئایا ئیمه چۆن بزانین موحه ممه د راسته، یان راست نیه؟! ئه وانیش فئریان کردوون سئ پرسیا ری لئ بکه ن: ده رباره ی: رووح و، (ذی القرنین)، و (أصحاب الکھف)، ئه وانیش پرسیا ره کانی لئ ده که ن، وه ک کاتی خوئی له ته فسیری سووره تی (الکھف) دا باسما ن کردوه، که واته: ئه وه نابیته به ئگه ی ئه وه که ئهم سووره ته ئه و نایه تانه ی مه ککه یی نین، به ئکو ئهم سووره ته هه موو نایه ته کانی مه ککه یین.

چوارهم: ژماره ی نایه ته کانی:

ئهم سووره ته ژماره ی نایه ته کانی: (٢٢٦)ه، یاخود (٢٢٧)ه، به لأم زیاتر ژماره ی (٢٢٧) یان داناوه، له و موضعه فانه دا که له بهرده ستمان.

پنجهم: نیه و رۆکی:

نیه و رۆکی ئهم سووره ته، وه ک نه خسه ی گشتی ئهم سووره ته، نه گهر ته ماشای بکه ین، به مجؤره یه:

ئهم سووره ته نو نایه تی سه ره تایی: نایه ته کانی (١ - ٩)، وه ک پئشه کیی وان بۆ ئهم سووره ته، که باسی هه لۆیستی نه رئنیانه ی بیبروایانه له به رانه ر فوړئانداو، ئاماژه یه کی کورت به رووده که به بیت و پئزه کانی زه ویه.

پاشان بەسەرھاتی ھەوت لە پێغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) دێنن، ئەگەر ھاروون و مووسا بەیەكەوھە حیساب بکەین، ئەگەرنا دەبن بە ھەشت، لە پانتایی: (۱۸۲) نایەت دا.

دوایی (۳۶) نایەتی کۆتایی (۱۹۱ - ۲۲۷) دیسان بە پلە یەكەم ھەر باسی قورئان و ھەلوێستی كەلەپدەقەنە ی كافرانە لە بەرانبەر قورئاندا، وێرای پووچەڵ كردنەوھێ قسە و تۆمەتەكانیان، كەواتە: (۹ + ۳۶ = ۴۵) پێشەكیی و پاشەكیی، نەم سوورەتە (۴۵) نایەتی زیاتر بۆ باس و خواسی قورئان تەرخانكراو، (۴۵) نایەت لە (۲۲۷) دەكە، (۲۲۷ - ۴۵ = ۱۸۲) واتە: (۱۸۲) نایەت تەرخانكراون بۆ گێرانەوھێ ھەوت بەسەرھات لە بەسەرھاتی پێغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، كە بەسەرھاتەكانی:

- ۱- مووسا و ھاروونی برای (عَلَيْهِمَا السَّلَام) و، گەلەكەیان لەگەڵ فیرعەون و دارودەستەكەیدا.
- ۲- بەسەرھاتی ئیبراھیم عَلَيْهِ السَّلَام لەگەڵ بابی و گەلەكەیدا.
- ۳- بەسەرھاتی نوح عَلَيْهِ السَّلَام و، گەلەكە ی.
- ۴- بەسەرھاتی ھوود عَلَيْهِ السَّلَام و، گەلەكە ی (عاد).
- ۵- بەسەرھاتی صالح عَلَيْهِ السَّلَام و، گەلەكە ی (ثمود).
- ۶- بەسەرھاتی لوط عَلَيْهِ السَّلَام و، گەلەكە ی گەلی لوط.
- ۷- بەسەرھاتی شوعەیب عَلَيْهِ السَّلَام و، گەلەكە ی مەدەبن (أصحاب الأيكة).

شەشەم: نایەتمەندییەكانی ئەم سوورەتە:

دەتوانین كۆمەڵێك نایەتمەندی لەم سوورەتە دەربێنین، كە نایەتن بە خۆیەو، ئەو چوارەیانم لەلا زق و دیار بوون:

۱- نهم تهعبیره: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾ ههشت جاران دووباره بوتهوه، نهم تهعبیره که دوو نایهته بهبهکهوه، ههشت جاران لهم سووردهتهدا هاتوهو، تنها لهم سووردهتهدا وایه.

۲- پینج جاران لهسه زمانی ههر کام له: نووح و هوود و صالح و لووط و شوعهیب (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، نهم تهعبیره دووباره بوتهوه: ﴿أَلَا نُنْفِئُكَ﴾ ﴿إِنِّي لَكُرْسُوفٌ أَمِينٌ﴾ ﴿فَأَنْفِقُوا لِلَّهِ وَأَطِيعُوا﴾ ﴿وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ نهمش تنها لهم سووردهتهدا بهم شیوده.

۳- وشهی (الشُّعْرَاءُ) له هه موو قورئاندا تنیا لهم سووردهتهدا هاتوه.

۴- تنیا لهم سووردهتهدا هاتوه که: فیرعهون له مالی نهواندا بهختوکرانی مووساو، کوشتنی کابرای قیبتیی، به چاوی مووسادا بداتوهه، تنیا لیرهدا هاتوه که فیرعهون وهک منهتیک لهسه مووسای النَّحْلَةَ بکات، که له مالی نهواندا بهختو کرلوه، کهچی نهو له بهرانبهر نهو چاکه بهدا، بینهکه دهرچوهه - به حیسابی فیرعهون - نهو کابرا به قیبتیه شی لی کوشتوون، که له سووردهتی (القصص) دا بهسه رهاته کههی هاتوه، وهک خوی پیرهردگار ناوا دهفه رموی: ﴿قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِثًا وَلِيدًا وَلِئْتَ فِثًا مِنْ عَمْرِكَ سِنَّينَ ﴿١٨﴾ وَقَعَلْتَ فَعَلْتَكَ أَلْتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾ واته: فیرعهون گوتی: نایا به گچکه بی توّمان له نیو خوّماندا بهختو نهکرد و، چهند سالان له ته مهنت له نیو تیمهدا نه مایهوه؟! نهو که تنهشت کرد که کردت و، تو له ناسوپاسان بووی، له سله و بینهکه کان بووی؟! حاشای مووسا النَّحْلَةَ لهوه، که دواپی دهیگه بهتی، مووسا النَّحْلَةَ چ وه لَمِیکی ددانشکینتی نهو دوو قسانهی فیرعهون ده داتهوه!

شایانی باسه: تیمه بهسه رهاتی ههر کام له: نووح و هوود و لووط و شوعهیبمان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، له ته فسیری سووردهتی هووددا به درژی بی باس کردوه، بهسه رهاتی (صالح) یشمان له سووردهتی (الحجر) دا باس کردوه، بهسه رهاتی نیبرایه یشمان له سووردهتی نیبرهیمدا و، بهسه رهاتی مووسا و هاروونی برای و

گەلەکیان (بەنوو ئیسرائیل) لەگەڵ فیرعەون و دارودەستەکهیدا، لە سوورەتی (الأعراف) دا هەشت قۆناغمان لێ باسکردوون و، پێنج قۆناغ ماون، پێنج قۆناغی سەرەتای ژیان و بەسەرھاتی موسا عَلَيْهِ السَّلَام ھاروونی برای و گەلەکیان و فیرعەون و دارودەستەکهی، ئەو پێنج قۆناغەش لە کاتێک دا دەگەین بە تەفسیری سوورەتی (القصص) لەویدا، خوا عَلَيْهِ السَّلَام یارمەتیمان بدات باسی دەکەین، بۆیە ئێمە لێرەدا بە کورتیی بەسەر بەسەرھاتی ئەو پێغەمبەرانیەدا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، دەڕۆین، چونکە لەو شوێنانەدا کە نامازەم پێناندا، ئێمە کردوومانە بە عادت کە بەسەرھاتی ھەرکام لە پێغەمبەرانی (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، بە وردیی و بە وردەکاریەکانەو، ھەموو نایەتەکانی کە پەیوەستێ بە بەسەرھاتی ھەرکام لەم پێغەمبەرانیەو کە دەیتوێژینەو، ھەموویان پێکەو دەین، نجا ئێستا ئەوێ کە مابێ لە بەسەرھاتی پێغەمبەرانی (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، جگە لە موحمەد عَلَيْهِ السَّلَام کە سەرۆدی پێغەمبەرانی، بیست و چوار پێغەمبەرەکی دیکە، ھەموویان کەم و زۆر بەسەرھاتەکانیانمان باسکردو، بەلێ ئێمە لە تەفسیر کردنی سوورەتەکانی رابردوودا، ژیان و بەسەرھاتی ئەو (۲۴) پێغەمبەرەدی ناویان لە فورێناندا ھاتو، لە ئادەمەو تا کو عیسا، بەسەرھاتی ھەموویانمان باسکردو.

ھوتەم: دابەشکردنی ئەم سوورەتە بۆ چەند دەرسیک:

دەرسی یەكەم: نایەتەکانی: (۱ - ۹) دەگرێتە خۆی، کە ھەک پێشەکیی وایە بۆ کۆی سوورەتەکە.

دەرسی دووہم: بەسەرھاتی موسا و ھاروون (عَلَيْهِمَا السَّلَام) و گەلەکیان بەنو ئیسرائیل و فیرعەون و دارودەستەکهی، نایەتەکانی: (۱۰ - ۶۸) واتە: (۵۹) نایەت دەگرێتەو.

دەرسی سێھەم: بەسەرھاتی ئیبراھیم عَلَيْهِ السَّلَام لەگەڵ بابی و گەلەکییدا کە نایەتەکانی: (۶۹ - ۱۰۴) واتە: (۳۶) نایەت دەگرێتە خۆی.

دهرسی چوارهم: به سه رهاتی نووح الطيلاء و گه له که ی که نایه ته کانسی: (۱۰۰) - (۱۲۲) واته: (۱۷) نایه ت ده گریته.

دهرسی پینجه م: به سه رهاتی هوود الطيلاء و، گه له که ی عاد، که نایه ته کانسی: (۱۲۲ - ۱۴۰) نه ویش دیسان (۱۷) نایه ت ده گریته وه.

دهرسی شه شه م: به سه رهاتی صالح الطيلاء و، گه له که ی (ممود) که نایه ته کانسی: (۱۴۱ - ۱۵۹) واته: (۱۸) نایه ت ده گریته خوی.

دهرسی چه وته م: به سه رهاتی لووط الطيلاء و، گه له که ی که نایه ته کانسی: (۱۶۰) - (۱۷۵) واته: (۱۵) نایه ت ده گریته خوی.

دهرسی هه شته م: به سه رهاتی شوعه یب الطيلاء و، گه له که ی که لیره دا ناویان به: (أصحاب الأيگة) هاتوه، که نایه ته کانسی: (۱۷۶ - ۱۹۱) نه ویش (۱۵) نایه ت ده گریته وه.

دهرسی نۆیه م: پاشه کیی ئەم سووره ته، که نایه ته کانسی: (۱۹۲ - ۲۲۷) واته: (۳۶) نایه ت ده گریته خوی.

✱ دهرسی په گه م ✱

بئناسەى ئەم دەرسە

ئەم دەرسە لە نۆ (٩) ئایەت پێکدەي، ئایەتەکان: (١ - ٩)، کە وەك پێشتر باسمانکرد، ئەم دەرسە وەك پێشەکی ئەم سوورەتە وایە، تەوهری سەرەکی ئەم نۆ ئایەتەش، بریتیه لە باسی فوژان و هەلۆتستی خراب و کەللەرەقانهی بئیروایان لە بەرانبەریدا.

پاشان ناماژەبەگیش بوو ڕووه‌که به پیز و بەره‌مداره‌کانی زه‌وی کراوه، به‌ گشتی، دوایش باسی نیشانه بوونی ڕووه‌که له‌سه‌ر په‌روه‌دگارێتی خوا و ته‌نیا په‌رستراویتی خوا، کراوه.

دوایی باسی بئیروایان بوونی زۆربه‌ی خه‌لکی ڕۆژگاری پێغه‌مبه‌ر ﷺ کراوه، خواش ﷻ به‌ هه‌ردوو سێهه‌تی به‌رز و مه‌زنی: ﴿الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾، وه‌سفه‌ کراوه، ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾، کە وەك گوتمان ئەو تەعبیره هه‌شت جارێان له‌م سوورەتە موباره‌که‌دا دووباره‌ بوته‌وه‌.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿طس﴾ ١) يَا أَيُّهَا الْكَافِرِينَ ٢) لَعَلَّكَ بِنَجْعِ فَنَسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُمْسِكِينَ ٣) إِنْ شَأْ نُزِّلَ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةٌ فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ ٤) وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمَنِ مُخْبَرٍ أَلَّا يَكُونُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ ٥) فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَاءَ لِيَوْمِهِمْ أَنْ بُعِثُوا بِمَدْيَنَ ٦) أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمْ أَبْلَلْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ٧) إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ٨) وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ٩)

مانای دهقاو دهقی نایه تہکان

به ناوی خوای به به زهیی به خشنده

اِطْسَمَ (١) نهوانه نایه تہکانی کتیبیکی روون و پروونکه رهوون (٢) نهی موحه ممه د!) ردهنگه به هوئی نهووه (که خه لکه که) نابنه بروادار، له خه فه تان خووت بفه و تینی (٣) نه گهر بهانه وی به زور بیانکهینه بروادار و ملیان پی که چ بکهین، له ناسمانه وه به لکه و نیشانه به کیان داده به زیننه سهر، نجا گهر دنیان بوی زه بوون و که چ ده بی (٤) ههر بیر خستن وه به کی تازه شیان له (خوای) به به زه یه وه بو بی، پرووی لی وهرده گیرن (٥) بیگومان نهوان نهو پیا مای له خواوه بو یان هات به درو یان دانا و، به مسوگه ری هه واله کانی نهو یان بو دی که گانه یان پیده کرد (٦) نایا سه رنجیان نه داوه ته زهوی، چندان جوره پرووکی به پیتر و به ره همدارمان تیدا پرووندوون؟! (٧) به دنیایی له وه دا نیشانه (و به لکه) هه به (له سهر ته نیا پهروه ردگار تینی و ته نیا په رستراو تینی خوا) له حالیکدا که زور به یان بروادار نین (٨) به دنیاییش ته نیا پهروه ردگار ت بالادهستی میهره بانه (٩)

شیکرنه وهی هه ندیک له وشهکان

(الْمُرِينِ): وشه ی (مبین) دهگونجی له (أَبَانَ) ی (لازم) هاتبی، که پیویست به به رکار (مفعول به) ناکات، وهك (أَبَانَ الْقَمْرُ) یانی: (ظَهَرَ) مانگه که ده رکهوت، ده شگونجی له (أَبَانَ) ی تبه رکه ر (مُتَعَدِّي) هوه هاتبی که پیویستی به به رکار (مفعول به) ده کات، وهك (أَبَانَ الْمُدْرَسُ الدَّرْسِ) ماموستایه که ده رسه که ی پروونکرده، لیره هه ردوو واتایه کان هه لده گری، چ به مانای (ظَهَرَ) بی، چ به مانای (وَضَحَ)

بنی واته: نهم نایه تانه هی کتیبکی روونن، پوشنن، یان: نهم نایه تانه هی کتیبکی روونکه رهون.

(بَخَعٌ نَّفْسَكَ): واته: فهوتینه ری خوئی، (البَاخِعُ: القَاتِلُ، وَحَقِيقَةُ البَخَعِ: إِمَاعُ الذَّبْحِ، قَالَ الرَّمْحَشَرِيُّ: إِذَا بَلَغَ السَّكِينُ البَخَاعَ، وَهُوَ عِرْقٌ مُسْتَبِطُنُ الفِقَارِ) (باخع) به مانای بکوژ دئی، نه صلی مانای (بَخَع) بریتیه له سه برینی شتیک به شیوه ده که چه قوکه قوول داگری، زه مه خسه ری گوتوویه تی: ته گهر چه قو که یشته (بَخَاع) که بریتیه له ده ماریک له نیو برکه کانی گهر دندایه.

(أَعْنَقْتَهُمْ): (أَعْنَقَ: جَمَعَ عُنُقٌ وَهُوَ الرَّقَبَةُ) (أَعْنَقَ) کوی (عُنُق) ه، (عُنُق) یش واته: گهر دن، مل.

(مُحَدَّثٌ): (أَيُّ جَدِيدٍ، أَيْ ذِكْرٌ بَعْدَ ذِكْرٍ، يُذَكِّرُهُمْ بِمَا أُنزِلَ مِنَ الْقُرْآنِ)، (مُحَدَّثٌ) واته: تازه په یادابوو بهو واتیه که: خوا بَعْدَ ذِكْرٍ بیرخه رهوه له دوی بیرخه رهوه له قوربان ناردوویه ته خوار، واته: به نسبت نه وانوه تازه بووه، نجا له گه ل نه وهدا تیکنایری که فه رمایشتی خوا بَعْدَ ذِكْرٍ سیفته تی خوابه و بنی سه ره تابه.

(كُرَّ أُنْبُنًا)، (كُرَّ): لیره دا (عَبْرِيَّةٌ إِسْمٌ دَالٌّ عَلَى الكَثَرَةِ، وَمَنْصُوبَةٌ بِـ ﴿أُنْبُنًا﴾ أَي: أُنْبُنًا كَثِيرًا) (کم) لیره دا پیی ده گوتری: (کم الغیریة) ناویکه مانای زوری ده که یهنی، یانی: (أُنْبُنًا كَثِيرًا) که به ﴿أُنْبُنًا﴾ مه نصوبه که له دوی خویه ده دئی، زور رووه کمان رواندوون.

(زُورٍ): (صِنْفٌ) واته: جور، پؤل.

(كِرِيمٍ): (أَيُّ نَفِيسٍ مِنْ نَوْعِهِ، أَوْ الحَسَنُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ) (کریم) ههر شتیکی باشه له جوړی خوئی، یاخود: شتی نیاب و په سندن، لیره دا به نسبت رووه که وه یانی: رووه کی به پیژ، به رهه مدار و باش، ته گهر زهوی به (کریم) وه صف بکری، یان باسی مروفی بکری، باسی ههر شتیکی بکری، ههر کاتیک سیفته تی (کریم) یو ههر شتیکی به کارهات واته: باشترین یاخود، جوړیکی زور باش لهو شته ی باسکراوه.

مانای گشتی نایه تهاكان

خوا سوره تنی دهفه رموی: ﴿سَمِ الْاَللّٰهُ الرَّحْمٰنُ الرَّحِیْمُ﴾ به ناوی خواى به به زه یی به خشنده، وهك زورچار باسمانكردوه، واته: دهست پیده كه م، یان دهست پیکردنم، به ناوی خواى به به زه یی به خشنده یه، نجا نهم رسته موباره كه ده بئ نینسان چوار واتایان له دلئ خوی بگری، کاتیک كه ده یلئ، واته:

۱- نهم کاره م دهست پیده كه م به ناوی خوا، نهك به ناوی خوم، یان به ناوی خه لك، یان ناوی ههر كه سیک.

۲- نهم کاره ده كه م به پئی به رنامه ی خوا.

۳- نهم کاره ده كه م به توانیه ك كه خوا سوره تنی پئی داوم.

۴- نهم کاره ده كه م بو رازی کردنی خوا سوره تنی.

نجا خوا سوره تنی سئ پیتان له سه ره تاي نهم سووره ته وه دینئ ﴿طَسْر﴾، كه تاوا ده خویندرینه وه: (طاسین میسم) نه مانه سئ پیتن له (۲۸) پیته كه، كه زمانى عه ره بیان لئ پیکدی و، قورنانش به زمانى عه ره بیى هاتوه، تیمه ش له سه ره تاي ته فسیری سووره تی (یونس) دا به درئی باسیکی سه ره به خومان له باره ی نهو (۲۹) سووره ته وه كردوه، كه بهو پیتانه ده ستیان پیکردوه، كه دووانیان مه دینه یین و نهوانی دیکه مه كکه یین، نهو پیتانه ش پیتان ده گوتری: (الْحُرُوفُ الْمُقَطَّعَةُ) پیته پچر پچره كان، واته: پیته كان وهك وشه یه ك نین، بو وینه: ناکری بلئی: (طَسْم) یان به ﴿الْاَلْ﴾، بلئی: (الْم)، چونکه نهوانه پیتی پچر پچرن، به لئ به سه ره یه كه وه نووسراون، به لام به جیایا ده بیژرن، تیمه له وئ باسیکی تیر و ته سه مان كردوه، له باره ی هه ركام لهو (۲۹) سووره ته وه، كه بهو

پتہ پچر پچرانہ، دست پتدہ کهن، باشرین ماناش بویان که من پئی گه یشتووم، هر نهویه که خوا تَّائِبَاتٍ دیهوی به هر که سیک که قورن ان ده خویتتهوه، به تابهت نهوانی که نهیاری قورن ان پیمان بفرموی: نهو قورنانه، هر کام له سووره ته کانی که (۱۱۴) سووره تن، هر لهو پیتانه پیکهاتوه که تیوه قسه یان پی ده کهن و، شتیان پی دهنووسن له (ا، ل، م، ن، ص، ق، ... هتد).

کهواته: نهو که رهسته بهی که نه م قورنانه ی لی پیکهاتوه، نهو فرمایشته بیوتنه به، نهو که رهسته به له بهر دستی تیوه شدا هه به، نجا نه گهر راست ده کهن قورن ان فرمایشتی خوا نه، بو پیغهمبه ری کۆتایی خوی موحه ممهد تَّائِبَاتٍ ناروده، فرموون تیوه ش نهوه عهرز و نهوه گهر، (مهیدان مشکان نه یان کیتلاوه)! نهو که رهسته به که قورن ان لی پیکهاتوه، له بهر دستی تیوه شدا هه به، فرموون تیوه ش قورن ان تیکی وایتن، وهک خوا تَّائِبَاتٍ تهحه ددای کردن: ﴿ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٣١﴾ الطور، واته: با قسه به کی وهک قورن ان باین، نجا که نه یان توانی فرموی: ﴿ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوْرٍ مِّثْلِهِ مُفْتَرِيْنَ ﴿٣٢﴾ هود، واته: با ده (۱۰) سووره قی هه لبه ستر او باین، تیوه که ده لین: قورن ان هه لبه ستر او! نجا که هر نه یان توانی، فرموی: ﴿ فَأْتُوا بِسُوْرٍ مِّنْ مِّثْلِهِ ﴾ البقرة، وینه ی بهک سووره قی باین، وهک سووره ته کانی: (العصر، الکوثر، النصر)، نهو سووره تانه که به کی ته نیا سی نابه تن، به لام هر نه یان توانی، وهک خوا ده فرموی: ﴿ إِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا ﴾ البقرة، نه که نه تان توانی و هه گیزیش ناتوان، ﴿ فَأْتَعُوْا النَّارَ الَّتِي وَقُوْدُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِيْنَ ﴿٢١﴾ البقرة، خۆتان لهو ناگره بارینن که سووته مه نیبه که ی خه لکه و به رده، بو بیروایان ناماده کراوه.

نجا ده فرموی: ﴿ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّبِعُوا سُلُوْبَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا سُلُوْبُهُمْ لِيُفْسِدُوْا عَلَیْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿١٢٠﴾ نهو نابه تانه هی کتیبکی روون، یان: هی کتیبکی روون که ره وهن، وشه ی ﴿ اَلَّذِيْنَ ﴾ هه ردوو واتیه کان هه لده گری.

بویہش بہ ناماڑہی دوور فہرمووہتی: ﴿تَلٰکَ﴾ چونکہ لہ زمانی عہرہبیدا ناوی ناماڑہ: (ہذا) بُو نیر و (ہذہ) بُو مَن، نگہر بُو نیریک بِن، ناوا دہلئی، نگہر تُوڑی دوورتر بِن دہلئی: ﴿ذٰلَکَ﴾ ٹہوہ بُو تُوڑی دوورتر، بہلام نگہر دوورتر بِن دہلئی: ﴿ذٰلَکَ﴾، نجا لیرہ ﴿تَلٰکَ﴾، لہ بہرانبہر ﴿ذٰلَکَ﴾، یانی ٹہو ٹاہتانہ، بُوچی بہ ناوی ناماڑہی دوور ہاتوہ؟! ٹہمہ دہگونجی بہ چہند شیوہیک وہلام بدرتہوہ:

(أ) - لہبہر ٹہوہی پینگہ و مہقامی ٹہو ٹاہتانہ زور بہرز و دوورہ.

(ب) - ٹہو ٹاہتانہی ٹیوہ زور بہ دووریان دہزانن، فہرمایشی خوا بن.

(ج) - ٹہو ٹاہتانہی عہقلی کولی ٹیوہ دوورہ تیان بگات.

نجا خوا روو لہ پیغہمبہر ﴿﴾ دہکات: ﴿لَمَّا بَخَّ سَمٰکَ اَلَّا یَکُوْنُوْا مُؤْمِنِیْنَ﴾، رہنگہ، نیریکہ تُو فہوتینہری خُوْت بی بہہوی ٹہوہوہ کہ نابہ پروادار، یانی: زور خہفہتیان لئی دہخوی و زور نارہحہت دہبی نیریکہ خُوْت بھوتینی و لہ خہفہتیان خُوْت خہفہتخان کردوہ، ﴿اِنْ نَّشَأْ نَزَّلْ عَلَیْہِم مِّنَ السَّمٰوٰی اٰیۃً فَظَلَّتْ اَعْنَاقُہُمْ لِمَا خَضِعِیْنَ﴾، نگہر ہمانہوی لہ سہرٹوہ نیشانہکیان بُو دادہبہزینین، کہ ملہکانیان، گہردنہکانیان بُوی کہچ دہبن، زہبوون دہبن، بہ تہکید لیرہدا مہبہست لہ (اٰیۃً) واتہ: نیشانہیک، موعجزیہیک، وہک ہی پیغہمبہرانی پٹشوو ﴿عَلَیْہِمُ الصَّلٰۃُ وَالسَّلَامُ﴾ بہ تابیہت نیشانہکانی کہ مووسا ﴿اَللّٰہُ﴾ بُو بہنوو ٹیسراٹیلی ہیناون، یان نیشانہکانی کہ مووسا پٹشانی فیرعون و گہلہکہبانی داون، کہ نہباتوانیوہ لہ بہرانبہر ٹہو نیشانانہدا لام و جیم بکہن، نگہر ہمانہوی لہ سہرٹوہ نیشانہکی ناویان بُو دادہبہزینین، کہ نہتوانن لہ بہرانبہریدا ہیچ بلین، ﴿وَمَا یَأْتِیْہِم مِّنْ ذِکْرِ مِّنْ الرَّحْمٰنِ مُّحَدِّثًا اَلَّا کَانُوْا عَنْہُ مُّعْرِضِیْنَ﴾، لہ خوی خواون بہزہییہوہش، ہیچ بیرخہرہوہیکہ کی تازہیان بُو نایہت، مہگہر رووی لیوہردہگیرن.

﴿فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَاءَ لَهُمْ أَنْبَاؤُا مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾، به دنیایی نه‌وان به درویشان دانا، پیغمبریان ﷺ به درو دانا، قورئانیان به درو دانا، پهایمی خوی پوره‌ردگاریان به درو دانا؛ به دنیایی له‌مه‌ودوا هم‌واله‌کانی نه‌وهی که گالته‌ی پیده‌که‌ن، بویان دئی، نه‌وهی گالته‌یان پیکردوه چیه؟! پیغمبر ﷺ بوده، قورئان بووه، که هم‌میشه نه‌وانه‌ی گالته به شتیک ده‌که‌ن، به زوری وایه له‌به‌ر نه‌فامیی خویانه، له‌به‌ر نه‌وه‌یه که تیناگه‌ن، نایناسن و شاره‌زای نین.

نجا خوا ﷺ نه‌وه که نیشانه و به‌لگه‌یه‌کی وایان بو دانا‌به‌زینتی، که گه‌ردنیان بوئی که چ بی و، نه‌توانن له به‌رانبه‌ریدا ته‌کان بخون و، نه‌توانن لام و جیم بکه‌ن، نه‌یفه‌رموه: بوچی ناینیرم، به‌لام به ته‌نکید که باسی قورئان ده‌کات، یانی: له جیاتی نه‌وهی خوا ﷺ نیشانه و موعجیزه‌یه‌ک بنیرتی، به ناچاری بر‌وا بیتن، نه‌وه موعجیزه‌یه‌کی بو ناردوون، به‌لگه و نیشانه‌یه‌کی بو ناردوون که به نیختیاری بر‌واییتن، چونکه مرؤفایه‌تیی کاتی خوی له قونایگی ساوادا بووه، بویه له قه‌ده‌ر قونایگی خوی مامه‌له‌ی له‌گه‌لدا کراوه، که موعجیزه‌ی پیغمبرانی پیشوو (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) موعجیزه‌ی به‌ره‌ست بوون، نیشانه و به‌لگه‌ی به‌ره‌ست و یاسا‌در بوون، به‌لام له دوی هاتنی پیغمبره‌ری کوتایی، مرؤفایه‌تیی گه‌یشتوته قونایگی پیگه‌یشتووتر، بویه ده‌بی له قه‌ده‌ر نه‌وه قونایگی که پیگه‌یشتوه، که قونایگی کامل بوونه، قونایگی زیاتر گه‌شه‌کردن و به‌ره‌و پیش‌چوونه، له قه‌ده‌ر نه‌وه قونایگی بدویرتین، نه‌ویش نه‌وه‌یه که خوا به‌وه موعجیزه‌یه، که موعجیزه‌یه‌کی نه‌ده‌بی، فیکری، عیلمیی، که له قورئاندا به‌رجه‌سته‌یه، به‌وه خوی پوره‌ردگار نه‌وه مرؤفایه‌تیی ده‌دویتی، که سه‌رپشکیی و هه‌لبزاردنیان هه‌یه له به‌رانبه‌ریدا، بر‌وای پتی بیتن، یاخود بر‌وای پتی نه‌هینن، به‌لام بو وینه: کاتیک خوا ﷺ کیتی طووری به‌رزکردوته‌وه به‌سه‌ر به‌نو ئیسرا‌ئیلدا وه‌ک سیبه‌ر، وه‌ک ده‌فه‌رموی: ﴿وَإِذْ نُنَقِّنَا اٰجِبِلَ فَوْقَهُمْ كَانَهُ ظِلْمٌ وَظَنُوْا اَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ خُذُوْا مَا آتٰیٰنٰكُمْ بِقُوْرٍ وَّادْكُرُوْا مَا فِیْهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ﴾ (١٧١) الاعراف، واته: کاتیک که جیایه‌که‌مان به‌سه‌ر سه‌ریانه‌وه وه‌ک

ھەرتىك بەرز كىردەۋە و پىيان وا بوو، بەسەرياندا دەكەۋى، ئەۋە لەو ھالەتەدا مەرۋف وىست و ھەلبۇزاردى نامىتى.

ھەرۋەھا خوا ﷻ ئەو نۆ (۹) موعجىزەيەي كە داۋنى بە موسا ﷺ كە دەفەرەمۆي: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَمَلَأَ بَيْنَهُ إِسْرَءِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ فَقَالَ لَهُمُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكُمْ يَمُوسَىٰ مَسْحُورًا ﴿۱۰۱﴾﴾ الإسراء، كە لە تە فسىرى سوورەتى (الأعراف)دا بە درىژىي باسما كىردوون، لە راستىدا ئەۋە جۇرتىك لە ناچار كىردى تىدا بوو، بەلام قورئان ناچار كىردى تىدانيە، بەلكو ئىقناع كىردى تىدايە، ئەۋەش جۇرتىكە لە رىزگرتى خوا ﷻ لە ئۆمەتى پىغەمبەر ﷺ كە ھەموو بەشەرىيەت تىستا ئۆمەتى موھەممەد ﷺ، چ وەلامى دايتتەۋە، كە ئەھلى نىمان و نىسلان، چ وەلاميان نەدايتتەۋە، كە بەردەوام بانگ دەكرىن و ھەموويان لەسەر مىلاكى موھەممەد ﷺ، ئەۋە جۇرتىكە لە رىزگرتى خوا ﷻ لە مەرۋفابەتى، لە دواي ھاتنى پىغەمبەرى خاتەمەۋە ﷺ كە موعجىزەيەك و بەلكەيەكىان بۇ بنىرى، وىست و ھەلبۇزاردىيان لە بەرانبەرىدا ھەبىت.

دوايى خوا ﷻ نامازە دەكات بە يەككىك لە نىشانە گەۋرە و گىرنگەكانى خۇي، كە ئەۋىش دىسان ھەر لەو نىشانە و موعجىزانەن، كە دەبى مەرۋف بە عەقلى تىيان ورد بىتتەۋە و تىيان تىبكات، نەك بە ھەستەۋەرەكانى مامەلەيان لەگەلدا بكات، بىيىنى و دەنگەكەي بىيىتى، بەلكو دەبى بە عەقلى تىبىفكرى، دەفەرەمۆي: ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ الْأَرْضِ كَرَاهٍ رَبَّنَا فَأَبْنَأْنَا فِيهَا مَنَازِلَ رَسُولِ كَرِيمٍ ﴿۱۰۲﴾﴾، ئايا سەرنجيان نەداۋەتە زەۋى، لە زەۋىيان نەروانىۋە، كە زۆر روۋەكى بەرھەمدار و بە پىت و پىزمان تىدا روۋانداۋە، ئايا سەرنجيان نەداۋە؟! كە دەلتىن: روۋەك واتە: لە پنچە گىابەكى كچكەۋە بگرە، تاكو ھەموو جۇرەكانى روۋەك كە لەسەر زەۋى دەپوئىن، ھەموو جۇرە سەۋزەكان، ھەموو جۇرە مېۋەكان، ھەموو جۇرە درەختەكان، ھەموو ئەۋەي كە دەپوئى، چ بەردار بن، چ بىيەر بن، ھەموۋى دەگرىتتەۋە، كە ئەۋە بۇ خۇي گەۋرەترىن، بەلكەيە لەسەر بالادەستىي و مېۋەبانىي خوا، لەسەر ئەۋە كە

خوابی نہ ہو پھر مشووری خواردوہ لہ مروّثہ کان و، ھہموو پتداویستیہ کانی
 بو دابین کردوون، بویہ دہفہ رموی: ﴿ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَّمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴾،
 لہوہدا کہ باسکرا، واتہ: لہ رووہک دا کہ سہر زہوی دادہ پووشی - کہ دوایی
 تیمہ باسیکی تاییہت لہ بارہی رووہک و جوڑہ کانی رووہ کہوہ دہ کہین - لہوہدا
 نیشانہ ھہیہ، نیشانہ بہ کی گہورہ و گنگ ھہیہ، ﴿ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴾،
 بہ لآم زور بہ بیان بروادار نین، واتہ: خہ لکہ کہی روژگاری پیغہ مہر ﷺ دہ شکونجی
 مہ بہ ست پتی کوئی مروّقیہ تیی بی، زور بہ بیان نابنہ بروادار، لہ گہل نہوہ شدا کہ
 پہ کیان نہ کہوتوہ لہ سہر بہ لگہ، نہ گہر بیانہوئی بروا بیتن، بہ لآم بہ لگہ کہ نہوہ
 نیہ کہ ناچار بیان بکات و، ویست و بژاردہ بیان لہ بہ رانہ بریدا لہ دہست بدہن.

﴿ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهٗوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴾، بہ دنیایی تہ نیا پەرورہ دگارت زالی میہرہ بانہ،
 بالآدہستی بہ بہ زہیہ، کہ وک گوتمان، ٚم تہ عبیرہ: ﴿ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَّمَا كَانَ
 اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴾، ﴿ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهٗوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴾، ھہشت جاران لہم سوورہ تہ
 مو بارہ کہ دا دو بارہ بوّتوہ.

نجا وک دوایی لہ بہ سہرہاتی نہو حہوت پیغہ مہر انہ (عَلَيْهِمُ الصَّلٰةُ
 وَالسَّلَامُ)، کہ لہم سوورہ تہ دا بہ سہرہاتہ کانیاں گیر دراوہ تہوہ، دہیکہ یہ نی، ٚم
 تہ عبیرہ کہ دہفہ رموی: ﴿ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهٗوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴾، اہہ دنیایی تہ نیا
 پەرورہ دگارت زالی میہرہ بانہ، یاخود: بالآدہستی بہ بہ زہیہ { زور لہ گہل نتوہ روکی
 بہ سہرہاتی پیغہ مہر اندا دہگونجی، چونکہ خوا زال و بالآدہستہ بہ سہر دوژمان و
 ناحہ زانی پیغہ مہر اندا، میہرہ بان و بہ بہ زہیہ، بو پیغہ مہر ان و شوئیکہ وتوو انیاں
 صہلات و سہلامی خوا لہ پیغہ مہر ان و، لہ شوئیکہ وتوو انیاں رازی بی.

مہسہلہ گرنگہکان

مہسہلہ ی ۱۰ کہم:

ثاہتہ روون و روونکہرہوہکانی قورنآن، ہر لہو پیتانہ داپریژراون کہ
مرؤفہکان پیمان دہدوین، کہچی ثاہتہکان دہستہوسانکہریشن بو تیکرای
مرؤفہکان، لہ سوئنگہی لہوہوہ کہ فرمایستی خواہ:

خوادہفرموی: ﴿طَسَّرَ ۱﴾ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿۲﴾

شیکردنہوی ٹہم دوو ثاہتہ، لہ دوو برگہدا:

۱- ﴿طَسَّرَ﴾، ٹہوانہ سنی پیتن: پیتی (طا)، پیتی (سین)، پیتی (میم)، سنی پیتن لہو
(۲۸) پیتہی زمانی عہرہبیان لی پیکدی، قورنایش بہ زمانی عہرہبیی ہاتوہ، بہ لام ٹیمہ
لہ سہرہتای تہفسیری سوورہتی (یونس) دا، بہ درژیی قسہمان لہبارہی ٹہو پیتانہوہ
کردوہ، کہ لہ سہرہتای (۲۹) سوورہت لہ سوورہتہکانی قورنآندا ہاتوون.

با لیرہش ٹہنیا ہوشداری و ناگاداریہکی گچکہ بخہینہ روو، لہبارہی ٹہو پیتہ
پچر پچرانہوہ، کہ لہ سہرہتای (۲۹) سوورہتی قورنآن دا ہاتوون، ہہموو ٹہو پیتانہ
کہ ہاتوون ژمارہیان چوارہدہ (۱۴) پیتہ، ٹہو (۱۴) پیتہش ٹہم دہقہ کویمان دہکاتہوہ:
(نَصْحٌ حَكِيمٌ قَاطِعٌ لَّهٗ بَرٌّ) واتہ: دہقیکی کاربہجیتہ زور راستہ نہتیبہکی تیدابہ.

ہہلہتہ دہشگونجی بہ شیوہیہکی دیکہش ٹہو (۱۴) پیتی داپریژرن، بہلام
نہوہ بہکیکہ لہ داپرشتنہکانیان و، رستہبہکی زور گہورہ و گرنگ لہو (۱۴) پیتہ
پیکدی، واتہ: ٹہم قورنآنہ دہقیکی کاربہجیتانہیہ، گومانسی تیدا نیہ، گومان و
ٹومہتہکان دہبری و نہتیبہکیشی تیدابہ.

ننجا (الزمخشری) گو توویہ تی: وک (ابن کثیر) له ته فسیره که ی خویدا^(۱) لیتی خواستوتته وه: (هَذِهِ الحُرُوفُ الأَرْبَعَةُ عَشْرُ، مُشْتَمِلَةٌ عَلَى أَصْنَافِ أَجْنَاسِ الحُرُوفِ مِنْ: المَهْمُوسَةِ، وَالْمَجْهُورَةِ، وَالرُّحْوَةِ، وَالشَّدِيدَةِ، وَالْمُطَبَّقَةِ، وَالْمَفْتُوحَةِ، وَالْمُسْتَعْلِيَةِ، وَالْمُنْخَفِضَةِ، وَالْقَلْقَلَةِ) (نمانه جوړه کانی پیته کانن) گو توویہ تی: نهم چوارده (۱۴) پیته هه موو جوړه کانی پیتان ده گرنه وه، چ نهو پیتانه ی به ده نگی کپ ده گوترین، چ نهوانه ی به ده نگی بهرز ده گوترین، مه یله و نه رمن، یاخود توندن، ننجا داخراون، یان کراوه ن، ننجا به رزن، یاخود نزن، یاخود (قَلْقَلَةُ) ن کاتیک ده بیژرین، ده نگیان دی، هه موو جوړه کانی پیته کان، له و (۱۴) پیته دا، که له سه رده تای نه و (۲۹) سووره ته دا هاتوون، ههن.

(۲) - نَكَ أَيَّتْ أَلَكِنْبِ أَلْمِينِ ﴿﴾، نَكَ ﴿﴾، نَامَاژَه بُو دُوور:

أ- یان له بهر نه وه ی پتگی نه و نایه تانه زور دوور و بهرزه.

ب- یان له بهر نه وه ی نه و نایه تانه پتگی که بیان دوورتره و، چه مک و واتایه که بیان دوورتره، له وه ی عه قلی کولی نه وان تیبگات.

ج- یان له بهر نه وه ی نه وان به دوور یان زانیوه، فرمایشتی خوا بن.

﴿أَلْمِينِ﴾، ده گونجی له (أَبَانَ الأَزْم) دوه بی، واته: روون و روشن و دیار و بهرچاو، وک (أَبَانَ القَمْرُ) مانگه که ده رکهوت، ده شگونجی: ﴿أَلْمِينِ﴾، لیره دا له (أَبَانَ المَتَعَدِّي) دوه هابتی، چونکه وشه ی (أَبَانَ) هه م به (قاصِر) هاتوه، هه م به (مَتَعَدِّي) یش، که نه وکاته ﴿أَلْمِينِ﴾، ده بیته روشنکه ره وه، روونکه ره وه، (المُجَلِّي لِلْحَقَائِقِ) روونکه ره وه بُو راستیه کان، ننجا له راستیدا: قورنان، هه م روشنه بُو نه هلی خو ی، هه م روشنکه ره وه شه.

مهسه لهی دووهم:

نامۆزگاریی خوا بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ بۆ پیغه مبه ره که هی که له خه فه تی کافر ه کان خۆی نه فه وتینی، چونکه نه گهر خوا بیه وی ناچار ی بر و ا هینانیان بکات، نیشانه و مو عجزیه ی مل پی که چکه ریان بۆ داده به زینی و، له مه و دواش هه و آلی نه وه ی که گاته ی پنده که ن بۆ یان دی:

خوا ده فرموی: ﴿لَمَّا كَبَحَ نَسَكَ الْاَلَا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾ اِنْ نَشَأْ نُزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً يَظْلَتُ اَعْنَاقَهُمْ لَمَّا خَضِعِينَ ﴿٤﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرِ مِنَ الرَّحْمٰنِ مُحَدَّثًا اِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ ﴿٥﴾ فَقَدْ كَذَّبُوْا فَسَيَأْتِيهِمْ اَنْتَبُوْا مَا كَانُوْا يَدَّيْسْتَرُوْنَ ﴿٦﴾﴾ الشعراء.

شیکردنه وه ی ئەم ئایه تانه، له حهوت بر گه دا:

١- ﴿لَمَّا كَبَحَ نَسَكَ الْاَلَا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ﴾، په نگه فه وتینه ری خۆتی له سۆنگه ی نه وه وه که نابنه بر وادار، واته: خه لکه که نابنه بر وادار، (لَعَلَّ: لِلتَّرْجِي لِكِنْ اِذَا جَاءَتْ فِي تَرْجِي شَيْءٍ مَخُوفٍ، سُمِّتَ اِشْفَاقًا وَتَوْفَعًا)، (لَعَلَّ) بۆ نومی د هوار بوونه، له کور دیدا ده بیته: په نگه، له وان هیه، نیزی که، پیده چی، به و وشه کور دیا نه مانا ده کر ی، به لام نه گهر بۆ نومی د هوار بوون بۆ شتی کی مه تر سیلی کر او ب، نه و کاته پیی ده گوتری: دَلَّ پَسُو و تان و په رۆش بوون و، چاوه پر وان کردنی شتی که بی.

که لیره ده فرموی: ﴿لَمَّا كَبَحَ نَسَكَ الْاَلَا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ﴾ یانی: نیزی که وه خۆت بفه وتینی له بهر نه وه ی نه وان ه نابنه بر وادار، وشه ی (بَحَجَّ) وه ک پیتشریش باس مان کرد (الْبَحَجُّ: اِعْمَاقُ الدَّبْحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْبِخَاعِ)، (بَحَجَّ) له نه صلی زماندا بری ته له وه که که سیک شتی که سه رده بر ی، ناژه لیک نیجیریک سه رده بر ی، چه قویه که ی وا داگری، تا کو ده گاته (بِخَاعِ)، (بِخَاعِ) یش نه و په گه یه له لای کر کر اگه کانی گه رده.

که دەفه رموی: ﴿الَّذِينَ لَا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ﴾، واتە: (لأن لا يكونوا مؤمنين) به هوی ئەودەو که نابنە برۆادار، واتە: له داها توودا نابنە برۆادار، به هوی ئەودەو خەریکە خۆت بڤهوتینی.

هەلبەتە ئەمە لەسەرئیکهوه نامۆزگاریبە بۆ پێغه مبهەر ﷺ، لەلایەکی دیکه شهوه، مه دح و په سندی پێغه مبه ریشه ﷺ که ئەوە نده به په رۆش و دلسۆز بووه له گه ل خه لکه که، خه ریک بووه له داخ و خه فه تی نه وان، که برۆا ناهیتن و خۆیان له و هیدایه ت و به ره که ته ی خوا بیه ش ده که ن، خۆی بڤهوتینی له خه فه تان، هەلبەتە له سوورەتی (الکھف) یش دا نزیک له و ته عبیره و، له چەند شونیتکی دیکه شدا شیوه ی ئەوه هاتوه، که دیاره پێغه مبه ر ﷺ زۆر به په رۆش و به زدی بووه و زۆر خه فه تی خواردوه، زۆر ناره حه ت بووه به هوی برۆانه هینانی خه لکه که، بۆیه پێویستی به وه کردوه خوا ﷺ چەند جار ناوا نامۆزگاری بکات که: زۆر خۆتیان پتوه ناره حه ت مه که، ئەمە ئەودەشی لئ ودرده گیری که مروۆی مسوولمان، ئەوانه ی که میراتگرو شونیکه وتووی پێغه مبه رن ﷺ، ده بی ئەوانیش وه ک پێغه مبه ره که ی خۆیان بن، به خه م خه لک و، کۆمه لگا و، ده ورو به ریان هوه بن، خه فه تیان لئ بخۆن، مشووریان لئ بخۆن، په رۆشیان بن، به زه بیان له گه ل بنوئین، چونکه پێغه مبه ر ﷺ وابووه، بۆیه جاری وابووه له و سیفه ته باشه یدا تیبه راندوه، که بریتیه له شه فه قه ت و به زه یی و، پێویستی به وه کردوه خوا ﷺ ناگاداری بکاته وه، که تیمه په رتیه و زۆر خۆت ناره حه ت مه که.

(۲) ﴿إِنْ نَشَأْ نُزِّلْ عَلَيْهِم مِّنَ السَّمَاءِ آيَةٌ﴾، ئەگەر بمانه وێ له سه رتیه نیشانه به کیان بۆ داده به زتین، وشه ی (نُزِّلَ) خۆت راویشه ته وه: (نُزِّلَ) هه ردوو خۆت نده نه و کانی ش به ک و اتایان هه یه، نیشانه به کیان بۆ داده به زتین ئەو نیشانه یه، ئەو موعجیزه یه، چی ده کات؟

(۳) ﴿فَطَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ﴾، گه رده نه کانیان به درزیایی رۆژ بۆی که چ ده بن، بۆ زه بوون ده بن، بۆ ئەو نیشانه و موعجیزه یه که دامانبه زاندوه.

(بَات) بۆ کاری شهوئی به کاردی و، (ظَلَّ) بۆ کاری رۆژی به کاردی، یانی: نه گهر نهو نایه ته دابه زیتین، به درژیایی رۆژی ملی نهوانه بۆی که چ ده بی و، گهر دنیان بۆی زه بوون ده بی، چونکه نامرایی مه رج (ان الشرطیة) کرداری رابردو ده کاته داهاتوو، که ده فهرموئی: (إِن)، (إِن) ای (شرطیة) یه، نه گهر همانه وئی نایه تیک دابه زیتین له سه رتوه بۆیان، یانی: له داهاتوودا، (فَطَلَّتْ) هه رچه نده رابردوه، به لآم به هوی (إِن) ای (شرطیة) وه ده چسته داهاتوو، له داهاتوودا ملیان بۆی که چ ده بی.

۴- ﴿ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرِ مِنَ الرَّحْمَنِ مُحَدَّثًا ﴾، له لای خوی خاوهن به زه بیه وه، هه چ زیکرتیک (قورناتیک) ی تازه یان بۆ نایه ت، (مُحَدَّثًا) یانی: (جَدید)، لیره دا (ذکر) مه به ست پی قورنانه، یانی: چه ند نایه تیک، یا خود سوورده تیک تازو، به نسبت نهوانه وه تازه پهیدا بوو، قورناتان بۆیه ناوی لیتراوه (ذکر) چونکه راستیه کان بیر خه لک ده خاته وه، هه ر قورناتیک تازیه یان له لایه ن خوی خاوهن به زه بیه وه بۆ بی.

۵- ﴿ إِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ ﴾، مه گهر نهوان پشتی تیده که و، رپوی لی ورده چه رختین. ۶- ﴿ فَقَدْ كَذَّبُوا ﴾، به دننیا بیه وه نهوان به درۆیان دانا، واته: تیتستا ده رکه وت نهوانه پشت هه لکردنه کیان، پشت هه لکردنی به درۆ دانانه و برپا پی نه هیتانه یه، نه ک سه رنجیان دابی و بۆیان ده رکه وتی که ناهه فه، ئنجا پی بیبروابن، به لکو هه ر له سه رده تاوه پشتیان لی هه لکردوه و برپایان پی نه هیتاوه، نه ک لی رامین و سه رنجی بده ن.

۷- ﴿ فَسَيَأْتِيهِمْ أَنْتَوُا مَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴾، به دننیا بی له مه ودوا هه واله کانی نه وه ی که گالته یان پی ده کرد، بۆیان دیت، (أَنْبَاءً) کۆی (نَبَأً)، که بریتیه له هه واله دان له شتیکی مه زن، یانی: له مه ودوا راستی هه واله کانی نه وه ی گالته یان پی ده کرد، بۆیان دی، نهو هه واله راستانه یان بۆ دین و بۆیان ده رده که وئی: خراب به هه له داچوو بوون.

وشه ی (أَعْنَقَهُمْ) کۆی (عُنُق) هو، به مانای (رَقَبَةً) یه، به کوردیی ده لیتن: مل، گهر دن، نه ستۆ، به لآم هه ندی له زانایان گوتوو یانه: ﴿ فَطَلَّتْ أَعْنَاقَهُمْ لَمَّا

خَضِيعِينَ ﴿١٠﴾، (أَغْنٰقُ) وەك چۆن مانای گەردن و ملی هەبە، بە مانای گەورە
 قەومیش دێ، كەواتە: (أَغْنٰقُ) واتە: گەورەكانیان، سەرۆكەكانیان، هەرۆهە: (عُنُقُ
 مِنَ النَّاسِ، أَي: جَمَاعَةٌ مِنَ النَّاسِ) (عنق) بە مانای: كۆمەڵە خەلكی كیش دێ.

بەلآم وەك (الطبري) و زۆر بەی توێژەرەوان گوتویانە: هەر مانای یەكەمیان
 زیاتر گونجاو، واتە: ملیان كەچ دەبێ، و، گەردنیا زەبوون دەبێ، لە بەرانبەر
 ئەو نیشانهەدا كە خوا ﷻ لە ناسمانەوہ بۆیان دا یە زۆنێ.

وەلامی دوو پرسیار:

یەكەم: بۆچی خوا ﷻ نە یوستوہ نیشانهەکی وا بنێرێ، ملیان بۆی كەچ بێ، لە
 بەرانبەریدا تەكان نەخۆن؟

وەلآمەكە ی نەوہ یە: كە خوا ﷻ نەم ژیا نی دنیا یە داناو، مرۆفی تیدا تاقی
 بكاتو، نجا نەگەر خوا ﷻ نیشانهەکی وا ی بنا ردا یە، ئەو كاتە خەلك ناچار
 دەبوون بپروا بێنن و، بپروا هیتان ئازا یە تیی نە دەبوو، واتە: ئەو كاتە دەرچوون
 لە تاقی كردنەوہ كە، دەبوو بە ئیجباریی و، هیچ هەلبژاردن و سەرپشك بوونی
 مرۆفی تیدا نە دەما!

بەلآم خوا و یستوو یە تی: ئیمە لەم ژیا نی دنیا یە دا تاقی كاتو، كا تیک
 مرۆفیش تاقیدە كری تەوہ كە دەرفە تی هەبێ ناوا بپروا، یا ناوا بپروا، ناوا وەلآم
 بداتو، یا ناوا وەلآم بداتو، بەلآم ئەو كاتە وەلآمەكە مسۆگەر دەبوو، بۆ
 وێنە:

نەگەر خوا ﷻ وەك لەسەر بەنوو ئیسرا ئیل كیوہ كە ی راگرتو، ناواش شتی كی
 بەسەر سەری ئەو خەلكوہ را بگرتا یە، ئایا بەسەرتان دا بكەوێ، یا ناوا
 دەهیتن؟ ئەو كاتە بپروا هیتانەكە دەبوو بە شتی كی ناچاریی و، ئەو حیکمە تە ی

خوای **مَرُوْفٰی** بؤ هیناوه ته دی، که بریتیه له تاقیرانه وه، ئەو حیکمه ته تیده چوو.

دووهم: له وانه یه یه کئی پرسیاریکی دیکه بکات: ئەدی خوای **مَرُوْفٰی** بؤ به نوو نیسرائیل بوچی وایکردوه؟ ده ئیین: له راستیدا بؤ به نوو نیسرائیل که وایکردوه، بؤ ئەوه نه بووه تیمان بئین، چونکه به نوو نیسرائیل ئیمانان هه بووه به خواو به مووسا سه لامی خوای لیبی، به لکو بؤ ئەوه بووه پابه ند بن، چونکه خوای پهروه ردگار که کیوه که شی به سهروه به رز کردوونه وه، ئەوه نه بووه بفرمووی: تیمان بئین، به لکو فرمووی: تایا پابه ند ده بن یان نا؟ ملکه چ ده بن بؤ شه رعه تیک که خوا به مووسادا سه لامی خوای لیبی ناردوویته، یان نا؟ نه گه رنا بؤ فیرعه ون و قومه که ی خوای **مَرُوْفٰی** به لئ، چهند موعجیزه ی دابوون به مووسا، که نه گه ر نه هلی ئینصاف بان، ده یانزانی ئەوانه نیشانه و به لگهن، له سه ر ئەوه که مووسا راست ده کات، که له تفسیری سووره تی (الأعراف) دا، به تفصیل باسمان کردوون، که خوا **مَرُوْفٰی** ناوا ده ست پیده کات:

﴿وَلَقَدْ أَخَذْنَا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقِصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذْكُرُونَ ﴿١٣٢﴾ فَإِذَا جَاءَتْهُمْ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هَذِهِ وَإِنْ تُصِيبِهِمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسَىٰ وَمَنْ مَعَهُ أَلَّا إِنَّمَا طَلَرْتُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣٣﴾ وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ لِّنَسْحَرَنَّا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٤﴾ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالْدَّمَ ؕ آيَاتٍ مُّفَصَّلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿١٣٥﴾﴾ الأعراف.

ئهمانه هه وتیان به دوا یه که دا: سالانی گرانیی، که میی به ربووم، توفان، کولله، نه سپن، بوقه کان، خوین، ههروه ها گۆچانه که ی مووسا له گه ل دهستی راستیشی، ئەوه نو، ﴿وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَىٰ سِتْرًا مَّا يَبْتِغِيهِ﴾ ﴿١٣١﴾ الإسراء، نو به لگه ی روون و ناشکرمان دابوون به مووسا، به لام ئەو به لگه روون و ناشکرمانه، ههچیان ئەوه نه بوون که: به تۆبزیی ده بی ملکه چ بکه ن، به لکو: فرموون ئەوه

بەلگەيەو، ئاشكرايە، بە چاۋى سەر دەيىنن و بەھەستەوەرەكانتان مامەلەي لەگەلدا دەكەن.

بەلام ديسان دەرفەتى ئەوہ ماوہ، كە ئىنسان ويستی خۆي بەكاربىنى، بەلام بۆ بەنوو ئىسپرائىل لەبەر ئەوہى گوتوويانە: ئىمە ئىمانمان ھەيەو، ئىمانيان ھەبووہ، بەلام ناچار كوردنەكە بۆ پابەند كوردنيان بووہ بە تەوراتەوہ، بەو شەرىعەتەوہ كە مووسا عليه السلام لە خواوہ بۆي ھىناون، بۆ رىكخستى ژيانى خىزانى و، كۆمەلایەتسى و، سياسيان.

مہ سہ لہ ی سٹیہ م:

سہ رنجرا کیشانی خوا ^{۱۱۱} بؤ جورہ پر بہرہم و، پیزہ کانی پرووک لہ زہویدا،
کہہ نیشانہ یہ کی مہ زنی تیدایہ، بؤ ہہر کہ سٹیک لہ خواناسی بگہ ری و بیہ وی
خوا ہرست بن، بہ لام زور بہ یان بروادار نین و خواش زالی میہرہ بانہ:

خوا دہ فہ رموی: ﴿۱۱﴾ اَوْلَم مَرَوْا اِلَى الْاَرْضِ كَمَا اُنۡبَاْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ کَرِيۡمٍ ﴿۱۲﴾ اِنۡ فِی ذٰلِکَ
لَاٰیۃٌ وَمَا کَانَ اَکْثَرُهُمۡ مُّؤْمِنِيۡنَ ﴿۱۳﴾ وَاِنَّ رَبَّکَ لَهٗوَ الْعَزِيۡزُ الرَّحِيۡمُ ﴿۱۴﴾

شیکردنہ وہی تہم ثایہ تانہ، لہ پینج برگہ دا:

۱- ﴿۱۱﴾ اَوْلَم مَرَوْا اِلَى الْاَرْضِ ﴿۱۱﴾، نایا بؤ زہویان نہ پوانیوہ، لیژہ دا بؤیہ (یری) بہ (لی) بہ
ہرکاری ویستوہ، تہ گہرنا (یری) (یراہ) خوا بہرکار دہ خوازئ و پیوستی بہ (لی) نیہ.

بؤ تہ وہیہ کہہ مانای تہ ماشا کردن و تیوہ پامان بگہ یہ نئی، اَعْدٰی یَرٰی —
(لی) لَتَضْمِنَه مَعْنٰی النَّظَرِ الْمُوَدِّي اِلَى الْاِغْتِبَارِ بؤ تہ وہی مانای تہ ماشا کردنیکی
گہ یہ نہر بہ عیبرہ قی بخریتہ نیو، بؤیہ بہ (لی) تہ عہ ددای کردوہ، وہ ک زور جارن
گوتوومانہ: لہ زمانی عہرہ بییدا بنچینہ یہ ک ہہ یہ پئی دہ گوتری: (تَضْمِنَ) واتہ:
خستہ نیو، نیواخن کردن، وشہ یہ ک بؤخوی واتایہ ک دہ گہ یہ نئی، بہ لام تہ عہ ددای
پئی دہ کرتی بؤ بہرکار (مفعول بہ) بہ پیٹکی دیکہ، کہ پیوستی پئی نیہ لہ
حالہ تی ناسایدا، بؤ تہ وہی و پرای مانایہ ک ہی خوی، مانایہ کی دیکہ ش بگہ یہ نئی.

لیژہ دا (یری) ہہم مانای دیتن، ہہم مانای سہ رنجدان و، لیژرد بوونہ وہو، پند
لیژہر گرتیش دہ گہ یہ نئی، بہ ہوی تہو (لی) یہ وہ کہہ بہرکاری پئی خواستوہ.

(دیتن) بریتہ لہ بہ چاو تہ نکاوتنی شتیک، نجا چ بہ چاو بن، چ بہ خہ یال،
یان بہ فیکر، یان بہ عقل، خوا دہ فہ رموی: نایا سہ رنجیان نہ داوہ تہ زہوی، لیتی
ورد نہ بوونہ وہ؟

۲- ﴿كَرَّ أَكْبَرًا فِيمَا مِنْ كُلِّ نَجْمٍ﴾، گه‌تیک پووه‌ی به‌ره‌مدارمان تبتدا پرواندوون. (أُتْبِنَا كَثِيرًا فِيمَا مِنْ كُلِّ نَجْمٍ) (زوج‌پش به‌مانای جَوْر (نوع) دئی و به‌مانای پَوَل (صنف) دئی، یانی: زوَر پَوَل له پووه‌کی به‌ره‌مدارمان له زه‌ویددا پرواندوون.

وشه‌ی (گَریم) یانی: باشتَرین له جَوْری خوئی، ده‌گوتَری: (نغلة کرمة، آی: فاضلة كثيرة الثمر) واته: دارخورمایه‌که به‌روبوومی زوره، به‌ره‌مه‌ی زوره.

وشه‌ی (أُتْبِنَا) (تَبَّتِ الْأَرْضُ) یاخود (أُتْبِتِ الْأَرْضُ) هه‌ردووکیان چ به‌سیانیی (أُتْبِنَا) چ به‌چواریی (رُبَاعِي) هه‌ر یه‌ک واتایان هه‌یه، به‌لَام جاری وایه (أُتْبِتِ) بَوَ حاله‌تی (تَعَدِّي) ش به‌کارده‌هیتَری، به‌لَام حاله‌تی (لازم) یشی هه‌ر هه‌یه، وه‌ک: (أُتْبِتِ الْأَرْضَ الْعُشْبَ الْكَثِيرَ) یانی: زه‌وییه‌که گژوکیایه‌کی زوَری پرواند.

۳- ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً﴾، به‌دَلنیایی له‌وه‌دا نیشانه‌یه‌ک (ی گموره‌و گرنک) هه‌یه، واته: له‌و حاله‌تی سه‌وز کردنی خوا تَبَّتِ بَوَ زوَر جَوْره پووه‌کی به‌ره‌مداری به‌پیت و پیز له زه‌ویدا، نیشانه‌هه‌یه، نیشانه‌یه‌کی گرنک و مه‌زن هه‌یه، بَوَ که‌سانیک بخه‌فتین له‌خوآناسیی و، بیانه‌وی خواوه‌نی خویان بناسن و به‌ندابه‌تی بَوَ بکه‌ن، نه‌وه به‌کیکه له‌نیشانه‌کان.

۴- ﴿وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ﴾، [له‌وه‌دا نیشانه‌یه‌کی گموره مه‌زن هه‌یه]، به‌لَام زوَر به‌یان بروادار نین، واته: خه‌لکی رَوَزگاری پیغه‌مبه‌ر تَبَّتِ، ده‌شگونجی مه‌به‌ستی پِن مروّفه‌کان بِن به‌گشتیی، زوَر به‌یان نابنه بروادار و به‌هره وه‌رناگرن له‌و نیشانه‌و به‌لگانه‌ی خوا پِشانی داون.

۵- ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾، به‌دَلنیایی په‌روه‌ردگاری تَوَش هه‌ر نه‌وه زالی میهره‌بان، چونکه (ل) ی (له‌و) بَوَ ته‌نکیده، (إِنْ) ش بَوَ جه‌ختکردنه‌وه‌یه، واته: به‌دَلنیایی ته‌نها په‌روه‌ردگارت زالی میهره‌بان، بالاده‌ستی به‌به‌زه‌ییه، به‌مانای پِر به‌پِستی وشه، نه‌گه‌رنا خه‌لکی دیکه‌ش جَوْرَک له‌ده‌سته‌لاتی هه‌یه و جَوْرَک له‌به‌زه‌ی هه‌یه، به‌لَام مانای ته‌واوی بالاده‌ستی و زالی، هه‌روه‌ها میهره‌بانیی و به‌زه‌ی و په‌رَوَش، به‌مانای ته‌واوی وشه، ته‌نیا له‌لای خوی په‌روه‌ردگاره.

کورته باسئک له بارهی رووهکهوه له شهش برکهه دا^(۱)

رووهک (نبات) ههر شتیکه که برۆی لهسه زهویی، ههر له پنجه گیایه کی بچووکهوه، که پهنگه به ناستهه به چاو بیئرئ، هه تاکو هه موو نهو درهخته کهورانهی که هه لده چن، که درهختی وا هه یه گورسئک له قهده کهی ناگاتهوه، من له هه ندئ له ولاتان بینومه، هه ندئ درهخت هه ن که ته مه نیان چه ند هه زار سال دهبئ، به لکو ده لئین: له میسر دارخورمای لئین، ته مه نیان شهش هه زار (٦٠٠٠) ساله، واته: هی پیش فیرعه ونه کانیش، ئیستاش بهر ده گرن، نه گه ره ماشای جیهانی رووهک بکه یین، جیهانئکی زور قه ره بالغه، زور جوراو جو ره، با سه رنج بده یین:

(۱) - سووده کانی رووهک:

تیمه سئزده (۱۳) سوودی رووه کمان باسکردوون:

یه کهم: له سووده کانی رووهک، که ده که وئته بهر چاومان، نه وه یه که دارو درهختئکی زور هه یه خوا ^{لله} بۆ نه وه دروستی کردوون، دنیا سه وز بکه ن، کاتئک ئینسان ته ماشای دارستانئک ده کات، پهنگه هیچی بهردار نه بئ، به لام هه مووی سه وز ده چئته وه، دیمه نی سهر زهوی زور جوان ده کات.

زانایانی شاره زای پهنگه کان ده لئین: باشترین پهنگ بۆ دل پشکووتنی مروؤف، نه گه ره خه م و خه فه تئکی هه بئ، بریتیه له پهنگی سه وز، ههروه ها پهنگی

(۱) نه م کورته باسه راسته وخۆ له تفسیره کهی (د. محمد راتب النابلسی) وه وه ری ده گرین، ج ٦ ص ٢٩٨ - ٣٠٠. هه لبه ته نه و به تیکه لئیی گو توویه تی، به لام من خاله بندیی ده که م و، توؤزی روون کردنه وهی خو شمی له سه ره ده ده م.

شىن، ئىنجا خوا **بُنْبُقٍ** پەنگى شىنى زۆر كىردۈ، ئەو گۈمەزەي ئاسمان كە بەسەرى داداوين، ھەمووى شىن دەچى، شىنى ئاسمانى، ھەروھە پەنگى دەرياكانىش كە سى لەسەر چواری پانتايى زەوى دادەپۇشن، ئەویش ھەر شىن دەچى، ئەو دوو جۆرە پەنگەش زانايانى شارەزاي پەنگەكان دەلین: زۆر ئاسوودەيى بە ئىنسان دەبەخشن، ئەو بەكەم ھىكەتى سەوزايىبە كە خوای پەروەردگار لەسەر زەوى دايناوہ.

دووم: شتىكى ئاشكرايە كە تىمەى مرؤف، ھەروھە ژيانداران بە گشتى بە ئاژەل و، دېندە پەردەورو ... ھتدەوہ، ئۆكسىجىن ھەلدەمژىن كە لە (۲۱٪) بەرگە ھەوای زەوى، ئۆكسىجىن پىكى دېتى، تىمە ھەموومان ئۆكسىجىن ھەلدەمژىن، كە مىليۇنان سالە ئاژەل و ژيانداران لەسەر زەوى دەژىن، ئۆكسىجىن بۆچى ھەر تەواو نەبوو؟

چونكە دارو درەختەكان ھەموويان بەبى ھەلاوردن، ئۆكسىجىنمان بۆ بەرھەم دېتىن، ئەو دووم ئۆكسىدى كاربۇنەش كە تىمە دەيدەينەوہ، وەك زىل و زال و پاشەرۆكتىك واپە، كە لە پىكەى ھەناسە دانەوہ فرېى دەدەين، دەبېتە خۇراكى پرووہكەكان، ئەوہى خۇراكى ئەوانە، پاشەرۆكى تىمەيە، كە لە پىكەى سىيەكانەوہ فرېى دەدەينە دەرو، ئەوہش كە ئەوان وەك پاشەرۆك فرېى دەدەنە دەرى كە ئۆكسىجىنە، خۇراكى تىمەيە^(۱).

سىيەم: سوودېكى دىكەى پرووہكەكان بە گشتى، بە تايبەتى درەختەكان ئەوہبە كە سىيەريان ھەيە و مرؤف لە سىيەرياندا پشوو دەدات، وەك پىغەمبەر **ﷺ** لە فەرمايشتىكىدا دەفەرەمۆى: (مَا أَنَا وَالْأُنْيَا! إِنَّمَا أَنَا فِي الدُّنْيَا، كَرَاكِبٌ اسْتَظَلَّ تَحْتِ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا) (أخرجه أحمد: ۳۷۰۹، والترمذي: ۲۳۷۷، وقال: حسن صحيح، وابن ماجه: ۴۱۰۹).

واتە: من و دىبايان نەگوتە! من لە ژيانى دىيادا ھەروہە رېتواريكەم كە لە سىيەرى درەختىك دا پشوو دەدا، دوايى دەروا بەجى دېلى.

(۱) ئەم خالە (د. محمد راتب النابلسي) باسى نەكردوہ.

لە راستىدا كەسك قەدرى سىپەر دەزانى كە لە بىبابىتىك، لە شوتىكى وشك و قافرو دىمەكار، لە شوتىتىك كە خۆرە تاوتىكى زۆر گەرم بى، لىنى بقەومى، خوا خىواى پەنايە كىەتى، تۆزىك سىپەرىكى لى بىكات! كە دارو درەختە كان ئەو پۆلە دەبىنن، سىپەرى دارو درەختە كانىش وەك سىپەرى ئەشكەوت و كەپرو سابات نىە، چونكە وىراى ئەو كە سىپەرە، ئوكسىجىنىش دەدەنەو، بۆيە ئىنسان لە كاتىك دا لە ژىر سىپەرى دارو درەختىك دادەنىش، ھەست بە ئاسوودەي دەكات، چونكە ئوكسىجىنى بۆ بەرھەم دىنى و، ھەناسەي خۇشتر بۆ دەدرى.

چوارەم^(۱): سوودىكى دىكەي پووە كە كان ئەو ھەيە، كە ئەو پووەك و دارو درەختانە: ھەم گلى زەوى، ھەم گلى چىكان دەپارىزن لە دارووخان، ئەگەرنا كە باران و بەفرو تەرزە، بەلئىمە لە گل دەدات، بە تايبەت گلى چىكان و گردۆلكەو تەپۆلكە كان، ھەمووى دادەشۆر، بەلام ئەو پووەكانە چ پووەكى بچووك، گىاو پىنجە گىا، چ گىاي گەوردە گچكە و درەختە كان، بە پەگ و رىشە كانىان توتىزى سەر زەوى پاگىر دەكەن، كە دانەپووشى و، ئەو گلەي لى دانەشۆرى.

پىنجەم: سوودىكى دىكەي پووە كە كان، ئەو ھەيە كە جوانى بە گۆي زەوى دەبەخشن، پىشتر باسى پەنگم كرد، بەلام ھەر لەپووى جوانىشەو وە وان، ئىنجا مەرج نىە ھەر گىايە كان، جارى وا ھەيە پەلە گەمىك پەلە جۆيەك، پەلە مەرەزەيەك، پەلە ھەرزىتىك، ياخود پەلە گەمە شامىيەك، ئىنسان كە تەماشاي دەكات، چا و لە جوانىيەكەي تىر نابى، ياخود دارو درەختىك، بۆ وئىنە: شۆرەبى، ياخود ئەسپىندارو چنار، داربەرەو، داربەنى چىاو گردەكانى كە لەدەرى ھەن، جوانىيش يەكئىكە لە بەرھەمەكانى پووە كە كان.

شەشەم: سوودىكى دىكەي ھەندى لە جۆرەكانى پووەك، ئەو ھەيە كە لە ميوەكەيان دەخۆين، ميوەكانىان زۆر جۆرن: سۆو، خۆخە، ھەرمىيە، ھەنارە، تىرئى، ھەنجىرە، ... ھتد، ئىنجا ئەوانەي كە لە چىاو كىون بۆ وئىنە: بەپوويە، چەقالەيە، كرۆسكە، ... ھتد.

(۱) ئەم خالەشيان (نابلسى) باسى ئەكردو، بەلام من ھاتە زەنىم.

ھەر كەسە لە ولاتى خۇيدا، بەلام لە ولاتان، ھەر شوئىتك و پرووھكى تايبەتى خۇى لىيە، مېودى تايبەتى خۇى لىيە، كە لەگەل ھەواو كەشى ئەويدا گونجاوہ.

ھەوتەم: سوودىكى دىكەى درەختەكان، بە تايبەت درەختە گەورەكان ئەوہە: سوود لە تەختەو دارەكەيان دەبىرئى، ئنجا تەختەكانىش بەپىي جۆرى درەختەكان دەگۆدرئىن، تەختەى كەنەدىي ھەيە بۇ دروستكردىنى پەنجەران، تەختەى (زان) ھەيە بۇ دروستكردىنى كەل و پەل، زۆر جۆرە درەخت ھەيە كە دارو تەختەى جۆراو جۆريان، لىن جىادەكرىتەوہ.

ھەشتەم: سوودىكى دىكەى پرووھك بەگشتىي و بەتايبەت دارودرەختە گەورەو قەبەكان، ئەوہە كە، بۇ سووتەمەنىي بەكاردئىن، لە كۆن دا زىاتر و ئىستاش كەم و زۆر ھەر بەھرەيان لىوہردەگىرى^(۱).

نۆيەم: درەخت ھەن كە زۆر نەرمەن، لەگەل نەرمىشدا زۆر پتەون، بۇ وئىنە: باباى ئاسنگەر كۆلكىك لە درەختى توو، دەپخاتە ژىر سندانەكەى، كە بەچەكوش دوايى بىھوئى ئاستىك نەرم بكات، چونكە درەختى توو پىشالەكانى زۆر پتەون و نەرمىش، ئەو چەكوشە كە بەھىز لە ئاسنەكە دەدا، فشارەكەى دەمژئى و دەستى نازارى پىنناگات، بەلام ئەگەر لەسەر شتىكى رەق بئى، ھەلدەبەزىتەوہ.

دەيەم: بەشك لە پرووھكەكان دېكيان ھەبە، كە ئەوانە زانايانى پرووھكناس پىيان دەلئىن: پرووھكە سنوورىيەكان، دېكيان ھەبە، ئنجا سبحان اللہ! ھەندىك لە ژيانداران، ھەندىك لە تاژەلان تەنيا ئەوہ دەخوئىن، حوشترخۆركە ھەبە لەلاى تىمە، ھەروہا زۆر پرووھكى دېكاويى دىكە ھەبە لە بىبابان دەپوئى، كە حوشتر ئەوانە دەخوات و، باشتىن ئالف و ئالىكە بۇ حوشتر.

يازدەيەم: ھەندىك پرووھك ھەن (لەكە) يان لى دروست دەكرئى، بۇ ئەوہى خۇمانى پىن پاك بىكەينەوہ.

(۱) ئەمىش (ئالبلىسى) باسى نەكردوہ.

دوازده: هەندىك پۈۈك ھەن سىۋاكيان لى دروست دەكرى، بۇ ئەۋەدى ددانى خۇمانى
پىن پاك بگەينەۋە، ئەۋ درەختانەى كە ريشاليان ھەيە، زۆربەى خەلك وا دەزانى سىۋاك
دەبى بەس لە دارى ئەپاك دروست بكرى، بەلام نەخىر دارى تووش ريشالى ھەيە، ئەۋ
درەختانەى كە ريشاليان ھەيە، دەگونجى سىۋاكيان لى دروست بكرى.

سىزدە: ھەندى لە بەرھەمى پۈۈكەكان، ياخود پۈۈكەكان خۇيان، بى ئەۋەدى بەرو
مىۋەكەشيان بى، بەكاردەھىترىن بۇ چارەسەرى نەخۇشى گورچىلە، بەردى گورچىلە
لادەبەن، ياخود لم (رۇملى) گورچىلە ناھىلن و گورچىلە پاك دەكەنەۋە.

۲) جۇرى پۈۈكەكان

بيست و يەك (۲۱) جۇرى پۈۈكەكيشمان باسكردوون:

يەك: جۇريان ھەيە لە زەۋيدا پالندەخرىن، ۋەك: كالك و، شووتىي ھەروەھا ھاروئى
(خيار) و تروژىي و، كدو و كوۋلەكە...

دوۋ: ھەندى لە پۈۈكەكان خۇيان ھەلدەۋاسن ۋەك: لاولو.

سى: ھەندىكى دىكە خۇيان لەشت دەنالىتن.

چوار: پۈۈك ھەيە زۇر بالايان بەرزە، ۋەك سىپىندارو، چنارو، دارەبەن و، سەنوبەرۋ،
دارخورما، بەرز ھەلدەچن.

پىنج: ھەندى پۈۈكەكى دىكە ھەن، پۈۈكەكى زەمىنىن، ۋەك: توۋفەرەنگىي و مۇزو
گەمەشامىي (گولەدان) ئەۋانە كە زۇر بەرز نابنەۋە.

شەش: ھەندى پۈۈك ھەن كە لەزىر زەۋى مىۋەمان بۇ دەردەكەن، بەرھەممان بۇ
دەدەن، ۋەك كارگ و دومەلان و پەتاتەۋ گىگاز...

ھەۋت: ھەندى پۈۈك ھەن لە پۈۈى نرەۋە گرانب، بەلام ھەندىكى دىكە ھەن ھەرزانب.

هەشت: ھەندى پۈۈك ھەن تىمە پەنگە كانيان لىۋەردە گرېن، ئەو پەنگانەى وەردە گىرىن ھەموويان لە پۈۈكەن وەردە گىرىن، لە خودى پۈۈكە كە.

نۆ: ھەندى پۈۈك ھەن، بە كاردە ھىتېرىن بۆ دەرمان، چەندان جۆرە دەرمان.

دە: ھەندى پۈۈك ھەن، تىمە پۈنيان لى وەردە گرېن، ۋەك درەختى زەيتوون، گولە بەرۇژە، كونجىي.

يازە: ھەندى پۈۈك ھەن، بۆ دەفرو قاپ و قاچاغ بە كاردە ھىتېرىن، ديارە لە ۋلاتى تىمە كەمتر بە كار دىن، بە لآم لە زۆر ۋلاتان لە: پۈژھە لآتى ناسيا، لە ئەفريقيا، بۆ ۋىتە: لە گوتىزى ھىندىي قاۋغە كەى، بە كار دىنن.

دوازە: ھەندىك پۈۈك ھەن كە لە قەدە كەى ۋەك: خۇراك بە ھەرە وەردە گىرى.

سىزە: ھەندىكى دىكە ھەن لە گە لآكانيانەۋە، بۆ خۇراك بە ھەرە وەردە گىرى.

چواردە: ھەندى پۈۈكى دىكە ھەن، لە گولە كەيان بە ھەرە وەردە گىرى، ۋەك، گولە باغ، كە بۆ چا بە كار دەھىتېرى، ھەرۋەھا نىرگىز و گولە حاجىلە، ھەرۋەھا زۆر جۆرە دەرمان لە گولى ھەندى لە درەختە كان دروست دەكرى، يان زۆر جۆرە خۇراك.

پازە: ھەندى پۈۈك ھەن، كە لە ميوە كەيان بە ھەرە وەردە گىرى.

شازە: ھەندى پۈۈك ھەن، كە لە رەگ و رىشە كەيان، خۇراك ياخود دەرمان وەردە گىرى، بۆ ۋىتە: توورو، سىرو، پياز.

حەقۇدە: ھەندى پۈۈك ھەن، كە بەرھەمە كانيان دادە كرى و ھەلدە گىرى، ۋەك گەنم و، جۆۋ، نىسك و، نۆك و، برنج و، ھەرزىن، بە لآم ھەيانە كە نە خىر ناگونجى ھەلبىگىرى، بۆ ۋىتە: تروۋزى و خەبارو شوۋتىي، لە كوۋى ھەلدە گىرى، ھەرۋەھا بامىھو تەماتھو باينجان، مەگەر بە مەبەستى پاشە كەوت كىردن ۋشك بىكرىنەۋە.

ھەژدە: ھەندى پۈۈك ھەن، لە يەك كاتدا پىدەگا، ۋەك: گەنم و جۆۋ، نىسك و، نۆك و، برنج و، مەرزەۋ، ھەرزىن.

كە بەۋە چاكە خوا ﷻ ۋاى خۇلقاندوون لەبەك كاتدا پىتگەن، ئەگەرنا پەلە گەغىك، يان پەلە جۆبەك، يان پەلە ھەرزىتك، پەلە زوپاتىك، ھەندىكى ئىستا پى بگات و، ھەندىكى دواى مانگىك و، ھەندىك و دواى دوو مانگى دىكە، خاۋەنەكەى چۆنى درەو بگات و چۆن لىى بەھرمەند بى؟ بەلام پەلە گەئەكە ھەمووى پىكەۋە پىدەگات، بەلى، پەنگە ھەندىكى چەند رۇژىكى بەين بى، بەلام ھەمووى پىكەۋە پىدەگا، جۆبە، نىسك و نۆكە، زوپاتە، ھەمووى پىكەۋە پىدەگات.

بەلام دەبىنن: ميوە، ماۋە ماۋە پىدەگات، بۆ وئىنە: درەختى ھەنجىر ھەبە، سالى دوو سى جار بەر دەدا، ھەردەھا تەرەكار، بۆ وئىنە: كالكە ھەبە، شووتى ھەبە، تروژى ھەبە، خەپار ھەبە، نەك ھەمووى بەبەكجار بەر بدات، ھەرمى و خۇخ، سالى ۋا ھەبە چەند جارىك بەردەدەن، تىرى سالى ۋا ھەبە چەند جارىك بەردەدا، ھەروەھا ميوەكانى دىكە، بۆچى؟ چونكە ئەگەر ھەمووى بەبەكەۋە پى بگات، خاۋەنەكەى چى لى بگات؟ ھەندىكى ئىستا پىدەگات، ھەندىكى دواى دە (۱۰) رۇژى دىكە، ھەندىكى دواى مانگىك، ھەندىكى دواى دوو مانگى دىكە.

نۆزدە: ھەندى پوۋەكى دىكە ھەن، زۆر بە تەمەنن، ھەندىكى دىكە يان ھەن كەم تەمەنن، بۆ وئىنە: لە درەختە بە تەمەنەكان دارخورما، ھەلبەتە دارخورماش جۆرى زۆر، پەنگە ھەزاران جۆرى ھەبى، ھەر لەم عىراقەى خۇمان لە خەلكى شارەزام بىستو ھەشت سەد (۸۰۰) جۆرى دارخورما ھەبە، بەلكو پەنگە زىاترىش ھەبى، ھەر كەسە بە پىتى شارەزاىى خۇى قسان دەكات، بەلام دارخورما بەگشتى تەمەنى زۆر زۆر، ھەندىك جار شەش ھەزار (۶۰۰۰) سالى لە تەمەنەكەى تىدەپەرى.

(محمد راتب النابلسي) دەلى: ھەندىك دار خورما، ھى سەردەمى فىرەۋنەكانن و ئىستاش ھەموو سالىك بەردەدا.

بىست: سەدان و، بگرە ھەزاران جۆرە گول ھەبە، ھەر گولە پەنگىكى ھەبە، ھەر كامىكىان شروشتىكى تابەتى ھەبە، ھەر كامىكىان بە جۆرىكى تابەت بە ھەرى لى ۋەردەگىرى.

ييست و يهك: پروهك ههيه پتويستى به تيشكى خۆره، پروهكى ديكه ههيه ته نيا پتويستى به ههوايه، ههواى بۆ بچن به سيه تى، پروهكى ديكه ههيه پتويستى به سيئهره، نهوانه كى له خانووه پلاستىكيه كاندا به ختو ده كرتن، پروهكى ديكه ههيه پتويستى به ناوى زۆره، به لام پروهكى ديكه ههيه پتويستى به ناوى كه مه، ناوى زۆرى بدهيه، زهره رى لى ددها، به تايه تى تهو پروهكانه كى كه له چپاو به ندهنه كان ههن، داره بهن و، دار گوئى و دار مازو و، دار بهرو و، نهوانه پتويستيان به ناوى كه مه، چونكه شوتنه كه يان وايه، خواى پهروه دگار توانايه كى واى داونى، به ناويكى كه م قهناعت بكن، وهك دار بى و چنارو سپيندارين، كه له سهر قهراغى پرووباره كان ده پروين و، هه موو ده مى ناويان ده ست ده كه وى.

(۳) جوگرافىي روهكهكان:

پروهكهكان هه يانه پتويستى به شوتنى به رزو سارد ههيه، ههن دى له پروهكهكان ههن بۆ وئنه: سنه و بهرو دار بهرو و داره بهن و، مازو و، نهوانه پتويستيان به شوتنى سارد ههيه، ههروه ها گوئى، كه دره ختىكى بچووكه، هه يانه پتويستى به شوتنى نه سارد نه گهرم ههيه، ميانجى، هه شيانه پروهكى هئلى به كسانين و پتويستيان به شوتنى گهرم ههيه، ههر پروهكه جوهره سروشتى ههيه، به گوئى سروشته كه ي ژينگهو شوتنىك و دوختىك تايه ت ده خوازى.

(E) جووتىي له روهك دا:

دئنه سهر باسى حالتهى جووتيه تى له پروهكهكان دا، خواى پهروه دگار ده فه رموى: ﴿وَمِنْ كُلِّ مَاءٍ خَلَلْنَا رَوْحِينَ لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِمْ وَمَا يَسْرِفُونَ﴾ ﴿۱۱﴾ الذاريات، ههروه ها ده فه رموى: ﴿سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ﴾ ﴿۱۳﴾ يس!

جاران واپانده زانى: تەنيا ھەندىٰ لە ۋوھە كە كان نىرو ميان ھەبە، بۆ وئە دارخورما، ئەوھ ديارە نىرەو مئەبە ھەبە، دەبى تۆوى نىرە كە بېھى بۆ سەر مئەبە كە، ھەندىٰ ۋوھە كى دىكەش دەيانزانى، نىرو مئەبە ھەبە، بە لام ئىستا زانست دەرى خستەو، ئەوھى كە خوا دەفەرموئى: ﴿سُبْحٰنَ الَّذِىْ خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُوْنَ﴾ (۳۱) ۋاتە: پاكى بۆ ئەو خۆبەبە كە ھەموو جووتەكانى دروستكر دوون، لەوھى كە زەوى دەپروئىتى (ھەرچى زەوى دەپروئىتى جووتى تىدايە) لە خۆشيان (نىرو ميان ھەبە، پياوو ئافرەت) و لەوھى كە ناشيزانن.

ئەو كاتە نەيانزانىوھە كە ماددەش لە بارگەبە مۇجىب و سالىب پىك دىت: نىوك لە پىرۆتۆن و نىوترون پىكدى، كە پىرۆتۆن بارگەبە كى مۇجىبى ھەبەو نىوترون بى لايەنە، ساردو گەرمى نىە، ئەلىكتىرۆن كە لە دەورى سۆرگەبە گەردىلە دەخۆلئىتەوھ، بارگەبە كى سالىبى ھەبە، كەواتە: لەوئىشدا ساردو گەرم، يان نىرو مئەبە، يان پىچەوانەبە يە كدى ھەن، دەگونجى ئەمە نامازە بەوھ بى كە دەفەرموئى: ﴿وَمِمَّا لَا يَعْلَمُوْنَ﴾ (۳۲) ۋەكاتە نەيانزانىوھە.

دەشگونجى ئەوھ پەبەندىبە بە ھەندىٰ شتى دىكەشەوھ بى، كە تاكو ئىستا زانست بۆ ئاشكرا نەبووھ بۆ دەرنەكەوتەو، ئىستا دەركەوتەو كە لە ھەموو ۋوھە كى كىدا نىرو مئەبە ھەبە، ئىنجا ھەبە نىرو مئەبە كەبە جىان وھە دارخورماو، ھەبە نىرو مئەبە كەبە لەئىو خۆبەبەو، پىوئىستى بە ھەنگ و پەپوولەو باو مەروف ناكات، تۆوى نىرە كە بەرى بۆ مئەبە كە، بۆ خۆبەبە لە ئىو خۆبەبە.

0) بەرنامە داربوونى رووگك (برمجة البنات):

ئىنجا ئەگەر لە روونىكى دىكەوہ سەرنجى رووگكەكان بەدەين، ئەوئىش برىتتە لەو بەرنامەو پرۆگرامەى كە لە نىو رووگكدا دانراوہ، كە بە عەرپەبىى (برمجة)ى پى دەئىن، ئەگەر تەماشاش بگەين:

ئىنسان دەنگە تۆيەك دەروئىتى، ئەو دەنگە تۆوہ دەبىتتە درەختىك، ئەو دەنگە تۆوہ ديارە بەرمەجە كراوہ، بەرنامەى بۆ دانراوہ، كە دەتوانى دواىى بىتتە درەختىك، زۆر گەورە بى و بەرز ھەلپچى، بەتەئكىد لەنىو ئەو دەنگە تۆوہدا ئەو بەرنامەيە دانراوہ.

ئىنجا ئەوانەى كە سەريان بۆ ئىلھادو بى دىنىى دەخورى دەئىن: پىئوست ناكات دەستى خوا بھىرتتە نىو بابەتەكەوہ: ئەو دەنگە تۆوہ ھى ھەر شىتتە، بۆ وئىنە: خۆخە، ھەرمىيە، دارخورمايە، ھەرچى ھەيە، لەنىو خۆيدا ئەو تۆوہ، بەرنامەكەى تىدايە و جىبەجى دەبى.

بەلام ئەوہ بەوئىنەيەك روون دەبىتتەوہ: ئەگەر تۆ بالە خانەيەكى گەورە بىنى، لەسەر كاغەز ئەندازيار نەخشەى ئەو بالە خانەيە بگىشى، نەخشەى ئەو بالە خانەيە، لە چەند قاتىك پىك دىت، لە چەند بەشىك پىك دىت، بالە خانەيەكى قەبەو گەورە، چەند ئەندازيارىك چەند روژىك خەرىك دەبن بۆ نەخشەى ئەو بالە خانەيە، ئايا لەخۆوہ دەبىتتە بالە خانە؟ نەخىر!

گرىمان ھەرچى كەرەستەى بۆ دروست كردنى ئەو بالە خانەيە پىئوستە، لە چەو و چىمەنتۆو، لم و، ئاوو، خشتى سوورو، شىلمان و، ئاسن و، دەرگا، پەنجەرەو، ھەرچى پىئوستە لەوئى دانى، ئايا لەخۆوہ دەبىتتە بالە خانە؟ نەخىر، گرىمان كۆمەلىك وەستاو كرىكارىش ھاتن لەوئى راوستان، ئايا لەخۆوہ دەبىتتە بالە خانە؟ نەخىر، ئەدى كەى دەبىتتە؟ دەبى بەپى ئەو نەخشەيە كە دانراوہ،

ئەندازىزە كان بىن، ۋەستايە كان بىن، ۋەستايە كان بە كرىكارە كان بلىن: كەرەستە خاۋەكە بىنن، ھەر كامىكى بە ئەندازەى خۆى، بەرپزەى خۆى، بەكاربەپترى، لە شوئى خۆيدا دابزى، چەند شەوو رۆژان، جارى وايە چەند مانگان، جارى وايە چەند سالان، خەرىك بن، نجا ئەو بالەخانەيە دروست دەبى، بەلئى: بەرنامەكە ھەيە لەسەر كاغەزەكە، بەلام كەى دەبىتە واقىعك؟ دەبى كۆمەلىك دەستە لە ئەندازىاران و ۋەستاي شارەزاو كارامە، كرىكارى چاپووك و گورج و گوڭ بىن دەست بەكاربن، نجا لە دىئاي واقىعدا ئەو دەبىتە دى، كەواتە: ئەو درەختەش بەلئى: خوا بەرنامەى بۆ داناۋە، بەلام دەستى خوا لەمىانى سىستم و ياساكانىدا كار دەكات، ئەگەرنا لەخۆۋە ئەو دەنكە تۆۋە بچووكە نايىتە ئەو درەختە گەرە لە دىئاي واقىعدا.

كەواتە: مەسەلەكە دەگەرپتەۋە سەر تامادەبى، تامادەبىيەك كە لە رپوۋەكە كاندا دروستكراۋە، ئەو تۋاناۋ تامادەبى و شاپستەبىيە، بۆ وئىنە: دەنكە فاسۇلىايەك لە نىو لۆكەدا دابزى، دۋاي چەند رۆژىك دەبىنى چەكەرە دەدات و دەبىتە دوو بەش، بەشئىكى بەرەو خوار دەچى، ۋەك رەگ و رىشە، بەشئىكى بەرەو سەر دەچى ۋەك چەكەرە، بەلام ئەۋە خوا ﷻ لەۋىدا بەرنامەى بۆ داناۋە و سۈرۈشتەكەشى ۋا ھەلخستۋە، كە لەو شوئىنە كە ژىنگەبەكى لەبارو گونجاۋى بۆ ھەلگەۋت، بتۋانى گەشە بكات، ئەگەرنا دەنكە فاسۇلىايەك لەسەر بەردىكى رەقدا دانئى، يان بىكە نىو م، ھەرگىز سەوز نابى.

جارى ۋا ھەيە دەنكە تۆۋىكى ھەنجىر كە بە ئەندازەى سەرى دەمبووسىكە، دەبىتە درەختىكى گەرە، چۈنكە ئەۋدى كە لە نىو ھەنجىر دا، تۆۋەكەى، بە ئەندازەى دەمبووسىكە، ئەۋدىە كە دۋايى دەبىتە درەخت، ھەموۋى ۋەك نەمام (شىتل) نارۋى.

دكتور موحەممەد راتب نابلسى دەلئى: بەچاۋى خۆم دەنكە گەمى ۋا ھەيە بىنيومە، يەك دەنكە گەنم سىن ھەزار (۳۰۰۰) دەنكى لىن پەيدا بوۋە، يەك

دەنكە گەنم سى و پىنچ (۲۵) گۈلە گەمى دەرکردۈد، ھەر گۈلە گەمى، ھەشتا تاكو نەودد دەنكى تىدا بوو، نجا سى و پىنچ جارانى (۸۰ - ۹۰) بگە دەكاتە نىزىكەى سى ھەزار (۳۰۰۰) لەيەك دەنكە گەنم!

۶- پىداويستىيەكانى جەستەى مرۇف لە رووڪ دا:

خو **تەئە** ھەموو ئەو شتانەى كە جەستەى مرۇف پىوستى، لە پرۇتىنات و نەشەويات و كاربۇھىدرات و فېتامىنات و كانزاكان و چەورىيەكان، ھەرچى جەستەى مرۇف پىوستىتەى، خو **تەئە** لە تىو ئەو شتانەدا كە لە زەوى دا بەرھەم دەھىترىن، مەبەستەم ئاژەل و پەرەورو ئەوانە نىە و ھەر باسى رووڪ دەكەم، چونكە ھەندىك كەس ھەيە رووڪ خۆرە، رووھكىى (نباقي)يان پى دەلېن و بەلای ئاژەلدا ھەرنانچن، ھەندى لە ھىندۆسەكان و ھەندى لە خەلكانى ئەورووپا ھەر عەقىدىيان وايە، بەلای ھىچ پەرەورو ئاژەلېك دا ناچن، نەزىندەرەودەر، نە ھى دەريا نە ھى وشكانىي، بەلايدا ناچن، بەس رووڪ خۆرن، نجا ھەرچى جەستەى مرۇف پىوستى پىتەى، خو **تەئە** لە تىو ئەو رووھكانەدا دايناوہ.

رەنگە ھەندى كەس وا بىر بكاتەود بلى: بەھەموو جۆرە رووھكەكان، پىداويستىيەكانى جەستەى مرۇفیان تىدايە.

بەلەم وانىە، بەلكو زۆربەى بەرھەمى رووھكەكان، زۆربەى پىداويستىيەكان دا بىن دەكەن، بۆ وئە: گەنم و جۆ تەماشبا بگەن، ھەرۈھە نىسك و نۆك، ھەر كامىكان كۆمەلېك پىداويستىي زۆرى تىدان، ھەرۈھە خورما، خورما دەلېن كارگەيەكە بۆخۆى، خەزەنەيەكە بۆخۆى، ئەوئەندەى پىداويستىيەكانى مرۇفى تىدا ھەن، ھەرۈھە تىرى دەلېن: دەرمانخانەيەكە بۆخۆى، دىسان ھەنجىر دەلېن: مرۇف بە تەنيا پى دەزى.

به لئی پیداویستییه کانی جهستهی مرؤف، خوای په روه ردگار خستوونیه نیو زور له میوه کان و، زور له بهره می پوو که کان، نه که هه میوه، پوو که کان و گیاه کانیش.

چونکه نهو خواجهی ﷺ جهستهی مرؤفه کانی خولقاندوه، زانیویه تی پیوستیان به چی هه یه، هه نه ویش پوو که کانی خولقاندوون، نهو پوو که کانه، نهو میوانه، نهو دره ختانه، که ده پوین له سه زهوی، وه لامگوی پیداویستییه کانی جهستهی مرؤفن، به لکو هی جهستهی ناژه له کانیش، با تیمه بهس خومان نه بینین، بویه خوا ﷺ ده فهرموی: ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَرَاهًا تَتْبَعُهَا مِنْ كُلِّ رِجٍّ كَرِيمٍ ۝۷﴾ الشعراء، واته: نایا ته ماشای زه ویبان نه کرده چند جو ره پوو که کی به بیت و یزمان تیدا پوواندوون ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ۝۸﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿۹﴾ الشعراء.

خوا به لوتف و که ره می خوای یارمه تیمان بدات نیشانه کانی خوا بینین، له خومان و، دوروبه رمان و، له که ردووندا، تا کو نه وهی که له سه رمان پیوسته، وه که نه کی به ندایه تی بو خوا جیبه جی بی که یین، بو نه وهی له دنیا و دواروژدا سه ره رزو سه رفراز بین.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

✱ درسی دوووم ✱

بېناسه ی نهم دهرسه

نهم دهرسه مان له په نجانوؤ (۵۹) نایه ت ینک دی، نایه ته کانی: (۱۰ - ۶۸) لهو په نجاو نو نایه ته دا، خوای زانوو شاهه زا به سه رهاتی مووساو هاپوونی برای (علیهما السلام) و، گه له که بیان به نی ئیسرائیل له گه ل فیرعه ون و دارو ده سته که ی و، گه له که پیدا ده گپرتیه وه.

شایانی باسه نهم په نجاو نو نایه ته، نیوه پروکه که بیان ده شو بهیته نیوه پروکی نهو سی و پینج (۲۵) نایه ته ی سووږه تی (الأعراف) (۱۰۳ - ۱۳۷)، که پینشر له بهرگی شه شمی نهم ته فسیره دا قسه مان له باره وه کردوون و شیمان کردوونه وه.

ههروه ها ده شو بهیته نیوه پروکی سی و پینج (۲۵) نایه ته که ی سووږه تی (طه) (۴۲ - ۷۶)، که پینشر نه وانیشمان ته فسیر کردوون.

﴿ وَإِذْ نَادَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰ أَنْ أَنْتَ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَ أَلا يَنْفُونَ ﴿١١﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿١٢﴾ وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي فَأَرْسِلْ إِلَىٰ هَارُونَ ﴿١٣﴾ وَهُمْ عَلَىٰ ذَنْبٍ فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ ﴿١٤﴾ قَالَ كَلَّا فَادْهَبَا بِمَا بَيْنَنَا إِنَّنَا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾ فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾ أَنْ أَرْسِلَ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٧﴾ قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ ﴿١٨﴾ وَفَعَلْتَ فَعَلْتَكِ الْتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾ قَالَ فَعَلْنَاهَا إِذَا وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ ﴿٢٠﴾ فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢١﴾ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَّدتَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٢٢﴾ قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٣﴾ قَالَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿٢٤﴾ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ أَلَا تَسْمَعُونَ

٦٥ قَالَ رَجُوكُمْ رَبِّ ۖ ءَابَايَكُمُ الْاَوَّلِينَ ﴿٦٥﴾ قَالَ اِنَّ رَسُوْلَكُمْ الَّذِى اُرْسِلَ اِيْنَكُمْ لَمَجْنُوْنٌ
 ٦٦ قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿٦٦﴾ قَالَ لَئِنْ اَتَّخَذْتَ اِلٰهًا
 غَيْرِى لَاجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُوْرِيْنَ ﴿٦٧﴾ قَالَ اَوْلُوْا حِشْتَكَ بِسْمِىْ ۗ مُؤْمِنِيْنَ ﴿٦٧﴾ قَالَ فَاَتِ
 يَهُذَ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٦٨﴾ فَاَلْفَىْ عَصَاهُ فَاِذَا هِىَ ثَعْبَانٌ مُّؤْمِنٌ ﴿٦٨﴾ وَوَجَّ يَدُهُ
 فَاِذَا هِىَ بِيضَةٌ لِّلنَّطِيْرِيْنَ ﴿٦٩﴾ قَالَ لِّلْمَلَا حَوْلَهُ اِنْ هٰذَا لَسِحْرٌ عَلِيْمٌ ﴿٦٩﴾ يُرِيْدُ اَنْ
 يُخْرِجَكُمْ مِّنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ فَمَا ذَاتَامُرُوْتَ ﴿٧٠﴾ قَالُوْا اَرْجِهْ وَاخَاهُ وَاَبْعَثْ فِى
 الْمَدَايِنِ حٰشِرِيْنَ ﴿٧١﴾ يٰاَتُوْكَ بِكُلِّ سَحَابٍ عَلِيْمٌ ﴿٧١﴾ فَجَمَعَ السَّحْرَةَ لِيَقْدَتَ
 يَوْمِ مَعْلُوْمٍ ﴿٧٢﴾ وَقِيْلَ لِلنّٰسِ هَلْ اَنْتُمْ مُّجْتَمِعُوْنَ ﴿٧٢﴾ لَعَلْنَا نُنْفِجُ السَّحْرَةَ اِنْ كَانُوْا هُمْ
 الْعٰلِيْنَ ﴿٧٣﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحْرَةَ قَالُوْا لِفِرْعَوْنَ اَيُّنَا لَاجِرٌ اِنْ كُنَّا نَحْنُ الْعٰلِيْنَ ﴿٧٣﴾
 قَالَ نَعَمْ وَاَنْتُمْ اِنْ اَلَيْنَ الْعُقُوْبِيْنَ ﴿٧٤﴾ قَالَ لَهُمْ مُّوسَى الْفَوَا مَا اَنْتُمْ تُلْقُوْنَ ﴿٧٤﴾ قَالُوْا
 جِبَالُهُمْ وَعِصْبَتُهُمْ وَقَالُوْا بَعْرَةٌ فِرْعَوْنَ اِنَّا لَنَحْنُ الْعٰلِيُوْنَ ﴿٧٥﴾ فَاَلْفَىْ مُّوسَى عَصَاهُ
 فَاِذَا هِىَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُوْنَ ﴿٧٥﴾ فَاَلْفَى السَّحْرَةَ سٰجِدِيْنَ ﴿٧٦﴾ قَالُوْا اِنَّا رَبِّ الْعٰلِيْنَ
 رَبِّ مُّوسَى وَهٰرُوْنَ ﴿٧٦﴾ قَالَ اَمْسُدْ لَهُ قَبْلَ اَنْ يَّادَنَّ لَكُمْ اِنَّهُ لَكٰبِرُكُمْ الَّذِى
 عَلَّمَكُمْ السِّحْرَ فَلَسُوْفَ تَعْمٰوْنَ لَاقْطَعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِّنْ خِلْفٍ وَّلَا صَبِيْحَتُمْ اَجْمَعِيْنَ
 ﴿٧٧﴾ قَالُوْا لَا ضَرَّ رَيْآ اِلَى رَيْآ مُّسْقِلُوْنَ ﴿٧٧﴾ اِنَّا نَطْمَعُ اَنْ يَّغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطِيْئَتَا اَنْ كُنَّا اَوَّلَ
 الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٧٨﴾ ۞ وَاَوْحَيْنَا اِلَى مُّوسَى اَنْ اَسْرِ بِعَادِيْ اِيْنِكُمْ مُّتَّبِعُوْنَ ﴿٧٨﴾ فَاَرْسَلَ فِرْعَوْنَ
 فِى الْمَدَايِنِ حٰشِرِيْنَ ﴿٧٩﴾ اِنْ هٰذٰلِكَ اِلْتِرٰمَةٌ قَلِيْلُوْنَ ﴿٧٩﴾ وَاَنْتُمْ لَنَا لَقٰطِلُوْنَ ﴿٨٠﴾ وَاِنَّا لَجٰمِعُ
 حٰذِرُوْنَ ﴿٨١﴾ فَاخْرَجْنَاهُمْ مِّنْ جَنَّتِ وَعِيُوْبٍ ﴿٨١﴾ وَكُوْبٍ وَمَقَابِرِ كَبِيْرٍ ﴿٨٢﴾ كَذٰلِكَ وَاَوْرَثْنَاهَا
 بَنِيْ اِسْرٰٓءِيْلَ ﴿٨٣﴾ فَاَتَّبَعُوْهُم مَّشْرِقِيْنَ ﴿٨٣﴾ فَلَمَّا تَرٰمَ الْجَمْعَانِ قَالَ اَصْحٰبُ مُّوسَى
 اِنَّا لَمَذْرُوْٓؤُنَّ ﴿٨٤﴾ قَالَ كَلَّا اِنَّ مَعِىَ رَبِّىْ سَيِّدِيْنَ ﴿٨٤﴾ فَاَوْحَيْنَا اِلَى مُّوسَى اَنْ اَضْرِبْ
 بِصَآكِ الْبَحْرَ فَاَنْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيْمِ ﴿٨٥﴾ وَاَرْزَلْنَا نَمَّ الْاٰخِرِيْنَ ﴿٨٥﴾
 وَاَحْيَيْنَا مُّوسَى وَمَنْ مَّعَهُ اَجْمَعِيْنَ ﴿٨٦﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخِرِيْنَ ﴿٨٦﴾ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا
 كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٨٧﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَمَوْلٰٓءُ الْعٰزِيْزِيْنَ الرَّحِيْمِ ﴿٨٨﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تہکان

یادیش بکھوه کاتیک پەروردهگارت بانکی مووسای کرد، که بچؤ لای کۆمه لای
 سته مکاران ﴿١١﴾ کۆمه لای فیرعهون، نایا پاریز له خوا ناکهن؟! ﴿١١﴾ (مووسا)
 گوتی: پەروردهگارم! من دهرسم به درۆم دابنن ﴿١٢﴾ سه ره نجام دل و سینهم
 تهنگ بئ و، زمانم بگیری و، قسم بؤ نه کری ﴿١٣﴾ ههروهها گونا هیکیشیان
 له سهرم ههیه، یه کیکم لیان کوشتوه، بویه دهرسم بکوژن، (په یامه که ی تۆم
 بؤ نه که به نری) ﴿١٤﴾ (خوا) فهرمووی: نا، ناتوانن بتکوژن، ههردووکتان (تۆو
 هاروون) به نیشانه کامانه وه بچن، ئیمهش له که لتان دا گوگیرین (له قسه ی
 تیهو و نهوانیش) ﴿١٥﴾ ههردووکتان بچنه لای فیرعهون و پتی بلین: تیمه تیردراوی
 پەروردهگاری جیهانیانین ﴿١٦﴾ هاتووین، وه چه ی نیسرا نیلمان له گه ل بنیری ﴿١٧﴾
 (فیرعهون) گوتی: نایا به مندایی له نئو مائی خۆماندا به خۆمان نه کردی و،
 سالانیک له ته مهنت له نۆومان نه مایه وه؟ ﴿١٨﴾ که چی له سپلان بووی و، نهو
 که تنهت کرد که کردت! ﴿١٩﴾ (مووسا) گوتی: کاتیک نهو کاره م کرد (نهو کابرا
 قیبتیه م کوشت) که من له گومرایان بووم (نه کرابوومه پیغه مبه ر) ﴿٢٠﴾ نیدی
 چونکه لیتان ترسام (بمکوژنه وه) له دهستان رامکردو، پەروردهگارم حکمه تی
 پندام و، له پیغه مبه رانی گیرام ﴿٢١﴾ نهو چاکه یهش که منته تی پئ له سهرم
 ده که ی، له سۆنگه ی نهوه وه بوو، که وه چه ی نیسرا نیلت بنده ست کردبوو، (له
 ترسی سهربران دایکم خستمیه صندوق و، به پروباری نیلی دادام و، له لایهن
 مائی تیهو وه گیرامه وه وه به خۆ کرام) ﴿٢٢﴾ فیرعهون گوتی: پەروردهگاری
 جیهانیان چیه؟ ﴿٢٣﴾ (مووسا) گوتی: خاوه نی تاسمانه کان و زهوی و نهوه ی
 تئویانانه، نه گهر زانیاری دلتیا که رتان هه بئ (نهوه ده زانن) ﴿٢٤﴾ (فیرعهون)
 گوتی: نایا گوئی راناگرن (قسه که ی چهنده سهیره!) ﴿٢٥﴾ (مووسا) گوتی: (خوا)

پەرۋەردىگارو مشوورخۇرى خۇتان و باب و باپىرانى پىشووئانە ﴿٤٦﴾ (فىرعەون) گوتى: بىگومان ئەو پىغەمبەرەتان كە بۇتان نىرراوہ شىتە! ﴿٤٧﴾ (مووسا) گوتى: خوا پەرۋەردىگارى رۇژھەلات و رۇئاواو ئەوہى نىوانىانە، ئەگەر بىفامن (عەقلىتان ھەبى) ﴿٤٨﴾ (فىرعەون) گوتى: بە دىنبايى ئەگەر جگە لە من پەرستراوئىكى دىكە بىكرى، دەتخەمە گەل گىراوان ﴿٤٩﴾ مووسا گوتى: ئەدى ئەگەر شىتىكى پروون و، رۇشنگەرەوہم بۇ ھىناي (وہك بەلگەو نىسپات)؟ ﴿٥٠﴾ (فىرعەون) گوتى: ئەگەر لە راستانى بىھىنە (بىخە پروو) ﴿٥١﴾ ئەوئىش گۇچانەكەى فرىدا، يەكسەر بووہ مارىكى (زەبەلاھى) ئاشكرا ﴿٥٢﴾ دەستىشى (خستە بن بائى و)، ھىنايە دەر، يەكسەر سىبى (و درەوشاوہ) بوو بۇ بىنەران ﴿٥٣﴾ (فىرعەون) بەدەستروئىشتووانى دەوربەرى گوت: بىگومان ئەمە جادووگەرىكى زاناو شارەزايە ﴿٥٤﴾ دىھەوتى بە جادووہكەى لەسەر زەمىنى خۇتان و دەدەرتانبنى، ئىجا فەرمانتان بەچىيە؟ ﴿٥٥﴾ گوتيان: خۇى و برايەكەى دوابخە (جارى سزايان مەدە)و، كۇكەرەوان بىترە شان، كە ھەرچى جادووگەرى زەبر دەست و شارەزا ھەيە بۇت بىنن ﴿٥٦﴾ ئىدى جادووگەرەكان لە ژوانگەى رۇژىكى زانراودا كۇكرانەودو ﴿٥٧﴾ بە خەلك گوترا: ئايا تىوہ كۇبوونەتەوہ؟ ﴿٥٨﴾ بەلكو شوئىن جادووگەرەكان بكەوئىن، ئەگەر ئەوان زال بىن! ﴿٥٩﴾ ئىجا كاتىك جادووگەرەكان ھاتن بە فىرعەونىان گوت: ئايا ئەگەر تىمە زال بووئىن كرى و پاداىستمان دەدەپە؟ ﴿٦٠﴾ (فىرعەون) گوتى: بەلى، (سەر بارەش) تىوہ ئەو كاتە لە زۇر وەنيزىك خراوانىش دەبن (لە من) ﴿٦١﴾ مووسا (بىباكانە) پىنگوتن: ئەوہى تىوہ فرىدەرنى، فرىبىدەن (لە گۇچان و پەتەكان) ﴿٦٢﴾ ئەوانىش پەت و گۇچانەكانى خۇيانىان ھاوئىشت و گوتيان: بە ھوى عىزەتەى فىرعەونەوہ ھەرئىمەبىن زالبووان ﴿٦٣﴾ مووساش گۇچانەكەى ھەلدا، يەكسەر ھەرچى درۇو فىلى كرىدبوويان قووتى دان ﴿٦٤﴾ يەكسەر جادووگەرەكانىش بە كرىنووش داخران ﴿٦٥﴾ گوتيان: بىروامان بە پەرۋەردىگارى جىھانىيان ھىنا ﴿٦٦﴾ پەرۋەردىگارى مووسا ھاروون ﴿٦٧﴾

(فیرعہون) گوتی: چوں بہر لہوہی مؤلہتتان بدہم بروتان بؤ ہینا؟ بہ دلنیابی
 نہو (مووسا) نہو گہورہ پتہ تانہ کہ جادووی فیر کردوون، بیگومان لہمہودوا
 دہزانن (چیتان پتدہ کہم!) دہستہ کانتان و لاقہ کانتان بہ پیچہ وانہوہ (دہستی
 راست و لاقی چہ پتان) دہ بپم و، تیکراشتان ہلہدہواسم (و لہ سیدارہ تان دہدہم)
 ﴿۵۱﴾ (جادوگہ رہ کان) گوتیان: (نہوہی بہ سہرمان بن لہ سہر نیمان) زبانی نیہ،
 چونکہ تیمہ بؤ لای پەرورہ دگارمان دہ گہرینہوہ ﴿۵۲﴾ تیمہ ٹومیدمان وایہ لہ
 سؤنگہی نہوہوہ کہ بہ کہ مینی پروادارانین، پەرورہ دگارمان لہ گوناہہ کانمان
 ہانبووری ﴿۵۱﴾ (دوایی) سروشمان بؤ لای مووسا کرد کہ شہورؤ بہ بہندہ کانم
 بکہ، چونکہ بیگومان تپوہ لہ راوہ دوونراوانن (لہ لایہن فیرعہون و سوپاکہ بہوہ)
 ﴿۵۲﴾ نجا فیرعہون (خہ لک) کؤکەرہوانی لہ شاندا ناردن ﴿۵۳﴾ (کہ پیتان
 رابگہ یہنن) نہوانہ (کہ لہ دہستمان رایانکردوہ) کؤمہ لیککی پەرآگہندہی کہمن
 و ﴿۵۴﴾ بہ دلنیابی تیمہ بیان زؤر پہست و توورہ کردوہو ﴿۵۵﴾ تیمہ ش کؤمہ لیککی
 تؤکمہ و وردو نامادہین ﴿۵۶﴾ نیدی سہرہنجام نہوان (فیرعہونیبہ کان) مان لہ باغ
 و بیستانہ کان و، کانسی و سہرچاودکان و، ﴿۵۷﴾ لہ تپو خہزنہ کان و پتگہ و شوٹنی
 چاک دہرہنتان و ﴿۵۸﴾ بہو جؤرہ نہو شتانہ مان کردنہ میراتی وہ چہی نیسپراتیل
 ﴿۵۹﴾ نجا دہمہو خؤرکہوتن، کہوتنہ دوابان ﴿۶۰﴾ کاتیکیش دوو کؤمہ لہ کہ لہ بہک
 و دہدہرکہوتن، ہاوہ لانی مووسا گوتیان: بیگومان تیمہ گیراوین ﴿۶۱﴾ (مووسا)
 گوتی: نہ خیر، بہ دلنیابی (پەرورہ دگارم) لہ گہ لَم دایہ، رینماییم دہکات (چؤن
 دہرباز بین!) ﴿۶۲﴾ نجا سروشمان بؤ لای مووسا کرد کہ: بہ گؤچانہ کہت لہ
 دہریاکہ بدہ (کہ لیتدا) بہ کسہر شہق بوو (دالآن دالآن بوو) ہہر پارچہ یہک
 (ی دہریاہہ کہ) وک چیاہہ کی مہزن و ابوو ﴿۶۳﴾ لہو کاتہ شدا نہوانی دیکہ مان
 (لہ دہریا لہت بووہ کہ) و ہنیزیک خستن ﴿۶۴﴾ مووسا و نہوانہی لہ گہ لیتدا بوون
 تیکراپایمان قوتار کردن ﴿۶۵﴾ دوایی (پاش لہ دہریا دہرچوونی مووسا گہ لہ کہی)
 نہوانی دیکہ مان خنکاندن (نغرؤ کردن) ﴿۶۶﴾ بہ دلنیابی لہوہدا نیشانہ بہک (ی

کهوره) هه بهو (له که ل نه وه شدا) زۆر به یان برودار نین و، ﴿١٧﴾ یتگومان هه
پهروه دگاریشت زالی به بهزه ییه ﴿١٨﴾ ا.

نشیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي): (إِنْطَلَقَ: مَرُّ مَتَخَلِّفًا، الإِنْطِلَاقُ مُطَاوِعٌ أَطْلَقَهُ إِذَا أُرْسِلَهُ وَلَمْ يَخْبِسْهُ، وَاسْتَعِيرَ هُنَا لِفِصَاحَةِ اللِّسَانِ وَبَيَانِ الكَلَامِ)، که سیک که دوکه وتی، دوایی به خیرایی ده رجی، نه وه پتی ده گوتری: (إِنْطَلَقَ)، لیره دا (وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي) واته: زمانم گۆ نه کات، زمانم باش بۆ نه به ته جوولهو، قسه م باش بۆ ناکری، (إِنْطِلَاقِ) (مُطَاوِعِ) ی (أَطْلَقَ) به، (أَطْلَقَ، يُطَلِّقُ، إِنْطِلَاقًا) کاتیک که شتیک بنیری و چه پسی نه کات، لیره ش خوازراوه ته وه بۆ زمان پارویی و ده برینی مه به ست، واته: ده ترسم که نه توانم مه به ستی خوّم باش بکه یه نم.

(فَعَلَّتْكَ): (الْفَعْلَةُ: الْمِرَّةُ الْوَاحِدَةُ مِنَ الْفِعْلِ، وَالْمُرَادُ بِهِ التَّفْضِيحُ)، وشه ی (فَعَلَّتْكَ) م به (که تن) لیکداوه ته وه، نه وه که تنه ت کرد، چونکه مه به ستی نه وه بووه کاتی خو ی نه وه پیاده قیبتیه ت کوشتوه (فَعْلَةٌ) یه کجاره له وشه ی (فِعْلٍ) (فَعَلَ، يَفْعَلُ، فِعْلًا، فَعْلَةً) مه به ست لیره دا ناشیرین کردنی کرده وه که یه، به کوردی ده بیته وه به که تن، نه وه که تنه ت کرد، نه وه تاوانه ت کرد.

(أَرْجَى): (أَرْجَأَ أَي: أَخْرَجَ)، واته: دوای بخه، جار ی په له مه که له سزادانی.

(تَلَقَّفَ): واته: قووتی ده دا، (لَقَفَتِ الشَّيْءَ أَلْقَفَهُ، يَلْقَفُهُ، تَلَقَّفَهُ: تَنَاوَلَهُ بِالْعِدْقِ، بِالنَّمِيمِ أَوْ التَّيَدِّ)، (لَقَفَتِ الشَّيْءَ يَلْقَفُهُ، تَلَقَّفَهُ) یانی: نه وه شته ی زۆر به کارامه یی گرت، تنجا به ده ست، یان به زار، ﴿تَلَقَّفَ مَا يَأْفِكُونَ﴾، واته: نه وه ی به درۆ هه لیانده به ست، قووتی دا و هه لیلووشی.

(يَأْفِكُونَ): (يَكْذِبُونَ، يُؤْهَوْنَ، يَضْرُفُونَ) (إفك) يانی: شتی هه لئه ستراو، درؤی هه لئه ستراو، جا لیره دا (يَأْفِكُونَ) واته: ئه و درؤیه ی که هه لئانه ست واته: چاوبه ستیان پی له خه لک کرد، چونکه جادوو کردن له راستیدا زیاتر کاریگه ریی پواله تیه بو سهر هه سته وه ره کانی مروّف، وه که له سوورده تی (الأعراف) دا ده فرموی: ﴿سَكْرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ وَأَسْتَرْهَبُوهُمْ﴾، واته: چاوی خه لکیان جادوو لیکردو ترساندیان، نه گه رنا جادوو له دنیای دهره وه دا حه حقیقه تی نیه، به لام بو سهر مروّفه کان کاریگه ریی هه یه.

تیمه له تفسیری سوږه تی (البقرة) دا، باسیکی تایبه همان له باری جادوو هه کردوه.

(مِنْ خَلْفٍ): یانی: به پیچه وانه وه، (إِخْدَاهُمَا مِنْ جَانِبٍ، وَالْآخَرَى مِنْ جَانِبٍ آخَرَ) یه کیکیان له لایه ک و نه وه ی دیکه یان له لایه ک، ﴿لَأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفٍ﴾، واته: ده سته کانتان و پیته کانتان به پیچه وانه وه ده بریم واته: ده سته راست و لاقی چه پ.

(لَا ضَيْرَ): هیچ زیانی نیه، (ضَارٌّ فَلَانٌ فَلَانًا، فَهُوَ يَضِرُّ ضَيْرًا، لَا ضَرَرَ) واته: فلان زیانی به فلان که س گه یاند، (فَهُوَ يَضِرُّ) زیانی پنده گه یه نن، (ضَيْرًا) زیانگه یاندن، که واته: (لَا ضَيْرَ) یانی: (لَا ضَرَرَ) هیچ زیانی نیه، (ضَرَّةٌ يَضُرُّهُ ضَرًا) به لام نه مه یان (ضَارَّةٌ، يَضِرُّهُ).

(لَشِرْذِمَةً): (شِرْذِمَةٌ: جَمَاعَةٌ مُنْقَطِعَةٌ، ثَوْبٌ شَرَادِمٌ أَي: مُتَّقَطِعٌ) (شِرْذِمَةٌ) کومه لئیکی لئیک دابروو به ش به ش، که توکمه نه بن، ده گوتری: (ثَوْبٌ شَرَادِمٌ) واته: پو شاکیکی به ش به ش، لئیک دابروا چهند پارچه.

(لَمُدْرِكُونَ): ده مانگه نن، (أَذْرَكَ: بَلَغَ أَقْصَى الشَّيْءِ) واته: گه یشته نه وه پری شته که، که واته: (مُدْرِكُونَ) نه وه یه که لایه نی به رانه بر بیگاتن، یانی: (إِنَّا لَمُلْحَقُونَ) تیمه له پیگه یشتوو انین، واته: یتمان ده گهن، نه وانهی به دوامان که وتوون، فیرعون و سوپایه که ی.

فَأَنفَلَقَ): واته: شەق بوو، لەت و پەت بوو، (الْفَلَقُ: شَقُّ الشَّيْءِ، وَإِبَاتَةٌ بَعْضُهُ عَنِ بَعْضٍ) (فلق) بریتیه له شتیک لهق بکە ی و هەندیک ی له هەندیک ی جیا بپیتەوه، یانی: مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ که گۆچانەکە ی له دەریاکە داوه، دەریاکە شەق بووه.

(فَرَّقَ): (الْفِرْقُ: يُقَارِبُ الْفَلَقَ، الْفِرْقُ: الْقِطْعَةُ الْمُنْفَصَلَةُ، وَمِنْهُ: الْفِرْقَةُ لِلْجَمَاعَةِ الْمُتَفَرِّدَةِ مِنَ النَّاسِ) (فِرْق) له گەل (فَلَق) مانایان لێک نیزیکه، (فِرْق) بریتیه له پارچه به ک ی جیا بووه وه له شتیک، هەر بۆیه کۆمه له خه لک تیک، که له خه لک ی دیکه دا برابن، پێیان ده گوتری: (فِرْقَة) که ده فه رموی: كُلُّ فِرْقٍ شَيْءٌ، ده بپیته چەند دالانیک، وه ک له په یمانی کۆندا باس کراوه که بووه ته دوازه (۱۲) دالان، به ئەندازه ی ژماره ی تیره و هۆزه کانی گەلی به نوو نیسرا ئیل، بۆ نه وه ی هه ره به کتیکیان به دالانی خۆیدا بره و.

(كَالطُّورِ): واته: وه ک چیا ی مه زن (الطُّورُ: الْجَبَلُ الْعَظِيمُ)، (طُورُ) به چیا به ک ی مه زن ده گوتری.

(وَأَزَلَفْنَا): (أَي: قَرَّبْنَا، الرُّزْفَةُ: الْمَنْزِلَةُ وَالْحُطْوَةُ) (رُزْفَة) به مانای پێگه و شانس و به ختی که سیک له لای که سیک، که واته: (أَزَلَفْنَا) یانی: وه نیزی که مان خستی، مه به ست نه وه به دوا ی نه وه ی مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ و گه له که ی له دەریاکه ده رچوون، خوا تَعَالَى فیرعه ون و سوپایه که شی وه نیزی که خستوون و هاتوونه نیو ده ریا، ننجا دوا ی نه وه ی کۆتا که سی گەلی به نوو نیسرا ئیل له دەریاکه ده رچوون و، کۆتا که سی سوپاکه ی فیرعه ون هاتۆته نیو ده ریاوه، ده ریاکه و نکهاتۆته وه وه هه موویان نغرو بوون.

ماناى گىشىتى ئايەتەكان

سەرەتا دەلىين: بەسەرھاتى موساۋ ھاروون و گەلەكەيان لەلايەك و، فىرعەن و دارو دەستەكەي لەلايەكى دىكەۋە، كاتى خۆي ئىمە لە كاتى تەفسىر كردنى سوورەتى (الأعراف) دا، ئايەتەكانى: (۱۰۲ - ۱۷۱) واتە: شەست و نۆ (۶۹) ئايەت، قسەمان لەبارەۋە كردوۋە دابەشمان كردوۋە بۆ سىزدە (۱۳) قۇناغ.

ئىنجا ئىمە لە كاتى تەفسىر كردنى ئەو شەست و نۆ (۶۹) ئايەتەي سوورەتى (الأعراف) دا، ھەشت قۇناغيمان باسكردوون (۶ - ۱۳)، كە لە ھىچ شوئىتىكى دىكەي قورئاندا بەسەرھاتى موساۋ ھاروون (عليهما السلام) و، گەلەكەيان و، لە بەرامبەرىشدا فىرعەون و دارو دەستەكەي، ئەوئەندە بە درىزىي نەھاتوۋە.

پىنج ئالغەي سەرەتاي ژيانى موسا عليه السلام شمان ھەلگرتوون بۆ كاتى تەفسىر كردنى سوورەتى (القصص) خوا پشتيوان بى، كە لە دواي ئەو سوورەتەو سوورەتى (النمل)، پىي دەگەين، چونكە تەنيا لەوئىدا بە تەواۋىيى وردەكارىيەكانى ئەو پىنج قۇناغە ھاتوون، بەلكو ھەندى شت تەنيا لەوئى باس كراۋە، بۆيە ئىمە ئەو پىنج قۇناغى سەرەتاي تەمەنى موساۋ ھاروونى بىراي و بەنوۋ ئىسپرائىل لەلايەك و، فىرعەون و دارو دەستەكەي لەلايەكى دىكەۋە، ھەلگرتوون بۆ كاتى تەفسىر كردنى سوورەتى (القصص). لە سوورەتى (القصص) دا چىل و سى (۴۳) ئايەت تەرخان كراۋە بۆ بەسەرھاتى موسا عليه السلام، لەگەل ئەو شەست و نۆ (۶۹) ئايەتەي سوورەتى (الأعراف) دا، (۶۹+۴۳=۱۱۲) ئايەت، ئەو سەدو دوازە (۱۱۲) ئايەتەي (الأعراف) و (القصص) بە ھەموويان كۆي سىزدە (۱۳) قۇناغەكەي بەسەرھاتى موساۋ ھاروونى بىراي و گەلەكەيان و، فىرعەون و دارو دەستەو سوپايەكەي لەبەرامبەرياندا، پىك دەھىئىن.

بویه تیمه لیره‌دا به خیرایی به‌سهر مانای گشتیی نه‌و په‌نجاو نو (۵۹) تایه‌تهدا ده‌رۆین، به‌ر له‌وه‌ش ده‌مه‌وۆی ناماژه به‌وه بکه‌م که پێش‌خرانی به‌سهرهاتی مووسا له‌ هی نووح و ئیبراهیم (علیهما الصلاة والسلام) حیکمه‌ته‌که‌ی نه‌وه‌یه که نه‌و مله‌وو‌رپیه‌ی فیرعه‌ون و گه‌له‌که‌ی و، شوینکه‌وتووان و ده‌سته‌و دایه‌ره‌که‌ی، بوویانه، نه‌وانی دیکه نه‌یانبووه، هه‌روه‌ها نه‌و هه‌موو مه‌ینه‌تی و نا‌په‌حه‌تیانه‌ی مووسا و هاروونی برای و، گه‌له‌که‌یان به‌سهریان هاتوه، به‌ده‌ستی فیرعه‌ون و دارو ده‌سته‌که‌ی، نه‌وه زیاتر شو‌بهاوده‌ته نه‌و حاله‌ت و بارو‌دۆخه‌ی که پێغه‌مبه‌ری خاتهم ﷺ، هاوه‌لانی به‌ریزی تیبدا‌بوون، له‌گه‌ل هاوبه‌ش بو‌خوا دانه‌ره‌کانی قوره‌یش و غه‌یری قوره‌یش له‌و کاتی‌دا.

ئنجا نه‌وه‌ش زیاتر جیگای ده‌رس و په‌نده، بویه خوا ﷺ لیره، له‌ ریز کردنی ئەم به‌سهرهاتانه‌دا، ریزه‌بندی کاتی (الترتیب الزمني) په‌چاو نه‌کردوه، به‌لکو نه‌وه‌ی په‌چاو کردوه: کام له‌و به‌سهرهاتانه زیاتر ده‌شو‌به‌یه‌ته نه‌و حاله‌ته‌ی که پێغه‌مبه‌ر ﷺ، هاوه‌لانی به‌ریزی له‌گه‌ل نه‌یارو ناحه‌زه‌کانیدا تیبدا‌بوون، ئنجا به‌سهرهاتی مووسا و هاروونی برای و، گه‌له‌که‌یان، له‌گه‌ل ده‌سته‌و دایه‌ره‌ی فیرعه‌ون، نه‌وه زیاتر شو‌بهاوده‌ته حاله‌تی نه‌وان، تا‌کو به‌سهرهاتی ئیبراهیم و نووح (علیهما الصلاة والسلام).

خوا ﷺ ده‌فه‌رموۆ: ﴿وَإِذْ نَادَى رَبُّكَ مُوسَىٰ أَنِ أَنْتَ الْقَلِيلِ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾، یاد بکه‌وه! کئ یاد بکاته‌وه؟ پێغه‌مبه‌ری خاتهم ﷺ به‌ر له‌ هه‌ر که‌سیک و، هه‌ر که‌سیک که قورئان ده‌خوینتی و، هه‌ر که‌سیکی دیکه‌ش که پێویسته یاد بکاته‌وه، چونکه: ﴿وَإِذْ نَادَى رَبُّكَ مُوسَىٰ﴾ (و) بو‌بادانه‌وه‌یه، واته: وێ‌پرای نه‌وه که پرووه‌که‌کانی سه‌ر زه‌وی، وه‌ک نیشانه‌یه‌کی خوا ﷺ سه‌رنجیان ده‌ده‌ی، وێ‌پرای نه‌وه یادیش بکه‌وه کاتی‌ک که په‌روه‌ردگارت بانگی مووسای کرد، چۆنی بانگ کرد؟ دوابی تیمه خوا پشتیوان بی له‌ سووره‌تی (النمل) دا که له‌ویش نه‌وه دووباره

ده‌بیت‌هوه، له‌وی چۆنیه‌تیی بانگ کردنی خوا عَلَيْهِ بۆ مووسا عَلَيْهِ باس ده‌که‌ین، به‌لام نه‌ک چیه‌ته‌که‌ی، به‌لام له‌و بابه‌ته‌وه، له‌وی زیاتر قسه‌ی لَی ده‌که‌ین.

لیتره ده‌فه‌رموئ: یاد بکه‌وه! کاتئ په‌روه‌ردگارت بانگی مووسای کرد، نایا چی پئ فه‌رموو؟ إِنْ أَنْتَ إِلَّا الظَّالِمِينَ نه‌وه نئوه‌رۆکی بانگ‌کردنه‌که بوو: که بچۆ بۆ لای کۆمه‌لی سته‌مکاران، دوایی بۆی پوون ده‌کاته‌وه کۆمه‌لی سته‌مکاران کئین؟ چونکه سته‌مکار زۆرن له‌ دنیا‌دا، قَوْمَ فِرْعَوْنَ، وا دیاره‌ نه‌و کاته له‌گه‌لی فیرعه‌ون سته‌مکارتر له‌سه‌ر زه‌وی نه‌بووه، بۆیه‌ خوای دادگه‌ر گه‌لی فیرعه‌ونی به‌ مومونه‌ی به‌رجه‌سته‌ی خه‌لکی سته‌مکار داناهه، سته‌مه‌که‌شیان نه‌وه بووه گه‌لی مووسا واته: به‌نوو ئیسرائیل، نه‌وه‌کانی یه‌عقوب که بوونه نه‌ته‌وه‌یه‌ک سالاتیکی زۆر له‌ میسر بوون، هه‌ر له‌و کاته‌وه که یه‌عقوب و عَلَيْهِ یوسوفی کورئ عَلَيْهِ و براهه‌کانی دیکه‌ی یوسوف، هه‌ر یازده‌ براهه‌که‌ی دیکه‌ی، هه‌موویان یتکه‌وه چوون له‌ میسر نیسته‌جئ بوون و، له‌وی هاوسه‌گیریان کردوه‌و، زۆر بوون و بوونه نه‌ته‌وه‌یه‌ک.

گه‌لی فیرعه‌ون، نه‌و به‌نوو ئیسرائیله، نه‌و وه‌چه‌ی ئیسرائیل، نه‌و نه‌ته‌وه‌یه، ئیسرائیل نازناوی یه‌عقوبه عَلَيْهِ که له‌ یه‌عقوب عَلَيْهِ په‌یدا بوون، چه‌وساندوونیه‌وه، چه‌ندان سال چه‌وساندوونیه‌وه، چه‌وساندنه‌وه‌که‌ش نه‌وه‌بووه که خوا ده‌فه‌رموئ:

وَيَذَرُونِ أَهْلَكَ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُم ۱۶ إِبْرَاهِيمَ واته: تیرینه‌کانیان سه‌رده‌برین و ئافره‌ته‌کانیان ده‌هیشتنه‌وه، پیاویان سه‌رده‌برین هه‌ر به‌مه‌لۆتکه‌یی، به‌گچکه‌یی، یان به‌گه‌وره‌یی ده‌یانکوشت، به‌ستم، ئافره‌ته‌کانیشیان ده‌هیشتنه‌وه بۆ خزمه‌ت و بۆ کاره‌که‌ریی و، بۆ پترابواردن، که هیچ سته‌میک له‌و سته‌مه‌گه‌وره‌تر نیه، پیاوه‌کانیش نه‌وانه‌ی که مابوون سۆغره‌و بیکاریان پئ ده‌کردن، نه‌شکه‌نجه‌یان ده‌دان، بۆیه‌ مووسا عَلَيْهِ کاتئ

دہ چیتہ لای فیرعون و ہک لہ شوینی دیکہ دہ فہ رموی: ﴿فَارْسِلْ مَعَّا بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا تَعَذِّبْهُمْ﴾ (۱۷) طہ، گوئی: بہنی ئیسرائیلم لہ گہل بنیرہو چی دیکہ تہ شکہ نجہیان مہدہ! نجا نایا مووسا کہ چوو بو لای کوہمہ لئی ستہ مکاران، کہ گہلی فیرعونہ، چیبان پئی بلئی؟ ﴿أَلَا يَتَّقُونَ﴾ و اتہ: نایا پاریز لہ خوا ناکہن؟ نایا خوٹان ناپاریزن لہ سزای خوا، بہوہی چیدیکہ ستہم لہو نہ تہوہ بندہ ست و ستہ ملیکراوو کہ ساسہ نہ کہن؟!

﴿قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ﴾ مووسا فہ رموی: پہرہ ردگارم! من دہ ترسم بہ درؤم دابنن، مہ ترسیی تہوہم ہہیہ بروام پئی نہ کہن و بہ درؤم دابنن، ﴿وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي فَأَرْسِلْ إِلَىٰ هَرُونَ﴾، لہ تہ نجامی بہ درؤ دانانی تہ واندا بو، سینہم تہنگ بی و زمانیشم گو نہ کا، نہ جوولئی، زمانیشم حہ پس بی، وا دیارہ مووسا الطَّلَا و ہک لہ سوورہ تی (طہ) دا دہ فہ رموی: ﴿وَأَحْلَلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي﴾ (۱۷) ﴿يَقْعَهُمْ فِي قَوْلِي﴾ (۱۸) گریہ ک کہ لہ زمانہ، بیکہوہ، تاکو لہ قسم تی بگہن، ہہستی بہوہ کردوہ کہ زمانی ناسایی نہ بووہ، ہہرچہ نہو کاتہ لہ سوورہ تی (طہ) دا خوای ﴿قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسَىٰ﴾ (۱۹) و اتہ: تہی مووسا! داواکاریہ کانت جیبہ جئی بوون، کہ یہ کیکیان تہوہ بوو خوا زمانی بکاتہوہ، دیارہ لہو کاتہوہ کہ خوا دہ فہ رموی: داواکاریہ کہت جیبہ جئی بوو، مووسا گہ راوہ تہوہ بو حالہ تی ناسایی و، تہو زمان گیرانہی نہ ماوہ.

بہ لہم تہوہی تیرہ ہہر تہو کاتہیہ کہ خوا دہ بنیرئی و جاری داوای نہ کردوہ و تہ لہمی نہ دراوہ تہوہو زمانی چاک نہ بووہ. ﴿فَارْسِلْ إِلَىٰ هَرُونَ﴾، نجا بنیرہ بو لای ہاروون، و اتہ: ہاوروونیش بکہ بہ پتغہ مہر، بوچی؟ لہ شوینی دیکہ دہ فہ رموی: ﴿هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا﴾ (۲۱) القصص، تہو زمانی لہ من پاراوترہ، با تہویشم لہ گہ لدا بی، تہ گہر من زمانم گیرا، تہو لہ جیاتی من قسان بکات، ﴿وَهُمْ عَلَىٰ ذَنْبٍ﴾، ہہرہوہا بو تہوان گوناہیک لہ سہر من ہہیہ، و اتہ:

ګوناھیکم به رانہر کردوون، یان هه قی ګوناھیکیان له سر من هه یه، ﴿فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ﴾ (۱۱)، ده ترسیم ېکوزن، موسا عَلَيْهِ السَّلَامُ به ته نکید له خودی کوشتنه که نه ترساوه، یانی: ده ترسم ېکوزن و، سه رهنجام نه توانم په یامه که ی تو بګه یه نم، واته: کوشتنه که ی نه وان بو من بیتنه په رچ و ږګر له به رده م نه و ټرکه دا، که تو یتیم ده سپیری جینه جیتی بګه م.

ناوا ده بی ته ماشای قسه ی یتیمه به ران (عليهم الصلاة والسلام) بګری، نه ک بګوتری: موسا عَلَيْهِ السَّلَامُ له کوشتنی ترساوه! چونکه زور که س که یتیمه به ریش نیه له به نده چا که کانی خوا، له مردن و کوشتن، ناترسی له پیناوی خوادا، یتیمه به ریکی پایه به رزی خوا، چون له کوژران و مردنی ده ترستی؟ یانی: ده ترسیم ېکوزن و، به هو ی کوژرانه که شمه وه، نه توانم په یامه که ی تو بګه یه نم، هه روه ک چون ده ترسیم به دروم دابنیتن و، له نه نجامی نه وه ش دا سینم ته نگ بی و، زمانیشم بګیری و، نه توانم په یامه که ی تو بګه یه نم، بو به بو مه سه له ی زمانه که م، با هاروونی برام له که لم دابی، نجا نه و ګونا هه شیان له سرم هه یه و بو خوی په روه ردګاری باس ده کات، یتیمومان خوا عَلَيْهِ السَّلَامُ هه موو شتیک ده زانن، به لام به یانی حالی خوی بو ده کات، تا کو بزانتی خوا چ ته گبیرنکی بو ده کات؟

﴿قَالَ كَلَّا﴾، خوا هه رمووی: نا، نه خیر ناتوانن بتکوژن، ﴿فَأَذْهَبَا يَحَابِلِنَا﴾، په کسه ر وه لامی داوا کاریه که شی دایه وه: هه ردو وکتان بچن به نیشانه کانی یتیمه وه، ﴿إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ﴾، یتیمه ش له که لتان ګونګرین، ګوی هه لده خه ین، داخو چیتان له به یندا ده ګوزه ری؟

﴿فَأَيُّا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾، بچنه لای فیرعه ون یتي بلین: یتیمه ټردراوی په روه ردګاری جیهانیانین.

یتیمومان فیرعه ون ګوتوویه تی: ﴿أَنَا رَبُّكُمْ الْأَعْلَى﴾ (۱۲) النازعات، من په روه ردګاری هه ره مه زنتانم، هه روه ها ګوتوویه تی: ﴿يَأْتِيهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلٰهِ

عَبْرِي ﴿٢٨﴾ القصص، واته: نهی قسه پوښتووان! جگه له خوځم په رستراوښکی دیکم بؤ ټیوه پتی شک نایهت، یانی: ههم لافی په روهردگار یتیمی (ربوبیة)ی لیداوو ههم لافی په رستراوښتی (الوهیة)!! بویهش خوا ﷻ به موسا و هاروون ددغه رموی: پیش ههمو شتیک پتی بلین: ټیمه له لایه ن په روهردگاری جیهانیانه وه نیردراوین، که واته: تۆ هیچ نی، بهس دروستکراوښک و بنده به کی خوی.

ننجا پتی بلین: ﴿ اَنْ اَرْسِلَ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴾. هاتووین که وه چهی نیسرائیلیمان له گه ل یتیری، (بَنِي) یانی: وه چه، نه وه کان (إسرائيل) نازناوی (یعقوب) ه، ﷻ. په عقوب کوری نیسحاقه و نیسحاق کوری نیبراهیمه، سه لامی خوا له سهر ههموویان بټی، نیسرائیل به زمانی عبیری (نیسرا) یانی: عه بد، (ئیل) یانی: (الله)، واته: (عبدالله)، به ندهی خوا.

ننجا نه وه ههمووی پیچراوه ته وه که: چوون و پټیان گوت و... هتد، چونکه به سیاق و سه لیکه ده زانری، په کسهر دټه سهر نه سلای مه به ست، واته: پټیان گوت، نه ویش به کسهر: ﴿ قَالَ اَلَمْ نُرَبِّكَ فِصًا وَلِيَدًا وَاَلَيْتَ فِئَامًا مِّنْ عَمْرِكَ سِينِ ﴾ گوتی: نایا تۆ به گچکه یی، به مندل له مالیی ټیمه دا به ختو نه کرای و، سالانیکي زور له تمه نهی خوت له ټیو ټیمه دا نه مایه وه؟ فیرعه ون به چاوی دادداته وه که نه وان به ختویان کرده! ﴿ وَقَعَلْتَ فَعَلْتَكِ الْتِي فَعَلْتَ وَاَنْتَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴾. هه روها نه وه کرده خرابه شت کرد، نه وه که تنه شت کرد، که کردت و تۆ له سپلان بووی، (کافر) لیردها به مانای بټی پروا نیه، واته: تۆ له سپله و ناسپاسان بووی، له جیاتی نه ویدی له به رانبر چاکه دا، چاکه مان بده یه وه، که چی ټیستا به گژماندا هاتی!

ده شگونجن: ﴿ وَاَنْتَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴾. واته: تۆ نه وه کاته بیپروا بووی به نایین و به برنامه ی ټیمه.

ننجا با ته ماشای ټینصافی موسا ﷻ بکه یین و، ته ماشای راستکوژی و سهر راستی پیغه مبه ران بکه یین: ﴿ قَالَ فَعَلْنَهَا اِذَا وَاَنَا مِنَ الْعٰلَمِيْنَ ﴾. موسا له بهر

نہوہی کاتی خوئی بہ کئی لہ فیتیہ کانی کوشتوہ، نکوولی لئی ناکات، فہرمووی: نہو کاتہ نہو کردوہ بہم کردوہ - کہ تۆ بہ کردوہ بہ کی ناقولّو دزئوو بہ کہ تنی دادہ تیی، بہ لئی من کردوومہ - بہ لّام نہو کاتہ من لہ گومرایان بووم، واتہ: لہو کہ سانہ بووم کہ نہمدہ زانی بہ پیتی بہرنامہ ی خوا، پرفتار بکہم، چونکہ نہوکاتہ من پیغہمبہر نہبووم، منیش کہ سیک بووم وک تئوہ، نہو کہ سہ شم بینی (کوژراوہ کہ) ستمی دہ کرد لہ ئیسرائیلیہ ک، منیش بہ زہیم پتدا ہاتہوہو، ہست و عاتیفہم بہ سہرمد زآل بوو، بؤکسیکم لئداو کوشتم، بہ لّام نہ گہر وک تئستا بوومابہ، بہ جوریکی دیکہ مامہ لہم دہ کرد، بہ لّام نہو کاتہ من لہوانہ نہبووم کہ بہر تئہ بزائم و، ہہ لّس و کہوت و پرفتار چی پئویستہ، وا بکہم، بہ لکو نہو کاتہ پرفتارم بہ پیتی عاتیفہو سؤز بوو، بہ پیتی کلتووری کہ من تئیدا گہورہ بوو بووم، بہ تابیہ تیش کہ موسا لہ مآلی فیرعہ وندا گہورہ بووی، پدنگہ ہہر بہ کوپی فیرعہ ونیشیان ناوردبی، نجا کوپی فیرعہ ون، کوپی پادشا، بینئ کہ سیک ستم لہ کہ سیک دہ کات، لئی قبول ناکات، یانی: نہو کاتہ منیش ہہر لہ سہر کلتوو فہرہنگی تئوہ بووم، - نہوہم نہ بینیوہ تہفسیرہ کان باسی بکہن، بہ لّام پیم وایہ تابیہ تہ کہ دہیکہ بہ نئی - نہک ہہر نہوہندہ کہ: نہو کاتہ من وہحیم بؤ نہ ہاتبوو نہ بوو بووم بہ پیغہمبہر! یانی: نہو کاتہ منیش ہہر بہ پیتی نہو کلتوورو فہرہنگہ ی تئیدا گہورہ بوو بووم، کہ کلتوورو فہرہنگی تئوہ بہ، نہو کاتہ ہہر بہو شئوہ بہ مامہ لہم دہ کرد.

﴿فَقَرَّرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ﴾، نجا کاتیک لئتان ترسام، لہ دہستان رامکردو ہہ لّاتم، ﴿فَوَهَّبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾، بہرودہر دگاریشم حکمہ متی پندام، حکمہت واتہ: زانیاری و کرداری راست، یاخود زانینی راستیہ کان و کارکردن بہو زانینہ، کہ زور لہ زانیان وایان پئناسہ کردوہ: (الإصابة في القول والفعل أو: علماً وعملاً) نہوہ بہ کہ ئینسان لہرووی زانیاری و لہرووی کردوہوہو، یان لہرووی قسہو لہرووی کردوہو، بیپکتی، ﴿وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾، منیشی

گتیرا به یه کئی له پیغه مبه ران، ﴿وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنَّا عَلَيْ﴾، نهو چاکه یه ش که منه تی پئی له سهر من ده که ی، به هوی نه وه وه بوو: ﴿أَنْ عَبَدتَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ﴾، که تو که به نوو ئیسرانیلت بنده ست کرد بوو، کرد بووتن به کۆیله، دایکم بو نه وه ی سهر نه پردریم، خستوو میه سندووقه وه وه به ناوئی داداوم، چونکه ده ئین: ههر سأل نا سالتیک، فیرعه ون نیره وه زه کانی به نی ئیسرانیلی سهر برپوه، نجا نهو سأل که مووسای تیدا له دایک بووه، نۆره ی سهر برانئ بووه، نه وه ی هاروونی تیدا له دایک بووه، نۆره ی رزگار بوونئ بووه، دایکی مووسا که هاروونی ده بن پئویست ناکات، هیچ بکات، چونکه نهو سأل سهر پران له گۆرئ دا نیه، به لام نهو سأل ه ی مووسای تیدا له دایک بووه، سالی سهر برانئ بووه، بویه وه ک باسکراوه له سوورته ی (القصص) و له سوورته ی (طه) دا، خوی پهره ردگار ئیلهامی بو ده کات و ده یخاته دلئ، که بیخاته سندووقیکه وه، تابووتیکه وه به رووباری نیلی دابدات و مالی فیرعه ون بیگره وه، نجا له مالی فیرعه وندا گوره بن و به خئو بکری، یانی: به هوی نه وه وه بوو که له مالی ئیوه دا به خئو کرام!

واته: نه گهر تو به نوو ئیسرانیلت ژیر ده سته نه کردبان و نه تچه وساندبان نه وه و مندا له نیره کانیانت سهر نه برپیایه، منیش دایکم ناچار نه ده بوو، مه لوتکه ی خوی بخاته تابووتیکه وه، به رووباری دابدات!

که واته: نه وه چ چاکه یه که به چاوی منی داده ده یه وه؟ له راستیدا تو نه ک چاکه ت له گهل مندا نه کردوه، به لکو تاوانتکی گهره ت به رانه ر هه موو گه له که م کردوه، ئیستا تو ده ته وی نهو تاوانه گهره یه ی به رانه ر به گه له که م کردووته، که به رووبار دادرانی من و، گیرانه وه ی من له لایه ن ئیوه وه و به خئو کرانم له مالی تو دا، هه مووی ده رهاویشته ی نهو تاوانه گهره یه ته، که به رانه ر به گه له که ی من کردووته، نهو جینۆسایده، نهو قهر بر کرانه، ئیستا ده ته وی بیکه یه چاکه و به چاوی منی دابده یه وه!؟

تہ ماشا بکہن! وہ لمیکی چہند حہ کیمانہو لیزانانہیہ، ہہر شایستہی پیغہمبہرانی
خوابہ (علیہم الصلاۃ والسلام)!

﴿ قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴾، فیرعہون کہ تہو دوو قسہبہی چرووک
دہکہن، کہ: ا۔ لہ مائی تیمہدا بہختو کراوی، ب۔ کہتینیکیشٹ کردوہ، مووسا
ؑ وہلمی ہہردوویکیان دہداتہوہ، کہ ہہردوویکیان پونی خوتانن لہسہری
خوتان دہدرتہوہ:

ا۔ تہمما کہ نہفہردہکم کہ کوشتوہ، تہو کاتہ وہک تیوہ گومرا بووم و، بہپی کلتوورو
فہرہنکی تیوہ مامہلہم دہکرد، بوہ وامکردوہ.

ب۔ تہوہش کہ لہمائی توڈا بہختو کرام، بہ ہوی تہوہوہ بوو کہ تو گہلہکہی منت
کردبوو بہ کوہلو زبر دہست و دہتچہوساندنہوہ.

تنجا دوا تہوہی فیرعہون تہو دووہی چرووک دہکہن، تہو دوو تیرہی
نیشانہ ناپنکن، دہگوازتہوہ بو قسہبہکی دیکہ: ﴿ قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴾،
فیرعہون گوتی: پہروہردگاری جیہانیان جیہہ؟ ناشلن: کیہہ!

﴿ قَالَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴾، مووسا فہرمووی:
پہروہردگاری ناسمانہکان و زہوی و تہوہبہ کہ دہکہوتہہ تیوانیان، تہگہر
زانباریہکی دلنیاکہرتان ہہبتی (تہوہ دہزانن، کہ تہم گہردوونہ شاری بتی
خاودن نیہ) ﴿ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ أَلَا تَسْمَعُونَ ﴾، (فیرعہون) بہ دہوروبہرہکہی
خوی گوت: تہرتی گوتتان لن نیہ، چ قسہبہکی سہرسورہیتنہر دہکات؟

تنجا مووسا ؑ بہلگہبہکی دیکہ دیتتہوہ:

﴿ قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴾، مووسا فہرمووی: خوا پہروہردگاری
تیوہوہ پہروہردگاری باب و باپیرانی پتشیوشتانہ، ﴿ قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذِي أُرْسِلَ
إَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ ﴾، فیرعہون دووبارہ ناوری لہ کوپو مہجلسہکہی خوی دایہوہو

گوتی: نهو په‌وانه کراوه‌ی بو لاتان نیردراوه، به‌دلنیایی شتته! واته: نه‌وه‌ی که بانگه‌شه ده‌کات په‌وانه کراوو پیغه‌مبه‌ره، نه‌گه‌رنا فی‌رعه‌ون دانی به‌وه‌دا نه‌هیتاوه، پیغه‌مبه‌ری خوایه، به‌لکو به ته‌وسه‌وهو به گالت‌ه و توانجه‌وه، نه‌وه‌ی گوت‌وه.

مووسا علیه‌السلام به‌لگه‌یه‌کی دیکه‌ی بو ده‌هیتته‌وه: ﴿ قَالَ رَبِّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنَّ كُنُومَ تَعْمَلُونَ ﴾، هه‌تا فی‌رعه‌ون قسه‌کان توندتر ده‌کات، مووساش توندتر ده‌بتی، خوا به خورایی مووسای به‌گژ فی‌رعه‌وندا نه‌کرده، وه‌ک گوتراوه: ﴿ لِكُلِّ فِرْعَوْنَ مُوسَى ﴾ نه‌گه‌ر فی‌رعه‌ون تونده، مووسا له‌و توندتره، به‌لام به‌ه‌ق، مووسا فه‌رمووی: په‌روه‌ردگاری پورژه‌لات و پورژاواو نه‌وه‌ی ده‌کوتته‌نیوانیانه‌وه، نه‌گه‌ر عه‌قلتان هه‌بتی، یانی: نه‌گه‌ر بفامن نه‌و خوره‌که هه‌لدتی و ناوا ده‌بتی و، نه‌و زه‌وییه‌و، نه‌و ناسمانه، خاوه‌نیکیان هه‌یه!

ننجا دوا‌ی نه‌وه‌ی فی‌رعه‌ون له‌بواری به‌لکاندا تیده‌شکتی و ده‌دورپی، ده‌گوازته‌وه بو شتوازیکی دیکه، دوا‌ی نه‌وه‌ی هیزی لوژیکی به‌ده‌سته‌وه نامینتی، په‌نا ده‌باته به‌ر لوژیکی هیزی: ﴿ قَالَ لَئِنِ أَخَذَتِ إِلَهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُورِينَ ﴾، (فی‌رعه‌ون) پی‌ی گوت: نه‌گه‌ر جگه له‌من په‌رستراویکی دیکه بگری، ده‌تخمه‌گه‌ل گیراوان، واته: زوری دیکه‌شم گرتوون، ﴿ قَالَ أَوْلَوْ جِحْتُكَ بِنْتِي وَمِثْرِي ﴾، مووسا علیه‌السلام فه‌رمووی: نه‌دی نه‌گه‌ر شتیکی روون و ناشکرات بو بینم، به‌لگه‌یه‌کی ناشکرا، یان به‌لگه‌یه‌کی روونکه‌ره‌وه که بیسه‌لمینتی: من پیغه‌مبه‌ری خوام؟ ﴿ قَالَ فَاتِّبِعْ إِيَّاهُ إِنَّ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴾، فی‌رعه‌ون گوتی: نه‌گه‌ر له‌راستانی بیهیتنه، بیغه‌روو؟

﴿ قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَهُ إِذْ هُوَ نَاعِمٌ لِحُضْرَتَيْهِ وَهُوَ كَذِبٌ ﴾، مووسا علیه‌السلام گوچانه‌که‌ی فریدا بوو به‌نه‌ژدیبايه‌ک، ماریکی گه‌وره‌و ناشکرا، ﴿ وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بِيضَاءٌ لِلنَّظِيرِينَ ﴾، ده‌ستیشی خسته بن هه‌نگلی و ده‌ری هیتا، به‌کسه‌ر سپیی و دره‌وشاوه بوو،

بۆ هەر که سَن بیینن، ﴿ قَالَ لِمَآ حَوْلَهُۥٓ اِنَّ هٰذَا لَسَجْرٌ عَلَیْمٌ ۙ﴾، فیرعهون به ده سترۆیشتوووان و ده ستهو دایه ره که ی خۆی گوت: ته مه جادووگه رتکی زانابه، شاره زابه، ﴿ رِیْدُ اَنْ یُّخْرِجَکُمْ مِّنْ اَرْضِکُمْ بِسِحْرِیۡ فَمَا دَا تَاْمُرُوْنَ ۙ﴾، ده یه وی به جادووگه که ی خۆی له سه ره زمین و نیشتمانی خۆتان ده رتان بکات، وه ده رتان بنن، تنجا نایا فه رمانتان به چیه؟

هه له ته موسا به س گوتوو یه تی: به نوو تیسرا تیلیم له گه ل بنیره، به لام فیرعهون ده یه وی خه لکه که هانبدان، که موسا ده یه وی ولاته که تان لی کاوول بکات و تیهو شار به ده ر بکات! ﴿ قَالُوْا اَرْجِهْ وَاخَاهُ وَاَعْتٰ فِی الدّٰیْنِ حٰشِرِیۡنَ ۙ﴾، نه وانیش گوتیان: خۆی و برابه که ی دوابخه، (سزایان مه ده و په له مه که) او کوکه ره وان بنیره به شاراندا ﴿ یَا تُوَلِّکَ بِکُلِّ سَحَابٍ عَلَیْمٍ ۙ﴾ با هه ر جادووگه رتکی زۆر کارامه و زۆر زاناو شاره زات، بۆ بینن.

تنجا ده فه رموی: ﴿ فَجَمَعَ السّٰحِرَةُ لَیْقَتِیۡ نَوْمٍ مَّعْلُوْمٍ ۙ﴾، تنجا جادووگه ره کان بۆ ژوانگه ی رۆژکی دیاری بکراو کۆکرانه وه، ناکرێ یه کیان نه مپۆو، نه وی دیکه سبه بینن و، یه کی دیکه دووسبه ی بن، له رۆژکی دیاری بکراو دا، نه وانیش دیاره میژوو یان هه بووه و، شوینیکی دیاری بکراویشیان هه بووه، هه موویان کۆکرانه وه. ﴿ وَقِیْلَ لِلنّٰسِ هَلْ اَنْتُمْ مُّجْتَمِعُوْنَ ۙ﴾، به خه لکیش گوترا: نایا تیهو کۆبووه وهن، خپ بوونه ته وه؟

﴿ لَمَلْنَا نَبِّحَ السّٰحِرَةَ اِنْ کَانُوْا مِنْ الْاَغْلٰییۡنَ ۙ﴾، به لکو به دوا ی جادووگه ره کان بکه وین نه گه ر نه وان زالین، یانی: نه وانه له گه ل نه و که سه دان که زال بی و له لای سه ره وه بی، نه گه ر جادووگه ریش بن، به زۆری خه لک و جه ماوه رتک که له سه ر پتی راست نه بن و، هیدایه تدرارو نه بن، عه قل و دلایان رۆشن نه بوو بیته وه به هیدایه تی خوا، ته ماشا ده که ن: کئ له لای سه رییه و کئ زالّه؟ ته ماشا نا که ن: کئ هه فه؟ ته ماشا ده که ن: کئ به هیزه، نه وه لۆژکی خه لک و جه ماوه ره، له

کاتیکدا که چه‌واشه کراوه، له کاتیکدا که له‌خشته براوه، هیدایه‌ت دراو نیه، عه‌قل و دلی روژن نه‌بوته‌وه به هیدایه‌تی خوا، نه‌گه‌رنا نه‌وه خته‌ی عه‌قل و دلیان روژن ده‌بیته‌وه به هیدایه‌تی خوا، ته‌ماشنا نا‌که‌ن: کن به‌هی‌زه؟ ته‌ماشنا ده‌که‌ن: کن هه‌قی به‌ده‌سته‌وه‌به؟

﴿ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَإِنَّا لَنَا أَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴾. ننجا کاتیک جادوو‌گه‌ره‌کان هاتن به فیرعه‌ونیان گوت: نایا نه‌گه‌ر تیمه زال بووین، پاداشت و خه‌لات و به‌رامان ده‌بی؟ ﴿ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذَا لَمِنَ الْمُعْرَبِينَ ﴾. فیرعه‌ون گوتی: به‌لن، به‌دلین‌بایه‌وه، ئیوه نه‌و کاته له‌زور وه‌نزیک‌خراوانیش ده‌بن، واته: له‌و که‌سانه ده‌بن که من زور له‌خومتان نیریک ده‌خه‌مه‌وه یانی: کرئ و پاداش‌تیشان ده‌ده‌مئ و خه‌لاتیشان ده‌که‌م، زوریش له‌خومتان وه‌نیریک ده‌خه‌م، بو‌به دلخوشین و هه‌رچی تواناتان هه‌یه سه‌رفی بکه‌ن، به‌س زال بن!

ننجا خوا ﴿﴾ دو‌باره نه‌وه‌ی هه‌موو پتچاوه‌ته‌وه‌وه فرتانوو‌به‌تی، که به‌سیاق و سه‌لیقه ده‌زانرئ: یانی: کاتیان داناوه‌وه، مووساوا هاروون نا‌گادار کرانه‌وه‌وه، شوئینکیان دیاریب‌کردو، کاتیکیان دیاریب‌کرد، وه‌که له‌سووره‌تی (طه) دا مووساوا ﴿﴾ پتچاوه‌وه ده‌فه‌رموئ: ﴿ قَالَ مَرَعِدْكُمْ يَوْمَ الزَّيْنَةِ وَأَنْ يُحَشِّرَ النَّاسَ صُحًى ﴾ ﴿٨٦﴾، له‌شوئینکی دیکه‌دا ده‌فه‌رموئ: ﴿ مَكَانًا سُوًى ﴾ ﴿٨٧﴾، طه، شوئینکی ته‌خت بن بو‌نه‌وه‌ی دیار بن، پوژده‌که‌شی پوژئ جه‌ژن بن و، خه‌لک ده‌مه‌وه چیشته‌نگا کو‌بکرتنه‌وه، له‌به‌ر نه‌وه چیشته‌نگا ورده‌ورده خور ده‌که‌وتنه‌ نپوه‌راستی ناسمان، پوژئ جه‌ژنیش بن، پوژئیکیان هه‌بووه پوژئ جوانی (یوم الزینة) خویان تیدا رازاندوته‌وه، جه‌ژن و بو‌نه‌یه‌که بووه، شوئنه‌که‌ش ته‌خت بن، گردۆلکه‌وه ته‌پۆلکه‌ی لی نه‌بن، بو‌نه‌وه‌ی هه‌موو خه‌لک ببینئ، نه‌وه که‌سه‌ی هه‌قی پتچاوه‌وه، پتچاوه‌وه له‌ته‌ختای خه‌لک کو‌بیته‌وه، نه‌که له‌په‌ناو په‌سیوان و، له‌پشت گردۆلکه‌وه دۆل و شیوان، هه‌روه‌ها هه‌تا خه‌لکی زیاتر لیئ، پتچاوه‌وه، چونکه هه‌قی پتچاوه‌وه (نه‌وه‌ی پا‌که‌ بن با‌که)، دیسان پتچاوه‌وه کاتیک بن، خور به‌نپوه‌راستی ناسمانه‌وه بن، بو‌نه‌وه‌ی

هیچ حه شارگه و نه دیوتک نه بی خه لک خوئی تیبگری، بوولئی تیاره نه بی، یاخود بوولئی به یانی، یاخود تاریکایی شهو.

تِنجَا نَا لِه وکات و حاله دا: ﴿ قَالَ لَهُمُ مُوسَىٰ أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴾، موسا التَّائِبَاتِ پئی فهرموون: نه وهی تیهو فریده رینی، فرئی بدن، زانیویه تی گۆچان و پت و گوریسیان هیناون و، جادووه که یان به هؤی گۆچانه کان و گوریس و پته کانیه وه ده کهن، ههرچی فرئی ده دن فرئی بدن و بی منهت بن، ﴿ فَأَلْقَوْا حِجَابَهُمْ وَعَصَبَتَهُمْ وَقَالُوا بِعَزَّةٍ فَرَعُونَ إِنَّا لَنَحْنُ الْعَاقِلُونَ ﴾، پته کانیان و گۆچانه کانیان فرئی دان و گوئیان: به هؤی عزیزه تی فیرعه ونه وه به دلنیا ییه وه تیمه زال دهبین، یاخود سوئند به عزیزه تی فیرعه ون، تیمه زالین.

﴿ فَأَلْفَىٰ مُوسَىٰ عَصَاهُ ﴾، موساش گۆچانه که ی فرئی (خوئی و گۆچانی و هاروونی براشی) ﴿ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴾، یه کسه رکت و پر گۆچانه که ی، نه وهی که نه وان به درؤ هه لیان به ستبوو، قووتی دا، له شوئی دیکه ده فهرموی: گۆچانه که ی بوو به مارنک، تنجا نه و شتانه ی کردبوویانن، ههرچی گۆچان و پت و گوریس بوو، هه موویانی قووت دان، ده بی بوویته نه ژدیها یه ک و حه زیابه کی زؤر گه وره، له کتیه کاندا باس ده کات، که بوته نه ژدیها یه کی زؤر زؤر گه وره و نه پت و گوریس و گۆچانانه، ههر خوا ده زانئ: سه دان گۆچان و پت و گوریسیان هیناوه، هه موویانی قووت دابن، دیاره گه وره بووه.

له هه ندیک له گپدراوه کاندا هاتوه: ماره که هینده گه وره بووه، ده وری هه موو نه و خه لکه ی داوه که کؤبوونه ته وه و سه ری خستوته سه ر کلکی و ده میشی کردوته وه! به لام به ههر حال نه و ورده کاریانه له قورئانیدا نه هاتوون، گرنگ نه وه یه نه و هه موو گوریس و گۆچان و پته تانه ی قووت دابن، دیاره زؤر گه وره بووه.

﴿ فَأَلْفَىٰ السَّحْرَةَ سَاجِدِينَ ﴾، تنجا یه کسه ر جادووگه ره کان به کپنوش داخران، وه ک ویستی نازادی خوئیان له ده ست دابن، له به رانبه ر نه و موعجیزه یه ی

مووسادا التَّالِیَّ، چونکہ ہەر خاوهن هونه رتک ده زانئ هونه ره که هی هه تا کوئی بر ده کات، نه وان که جادووگهر بوون، زانیویانه جادوو که بیان هه تا کوئی بر ده کات! نجا که نه وهی مووسایان التَّالِیَّ دیوه، گوتویانه: جادووی چی! نه وه جادوو نه وه شتیکی دیکه یه، بویه یه کسه ر نه وانه به کړنووشدا که وتوون، ﴿ قَالُوا ءَامَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾، گوتیان: برومان هینا به پهروه ردگاری جیهانیان، نه ک به فیرعه ون که خوئی به پهروه ردگاری نه وه خه لکه ده زانئ، پهروه ردگاری جیهانیان کینه؟ ﴿ رَبِّ مُوسٰی وَهَارُونَ ﴾، [به تایهت] پهروه ردگاری مووسا و هاروون که بهم شیویه خه م ده خوات له مووسا و هاروون، بهم شیویه پشتیوانیان ده کات و شتیکی پیداون نیسپاتی پیغه مبه رایه تیان بکات، نا نه وه پهروه ردگاره، نا نه وه مشوورخوړو خاوهنه!

نجا فیرعه ون لیره دا چی بلئ؟ ﴿ قَالَ ءَامَنَّا لَهُ قَبْلَ اَنْ ءَاذَنَ لَكُمْ ﴾، (فیرعه ون) گوتی: تایا برواتان بو هینا، بهر له وهی مؤله تان بدهم؟ فیرعه ونه کان پیمان وایه: خه لک نه ک ده بی نازادی بیرو رای نه بی، به لکو ده بی نازادی بیر کرده وه شی نه بی، ده بی عه قلیشی به مؤله تی نه وان نیش بکات و، دل و نیراده شی له ژیر کونترولی نه واندان بی! تایا برواتان پت هینا؟ تایا برواهیتان به ده ست مروقه؟ ده بی هه لقولوی قه ناعه تی زاتی مروقه بی، به لام فیرعه ونه کان زور له خویمان راده بینن، پیمان وایه که نه ک هه ر خاوهنی رواله تی مروقه کانن، به لکو خاوهنی دل و ده روونیشیانن، خاوهنی ویستیشیانن، خاوهنی دیوی په نهانیشیانن!!

﴿ اِنَّهُمْ لَكٰبِرٌكُمُ الَّذِی عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ ﴾، نجا یه کسه ر فیرعه ون تومه تباریان ده کات و ده لئ: نه وه نه و ماموستابه تانه، نه و گهوره یه تانه که جادووی فیر کرده وون، ناخر فیرعه ون! تو خوت جادووگه ره کانت کؤکردوونه وه و، به مسؤگه ری پیشتر نه و جادووگه رانه درسیان خوئندوه، خولیان هه بووه، خه لکی شاره زا که ریان هه بووه و، هه ر له خوړا نه بوونه ته جادووگه ر، جادووش زانستیکه

ده‌خوئرتی، نه‌دی چۆن فیرعه‌ون وا ده‌لتی؟ مووسا که‌ی نه‌وانه‌ی بینیوه؟ مووسا دوای نه‌وه‌ی کابرا قیبتیه‌که‌ی کوشتوه، قاچاغ بووه‌و ده (۱۰) سالان شوایی کرده له‌لای مه‌دیه‌ن، نه‌و شوئنه‌ی ده‌سته‌لاتی فیرعه‌ونی به‌سه‌ردا نه‌شکاوه‌و له‌وتش هاوسه‌رگریی کرده، دوایی خوا کردووپه‌تی به‌پیغهمبه‌رو هاتۆته‌وه، جادووگه‌ره‌کانی هه‌ر نه‌بینیون، به‌لام حوکمرانه‌ خوسه‌پنه‌کان ناوان، چه‌کی تۆمه‌ت، چه‌کی ناشیرین کردن، چه‌کی چه‌واشه‌کردنی خه‌لک، به‌کارده‌هینن له‌دژی نه‌وانه‌ی هه‌لگری په‌یامی خواو په‌یامی هه‌قن.

ننجا فیرعه‌ون هه‌ره‌شه‌بان لیده‌کات: ﴿فَلَوْ تَعْلَمُونَ﴾، به‌دنیایی له‌مه‌ودا ده‌زانی، یانی: ده‌زانی چیتان پی‌ده‌گه‌م! ئایا چیتان پی‌ده‌کات؟

﴿لَأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفِكُمْ وَأُصْلِبَتَكُمْ أَجْمَعِينَ﴾، به‌مسۆگه‌ریی ده‌سته‌کانتان و لاقه‌کانتان به‌پیچه‌وانه‌وه ده‌برم (واته: ده‌ستی راست و لاقی چه‌پ، هی هه‌ر کامپکتان) به‌دنیایش هه‌مووتان تیکرا هه‌لده‌واسم، له‌سووره‌تی (طه‌)دا ده‌فرموی: ﴿وَأُصْلِبَتَكُمْ فِي جُدُوعِ النَّخْلِ﴾، واته: به‌قه‌ده‌کانی دارخورمایانه‌وه هه‌لتان ده‌واسم، به‌گلوپکی دارخورما، ده‌ستی راستیان ده‌برپی و لاقی چه‌پیان ده‌برپی، هه‌لشیان ده‌واسن تاكو خوئیان لی ده‌برپی!

ننجا جادووگه‌ره‌کان چی ده‌لتین؟ ﴿قَالُوا لَا ضَيْرَ لَنَا إِنَّا نَرَىٰ مُنْقَلَبِينَ﴾، گوئیان: نه‌وه هیچ زیانی نیه، چونکه تیمه بو‌لای په‌روه‌ردگارمان ده‌چینه‌وه، که بو‌لای نه‌و ده‌چینه‌وه، هه‌رچی تو لیتمان ده‌ستینی، خوا زور به‌زیاده‌وه ده‌مانداتی، پاداشتمان ده‌داته‌وه.

پیشی که نیمانیان نه‌هینابوو، چاوه‌ریی خه‌لات و به‌راتیکی بجووکیان ده‌کرد، به‌لام تیمه‌نه‌ک له‌خه‌لات و به‌راته‌که‌ی فیرعه‌ون بی‌منه‌تن، له‌کوشتیش بی‌منه‌تن.

﴿إِنَّا نَنْطَعُ أَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطِيئَاتِنَا أَنْ كُنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ﴾، تیمه‌نومیدمان وایه که په‌روه‌ردگارمان له‌گونه‌ه‌کامان مانبوو، له‌و جادوو‌هی که کردوو‌مانه‌و،

تیره له دژی دوو پتغه مبه ره که ی خوا هاتووینه مهیدانی: مووسا و هاروون، ﴿أَنْ كُنَّا أَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ﴾، به هوی نهوهوه تیمه بووینه په که می برواداران، واته: له خه لکی میسر، دنا به نوو ئیسرا ئیل پتیش نهوان ئیمانیا ن هیتابوو.

نجا خوا ﴿وَإِنَّا﴾ ده گواز تته وه له به سه رهاتی مووسا وه، بو قوناغی کی دی، که تیره دا زور شت پتچراو ده وه، چونکه مووسا ﴿الْعَلِيِّ﴾ چندان موعجیزه و نیشانه ی دیکه پتیشانی فیرعه ون و دارو ده سته که ی ددا، که چی نهوان هه ر بروانا هیتن، وه که له سووره تی (الأعراف) دا به ته فصیل باسما ن کرده.

دوایی ده فهرموی: ﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي إِلَيْكُمْ مُتَّبِعُونَ﴾، سروشما ن کرد بو لای مووسا وه حییمان بو کرد، که سه فهری شه وی به بنده کانی من بکه، شه ورؤیان پت بکه، به شه وه دربازیا ن بکه، چونکه تیه وه له راو ده دوونراوانن، (مُتَّبِع) که سیکه به کی دیکه راوی بنی و به دوا ی بکه وی، یانی: تیه وه خه لک به دواتان ده که وی، که فیرعه ون و دارو ده سته که ی نی، ﴿فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ﴾، فیرعه ون به شارندا کوکه ره وانی ناردن، جارچیانی ناردن، تا کو چی بلین؟ ﴿إِنَّ هَذُلَاءَ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ﴾، بلین: نا نه مانه کوکه تیکی به ش به شی، که من، واته: نه وه به نوو ئیسرا ئیله که مووسا خوی لیکردنه خاوه ون، که لکی سته ملیکراون و مووسا به رگریان لیده کات و ده یه وی دربازیا ن بکات، نه وانه کوکه تیکی په راگنده ی که من.

هه لته ته نه وه کاتیک بووه که مووسا و هاروونی برای و گه له که ی ده رچوون له میسر، نجا دوایی که فیرعه ون پتی زانیوه، به کسه ر به خیرایی جارچی نارددون به شارندا خه لک کوکه بنه وه وه هه رچی سوپایه بی، بو نه وه ی راوه دوویان بنین و بلین: نه وانه کوکه تیکی په راگنده ی که من، ﴿وَأَنبَأْنَاهُمْ لَنَا لَعَّاطُونَ﴾، هه روه ها نه وانه بو تیمه زور په سته رن، زور بیتار که رن، تیمه یان زور تووره کرده، ﴿وَأَنَّا جَمِيعٌ حٰذِرُونَ﴾، تیمه ش کوکه تیکی توکه مین و زوریش وریا بن و ناماده ی بن،

چہک و چؤلمان، ہیزو پیزمان، توکمہ بییمان، کہ چی نہوان له دهستی تیمہ رایان کردوہ! لَئِلَا با برؤین بہدوایان دا، ﴿فَاخْرَجْنٰهُمْ مِنْ جَنَّتِ وَعَمِيْنٌ﴾ نیدی تیمہ فیرعهون و دسترؤیشتووانی و سوپایہ کییمان، هینانہ دهرئی له باغ و بیستانه کان و له کانیی و سهرچاوه کان، ﴿وَكُنُوْرٌ وَمَقَامِرٌ كَرِيْمٌ﴾، ههروهه له خهزنه کان و لهو جیگاو رنکا خوْشه که تئیدا بوون، نهو کوْشک و تهلارانه که تییان دا بوون، ﴿كَذٰلِكَ﴾، ههر بهو شیودیه، که نهوهنده شتیکی سهرسورپهینهر بوو، ههر دهبی به خوْی بچوئتری، بهو شیوه سهرسورپهینهره، ﴿وَاُوْرُنٰهَا بِنِّیْ اِسْرٰیِلَ﴾، له شیوهی نهوهی فیرعهون و دارو دهسته که ی له میسر به جییان هیشت، له شیوهی نهوهمان کرده میراتی بهنوو نیسرائیل، وه چهی نیسرائیل، له کوئی؟ بیگومان لهو شامه که دوایی سه فهری بوْ ده کهن و، کوْچی بوْ ده کهن، نه گهرنا ههرچهنده هندی له توئزهرهوان گوتوویانه: دوایی بهنوو نیسرائیل گهراونهوه بوْ میسر، دوای نهوهی که فیرعهون و دارو دهسته که ی خنکاون، به لام نهوه له قورناندایاس نهکراوهو راستیش نیه، نهوان که له دهریای سوور په پرنهوهوه له دهستی فیرعهون و سوپایه که ی رزگاربان بوو، فیرعهون و سوپایه که ی نغرو بوون، نهوانیش که په پرنهوه له دهریای سوور، به کسهر په پرنهوه بوْ دهستی سیناو، دوایی به رهو شام و فهلهستین هاتوون.

کهواته: که ده فرموئی: ﴿وَاُوْرُنٰهَا بِنِّیْ اِسْرٰیِلَ﴾، یانی: شیوهی نهوه که فیرعهون و سوپاو دارو دهسته که ی به جییان هیشت، له میسر له باخه کان و کانیی و سهرچاوه کان و، جیگاو رنکای خوْش، شیوهی نهوهمان کرده میراتی گهلی به عقووب و وه چهی به عقووب الطَّیْبِ، ﴿فَاتَّبَعُوْهُمْ مُّشْرِقِيْنَ﴾، ننجا دهمهو خوْرهه لات کهوتنه شوئنیان، بهدوایان کهوتن، سوپایه که ناماده بوو و کهوتنه شوئنیان، دیاره له میسرپهوه تاکو ده گاته دهریای سوور، مهسافه به کی زوری هیه، گرنگ نهویه لهوئرا کهوتنه دوایان، ﴿فَلَمَّا تَرٰهٗ اَلْجَمْعَانَ﴾، ننجا کاتیک دوو کوْمه له که لیک وده ره کهوتن، لیک ناشکرا بوون، بهنوو نیسرائیل

گه‌یشتوونه لای ده‌ریای سوور، سوپای فیرعه‌ون و دارو ده‌سته‌ک‌ه‌شی به دواپانه‌وه‌ن، گو‌تیان: پِشمان ده‌ریابه‌و دوا‌مان سوپابه، ﴿قَالَ أَصْحَبُ مُوسَىٰ إِنَّا لَمُدْرِكُونَ﴾، [کاتیک دوو کومه‌له‌که لیک وه‌ده‌رکه‌وتن] هاو‌ده‌لانی موسا گه‌له‌که‌ی گو‌تیان: تِیمه‌ گیراین، ده‌گیرتین و فریامان ده‌که‌ون، ده‌مانگه‌نتی، ﴿قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ﴾، موسا عليه السلام فه‌رمووی: نه‌خیر، هرگیز وانیه، من په‌روه‌ردگارم له‌گه‌لم دایه، رِیم پِشمان دده‌ا چی بکه‌م و چو‌ن بکه‌م؟ چو‌ن ده‌ریازیم له‌و حاله‌که تیکه‌وتووین؟ ﴿فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَضْرِبْ بِعَصَاكَ الْيَحْرَ فَاَنْفَلَقْ﴾، په‌کسر سروشمان بو‌لای موسا کرد: که به‌گو‌چانه‌که‌ت له‌ده‌ریاکه‌بده، به‌س گو‌چانیک‌ی لی‌بده، نه‌و گو‌چانه‌به‌س نه‌وه‌نیه‌بیته‌نه‌ژدیهاو جادووی جادوو‌گه‌ره‌کان قووت بدات، زور شتی دی پی‌ده‌کرئ، گو‌چانیک له‌ده‌ریاکه‌بده، گو‌چانیک‌ی له‌ده‌ریاکه‌دا، شه‌قی بوو، ﴿فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ﴾، هر به‌شیک‌ی، هر پارچه‌به‌کی نه‌و ده‌ریابه‌که‌له‌ت بوو، وه‌ک چیا‌به‌کی مه‌زنه، چونکه ده‌ریای سوور وه‌ک هر ده‌ریابه‌کی دیکه له‌ده‌ریا گه‌وره‌کان، جاری وایه‌چهند کیلومه‌تریک قوولنه، له‌وانه‌یه‌چوار پنج کیلومه‌تر بی، به‌لکو شوینی فوولی واهه‌یه، ده‌گاته (۱۰ - ۱۵) کیلومه‌تر.

ننجا تو‌بینه‌چیا‌به‌ک زور به‌رز بی، هر ده (۱۰) کیلومه‌تره، چیا‌ی هیمالایا ده‌وری نو‌کیلومه‌تره (۸۶۴) م، بیتکومان ده‌پازده (۱۰ - ۱۵) کیلومه‌تر زور زوره، ننجا که ده‌ریاکه‌ش شه‌قی بووه، گه‌یشتوته‌ته‌ختی بی، ننجا له‌ته‌ختی بی‌را تا‌کو سه‌ری سه‌ری بی، هر به‌شیک‌ی وه‌ک پارچه‌چیا‌به‌که، بو‌ه‌ش ثم‌نایه‌ته‌ثامازه‌به‌وه‌ده‌کات، که وه‌نه‌بی هه‌مووی بو‌بیته‌دالانیک و هه‌موویان به‌و دالانه‌دا برؤن، به‌لکو ﴿كُلُّ فِرْقٍ﴾، هر به‌شیک‌ی وه‌ک چیا‌به‌کی مه‌زن بووه، گه‌که‌رنا ده‌یفه‌رموو: ﴿فَكَانَ فِرْقِي الْبُحْرِ﴾ دوو به‌شه‌که‌ی ده‌ریا، به‌لام ﴿كُلُّ فِرْقٍ﴾ وه‌ک له‌په‌یمانی کوندا هاتوه‌ده‌لتی: بوو به‌دوازده (۱۲) دالان، چونکه به‌نوو نیس‌رائیل دوازده تیره بوون، به‌ژماره‌ی کوره‌کانی به‌عقوب، به‌عقوب عليه السلام دوازده کوری

هه‌بوون، یوسوف و بنیامینی برای له‌گه‌لّ بریاه‌کانی دیکه‌یان، دوازده برا بوون، نجا هه‌ر کامیک له‌ کوره‌کانی به‌عقوب، کوپو کچ و نه‌وهو وه‌چه‌یان بووهو بوونه دوازده هۆز و تیره، که بیگومان هه‌ر هۆزو تیره‌ه سه‌رپه‌رشتیاریکی خۆی هه‌بووه، بۆیه خوا عَلَّمَهُ ده‌ریاکه‌ی بۆ کردوونه دوازده (۱۲) دالان، تا‌کو هه‌ر تیره‌و هۆزه به‌دالانی خۆیدا برولا، ﴿ وَأَرْزَلْنَا نَمَّ الْأَخْرِيْنَ ﴾، دوابی نه‌وانی دیکه‌مان وه‌نیزیک خستن، واته: له‌ ده‌ریاکه‌مان نیزیک خستن ﴿ وَأَجْنَبْنَا مُوسَىٰ وَمَنْ مَعَهُ أَعْمِيْنَ ﴾، مووسا و نه‌وانه‌ی له‌گه‌لیدا بوون هه‌موویانمان ده‌رباز کردن، ﴿ ثُمَّ أَعْرَفْنَا الْأَخْرِيْنَ ﴾، دوابی نه‌وانی دیکه‌مان نغرو کردن، دوابی نه‌وه‌ی که کۆتا که‌سی به‌نوو ئیسرائیل له‌ ده‌ریادا ده‌چتته ده‌ر و، کۆتا که‌سی فی‌رع‌ه‌ون و سوپاوارو ده‌سته‌که‌شی دینه‌ نی‌و ده‌ریاوه، به‌بئی نه‌وه‌ی بیانگه‌نن، ده‌ریا ویک ده‌که‌وتته‌وه! که‌واته: بۆ مووسا و گه‌له‌ سه‌تملی‌کراوه‌که‌ی، خوا ده‌ریاکه‌ی له‌ت کرده، هه‌روه‌ها بۆ نه‌وه‌ش که فی‌رع‌ه‌ونیشی تیدا بخنکی، له‌گه‌لّ سوپا سه‌تمکاره‌که‌ی دا.

نجا خوا عَلَّمَهُ ده‌فرموی: ﴿ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴾، به‌ دنیایی له‌وه‌دا نیشانه‌یه‌کی مه‌زن هه‌یه، به‌لام زۆربه‌یان بروادار نین، واته: زۆربه‌ی خه‌لکی پۆزگاری تۆ نه‌ی موحومه‌د! یان زۆربه‌ی نه‌وانه که به‌یامی خویان پی‌ ده‌گات، نابنه بروادار، ﴿ وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴾، به‌ دنیاییش ته‌نیا په‌روه‌دگاری تۆ زالی میهره‌بانه، زال و ده‌سترۆ‌یشتوو، بالاده‌سته بۆ ناحه‌زو دوژمنه‌کان، میهره‌بان و به‌به‌زه‌ییشه بۆ دوسته‌کانی.

خوا به‌ لوتف و که‌ره‌می خۆی، هه‌م عیززه‌تی خۆیمان پێشان بدات، له‌ پۆزگاری خۆماندا له‌به‌رانه‌ر دوژمن و ناحه‌زانه‌ماندا، که دوژمن و ناحه‌زی په‌یامی خوان، هه‌روه‌ها نه‌رم و نیایی و به‌زه‌یی خۆیشیمان پێشان بدات و، تیمه له‌و که‌سانه بین که شایسته‌ی نه‌وه‌بین دوستی خوا بین و، خوا به‌زه‌یی و میهره‌بانیی خۆیمان بۆ به‌کاربێنی و، مشوورمان لی بخوات و سه‌رمان بخات.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه که م:

نیردرانی مووسا له لایهن خواوه بو لای فیرعه ون و گه له که ی و، مه ترسی پیشاندانی مووسا، له به درو دانانیان له لایهن فیرعه ون و گه له که یه وه و، زمان پاراو نه بوون و دلته لگ بوونی، له تو له لیکرانه وه ی، به هو ی کوشتنی کابرایه کی قیبتیه وه و، دنیا کردنه وه ی له لایهن خوی میهره باله وه:

خوا ده فه رموی: ﴿وَإِذْ نَادَى رَبُّكَ مُوسَىٰ أَنْ أَنْتَ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ (۱۰) قَوْمَ فِرْعَوْنَ
 أَلَا يَتَّقُونَ ﴿۱۱﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿۱۲﴾ وَيَضْحِكُ صَدْرِي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي
 فَأَرْسِلْ لِي بَنَاتِي إِلَىٰ هُنُورٍ ﴿۱۳﴾ وَهَمَّ عَلَىٰ ذَنْبٍ فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ ﴿۱۴﴾ قَالَ كَلَّا فَاذْهَبَا
 بِبَنَاتِنَا إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ﴿۱۵﴾ فَاتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۱۶﴾
 أَنْ أَرْسِلَ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿۱۷﴾

شیکردنه وه ی تم ئایه تانه، له سیزده برکه دا:

۱- ﴿وَإِذْ نَادَى رَبُّكَ مُوسَىٰ﴾، یاد بکه وه! کاتی په روه ردگارت بانگی مووسای کرد (إذ: اسم الزمان منصوب بإذکر) یاد بکه وه! که ی یاد بکاته وه؟ نه و کاته ی په روه ردگارت بانگی مووسای کرد، بوچی ده فه رموی: (نادی) و نافه رموی: (أَوْحَيْنَا)؟ چونکه لیره له و مه قامه دا که یه که مجار خوا ﷺ مووسای کردو ته پیغمه مبر، بانگی کردوه، نه که وه حی بو ناردبن، وه که پیغمه مبرانی دیکه، له شیوه ی فریشته یه کدا، یان له شیوه ی ده نگیدا، به لکو به شیوه یه که بانگی کردوه، که بهس خوا خو ی ده زانی و مووسای ﷺ دواندوه، وه که له شونیتیکی دیکه ده فه رموی: ﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا﴾ (۱۶) النساء،

بؤیهش فہرموویہی: (نادی) (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ سَمِعَ كَلَامَ اللَّهِ مِنْ غَيْرِ وَاسِطَةٍ مَلَكَ)، مووسا علیہ السلام
فہرمایشی خواي ﷺ بیست، بہ بنی نہوہی فریشتہیکہ بیبتہ نیتوہندگیر لہ نیتواندا.

ننجا خوا کہ بانگی مووسای علیہ السلام کرد، چی پی فہرموو؟

(۲) ﴿أَنْ أَنْتِ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ ﴿۱۰﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَ أَلَا يَتَّقُونَ ﴿۱۱﴾، بچو بؤ لای کؤمہ لی
ستہمکاران، گہ لی فیرعون (پتینان بلن) نایا پاریز ناکہن؟

کہواتہ: رستہی: ﴿أَنْ أَنْتِ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ نیتوہرؤکی دواندہ کہی خواي
پہرورہردگارہ بؤ مووسا علیہ السلام: بچو بؤ لای کؤمہ لی ستہمکاران، ستہمی گہ لی
فیرعونیش، ہم لہ شیرکدا بووہ، ہم لہ کوفردا بووہ، ہم لہ پیتسٹیل
کردنی مافہکانی گہ لی بہنی نیسراٹیلدا بووہ، ہم لہ بہ کؤیلہ کردنیاندا
بووہ، ہرورہہا لہ سہربرینی نیرینہکانیان و لہ ہیشتنہوہی ٹافرہتہکانیان و، لہ
سؤغرہوہ بیتگار پیکرانیان و ... ہتددا، نہو ستہمہ لہ زورشت دا ہرجہستہ بووہ.

ننجا نہمہ کہ مووسا علیہ السلام دہفہرموی: ﴿أَنْ أَنْتِ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ ﴿۱۱﴾ ﴿قَوْمَ
فِرْعَوْنَ﴾ ﴿۱۲﴾ ﴿أَلَا يَتَّقُونَ﴾، نہوہ دہگہ بہنتی کہ مووسا بہ پلہی بہ کہم نیراواہ
کہ بہنوو نیسراٹیل دہرباز بکات لہ چنگی فیرعون، بہ لآم ہاوکات لہ گہ ل
نہوہدا، نیردراویشہ تاکو فیرعون و گہ لہ کہشی پروایتین، نہ گہرنا خواي ﷺ
دوایی لہ سہر نہوہ کہ پروایان پی نہہیناود، سزای نہدہدان، کہواتہ: مووسا بؤ
لای قبیتیہکانیش تیردراوہ.

رستہی: ﴿قَوْمَ فِرْعَوْنَ﴾، جیکرہوہ (بذل) ی (القوم الظالمین) ہ.

﴿أَلَا يَتَّقُونَ﴾، پتینان بلن: نایا پاریز ناکہن؟ نہم ہمہ مزہی نیستیفہامہ،
بؤ نکوولیبیلکرنہ، ننجا (ألا) دہگونجہ ہمہ مزہ (أ) کہ بؤ پرسیار کردنی
نکوولیبیلکہرانہ بتی و، (لا) بہ کہ، (لا) ی لآبردن بتی، (ألا) ی تقون) نایا پاریز ناکہن؟
دہشگونجہ (ألا) لہ (ألا) ی تقون) دا، ہممووی ہک وشہ بتی، بؤ ٹاگادار کردنہوہ
بتی، واتہ: نایا خوتان ناپاریزن لہ توورہبوونی خواو جہزہ بہی خواي ﷺ؟

(۳) ﴿ قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ﴾، موسا عليه السلام فه رموی: په روډردگارم! من ده ترسیم به دروم دابنن، نه سلی نه م تعبیره ناوایه: (إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِي) من ده ترسیم نهوان به دروم دابنن، به لام (ی) که ده قرتیری له بهر نه وهی زُر (کسره) ه که ده لاله تی له سر ده کات.

(۴) ﴿ وَيَصِيقُ صَدْرِي وَلَا يَبْلُغُ لِسَانِي ﴾، مه ترسی نه وه شم هه به سینم ته نگ بن و، زمانشم ده رنه چن، واته: زمانشم بگیری، له نه نجامی نه ودا که به دروم داده نین، دل م توندو سه غله ت بن و سینم ته نگ بن، زمانشم گو نه کات، به سروشت وایه نینسان نه گهر نار هت بوو و سینهی ته نگ بوو، زمانیشی باش قسه ی بو نایه ت.

(۵) ﴿ فَأَرْسِلْ إِلَىٰ هَارُونَ ﴾ ننجا بویه بنیره بو لای هاروون، واته: با هاروونشم له گه لدا بن، وه ک ده فه رموی: ﴿ وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا ﴾ (۲۱) القصص، هاروونی براشم نهو زمانی له من پاراوتره، نه گهر من زمانم گیرا، با نهو هاوکارم بن.

(۶) ﴿ وَهُمْ عَلَىٰ ذَنْبٍ ﴾: بو نهوان گونا هیک له سر من هه به، واته: سزای گونا هیک، یا خود مافی گونا هیکیان له سر من هه به، گونا هیکم ده رهق کردوون، ﴿ ذَنْبٍ ﴾ بریتیه له تاوانیک، بریتیه له سه ریچیی کردنی یاساکانی نهوان، له سوږه تی (القصص) دا له نایه ت کانی: (۱۵ - ۲۱) خوا باسی نه وه ده کات، که موسا چو ن نهو کابرا قیبتیه ی کوشته که له گه ل یه کی به نوو نیسپرائیلیی دا تیک گیرا وه، سته می له کابرا به نوو نیسپرائیلیه که کرده، موسا ش عليه السلام رقی له سته م بووه و، ویستوو یه تی نهو که سه ی سته م ده کات لهو سته ملیکراوه، دووری بخاته وه، ردنگه نه ویش دوور نه که ویتیه وه، ﴿ فَوَكَرَهُ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ ﴾ القصص، ﴿ فَوَكَرَهُ ﴾ (أَي: ضَرَبَهُ بِقَبْضَةِ يَدِهِ) ده ستی کو کردو ته وه، بوکستیکی لندا وه و کوشتوو یه تی، موسا پیاویکی زور به هیز بووه، کابراش نه جه لی هاتوهو بهو بوکسه ی موسا رویشته وه.

(۷) ﴿ فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِي ﴾، بویه ده ترسیم که همکوژن، وه ک له مانای گشتیه که شدا گو مان، له راستیدا موسا عليه السلام له خودی کوشته که نه ترساوه، به لام له وه ترساوه که

کوشتنه که ی بینه کوسپ له بهردهم که یاندنی په یامی خوادا، نه وهی که جتی سه رنجی مووسا بووهو، نه وهی که خولیا ی بووهو بیرى لیکردو تهوه، نه وه بووه: چۆن په یانی خوا بگه یه نئ؟

ننجا فه رموو به تی: کاتیک ده چمه لایان نه گهر به درۆم دابنن و، سینهم ته نگ بئ و، زمانم گو نه کاو بگیری و، دوا یی هه قی نه و گونا هه شیان له سه رم هه یه، ده ترسم بمکوژن، مانای وایه په یامه که ی تو م بو نا گه یه نرئ!

۸- ﴿ قَالَ كَلَّا ﴾ (خوا) فه رموو ی: نه خیر، (كَلَّا: حَرْفُ إِطْطَالٍ) (کلا) وشه یه که بو هه لوه شانده نه وهی قسه به که به کار دئ، به لام لیره دا که توندیه کی تیدایه، توندیه که بو نه وه یه، که نه خیر نه وان، ناتوانن بتکوژن، (کلا) به که بو نه وان، واته: نه خیر نه وان توانای نه وه یان نه، هه ددی نه وه یان نه تو بکوژن.

۹- ﴿ فَأَذْهَبَ بِأَيْنِنَا ﴾، به نیشانه کا مانه وهه برۆن، تو و هاروون.

مانای وایه دا وایه که ی جینه جن بوو.

۱۰- ﴿ إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ﴾، تیمه ش له که لتانین، باش گو بگرین، واته: گوئ له قسه کانی تو ش و، هاروونی براشت و، فیرعه ونیش و دهسته و دایه ره که شی، ده گرین گوئمان له قسه ی هه مووانه.

که ده فه رمووئ: ﴿ إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ﴾ (الإِسْتِمَاعُ تَكْلُفُ السَّمَاعِ، وَالْمَقْصُودُ بِهِ الإِعْتِنَاءُ وَالإِهْتِمَامُ) (إِسْتِمَاعٌ) بریتیه له وه که نینسان زور له خو ی بکات و، گوئ بگری، به کوردیی ده گو ترئ: گوئ هه لخصت، که نه مه گرنگی پیدان و مشوور لیخوا ردن ده گه یه نئ.

۱۱- ﴿ فَأَتِيَا فِرْعَوْنَ ﴾، هه ردو وکتان بچن بو لای فیرعه ون.

۱۲- ﴿ فَقَوْلَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾، پی بلین: تیمه په وانه کراوو، نوئته ری په روه ردگاری جیهانیانین، واته: تیمه له لایه ن په روه ردگار وهه نیردراوین، لیره دا (رسول):

فَعُولٌ مَعْنِي: مُفْعَلٌ، أَي مُرْسَلٌ) تيمه رهوانه کراوین له لایه ن پهروه ردگاری جیهانیانوه، کهواته: نهو ئیدیدعیابهی تو دهیکه ی و ده لئین: ﴿ اَنَا رَبُّكُمْ الْاَعْلٰی ﴿۲۱﴾ النازعات، یان ده لئین: ﴿ لَیْنٍ اُتَّخَذَتْ اِلَیْهَا عَیْرٰی لَاجْمَلٰنَكَ مِنْ الْمَسْجُوْمِیْنَ ﴿۲۹﴾ الشعراء.

نهو قسانه، قسه ی بۆشن، تۆش مروؤفی، پهروه ردگاری جیهانیان، زاتیکه نه م کهردوونه هه لده سوو پرتنی و تۆشی دروست کردوه.

۱۳- ﴿ اَنْ اُرْسِلَ مَعَنَا بِنِّیْ اِسْرَءِیْلَ ﴿﴾، به فیرعه ون بلین: به نوو نیسرا ئیلمان له گه ل بنیره، واته: نه گهر گه له که شت تیمان ناهینن، به لای که مه وه گه له که ی خو مانمان، نهو گه له چه وساوه و که ساسه مان له گه ل بنیره، وه که له شوینی دیکه دا ده فه رموی: ﴿ فَاُرْسِلَ مَعَنَا بِنِّیْ اِسْرَءِیْلَ وَلَا نَعْدُبُهُمْ ﴿۱۷﴾ طه، واته: به نوو نیسرا ئیلمان له گه ل بنیره و چیدیکه مه یانچه وه سینته وه، نازارو نه شکه نجه یان مه ده، ﴿ اَنْ اُرْسِلَ مَعَنَا بِنِّیْ اِسْرَءِیْلَ ﴿﴾ (هذه جُمْلَةٌ تَفْسِیْرِيَّةٌ لِرَسُوْلِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ)، نه م پرسته یه هه مووی روونکردنه وه یه بۆ پرسته ی (رسول رب العالمین) یانی: تيمه نیرده ی پهروه ردگاری جیهانیانین، هاتووین که گه لی به نوو نیسرا ئیلمان له گه ل بنیری، (أُرْسِلْ: أَطْلِقْ، لَا تَخْسِئُهُمْ) چیدیکه له لای خو ت گیریان مه ده وه، چیدیکه کو نترؤ لیان مه که، ژۆرده ست و بنده ستیان مه که، وه که کۆیله مامه له یان له گه ل مه که.

مه‌سه‌له‌ی دووهم:

چاکه به چاو دادانه‌وه‌ی فیرعه‌ون بو مووسا عليه السلام که کاتی خوئی له مائی واندا به‌خیتو کراوه، که چی سپله بووهو که‌تنتیکیشی کردوه، پیاویکی کوشتوه، وه‌لام دانه‌وه‌ی مووساش بو هه‌ردوو قسه‌که‌ی فیرعه‌ون، به‌لام چ وه‌لامیک، وه‌لامیکی ددان شکین:

﴿ قَالَ أَلَمْ تُرَبِّكَ فَإِنَّا وَوَلَدًا ۖ وَلَيْسَتْ فِينَا مِنْ عُمَرِكَ سِينَةَ ۗ ﴿١٨﴾ وَفَعَلْتَ فَعَلْتَكَ أَلْتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ۖ ﴿١٩﴾ قَالَ فَعَلْنَاهَا إِذَا وَأَنَا مِنَ الصَّالِينَ ۖ ﴿٢٠﴾ فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ۖ ﴿٢١﴾ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنَّاعَلَىٰ أَنْ عَبَّدتَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ ۖ ﴿٢٢﴾﴾

شیکردنه‌وه‌ی ئەم، ئایه‌ته، له ئۆ برگه‌دا:

وه‌ک پێشتر گوتمان له مانای گشتییدا: خوای په‌روه‌ردگار نه‌وه‌ی هه‌موو پێچاوه‌ته‌وه که مووساو هه‌روون چوون و داوایان کرد فیرعه‌ون ببینن و، ده‌رگاوان له ده‌رگایان داو، ده‌روازه کرایه‌وه‌و، نه‌و هه‌موو ورده‌کاریانه تاکو له‌گه‌لیدا رووبه‌روو بوونه‌وه، قسه‌و مشت و مریان بووه‌و ... هتد نه‌وه هه‌موو پێچراوه‌ته‌وه، یه‌کسه‌ر هاتۆته سه‌ر وه‌لامی فیرعه‌ون:

١- ﴿ قَالَ أَلَمْ تُرَبِّكَ فَإِنَّا وَوَلَدًا ۖ ﴾، فیرعه‌ون گوتی: ئایا به مندالیی له‌نیو خو‌ماندا به‌خیتومان نه‌کردی، له‌مائی تیمه‌دا؟ ئەم پرسیار کردنه، پرسیار کردنی دانپێیدا هیتانه، واته: تۆ ده‌زانی و دانی پێدادنی که له‌نیو تیمه‌دا به‌خیتو کرای، به‌لام لێره‌دا مه‌به‌ست پیتی لازیمه‌که‌ی و ده‌رهاو‌یشته‌که‌یه‌تی، واته: تۆ ده‌بی له‌گه‌ل تیمه‌دا چاکه‌کار بی و گوپرايه‌ل و فه‌رمانبه‌ر بی، چونکه تۆ به‌خیتو کراوی خو‌مانی.

٢- ﴿ وَلَيْسَتْ فِينَا مِنْ عُمَرِكَ سِينَةَ ۗ ﴾، (ئه‌ه هه‌ر به‌خیتومان کردی) چه‌ندان سأل له‌تیه‌نت له‌گه‌ل تیمه‌دا گوزه‌راندت، له‌ په‌یمانی کۆندا ده‌لی: چل (٤٠) سأل، واته: مووسا

التَّبٰیءُ: تاكو تمه نى بۆته چل سأل، ههر له مالى فيرعه ون و له كۆشكى فيرعه وندا بووه، ده شكونجى بيست سأل يان سى سأل بووبى، چونكه نه وه كه ده فهرموى: ﴿وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ، وَأَسْتَوَىٰ﴾ (۱۱) القصص، كاتيك كه گه يشته نه وه پرى تين و ناقه تى خوى و ته واو پينگه يشته، هه ندى له زانايان وايان لينا داوه ته وه كه ده بى بوويته چل سأل، چونكه دوايى ده فهرموى:

﴿وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ، وَأَسْتَوَىٰ عَائِنَهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذٰلِكَ نَجْرِي الْمَحْسِنِينَ﴾ (۱۲)
 وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينٍ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هٰذَا مِنْ شَيْعِيهِ
 وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهِ فَاسْتَنَفَّهٗ الَّذِي مِّنْ شَيْعِيهِ عَلَى الَّذِي مِّنْ عَدُوِّهِ فَوَكَرَهُ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ
 عَلَيْهِ ﴿۱۵﴾ القصص.

كه واته: نه و كاته كابراي قيبتيى كوشتوه ده بى ته مه نى چل سأل بووبى، چونكه دوايى نه وه بووه كه گه يشته وه حاله تى (أشُد) واته: ته واو پينگه يشته وه له پرووى جهسته وه عقل و ده روون و ... هته ده وه، (وَأَسْتَوَىٰ) گه يشته وه حاله تى تىرو ته واويى، به لأم به لگه به كى دنياكه رمان به دهسته وه نيه، كه نه وكاته ته مه نى چل سأل بووبى.

۳- ﴿وَفَعَلْتَ فَعَلَتِكَ الَّتِي فَعَلْتَ﴾، نه و كه تنه تى كرد كه كردت، واته: كرده وه به كى زۆر دزيوو ناقولات كرد، كه برىتى بوو له كوشتنى باباي قيبتيى، لىره دا كه ده لىتى: ﴿وَفَعَلْتَ فَعَلَتِكَ الَّتِي فَعَلْتَ﴾ سى جارار وشه ي كردار (فعل) دووباره بۆته وه، نه وه بۆ ناشيرين كردن و ناقولا پيشاندانى كرده وه كه ي مووسايه التَّبٰیءُ، هه لبه ته له ته ورات له (سفر الخروج، الإصحاح: ۷) دا هاتوه ده لىتى:

مووسا له ته مه نى چل (۴۰) سالییدا قيبتييه كه ي كوشتوه وه له ته مه نى هه شتا (۸۰) سالییدا خوا ﷺ وه حىيى بۆ ناردوه، به لأم نه وه قسه ي ته وراته وه پشتى پتى نابه سترى.

ننجا فیرعون له سهر فسه کهی خوی بهردهوام ده بی و ده لی:

٤- ﴿وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾. واته: تو له سپلان و ناسپاسان بووی، نهو کاتهی که له مالی تیمه دا به خویو کرای که چی که سیکت له که له کهی من کوشت، یا خود تو نیستا سپلهو ناسوایی که به خه مان ده گری و داوا ده کهی که لی به نوو نیسرائیلت له که ل دا بنترین.

ده شگونجی وشه ی (کافر) مه به ست پیی کوفرائی نیعمه ت نه بی و، مه به ست پیی بیروایی بی، واته: تو بی بروای به دینه که مان، نهو دین و بیروبه رنامه یه ی تیمه هه مانه، یان هر نهو کاته ش بیروا بووی.

موساش علیه السلام ده داته وه ده فهرموی:

٥- ﴿قَالَ فَعَلْنَاهَا إِيذًا وَأَنَا مِنَ الصَّالِينَ﴾. گوئی: نهو کاتهی نهو که تنه م کرد، نهو کرده وه یه ی تو زور بیت ناشیرین و ناقولایه، له به ری نه زانان بووم، له گومرایان بووم، چونکه (ضلال) به چند واتابه ک دی:

أ- نه زانینی حه قیقه تی شتیك، وه ک ده فهرموی: ﴿لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنسَى﴾ (٥٤) طه، واته: پهروه دگرم شتی لی زایه نابن و، له بیری ناچن.

ب- رویشتن به ره وه هله ت و هه لدر و به هه له داچوون.

ج- به مانای له به ین چوون و ون بوونیش دی، وه ک ده فهرموی: ﴿وَقَالُوا آءِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَإِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾ (١٠) السجدة، گوئیان: نایا نه گهر تیمه له زه ویدا ون بووین، واته: نیتراین و بووینه وه خاك، نایا له نوئی دروست ده کرتینه وه؟

لیره: ﴿وَأَنَا مِنَ الصَّالِينَ﴾ ده گونجی مه به ست پیی نه وه بی که من نهو کاته زانارییم نه بوو، ده شگونجی مه به ست نه وه بی به ریم نه ده زانی و زایه بوو بووم.

به لام به دلناییه وه مه به ست پیی کوفر نیه، چونکه کوفر له (کفر) وه هاتوه، واته: داپوشین، موساش هه قیکی بو نه هاتوه داپوشن و په فزی بکات.

کهواته: مبهست نهوویه من نهو کاته هه قیقه تم نهده زانی، بهرینه م نهده زانی، ون بوو بووم، نهده زانی چوئن به ندایه تی بو خوا بکم، نهده زانی چوئن ژانی خووم و کومه لگایه کهم ریک بخم به پتی شهریعت و هیدایه تی خوا.

له مانا گشتیه کهیدا ناوام لیکدایه وه، که له ته فسیره کاندانا نه مینیه وه نهو مانایه م زور پتی گونجاوه، که ده فهرمووی: ﴿قَالَ فَعَلْنَهَا إِذَا وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ﴾، واته: من به هوئی نهو وه که له مائی تیوه دا گه وره بووم و به کلتوورو فهرهنگی تیوه راهاتبووم، به عادهت و نه ریته کانی تیوه، تیوه دش عاده تتان وابوو، به تایهت فیرعهون و دارو دهسته کهی، که سیک لاریه کی لی بیزابایه، سته میکی لی بیزابایه، سزا ددرا، منیش به بتی گه رانه وه بو دادگاو لیتیچانه وه، چونکه به پتی کلتوورو فهرهنگی تیوه ره فارم کرد، نهو کابرایه م بینی، له بابای ئیسرانیلی دی، ویستم لی دووربخه مه وه، که لی دوورنه که وته وه ویستی له سر سته مه کهی به رده وام بتی، بوکسیکم لیدا تاکو لی دوور بخه مه وه به بوکسه که کوشم.

واته: من نهو کاته له سر رهویه و کلتوورو فهرهنگی تیوه بووم، کهواته: هه رونی خوئانه له سهری خوئان ده دریته وه، وه ک تیوه م کرد، که نهو کابرایه م کوشت.

(٦) ﴿فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ﴾: کاتیک ترسم لیتان پهیدا بوو، له دهست تیوه رام کرد، هه لاتم.

(٧) ﴿فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾: په روهر دگاریشم حکمه تی پیدام، زانیاری به سوودی پیدام، حکمهت یانی: زانیاری و کرده وی راست، (الإِصَابَةُ عِلْمًا، وَعَمَلًا، أَوْ فِي الْقَوْلِ وَالْفِعْلِ) نینسان له نیشانه بدات، نیشانه پیکتی به قسه و به کرده وه، یان به زانیاری و به کرده وه، خوا نهوهی پیدام، ﴿وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ منیشی گپرا

لە رەوانە كراوان، واتە: خوا زانبارىيەكى پىدام كە لە پىنگاى وەھىيەو نەبى نازانرى و، منىشى گىرا لە نىراوانى خۆى، ئەمە وەلامى كوشتنى كابراى قىبىتى، ئنجا دىتە سەر وەلامى قسەكەى دىكە، كە لە مالى ئەواندا بە خىو كراو:

(۸) ﴿وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنَّا عَلَيْ﴾، ئەو چاكەبەش كە منەتى پى لەسەر من دەكەى و بەچاوى منى دادەدەيەو:

(۹) ﴿أَنْ عَبَدْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ﴾، لە سونگەى ئەو دەو دەو كە بەنى ئىسرائىلىت ژىر دەست و بندەست كىرەبوو، كىرەبووتن بە كۆيلە، ئنجا ئەگەر ژىر دەست و بندەستى تۆ نەبوونا بەو، تۆ داتنەنابا بە كە نىرەنەكانيان سەربىرى، بەو دەردە نەدەچوم كە: داىكم لە ترسى سەربىرى تۆ، منى خستە سىندوو و تابوو تىكەو، كە خوا خورپەى بو كىرە بەرەوبارى نىلى دادام و لەمالى تىو گىرامەو، واتە: ئەو شەر پى تىكە لەسەرى خۆت دەدەيتەو، تۆ گە لەكەى منت ژىر دەست و بندەست كىرەبوو، بۆيە منىش ھامە مالى تۆ، ئەگەرنا منىش مالى باب و داىكى خۆم ھەبوو، لە مالى خۆم بە خىو دەكرام، بەلام بۆيە ھامە مالى تۆ، لە ترسى سەربىرى تۆ، لەبەر ئەو دەى تۆ گە لەكەى منت ھەموو كىرەبوو كۆيلەو سەرت دەبىرەن و دەتچەوساندنەو، ئنجا كە من ھاتومە مالى تۆ، دەرھاويشتەى ئەو خراپەو جىنۇسايدەيە، كە تۆ بە گە لەكەى منت كىرەو!

مووسا وەلامىكى داو تەو، قورپى بنى دەرھىناو، مووسا عليه السلام، وەك ھەموو پىغەمبەرانى خوا، خاوەنى گەرەتەرىن عەقل بوو، بە باشتىن شىواز و ئەوپەرى دانابى و ھىكمەت، وەلامى داو تەو، ھەم بو كوشتنى كابراى قىبىتى وەلامىكى چاكى دەداتەو، كە ئەو دەرھاويشتەى فەرھەنگ و كىتورى تىو، كە من ئەو كاتە وەك تىو گومرا بووم، نەك وەك تىستا ھىدايەتدراو بىم، بەپىتى كىتورى تىو پەفتارم كىر، كە كابرام كوشت، ئەو دەى دىكەش ئەو چاكەبەى كە بەچاوى منى دادەدەيەو، ئەو دەرھاويشتەى ئەو دەى كە تۆ گە لەكەى منت ھەموو دەچەوساندەو، من لە ترسى ئەو كە لەلايەن دەستەو دا بەرەكەى تۆو، سەرنەبىرەم، بە رەوبار دادرام و، دوابى ھامە مالى تىو ھەم لە مالى تىو دا بەخىو كىرام.

مہسہ لہی ستیہ م:

پرسیار کردنی فیرعون لہ بارہی پەرورہ دگاری جیہانیانہ وہو، سنی جورہ وہ لامی زور بہ ہیزی موسا علیہ السلام و پنا بردنی فیرعون بہ لوزیکی ہتیز لہ جیاتی ہیزی لوزیک:

خوا دہ فرعون و مارب العلیم ﴿۳۲﴾ قَالَ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿۳۱﴾ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ أَلَا تَسْمَعُونَ ﴿۳۰﴾ قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ ﴿۲۹﴾ قَالَ لِمَنْ تَقُولُونَ ﴿۲۸﴾ قَالَ لِمَنْ أَخَذَتْ إِلَيْهَا غَيْرِي لِأَجْعَلَكَ مِنَ الْمَسْجُودِينَ ﴿۲۷﴾ قَالَ أَوْلُو جِنَّتِكَ بَشَرٌ مِّمَّنْ ﴿۲۶﴾ قَالَ فَأَتِ بِهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿۲۵﴾

شیکردنہوی تمہ ثایہ تہ، لہ نو برکہ دا:

۱- ﴿۳۱﴾ قَالَ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿۳۰﴾ فیرعون گوتی: پەرورہ دگاری جیہانیان چیہ؟ دواى نهوى موسا و هاروونى برائى (عليهما الصلاة والسلام) گوتيان: ﴿۳۰﴾ إِنَّا رَسُولُ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴿۲۹﴾ تيمه تيردراوى پەرورہ دگاری جیہانیانین، خاوهنى جیہانیان، فیرعون پرسى: پەرورہ دگاری جیہانیان چیہ؟ ﴿۳۰﴾ وَمَا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ عَاطِفَةٌ وَ (و) عَاطِفَةٌ وَ (ما) إِسْتِفْهَامِيَّة، وَالْوَاوُ عَاطِفَةٌ هَذَا إِسْتِفْهَامٌ عَلَى إِسْتِفْهَامِ الْأَوَّلِ، (و) بؤ گپرانہوہو بادانہوہوہ، (ما) لہ: ﴿۳۰﴾ وَمَا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ عَاطِفَةٌ، بؤ پرسیار کردنہ، نئجا (و) نہو پرسیار کردنہ دہ گپرانہوہوہ بؤ سہر پرسیار کردنی پئشتر، لیرہ دا فیرعون لہ بارہی چیہت (ماہیہ) ی پەرورہ دگاری جیہانیانہوہ دہ پرسن، چونکہ نالتی: (وَمَنْ رَبُّ الْعَالَمِينَ)؟ پەرورہ دگاری جیہانیان کتیہ؟ بہ لکو دلنی: چیہ؟ با بزانیں موسا علیہ السلام، چوں ولہم دہ داتہوہ؟

۲- ﴿۳۲﴾ قَالَ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿۳۱﴾، (موسا علیہ السلام) فرموی: پەرورہ دگاری جیہانیان، خاوهن و مشوورخوزو، پەرورہ دگاری ناسمانہ کان

و زہوی و، نہودی ددکھوئتہ نئیوانیانہودہ، [ہی ہموویہتی]، نہگہر ئیوہ خواوہی
 زانیاریہ کی دنیاکەر بن، (الْيَقِينُ: الْعِلْمُ الْجَازِمُ الَّذِي لَا تَشْوَبُهُ شَايِبَةُ الْبَاطِلِ) (یقین) بریتہ
 لو زانیاریہ جیتی دنیاہیہ، کہ بہ ہیچ رهنگیک خلتہی ناہہقی تیکہل نابی، واتہ: نہگہر
 ئیوہ زانیاریہ کی چاکتان ہہبی، نہک ہہروا بہ دواي خہیال و وہہم و گومان کہوتبن،
 نہگہر زانیاریہ کی باشتان ہہبی و، نہہلی زانست بن، دہزائن کہ نہم گہردوونہ،
 بہسہرو خوارہود، بہ ناسمانہکان و زہوی و نہودی نئیوانیانہود، خاودتیکي ہہیہ،
 پہرورددگاریکی ہہیہ، مشوورخوریکی ہہیہ، واتہ: فیرعہون لہ بارہی چیبہتی خواوہ
 دہپرسن، بہلام موسوا علیہ السلام لہ رپی شوئنہوارہکانہود، خوا علیہ السلام و پہرورددگاری جیہانیان
 دہناسیتن، بوجی؟ چونکہ ئیمہ ہیچ نامرازکمان نیہ بتوانین چونیہتی ماہیہتی خوا
 علیہ السلام دہرک بکہین، کہواتہ: دہبی لہ رپی شوئنہوارہکانہودہ بیناسین، نایا ہہر خوا علیہ السلام
 وایہ؟ نہخیر بہلکو زوریک لہ دروستکراودکانی خواش بہو شیوہیہن، ہہر دہبی لہ رپی
 شوئنہوارہکانیانہودہ پہیان پئی بہین، بہلام چیبہت و خودی خوئیان بو ئیمہ ناسراو
 نین، بو وئتہ ہیزی راکیشان (قوة الجاذبية) نہم گہردوونہی، بہم ہہموو کہہکشانہودہ
 پارگتوہ، گہردووناسیی نوئی، ژمارہی کہہکشانہکان لہ نوئترین بیردووزہیدا بہ یہک
 تریلیون واتہ: ہہزار ملیار (۱۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) کہہکشان مہزندہ دہکات، کہ
 ہہر کام لہو کہہکشانانہ بہ تیکرایی، ملیاران نہستیرن، بو وئتہ: کہہکشانن ئیمہ
 کہہکشانن پئی کاکیشان، یان پئی شیری، ژمارہی نہستیرہکانی بہ یہک تریلیون
 (ہہزار ملیار) مہزندہ دہکری، نہوہ ہہمووی بہ ہوی ہیزی راکیشانہودہ، نہم
 گہردوونہ وہستاوہ، کہ خوا علیہ السلام لہ چہند شوئنیٹک نامازدی پئی دہکات: ﴿اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ
 السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا﴾ الرعد، واتہ: خوا ناسمانہکانی بہ چہند کولہکہبہک
 ہہرز کردوئتوہ، کہ نایانبینن، کہ مہبہست پئی ہیزی کیشکردنہ،

بہلام نایا فیرعہون ہہر بہراستی لہ ہہفتن گہراود، وک گوتراوہ: لہ ہہفتی
 ناو رادہوہستن! بہ تہنکید نہخیر، بویہ لہ وہلامی نہو وہلامہی موسادا علیہ السلام
 قسہبہکی زور نہفامانہ دہکات:

۳- ﴿ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ اَلَا تَسْمَعُوْنَ ۙ ﴾، (فیرعون) بهوانه‌ی دوروبه‌ری خُوّی گوت: گویتان لئِ نه! نه‌مه سهر سوپماندنه، فیرعون ویستویه‌تی: کُورو مه‌جلیسه‌که‌ی والیبکات سهریان سوپمئین، له قسه‌ی مووسا علیه السلام یانی: تئوه رهنکه گویتان لهو قسه‌یه نه‌بووبئ، نه‌گهرنا زورتان سهرسورده‌ما، زورتان عاجباتی ده‌هات، نه‌وه گویتان لئینه‌بوو؟ پرسپار کردنه‌که‌ی، پروو پئ کردوته بیسته‌که‌یان، یانی: نه‌وه دپاره نه‌تانبیستوه، نه‌گهرنا قسه‌یه‌کی زور سهریو عه‌جایی کرد! به‌لام مووسا علیه السلام خُوّی شلوّی ناکات و وه‌لامیکی دیکه ده‌داته‌وه:

۴- ﴿ قَالَ رَبِّکُمْ وَرَبُّ اٰبَائِکُمْ الْاَوَّلٰیْنَ ۙ ﴾، (مووسا علیه السلام) فه‌رموی: اِپه‌روه‌ردگاری جیهانیان! خاوه‌ن و په‌روه‌ردگارو مشوورخووری خوُتان و باب و باپیرانی پیشووتانه، واته: نه‌مجاره مووسا علیه السلام بُوْیان داده‌به‌زی و به‌خُوْیان به‌لکه دئینته‌وه، له‌سهر په‌روه‌ردگاریتیی خوا علیه السلام، نه‌ک به‌که‌ون و کائینات، چونکه خُوْیان نیزیکترن له‌ناسمانه‌کان و زه‌وی و، بُوْ خُوْیان چاکر خُوْیان ده‌بینن، ده‌زانن که مروّفا‌یه‌تیی جیل له‌دوای جیل به‌دوای یه‌کدا دئ و ده‌روات، له‌به‌ر چاویانه.

به‌لام فیرعون چی ده‌لئ؟

۵- ﴿ قَالَ اِنَّ رَسُوْلَکُمُ الَّذِیْ اُرْسِلَ اِلَیْکُمْ لَمَجْنُوْنٌ ۙ ﴾، (فیرعون) گوتی: به‌دلنیایی نه‌و ره‌وانه‌کراوه‌تان که بُولاتان ره‌وانکراوه، شئته، دپاره فیرعون پئتی لئ هه‌لئناوه له به‌رانبه‌ر وه‌لامه‌که‌ی مووسادا، کائیک ده‌فه‌رموی: په‌روه‌ردگاری خوُتان و باب و باپیرانتان، یانی: خوُتان په‌روه‌ردگارتان هه‌به و نه‌ی فیرعون! تو که ده‌لئی: ﴿ اَنَا رَبِّکُمْ الْاَعْلٰی ۙ ﴾ (۱۴) النّازعات، درو ده‌که‌ی، به‌لام له‌په‌نارا وای پئ ده‌لئ، هه‌لبه‌ته فیرعون خُوْشی و، باب و باپیرانی دیکه‌شی که فیرعون بوون، فیرعون یانی: حوکمران و پادشا، که‌واته: مووسا به‌و قسه‌یه‌ی سیفه‌تی په‌روه‌ردگاریتیی و خاوه‌نداریتیی خه‌لکیان لئ داده‌پنتی، که حوکمرانیتیی خُوْسه‌پئینی و دیکتاتوری بووه، بُوْیه فیرعون زور هه‌لده‌چئ و ده‌لئ: به‌دلنیایی نه‌و ره‌وانه‌کراوه‌تان که بُولاتان ره‌وانه‌کراوه، شئته، هه‌لبه‌ته فیرعون دان به‌وه‌دا

نانى كە مووسا لەلايەن پەرۋەردگارەو رەوانە كراو، بەلكو بە تۈنۈج و تەسەوۋە وا دەلن، بەلام مووساش **التَّيْنَةَ** لە بەرانبەردا، ۋەلامەكەى توندتر دەكات، مووسا **التَّيْنَةَ** لەو جۆرە مەعدەنانە نىە لە زىر فشاردا نەرم بىن، لە بەرانبەر ھەرەشەو گۈرەشەدا بترسى:

﴿ قَالَ رَبِّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾ (مووسا **التَّيْنَةَ**)
 قەرموۋى: (پەرۋەردگارى جىھانىيان) پەرۋەردگارو خاۋەنى رۇژھەلات و رۇژئاۋاۋو ئەو بە دەكەۋىتە نىۋانىانەو، ئەگەر بىفامن، ئەگەر عەقلىان ھەبىن، واتە: من شىت نىم، بەلام ئەگەر نىۋە عەقلىان ھەبىن، دەبى پەرۋەردگارى خۇتان كە خاۋەنى رۇژھەلات و رۇژئاۋاۋو، ئەو دەكەۋىتە نىۋانىانەو، دەبى بىناسن، ئەگەر عەقلىان ھەبىن.

لىرەدا مووسا **التَّيْنَةَ** بەلگە بە شىتك دىنئىتەو كە رۇژانە دەبىنن، رۇژانەو شەوانە خۇر دەبىنن كە ھەلدىن، تىۋاران كە ناۋا دەبىن.

ھەردوۋ وشەى (المشرق) و (المغرب) دەگونجى ناۋى شوين بن، واتە: ئەو دوو شوئەنى خۇريان لى ھەلدىن، خۇريان لى ناۋا دەبىن، دەشگونجى ھەردوۋكيان چاۋگ بن: (مشرق) خۇر ھەلاتن، چاۋگى (مغرب) واتە: خۇر ناۋا بوون، مووسا **التَّيْنَةَ** ىش قسەكانى وردە وردە توند دەبن، لە بەرانبەر قسەكانى فىرەون دا، كە ئەو مووسا تۆمەتبار دەكات بەۋەى شىتە، مووساش **التَّيْنَةَ** دەلن: ئەگەر عەقلىان ھەبىن دەبى پەرۋەردگارى خۇتان، كە ھەموو رۇژى لە خۇرھەلاتەو خۇرتان بۇ ھەلدىن، لە خۇرئاۋاۋو ناۋا دەبىن، دەبى بىناسن، دۋاى ئەو سى بەلگەنى مووسا **التَّيْنَةَ**، فىرەون چىدىكە لەسەرى ناچىن، چونكە تەماشە دەكات: تاكو ئەو پىرسىار دەكات، يان ھەلۋىستى نەرتىنى دەنوئىن، مووسا **التَّيْنَةَ** بەلگەكەى ھەيتىرو گورجكبىرتو بىقسەكەرت دىنئىتەو، بۇيە لە مەيدانى ھىزى لۇژىكەو، دەگوازىتەو بۇ لۇژىكى ھىز:

﴿ قَالَ لَيْنٍ أَخَذْتَ إِلَٰهَا عَيْرِي لِأَجْمَلَتِكَ مِنَ الْمَسْجُونِيكَ ﴾، فىرەون گوتى: بە دلىيايى ئەگەر جگە لە من پەرستراۋىكى دىكە بگرى، دەتخەمە گەل گىراۋان.

﴿لَا جَعَلَكَ مِنَ الْمُسْرِئِينَ﴾، ده تخمه گه ل زیندانیان، واته: زوری دیکه ی وه ک تو شم زیندانیی کردوون، له سهر نهو شتانه ی به دلّم نه بوون، وشه ی: ﴿لَئِنْ﴾ زانایانی شاره زای زمانی عه ره بیی ده لّین: (ل) ی (لئن) بو سوتنده، یانی: (وَاللّٰهِ لَئِنْ)، سویند به خوا نه گهر ... یا خود (لَمْ مُوطَّئَةً لِلْقَسَمِ)، (ل) ی ریخوشکهره بو سوتندو، بو ته نکید کردنه وهو جه ختکردنه وهیه، تنجا مووسا عليه السلام له وه لامی نهو هه ره شه به ی فیرعه ون دا، قسه به کی دیکه ی تازه ده کات:

۸- ﴿قَالَ أَوْلَوْ جِئْتِكَ بِشَيْءٍ مُّيْنٍ﴾، گوئی: نه دی نه گهر شتیکی پروونت بو بینم؟ (مُيْنٍ) ده گونجی: له (أَبَانِ) ی (لازم) هوه بی، واته: شتیکی پروون و روشن، ده شگونجی له (أَبَانِ) ی (متعدّی) هوه بی، واته: شتیکی روشنکهره وه، به لگه به ک بیسه لمینتی و پروونی بکاته وه که من پیغه مبه ری خوام و راست ده کم، نه دی نه گهر به لگه به کی ناوات بو بینم؟ (الإِسْتِفْهَامُ الْإِنْكَارِيّ إِسْتِغْرَائِيّ وَالْوَالُو لِعَطْفِ الْإِسْتِفْهَامِ) هه لّه ته لیره دا پرسیار کردنه که، پرسیار کردنی نکو ولیلیکردن و پی سهر بوونه، (نا یا نه گهر به لگه به کی پروون و پروونکهره وه شت بو بینم، ههر نه وه قسه ت ده بی) (و) که ش ههر بو بادانه وهو گیرانه وهیه بو سهر قسه کانی پیشتی.

۹- ﴿قَالَ فَأْتِ بِهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ﴾، (فیرعه ون) گوئی: نهو (شته) پروون) هه بینه، نه گهر له راستانی، دیاره ناچار بووه، وابلتی، خه لک و کورپو مه جلیس بووه، فیرعه ون بلتی: نه خیر نابی به لگه ی پروون و پروونکهره وه بینی! مانا وایه تیده شکتی و نه وه دان پیندا هیتانه به وه دا که مووسا عليه السلام له سهر هه قه، له به رنه وه به ناچار بیی ده لّی: به لّی: بیهینه نه گهر له راستانی، که نه وه ش جوړیکه له تانه دان له مووسا واته: تو راست ناکه ی.

مہسہ لہی چوارہم:

پیشاندانی موسا عليه السلام بُو دوو به لگه کهی: گۆچانه کهی و ده سیتی و، پاونیژ کردنی فیرعه ون به کۆرپو مه جلیسه کهی و، بریار دان به کۆکردنه وهی هه رچی جادووگه ری شاره زایه و، کۆکردنه وهی خه لکیش:

خوآ ده فه رموی: ﴿فَالْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿٣٢﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّظِيرِينَ ﴿٣٣﴾ قَالَ لِلْمَلَأِ حَوْلَهُ إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾ يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿٣٥﴾ قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأُعِثْ فِي الْوَدَّائِنِ حَسِيرِينَ ﴿٣٦﴾ يَا تَوَكَّلْ بِكُلِّ سِحَارٍ عَلِيمٍ ﴿٣٧﴾ فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لَيْلِيَّتٍ يَوْمَ مَعْلُومٍ ﴿٣٨﴾ وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ ﴿٣٩﴾ لَعَلَّنَا نَبِّعَ السَّحَرَةَ إِنْ كَانُوا هُمْ الْغَالِبِينَ ﴿٤٠﴾﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له چوارده برگه دا:

(١) ﴿فَالْقَىٰ عَصَاهُ﴾، گۆچانه کهی فریدا، که فیرعه ون پینگوت: نه کهر راست ده کهی نهو شته روون و روونکه ره وه بینه، گۆچانه کهی فریدا.

(٢) ﴿فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ﴾، ئەو (یدا) به، (فجالیة) به، یانی: کت و پر بوو به ماریکی ناشکرا، لیزدا (مبین) له (ابان) ی (لازم) دوه هاتوه، واته: ماریکی روون و ناشکرا، هیچ کهس گومانی له وهدا نه بووه که ماره، نجا وشه ی (ثُعْبَانٌ) زانایان ده لێن: به ماری تیر ده گوتری، ماریک زۆر قه به و زۆر دریز و زل بێ، پێی ده گوتری: (ثُعْبَانٌ)، ئەوه به لگه ی به که می، موسا که من پێغه مبه ری خوام عليه السلام نه وه تا کن ده توانی گۆچان بکاته چه زیاو نه ژدیبا به ک؟

(٣) ﴿وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّظِيرِينَ﴾، ده ستیشی ده رهیتنا به که سه ر سپیی و دره وشاوه بوو بُو بینه ران، (النُّزُعُ: السُّلُّ، أَي: أَخْرَجَ يَدَهُ مِنَ الْقَمِيصِ مِنْ جَيْبِهِ) ده ستی ده رهیتنا، له بن هه نگلی ده رهیتنا، که له بن هه نگلی نابوو، یاخود له به خه ی کراسه که به وه

بردیہ بن قوئی و دوابی دهستی دهرهینا، وهک له شوینی دیکه دا خوا ﴿۳۱﴾ ده فهرموئی: ﴿۳۱﴾ وَأَدْخَلَ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجُ بِيضًا مِنْ غَيْرِ سَوْءٍ ﴿۳۲﴾ النمل، واته: دهست له یه خهی کراسه که ته وه بخه بن قوئی، دوابی دیته دهری به بن خرابه وه خویشی.

له شوینی دیکه له سوورهتی (القصص) دا ده فهرموئی: ﴿۳۳﴾ وَأَضْمَمَ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ ﴿۳۳﴾، قوئی به ره وه لای خوئی، بینووشیتینه وه، به لای خوئیته وه بنووسینه، به که له کهت، له کاتیکدا ترسکت هه بی، ﴿۳۴﴾ فَذَانِكَ بُرْهَانٍ مِنْ رَبِّكَ ﴿۳۴﴾، له ویش وا ده فهرموئی، واته: نهو دووانه: گوچانه کهت و دهست، دوو به لگهی ناشکران له لایهن پهروه دگارته وه.

﴿۳۵﴾ وَرَرَّ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بِيضًا لِلنَّظِيرِ ﴿۳۵﴾، دهستیشی دهرهینا به کسه رکت و پر بوو به شتیکی سپی بو بینه ران.

لیره دا ده فهرموئی: سپی، به لام به ته نکید بهس نه وه نه بووه په نگه که ی سپی بووی، به لگو یانی: شتیکی دره وشاوه و تیشکدر، که له هه ندیک له تهفسیره کانداه لئ: نهو دنده سپی و تیشک درو دره وشاوه بووه، چاوی له بهر هه لئه هاتوه، به زاراهوی ئیستا: وهک بلاجکتوریک، وهک گلویکی چهند هه زاری که زور زور به شهوق بن، چونکه ده فهرموئی: ﴿۳۶﴾ لِلنَّظِيرِ ﴿۳۶﴾ واته: بو بینه ران که له ملالولارا بین ته ماشای بکه، له بهر زور به شهوقی.

(۴) - ﴿۳۷﴾ قَالَ لِمَلَأْ حَوْلَهُ ﴿۳۷﴾، (له به رانه بر نهو دوو موعجیزه بهی مووسادا ﴿۳۸﴾ فیرعهون) به قسه پویشتووانی دهورو بهری خوئی گوت:

(۵) - ﴿۳۹﴾ إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ عَلِيمٌ ﴿۳۹﴾، بیگومان ته مه جادوو گهریکی زانابه.

له سوورهتی (الأعراف) دا ده فهرموئی: ﴿۴۰﴾ قَالَ أَمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ عَلِيمٌ ﴿۴۰﴾، قسه پویشتووانی که له که ی فیرعهون گوتیان: ته مه جادوو گهریکی ناشکرابه، به لام لیره قسه که پال ده داته لای فیرعهون، وادباره

فیرعهون قسه که ی کردوه و نهو قسه پۇیشتووانهش، یه کسه ره وهک تووتیی قسه که ی نهویان دووباره کردۆتوه، چونکه نهوانه ی که به دهوری حوکمرانه خو سپینه کانه دن، وهک نهشکهوتیان لی دئی، نهو چی بلئی، وا دهنک دهدهنهوه، یان وهک ته پلیمان لیدی چۆنی دهست لیدهن، وا دهنکی دئی، خاوهنی بیر کردنهوهو عهقل و نیراده ی خویمان نین، چیمان پی بکوترئی، وا ده لئین، فیرعهون پیشی قسه یه کی کردوه، وهک لیره دا هاتوه، نهوانیش وهک له سووره تی (الأعراف) دا هاتوه، دووباره یان کردۆتوه، نه مهش تیکگیران (تناقض) نیه، به لکو قسه که له بنه رته وه له لایهن فیرعهونه وه کراوه: ﴿ قَالَ لِلْمَلَأِ حَوْلَهُ إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ عَلِيمٌ ﴾، لیره دا نه سلئ به سه رهاته که ده گپرتنه وه، قسه که له کیوه سه رچاوه ی گرتوه؟ قسه که هی فیرعهون بووه.

به لیم له سووره تی (الأعراف) دا که ده فه رموی: ﴿ قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّكَ هَذَا لَسِحْرٌ عَلِيمٌ ﴾، یانی: دوا ی نهوه ی فیرعهون وایکو توه، قسه پۇیشتووانی که لی فیرعهونیش هه ره هه مان قسه ی فیرعهون دووباره ده که نهوه، وهک تووتیی (بئغاه).

٦- ﴿ يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ ﴾، ده یه وی له سه ره زمینی خو تان، به هو ی جادووه که یه وه، ده رتان بکات، هه لبه ته نهوه درۆیه کی گه وره بووه، چونکه مووسا علییه نه هاتوه بلئی: وه ده رتان ده نئم، یاخود شه پریان پی بفروشتی، هیزیکی وای نه بووه!! به لکو فه رموو یه تی: هیدایه ت و به رنامه ی خو ام هیناوه و لیم وه برگر، ئنجا که وه ری ناگرن، لانی که م نهو که له سه ممدیده یی م با له که لم بین و، چیدیکه له ژیر چه نکال و پۆستالی و ئیوه دا نه چه وسپرتنه وه.

٧- ﴿ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴾، فیرعهون به کوپو مه جلیسه که ی ده لئ: فه رمانتان به چیه؟ دیکتاتورو حوکمرانه خو سه پینه کان هه روان، کاتیک لیمان ده قه ومئ، زور خاکیی ده بن، زور خو به که مگر ده بن، نه گه رنا نهو فیرعهونه ی که لیره دا، له به رانه ره هه ردوو

به‌لگه‌که‌ی مووسادا **التَّبَعِ** به‌ده‌ورو به‌ره‌که‌ی خۆی ده‌لێن: فه‌رمانتان به‌چیه‌؟ هه‌ر نه‌و فیرعه‌ونه‌یه‌ که‌ له‌ سووپه‌تی (النازعات) دا خوای په‌روه‌ردگار لێی ده‌گیرته‌وه‌ که‌ گوته‌ویه‌تی: ﴿فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَىٰ﴾، ئنجا ئایا په‌روه‌ردگاری هه‌ره‌ به‌رز، چۆن به‌ده‌ورو به‌ره‌که‌ی خۆی ده‌لێن: فه‌رمانتان به‌چیه‌؟

به‌لام نه‌و دیکتاتۆرو هوکمرانه‌ خۆسه‌پیتانه‌ هه‌ر وان، کاتیک لێیان ده‌قه‌ومێ، زۆر خاکیی ده‌بن، به‌لام کاتیک هاتیانه‌، زۆر له‌ که‌ولێ خۆیان ده‌رده‌چن و که‌ نه‌هاتیان بوو، زۆر تێ ده‌شکێن و خراپ ده‌رووخێن!

به‌لام ئینسانی ئیماندار وانیه‌، نه‌ له‌ هاتدا له‌ خۆی بایی ده‌بێ، نه‌ له‌ نه‌هاتدا ناومێد ده‌بێ، حاله‌تیکێ هاسه‌نگ و ناسایی هه‌یه‌.

ئنجا با بزاین قسه‌ رۆبشتووایی ده‌ورو به‌ری فیرعه‌ون، بریار به‌ده‌ستان، نه‌وانه‌ی که‌ پێیان ده‌گوته‌ری: (ملاً)^(۱) که‌ قسه‌یان لێ وهرده‌گیرێ و، گوێیان بۆ ده‌گیرێ، چی ده‌لێن؟

۸- ﴿قَالُوا أَرْجَاهُ وَأَخَاهُ﴾، گوته‌یان: خۆی و برابه‌که‌ی دوابخه‌.

(الإرجاء: التأخير، في الأصل: أَرْجَاهُ) (أَرْجَاهُ) نه‌صلی خۆی (أَرْجَاهُ)ه‌، (الإرجاء) یانی: دواخستن، (أَرْجَاهُ، يُرْجَى، إِرْجَاءً، فَهُوَ مُرْجَى) مورچینه‌ بۆیه‌ وایان بێ گوتراوه‌، چونکه‌ کرده‌وه‌یان له‌ ئیمان دواخستوه‌.

بۆی پێشنیار ده‌که‌ن ده‌لێن: خۆی و برابه‌که‌ی سزا مه‌ده‌و دویان بخه‌، یانی: جاری لێرسینه‌وه‌یان له‌گه‌لدا مه‌که‌و سزایان مه‌ده‌، به‌ حیساب زۆر له‌خوڤادیتوون و ده‌توانن سزایان بده‌ن!

۹- ﴿وَأَبْعَثْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ﴾، کۆکه‌ره‌وانیش به‌ شاراندا بنێره‌، (المدائن: جَمْعُ مَدِينَةٍ، وَكَذَلِكَ الْمَدَنُ)، (المدائن) کۆی (مدینة)یه‌ (حاشرين)یش کۆی (حاشره‌)ه‌، واته‌: کۆکه‌ره‌وه‌، واته‌: کۆکه‌ران به‌ شاراندا بنێره‌.

(۱) ملاً: دَل و چاوپرکه‌ران: سال و هه‌یه‌ت

۱۰- ﴿يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَابٍ عَلِيمٍ﴾: هه موو جادوو گه رڼكى زور زاناو شاره زات بو بښن، له سوږه تی (الأعراف) دا ده فهرموى: ﴿يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَابٍ عَلِيمٍ﴾ (۱۳) جادووگه رى زانا، ليره ده فهرموى: (سَحَابٍ) دياره وږاى نه وهى پيشى، نهمه شيان گوتوه: (سَحَابٍ) كه رڼگه ى زنده ږوږى (ساحر، ه، يانى: زور جادووزان و شاره زا.

۱۱- ﴿فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لَيْقِنَتْ يَوْمَ مَعْلُومٍ﴾ ننجا جادووگه ره كان بو ژوانگه ى ږوژڼكى زانراو، كوكرانه وه، (ميقات) به كوردى ژوانگه، (الميقات: الموعِد، الزَّمان المَحْدَد، المكان المَحْدَد) ده گوترى (مواقيت الحج) نهو شوښانه ى ياخود، نهو كاتانه ى كه حه جيان تيدا ده كرى، زانايان ده لڼين: ميقاتى كاتى هه به وه، ميقاتى شوښنى هه به، به كوردى: ژوانگه، واته: نهو كات و شوښنه ى كه ديار بيكراون.

كه ده فهرموى: به شاراندا، چارده ران، كوكره وان بڼيره، هه موو جادووگه رڼكى زور جادووگه رو زه بر ده ست و شاره زا بښن، نه وه هه مووى قرتي تراوه كه: كوكره روه كانى ناردن و، به شاراندا چاربان داو، حالبيان كردن، نه وه هه مووى ده پيچيته وه وه به كسر ده فهرموى: ﴿فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لَيْقِنَتْ يَوْمَ مَعْلُومٍ﴾ نه نيا شوښنى مه به ست باس ده كات و، پتويست ناكات ورده كاريه كان هه موويان باس بكات، چونكه جڼى مه به ست و گرنك نه وه به كه: هه موو جادووگه ره كان كوكرانه وه له ژوانگه ى ږوژڼكى زانراودا.

۱۲- ﴿وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ﴾ هه روه ها به خه لكيش كوترا: نايا تي وه كوږوونه ته وه؟

۱۳- ﴿لَعَلْنَا نَبْعُ السَّحَرَةَ﴾: به لكو به دواى جادووگه ره كان بكه وين.

۱۴- ﴿إِنْ كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ﴾: نه گهر نه وان زال بن.

واته: خه لك له گه ل زال بوواندان، با جادووگه ريش بن! به وه مه رجه له گه ل يانندان، كه زال بن، نه وه به زور ى لوژىكى خه لك و جه ماوهره، كه حالى

نەبووبىنى و خاۋەن مەبدەە نەبىنى، ئەگەر لەسەر مەزھەبى دىكتاتورو حوكمرانە
 خۆسەپتتەكان بىنى، بەو شىۋەيە، كىن لەسەرەوۋە بىنى، لەگەل ۋىيە، كىن زال بىنى،
 لەگەل ۋىيە، كىن پارەى لە لاپىنى، لەگەل ۋىيە، كىن دەستەلاتى ھەبىنى، لەگەل
 ۋىيە، بەداخەو! خەلك و جەماوەر، مەگەر عەقل و دلبان بە ھىدايەتى خوا
 پۇشن بووبىتتەو، ئەگەرنا زۆربەيان بەو شىۋەيەن.

بۆيە من پەندىكىم ھەيە دەلىم: |خەلك و جەماوەر ۋەك سەماوەرە، كىن
 ئاگرى بداتە بەر، بۆى دەكولنى|، ھەلبەتتە خەلك و جەماوەرلىك كە ھىدايەتى
 خاويان پىن نەگەپشتىن، بەلام خەلك و جەماوەرلىكى عەقل ھۆشيارى، دل بىدار،
 نەخىر، تەماشاناكات: كىن لەسەرئىيەو، كىن دەۋلەمەندەو، كىن پارەى ھەيەو،
 كىن دەستەلاتى ھەيە، كىن دەتوانى بكوژى و بىرى؟ تەماشاناكات، ھەق لە
 كوئىيە؟ بەلام تاكو خەلك دەگاتە ئەو ئاستەو ئاوا ھۆشيار دەپىتتەو، كارى دەۋى!

مهسه لهی پینجه م:

هاتنی جادوو گه ره کان بۆ لای فیرعه ون، داوای خه لآت و به رات کردنیان له فیرعه ون، گفت پیندرانیان له لایه ن فیرعه ونه وه، فریدانی گۆچان و په ته کانیان، سویند خواردنیان به عزیزه تی فیرعه ون، یاخود گوتنیان: که به عزیزه تی فیرعه ون تیمه زال ده بین، هاویشتنی موساش عَلِيٍّ بۆ گۆچانه که ی، و قووت دانی گۆچانه که ی موسا عَلِيٍّ که بۆته حزیو نه ژدیهایه ک، بۆ هه رچی گۆچان و په تی جادووگه ره کانه و، پروهینانی جادووگه ره کان، و هه ره شه کردنی فیرعه ون لینیان، که به خرابترین شیوه بیانکوژی و، بیباکی ده برپرسی جادووگه ره کان، دوای نه وه ی پروایان هیناوه:

خوا ده فهرموئ: ﴿ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَئِن لَّنَا لَأَجْرٌ إِن كُنَّا نَعْنُ
الْعَالِيَيْنِ ﴿١١﴾ قَالَ نَعَمْ وَإِنِّكُمْ إِذَا لِينَ الْمَقْرِبِينَ ﴿١٢﴾ قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ أَلَمْ يَأْتِكُمْ مَلَكُونُ ﴿١٣﴾
﴿١٤﴾ قَالُوا جَاهِلْمٌ وَعِصْمَتُهُمْ وَقَالُوا يَعْزُبُ فِرْعَوْنُ إِنَّا لَنَحْنُ الْعَالِيُونَ ﴿١٥﴾ فَأَلْفَىٰ
مُوسَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثَلَمٌ مَّا بِأَفْئُوتٍ ﴿١٦﴾ فَأَلْفَىٰ السَّحَرَةُ سَجِدِينَ ﴿١٧﴾ قَالُوا ءَأَمَّا
رَبِّ الْعَالِيَيْنِ ﴿١٧﴾ رَبِّ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴿١٨﴾ قَالَ ءَأَمْسُرُ لَهُ قَبْلَ أَنْ ءَادَنَ لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمْ
الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ لَأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِن خِلْفٍ وَأَلْصِقَنَّكُمْ
أَجْمَعِينَ ﴿١٩﴾ قَالُوا لَا ضَيْرَ إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا مُقْلِبُونَ ﴿٢٠﴾ إِنَّا نَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطِيئَاتِنَا
أَن كُنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١﴾ ۞

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له بیست، برکه دا:

- (۱) ﴿ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ ۞، کاتیک که جادووگه ره کان هاتن (ه لای فیرعه ون).
- (۲) ﴿ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَئِن لَّنَا لَأَجْرٌ إِن كُنَّا نَعْنُ الْعَالِيَيْنِ ۞، به فیرعه ونیان گوت: ئایا تیمه پاداشت و کریمان ده بێ نه گه ر زال بووین؟ له سووره تی (الأعراف) دا ده فهرموئ: ﴿ إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا ﴿١٣﴾ ۞، لیره دا به شیوه ی پرسیار: ئایا تیمه پاداشتمان هه یه، هه لبه ته له لویش

ده گونجن به شیوهی بسیار بخونتریتهوه: ﴿إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا﴾ ۱۱۳؟ نابا نیتمه کرتی و پاداشتمان هه به؟ ﴿إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ﴾ نه گهر تیمه زال بووین.

۳- ﴿قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذَا لَمِنَ الْمُقْرِبِينَ﴾ (فیرعهون) گوتی: به لن: تیهوه نه گهر وا بکهن له حالیکه وادا، له زور وهنیزیکه خراوانیش ده بن، له سووره تی (الأعراف) دا ده فهرموئی: ﴿قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقْرِبِينَ﴾ ۱۱۴، واتاکه بیان هه ره به که.

به لام خوا ۱۱۴ به پیتی سیاق و کهش و هه ولای گیرانه وهی به سه رهاته که وه، نهو بارودوخه که بو پیغه مبهرو ۱۱۴ هاوه لانی له نارادا بووه، له کاتی دابه زینی فورئاندا، به پیتی نهوه وشه به که کم ده کات، زیاد ده کات، ته عبیریک ده گوری، به لام هه مان نیوه روکه.

۴- ﴿قَالَ لَهُمُ مُوسَىٰ أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ﴾، موسا پیتی فهرموون: نه وهی فریتی ده ده ن، فریتی بدن، نه وهی ناماده تان کردوه بو جادوو کردن، به حساب له سه ره نهو بناغه به که نه وهی موساش الطیفة جادوویه، بویه فیرعهون جادوووگه ری هیان، نجا موسا الطیفة که تماشای کردوه گوجانیاں به دهسته وهن و، پهت و گورسیان به دهسته وهن، بو نه وهی جادوویاں پی بکهن، فهرموویه تی: نه وهی به ده ستانه وهه په ده تانه وهی فریتی بدن، فریتی بدن، نه وهی ده تانه وهی فریده ری بن، فریتی بدن.

۵- ﴿فَالْقَوْمَ جَاهِلْتُمْ وَعَصَيْتَهُمْ﴾، په ته کانیاں و گوجانه کانیاں فریدان، (جبال) کوی (عبل) وه (عیمی) کوی (عقی) به، واته: هه رچی پهت و گورس و، هه رچی گوجانه کانیاں بوون، فریتاندا.

۶- ﴿وَقَالُوا بِعِزَّتِكَ فِرْعَوْنُ إِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ﴾، گوتیاں: به هوئی عزیزه تی فیرعهونه وه، به دنلیایی هه ر تیمه زال بووانین.

لیره دا (ب) ی ﴿بِعِزَّتِكَ فِرْعَوْنُ﴾

ا- ده گونجن: (باء السببية) بن، یالی: به هوئی عزیزه تی فیرعهونه وه، تیمه زال ده بین.

ب- دەشگونجى: (باء القسم) بى، واتە: سۆيىد بە عىززەتى فىرعەون، تىمە زال دەبىن.
ج- دەشگونجى نەم (ب) بۇ (تَيْمَن) بى، واتە: بە ھۆى موبارەكىي عىززەتى فىرعەونەود، پىت و پىزى عىززەتى فىرعەونەود، تىمە زال دەبىن، چونكە ئەوانە پىيان وا بووە ھوكمپرانان پەرستراون، پەرورەدگارن، موبارەكن، جيان لە مروّف، ھوكمپرانە كان خۇيان وا وئنا كردو، خەلكىكى زۆرىش پىيان چەواشە بوون و واپان زانىوہ: ئەوان شتىكى دىكەن و موبارەكن، پىرۆزن!

زۆرجاران كۆلكە عەلمانىيە كانى و لاتى خۇمان، كە ئىسلام قىياس دەكەنە سەر ئىوكراسىي پۆژناوا، دەلّين: لە ئىسلامدا بەرپرس و ھوكمپران، موقەددەسە، بەلام عەلمانىيەت دەلّين: دەبى پىرۆزى لى داپىرنى! بەلام لەراستىدا ئەوہ لە ئىوكراسىي پۆژناوادا وابووہ، كە عەلمانىيەتىش لەكاردانەوہى نەو ئىوكراسىيەدا سەرى ھەلدا، لە ئىوكراسىي پۆژناوايى دا، كە عەلمانىيە كانى تىمە بەوئى سەرسام (مُعَجَب)ن، لەوئىوہ بە پىرۆز گرتنى دەستەلاتداران سەرى ھەلدا، بەلام لە ئىسلامدا ھەرگىز نەك ھەر ھوكمپرانىك كە لەجىي پىغەمبەرانن (عليهم الصلاة والسلام)، بەلكو پىغەمبەرانىش خۇيان بەپىرۆز نەگرتوہ، ئەوہ تا پىغەمبەر ﷺ خوا پىي دەفەرموئى: ﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ﴾ الكهف، واتە: بلّين: من تەنيا مروّفنىكم وەك تىوہ، بەس وەحىيم بۇ دى، واتە: جىايىم لەتىوہ تەنيا ئەوہبە كە خوا پەيامم بۇ دەتىرى، ئەگەرنا منىش وەك تىوہ بەشەرم، مروّفم، پىغەمبەر خۇي بە پىرۆزو پاك و موقەددەس نەزانىوہ.

لە راستىدا لە ئىسلامدا ھوكمپرانان مروّفن، وەكىلى خواش نىن، وەكىلى خەلكن، نوئەرى خەلكن، خەلك داپاندەنى و خەلك لىيان دەپرستىتەوہو، خەلك چاودپىريان دەكات، خەلك بۇى ھەبە لاشيان بەرى، لە ئىسلامدا ناوايە و، ھەرکەس دەستەلاتداران و ھوكمپرانان بە پىرۆز و پاك و بەبى گوناھو ھەلە دەگرى، بەھەلەداچووہ و، رەفتارەكەي بە ئىسلام نامۆيە، بەپىرۆزگرتنى ھوكمپرانان ھىچ پەيوەندىي بە ئىسلامەوہ نىە.

تستاش به داخه وه عهلمانییه کان به قسه وا ده لَین - که هوکمرانان پیرۆزین-، که چی تیمه ده بینین: حیزبه عهلمانییه کان و رژیمه عهلمانییه کان، نهو که سانه ی ده بن به سه رۆک و هوکمرانیان، نه گهر به قسه ش نه یلَین، به کرده وه به پیرۆزو به بی هه له له قه له م ده درین و، قبول ناکهن که س ره خنه یان لی بگری، رژیمه عهلمانییه کان لهو بواره دا زۆر زه قن و حیزبه عهلمانییه کانیش زۆر دیارن.

ئجنا به داخه وه تستاش له هه ندیک له ولاتانی مسولماننشیندا، هاتوه: مه لیک زاتیک ی موقه دده سه (لا تَمَسْ) له سه رووی ره خنه وه یه!! که له راستیدا نه مه هه مان ئیوکراسی پۆژناوایه، ههروه ها له لای زۆر تیک له شیعانیس مه سه له ی (ولی فقیه) که له سه رووی ده سه لاته کانی دیکه یه، نهویش دیسان هه ر شیوه یه که له دووباره کردنه وه ی هوکمی پاپایی، پاپا کاتی خو ی نوینه رو وه کیل و سیبه ری خوا بووه، به لام له نیسلاهدا، هوکمرانان نه نوینه ری خوان، به و واتایه که س نه توانی ره خنه یان لی بگری، نه سیبه ری خوان، به لکو به بنده ی خوان و، ده بی پابه ندبن به به زنامه و شه ریه ته ی خواوه، ئجنا ره وایه تییان پی ده در ی.

ئجنا با بزاین مووسا عليه السلام کاتی که نهوان گۆچان و په ته کانی خو یان هه لدا، چی کرد؟

- (٧) - ﴿فَأَلْفَىٰ مَوْسَىٰ عَصَاهُ ﴿٧﴾، مووساش گۆچانه که ی خو ی فریدا.
- (٨) - ﴿فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿٨﴾، [(ف) ی (فَإِذَا) بۆ به دوادا هاتن (تعقیب) ه]، واته: یه کسه ر دوای نه وه ی فریدا، هه رچی هه لیان به ستبوو، هه مووی قووتدان و هه لیلووشین.
- (إِذَا) لیره دا (فُجَائِبٌ) یه یانی: یه کسه رو کت و پر، هه رچی که هه لیان به ستبوو، هه مووی قووتدان، (تَلْقَفُ) یانی: (تَبْتَلِعُ) (تَلْقَفُ) بریتیه له وه درگرتنی شتیک به ده ست، یان به زار به خیرایی و به کارامه یی، ﴿مَا يَأْفِكُونَ﴾ (مَا) لیره دا (موصولة) یه یانی: (الَّذِي يَأْفِكُونَهُ) نه وه ی که هه لیان ده به ست، نه و درۆیه ی که هه لیان ده به ست، بۆیه ش خوا ناوی لَیناوه: (إِفْك) چونکه جادوو زیاتر بریتیه له

هه لئه تاندنی چاوی خه لک و ههسته وه ره کانی خه لک، نهو گوچانه ی مووسا بۆته نه ژدیها به ک، بۆته هه زیاو ماریکی گه وره و، هه رچی پهت و گوچانی نهوانه، که به حساب وه ک مار ده جوولتین له بهر چاوی خه لک، هه موویانی قووتداون، له شویتیکی دیکه دا ده فهرموی: ﴿فَإِذَا جَاءَهُمْ وَعَصَتْهُمْ يَخْبِلُ آلِيهِمْ سِحْرُهُمْ أَنَّهُ نَسَعِيَ﴾ (٦٦) طه، واته: به هوی جادووی جادووگه ره کانه وه، وا ده هاته بهر چاوی و، وای ده زانی ده رۆن، هه ندیک له زانایان ده لئین: جیوه یان تیکردوون، به هه رحال وا هاتۆته بهر چاوی، که نهو گوریس و گوچانانه، ده رۆن و مووساش الطَّيَالَةَ ترسی لی نیشته، که خه لک پیمان هه لئه تهن: ﴿فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةَ مُوسَى﴾ (٦٧) طه، به لام دواپی خوا دلنیا ی کرده وه له سه رکه وتن: ﴿قَلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَىٰ﴾ (٦٨) وائی ما فی یمینک للفق ما صنعوا إنما صنعوا کید سحر ولا یفلیح السّاحر حیث أنّ (٦٩) طه، گوتمان: نه ترستی به دلنیا پی تو له سه رتی، نه وهی به دهستی راستته وه به فری پی بده، هه رچی نهوان به کارامه پی دروستیان کرده، هه مووی قووت ده دا، چونکه نه وهی کردوویانه قیلی جادووگه ره و، جادووگه ریش له هه ر جینه که وه بی، سه رفراز نابتی.

تنجا جادووگه ره کان که نه وه یان بینی:

٩- ﴿فَأَلْفَىٰ السَّحْرَةَ سَاجِدِينَ﴾، جادووگه ره کان به سه جده دا خران.

وه ک بن نه وهی ویستی خو یانی تیدابن، به سه جده دا خران، (فَأَلْفَىٰ) که ویتران، نه مه له بهر نه وهی زۆر سه رسام بوون و که وتوونه ژیر کاریگه ریی، وه ک ویست و بزارده ی خو یانیان له ده ست دابتی.

١٠- ﴿قَالُوا يَا مَرْيَمُ إِنَّكِ مِنَ الْمُدْحَجَاتِ﴾، گو تیان: برومان به پهروه ردگاری جیهانیان هیتا، پهروه ردگاری جیهانیان، کینه؟

١١- ﴿رَبِّ مُوسَىٰ وَهَارُونَ﴾، پهروه ردگاری مووسا و هاروون، بیگومان خوا پهروه ردگاری هه مووانه، به لام پهروه ردگار یانی: خاوهن و مشوور خو زو سه ره رشتیار، تنجا پهروه ردگاری

و مشوورخۆرىي و سەرپەرشتىارىي خوا، بۇ ئەو دوو بەندەبەي خۆي كە ناردوونى بۇ لاي ئەو فىرعەون و دارو دەستە ستەمكارە، بە باشترین شىۋەي دەرگەوتوۋە.

ئىجا لىرەدا فىرعەون دەستەو ئەزىۋ دانانىشى و، دەبى شىتىكى دىكە بلىنى، پىشى كە لىرۋى بەلگەۋە تىشكا، ھاتە سەر بەكارھىتئانى زمانى زىرو ھەپەشە، دوابى جادوۋى بەكارھىتئا، جادوۋگەرەكانىش بىروايان ھىتئاو، لەۋىشدا تىشكا، ئىجا چى بلىنى؟

۱۲- ﴿ قَالَ أَمَسْتُ لَّهُمْ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ ﴾: گوئی: ئایا بىرواتان پىھىتئا، بەر لەۋەي مؤلەتتان بدەم؟ دەئى: ﴿ أَمَسْتُ لَّهُمْ ﴾ نالئى: (أَمَسْتُم بِهِ) لە شۋىنىكى دىكە دەئى: (أَمَسْتُم بِهِ)، بەلەم لىرە دەئى: ﴿ أَمَسْتُ لَّهُمْ ﴾، ئایا بۇۋى بىرواتان ھىتئا، بەر لەۋەي من مؤلەتتان بدەم؟ فىرعەون و ھوكمپانە خۆ سەپىنەكان، نەك ھەر رىگا بە نازادىي بىروپرا دەبىرىن نادەن، بگرە رىگا بە نازادىي بىر كىردنەۋەش نادەن، واتە: چۈن قەناعەتتان بەۋە ھات كە مووسا پىغەمبەرى خواپە، بەر لەۋەي من مؤلەتتان بدەم؟ دەبى عەقتان دەبى قفلى منى لەسەر بى و بە كلىلى من بىكىتەۋە، ئىجا بۇتان ھەبە قەناعەتتان بگۈرئ!! بەئى فىرعەونەكان وا بىر دەكەنەۋە، كە خەلك نەك بۇي نىە شىتك بلىنى، ئەۋان بە دلىان نىە، بەلكو بۇي نىە بىرىش لە شىتك بىكاتەۋە، كە بەدلىان نىە!

بىستوومانە كاتى خۆي لەسەردەمى رژىمى گۆر بەگۆرى سەددامدا، ھى وا ھەبوۋە خەۋىتىكى بىنىۋە، دوابى بىستوۋىانەتەۋەو خەۋنەكەيان بەدل نەبوۋە، لىئىدان داۋە!

ھەرۋەھا بىستوۋمە ئەو ھىزبانەي خۇشمان جارى وا ھەبوۋە، كەسىك خەۋىتىكى بىنىۋە، بەدلىان نەبوۋە، پىيان گوتوۋە: چۈن خەۋنى وا دەبىنى و قسەي وا دەكەي؟

۱۳- ﴿ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ ﴾: [فىرعەون جادوۋگەرەكان تۆمەتبار دەكات و مووساش ﷺ تۆمەتبار دەكات، دەئى:]: بەدلىيايى مووسا ئەو گەرەبەتاتە كە جادوۋى فىر كىردوون! بەتەكىد فىرعەون بۇخۆي زۇر باشى زانىۋە، ئەو جادوۋگەرەرانە

ہی خوینی، لہوانہ یہ ماموستای تابیہ تیان ہه بووبی و خولی تابیہ تیان ہه بووبی، ہر له خورا خه لك نابتيه ساحير، نهوش زانستیکه و پیوستی به کومه لیک فیرکردن و مشق و راهیتان هه به، که چی نهوه دلئی، تاکو خه لکه که هه لئه له تین، نه گه رنا نهو جادووگه رانه هی تون و، هیناوتن له گه ل مووسادا الْعَظِيْمُ؛ رووبه روویان بکه به وهو به رهنکاری به کدی بینهوه، که چی ده لئی: نهوه نهو گه وره به تانه جادووی فیر کردوون؟

۱۴- ﴿فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ﴾، له مهودوا ده زانن، ته مه هه ره شه به کی شیردراو به، که دوابی تفسیری ده کات:

۱۵- ﴿لَا قُطْعَانَ اَيْدِيكُمْ وَاَرْجُلِكُمْ مِّنْ خَلْفٍ﴾، به دلنایی دهسته کانتان و لاقه کانتان، به پیچه وانه وه، ده برم.

﴿مِّنْ خَلْفٍ﴾ یانی: به پیچه وانه وه: دهستی راستان و لاقی چه پتان ده برم، راست و چه پ.

۱۶- ﴿وَلَا صَلْبَتَكُمْ اَجْمَعِينَ﴾: هه مووشتان تیکرا هه لئه وه واسم، له سیداره تان ده دهه، له سوورتهی (طه) دا دهه فرموی: ﴿وَلَا صَلْبَتَكُمْ فِيْ جُدُوْعِ النَّخْلِ﴾، به قه ده کانی دارخورمایانه وه، هه لتان ده واسم، دهستی راست و پی چه پان ده بری، هه لیشیان ده واسن، تاکو خوینیان لی ده بری، که نهوه خراپترین جووری کوشتنه.

۱۷- ﴿قَالُوا لَا صَبْرَ لَنَا﴾: گو تیان: زیانی نیه، (الصَّبْرُ: وَالصَّبْرُ مَعْنَى) هه ردووکیان یانی: زیان، (صَارَةً يَضْرَعُ، وَصَرَةً يَضْرَعُ) واتایان وه ک به که، واته: (لَا يَضْرَعُ وَعَيْدُكَ) هه ره شه ی تو زیانمان لی نادات، (لا) لیره دا بو لابر دنی تیکرایه (لنفي الجنس) یانی: هیچ جوړه زیان تیکمان لی نادات، بو چی؟

۱۸- ﴿لِنَا اِلٰى رَبِّنَا مُقْلِبُونَ﴾: تیمه گه راوهین بو لای پهروه دگارمان و، ده چینه وه بو لای پهروه دگارمان و پاداش تیشمان ده داته وه، بو به نهو هه ره شه و کوشتنه ی تو بو مان، زیانمان لی نادات، (مُقْلِبُونَ) یانی: (رَاجِعُونَ)، (الْاِنْقِلَابُ: الرَّجُوعُ)، یانی: مادام تیمه ده گه رینه وه بو لای پهروه دگارمان، کوژانمان، زیانی نیه.

۱۹- ﴿ إِنَّا نَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطِيئَاتِنَا ﴾: تَیْمَه نومیڈمان وایه که په روه ردگارمان له گوناوه کاغمان بمانبووری، نه مه روونکردنه وهی چوئیه تی گه پانه وه که یانه بو لای په روه ردگارمان.

۲۰- ﴿ أَنْ كُنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾: به هوئی ته وه وه که تَیْمَه یه که مینی بروادارانین، واته: یه که مینی بروادارانین به پیغهمه رایه تی مووسا و هاروون (عليهما الصلاة والسلام) له خه لکی میسرو له قیبتیه کان، نومیڈمان وایه خوای په روه ردگار له به رانبهر نه وه دا، له گوناوه کاغمان بمانبووری، که تاکو تَیْسْتَا به س جادوووگه ری و چه واشه کارییمان کردوه.

مه‌سه‌له‌ی شه‌شم:

سروشکردنی خوا عَلَيْهِ السَّلَامُ بۆ مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ که به شه‌و گه‌له‌که‌ی ده‌ریاز بکات، شه‌ورۆیان پی بکات، چونکه فی‌رع‌ه‌ون و سو‌پایه‌که‌ی پاوه‌دووویان ده‌نین، فی‌رع‌ه‌ونیش جارچی‌ی به‌شاراندا ناردن، که له‌ دژی گه‌لی مووسا خرپنه‌وه، بۆ پرتگرتن له‌ هه‌لاتنیان و، سه‌ره‌نجام ده‌رچوونی فی‌رع‌ه‌ون و کۆمه‌له‌که‌ی، له‌و نازو نیعمه‌ته‌ی تیبدا بوون و، بوونی به‌ میرات بۆ گه‌لی نیس‌رائیل:

خوا ده‌فه‌رموی: ﴿ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي إِلَيْكُمْ مُتَّبِعُونَ ﴿٥٢﴾ فَأَرْسَلْنَا فِرْعَوْنَ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هَذِهِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ﴿٥٤﴾ وَإِنَّهُمْ لَنَا لَغَائِظُونَ ﴿٥٥﴾ وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَادِرُونَ ﴿٥٦﴾ فَأَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٧﴾ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٥٨﴾ كَذَلِكَ وَأَوْزَيْنَهَا بِقِيَّاسٍ كَرِيمٍ ﴿٥٩﴾ ۞

شیکردنه‌وه‌ی ئەم ئایه‌تانه، له‌ نۆ برکه‌دا:

(١)- ﴿ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي ۞ ﴾، (و) لێره‌دا بۆ بادانه‌وه (عطف)یه: سروشمان بۆ لای مووسا کرد که شه‌ووڕۆ به‌بنده‌کانم بکه، بنده‌کان یانی: گه‌لی به‌نوو نیس‌رائیل،

ئنجای بۆچی شه‌ورۆیان پی بکات؟

(٢)- ﴿ إِنَّكُمْ مُتَّبِعُونَ ۞ ﴾، به‌دلتیایی ئیوه‌ پاوه‌دوو‌نراو ده‌بن، واته: به‌دواتان ده‌که‌ون،

دیاره‌ دوای ماوه‌یه‌کی زۆر که مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ له‌گه‌ل فی‌رع‌ه‌ون و دارو ده‌سته‌که‌یدی خه‌ریک بووه، به‌لام هه‌ر نه‌هاتوونه ژیربار، خوا عَلَيْهِ السَّلَامُ سه‌ره‌نجام وه‌حیی بۆ مووسا ناردوه، که: به‌بنده‌کانم، به‌نوو نیس‌رائیل ده‌ریاز بکه له‌ده‌ستی فی‌رع‌ه‌ون و برۆن، وریاش بن‌نه‌وان به‌دواتان ده‌که‌ون و پاوه‌دوو‌تان ده‌نین، نه‌وه‌ش بۆ نه‌وه‌ی دوایی که مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ تووشی هه‌لۆیستیک نه‌بی، چاوه‌پروان نه‌کراو بی، پێنشی خوا ناگاداری ده‌کاته‌وه، که فی‌رع‌ه‌ونیه‌کان به‌ دواتان ده‌که‌ون.

(۳) ﴿ فَأَرْسَلْ فِرْعَوْنَ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ ﴾ نجا فیرعهون به شاراندا کۆکه ره وهه کانی ناردن، (مدائن) کۆی (مدینه) به، (حاشیرین) کۆی (حاشر) ه، فیرعهون جارچی کۆکه ره وهه کانی ناردن به شاراندا، چونکه نه و کاته وهه کاته خاوهنی (التحریر والتنوير) ده لئ: میصر چوارده شاری قه ره باله غی لیبوون.

نجا نایا جارچییه کان چی به خه لک بلتین؟

(۴) ﴿ إِنَّ هَؤُلَاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ﴾، نا نه مانه کۆمه لئیکی دابر دابری که من، یانی: نه و خه لکه ی له بهردهستی تیمه رایانکردوه و ده یانه وی رابکهن، خه لکه که کۆ بکه نه وهه و جاربان به تیبودا بدن: که نه وانه کۆمه لئیکی پچرپچری که من، (شِرْذِمَةٌ) ده لئ: (الطَائِفَةُ: الْقَلِيلَةُ مِنَ النَّاسِ) خه لئیکی کم، هه ندی گو توویانه: (شِرْذِمَةٌ) که کۆیه که ی (شَرِذِم) یانی: خه لئیکی دابر دابری په راگه نده، یانی: که میشن و په راگه نده و دابر دابریشن.

(۵) ﴿ وَإِنَّهُمْ لَنَا لَغَائِطُونَ ﴾، به راستی نه وانه بۆ تیمه زۆر تووره که رو په سته کرن، تیمه یان زۆر په سته کردوه، (غائظ: إسم فاعل، من غاظه)، الذي هُوَ بِمَعْنَى أَغَاظَهُ أَي: جَعَلَهُ ذَا غَيْظٍ، واته: وایکرد زۆر (غَيْظٌ) ی بچیتته دل، (غَيْظٌ) یش (أشد الغضب) زۆر تووره بوون، یانی: نه وانه تیمه یان زۆر نارده که تکرده.

(۶) ﴿ وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَدِيثُونَ ﴾، تیمه ش توکمه یین و پتکه وهه یین و زۆریش وریابین و زۆریش ناماده یین، خاوهنی هه موو پنداویستییه کی جه نگین، بۆیه با به دوا یان بکه موین و نه هتیلین برۆن.

(۷) ﴿ فَأَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴾، [خوا دهه رموی: تیمه نه واهمان، فیرعهون و دارو دهسته که ی و سوپایه که یمان] له نئو نه و باخ و بیستان و کانیی و سه رچاوانه که تییان دا بوون، ده رمان کردن، دباره له وی باخی دار خورماو سه رچاوه و بیرو کاریزیان، سازکردوون.

(۸) ﴿ وَكُنُوزٍ وَمَقَارٍ كَرِيمٍ ﴾، [الكنوز: الأموال المدخرة] هه روه ها فیرعهونیه کان زۆر خه زنه و سه روهه و سامانی له سه رتک که له که بوو و، جیگا و رینگایه کی زۆر چاکیان

هەبوو، (الکَرِیْمُ: الْفَیْسُ مِنْ نَوْعِهِ)، (کریم) هەر شتێک که لە جوۆری خۆیدا زۆر باش بێ، شوونی نیشتهجێ بوونی زۆر باش و، پر نازو نێعمەتیان هەبوو، ئێمه له وه له هه مووی، وه ده رمان نان.

۹- ﴿كَذَلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا بَنِي إِسْرَائِيلَ﴾، ئاوا هەر به و شیوهیه که ده بی هەر ته شییه بکری به خۆیه وه، ئەوه نده به عه جایی ده رمان کردن او کردمانه میراتی به نوو ئیسرائیل، هه لبه ته به نوو ئیسرائیل دوایی نه چوونه وه بو میسر، هەر چه نده هه ندیک له زانا یان وایانگوتوه، به لام یانی: ئەوه ی فیرعه ونیه کان به جتیان هینشت، شیوه ی ئەوه مان کرد به میرات و دامان به به نوو ئیسرائیل، وه ک مولکی خۆیان له فه له ستین و شام.

مہسہ لہی حہوتہ م:

لیک و ہدہ دہرکہ وتنی گہلی مووسا و التَّبٰٓرَةِ سوپای فیرعہ ون و، ترس رینشتنی گہلی مووسا، دلنیا بوونی مووسا التَّبٰٓرَةِ لہ رینمایمی خوا بویان و، دواتر گوجان لیدانی مووسا التَّبٰٓرَةِ لہ دہریاکہو، شہق بوونی دہریا، دہرباز بوونی گہلی مووسا، نغرؤ بوونی فیرعہ ون و سوپایہ کہی:

خوا دہ فہ رموی: ﴿ فَاتَّبِعُوهُمْ مَّشْرِيقًا ۖ ﴿١٦﴾ فَلَمَّا تَرَا الْجَمْعَانَ قَالِ اصْحَبْ مُوسٰٓۤا اِنَّا لَمَذْكُوْرٌ ﴿١٧﴾ قَالِ كَلَّا اِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِيْ ﴿١٨﴾ فَاَوْحٰٓنَا اِلٰى مُوسٰٓۤا اَنْ اَضْرِبْ يَمْعَاكَ الْبَحْرَ فَاَنْفَلَقَ فَاَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيْمِ ﴿١٩﴾ وَاَزَلْنَا نَمَّ الْاٰخَرِيْنَ ﴿٢٠﴾ وَاَوْحٰٓنَا مُوسٰٓۤا وَمَنْ مَّعَهُ اَجْمَعِيْنَ ﴿٢١﴾ ثُمَّ اَعْرَفْنَا الْاٰخَرِيْنَ ﴿٢٢﴾ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٢٣﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿٢٤﴾

شیکردنہوی تہو ثایہ تانہ، لہ یازدہ برگہ دا:

۱- ﴿ فَاتَّبِعُوهُمْ مَّشْرِيقًا ﴾ تنجا دہمہو خورہ لآت بہدوایان کہوتن، واتہ: بہدوایان کہوتن و پشیمان گہ یشت، چونکہ زور لیان نیزیک بوون، (تبع) یانی: بہدوای کہوت، بہ لآم (اتبع) یانی: دوای کہوت و پیشیکہ یشت، لہ بہر تہوہی زور لیان نیزیک بوون، وہک پشیمان گہ یشتن، وابوہ، (مَشْرِيقًا) یانی: دہمہو خورہ لآت، ہہ ندیکیش کوتوویانہ: (مَشْرِيقًا) یانی: لہ لای رورہ لآت، چونکہ مووسا تہوان رپوہو دہشتی سینا و بہرہو دہریای سوور رپوشتوون، یانی: بہرہو لای رورہ لآت رپوشتوون.

۲- ﴿ فَلَمَّا تَرَا الْجَمْعَانَ ﴾، کاتی دوو کومہ لہ کہ لیک و ہدہر کہوتن: تہوہ سوپای فیرعہ ون، تہوہش مووسا گہ لہ کہی بہدہست بہ تالیی دہرؤن، بہ پیاوو نافرہت و مندآل و ہہموو شتیکہ وہ، لیک و ہدہر کہوتن، (التَّرَايَ: تفاعل لآئہ حَاصِلٌ مِّنَ الْجَانِبِيْنَ) (تراءي) (تفاعل) لہ (رؤیة) ہوہ، یانی: لیک و ہدہر کہوتن و، ہہر کامیکیان تہوہی دیکہ یانی بینی.

(۳) ﴿ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَىٰ إِنَّا لَمُدْرِكُونَ ﴾، هاوه لانی موسا (گه له که ی) گوتیان: تیمه گیراین، تیمه ده مانگه نئی، (إِنَّا لَمُلْحَقُونَ) یانی: تیمه پینگه یشتووانین.

(۴) ﴿ قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَهُدِينِ ﴾، (موسا) فه رمووی: نه خیر، من په روهدرگارم له گه لم دایه و ریتماییم ده کات، (كَلَّا: الْكَلِمَةُ رَدٌّ، رَدَعٌ بِهِ مُوسَى ظَنَّهُمْ) (کلا) بهرچه رچدانه وهی گومانه که ی نه وانه، نه خیر، هه رگیز وانیه، چونکه په روهدرگارم له گه لم دایه، ریکام پیشان ده دات، چی بکه م؟

(۵) ﴿ فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ ﴾، نجا سروشمان کرد بو لای موسا، که به گوچانه که ت له دریا که بده، واته: دریا ی سور، که نه و کاته (بهر القلم) ی پنگوتراوه.

(۶) ﴿ فَأَنْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ ﴾، یه کسه دریا که شق بوو، نجا هه پارچه یه که له دریا که، وه ک چیا به کی مه زن ده رکه وت.

(فِرْقٍ) (یانی): (الجزء المفروق منه) نه و پارچه یه ی که لیتی جیا بوته وه، (الطود) یش یانی: (الجبَل)، وه ک چیا ی مه زن، زانایان ده لیتن: ده رایه که بوته دوازه (۱۲) دالان، نه که هه ر یه ک دالان بن، به لکو له دوازه شوینه وه قلیشاوه و بووته ده دوازه دالان، بو ته وهی دوازه هوزه که ی به نوو ئیسرا ئیل پیان دا برؤن.

(۷) ﴿ وَأَرْزَلْنَا نَمَّ الْأَخْرَبِ ﴾، دواپی نه وانی دیکه شمان وه نیزی ک خستن، واته: فیرعه ون و سوپایه که ی.

(۸) ﴿ وَأَوْحَيْنَا مُوسَىٰ وَمَنْ مَعَهُ أَجْمَعِينَ ﴾، دواپی موسا و نه وانه ی له گه لیدا بوون، تیکر ایامان ده رباز کردن.

(۹) ﴿ ثُمَّ أَعْرَفْنَا الْأَخْرَبِ ﴾، دواپی نه وانی دیکه مان خنکاندو نغرؤمان کردن، دواپی نه وهی دواکه سی کومه لی موسا الطَّيْرَ له دریا به که در چوون و، دواکه سی سوپایه که ی فیرعه ونیش هاتنه نیو نه دالانانه وه، دریا ویک که وته وه.

ئنجا خوا تَبٰرِكٌ ده فہ رموی:

۱۰- ﴿ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةًۭ وَّمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴾، بہ راستی لہوہدا بہ لگہ بہ کی مہزن ہہیہ، بہ لَم زور بہ یان پروادار نین، زور بہی نہو خہ لگہ کی پوژگاری پیغہ مہری خوا، یان مروفا بہ تیی بہ گشتیی.

۱۱- ﴿ وَاِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴾، بہ دنیایہ ہوہش بہس پہورہ ردگارت زور زالی بالادہستی بہ بہ زہیہ.

واتہ: نہوہ بہ لگہ بہ لہسہر راستی خوا بہیہ کگرتن و، راستی پیغہ مہرایہ تیی، خواش زالی بالادہستہ لہ بہ رامبہر دوژمنان و ناحہ زانی داو، میہرہ بان و بہ بہ زہیشہ بہ رانبہر بہ دوستہ کانی.

با کو تایی نہم دہر سہمان بہ بہ سہرہاتیک بئین کہ (القرطبی) لہ تہ فسیرہ کہی خوئی (الجامع لأحكام القرآن)^(۱) دا، ہیناویہ ق:

قہیسی کوپی حہ ججاج گوٹوویہ تی: کاتیک میسر نازاد دہ کری، خہ لگہ کہی دینہ لای عہ مری کوپی عاص، نہو دہ بیتہ والیی میسر، کاتیک مانگی (بہ نونہ) دئی، لہ مانگہ کانی قیبتیہ کان کہ سالیان پی نہ ژمار کردوون، پیی دہ لین: نہی سہرؤک! نہم پرووباری نیلہی تیمہ، عادہ تیکی ہہیہ کہ ہہ تا تیمہ نہوہ رہ چاو نہ کہین، ناوی نیل ہہ لئاستی و بہرز نابیتہوہ، نہویش دہ لئی: چیہ؟

دہ لین: کاتیک کہ دوازده شہو تیدہ بہرن لہم مانگی (بہ نونہ) دہ بی تیمہ بئین کچتکی گہنج لہ مالی بابی بی، باب و دایکی رازی بکہین، پارہ یان بدہ بیٹی و پاریمان بکہین، ئنجا بئین نہو کچہ برازیننہوہ بہ جوانترین خشل و باشترین پو شاکی لہ بہر بکہین، دواپی بہ زیندووی فرئی بدہ پنہوہ نیو پرووباری نیلہوہ، بو نہوہی نہو پرووبارہ قہناعہ تی بیت و بومان ہہ لئی!

عەمرى كۆرى عاص دەلتى: ئەوھ لە ئىسلامدا ناگونجىن، ئىسلام ئەو شتانەى پىش خۆى دەسپىتەوھ، دواىى عەمرى كۆرى عاص نامەيەك دەنووسى بۆ عومەرى كۆرى خوتتاب خوا لىتى پازى بىن و ناگادارى دەكاتەوھ.

عومەر كە خەلىفەى مەسولمانانە دەلتى: شىتىكى چاكت كردوھ، ئەوھت خەكردوھ، ئەمە عادەتتىكى ئەفامىيە، دواىى عومەرى كۆرى خەتتاب خوا لىتى پازى بىن، نامەيەك دەنووسى بەم شىتوھىە:

إِذَا تَجْرِي مِنْ قَبْلِكَ، فَلَا تَجْرُ، وَإِنْ كَانَ اللَّهُ الْوَاحِدَ الْقَهَّارَ هُوَ الَّذِي يُجْرِيكَ، فَتَسْأَلُ اللَّهَ أَنْ يُجْرِيكَ.

واتە: لە بەندەى خوا فەرماندەى بىرودارانەوھ عومەر بۆ رۇوبارى نىل! دواى ستابىشى خوا، ئەگەر بۆ خۆت تاكو تىستا رۇىشتووى، ئەوھ مەرۆ، بەلام ئەگەر خىواى تاكى ملىپىكەچكەر تۆى رواندوھ، ئەوھ داوا لە خىواى تاكى مل پىكەچكەر دەكەين، بىرۇئىتى.

پىى دەلتى: كاغەزەكە فرىى بدەنە نىو رۇوبارى نىلەوھ، نىجا كە نامەكەيان فرىدايە نىو رۇوبارى نىل، رۇوبارى نىل ھەلسا، ئەو عادەتەش كە لە مىسپ باو بوو، ئەو عادەتە ئەفامىيەش خەلكەكە لىتى دەرباز بوون.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ **دهرسي سيٺيم** ❖

بیتاسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان نایه‌ته‌کانی: (۶۹ - ۱۰۴) ده‌گریته‌خوی، له‌و‌سی‌و‌شه‌ش (۳۶) نایه‌ته‌دا، بیست‌و‌یه‌ک (۲۱) نایه‌تیا‌ن‌تایه‌تن‌به‌گوشه‌یه‌ک‌له‌به‌سه‌ره‌اتی‌نیبراهیم عَلَّامٌ و‌پازده (۱۵) نایه‌تیشیان‌باسی‌سه‌ره‌نجامی‌پر‌خیترو‌خوشی‌پاریزکاران‌به‌کورتیی‌و، به‌دریزیش‌باسی‌سه‌ره‌نجامی‌شومی‌بیروایان‌و‌هاوبه‌ش‌بوخوا‌دانه‌رانن، که‌له‌پوژی‌دواییدا‌زور‌ژیوان‌ده‌بنه‌وه، به‌لام‌بن‌سوود‌ده‌بن.

﴿۳۶﴾ وَأَنْتَ عَلَيْهِمْ نَبَأٌ إِبْرَاهِيمَ ﴿۳۷﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ﴿۳۸﴾ قَالُوا نَعْبُدُ
 أَنْسَامًا فَنَنْظِلُ لَهَا مَاءً عَذِيبًا ﴿۳۹﴾ قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكَ إِذْ تَدْعُونَ ﴿۴۰﴾ أَوْ يَبْصُرُونَكَ أَوْ
 يَضُرُّونَ ﴿۴۱﴾ قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿۴۲﴾ قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿۴۳﴾
 أَنْتُمْ وَإِبَادُكُمْ الْأَقْدَمُونَ ﴿۴۴﴾ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿۴۵﴾ وَالَّذِي
 خَلَقَنِي فَهُوَ يُعِيدُنِي ﴿۴۶﴾ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِي ﴿۴۷﴾ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِي ﴿۴۸﴾
 وَالَّذِي يُسَيِّئُ تُمًّا جَحِيْبًا ﴿۴۹﴾ وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خِطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ ﴿۵۰﴾ رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا
 وَالْحَقِيقَ بِالصِّدْقِ فِي الْآخِرِينَ ﴿۵۱﴾ وَأَجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ ﴿۵۲﴾ وَأَجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴿۵۳﴾ وَأَغْفِرْ لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿۵۴﴾ وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿۵۵﴾
 يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿۵۶﴾ إِلَّا مَنْ آتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿۵۷﴾ وَأَنْزَلْتُمْ لِبَنَاتِكُمُ اللَّعْنَةَ لِلْمُنْفِقِينَ ﴿۵۸﴾ وَوَرِثَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ ﴿۵۹﴾ وَفِيَلْ لِمَ آتَى اللَّهَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿۶۰﴾
 مِنْ دُونِ اللَّهِ هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ أَوْ يَنْصُرُونَ ﴿۶۱﴾ فَكُفُّوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ ﴿۶۲﴾ وَجُودُ

إِلَيْسَ أَجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾ قَالُوا وَهَمَّ فِيهَا يُخَاصِمُونَ ﴿٩٦﴾ تَأْتِيهِمْ كُفَّاتٌ مِّنْ لَّدُنْهِ يَصَلُّونَ فِيهَا ﴿٩٧﴾
 إِذْ تُسَوِّدُكُمْ رَبِّ الْمَلْعَيْنِ ﴿٩٨﴾ وَمَا أَصَلْنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ ﴿٩٩﴾ تَمَّا لَنَا مِنْ شَفِيعِينَ ﴿١٠٠﴾ وَلَا
 صَدِيقٍ حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةٌ فَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٢﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ
 مُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾

مانای ده فوا ده فی نابه تہ کان

اھہ روہا ھہ والی (بہ سہ رھاتی) نیبراھیمان بہ سہ ردا بخوتنہوہ ﴿٩٥﴾ کاتیک
 بہ بابی و گہ لہ کہی گوت: نہوہ چیسہ (لہ جیاتی خوا) دہ بیہ رست؟ ﴿٩٦﴾ گوتیان:
 بتاتیک دہ پەرستین، رۆژی بہ دہم پەرستنہوہ لہ گہ لیانین ﴿٩٧﴾ (نیبراھیم) گوتی:
 نایا کاتیک (لیان) دہ پارنہوہ، دہ بیست؟ ﴿٩٨﴾ یان نایا سوودتان پی دہ گہ بہ نن؟
 یان زیانتان لیددہ دن؟ ﴿٩٩﴾ گوتیان: بہ لکو (بہ لگہ مان ھہر نہوہ یہ کہ) باب
 و باپراھمان دیوہ، ھہر وایان کردوہ ﴿١٠٠﴾ (نیبراھیم) گوتی: نہو (شت) انہ تان
 دیوہ کہ دہ یان پەرست ﴿١٠١﴾ خوتان و باب و باپیرانی پتیشووتان ﴿١٠٢﴾ بیگومان
 نہوانہ (ھہ موویان) دوژمنن، جگہ لہ پەرور دگاری جیہانیانن ﴿١٠٣﴾ نہو کہ سہی
 وہ دیوہ تاوم، ھہر نہویش رینماییم دہ کات ﴿١٠٤﴾ ھہ روہا بہس نہو خواردن و
 خواردنہوہم پیددات ﴿١٠٥﴾ کاتیکیش نہ خوش بم، بہس نہو چاکم دہ کاتہوہ ﴿١٠٦﴾
 ھہ روہا نہو کہ سہی دہ ممرتنی، دوایی زیندووم دہ کاتہوہ ﴿١٠٧﴾ ھہ روہا نہو
 کہ سہی بہ تمام رۆژی سزاو پاداشت لہ گوناھہ کم بیووری ﴿١٠٨﴾ پەرور دگارم!
 حیکمہ تم پی بہ خشو، بہ چاکانہوہ پە یوہ ستم بکہ ﴿١٠٩﴾ ناوبانگی باشیشم
 بہ نیو نہوانی دیکہ دا بلاوبکہ وہو ﴿١١٠﴾ لہ میراتگرانی بہ ھہشتی پر لہ نازو
 نیعمہ تم بگپروہ ﴿١١١﴾ لہ بابیشم بیوورہ، بیگومان نہو لہ گومرایان بوو ﴿١١٢﴾
 رۆژی کہ (مروّفہ کانیش) زیندوو دہ کرتنہوہ، شہ رمہ زارم مہ کہ ﴿١١٣﴾ نہو رۆژہ کہ

نه سامان و نه کوران سوود ناگه یهنن (به خاوه نه کانیان) ﴿۸۸﴾ مه گهر که سیک به دلنکی ساغه وه هاتیته خزمهت خوا ﴿۸۹﴾ (نه و روزه که جگه له دلی ساغ دادی که س نادات) به هه شتیش بو پاریزکاران نیزیک خرایه وه و ﴿۹۰﴾ دوزه خیش پیشانی بیمرادان دراو ﴿۹۱﴾ پیمان گوترا: کوان نه و (شت) انه ی ﴿۹۲﴾ جگه له خوا ده تانپه رستن؟ تاپا سه رتان ده خهن، یان (لانی که م) خو یان سه رده خهن؟ ﴿۹۳﴾ ئیدی نه وان (په رستراوه کان و په رسته ره) بی مراده کان، هه موویان له ویدا به سه ریکدا که و تن ﴿۹۴﴾ هه روه ها تیکرای سه ربازه کانی ئیبلیسیش ﴿۹۵﴾ تنجا له کاتیکدا که پتکه وه ده مه قاتیان بوو ﴿۹۶﴾ گوتیان: به خوا تیمه له گومراییه کی ناشکراو پروون دا بووین ﴿۹۷﴾ کاتیک ئیوه مان له گه ل په روه ردگاری جیهانیاندا به کسان ده کرد ﴿۹۸﴾ ته نیا تاوانبارانیش تیمه یان سه رگه ردان کرد ﴿۹۹﴾ (تستاش) هیچ که سمان نیه له تکاکاران (تکامان بو بکات) ﴿۱۰۰﴾ هه روه ها هیچ براده ریکی دلسوزو به په روشیشمان نیه ﴿۱۰۱﴾ خوزگه جارنک (ده رفهت) مان هه بووايه، تا کو له پرواداران بین ﴿۱۰۲﴾ بیگومان له وه دا نیشانه یه کی مه زن هه یه، به لام زوربه یان پروادار نین ﴿۱۰۳﴾ به دلنایی ته نیا په روه ردگاریشت زالی میهره بانه ﴿۱۰۴﴾ .

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(فَطَّلُ): ده گوتری: (ظَلَّتْ وَظَلَّتْ: بِحَذْفِ إِحْدَى الْأَمْتَيْنِ، يُعَبَّرُ بِهِ عَمَّا يُفَعَّلُ بِالنَّهَارِ) (ظَلَّ يَظُلُّ) ده گونجی بلی: (ظَلَّتْ) و (ظَلَّتْ) به کئ له (لام) ده کانى لایبری، (ظَلَّ) ته عبیری پئ ده کرى له و کرده وه یه که به پوژئ ده کرى، هه روه ک (بَاتَ) ته عبیری پئ ده کرى، له و کرده وانه ی که به شه و ده کرىن.

(عَنْكَبِينَ): (الْعُكُوفُ: الْإِقْبَالُ عَلَى الشَّيْءِ، وَمَلَا زَمْتُهُ عَلَى سَبِيلِ التَّعْظِيمِ لَهُ، وَالْإِعْتِكَافُ فِي الشَّرْعِ: الْإِحْتِسَابُ فِي الْمَسْجِدِ عَلَى سَبِيلِ الْقُرْبَةِ)، (عكوف) بریتیه له وه که ئنسان روو بکاته شتیک و له گه لیبی به شتیه ی به مه زنگرتن، (إعتکاف) له زاراوه ی شه رعدا بریتیه له مانه وه له: مزگهوت به مه بهستی له خوا نزیك بوونه وه.

(حُكْمًا): (الْحُكْمُ وَالْحِكْمَةُ: إِصَابَةُ الْحَقِّ بِالْعِلْمِ وَالْعَمَلِ)، (حُكْم) لیره دا مه بهست پئی حکمه ته، مه بهست نه وه به که ئنسان حه ق بپئکئ له رووی زانیاری و، له رووی کرده وه یه وه، یان: به قسه و به کرده وه هه ق بپئکئ.

(لِسَانَ صِدْقٍ): یانی: زمانى راستی (وَيُعَبَّرُ عَنْ كُلِّ فِعْلٍ فَأَصْلُهُ ظَاهِرًا وَبَاطِنًا، بِالصُّدْقِ)، به لام لیره دا (صدق) ته عبیری پئ ده کرى له هه ر کرده وه یه کی چاک، که به پوآله ت و به په نهان چاک بئ.

(سَلِيمٍ): (أَي: مُتَعَرِّضٌ مِنَ الْأَقَاتِ الظَّاهِرَةِ وَالْبَاطِنَةِ) (سليم) نه وه به رووت بئ و دووربئ له هه موو دهرده پوآله تى و په نهانه کان، دلئک که نه خو شئى پوآله تى و په نهانى تیدا نه بئ، به کوردیش ده ئین: ساغ و سه لیم.

(لِلْغَاوِينَ): (الغاوین) کوی (غَاوِي) یه که له (غَيِّ) ده وه هاتوه، (الغَيُّ: جَهْلٌ مِنْ اغْتِبَادِ قَائِدٍ، (غِي) نه زانییه که له بروا پئ بوونئکی خراپه وه بئ، (راغب

الأصفهاني) وای لیکداوده ته وه، به لام هه ر (راغب) مانایه کی دیکه شی لیگرتوه، ده لَئ: (عَوَى: فَسَدَ عَيْشُهُ) ژیا نی تیکچوو، (عَوَى، أَيْ: خَابَ) واته: به دبه خت بوو، بيمراد بوو، که من پيم وایه زیاتر نه مه به سستی (عَيَّ)یه، چونکه (ضَلَّالٌ) بریتیه له گومرای، به لام (عَيَّ) بریتیه له دهره نجامی گومرای، ههروهك (هدایه) بریتیه له پینمای و به پیزانین، به لام (رُشد) برتیه له دهره نجامی هیدایهت، که سیک که هیدایهت دهری، سه ر راست ده بی و، که سیک که گومرا بی، به دبه خت و په شیمان ده بی.

(فَكَبَّكِرًا): یانی: به سه ر لیکدا که وتن، (الکَبُّ: إسقاط الشيء على وجهه، وَالْكَبْكَبَةُ: تدهور الشيء في هوة، كَبُّ وَكَبْكَبٌ، نَحْو: كَفَّ وَكَفْكَفٌ)، (كَبَّ) به ردا نه وهی شتیکه له سه ر رووی، (كَبْكَبَةُ) وهك ته وه یه شتیک بکه ویته چالیکه وه به سه ر یهك دا برمن، تنجا (كَبُّ عَلَى وَجْهِهِ) یانی به سه ر رووی دا خرا، وهك (كَفَّ) یانی: وازی هینا، له (كَفْكَفَتْ) دئی، یانی: وازهینان، (كَبَّ) یش یانی: له به و روو که وتن.

(حَمِيمٌ): (الماء الشديد الحرارة، وهو القريب المشفق)، (حميم) هه م به ناوی زور گهرمی داغکراو ده گوتری، هه م به خزم و نزیک دلسوزو به په روژ ده گوتری، بویه گوتراوه: (العامة والعامة) یانی: کهسانی زور نزیك و دلسوز، (عامّة) ش یانی: خه لک به گشتی.

(كَرَّةٌ): (الكر: العطش على الشيء) واته: بادانه وه بو شتیک، گه رانه وه بو شتیک، (والكرّة: المرّة) یانی: جارک گه رانه وه بو شتیک له (گر) هوه هاتوه، واته: بادانه وه.

مانای گشتیئی لهم نایه تانه

تیمه به تیرو ته سه لئی توئزینه وه مان له بارهی ئیبراهیمه وه التَّبٰرٰجِ کردوه، له کاتی ته فسیر کردنی نایه ته کانی: (۴۱-۳۵) له سووره قی (ابراهیم) دا.

وهك زۆر جار گوتوو مانه: له سووره تیکدا به سه رهاتی پیغه مبه ریک دینین، که نهو سووره ته به ناوی نه وه وه ناونرا بئ، وهك: سووره قی (یونس)، سووره قی (ابراهیم) سووره قی (الحجر) به سه رهاتی صالح، سووره قی (یوسف)، سووره قی (هود) به سه رهاتی هوودمان تیدا هیناوه، جاری واش ههیه که زیاتر له به سه رهاتی پیغه مبه ریک له سووره تیکدا دهه تینین، ته گهر له ویدا زیاتر به گونجاومان زانیئ، نجا به سه رهاتی (ئیبراهیم) مان التَّبٰرٰجِ به ته فیصل له سووره قی (ابراهیم) دا هیناوه، بۆیه لیره به خیرایی به سه ریدا ده پۆین.

خوا دهه فرموئ: ﴿وَأَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ﴾ هه وائی ئیبراهیمیان به سه ردا بخوئنه وه، واته: هه وائی به سه رهاتی ئیبراهیم به سه ر که له که تدا، به سه ر خه لکه که تدا بخوئنه وه نهی موحه ممه د ﴿﴾! ههروه ها دواي نهویش، نهی هه ر که سیک که له پرسی موحه ممه ده وه ﴿﴾ ده پروا، به ریتازی نه ودا ده پروا، له گه ل کۆمه لگای خۆی و ده ور به ری خۆیدا خه ریک ده بئ، که به ره و هیدا یه تی خواو، به ره و راسته شه قامی خویان بئنی! به سه رهاتی ئیبراهیمیان به سه ردا بخوئنه:

﴿إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ﴾، کاتیک که به بابی و به گه له که ی خۆی گوت: چی ده په رستن؟ یانی: نه وه ی تبه وه ده په رستن چیه؟ ﴿قَالُوا نَعْبُدُ أَشْجَارًا فَنَظَّلُهَا عَلَيْنَا﴾ ئیبراهیم ﴿﴾ بینیویه تی بتان ده په رستن، به لأم و یستوو یه تی له زمانی خویانه وه بیانگری، وهك عه رب ده لئین: (أَدِينُكَ مِنْ فَمُكَ) به زاری خۆت ده تگرم! با بۆ خویان دانی پندا بئین که بتان ده په رستن، ﴿قَالُوا﴾

تَعْبُدُ أَشْأَمًا فَفَظَلُّ لَهَا عُنُقَيْنِ ﴿١٤﴾ گوتیان: تیمه چند بتانیک ده پهرستین که به درزیایی رُوژئی له لایان ده میتیننه وه (بهمه زنیان ده گرین و لیان ده پارینه وه!!)

﴿١٥﴾ قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكَ إِذْ تَدْعُونَ ﴿١٥﴾ نبراهیم ﷺ: فه رموی: نایا کاتیک لیان ده پارینه وه، گوتیان لی تانه؟ یانی: (تَدْعُوهُمْ) بان (تَدْعُوها)، نایا کاتیک لیان ده پارینه وه، گوتیبستان ده بن؟ ﴿١٦﴾ أَوْ يَنْفَعُوكُمْ أَوْ يُضُرُّونَ ﴿١٦﴾ بان نایا سوودتان پی ده گه یهنن، یان زیانتان لیده ده ن، نه گهر لی تان رازی بن، سوودتان پی ده گه یهنن، یان نه گهر لی تان تووره بن، به خه یالی خوتان، زیانتان لیده ده ن؟

﴿١٧﴾ قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آيَاتِنَا كَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿١٧﴾ ناکرئی بلین: پارانوه مان ده بیستن، یان سوودمان پنده گه یهنن و زیانمان لیده ده ن، بویه گوتوو یانه: به لکو به لگه مان نه وه یه که تیمه باب و باپیرامانمان وا بینوه، وایان کردوه، تیمه شه وه ک نه وان ده که یین، وه ک چوون مهر سهر له دوای یه ک ده نی، نه گهر مهر یکیان له شاخ هه لدرئی، مهره کانی دیکه شه موویان به دوایدا هه لنده دترین، نه وانی دیکه بیر ناکه نه وه: نه وه مهره هه لدرئا، با تیمه هه لنده دترین و راوه ستین!!

جاری وایه مهر له شاخی ده چئی، سئی سه د، چوارسه د سهر مهر، پتکه وه هه لنده دترئی له چیا، خه لک و جه ماوهری واهه یه له سهر مه زهه بی مهره، له سهر مه زهه بی بزنه، له سهر مه زهه بی ناژده، مرؤف نه گهر هیدایه تی خوا له فریای نه یه ت، خراب به سهر خوئی دینئی، ده چیته سهر مه زهه بی ناژده ل و مهره بزنی و گاگه ل، ننجنا نه و کاته شوونیک ههر ده بتی به پیتش خو یانبدات، گاوانیک ههر ده بتی لیان خو ربی، به لأم نه گهر به نده ی خوابن، مرؤف ده بن، ریزو حورمه تی خو یان ده زانن، بویه تیستا گه لی نبراهیم، دوای نه وه ی نبراهیم ﷺ ناچار یان ده کات بینه گوو دان به حه قیقه تدا بینن، که نایا نه وانه گوتیان له پارانوه ی تیوه ده بی؟ نایا سوودتان پی ده گه یهنن؟ نایا زیانتان لیده ده ن؟ ناتوانن بلین: به لئی، ده لئین: به لکو به لگه مان نه وه یه که باب و باپیرامان ههر وایان کردوه.

﴿ قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴾، نبی راہیم ﷺ، فہ رموی: نہوانہ تان بینون کہ تیوہ دەیانہ رستن، ﴿ أَنْتُمْ وَمَا بَأْسُكُمْ أَلَا تَدْعُونَ ﴾، خوتان و باب و باپیرانی پتشیووتان، ﴿ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّيَ إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴾، بە دلنیایی ئەوانہ ھەموویان دوژمنن بۆمن، جگہ لە پەرورەدگاری جیھانیان، واتە: رقم لێیانە، چونکە تیوہ بە ھۆی ئەوانەوہ ھەلخەلەتاون، ئەگەرنا ئەوانە بەس پەیکەرن، من رقم لێیانە، کہ بوونە ھۆی گوپرایی تیوہ، من ئەنیان پەرورەدگاری جیھانیان دۆستمە، ئەوانی دیکە ھەموویان دوژمنن.

ئنجادوایی پەرورەدگاری جیھانیان پێناسە دەکات، چەند سیفەتیکی خوا ھەلئەدات، دەفەر موی:

﴿ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ﴾، ئەو زاتە منی ھێناوئە دە، ھەر ئەویش پێنمایم دەکات و، پێم پێشان دەدات، ﴿ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ ﴾، ئەو کەسەش کە تەنیا ئەو خواردنم پێ دەداو خواردئەوہشم پێ دەدات، ﴿ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴾، کاتیکیش نەخۆش بم، بەس ئەو چاکم دەکات، نەخۆشیەکە ی پال داوئە لای خۆی و، چارەسەرەکە ی پال داوئە لای خوا، چونکە بەزۆری وایە مرۆف بە ھۆی کە مەترخەمی خۆیەوہ، لە پرووی تەندروستیەوہ نەخۆش دەبێ، ئەگەر نەخۆش کەوتم خوا چاکم دەکاتەوہ، بەلێ پەنگە بە ھۆی دەرمان و چارەسەر کردنەوہ چاک بێتەوہ و پزیشک چاک بکاتەوہ، کە ئەوہ دەبێتە ھۆکار، بەلام ئەوہی شیفایەکە دەھێنێ خوا، جاری وایە سەد پزیشک لە نەخۆشیک کۆدەبنەوہ، بۆشیان چاک نابێتەوہ، چونکە خوا مۆلەتی لەسەر نیە، جاری واش ھەبە بەبێ پزیشکیش مرۆف دەگونجێ چاک بێتەوہ، کەواتە: چاککەرەوہکە خوا، بەلام ئەوانی دیکە ھۆکارن، جاری وایە کاریگەریمان دەبێ و، جاری واش ھەبە پەرچیک دێتە پێی بەردەم ھۆکارەکان، کاریگەر یەکیان بەتال دەکاتەوہ.

﴿وَالَّذِي يُبَسِّئُ نَفْسًا يَئَسُّ بِهَا﴾، ههروهها پهروهردگارم نهو کهسه به که ده ممرینتی و، زیندووم دکاتهوه، ﴿وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ﴾، دیسان پهروهردگارم نهو زاته به، نومیدم وایه که له رهوژی سزاو پاداشتدا له هه لهو کهم و کوپیه کهم بیووری.

نایا کهم و کوپیه کهی نیبراهیم ﷺ چی بووه؟ پیغه مبه ران هه همیشه له به ران بهر خوی پهره وردگاردا، خویمان پتی که مته رخه م و گونا هبارو، پتویست بهوه بووه، خوا لیتیان بیووری و چاوپوشییان لئ بکات، نهک وهک خه لکی دیکه به مسته ناویک بکه ونه مه له، به دوو رکات نویت، هه وایه که بچیته که لله یان! پیغه مبه ران (عليهم الصلاة والسلام) زانویانه خوا ﷺ چ پایه و مه قامتیکی به رزی بت وینه ی هه به، بویه هه رچی کردوو یانه له خوا په رستی و دینداری و چاکه، هه ر پیمان کهم بووهو، خویمان پتی گونا هبارو که مته رخه م بووه له به ران بهر خوا دا ﷺ.

﴿رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَالْحَقِّقْ بِالصَّالِحِينَ﴾، پهروهردگارم! حکمه تم پتی بده و به چاکنه وه په یوه ستم بکه، بمخه ریزی چاکنه وه، ﴿وَأَجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ﴾، ههروهها زمانی چاکم، ناوبانگی چاکم له نیتو نه وانی دیکه دا بو بلاوبکه وه.

نهو دوغایه ی نیبراهیم ﷺ ته ماشا بکه ن، چوئن قبول بووه! هه موو خاوه ن نایین و کتیه ناسمانیه کان، له سه ر نیبراهیم بهک دنگن، هه ر له صابینه وه بگره، تاکو جووله که کان، نه صرانییه کان، مسولمانان، نه وانه ی رهزه لاتی ناسیا، مه جووسییه کان، گرنگ نه وه یه هه موو نه وانه ی خویمان پاندوده لای خوا ﷺ و لای کتیه ناسمانیه کان، هه موویان ریزیان بو نیبراهیم ﷺ هه بهو، نهو دوغایه ی نیبراهیم زور چاک له واقیعدا به رجه سته بووه.

چونکه ﴿لِسَانَ صِدْقٍ﴾، یانی: مه دح و سه ناو پیتهه لاگو تن، نجا نایا نیبراهیم بوچی نهو دوغایه ی کردوه؟ بو نه وه ی خه لک قسه ی لئ وه بگری، چونکه

خه لک نه گهر خوئی نه وی و متمانهی پیت نه بن، قسه شت لی وه رناگری، بو نهودی په یامی خوا چاک بگه به نی، بویه گوتوویه تی: باس و خواس و ناوبانگی چاکم به نیو خه لک دا بلاو بگه وه، ﴿وَأَجَلِنِي مِنْ رِزْقِ جَنَّةِ النَّعِيمِ﴾ هه روه ها له میراتگرانی به هه شتی پر له نازو نیعمه تم بگریه، ﴿وَأَغْفِرْ لِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ﴾ له بابیشم بیوره، چونکه نهو له گومرایان بوو، چاوپویشی لی بگه، به لام خوا نهم دوعایه ی نبیراهیمی عليه السلام قبول نه کرده، وه که له سوورده تی (التوبة) و (الممتحنة) دا هاتوه، ﴿وَلَا تُحْزِنُنِي يَوْمَ يَعْبَثُونَ﴾ هه روه ها له روزه کدا که زیندوو ده کرینه وه، شه رمه زارم مه که، روو زه ردم مه که، با زه بوون و سه رشو پر نه بم، ﴿يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ﴾ ﴿إِلَّا مَنْ آتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾ نهو روزه ی که نه سامان و نه کوران دادی که س ناده ن، سوود به که س ناگه به نن، مه گهر که سیک به دلیکی ساغ و سه لیمه وه بیته وه خزمه ت خوا عليه السلام، نه گهر نا هیچ شتیکی دیکه به فریای که س ناکه وی.

لیره که ده فهرموئی: ﴿وَلَا تُحْزِنُنِي يَوْمَ يَعْبَثُونَ﴾، نه مه له به ررا هاویشتنه و کناره یه بو هاوبه ش بوخوادانه ره کان، یانی: نه وانه سه رشو پر ده بن له روزه ک که زیندوو ده کرینه وه، به لام من سه رشو پر مه که، وه که نه وان.

هه روه ها که ده فهرموئی: نهو روزه که سامان و کوران سوود به که س ناگه به نن، یانی: نهو هاوبه ش بوخوادانه ره کافرانه به ته مای سه روه ت و سامانه که یان و، کوپو خرمیان تیکه وتوون، که نه وانه سوود ناگه به نن، مه گهر که سیک به دلیکی ساغه وه بیته وه خزمه ت خوا، دلی ساغیش نه ویه که خلتی شیرک و کوفرو نیفاقی تیدا نه بن، هه روه ها خلتی رپاو بیدعه تی تیدا نه بن، دلیکی ساغ و صاف و سه لیم بی.

لیره به سه ره هاتی نبیراهیم عليه السلام کوتایی دی، که پتشریش گومان: بیست و به که (۲۱) نایه تی بو ته رخان کرابوو.

نجا نه و پازده (۱۵) نایه ته که ی که دین، بیگومان هر په یوه ستن به به سه رهاتی نیبراهیمه وه الْحَيَّة، به لام په یوه دستیشن به به سه رهاتی هم موو پیغه مبه رانه وه، له نیویشیاندا سهروه رو گه وروی پیغه مبه ران موحه ممه د ﷺ چونکه باسی رۆژی دواپی ده کات، که له وئی پارترکاران حال و بالیان چون ده بی؟

دواپی به درژی باسی نه وه کراوه: چی پروده دا بو هاوبهش بوخوا دانه ران، بو لاریان له راسته شه قامی خوا؟! ده فهرموی:

﴿ وَأَرْزَلْنَا الْجَنَّةَ لِّلْمُتَّقِينَ ﴾، به هه شت وه نزیکخرا بو پارترکاران، ﴿ وَرَزَقْنَا الْجَنَّةَ لِّلْعَالَمِينَ ﴾، ههروه ها کلپه ی سهوزی ناگری دۆزه خیش رانوترا، ناشکرا کرا بو بيمرادان، بو نه وانه ی له ته نجامی گومراييدا بيمرادو به ده بخت و چاره په ش بوون، ﴿ وَقِيلَ لَهُمْ إِنِّي مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ ﴾، پینان گوترا: کوان نه وانه ی له جیاتی خوا ده تانه پرستن، له کوین؟ ﴿ هَلْ يَصْخَرُونَ أَوْ يُنصَرُونَ ﴾، نایا تیوه سه رده خهن، یاخود (نه گهر تیوه سه رنه خهن به لای که موهه) خوین سه رده خهن؟ یانی: نه وان خویشان پی دهر باز ناگری، چ جای تیوه! ﴿ فَكَبَّكَرًا فِيهَا هُمْ وَالْعَاوَن ﴾، واته: بت و سه نه مه کان، په رستراوه ساخته کان له گه ل سه رگه ردان و بيمرا ده کان دا، هه موویان له په وروو که وتنه نیو ناگری دۆزه خه وه، ﴿ وَخَوَدُوا بِإِلْسِ أَعْمُونَ ﴾، ههروه ها سه ربازه کانی ئیبلیسیش هه موویان تیکرا و ویکرا که وتنه نیو دۆزه خه وه، ﴿ قَالُوا لَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴾، نجا له کاتیکدا له ویندا ده مه قالی و، مشت و مریان بوو، گوتیان: ﴿ تَاللَّهِ إِن كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴾، سویند به خوا، تیمه له گومراپه کی ناشکرا دا بووین، ﴿ إِذْ سُورِكُمْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾، کاتیک تیوه مان به کسان ده کرد به پهروه ردگاری جیهانیان.

تیمه دهرباره ی شیرک و هاوبهش بوخوا دانه ران، له کوتایی سوورده تی (یوسف) دا باسیکی تیرو ته سه لمان کردوه و گوتو مانه: ته صل و ریشه ی شیرک، نه م نایه ته موباره که پیتاسه ی ده کات، شیرک بریتیه له به کسان کردنی غهیری خوا له گه ل

خواد، چ له به دپهینه رایه تپیدا، چ له په روه ردگار تپیدا، چ له خاوه ندر تپیدا، چ له ناوو سیفه ته کاند، چ له په رستراو تپیدا، چ له هر تابه تمه ندیه کی دیکه ی خوی په روه ردگارا، غیری خوا به کسان بکه ی له گه ل خواد، نه وه ریشه ی شیرکه، بناغه ی شیرک نه وه، که وه ک خوی په روه ردگار، ته ماشای هه ندیک له په روه رده کرلوه کانی بکه ی، وه ک خوی به دپهینه، ته ماشای هه ندی له به دپه تزاو و دروستکراوه کانی بکه ی، چ له زاتاندا، چ له سیفه تیاندا، چ له ناویاندا، چ له هر شتیکدا که تابه تمه ندی خوی په روه دگاره.

﴿ وَمَا أَسْلَمْنَا إِلَّا الْاَلْمُتَّحِرُونَ ﴾، ته نیا تازانبارانیش تپمه یان گومرا کرد، ﴿ فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ ﴾، تپستاش هیچ تکا کارمان نینه، ﴿ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ ﴾، هه روه ها دؤست و هاوه لیک کی دلسوزو به به زه یی و نزیک و دل سووتاویشمان نیه، بی که س و کار که وتووینه گوری، ده ستخه روو په نجه روین، بی که س و که ساسین! ﴿ قُلُوا أَنْ لَنَا كَرَّةٌ فَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾، خوزگه جارنیکمان بو هه بووا به تا کو له بروداران بین، یانی: خوزگه جارنیک بگه رینه وه بو دنیا، تا کو له ووی تووشی نه و سه رهنجام و دهره نجامه شووم و بیخیره نه بین، به لام وه ک پشینان ده لین: (داری خوزگه و بریا به رناگری)، نه وه هر ناواتیکه و ده یخوازن، به لام بایی فلسیکه، ﴿ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴾، له مه دا نیشانه یه کی مه زن هه به، به لام زوبه یان برودار نین، ﴿ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴾، ته نیا په روه ردگار یشت بالادهستی به به زه ییه، به سه ر ناحه زانی خوی و نایین و په یام و پیغه مبه رانی دا زال و بالادهسته، له به رانسه ر پیغه مبه ران و شوینکه و تووانیان دا، میهره بان و به به زه ییه.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه کهم:

بهسه رهاتی ئیبراهیم له گه له بابی و گه له کهیدا، که له باره ی بته په رستراوه کانیانه وه لیبان ده پرستی و، دوا ی نه وه ی لیبان ده پرستی: ئایا پارانیه وه که تان ده بیستی؟ یان سوودو زیانیان هه یه؟ نه وان هه ئوتسته که یان به لاسایکردنه وه ی یتشینان یان پاساو ده ده نه وه:

خوا ده فه رموی: ﴿وَأَنزَلْنَا عَلَيْهِم نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ ۖ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ۖ قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَنْزِلُ لَهَا عَظِيمًا ۖ قَالُوا لَوْلَا نُبَوِّنَاكَ إِنْ تَدْعُونَ ۖ أَوْ يَفْعَلُوكُمْ أَوْ يُصْرُونَ ۗ قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ ۗ﴾

شیکردنه وه ی ئهم ئایه تانه، له شهش برگه دا:

١- ﴿وَأَنزَلْنَا عَلَيْهِم نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ ۖ﴾ هه روه ها هه والی بهسه رهاتی ئیبراهیم یان بهسه ردا بخوتنه وه دو، بو یان بگتیه وه، واته: نه وه ی که خوا ﴿قَالَ﴾ له قورئاندا له باره ی ئیبراهیمه وه بو ی گتیاویه وه، بو یان باس بکه.

٢- ﴿إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ۖ﴾ یاد بکه وه! کات ئیبراهیم به بابی و به گه له که ی خو ی گوت: چی ده پرستی؟ (ما: اسم استفهام، يُسأل بِهِ عَنِ تَعْيِينِ الْجِنْسِ) (ما) بو پرسیار کردنه، پرسیار ی پێ ده کر ی له باره ی روونکردنه وه ی جینس و ماهیه تی شتیک، که به ته نکید لیره دا پرسیار کردنه که مه به ست پتی: کردنه وه ی ده رگای وتووێژو دیا لۆکه، نه ک مه به ستی بێ: چیه ت و چۆنیه تی شته کانی پێ بناسین، چونکه خو ی زانیویه تی که دارو به ردن و، یان نه و که رهسته و ماددانه ن که لیبان دروستکارون.

(۳) ﴿ قَالُوا نَبْدُ أَصْنَامًا فَنظَّلْهَا عَنْكُمِينَ ﴾، گه له كهی و بابیشی گوتیان: نیمه نهو په یکه رانه ده پرستین، نهو بتانه ده پرستین، به درت ژایی رُوژئی نیمه له لایان دهمینینه وهو به گه وره یان ده گرین، لیره دا (عاکفین: صَمْنٌ مَعْنَى «عَابِدِينَ» فَعَدِّي إِلَيْهِ الْفِعْلُ بِاللَّامِ) یانی: (فَنظَّلْهَا عَاكِفِينَ وَعَابِدِينَ) وشه ی (عاکفین) مانای (عابدین) یشی خراوته نیو، بویه به (ل) بهرکاری خواستوه، نه گه رنا ده گوتری: (ظَلَّ عَلَيْهِ عَاكِفًا) نه ک (ظَلَّ لَهُ عَاكِفًا)، به لام له بهر نهوه ی (عاکفین) مانای (عابدین) ی خراوته نیو، یانی: له سهریان دهمینینه وهو ده یان په پرستین، بویه به (ل) تپه یری پیکراوه بو بهرکار (مفعول به).

(۴) ﴿ قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكَ إِذْ تَدْعُونَ ﴾، نیراهیم ﷺ، فه رموی: نایا کاتیک ده پارینه وه (واته: لیتان ده پارینه وه! گوئیستان ده بن؟

(۵) ﴿ أَوْ يَفْعَلُونَكُمْ أَوْ يَضُرُّونَ ﴾، یان نایا سوودتان پین ده گه یه نن، یان زیانتان لی ددهن؟

(۶) ﴿ قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴾، گوتیان: به لکو نیمه باب و باپیرانمان، پشیمانان، واینبوه هه روايان کردوه، (بَلْ: إِضْرَابٌ انْتِقَالٍ مِنْ مَقَامِ إِبْتِئَاتٍ صِفَاتِهِمْ إِلَى مَقَامِ قَاطِعٍ لِلْمَجَادَلَةِ فِي نَظَرِهِمْ، وَهُوَ أَنَّهُمْ وَرثُوا عِبَادَةَ هَذِهِ الْأَصْنَامِ عَنْ آبَائِهِمْ) که ده لئین: ﴿ قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴾، واته: پتویست ناکات نیمه وه لمی نهو پرسپارهت بده بنه وه، نایا سوودمان پین ده گه یه نن یان زیان و، نایا گوتیان له پارانه وه مان ده پین یان نا؟! وشه ی (بل) بو لیدان و گواسته وه یه (گواسته وه له حالیکه نیمه وه بو حالیکه بهر زتر) له پنگه ی نیسپات کردنی سیفه ته کانی په رستراوه کانیان، بو پنگه ی کوتایی پهنانی مشت و مرده که، که نیمه نهو دمان له باب و باپیرانمانه وه به میرات گرتوه، که واته: جیتی مشت و مرو قسه لیکردنی نیه، نه وانه لاساییکردنه وه ی باب و باپیرانیان، وا داناوه که هینده هه قه، پیتان و ابووه جیتی قسه لی کردنی هه ر نیه.

مه‌سه‌له‌ی دووهم:

په‌خه‌ گرتسی نیبراهیم علیه السلام له بت په‌رسته‌کان و، خسته‌نه پرووی چه‌ند
خه‌سه‌له‌تیکي بنه‌په‌تیی خوی به‌رزی مه‌زن، که به‌لگو و پاساوی په‌رستنیسینی و
سه‌رجه‌م هه‌شت:

خوا ده‌فه‌رموی: ﴿قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٧٥﴾ أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ
الَّذِينَ الْأَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٧﴾ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٧٨﴾
وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ ﴿٧٩﴾ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿٨٠﴾ وَالَّذِي يُبْرِئُنِي ثُمَّ
يُعِيدُنِي ﴿٨١﴾ وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ ﴿٨٢﴾﴾

شیکردنه‌و‌ی ئەم ئایه‌تانه، له نو برکه‌دا:

١- ﴿قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ﴾، واته: نیبراهیم علیه السلام فه‌رموی: ئایا نه‌وانه‌تانه
بینیوه که ده‌یان‌په‌رستن!

٢- ﴿أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ﴾، خوتان و باب و باپیرانی له‌می‌زینه‌و پی‌شینتان،
که ده‌فه‌رموی: (أَفَرَأَيْتُمْ) ده‌گونجی مه‌به‌ست پی‌ بینی چاو (الرؤية البصرية) بن،
چونکه به‌چاو بت و سه‌نه‌مه‌کان بی‌زاون، ده‌شگونجی مه‌به‌ست بینی عه‌قل و دل
(الرؤية القلبية) بن، واته: ئایا به‌چاوی عه‌قل و دل، نه‌و بت و سه‌نه‌مانه‌ی خوتان و باب و
باپیرانی پی‌شینتان ده‌یان‌په‌رستن، ده‌بین و ده‌زانن! (الْأَقْدَمُونَ)، (أَقْدَمُونَ)
کۆده‌کرته‌وه یانی: (أَكْثَرُ قَدَمًا) واته: نه‌وانه‌ی زۆر زۆر له‌مه‌و‌پیشن، نه‌وانه‌ ده‌بین که
ده‌یان‌په‌رستن خوتان و باب و باپیرانی پی‌شووتان.

٣- ﴿فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ﴾، به‌ دلنیایی هه‌موویان بۆمن، دوژمنن
جگه له په‌روه‌ردگاری جیهانیان، که ده‌فه‌رموی: دوژمنن بۆمن، ئەمه وه‌ک زانیانی
په‌وانی‌بێ‌ی ده‌لتین: (هَذَا مِنَ التَّشْبِيهِ الْبَلِيغِ) ئەمه له وێچواندنێ نه‌و په‌ره، که جوړیکه

له ویچواندن، واته: وهك دوژمن وان، نهگه رنا خوڤیان دوژمن نین، به لآم یانی: هیندهم
رق لَن هه لده ستی، وهك دوژمن وان.

(عُدُوْ) ش وه رگراوه له (عُدوان) هوه، واته: ده سترژی و سنوورش کینیی،
ههروه ها (العُدُوْ: المُبْغِضُ وَهُوَ فَعُوْلٌ، مِغْنِي «فَاعِلٌ» مِنَ الْعُدْوَانِ يُلَازِمُ الْإِفْرَادَ
وَالْتَّذْكِيرَ، فَلَا تَلَحُّقُهُ عَلَامَاتُ التَّائِبِثِ إِلَّا نَادِرًا) (عدو) که سیکه رقی له که سیک
یان شتیک بَن، له سهر کیشی (فعول) ه، به لآم به مانای (فاعل) ه، وهك (مُبْغِضُ)
که سیک که رقی له که سیک ده بیته وه، که هه میسه به تاک و به نیر دی و، مه گه ر
به ده گمه ن نه گه رنا نیشانه کانی مینه ی ناچنه سهر.

ننجا پهروه ردگاری جیهانیان، به چهند وه سفیک پیناسه دهکات، که سه رجهم
هه شت وه سفن:

۴- ﴿الَّذِي خَلَقَ﴾، نهو پهروه ردگاری منی هیناوه ته دی، منی دروست کردوه.
نه مه سیفه تی به که م.

۵- ﴿فَهُوَ يَهْدِي﴾، ننجا ههر نهویش رینماییم دهکات، نه مه ش سیفه تی دووهم.
(خلق) ی به کاری رابردوو گوتوه، چونکه دروست بووه، (خَلَقَ) منی هیناوه ته دی،
﴿فَهُوَ يَهْدِي﴾، نهو رینمای من دهکات، به لآم هیدایه تی به رانه بردوو هیناوه، چونکه
مروّف هه میسه بیوستی به رینمای و خسته سهر رتی به رده وایم خوی پهروه ردگار
هه یه.

۶- ﴿وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ﴾، ههروه ها پهروه ردگاری جیهانیان نهو که سه یه
که خوړاکم پَی ده دا و خووارنده و هم پیده دا.
نه مانه ش سیفه ته کانی سیهم و چواره م.

۷- ﴿وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ﴾، سیفه تی پینجه م: کاتیک نه خوښ که وتم، به
هوّی که مته رخمه میی خومه وه له رووی ته ندروستی هوه، یان به هوّی نهو ژینگه یه وه.

که تیبدا ده ژیم، یان به هوئی نه وه وه که مروّف له جهسته یه که خوّلقاوه، کارتیکه ره کانی ده وره بری کاری تیده که کن، کاتیک که نه خوّش که وتم، ﴿فَهُوَ يَشْفِين﴾، نه و (خوا) چاکم ده کاته وه و شیفام دهدا، بویه ش ده فهرموی: نه گهر نه خوّش که وتم، یانی: له داهاتوودا ههر کاتیک نه خوّش که وتم، نه و چاکم ده کاته وه و چاره سهرم ده کات، بیگومان نه مه ش نه وه ناگه یه نی که نبیراهیم عليه السلام ده رمان و چاره سهری پزیشک به کار نه هینتی، به لّام نه مه یانی: نه وانه هه موویان هوکارن و له پشت هوکاره کانه وه، نیراده ی ره های خوا هه یه، که کاریگه بری ره های هه یه و، کاریگه بری ده داته هوکاره کانیش.

۸- ﴿وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِي﴾، سیفه تی شه شه م و هه وتم، که خوی بهره وردگاریان پین و دس ف دکات: هه روه ها خوا نه و که سه یه که ده مریتی و دوا ییش زیندوم ده کاته وه، واته: خوا نه گهر بیه وی، له ههر کاتیک و ههر شویتیک دا، به ههر شیوه یه که، ده مر م و، ههر نه ویش زیندوم ده کاته وه.

۹- ﴿وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الذِّكْرِ﴾، سیفه تی هه شه م و کو تابی که لیره دا نبیراهیم عليه السلام بهره وردگاری پین ده ناسین: هه روه ها بهره وردگاری جهانیان نه و که سه یه، که نومیدم وایه له رژی سزاو پاداشدا له گونا هه که م بیو ری.

ده گوتری: ﴿خَطِيئَةٌ خَطِيئَةٌ: أَي أذُنَبَ وَخَالَفَ مَا أَمَرَ بِهِ الشَّرْعَ﴾ (خطیّه) یانی: گونا هه کرد، شتیکی کرد پیچه وان هه نه وه بوو که شه ریعت فه رمانی پیکر دوه، به لّام (أَخْطَأُ، خَطَأً) واته: هه له ی کرد، (خَطِيئَةٌ) شتیکه بزانی گونا هه و بیکه ی، به لّام (أَخْطَأُ) نه وه یه تینسان به هه له شتیکی بکات، نبیراهیم عليه السلام هه له کانی خوئی به ران بهر مه قامی به رزی خوی بهره وردگار، به (خَطِيئَةٌ) ناو ناوه، (خَطِيئَةٌ) ش نه وه یه به نه نقه ست گونا هه یکی بکه ی، نه مه ش ته فسیره که ی نه وه یه که وه ک گوتراوه: ﴿حَسَنَاتُ الْأَبْرَارِ سَيِّئَاتُ الْمُقْرَبِينَ﴾ نه وه ی بو چاکه کاران چاکه، بو زور له خوا نزیکان به گونا هه که له م ددری، له بهر نه وه ی نه وانه زانیوانه خوا چ پایه و مه قامیکی به رزی هه یه، نه وه ی خو یان نه گهر به هه له دا چوو تیک بووی،

نه گهر له ئیجهتهدایکدا نه یانینکابن، شتیکی بچووکیش بووبن، له لایان گهوره بووه، ههر بۆیه خوا ﷻ ههم له نووحی گیراوه ته وه، ههم له ئیبراهیمی گیراوه ته وه، به نسبت پیغه مبهری خوڤمانه وه ﷻ فهرموو یه تی:

﴿لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ﴾ الفتح - ۲ -، که به نسبت پایه و مه قامی به رزی نه وانه وه، به هوی زور نیزیکی نه وانه وه له خوا، نه و ورده هه لانه به گوناح له قه له م دراو، نه گهرنا له راستیدا پیغه مبهران ﷻ پاریزراو بوون له وهی شتیک بکن، بزنانن خوا پیی ناخۆشه و گوناحه، دیاره دوا ی نه وهی وه حییان بو هاتوه، پیش پیغه مبه رایه تیش خوا ﷻ مه عده ته که ی هینه پاک و، زگماکی هینه چاک دروستکردوون، که به خواړسک له شتی خراب و ناشیرین دوور بوون، به لام ته نیا له دوا ی پیغه مبه رایه تیه وه خوی پهروه ردگار پاراستوونی له و شتانه ی به گوناح و تاوان له قه له م ده درین، به لام که هندی له هه لاس و کهوت و هه له کانی خویان، به گوناح له قه له م داوه، له بهر نه وه به که پایه و مه قامی خوا هینه به رزه، نابن ورده هه له و که م و کوریش له به رانه بریدا بکری.

مهسه لهی سئیه م:

چهند داواکاریه کی گه وروه گرنگی نبیرهیم علیه السلام له خوی بهره ردگار که
سه رجه م شه ش داواکاریین:

خوادده فرموی: ﴿ رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَالْحَقِّقْ بِالصَّلَاحِ وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ ﴿٨٤﴾ وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴿٨٥﴾ وَأَغْفِرْ لِأَيِّئِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿٨٧﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا مَنْ آتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾ ۞

شیکردنه وهی ئه م، ئایه تانه، له ههشت برگه دا:

۱- ﴿ رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا ۞ ﴾، به که م داواکاری نبیرهیم علیه السلام ئه وهیه دده فرموی:
پهروه ردگارم! حیکمه تم پښ به خشه، حیکمه تیش: (الحكمة: الإصَابَةُ فِي الْعِلْمِ وَالْعَمَلِ)
حیکمه ت بریتیه له وه که ئینسان له پرووی زانیاری و کرده وه وه نیشانه بیکن، واته:
هه م زانیاریه کی راست و دروستی هه پښ، هه م کرده وه دیه کی پاک و چاکی هه پښ،
پهروه ردگارم! حیکمه تم پښ به خشه.

۲- ﴿ وَالْحَقِّقْ بِالصَّلَاحِ ۞ ﴾، داواکاری دووه می ئه وه دیه: به چا کانه وه په یوه ستم
بکه، واته: بمخه ریزی ئه وانته وه، (أَسْلَكْنِي فِي سَلِكِهِمْ) له ریزی واندا دامبښ، واته: با
هئنده چاک بم، بجمه ئیو قوولایی چاکه کارانه وه.

۳- ﴿ وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ ۞ ﴾، داواکاری سئیه می ئه وه دیه دده فرموی:
ناوبانگی چاکم به لکو ئه وانیه دیکه دا بلاوبکه وه، (لسان) یانی: زمان (لغة) زمانی قسه
پنکردن، هه رو دک به زمانی گوشتینیش ده گوترئ، ئنجا له بهر ئه وهی زمانی گوشتین،
نامرایی قسه کردنه، (صدق) یش هه ر شتیکی خو شو یستراوی ئاره زوو بو کراوه، ئنجا که
دده فرموی: ﴿ لِسَانَ صِدْقٍ ۞ ﴾، واته: ناوبانگی چاک، خه لک باسی خیرم بکه ن و ستایشم

بکن، نابا نهوهی بوچی بووه؟ بو نهوهی بووه تاكو خهلك پهيامی خواي ليوه ربگري، مه بهستی نهوه بووه: نه گهر خهلك منيان خووش بوئی و، ریزم لن بگرن و، ناوبانگی چاکم بلاوبیتتهوه و متمانهم پین بکن، قسه شم لن ودرده گرن، پیغه مبه ران سهلامی خوايان لیتین، هه موو شتیکیان بهستوتتهوه به خواي پهروه دگارهوه، به په یامی خواوه، بهو نه رکهوه که خوا پتی سپاردوون.

٤- ﴿وَجَعَلْنِي مِنْ رَزَقِ جَنَّةِ النَّعِيمِ﴾، داواکاری چواره می: ههروه ها همکیره له میراتگرانی به ههستی پر له نازو نیعمهت، واته: لهو که سانهی له لای خوا شایستهی خاوهن ماف دهن، شایستهی نهوه دهن نهو به ههشته پر له نازو نیعمه ته یان بدریتن.

٥- ﴿وَأَعْفِرْ لِي لِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الصَّالِينَ﴾، داواکاری پینجه می: له بابیشم بیووره، چونکه بیگومان نهو له گومرایان بووه. به لام نهم داواکارییهی وه لام نه دراوه تهوه، چونکه بابی شایستهی لیوردران نه بووه.

٦- ﴿وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُعْتَبُونَ﴾، داواکاری شه شه می: له پوژنکدا که مروقه کان زیندوو ده کرینهوه، سه رشویم مه که، شه رمه زارم مه که، به هوئی نهوهوه که بایم سزا بدهی، یاخود شه رمه زارم مه که، به ههر هوینه که وه بن.

ننجا دواپی باسی نهو پوژه ده کات که بریتیه له:

٧- ﴿يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ﴾، نهو پوژهی که نه سامان و نه کوران سوود ناگه به نه س. به که س.

٨- ﴿إِلَّا مَنْ آتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ مَلِيمٍ﴾، مه گهر که سیک به دلنکی ساغ و سه لیمه وه، بیتتهوه خزمهت خوا.

له فه رما بشتدا هاتوه: ﴿يُؤْتَىٰ بِأَبِي إِسْرَاهِيمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي صُورَةٍ ذِيخٍ، فَيُلْقَىٰ فِي النَّارِ فَلَا يَشْعُرُ بِهِ أَهْلُ الْمَوْقِفِ﴾^(١).

(١) السیوطی، الدر المنثور (٢٧/٦).

واته: بابی نبیپراھیم له رۆژی دواپیدا دههینن له شیوهی که متیارکی نیردا،
 فہرّی دہدرتہ نیتو ناگر، ئەو خەلکەہی لەوتوہ وہستاوہ کەس ھەستی پیناکات.
 بۆ ئەوہی نبیپراھیم ھەست بە شەرمەزاریی و سەغلەتیی نەکات.

واته: خوای پەرورەدگار ئەو دوعایەشی قبوڵ کردوہو، لەو رۆژەدا واناکات نبیپراھیم
 ھەست بە شەرمەزاریی بکات، بە ھۆی بابیہوہ، بەلام بابی ھەر سزا دەدری.

وشەہی (صدق) له قورئاندا نۆ (9) جارن ھاتوہ:

(۱) ﴿لِسَانَ صِدْقٍ ﴿۵۰﴾﴾ مريم، واته: زمانی راست که مەبەستی پێ ناوبانگە.

(۲) ﴿مُدْخَلَ صِدْقٍ ﴿۸۰﴾﴾ الإسراء، واته: بچمە نیتو ھەر کاریکەوہ، بە چاکیی بچم.

(۳) ﴿مُخْرَجَ صِدْقٍ ﴿۸۰﴾﴾ الإسراء، واته: بە چاکیی لە کاریک بێمە دەری.

(۴) ﴿وَعَدَ الصِّدْقِ ﴿۶۱﴾﴾ الأحقاف، واته: بەلێنی چاک.

(۵) ﴿مَقْعِدِ صِدْقٍ ﴿۵۵﴾﴾ القمر، واته: نشینگەہی چاک.

(۶) ﴿قَدَمَ صِدْقٍ ﴿۲﴾﴾ یونس، واته: پاداشتی باش.

(۷) ﴿مُبَوَّأَ صِدْقٍ ﴿۱۳﴾﴾ یونس، واته: نیشته جێکردنی چاک.

(۸) ﴿وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ ﴿۲۳﴾﴾ الزمر، واته: راستی بە درۆ دانا.

(۹) ﴿جَاءَ بِالصِّدْقِ ﴿۳۲﴾﴾ الزمر^(۱)، واته: راستیی ھینا.

له فەرموودەہەکی دیکەدا ھاتوہ: {عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنْ
 إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَرَى أَبَاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، عَلَيْهِ الْغَيْرَةُ وَالْقَتَرَةُ» الْغَيْرَةُ هِيَ
 الْقَتَرَةُ} (أخرجه البخاري: ۳۳۵۰).

واته: نه بوو هوږه پیره ﷺ، ده لئ: پتغه مبه ر ﷺ فەرموویه تی: نیپراهیم ﷺ
بابی له روژی هه لسانه وه دا ده بینئ، که توژو خوۆل و ره شایی لئ نیشتهوه.

ههروه ها پتغه مبه ری خوا ﷺ له فەرما یشتیکی دیکه دا ده فەرموئ: {يَلْقَى
اِبْرَاهِيمَ اَبَاهُ، فَيَقُولُ: يَا رَبُّ! إِنَّكَ وَعَدْتَنِي أَنْ لَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُنْعَمُونَ، فَيَقُولُ اللّٰهُ: اِنِّي
خَرَفْتُ الْجَنَّةَ عَلَى الْكَافِرِينَ} (أخرجه البخاري: ۴۷۶۹. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ).

واته: نیپراهیم ده گاته بابی له روژی دوایی دا و ده پارێته وه، ده لئ:
پهروه ردگارم! به لئنت پتدا بووم که له روژیک دا زیندوو ده کرێنه وه، شه رمه زارم
نه که ی، نار هه حهت و سه غله ت نه بم، خوا ی به رز ده فەرموئ: به هه شتم له کافران
قه ده غه کردوه.

دوایی له سه ر شتیه ی که متیاریک بابی نیپراهیم ده خریته ناگره وه بو شه وه ی
نیپراهیم هه ست به سه غله تی و شه رمه زاری نه کات له و روژه دا، که هه موو
جینن و مرؤف و فریشته کان کو بوونه ته وه.

مه‌سه‌له‌ی چواره‌م:

نیزیک خرا‌نه‌وه‌ی به‌ه‌ه‌شت بۆ پارێزکاران و، وه‌ده‌رخرا‌نی دۆزه‌خ بۆ بی‌مرا‌دان و، به‌سه‌ریه‌کدا که‌وتنی بی‌پروایان له‌ دۆزه‌خدا، و‌پ‌رای سه‌ربازه‌کانی ئی‌لیس و، دان بی‌داه‌یتانی کافران به‌ تاوانی شیرکداو، چه‌ند خۆزگه‌ خواستیکی بی‌ جی‌یان:

خوا ده‌فه‌رموی: ﴿وَأَزَلَّتْ الْجَنَّةُ لِلْمُنْفِينَ ﴿٩٠﴾ وَرَزَبَتْ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ ﴿٩١﴾ وَقِيلَ لَهُمْ إِنَّمَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٩٢﴾ مِن دُونِ اللَّهِ هَلْ يَبْصُرُونَكُمْ أَوْ يَنْبَصِرُونَ ﴿٩٣﴾ فَكَبَّكِرُوا فِيهَا هُمُ وَالْغَاوُونَ ﴿٩٤﴾ وَجُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾ قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾ تَاللَّهِ إِن كُنَّا لَنَافِي صَلَاتِي مُبِينٍ ﴿٩٧﴾ إِذْ سَأَلْتُم مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٩٨﴾ وَمَا أَسْأَلْنَا إِلَّا الْمُجْرِمِينَ ﴿٩٩﴾ فَمَا لَنَا مِن شَافِعِينَ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صَالِحِينَ حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةٌ فَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٢﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾﴾

شیرکردنه‌وه‌ی ئەم ئایه‌تانه، له‌ هه‌ژده‌ برکه‌دا:

١- ﴿وَأَزَلَّتْ الْجَنَّةُ لِلْمُنْفِينَ﴾، به‌ه‌ه‌شت نیزیک‌خرا‌یه‌وه‌ بۆ پارێزکاران، (و‌ی سه‌ر (وَأَزَلَّتْ) (الواو للعال، وَالْعَامِلُ فِيهَا: لَا يُنْفَعُ مَالٌ) واته: (و) بۆ حاله‌و (منصوب)ه، یان له‌ شون‌ی (منصوب) دایه، نجا نه‌وه‌ی وای کردوه (و) (منصوب) ب‌ن، ئەم کرداری (وَأَزَلَّتْ) ه، که‌ له‌ دوا‌یه‌وه‌ د‌ی، ﴿وَأَزَلَّتْ الْجَنَّةُ﴾ واته: له‌ حالیکدا نه‌وه‌ د‌ه‌ب‌ی، به‌ه‌ه‌شت نیزیک‌خرا‌وه‌ته‌وه‌ بۆ پارێزکاران، دیاره‌ له‌ رۆژی دوا‌یدا وه‌ک له‌ فه‌رمایشتی پ‌یغه‌مبه‌ردا ﷺ هاتوه، هه‌م به‌ه‌ه‌شت و هه‌م دۆزه‌خ، به‌ده‌ست فریشتانه‌وه‌ن و ده‌ه‌ت‌رین، ئی‌مه‌ نازانین حال و بارود‌وخ‌ی قیامه‌ت چۆنه، گ‌رنگ نه‌وه‌یه‌ به‌ه‌ه‌شت هه‌روه‌ها دۆزه‌خ‌یش هه‌ردووکیان ده‌ه‌ت‌رین، باسی دۆزه‌خ‌ کراوه‌ که‌ چه‌ندان هه‌زار فریشته‌ ده‌یه‌ت‌ن^(١)، ل‌یره‌ خوا هه‌ر ه‌ینده‌ د‌ین‌ی، ده‌فه‌رموی: به‌ه‌ه‌شت نیزیک‌ خرا‌یه‌وه‌ بۆ پارێزکاران.

(١) له‌ تفسیری ئایه‌تی (وَسَاءَ يَوْمَئِذٍ يَجْمَعُونَ) - ٢٣- له‌ سووره‌تی (الفجر) دا زیاتر له‌و باره‌وه‌ ده‌دوین.

ہے لہٰذا زانیان (وَأَزْلَفَتِ) یان بہ (فُرِّبَتْ)، (أَذْنِبْتَ) لیکداوہ تہوہ، واتہ: نیزیکخراہیوہ، بہ لآم بہ بؤچوونی من، لہ بہر تہوہی (زَلَفَى) بہمانای (فُرِّبِ) دئی، واتہ: نیزیکبہ کسی تابہت، بؤچی خوا ﷺ نہ یفہرموہ: (فُرِّبَتْ)؟ یان (أَذْنِبْتَ الْجَنَّةَ لِمُتَّقِينَ) ووشہی (أَزْلَفْتَ) بہ کارہینراوہ؟ واتہ: تہو پاریزکارانہ پلہی نیزیکیان لہ خزمہت خواہی پہروہردگاردہ ہبہ، بؤیہ خوا ﷺ بہہشتیان بؤ نیزیک دہخاتہوہ، واتہ: بہہشت تہو شوین و جیکاو ریکاہبہ، کہ ماہیہ نیزیکی پاریزکارانہ لہ خواہی پہروہردگار۔

وہک لہ سوورہ تنی (القمر) دا خوا ﷺ دہفہرموئی: ﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهْرٍ ﴿٥٤﴾ فِي مَقْعَدٍ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّنْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾﴾، واتہ: بیکومان پاریزکاران لہ باخان و رووباران دان، لہ نشینگہبہ کی پاک لہ لای حوکمرانی توانادار۔ بہ تہنکید تہہلی بہہشت لہ خوا نیزیک دہبن، بہو شیوہ نیزیکیہی کہ بؤ خوا شایستہبہ، ہہروہک تہہلی دوزہخیش لہ خوا دوور دہبن، ﴿وَقِيلَ بَعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١١﴾﴾، ہوہ، کہواتہ: وشہی (أَزْلَفْتَ) تہنیا مانای نیزیکیہ کی رووت، ناگہبنتی، بہ لکو یانی: نیزیکیہ کہ نشانہی خوٹہویستی خواہی پہروہردگارہ بؤ پاریزکاران و نیزیکی مہعنہوی لیبان، یانی: دہیانخاتہ شویتیکہوہ، کہ لہ خواہی پہروہردگارہوہ نیزیکہ۔

وہک لہ فرمایشتی پیغہمبہردا ﷺ ہاتوہ، پیغہمبہری خوا ﷺ دہفہرموئی: {... فَإِذَا سَأَلْتُمُ اللَّهَ، فَاسْأَلُوهُ الْفَرْدَوْسَ، فَإِنَّهُ أَوْسَطُ الْجَنَّةِ، وَأَعْلَى الْجَنَّةِ، وَفَوْقَهُ عَرْشُ الرَّحْمَنِ، وَمِنْهُ تَفَجَّرُ أَنْهَارُ الْجَنَّةِ} (۱)۔

واتہ: تہگہر داواتان لہ خوا کرد، فیردہوسی لی داوا بکہن، چونکہ نیوہراستی بہہشتہو بہرترین شوئی بہہشتہو لہ سہرووی فیردہوسہوہ، عہرفی خواہی خاوبن بہزہیبہ، لہ فیردہوسہوہ رووبارہکانی بہہشت ہلڈہقولن و دینہ خواہ۔

(۱) حدیث ابی ہریرہ: أخرجه أحمد: ۸۴۰۰، والبخاري: ۶۹۸۷، مطوّل، ومن حدیث معاذ: أخرجه ابن ماجہ ۴۳۳۱، ومن حدیث عبادة بن الصامت: أخرجه الحاكم: ۲۶۹، وأخرجه أيضًا: الترمذي: ۲۵۲۱۔

۲- ﴿وَمُرَّتِ الْحَيْمُ لِلْغَاوِينَ﴾، دۆزه خیش وهدهد خرا، پيشاندرای بؤ بيمرادان، له نهنجامی گومرا بووندا مروؤف بيمراد ده بن، هه رکه ستيك (ضال) بوو ده بيته (غاوین) يش، وهك هه ر كه ستيك (مُهْتَدِي) بوو، (رَشِيد) يش ده بن، به رده نجام و به رهه می (هدی)، (رُشْد) هو، بيمرادیی (غَوَايَة) يش به رهه می (ضلال) گومرايه، چونكه هه نديك له زانايان (غاوین) يان هه ر به (ضالین) ليتكداوه تهوه، به لام وشه ی (ضالین) له قورئاندا هه به و (غاوین) يش هه به، كه واته: ماناكانيان به ته نكيد ليك جيان، كه وهك گوتم: (غَوَايَة) به رده نجام و به رهه م و ده رهاويشته ی گومرايه، له نهنجامی گومرا بووندا، ئينسان بيمرادو بن به ش ده بن، چاره رهش ده بن، خوا به مانپار ئيزی.

وشه ی: (بُرُزَتْ) له جياتی (أُبْرُزَتْ) هاتوه، (أُزْلِقَتْ)، (أُبْرُزَتْ)، كه (أُبْرُزَتْ) له پرووی بيژهديه وه زياتر له كه لي ده گونجا، به لام (بُرُزَتْ) زنده پرووی زياتری تيدايه له (أُبْرُزَتْ)، چونكه بنچينه به له زمانی عه ره بييدا كه (تضعيف)، ((فعل) يَك كه به كيك له بيته كانی دووقات ده كرينه وه | زنده پرووی زياتر له واتا كه يدا هه به، واته: زور چاك وه ده رخراو پيشاندراو هيترايه گوري.

۳- ﴿وَقِيلَ لَهُمْ أَنزَلْنَاهُ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ﴾، پيشان گوترا، (به و بيمرادو چاره ره شانه، به و بن ناکام و بن نهنجامانه) کوا له کوئيه، نه وهی جگه له خوا ده تانه پرست؟

په رستراوه كان چ بت و صه نه م بن، چ دروستکراوه كانی ديکه ی خوا ی پهروه رديگار بن، به شه ربن، به رديبن، داربن، له هه ر قَالِيكَ دابن هه مووی ده گرته وه، بويه ش له شوئنه كه يان پرسيار کراوه، ياخود له کرده وه كه يان له کوئن، بؤچی شتيك ناکه ن؟ نه مه هيچ له ده ست نه هاتووی بی بت و صه نه مه كانيان ده گه به نئ و وهك نه بوونيان ته ماشا کراوه، چونكه به و شيوه به نين كه ته وان ليتان چاوه ري کردوون، بتوانن زيانيان لي دووربخه نه وه، ياخود قازانجيان بؤ ده سته به ر بکه ن.

۴- ﴿هَلْ يَصْطَرُونَكُمْ﴾، نایا تيوه سه رده خه ن؟

۵- ﴿أَوْ يَنْصُرُونَ﴾، یا خود (به لای که مه وه) خویمان سه رده خه ن؟ (إِنْ تَصَار) له سه ر کیشی (إِفْتِعَال)ه، نه وه به که نینسان خوئی سه ریخات، (إِنْ تَصَّر) وهك (إِنْ تَقَم) له خویدا هه لسا به خو سه رخست، نایا نه وانه له توانایان داهه به، تیوه سه ریخه ن، یان به لای که مه وه نه گهر تیوه ش سه رناخن، ده توانن خویشیان سه ریخه ن؟ خویمان ده رباز بکه ن؟ هه لبه ته وه لامی نهو پرسیارانه هه موویان قرتیزاوه، چونکه هیهج وه لامیان نیه، به لام له جیاتی وه لامدانه وه، خوا ده فهرموی:

۶- ﴿فَكَبِّكُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوِنُ﴾، واته: له په وپوو خرا نه تیوی، نه وانیش و سه رگره رانه کانیش، واته: بت و صه نه م په رستراوه ساخته کان، له گه ل نهو بیمرادو، بی تا کامانه ی که په رستوو یانن، هه موویان خرا نه تیو دوزه خه وه.

(كَبِّكُوا أَي: كُبُوا فِيهَا كَبًّا بَعْدَ كَبِّ) (كَبِّ) یانی: له په وپوو خرا، له په وپوو که ویتزا، (كَبِّكُوا) یانی: جار له دوی جار، که ویتزا وهك (كَفَّكْف) یانی: جار له دوی جار وازی هینا، له (كَفَّ)ه وه هاتوه.

بویه ش خوا ﴿وَجَوُّدٌ﴾ ده فهرموی: ﴿فَكَبِّكُوا فِيهَا﴾ بت و صه نه مه کان راناوی کوی بو به کارهیتان، وهك راناوی عاقلان، نه یفه رموه: (كَبَّتْ فِيهَا هُمُ الْغَاوِنُ)، نه وه به پیئی تیگه یشتت و عه قلی په رسته ره کانیا نه، چونکه نه وان پییان و ابووه: په رستراوه کان نیراده و عه قل و شعوربان هه به، بویه خوا ی په روه ردگار به پیئی نه وان فهرمایشتی کردوه، (نُزِّلُوا مَنزِلَةَ الْعُقَلَاءِ حَسَبَ عَقُولِهِمْ)! راناوی عاقلانیا ن بو به کارهاتوه، به پیئی تیگه یشتتی نه وان هه په رستوو یانن.

۷- ﴿وَجَوُّدٌ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ﴾، هه روه ها سه ربازه کانی ئیبلیسش پیکرا هه موویان له په وپوو خرا نه دوزه خه وه، به سه ر به کدا خرا نه دوزه خه وه.

۸- ﴿قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ﴾، له حالیکدا که مشت و مرو دمه قالیان بوو، گوتیان، کن مشت و مرو دمه قالیی بوو؟ بیگومان نه وان هه بت و صه نه مه کانیا ن

په رستوون، له نڼو خوځاندا دمه قالیان بووه، نه گهرنا نه هلی به ههشت هه ر سلا م له یه کدی ده کهن، به ږزو حورمه ته وه، به نارامی و ویقاروه، به لآم نه هلی دوزه خ، هه میسه سه رگرمی گالو قالهن، نه گهر ته ماشای نابه ته کان بکه ین هه م لیره، هه م له شوینه کانی دیکه، بُو وینه: ﴿كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أَخْبَهَا﴾ (۲۸) ﴿الأعراف﴾. واته: هه ر کاتیک کومه لیک ده هاتن، نه فرینی ده کرد له دهسته خوشکه که ی، واته نه فرینی ده کرد له کومه لکه ی دیکه، چ شوینه که وتووان له په پره وی لیکراوان، چ په پره وی لیکراوان له وانهی شوینان که وتوون، نه فرینان لیک ده کرد، هه رکامیان به وی دیکه ی گوتوه: به هو ی نڼوهه ټیمه تووشی نه و سزایه بووین و، به م داوه ده بووین، ننجا له حالیکدا که مش و مرو دمه قالیان بوو گوتیان:

۹- ﴿تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا لَفِي ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ﴾، سوئند به خوا ټیمه له گومراییه کی ناشکرادا بووین، وشه ی: (ان لیره ده)، (مُخَفَّفَةً لِلتَّكْوِيْدِ بِدَلِيْلِ وُجُوْدِ اللّٰمِ)، ﴿تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا لَفِي ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ﴾، نه مه بو ټه تکید کردنه وه په چو ن ده زانین و جیاوازی نه و (ان) ه، له گه ل (ان) ی لابردن (نافیه) به چی ده کری؟ جیاوازی به که یان نه و (ل) به که ده لکیزی به و ناوه وه که له دوا ی دی: ﴿اِنْ كُنَّا لَفِي ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ﴾، نه گهر فه رمووبای: (ان کنا فی ضلال مبين) یانی: (ما کنا) به لآم (ان کنا لفي ضلال مبين)، نه مه بو جه ختکردنه وه په، واته: به دنیایی ټیمه له گومراییه کی ناشکرادا بووین، له چیدا؟

۱۰- ﴿اِذْ نَسُوْكُمْ رَبِّ اَلْعٰلَمِيْنَ﴾، واته: له کاتیکدا ټیمه ټیوه مان له گه ل په روه ردگاری جیهانیاندا په کسان ده کرد، نه ی بت و صه نه مه کان! نه ی په رستراوه ساخته و بن ټیوه روه که کان! ټیمه له گومراییه که ی ناشکرادا بووین، (نُسُوْكُمْ) یانی: (مَثَلَكُمْ)، (التَّسْوِيَةُ): (المُعَادَلَةُ وَالْمُمَاثَلَةُ) (تسوية) یانی: وه که یه لیکردن و هاوشویه کردن، یانی: وه که نه و اتمان په کسان ده کردن، وه که نه وان مامه له مان له گه لدا ده کردن، ننجا نا نه مه بناغه ی شيرک و هاوبه ش بوخوا دانانه، شایانی باسه: ټیمه باسیکی تیرو ته سه لمان له باره ی شيرک و هاوبه ش بوخوا دانانه وه کرده، له کوټایی سوږه تی (یوسف) داو گوتوومانه: ریشه ی شيرک و هاوبه ش بوخوا دانان، نه وه په که: جکه له خوا، که سیک، یان دروستکراویک،

وهك خوا مامه لئی له گه لندا بکھی، له ههر پوونکوهه، چ به شیک له پهروه ردگار تیبی و به دپیته راهه تیبی و خاوه ندرارتیبی بخریته پال، یان په کیک له سیفه ته کانی خوا وهک: شیفا هیتان، سه رخستی، یان په کیک له کرده وده کانی خوا، یان په کیک له ناوه کانی خوا، بو به کار به پتربتی، یاخود له پرووی په سرترانه وه، که نهمه جهوه هرو نیوه پوکی شیرکه، یان هندی له دروشمه کانی خوا پرستی، بو بکرین چ دروشمه پواله تیه کان، وهک: پارانه وهو پشت پښ به ست و، هاوار تن به ست و، نوژو، پوژوو، خوا پرستیسه کانی حه چ و نزر و قوربانی، چ شته د پروونیه کان بن، وهک: نهوپه ری خوشویست، نهوپه ری لن ترسان، نهوپه ری سام لیکردن، نهوپه ری به گه وره گرتن، نهوپه ری مل بوکچ کردن، ههر شتیک لهو شتانه ی که ددبت ته نیا بو خوا بن ﷺ، چ له دروشمه پواله تیه کان، چ له سیفه و خه سله ته د پروونیه کان، بو جگه له خوا بکرین، مانای وایه نهو شته ی یاخود نهو که سهی به هاوبه شی خوا داناه، نجا نه وانه ده لین: تیمه له گومرایه کی ناشکرادا بووین، که نیوه مان له گه ل پهروه ردگاری جیهانیاندا به کسان ده کرد.

۱۱- ﴿ وَمَا أَضَلَّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ ﴾، ته نیا تاوانبارانیش تیمه یان گومراکرد، لیره دا مه به ستی پښ کافره کان و هاوبه ش بوخوا دانه ره کانی دیکه به، که گومرایان کردوون به لام سیفه تی تاوانباریان ده داته پال و به وه ده یانناسیتن.

۱۲- ﴿ فَمَا لَنَا مِن شٰفِعِينَ ﴾، نجا باسی حالی خو یان ده کهن که نایا ددبت چ دهره تانیکیان هه بن، ده لین: تیمه هیچ تکا کارانیکمان نین، (الشّٰفِع: الَّذِي يَكُونُ وَاِسْطَةً جَلْب نَفْعٍ لِغَيْرِهِ أَوْ دَفْعٌ ضَرُّ عَنَّهُ)، (شافع) نهو که سبه که ده بیته هوکار بو نهوه ی قازانیک بو نهو مرده بی، یاخود زیانکی لن دوور بخاته وه، واته: ده بیته هوکار له نیوان: تکا له لاکراو و تکا بو کراودا، خوا ی پهروه ردگارو نهو که سهی تکای بو ده کری.

۱۳- ﴿ وَلَا صٰدِقِيٍّ حَمِيٍّ ﴾، ههروه ها هیچ دوست و براده رنکی دل سوژو به په رو ش و نزیکیشمان نیه، (حَمِيٍّ: أَي قَرِيبٌ مُّشْفِقٌ) له (حَم) وه هاتوه، به مانای (سَخَن) واته: گهرم بو، واته: هیچ دوستیکی گیانی به گیانی گهرم و گورمان نیه.

۱۴- ﴿ فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةٌ ﴾، خۆزگه، گه پانه وه به کمان بۆ هه بووايه، (لَوْ) واته: نه گهر، به لآم ليره دا بۆ خۆزگه به کارهاتوه، چونکه له نيوان نهو شته دا که ناگونجی و، له نيوان خۆزگه خواستندا، نهو بۆنهو مونساهه به ته هه يه، نه خۆزگه پڻ خوازراوه که دیته دی، نه نهو شته ش که پهيدا نه بوو (مُمْتَنِع) ه، نه ویش نایه ته دی، نجا بهو مونساهه به ته وه ليره دا (لَوْ) مانای خۆزگه پڻ خواستن ده گه به نڻ، یانی: نه گهر تيمه جارنکی دیکه مان هه بووايه، (کره: أَي مَرَّةٌ مِنَ الْكُرِّ وَهُوَ الرُّجُوعُ) نه گهر تيمه جارنکی دیکه گه رابوواينه وه، به ک ده رفه تی دیکه مان درابووايه، گه راباينه وه بۆ ژيانی دنيا.

۱۵- ﴿ فَتَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾، نجا بوواينه برودار، (فَتَكُونُ) مَنْصُوبٌ لِأَنَّهُ جَوَابُ التَّمَنِّي (فَتَكُونُ) (منصوب) ه چونکه، وه لآمی خۆزگه پڻ خواستنه که به، نه گهر به کجارمان هه بووايه، ببوونايه برودار، خۆزگه به وه ده خوازن، به لآم داری خۆزگه و بریا بۆ هه چ کس به ری نه گرتوه، تاكو بۆ نهوان بهر بگرتی، نجا ته مه وهك خۆزگه خواستنی نهو شاعیره وایه که گوتویه تی:

أَلَا لَيْتَ الشَّبَابَ يَعُودُ يَوْمًا فَأَخْبِرَهُ بِمَا فَعَلَ الْمَشِيبُ

خۆزگه گه نجیتی گه رابايه وه رۆژنك تاكو هه والی پيئدم پیری چی به سه ر هیناوم

به لآم دواي پير بوون و به سالداچوون، گه نجیتی ناگه ریتنه وه، نهوانیش دواي چوونه قیامهت و رۆژی دواي، ناگه ریتنه وه بۆ ژيانی دنيا، نه وه بهس قسه به که، ده بیکه ن، وهك خوا ﷻ له سووره تی (المؤمنون) دا ده فه رموی: ﴿ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿۱۹﴾ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِن وَرَائِهِم بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿۲۰﴾ واته: هه تا کاتیک به کیان مردنی بۆ هات گوتی: خوايه! هکیرنه وه (بۆ ژيانی دنيا) به لکو کرده وهی باش بکه م له وه دا که به جیم هڻسته! [به لآم وه لآمی ده درتته وه به (كَلَّا)] نه خیر، نه وه قسه به که هه ر خوی ده یلن، هه ر خوی بیژه ریه تی و له پشتیانه وه نيوانیک هه به تاكو نهو رۆژهی تیدا هه لده ستیرتته وه و زیندوو ده کیرنه وه، یانی: تازه

پشت پهرده دهن و دهگهونه قوناغیکى دیکه و ژيانیکى دیکه، به پى نهو سیستمه که خوا ﷻ بؤ گهر دوون و ژيانى دنياى داناوه، قوناغ قوناغه، ژيانى دنيا ههيه، ژيانى بهرزخ ههيه، ژيانى ناخير زمان ههيه، قوناغى ههلسانهوه ههيه، لههر قوناغهدا شتيك دهبن، له قوناغهكهى دیکهدا نابى، قوناغى قيامت بهرهنجام و بهرهمى قوناغى ژيانى دنيايه، ههروهها بهرزخهخيش، وهك قوناغىكى كاتى و پاگوزهر.

۱۶- ﴿إِنِّي فِي ذَلِكَ لَآيَةً﴾، به دنيايى لهوهدا كه باس كرا نيشانهيك ههيه، بهلگهيهكى گهروهو گرنگ ههيه، لهسهر نهوه كه دهبن تهنيا خوا بهرسترى، لهسهر نهوه كه پىغهمبهران ههقن، لهسهر نهوه كه پوژى دوايى و ديدارى خوا ههقه، لهسهر نهوه كه بهرنامهو رېبازى راست، بهس نهويه كه خوا به پىغهمبهراندا ناروويهتى بؤ ژيانى نينسان و، بؤ نهوه كه مروّف به شيويهك بڑى كه له لاي خوا پهسند بن، تهويش نهويه كه ژيانىكى تيماندارانه، ژيانىكى راست و ساغ له ههلس و كهوت و ژيانى تاكيى و خيزانى و كؤمهلايهتى و سياسيدا، بگوزهرتن، لهوهدا كه باسكرا بهلگه نيشانهيهكى گهروهو گرنگ ههيه، بؤ ههموو نهوشتانهى باسكران.

۱۷- ﴿وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ﴾، بهلام زؤبهشيان برودار نين، واته: كافرهكانى پوژگارى پىغهمبهر ﷻ ياخود: مروّفابهتى بهرههايى، نه م قورنانه بهس بؤ نهو كاته دانهبزيوه، مهگهر به بهلگهيهك شتيك ديار بن، تاييهت بن به خهلكى نهو كاتهوه، نهگهرنا قورنان بؤ ههموو قوناغهكانى ژيانى مروّفابهتاييه، نهودش كه خوا فهرموويهتى، ههروايه، زؤبهى مروّفهكان برودار نابن، وهك له شوپنى ديكه دد فهرموى:

﴿وَكَثُرُهُمْ لِلْحَقِّ كَرِهُونَ﴾ (۷۰) ﴿المؤمنون﴾

﴿وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّاكِرُونَ﴾ (۱۳) ﴿سبأ﴾

﴿وَمَا يَأْمُرُ أَكْثَرُهُمْ بِاللهِ إِلَّا وَهُمْ مُّشْرِكُونَ﴾ (۱۰۱) ﴿يوسف﴾

تهنانهت ته وانهش که برواش به خوا دینن، زوربه یان هاوبه شدانه ر ده بن، هاوبه ش پهیدا کردن بو خوا، تاوئته ی تیمانه که یان ده که ن، تاوئته ی خواناسیه که یان ده که ن.

(۱۸) - ﴿وَإِنَّ رَيْكَ هُوَ الْحَزِينُ الرَّحِيمُ﴾، به دنیاییه وهش ته نیا پهروه ردگارت زالی به به زه ییه، بالادهستی میهره بانه.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ دهرسی چوارهم ❖

بیتاسہی نهم دہرسہ

نهم دہرسمان له هه زده (١٨) نایهت پیکهاتوه: (١٠٥ - ١٢٢)، ههموو نایهت هکانیش بو به سه رهاتی نوح ته رخان کر اون، هه ره له سه ره تاي ده ستیگردنی بانگکردنی گه له که به وه بو خوا به رستی و پاریزکاری و، به زیوه چوون به پی بهرنامه ی خوا... تا کو نه وه هموو چه ره سه ریانه ی به سه ری هاتن، نه وه هموو که لله په قی و عینادی و بوغراییه ی گه له که ی و، تا کو نغزو بوونی گه له که ی جگه له برواداران له و لافاوه مه زنده دا، که هیچ که سی لی قوتار نه ده بوو..

﴿ كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٠٥﴾ إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا نُنْفِونَ ﴿١٠٦﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٠٨﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١١٠﴾ قَالُوا أَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ ﴿١١١﴾ قَالَ وَمَا عَلَيَّ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾ إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٤﴾ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿١١٥﴾ قَالُوا لَيْنَ لَمْ يَنْتَهِ يَنْشُوحْ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١١٧﴾ فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾ فَانجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلِكِ الْمَشْحُونِ ﴿١١٩﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾ ﴾

مانای ده قوا ده قی نایه تہکان

گه لی نووح پیغهمبه رانیان به درؤ دانا (برویان پییان نه هیتنا) ﴿١٠٥﴾ یاد بکوهه! کاتی نووحی برابان پیی گوتن: نایا پاریز له خوا ناکهن؟ ﴿١٠٦﴾ به دلنایی من رهوانه کراویکی نه میندار (و راست و ساغ) م بۆتان ﴿١٠٧﴾ بۆیه پاریز له خوا بکهن و به قسمه بکهن ﴿١٠٨﴾ هیچ کرته کیشان له بهرامبه ریدا لی دوا ناکه م، پاداشتم ته نیا له سهر (خوای) په روه ردگاری جیهانیانه ﴿١٠٩﴾ بۆیه پاریز له خوا بکهن و، به قسمه بکهن (فه رمانه ریم بکهن) ﴿١١٠﴾ (گه له که ی) گوتیان: چۆن بروات بو بئین له حالیکدا که (ته نیا مروّفه) هیچ و پووچه کان شوونت که وتوون! ﴿١١١﴾ (نووح) گوتی: نجا من چوو زانم نه وان کاتی خوئی چیان کردوه، (تاکو بز انم نایا تۆمه ته که تان گوايه: خه لکیکی نزم و په ست، راسته یان نا؟) نه گهر هه ست و هۆشتان هه بی ﴿١١٢﴾ لیبرسینه وه یان ته نیا له سهر په روه ردگارمه و ﴿١١٣﴾ من (هه رگیز) دهر که رو دوور خه رده وی برواداران نابم (له دهوری خوّم بو رازی کردنی تئوه) ﴿١١٤﴾ من ته نیا ترسینه رو هۆشیار که روه وه یه کی روون و ناشکرام ﴿١١٥﴾ (گه له که ی) گوتیان: نه ی نووح! نه گهر وازنه هیتنی، بیگومان له به رد باران کراوان ده بی ﴿١١٦﴾ (نووح) گوتی: په روه ردگارم! بیگومان گه له که م به درؤیان دانام ﴿١١٧﴾ دجا دادوه ریه کی به کلاییکه روه له نتوان من و نه واندا بکوه، خوّم و بروادارانیک که له گه لمن رزگارمان بکه ﴿١١٨﴾ سه ره نجام تیمه ش خوئی و نهوانه ی له گه لیدا بوون، له که شتیبه پره که دا دهر بازمان کردن ﴿١١٩﴾ دوابی نهوانی دیکه که مابوونه وه (له سهر کوفر) (له توفانه که دا) خنکاندمان ﴿١٢٠﴾ به دلنایی له وه دا نیشانه یه کی مه زن هه یه، به لام زۆره یان بروادارنیز ﴿١٢١﴾ بیگومانیش بهس په روه ردگارت بالآدهستی به به زه یه ﴿١٢٢﴾.

شیکردنەوهی هەندیک لە وشەکان

(الْأَرْدَلُونَ): بە کوردیی بە (هیچ و پووچەکان) لێکم داووتەوه، ئەم وشەو بەعیرەم لەگەڵ ڕێزو ئەدەبی قورئاندا بە گونجاو زانی، ئەگەرنا بۆ وشە (الْأَرْدَلُونَ) جگە لەو وشەیهی بەکارم هێناوه، ڕەنگە وشە دیکەش هەبن، بەلام نینسان دەبێ ورد بێ، کە تەعبیڕیک بەکار دێنن بە پێی ئەو زمانە قسەیی پێ دەکات، تەعبیڕیکی سووک نەبێ، هەلبەتە دەزانم هیچ و پووچ تا ڕاددەیه ک تەعبیڕیکی سووکە، بەلام لەو دەش سووکتر هەبە، (الْأَرْدَلُونَ) (الرُّذُلُ وَالرُّذَالُ: الْمَرْغُوبُ عَنْهُ لِرِدَاةِ تَبِهِ) (رَذُلٌ وَرَذَالٌ) شتیک کە ناویستری لەبەر خراییبانی، ئنجا (أَرَادِلٌ وَأَرْدَلُونَ: جَمْعُ أَرْدَلٍ) (أَرَادِلٌ وَأَرْدَلُونَ) هەردووکیان کۆی (أَرْدَلٌ) واتە: زۆر خراب، وەک گوتم: بە کوردیی مەگەر بگوتری: هیچ و پووچ، دەگونجێ بگوتری: بێ نرخ، پەست و زەبوون، مەبەستیان پێ ئەوهێبووه ئەوانە شۆنتت کەوتوون، بەهوجۆرەن، هەلبەتە ئەوانە شۆن نووح عليه السلام کەوتوون و شۆن هەموو پێغەمبەران کەوتوون، بەزۆری وەک خوا تعالى لە قورئاندا باسی کردو، خەڵکە بیهێزو بێ دەستەلات و، داماوو چەوسێزاوێ کە بووه، بەلام لەچاوی خۆبەزنگرو حوکمرانە ملهووڕەکاندا، ئەوانە هیچ و پووچ و بێ نرخ و بێ مایه بوون.

(لَوْ تَشْعُرُونَ): (الشُّعُورُ: الإِدْرَاكُ بِالْحَوَاسِّ) (شعور) یانی: ئینسان بە هەستەوه رەکان شت بزانی، بەلام جاری واش هەبە (شعور) بۆ عەقل و دەرککردنی عەقل و هۆشیش بەکارهێنراوه، چونکە عەقلیش لە پێی هەستەوه رەکانهوه کەرەستە بۆ دەستەبەر دەکری، ئەو وێنانە بە تۆری شەداوی چاودەگیرین، وەک ئەو دەنگانە هیزی بیستی، هەروەها تامکراوهکان، بۆنکراوهکان، دەستلێدراوهکان، کە بە هۆی پێنج هەستەکانهوه کۆ دەکریتهوه، عەقل دەتوانی دوایی چەمک و واتایەکان بەهۆیانەوه دروست بکات.

(الْمَرْجُومِينَ): (الرَّجَامُ: الْجِمَارَةُ، وَالرُّجْمُ: الرَّمِي بِالرَّجَامِ، يُقَالُ: رُجِمَ فَهُوَ مَرْجُومٌ) (الرَّجَامُ) یانی: بهرد، (رُجِمَ) بریتیه له بهرد پیدادان، بهردباران کران، (المرجومین، المقتولین شَرُّ قَتْلَةٍ) نهوانه‌ی ده کوژرین به خرابترین شیوه، (وَيُسْتَعَارُ الرُّجْمُ لِلرَّمِي بِالظَّنِّ، وَالتَّوَهُّمِ وَالتَّشْمِ، وَالطَّرْدِ) وشه‌ی (رجم) ده شخوارزیته وه بو نه وه گومانی خراب به که سیک ببردنی، یان که سنی به ودهم تاوانبار بکرنی، یاخود قسه‌ی پنی بگوترنی و دوور بخریته وه، هه ندنی له تویره وه وانی قورنان وه ک دوایی باسی ده که یان گوتوو یانه: لیره دا هه ره شه یان لیکردود که قسه‌ی پنی بلین، یانی: تیمه قسه ت پنی ده لین!

به لام له راستیدا نه و مانابه بیتهزه و کیشه و دوژمنابه تیی که له کافره کان له که ل پیغه مبه ران و، شونکنه و تووانی پیغه مبه راندا، له وه که وره تر بووه، که به قسه پنی گوتیان واز بیتن!

(فَتَمَّأَ): واته: دادوه ریمان له نیواندا بکه، له نیوان خوّم و که له که مدا، (الْفَتْحُ: إِزَالَةُ الْإِغْلَاقِ وَالْإِشْكَالِ، وَفَتْحُ الْقَضِيَّةِ فَتَاحاً: فَضَّلَ الْأَمْرَ فِيهَا، وَأَزَالَ الْإِغْلَاقَ فِيهَا)، (فتح) واته: کردنوه، به لام لیره دا به مانای لابردنی شتیکه که داخرابی و لابردنی نیشکالیکه، واته: له کیشه که دا دادوه ری کردو نه و داخراوی و نامویی تییدا بوو: کن له سه ره هه قهو، کن له سه ره هه ق نیه؟ بو ی لابراو نوخته‌ی بو خرابه سه ر پیت.

(الْفَلَاحُ الْمَشْحُونُ): که شتی پنی، (أي: الْمَمْلُوءُ، وَالشَّخْنَاءُ: عِدَاوَةٌ امْتَلَأَتْ مِنْهَا النَّفْسُ، يُقَالُ: عَدُوٌّ مُشَاحِنٌ)، (شحناء) به دوژمنابه تیه که ده گوترنی: که دل و دهروونی نینسانی پر کردنی، ده گوترنی: (عَدُوٌّ مُشَاحِنٌ) فلانکه شه دوژمنیکه که دلی مرؤف پر ده کات له بوغزو تووره‌یی و رق، که واته: (الْفَلَاحُ الْمَشْحُونُ) یانی: که شتی پنی، تیس تاشا وشه‌ی شه حن به کارده هینرنی، بو پر کردن به هه موو جوړه کانیه وه.

مانای گشتی نایه تهاکان

به سه راهاتی نوح و ﷺ که له که یمان - وه ک پیشتیش تاماژم پیندا - له ته فسیری سووردهتی (هود) له کاتی ته فسیر کردنی نایه ته کانی: (۲۵ - ۴۹) دا هیناوه، باسیکی تیرو ته سه یمان کردوه، هه م له پرووی نایه ته کانی قورنان، که هه موویا یمان کۆردۆته وه، هه م له پرووی که پانه وه بو سه رچاوه میژویه کان، نه وهی که ده ستمان پینان که پشتوه، له و باره وه باسیکی تیرو ته سه یمان کردوه، به لام لیته دا هه روا پوخته به ک له به سه راهاتی نوح ﷺ دینین، هه ره وه هی پیغه مبه رانی دیکه ش (علیهم الصلاة والسلام)، تیمه به پیتی نه وه که لیته دا نه و پوخته به هاتوه، تیمه ش هه روا پوخته به کی به سه راهاته که ی دینین.

خوا ده فه رموی: ﴿كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ﴾، گه لی نوح پیغه مبه رانیا ن به درۆ دانان، پروایان پی نه کردن، پینان بیپروا بوون، ﴿إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا نُنْفِقُ﴾، یادبکه وه! کاتی نووحی برایان پیتی فه رموون: نایا پارێز ناکه ن؟ واته: پارێز له خوا ناکه ن، یان پارێز له لیپرسینه وه و سزاو جه زه به ی خوا ناکه ن، که به هۆی کوفرو شیرکه وه به ملتان دادی؟ ﴿إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ﴾، من (له لایه ن خواوه) بو تیه ره وانه کراویکی نه میندارم، واته: راست و ساغم له گه لتان، چیتان پی ده تیم، تیم وه ربگرن، چونکه خوا منی بو لای تیه ناردوه و نوئنه ری خوا م، ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا﴾، که واته: پارێز له خوا بکه ن و به قسم بکه ن، فه رمانه ربیم بکه ن.

﴿وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾، له حالیکدا من هیچ کریتان لی داوا ناکه م له سه ری، له سه ر گه یاندنی نه وه په یامه، چونکه کرێ و پاداشتی من ته نیا له سه ر په روه ردگاری جهانیانه، هیچ چاوه پروانیه کم له تیه

نیہ، ہیچ بارگرنیہ کم بۆتان نیہ، نیشی خۆتانم به خۆتانہ، مه داری خۆم به تیهوه ساز ناکم، ده مه وئی مه داری تیهوه ساز بکه م، ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا﴾ دووباره ده کاته وه، که واته: پاریز له خوا بکه ن و به قسمه بکه ن، فه رمانه بریم بکه ن.

نجا با بزانی که له مله ورو که له ره قه که ی، چی وه لام ده ده نه وه؟

﴿قَالُوا أَنْزِمُ لَكَ وَاتَّبِعَكَ الْأَرْدَلُونَ﴾، نایا بروات بو بئین له حالیکدا هه رچی و په رچییه کانت شوین که وتوون؟ له سووهرتی (هود) دا پئی ده لاین: ﴿وَمَا رَبُّكَ اتَّبَعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَادُوا بِكَ بَارِي الرَّأْيِ﴾ (۲۷) واته: نایین شوینت که وتبئ، جگه له وانه مان که هیچ و پووچن، بئ نرخن، که من، نه وانه ی که رایان زۆر رواله تییه، واته: تیناگهن و زۆر سه رکیلن، لیره ش ده لاین: نایا شوینت بکه وین، له حالیکدا که ته نیا که م و هیچه کان شوینت که وتوون، نه وانه ی که م بایه خن؟ ﴿قَالَ وَمَا عَلِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾، نوح گوئی: من چوو زانم پیتشر چیان کردوه، که له نه نجامی کردوه کانی پیتشو یاندا، ده بی تیه وه نه وه نه جامگیریه تان کردبئ، که نه وان هیچ و پووچ و بئ نرخ و که م بایه خن، لیره دا نوح عليه السلام سه رنجیان بو نه وه راده کیتش، که مرؤف له کرده وه وه له لویسته کانیدا خولاصه ده بیته وه، من نازانم چیان کردوه، تیه وه نه وه تان لی هه لئینجاون، که هیچن؟! دیاره نه وان خۆیان به وه جاخ و په چه له ک و سه رووت و سامانه وه هه لکیشاوه: له بهر نه وه ی پارهم زۆره، ده سه لاتم زۆره، ده وه له مه ندم و خه لک و خزمم زۆره، بۆیه شتیکی گرنگم! نه وانه ش له بهر نه وه ی ره ش و پرووتن بئ توانان، چه وسیتراوه ن، بئ ده سه لاتن، که واته: هیچن، ته ماشا بکه ن! نه وه ته رازووه لسه نگ و لاتهل و بئ ویزدانه به!! سه رووت و سامان و ده سه لاتن حه رام و قۆرخکراویش، بۆیه که وتۆته ده ستی نه وانه، له نه نجامی نه وه دا که سه ته میان کردوه، چه وسیتراوه کانیش بۆیه چه وسیتراونه وه و پرووت و په جال بوون، له نه نجامی نه وه حوکمرانییه سه قه ته دا که نه وانه کردوو یانه، که هه موو شتیکیان بو خۆیان قۆرخ کردوه، بو خزم و حیزبیان، بو ده ورو به ریان، نه وانی دیکه ش بئ ده سه لات

و بئِ چاره که وتونونه ته گۆرئ! نوح الطَّيْلِ: دههوی سهرنجیان رابکیشی بۆ نهوه که نهگه کردهوهی خرابیان بووی، من ناگادار نیم، چونکه به هۆی کردهوهی خرابهوه مرؤف خراب دهبئ، به هۆی هی چاکیشهوه، چاک دهبئ، نهک به هۆی سهروهت و سامانهوه، نهگه رههیی چاک بئ و، نهگه رههیی خراب بئ!

﴿إِنْ حَسَابُهُمْ إِلَّا عَلَى رَبِّي لَو تَشْعُرُونَ﴾، لئیرسینهوهه یان ته نیا لهسه رهروهردگارمه، نهگه تیهه ههست بکهن، نهگه شعورتان هه بئ، من ناچم لئیرسینهوهه یان لهگه لدا بکهم، تئستا بانگیان ده کهم بۆلای خوا، نهوه نه رکی منه، نهما من بئیم هه لئانسه نکئیم، بهو ته رازوو و پتوره لاته ل و لاسهنگه ی تیهه، نهوه کاری من نیهه نهوه شتئکی نالوژئیکیه.

ئنجا نهوان داویان لی کردوه، نهو بروادارانه ده ریکات و دووریان بخاتهوه، بویه ده لئ: ﴿وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ﴾، من ده رکهه برواداره کان نیم، بۆ رازئیرکردنی تیهه، ﴿إِن أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ﴾، من ته نیا ترسینه ره هۆشیار که ره وه به کی روون و ئاشکرام، یاخود روونکه ره وهو ئاشکرکه رم بۆ راستیهه کان.

دووباره گه له سه رکهش و یاخیه که هی، زمانی زبر به کاردئین، هه لبه ته وهک له سووره تی (هود) دا، هاتوه له سووره تی (الأعراف) یش دا، نهوانه که نهو قسانه یان کردوون، ده سترۆیشتوو و بریار به ده ست و خو سه پئنه کان بوون، ﴿قَالُوا لَئِن لَّمْ تَنْتَهِ يَنْتُحِ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ﴾، گوئیان: نهی نوح! نهگه ر واز نه هئینی، تۆ له به رد باران کراوان ده بی، واته: هی دیکه شمان به رد باران کردوون، تۆش ده به ینه ریزی نهوان.

ئنجا ده گونجا ته عبیره که ناوا بووايه: ﴿لَتَرْجُمَنَّكَ﴾ وهک له شوینی دیکه بهو ته عبیره ش هاتوه، به لام نهه ته عبیره: ﴿لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ﴾ مانابه که ی به هئتره، واته: هی دیکه شمان به رد باران کردوون، تۆش وهک نهوان لئده که یین و به مه ره دی نهوانت ده به یین.

ننجا کہ نہوان ہەر له سەر که لله ره قیی و نه سه لماندنی خویمان و، له سەر هه ره شهو گوپه شهی خویمان به رده وام بوون، نووح الطَّيِّبَاتِ هیچ چاری نه ما، مه گهر په نا به ریته بهر خوا، فه رمووی: قَالَ رَبِّ اِنَّ قَوْمِي كَذَّبُوْنِي، په روه ردگارم! که له که م، خه لکه که م میان به درۆ دانا، فَاَفْتَحَ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَبِحَجَّتِي وَمِنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ، ننجا له نئوان من و که له که مندا دادوه ریی بکهو، خوؤم و نهوانه ی له که لمن له برواداران، ده ربازمان بکه، فَاَفْتَحَنَّهُ وَمِنْ مَعَهُ فِي الْمَلِكِ الْمَشْحُوْرِيْنَ، به (ف) ی به دواداهاتن، خوا وه لأمی دایه وه: (تعقیب) یه کسه ر خوئی و نهوانه ی له که لی بوون له برواداران، له که شتیبه پره که دا ده ربازمان کردن، ثُمَّ اَغْرَقْنَا بَعْدَ اَلْبَاقِيْنَ، دوایش نهوانه ی که مابوونه وه، واته: نهوانه ی له سەر کوفر مابوونه وه، یا خود مابوونه وه و سواری که شتیبه که نه بوو بوون، نهوانه مان هه موو خنکندن و له تۆفانه گه وره که دا نغرومان کردن، اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ، له وه دا نیشانه یه کی گه وره هه یه (له سەر راستیی نیمان و، راستیی ریبازی به ندایه تیی بوخواو، شوئنکه وتی پیغه مبه رانی خوا) به لأم زور به بیان بروادار نین، کافره کانی رۆزگاری پیغه مبه ر سَلِّمٌ، هه روه ها کافره کانی هه موو رۆزگاره کان.

بوچی ده فه رمووی: (أَكْثَرُهُمْ)؟

چونکه هه ندیکیان بروادینن، هه یانه بروادینتی و واز له کوفرو شيرك دینتن، وَ اِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ، به دلنیایی ته نیا په روه ردگاریشت زالی به به زه ییه، که واته: پشت به په روه ردگارت به سته، له به رانبه ر دوژمن و ناحه زه کانتدا، که نه و له به رانبه ریان دا زال و ده سترۆیشتوو و بالآده سته، بو تۆو شوئنکه وتوو انیشت، میهره بان و به به زه یی و به په رۆشه.

مهسه له گرنهگان

مهسه له یه کهم:

به درؤ دانانی گه لی نووح عَلَيْهِ السَّلَامُ بؤ پیغه مبه ره که یان و، نامؤزگاریی کرانیان له لایه ن نووح وه عَلَيْهِ السَّلَامُ که پاریز له خوا بکه ن و، گو تریه لسی و فه رمان به رسی وی بکه ن، چونکه نوینه ریکسی نه مینداری خواجه بؤ لایان و، هیچ چاوه پروانیه کیشی لنیان نه:

خوا ده فه رموی: ﴿كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٠٥﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠٦﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٠٨﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجَرْتُمْ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١١٠﴾﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له حهوت برکه دا:

١- ﴿كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ﴾، خه لکی نووح پیغه مبه رانیان به درؤ دانا، بۆچی (تاء التانیث) خراوته سه ر (کذبت)؟ به هوی نه وه وه که وشه ی (قوم) به مانای تۆمهت (امة) یان به مانای کۆمه ل (جماعة) لیکدراوه ته وه، نه گه رنا (قوم) بؤ خوی له پرووی ریزمانی عه ره بیه وه، نیرینه ی مه جازی (المذکر المجازی) به، به لام مانای تۆمهت و کۆمه لی لئ وه رگیراوه، بویه (تاء التانیث)ی خراوته سه ری.

فه رمویه تی: (كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ) له گه ل نه وه شدا که نووح عَلَيْهِ السَّلَامُ به که م پیغه مبه ری خاوه ن تۆمهت بووه و، نه وان ته نیا به ک پیغه مبه ریان به درؤ دانا وه، به لام له بهر نه وه ی نه وان بویه بروایان به نووح نه هیتا وه، نه ک له بهر خودی نووح عَلَيْهِ السَّلَامُ به لکو له بهر په یام و به رنامه که ی، په یام و به رنامه که شی له گه ل

هی هموو پیغهمبه راندا یه که، بویه بروانه هیتان به یه کیک له پیغهمبه ران، وه ک برپوا نه هیتانه به هموویان، چونکه له سونگه نه وه وه برپویان پی ناهیتن، که دان به وه دا ناهیتن: نویتنه ری خوابن، نجا هموو پیغهمبه ران نویتنه ری خوان و، نه گهر برپوات به یه کیکیان نه بوو، که نویتنه ری خوابه، واته: برپوات به هیچیان نیه، نه گهر برپوات به په پیام و وه حیسه که نه بوو، که بو یه کیان هاتوه، واته برپوات به هی تهوانی دیکه ش نیه.

(۲) ﴿إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا نُنْفُونَ﴾، کاتیک که نووحی برپایان پی فهرموون: نایا پاریز له خوا ناکهن؟! ﴿أَلَا نُنْفُونَ﴾، (أَلَا) نامرزی ناگادار کردنه وه یه، یاخود هاندانه، وه ک دده فرموی: ﴿أَلَا تَتَذَكَّرُونَ﴾، (أَلَا) هممهزه (أ) ی ناکهن که تیهویان له ولاتی خوتان وه دهرنا؟ هه نندیکش گوتوو یانه: (أَلَا) هممهزه (أ) ی پرسیار کردنه، له گه ل (لای لابر دن، (أ) (لا) (نُنْفُونَ) نایا پاریز ناکهن؟

(۳) ﴿إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ﴾، من په وانه کراوکی نه میندارم، واته: راست و ساغم له لایه ن خواوه بو تیهوه.

(۴) ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا﴾، نجا پاریز له خوا بکه ن و فرمانبهری من بکه ن، پاریز له خوا بکه ن، وه ک تاکه په رستراوی شایسته ی په رستران، به قسه ی منیش بکه ن، تاکو پی خوا په رستیتان پینشان بده م.

(۵) ﴿وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ﴾: هیچ جوړه کرته کتان لئ داوا ناکهم، واته: له سه ر گه یاندنی نه وه په یامه، هیچ کرته کتان لئ داوا ناکهم و هیچ بارگرانیسه کم بو سهرتان نیه، باری شاننان قورس ناکهم.

(۶) ﴿إِنِّي أَعْلَمُ الْغَيْبِ﴾: کرری و پاداشتی من، ته نیا له سه ر پهروه رگاری جیهانیانه.

(۷) ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا﴾: که واته: پاریز له خوا بکه ن و فرمانبهریم بو بکه ن.

له (صحيح البخاري) دا هاتوه، كه هیرهقل چەند پرسىارىك له ئەبوو سوفيان دەكات لەبارەى پىغەمبەرى خاتەمەوہ ﷺ، ئەبوو سوفيان پرسىارى لى دەكرى: ئايا موحەممەد تاكو ئىستا لەگەل تىوہدا قسەى درۆى كردوہ، خىلافى كردوہ؟ ئەویش دەلى: تاكو ئىستا درۆمان لى نەبىنوہ، بەلام پەيمانىكمان لەگەلى بەستوہ، {ئەو قسەو باسە دواى سولحى حودەبىبىيە بووہ} ئنجا نازانىن چى دەكات؟ هیرهقل پىتى دەلى: {فَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّهُ مَا كَانَ لِيَدَعَ الْكُذِبَ عَلَى النَّاسِ، ثُمَّ يَكْذِبُ عَلَى اللَّهِ} «بۆ خۆت دەزانى كه ناگونجى درۆ لەگەل خەلكى نەكا، كه چى بچى درۆ بەناوى خواوہ بكات!

مهسه لهی دووهم:

نکوولییکردنی گهلی نوح عَلَيْهِ السَّلَام له برؤا پتهینانی و، تانه دانیان له شوین کهوتوانی، بهوه که خه لکی نزم و کهمن و، وه لآمدانه وهی نوح عَلَيْهِ السَّلَام که نه وهک حال و واقعی نیستایان مامه له بیان له گه لدا دهکات و، لئیرسینه وه بیان له سهر خواجه، نه و ته نیا ترسینه رو وشیار که ره وه به:

خوا دهه رموی: ﴿ قَالُوا أَنْزِمُنْ لَكَ وَأَتَّبِعَكَ الْأَرْضُونَ ﴾ (۱۳۱) قَالَ وَمَا عَلِمِيْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿ ۱۳۲ ﴾ إِنَّ حِسَابَهُمْ لِلَّهِ عَلَىٰ رَبِّ لَوِ تَشْعُرُونَ ﴿ ۱۳۳ ﴾ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿ ۱۳۴ ﴾ إِنَّ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿ ۱۳۵ ﴾

شیکردنه وهی نهو پینج، تابه ته له پینج برکه دا:

۱- ﴿ قَالُوا أَنْزِمُنْ لَكَ وَأَتَّبِعَكَ الْأَرْضُونَ ﴾: نایا بروات بو بئین، له حالتیک دا هیچ و پووچه کانت شوین کهوتوون؟ بوچی ده لئین: (نُؤْمِنُ لَكَ)؟ هه ندیک گوتوو یانه: (ل) لیره دا له شوینی (ب) به کار هیتلوه، واته: (النُّؤْمِنُ بِكَ)؟ به لآم نا، یانی: نایا بروا بئین له بهر تو، وایانزانیوه که بروا هیتانه که به قازانجی نوحه عَلَيْهِ السَّلَام، نه یانزانیوه به قازانجی خو یانه، هه لبه ته نهوانه ی نهو دیالوگ و وتوو یانزه بیان له گه ل نوح عَلَيْهِ السَّلَام دا کردوون، بریار به دهست و دهسترۆ یشتوهه کان بوون، ننجا نه مه لیره دا پرسیار کردنتیکه بو نکوولییکردن، واته: چۆن برؤا بو تو دئینن؟

﴿ وَأَتَّبِعَكَ الْأَرْضُونَ ﴾: ته م (و)ه، (واو العالیة)یه، یانی: له حالتیکدا که هیچ و پووچه کان، که م مایه کان، بی نر خه کان، شوینی تو کهوتوون، حاشای نهو نیمانداران هه که شوینی نوح عَلَيْهِ السَّلَام کهوتوون، (الْأَرْضُونَ: سَقَطَ الْقَوْمِ الْمُؤْصِفُونَ بِالرَّذَالَةِ، وَهِيَ الْخِسْفَةُ، وَالْحَقَارَةُ، وَأَرَادُوا بِهِم: الضُّعْفَاءُ وَالْفُقَرَاءُ) (أرذلون) واته: نهوانه ی له خه لکه که، خه لکی کهمن و، وه سف کراون به سیفه تی که میی و

بئٰی نرخیی و، هیج و پووچی، (حاشای نهوان)، مه به ستیان پئی بئٰی ده سه لات و چه وسیتراوه کان و هه زاره کان بوون.

(۲) ﴿ قَالَ وَمَا عَلِيٌّ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾: واته: گوئ: چوو زانم پئشتر چییان کردوه! (أَيُّ شَيْءٍ عَلِيٌّ، وَضَمَّنَ (علمي) معنی اهتمامی، فَعُدِّي بِالْبَاءِ، ﴿ وَمَا عَلِيٌّ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾ | لیره دا وشه ی (علمي) مانای پایه خ پئدانی خراوه ته تئو، بؤیه به (ب) ته ده دای کردوه، یانی: زانیاری من و گرنگی پئدانی من، که ی له وه دایه داخو کاتی خو ی چییان کردوه؟

(۳) ﴿ إِنَّ حَسَابَهُمْ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّي لَوَ تَشْعُرُونَ ﴾، لئپر سیننه وه بیان ته نیا له سه ره پوره دگارمه، نه گهر تئوه هه ست پئیکهن، نه مه به نه فام دانانی نهوانه، تا کو له خو بایی بوونیان و به خو سه رسام بوونیان بشکئنی، ﴿ لَوَ تَشْعُرُونَ ﴾ نه م نه گهر (لو) ه وه لئه که ی قرتئراوه، چونکه پرسته کانی پئشتر، ده یگه به نن، واته: نه گهر هه ستان پئیکرد بایه، نه ده بوو نه و ره خنه یان لئ بکرن، له به ره نه وه ی بئٰی ده سه لاتن و که م توانان، چونکه نه صلی مروؤف کردوه که به تی، من چوو زانم پئشتر چ کرده وه به کیان کردوه! من وه ک ئیستا مامه له یان له گه ل ده کم.

(۴) ﴿ وَمَا أَنَا بِطَارِدٍ الْمُؤْمِنِينَ ﴾، به دئنیایه وه من ده رکه ری برواداران نیم، دو ور خه ره وه یان نیم.

(۵) ﴿ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴾، من ته نیا ترسئنه رئکی پوون و ناشکران، یاخود، ترسئنه رئکم پوونکه ره وه م بؤ راستیه کان.

پوخته ی وه لامی نووح **الطَّبٰتِ**: نه وه به:

نه و تانه یه ی تئوه لئیان ده دن، له لای منه وه نرخی نیه، پئوه ری من بؤ هه لئه سه نگاندن، کرده وه کانئانه، نه ک مال و سامانیان، بؤیه ده فه رموی: ﴿ وَمَا عَلِيٌّ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾ من چوو زانم داخو چییان کردوه؟ چونکه جه وه ره ی مروؤف و نرخ و پایه ی له تئو کرده وه کانئیدا شئیر دراوه ته وه، نه گهر چاکی کرد، نه و مروؤفه چاک ده بئٰی و، نه گهر کرده وه کانئیشی خراپ بن، خراپ ده بئٰی.

مهسه لهی سته م:

هه ره شه کردنی گه لی نوح علیه السلام به بهرد بارانکردنی، نه گهر واز نه هینتی و، په نا بردنی نوح علیه السلام به پهروه ردگاری، که دادوه رییان له بهیندا بکات، خوئی و برواداران ده ریز بکات و، رزگار بوونیان له که شتیبه پره که داو نغرو بوونی کافره کان:

خواد هه فرموی: ﴿ قَالُوا لَئِن لَّمْ تَنْتَهِ يَنْتُحِ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿١١٦﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي قَوْمٌ كَذَّبُونَ ﴿١١٧﴾ فَأَفْتَحَ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجَّيْتَنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾ فَأَنْجَيْتَهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلِّ الْمَشْحُونِ ﴿١١٩﴾ ثُمَّ أَعْرَفْنَا بَعْدَ الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾ ﴾

شیکردنه وی نهو چهوت نایه ته، له ههشت برگه دا

١- ﴿ قَالُوا لَئِن لَّمْ تَنْتَهِ يَنْتُحِ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴾، بینانگوت: نهی نوح علیه السلام! نه گهر واز نه هینتی، ده سته برداری په یامه کت نه بی، (بیکومان زله زله و ده ستر ویشتووانی که له که ی وایانگوتوه) به دلنمایی له بهرد بارانکراوان ده بی.

هیچ که سیک توانای نه وی نه بووه، نه له پاردوو داو نه تیستاش هه ره شه له خه لک بکات: بهرد بارانت ده که م و، له سیدارهت ددهم، نهوه دپاره هوکمرانه خو سه پینه کان بوون، به لئ لیره دا خوی پهروه ردگار هه ر به ناوی که له که به یوه، ددوی، چونکه نهو خو سه پینه نه که خه لکه که له گه لیان بووه، مانای وایه وه که خه لکه که شته که ی کردی وایه، نهو خه لک و جه ماوه رهش که له گه ل نهو حیزبه عهلمانیه نه یه و، ده نگیان پی ددهاو، نه زویریان بو دکات و، سه ریان ده خات و کاره کانیاں بو راده په ریتتی و، پشتیان دگرن له سه ر ناهه ق، هه موویان به ک حیسایان هه یه له قیامه تدا، نهوه نیه کابرا بلتی: خوابه! من بهس بو موو چه که له گه لیان بووم!! نه گهر تو نه بووای و نهو نه بووایه و نه م نه بووایه، به تهنی نه یاننده توانی، نهو سته مه بکه ن، کاتیک خه لک ده که وینته پیش سته مکارو نهویش لئی ده خوړی وه ک

مەرۈ بزن، خۇيان لى دەكات بە گاوان و شوان، خەلكىش دەچىتە سەر سروشتى پەشە
 و لاخ و نازەل، ھەر كەستىك خۇي لى بكات بە گاوان و شوان، پىشى دەكەۋى، ماناى
 واىە ھەمان ھوكمى ئەويان ھەبە، ۋەك خوا دەفەرمۇي: ﴿ أَحْسِرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَرْجَاهُمْ
 وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٢٢﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَأَهْدُوهُمْ إِلَى صِرَاطِ الْحَنِيمِ ﴿٢٣﴾ ۋالصفات، واتە: كۇيان
 بگەنەۋە (پەيچەكيان بدەن خۇيان بگەنەۋە) ستەمكاران و ئەوانەى ھاۋۋىنەشيان بوون،
 (لەگەلىان دابوون و پەپەروويان لى كىردوون)، وپراى ئەو شتانەى دەپانپەرستى، بەرەو
 دۇزەخ پەيچەكيان بدەن، ھەموويان پىنكەۋە.

كەۋاتە: ﴿ قَالُوا لَئِن لَّمْ يَنْتَهِ يَنْحُحْ ﴾، واتە: دەستپۇشتوۋە خۇ بەزلىگرەكان،
 كوتيان، بەلام بە ناۋى خەلك و كۇمەلگاۋە قسەيان كىردو، چۈنكە خەلكەكە
 لەگەلىان بوۋە لە بەرانبەرياندا بىدەنگ بوۋە، ئەوانىش شوپىنكەۋتى كوتىرانەى
 خەلك بۇيان و، لەخزمت دابوونى خەلكيان قۇزىتۆتەۋەو گوتوويانە: ئەو خەلكە
 ھەموۋى لەگەل تېمەپە! لە حالىكىدا كە ھەركام لەو خەلكە، ئەگەر دللى خۇي
 كىردبايەۋە، سەد نەفرىنيان لى دەكىردن، بەلام ئەۋە بايى فلسىكە، چۈنكە تۇ
 مادام بە كىردەۋە لەگەلى بوۋى و لە خزمتەى دا بوۋى، ئەو مەدارى خۇي
 بە تۇ ساز كىردەۋ، تامانجە ناشەرعييەكانى خۇي بە تۇ جىبەجى كىردوون و
 دۇزەبەتى ھەقى بە تۇ كىردەۋ، تۇي بەگۇ ھەقدا كىردەۋ! نىجا ئەۋە لەسەردەمى
 نووحىشدا ﷺ ۋابوۋە، تىستاش و دواى تىستاش ھەروايە.

ھەربۇيەش لە تەفسىرى سوۋرەتى (الأعراف) دا باسىكى سەربەخۇمان لەو
 بارەۋە كىردەۋ^(١)، كە خوا ﷻ باسى ئەوانە دەكات، پەپەروويان لىكرادەۋ، ئەوانەش
 كە پەپەروويان كىردەۋ، ئەوانەى شوپىنكەۋتوۋى ستەمكاران بوون و ستەمكارانىش، كە
 خۇاي پەروەردگار پىيان دەفەرمۇي: ﴿ لِكُلِّ ضَعْفٍ وَلَكِنْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٤﴾ ۋاتە:

(١) ھەروەھا لە تەفسىرى سوۋرەتى (سبا) يش دا كورته باسىكىمان لەوبارەۋە كىردەۋ لە كاتى
 تەفسىركىردنى ئايەتى: (وَلَوْ رَكَبْنَا إِذِ الْقُلُلِ مَوْتِكُمْ مَوْفُورَتِكُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَرَجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ
 الْقَوْلِ ...) دا.

بؤ هر کامیکان سزای دووچهند ههیه، به لأم تَبَوَه نازانن، سته مکاره کان و حوکمرانه خۆسه پینه کان، بۆیه دووقات سزا ددرتین، له بهر گوناھی خۆشیان و، که نهو خه لکه شیان به دوا ی خویان داوه، شوینکه وتوووه چهوسیتراوه کانیش، له بهر خۆشیان سزا ددرتین و، له بهر نهوهدش که نهو فیرعهون و طاغووت و خۆسه پینانه یان به سه ر خویانه وه کردوونه ملۆزم، نه گهر نهو خه لکه نه بووايه نهوانه نه ده بوونه ملۆزم.

﴿لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ﴾، نه گهر وازنه هینی بیگومان له بهر دباران کراوان، ده بقی، (الرَّجْمُ: الرَّمِي بِالْحِجَارَةِ: أَي الرَّجَام) (رجم) نه وه یه به رد به شتی کدا بده ی، (رجم) بانی: به رد، هه ندیک گوتوو یانه: واته: له جینو پیدراوان و قسه پینگوتراوان، ده ی! به لأم نه خیر، کیشه که ی تیان نهو حوکمرانه خۆسه پینانه و نوح عليه السلام، هه روه ها پتغه مبه رانی دیکه ش، زۆر له وه گه وره تر بووه، به قسه پینگوتن و جینو پیدان وازیان لی بینن!

٢- ﴿قَالَ رَبِّ إِنِّي قَوْمِي كَذَّبُونِ﴾، نوح عليه السلام پارا به وه و گوتی: په روه ردگارم! به دنیایی گه له که م، (خه لکه که م که م بو لایان نیردراوم) میان به درۆ دانا، نه مه رنخۆشکردنه که دوا یی نزیان لی بکات، وه ک له سوورته ی (نوح) دا هاتوه، ده فه رموی: ﴿وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْنِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا﴾، واته: په روه ردگارم! تاقه وار له کافره کان مه هیتله، که سیان لی مه هیتله، چونکه وه ک له وی ده فه رموی: ﴿إِنَّكَ إِن تَذَرَهُمْ مُّبْتَلُواْ عَبَادَكَ وَلَا يَلْدُواْ إِلَّا فَاِجْرًا كَفَّارًا﴾، نهوانه وا گومرا بوون، هه رچی لیشیان ده بقی هه ر گومرا به.

٣- ﴿فَأَفْتَحَ بَيْتِي وَبَيْنَهُمْ فِتْنًا﴾، دادوهری له تیان من و نهواندا بکه، دادوهریه ک که شایسته ی خۆته، واته: حوکمان له تیاندا بکه.

٤- ﴿وَوَجَّحْنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾، خۆشم و نهوانه ی له گه لمدان، له برواداران پرگارمان بکه، واته: پرگارمان بکه لهو تۆفانه ی که دبی، یان پرگارمان بکه لهو سته م و هه ره شه و گوره شه ی کافره کان.

(۵) ﴿ فَأَجْنِبْنَاهُ وَنَمَّعَهُ فِي الْمَالِكِ الْمَشْحُونِ ﴾، به کسه ر دوای نه وه خوئی و نه وانهی له گه لئی بوون، له که شتییه پره که ده، ده ربازمان کردن، پرگارمان کردن، به (ف) ی به دواداهاتن (تعقیب) هیناویه تی، (المشعون) یانی: (المطلوه) پرکراو، له بهر نه وه ی که شتییه که پر کرابوو، همم له و پروادارانه ی که له خزمهت نووحدا بوون، همم له هه ر کام له ناژه له کان و په پره وره کان، له وانهی تویمان نه برپته وه وه نه فه وتین، نه وانهی که له ناودا ده خنکین، له هه ر کامیکیان جووتیکی سوار کردوه.

(۶) ﴿ ثُمَّ أَعْرَفْنَا بَعْدَ الْبَاقِينَ ﴾، دوایش نه وانهی که له کوفردا مابوو نه وه، له سه ر کوفر به رده وام بوون، نه وانهمان خنکاند و نغرومان کردن.

(۷) ﴿ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴾، به دنیایی له وه دا نیشانه به کی گه ورده هه به، به لآم زور به یان پروادار نه بوون، واته: له وه دا نیشانه هه به، که خوا دوسته کانی خوئی ده رباز ده کات و، دوژمنه کانی ده فه وتین، به لآم له کاتی خویدا.

(۸) ﴿ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴾، به دنیایی ته نیا په روه ردگاری تو زور زال و بالادهسته و، زوریش میهره بان و به به زه بیه.

که واته: پشتی پی به سه ته و بن منهت به له دوژمنه کانت، دنیاشبه که خوا دۆستانی خوئی ویل ناکاو، پشتگوئی ناخات، به لئی تووشی نازارو نارچه تیسی ده بن، به لآم هه ر کات حکمه تی خوا خواستی، دوژمنه کانی ده فه وتینتی و، نیمانداره دوسته کانی خوئی ده رباز ده کات.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ **دەرسی پینجەم** ❖

بِنَاسِهِ لِمَ دَهْرَسِه

نهم دهرسه‌مان له ههژده نایهت پینکها توه: (۱۲۳ - ۱۴۰) که هه‌موویان ته‌رخانگراون بۆ پوخته‌یه‌ک له به‌سه‌رهاتی هه‌وود **النَّجْمِ** و گه‌له‌که‌ی عا، هه‌ره له ده‌سته‌پینکی بانگه‌وازیه‌وه له‌گه‌لیان به‌ره‌و خواپه‌رستی و پاریزکاری، هه‌تا فه‌وتانیان به هۆی مله‌وو‌ری و خو بزلگریانه‌وه، به‌باه‌کی زۆر به‌هیز، که چه‌وت رۆژو هه‌شت شه‌وان بی پسانه‌وه له دژیان هه‌لیکرد، وه‌ک له شوینه‌کانی دیکه‌ی قورن‌اندا هاتوه:

﴿وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ﴿٦﴾ سَحَرَهَا عَلَيْهِمْ سِنَعُ الْيَالِ وَتَمَيَّنَتْ أَيْامُهُمْ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَى كَأَنَّهُمْ أُعْجَازٌ مُّخْلِ حَاوِيَةٌ ﴿٧﴾﴾ **العاقبة**.

واته: به‌لام هه‌رچی گه‌لی عا، به‌باه‌کی زۆر ساردی له‌سنوور ده‌رچوو، فه‌وتینان، که چه‌وت شه‌وو هه‌شت رۆژان خوا له دژیان هه‌لیکرد، بنبری کردن، خه‌لکه‌که‌ت ده‌بینی له شارو ولاته‌که‌ی خو‌یان دا که‌وتبوون به‌مردووی، وه‌ک بنکی دار خورما که‌وتوووه‌کان.

دارخورما که ده‌که‌وی و بنکه‌که‌ی ده‌میتینه‌وه، به‌و شیوه‌یه ده‌هاتنه به‌رچاو.

﴿كَذَبَتْ عَادُ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٣﴾ إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا نَتَقُونَ ﴿١٣٤﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٣٥﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٣٦﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٣٧﴾ أَنْتَبُونَ بِكُلِّ رِيحٍ مَّائَةٍ تَعْبَثُونَ ﴿١٣٨﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴿١٣٩﴾ وَإِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ ﴿١٤٠﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٤١﴾ وَاتَّقُوا الَّذِي أَمَدَّتْكُمْ

بِمَا تَعْلَمُونَ ﴿١٣٢﴾ اَمَّا ذٰلِكَ فَلَا يَنْعَمُ وَيَنْبَغِي ﴿١٣٣﴾ وَحَسْبَتْ وَعِوَيْنَ ﴿١٣٤﴾ اِنِّيْ اَخَافُ عَلَيْكُمْ
عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿١٣٥﴾ قَالُوْا سَوَءًا عَلَيْنَا اُوْعِظْتَ اَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَارِثِيْنَ ﴿١٣٦﴾
اِنَّ هٰذَا اِلَّا خُلُقُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٣٧﴾ وَمَا مَعْنٰ بِمَعْدِيْنَ ﴿١٣٨﴾ فَكَذَّبُوْهُ فَاَهْلَكْنٰهُمْ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ
لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٣٩﴾ وَاِنَّ رَيْكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿١٤٠﴾

مانای ده قواو ده قی نایه تہ کان

(گہلی) عاد پتغہ مہرانیان بہ درو دانان (بروایان پی نہ ہینان) ﴿١٣٢﴾ یاد
بکہوہ! کاتیک ہوودی برایان پتیکوتن: نایا پاریز (لہ خوا) ناکہن! ﴿١٣٦﴾ بیگومان
من بو نیتوہ پتغہ مہرانیکی نہ میندار (راست و ساغ) م ﴿١٣٥﴾ دەجا پاریز لہ خوا
بکہن و، بہ قسم بکہن ﴿١٣٣﴾ ہیچ کرشتان لہ بہرانبہریدا لی داوا ناکہم،
پداشتم تہنیا لہ سہر پەرودہ دگاری جیہانیانہ ﴿١٣٧﴾ نایا ہہروا بہ ہوہنتہ (بی
نامانجیکی پیوست)، لہ ہہموو بہر زایان (بینایہ کی) نشانہ (ناسا) دروست
دہ کهن! ﴿١٣٨﴾ ہہروہا کوشک و تہلاران (لہ سہر حیسابی خہ لکی پەش و پروت)
دروست دہ کهن (بہ خہ بالی خوتان) بہ ہیوای نہوہی ہہر ماوبن (لہ ژایانی
دنیا دا بہ ہوی کوشک و بالہ خانہ و شوتنی مہ حکمہ مہوہ)؟! ﴿١٣٩﴾ ہہر کاتیکیش
بو سزادان پەلامار (ی کہ ساتیک) تاندا، ملہورانہ و تیکشکینہ رانہ سزاو پەلامار
دہ دهن ﴿١٣٦﴾ دەجا پاریز لہ خوا بکہن و، بہ قسم بکہن (فہرمانبہریم بکہن) ﴿١٣٦﴾
ہہروہا پاریز لہو کہ سہ بکہن، نہوہی خوتان دہ زانن پیداون ﴿١٣٣﴾ نازہ لہ کان
و کورانی پیداون ﴿١٣٧﴾ ہہروہا باخ و کانی و سہرچاوہ کان ﴿١٣٦﴾ بہ راستی من
مہ ترسی نازاری پوژنکی مہ زنم لیتان ہہیہ ﴿١٣٥﴾ (گہ لہ کھی) گوتیان: یہ کسانہ
لہ لمان ناموژگاری بکہی، یان لہ ناموژگاری بکاران نہی ﴿١٣٦﴾ تہ مہ (کہ تو
پہ خنہی لیدہ گری و، ہہو لی گورینی دہ دہی) ہہمان نہریت و خووی پتسووانہ

(رَبِّي نَادِهِنَّ دَهْ سَتَكَارِي بَكَهِي) ﴿١٧٧﴾ تيمهش له سزاداران نابين (زاست نيه خوا سازمان بدات) ﴿١٧٨﴾ سه ره نجام به درويان داناو، تيمهش فهواتندمانن، بيگومان! له وهدا نيشانه يهك (ي گهوره) هه يه، به لام زور به يان بروادار نين ﴿١٧٩﴾ ته نيا په ره وه ردگار يشت بالآده ستي ميهره بانه ﴿١٨٠﴾.

شیکردنه وهی هه نديک له وشه کان

(رَبِيْع): (الرَّبِيْعُ: الْمَكَانُ الْمُرْتَفِعُ الَّذِي يَبْدُو مِنْ بَعِيدٍ الْوَاحِدَةُ: رِبْعَةٌ) (ربيع) به شويتیکی به رز ده گوتری، که له دووره وه دياره، نه مه ناوی (جنس) ه، تاکه که ی برتیه له (ربيعه) يهك شويتی به رز.

(ءَايَةٌ): (عَلَامَةٌ ظَاهِرَةٌ) نيشانه يهكی ناشكرا، واته: نهو شتانه ی دروستی ده کهن له دوور، وهك نيشانه يهك و دروشمیک ديارن.

(مَصَانِعُ): ههم به مانای کوشکه کان ليکدراوه ته وه، کوی (مَصْنَع) ه، که (مَصْنَع) ههم به مانای (صهريج الماء) ليکدراوه ته وه، نه وهی ناوی تيدا کؤکراوه ته وه، کاريز، ههوز، ههم به مانای شويتی جوان و پئک هاتوه.

(بَطْشُ): (التَّبَشُّ: تَنَاوُلُ الشَّيْءِ بِصَوْلَةٍ) (بَطْش) برتیه له وه به زه بر پر بده يه شتيك.

(جَبَّارِيْنَ): (الْجَبَّارُ: الْمُتَعَالَى عَنِ قَبُولِ الْحَقِّ، وَيُقَالُ لِلْقَاهِرِ غَيْرُهُ: جَبَّارٌ) (جبارين) کوی (جَبَّار) ه که سيکه له بارمبه ره هه قيدا خوی به به رز بگري و، که سيك مل به جگه له خوی که چ بکات پئی ده گوتری: (جَبَّار)، که ستم بکات جگه له خوی.

(خُلُقُ الْأَوَّلِينَ): (أَيُّ خُلُقٍ أَسْلَفِيهِمْ وَأَسْوَأُهُمْ، فَلَا يَقْبَلُونَ مِنْهُ عَذْلًا وَلَا مُلَامَةً) که ده لين: نهی هوود! نه وه هه ره نرتی پيشو و امانه، واته: نهوان سه رمه شقی تيمه ن، بويه قبول ناکه ين، سه رکونه ناراسته ی نهوان بگري و په خنه يان لي بگيري.

مانای گشتیی ئایەتەکان

بەسەرھاتی ھوود عَلَيْهِ السَّلَامُ و گەلەکەیی (عاد) مان بەتێرو تەسەلیی لە تەفسیری سوورەتی (ھود) دا خستۆتە ڕوو، لە کاتی تەفسیر کردنی ئایەتەکانی: (۵۰ - ۶۰) دا، بۆیە لێرە بەختراپی بەسەریدا دەڕۆین.

خوای تَعَالَى لە دواي بەسەرھاتەکانی مووسا و ھاروونی برای (عليهما الصلاة والسلام) و، گەلەکەیان لە گەڵ فیرعون و گەلەکەیدا، پاشان بەسەرھاتی ئیبراھیم عَلَيْهِ السَّلَامُ لە گەڵ بابی و گەلەکەیدا، دواي بەسەرھاتی نووح عَلَيْهِ السَّلَامُ لە گەڵ گەلەکەیدا، ئنجا بەسەرھاتی ھوود عَلَيْهِ السَّلَامُ و گەلی (عاد) مان، بۆ دەگێڕیتەو، کە یەکەمجار بۆ پیغەمبەری خاتەم عَلَيْهِ السَّلَامُ و، ھاودلانی بەرزی خوا لێان رازی بێ، بوو، کە ئیووش وەک ئەو پیغەمبەرانیە خۆراگر بن، ئەوانە سەرمەشقی ئیوون، ھەرودھا ئەو بروادارانەیی کە لە خزمەتیان دا بوون.

ھەرودھا ھۆشداریی و ترساندنیش بوو بۆ ئەیارەکانیان، کە ئیووش ئەگەر لەسەر ئەو حالەتان بەردەوام بن، بەمەردی ئەو گەلە کافرانی ئەو پیغەمبەرانی (عليهم الصلاة والسلام) دەچن.

دەفەرمووی: ﴿كَذَّبَتْ عَادَ الْمُرْسَلِينَ﴾، گەلی عاد پیغەمبەرانیان بەدرۆ دانان، دیارە لەو کاتیدا ھەر ھوودیان پیغەمبەر بوو، بەلام بێگومان لەبەر ئەوە ھوودیان بەدرۆ داناو، کە پەيامێکی ھیناوە، ئەوان برۆیان بەو پەيامە نەبوو، برۆیان بەو راستییانە نەبوو کە ئەو پەيامە گرتوونە خۆی، ئنجا پەيامی ھەموو پیغەمبەرانیش (عليهم الصلاة والسلام) لە ئیوودپۆکدا وەک یەک بوون، واتە: کەسێ برۆا بەیەکتێ لە پیغەمبەران نەکات، لەبەر پەيامەکیان، مانای وایە ھەر لەبەر ئەوە برۆا بە ھیچیان ناکات.

﴿إِذْ قَالَ لَهُمُ اتَّوَعُّوا هُوَذَا لَا تَقْفُونَ﴾، یاد بکوهه! کاتیک هوودی برایان پتی
 گوتن: نایا پاریز ناکهن، واته، پاریز له خوا ناکهن، یاخود: پاریز لهو به لآو
 موصبه تانه ناکهن، که به هوئی کوفره وه به سه رتان دین، یاخود: پاریز ناکهن
 له سزای خوا له پوژی دوا بیدا، ﴿إِنِّي لَكُرَّسُوءٍ أَمِينٌ﴾، من به دلتیایی بو
 تیوه په وانه کراویکی نه میندارم، راست و ساغم، بۆتان دلسۆزم، ﴿فَأَنْقَرُوا اللَّهَ
 وَأَطِيعُوا﴾، ده جا پاریز له خوا بکهن و به قسه م بکهن، فه رمانه ریم بکهن،
 چونکه من پتی خواتان پیشان ده دم ﴿وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجَرْتُمْ
 إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾، هیچ جوړه کرته کیشان له به رانه بریدا، له به رانه بر
 نهو په یامه دا که پیتان ده گه به نم، لی داوا ناکه م، کری و پاداشتی من ته نیا
 له سه ر په روه ردگاری جیهانیانه، دلتان نه ترستی بلین، په نگه کاری خوئی به تیمه
 بت! کاری خوتانم به خوتانه، نه کاری خوم، دمه هوئی مه داری تیوه ساز بکه م،
 نه کاری مه داری خوم، نه وه زور زور گرنگه بو شوینکه وتوانی پیغهمبه ران (علیهم
 الصلاة والسلام) پیغهمبه ران که به قسه وایانفه رمووه، خوا فه رمووه تی وایان،
 به کرده وه ش هه روا بوون، گرنگه شوینکه وتوانی پیغهمبه رانیش، به قسه ش و به
 کرده وه ش واین، هیچ چاوه پوانیه کیان له خه لک نه بت.

ننجا هوود سه رزه نشتیان ده کات و ده فه رموی: ﴿أَتَيْتُونَ يَكُلُّ رِيعَ آيَةٍ
 تَعْبَتُونَ﴾، نایا له هه ر به رزاییه که قه لآو باله خانه یه که دروست ده که ن وه که نیشانه
 له دووره وه دیار بیت، ﴿تَعْبَتُونَ﴾ واته: هه روا به هه وه نته بتی نامانجیکی
 پتویست، بهس بو خو هه لیشان و خو رانان به سه ر خه لکی په ش و پروت دا، نهو
 قه لآو باله خانه به رزانه دروست ده که ن؟ ﴿وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَعْلَمُونَ﴾،
 هه روه ها کوشکان دروست ده که ن، یاخود نهو شتانه ی دیکه دروست ده که ن،
 (مصانع) کوئی (مضنعه)، هه ر بینایه که که دروست ده کری، کوشک بیت، قه لآبت،
 کاریزی ناو بت، هه وزی ناو بت، هه رچی بتی دروست بکری، به ورده کاری و
 به کارامه یی (مصانع) ی پتی ده گوتری، (مصانع) دروست ده که ن بو نه وه ی

به لکو میننه وه، هه ر ماوین له ژباندا، ﴿وَإِذَا بَطِشْتُمْ بَطِشْتُمْ جِبَارِينَ﴾ کاتی پهلاماریش ددهدن و سزای خه لک ددهدن، زور دلره قانه و مله و پورانه سزا ددهدن، تیده په رینن له سزا داند، ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا﴾، چار تکی دیکه پیتان ده لیم: به قسم بکه و، پاریز له خوا بکه، ﴿وَأَتَّقُوا آلِيَّ الَّذِي أَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ﴾، خوستان له سزاو لیبیچینه وهی نهو که سه پاریزن که نه وهی ده یزانن، به تیوهی به خشویه (أمَدُّكُمْ) یانی: (أنطاکم) پتیداون، (إمداد) نه و به جار له دوی جار شتیک به که سیک بدهی، (أَمَدَةٌ، مُدَّةٌ، إِمْدَادٌ) یانی: به رده و ام خوا ﷻ نه وهی که ده یزانن، پیتان دده داو پتی داو.

دوایی پوونی ده کاته وه نه وهی که پتیداون چیه؟ ﴿أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَمٍ وَبَيْنَ﴾ خوا ﷻ نازه لان و کورانی به تیوه داو.

هه ندیکیش گو توویانه: (بئین) واته: مندال به گشتیی، کورو کچ، به لام نه گهر و ابایه ده یفه رموو: (أولاد)، (بئین) واته: کوران، نه وان زیاتر کورپان به پشت و هیزی خوین ده زانی، لیره دا به پتی عه قلی نه وان، پیغهمبه ره که یان ﷻ نه وانی دواندوه، نه وان نافره تیان پی هیچ نه بووه، پیغهمبه ره که شیان به پتی عه قلی نه وان دواندوونی، نه گهر فره مووبای کچی پتیداون، ده یانگوت: کچ چیه؟ به لام ده فهرمیوی: هه م نازه لئی پتیداون و هه م کورانیسی پتیداون، نه وانه ش نیعمه تی خوان ﴿وَحَحَّتْ وَعُيُونُ﴾، هه روه ها باخ و بیستانه کانی پتیداون و کانی و سه رچاوه کانیسی بو ره خساندوون، پاریز لهو که سه بکه که هه موو نهو نیعمه تانه ی پتیداون، ﴿إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾، به دناییی من مه ترسیی نازارو سزای روژ تکی مه زرم لیتان هه یه، نه گهر له سه ره نهو حاله ی تپیدان به رده و ام بن، ﴿قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَطَّتْ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ﴾، پتیدان گوت: به نسبت تیمه وه به کسانه، به کسانه له سه ره تیمه، ناموژگاریی بکه ی، یا خود له ناموژگاریی کاران نه بی، قسه کانی هوودیان به ناموژگاریی (وعظ) لیکداوه ته وه، واته: تو به س ناموژگاریی کار تکی، ناموژگاریی بکه ی، یان نه بکه ی، هه روه ک خو مانین، هیچ له حالی تیمه ناگوژی، ﴿إِنْ هَذَا إِلَّا خَلْقُ الْأَوَّلِينَ﴾.

آ- نه‌وی که ٲیمه له‌سه‌رینی، هه‌مان داب و نه‌ریتی ٲیشوو‌ه کاٲمانه‌و، ٲیمه له‌سه‌ر نه‌وه به‌رده‌وام ده‌یین.

ب- یاخود: نه‌وه که خه‌لک دٲن و ده‌رۆن، جیل دوا‌ی جیل دٲن، نه‌م سه‌ر زه‌وییه به‌جٲ دٲلن، عاده‌ت و نه‌ریتی ٲیشوو‌ه‌کان هه‌ر وابوو‌ه، خوانه‌بووه که ٲیشوو‌ه‌کانی ٲیمه‌ی فه‌وتاندوون، به‌لکو هه‌روابوو‌ه.

ج- واتایه‌کی دیکه‌ی نه‌وه‌یه له‌ٲیش ٲیمه‌شدا که سانی دیکه‌ی وه‌ک تۆ بوون، هاتوون به‌ ناوی خواوه وه‌ک ٲیغه‌مه‌ر قسه‌یان کردوه، به‌لام به‌ قسه‌یان نه‌کردوون، ٲیمه‌ش هه‌ر وه‌ک وان به‌رده‌وام ده‌یین.

﴿ وَمَا عِنَّمَا مِعْدَابِينَ ﴾، ٲیمه له‌ سزادراوان نین له‌لایه‌ن خواوه: ﴿ فَكَذَّبُوهُ ﴾ به‌درۆیان دانا، له‌ هه‌موو روویکه‌وه به‌ درۆیان دانا:

آ- گوٲیان: نه‌ تۆ نوٲینه‌ری خوا‌ی و، نه‌ خوا‌یه‌ک په‌یام و به‌رنامه‌ی ناروده.

ب- نه‌وه‌ک تۆ ده‌لٲی وایه، که ٲیشوو‌ه‌کان نه‌وانه‌ی به‌ قسه‌ی ٲیغه‌مه‌رانیان نه‌کردبٲ خوا‌ سزای دابن، نه‌وانه هه‌یچیان راست نین.

﴿ فَأَهْلَكْنَهُمْ ﴾، به‌ (ف)‌ی (تعقیب)، یاخود به‌ (ف)‌ی (جزائیه)‌یانی: له‌ سزای نه‌وه‌دا فه‌وتاندمانن، یاخود دوا‌ی نه‌وه که ته‌واو ده‌رکه‌وت به‌ درۆیان داناو، په‌یامه‌که‌یان قبوول نه‌کرد، فه‌وتاندمانن و له‌به‌ینمان بردن، ﴿ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴾، به‌راستی له‌وه‌دا نیشانه‌یه‌کی گه‌وره به‌رچاو هه‌یه، به‌لام زۆبه‌یان بروادارنین، ﴿ وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴾، به‌ دنیایی به‌س په‌روه‌ردگاریشت بالاده‌ستی میهره‌بانه، که‌واته: پشتت به‌و قایم بٲ، له‌ به‌رانبه‌ر دوژمن و ناحه‌زه‌کانی تۆدا بالاده‌ست و زاله‌و، بو‌ خوٲ و که‌سانٲک که شوٲنت که‌وتوون، میهره‌بان و به‌به‌زه‌یی و په‌رۆشه.

مہسہلہ گرنگہکان

مہسہلہ ی بکہم:

باسی رہوانہ کرانی ہوود بؤ لای گہلہ کہی (عاد) و، بہدرو دانانیان بؤی و، ناموژگاری کردنی دلسوزانہی بؤیان کہ پاریز لہ خوا بکہن و، بہ قسہی بکہن، چونکہ ہیج تہماعیکی بییان نہ و، ہیج چاوه روائیشی لییان نہ و، رخنہ گرتنی لہ زیدہ رپوی کردنیان، لہ خہرچ کردنی مال و سامان لہ دروستکردنی خانوو بہرہ و شتی ناپویست و، سنووور شکینیان لہ زہر و ہشاندن و سزاداندا، دووبارہ ناموژگاری کردنیان بہ پاریز کردن و گو تپاہ لسی و، یاد کردنی چاکہ کانی خوا بہسہر خویانہ و، ترسان لہ سزای مہزنی خوا، کہ بہ ملیاندا ہی:

خوادہ فرموی: ﴿كَذَّبَتْ عَادُ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٢﴾ إِذْ قَالَ لَهُمُ أَحُوهُمْ هُوْدٌ اَلَا نَنْتَوْنَ ﴿١٢٤﴾
 اِنِّي لَكُمْ رَسُوْلٌ اٰمِيْنٌ ﴿١٢٥﴾ فَاَنْقَرُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوْا ﴿١٢٦﴾ وَمَا اَسْتَلِكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِيْ
 اِلَّا عَلَى رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٢٧﴾ اَنْتَبَتُوْنَ بِكُلِّ رِيعٍ مَّآيَةٍ تَبَتُوْنَ ﴿١٢٨﴾ وَتَخٰذُوْنَ مَصٰنِعَ
 لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُوْنَ ﴿١٢٩﴾ وَاِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبٰرِيْنَ ﴿١٣٠﴾ فَاَنْقَرُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوْا ﴿١٣١﴾
 وَاَنْتَوُا الَّذِيْ اَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿١٣٢﴾ اَمَدَّكُمْ يٰ اَنْعٰمِ وَاِنِّيْ ﴿١٣٣﴾ وَجَلَّتْ وَعِيُوْنَ ﴿١٣٤﴾
 اِنِّيْ اَخَافُ عَلٰيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿١٣٥﴾﴾

شیکردنہوی ٹہو ٹاہتانه، لہ بازده برگہدا:

١- ﴿كَذَّبَتْ عَادُ الْمُرْسَلِينَ﴾، گہلی عاد رہوانہ کراوانیان بہدروڈانا.

وہك پیتیش گومان: لیرہدا عاد یانی: گہلی عاد، نجا لہ بہر تہودی کو (جمع)ن،
 (كُلُّ جَمْعٍ مُؤنث) لہ بہر تہوہ فرموویہ تی: ﴿كَذَّبَتْ﴾، یان تومہ تی عاد (أمة عاد).

کومه له که ی عاد (جماعة عاد) نهوانه پیغهمبه رانیان به درو دانا، یه که پیغهمبه ریان به درو داناونه، به لام له بهر نهودی ههموو پیغهمبه ران (علیهم الصلاة والسلام) په یامه که بیان له نیوه پوکدا یه که بووه، باسی نهوه ده کهن که تنیا خوا به رستی و، تنیا خوا صَلَّوْا به ههمه کاره ی ژیا نی مروی دابرتی، پاشان باسی نهوه که پیغهمبه ران (علیهم الصلاة والسلام) نوته ری خوان و باسی نهوه که پوژی دواپی هه یه، سزاو پاداشت هه یه، په یامی ههموو پیغهمبه ران نهو نیوه پوکده ی هه بووه، بویه که س پیکیکیانی به درو دانان، مانای وایه ههمویانی به درو داناونه.

(۲) - ﴿إِذْ قَالَ لَهُمُّمْ هُوْدٌ اَلَا تُنۡتَوۡنَ﴾، کاتیک ههودی بریان پیگوتن: تاپا پاریز ناکه ن، دیاره ههود الطَّيۡفِلَۃِ له ره چه له کیشدا بریان بووه، له مرو فایه تییشدا بریان بووه، برای تینسانییان و برای نه تهو دیشیان بووه، نه گه رنا له دیندا بریان نه بووه.

﴿اَلَا تُنۡتَوۡنَ﴾، پیگوتن: تاپا پاریز ناکه ن؟ (أَلَا، همزة استفهام مع «لا» النافية) (ألا) یان ههمزه ی نیستیفهام (أه له گه ل (لای لایردن، یاخود (ألا) ههمووی یه که وشه یه، بو هاندان، یاخود بو وریا کردنه وه، وه: ﴿اَلَا اِبۡرٰهٖمَ اَوَّلِیۡاۗءَ اَللّٰهِ لَا خَوۡفَ عَلَیۡهِمۡ وَلَا هُمۡ یَحۡزَنُوۡنَ﴾ (۲۱) یونس، که به ته نکید لیره (ألا) بو ناکادار کردنه وه یه، یانی: نه ها وریا بن! دوستانی خوا نه ترسیان له سه ره و نه په ژاره داده گرن.

(۳) - ﴿اِنۡنِیۡ لَکَرۡسُوۡلٌ اَمِیۡنٌ﴾، به دلنیایی من بو نیوه روانه کراویکی نه میندارم، واته: راست و ساغم.

(۴) - ﴿فَاٰتَوۡا اَللّٰهَ وَاَطِیۡعُوۡنَ﴾، ده جا پاریز له خوا بکه ن و، فه رمانبه ری من بکه ن.

(۵) - ﴿وَمَا اَسۡتَلۡکُمۡ عَلَیۡهِمۡنَ اَجۡرٍ﴾، له سه ره باندنی نه م په یامه ش هیچ کرتان لی داوا ناکه م.

(۶) - ﴿اِنۡ اِنۡ اَجۡرِیۡ اِلَّا عَلٰی رِیۡبِ الْعٰلَمِیۡنَ﴾، کری و پاداشتم تنیا له سه ره په روه ردگاری جیهانیانه.

دووباره کردنه‌وی نهم پستانه، ناگادار کردنه‌وده که نه‌مانه چهند پره‌نسیپکی بنه‌په‌تین و، زور زور گرنگن له هه‌مووچاخ و سه‌رده‌مه‌کاندا، که پیغه‌مبه‌رانیان و شوتیکه‌وتووانیان ده‌بن تاواین بو خه‌لک، ده‌بن له‌گه‌لایاندا نه‌میندار بن و، داوایان لی بکه‌ن که پاریز له خوا بکه‌ن و، به قسه‌یان بکه‌ن بو لای خوا، نه‌ک بو لای خو‌یان، پاشان هیچ چاوه‌روانییه‌کیان له‌خه‌لک نه‌بن، ته‌نیا چاوه‌روانییان له‌خوای پهره‌ردگار هه‌بن.

تنجا هوود الطَّلِحَةَ ژماره‌یه‌ک له هه‌له‌و کهم و کوپیه‌کانی خو‌یانیان ده‌خاته‌وه به‌رچاو، له‌ پرووی نابوو‌ری و کومه‌لایه‌تیی و، سیاسی و نه‌منیی و هه‌موو په‌هه‌نده‌کانی دیکه‌ی ژبانه‌وه.

(٧) - ﴿أَنْتَبُونَ بِكُلِّ رِيسٍ مَّائَةٍ﴾ نایا له‌سه‌ر هه‌ر به‌رزاییه‌ک نیشانه‌یه‌ک دروست ده‌که‌ن (رِيسٍ) واته: (المكان المرتفع) شو‌تنی به‌رز، (مَائَةٍ) ش به‌مانای نیشانه (علامة) دی، واته: پئی پئ بزانه‌وه‌و قووچکه (معلم)ی ریگا بن، یاخود دروستکراویکی سه‌رسوپه‌یتنه‌ر، که به‌لگه‌ی نه‌وه‌بن: نه‌و که‌سه‌ی دروستیکردوه، زور کارامه‌و شاره‌زایه، یانی: نیشانه‌یه بو نه‌وه‌ی پئی پئ بزانه‌ری، یاخود: بو‌یه پیئگوتراوه نیشانه: له‌به‌ر نه‌وه‌ی به‌لگه‌یه‌و نیشانه‌یه له‌سه‌ر کارامه‌یی و شاره‌زایی نه‌و که‌سه‌ی دروستیکردوه‌و بنیاتی ناوه.

تنجا نایا بوچی له‌سه‌ر هه‌ر به‌رزاییه‌ک باله‌خانه‌یه‌ک دروست ده‌که‌ن، وه‌ک نیشانه‌؟

(٨) - ﴿تَعْتَبُونَ﴾: گالته ده‌که‌ن و به‌هه‌ونت و بن تامانجیکی راست وا ده‌که‌ن. (العَبَثُ، اللُّهُو، وما لا فائدة منه) (عبث) یانی: خافلن و شتیک که سوودی نه‌بن، هه‌روا به‌گالته، به‌هه‌ونت.

(٩) - ﴿وَتَسَخِّدُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ﴾: هه‌روه‌ها بینایان دروست ده‌که‌ن، به‌لکو هه‌رماوبن، (مَصَانِعَ جَمْعُ مَصْنَعٍ، مَصْنَعٌ مِمْي، وَصِفَ بِهِ لِلْمُبَالَغَةِ) (مصانع) کوی (مَصْنَعٍ) ه، چاوی میمییه، کراوته‌و وه‌سف بو زنده‌پو‌یی تیدا کردن، هه‌ندیک ده‌لین: (مَصْنَعٍ) به‌مانای چه‌وزیک دی، که له‌زه‌وی هه‌لقه‌نراوه‌و هه‌ندیک گوتووایانه: به‌مانای کوشک دی، به‌لام (الطبري) زور جوان ده‌لن: (مَصْنَعٍ جَمْعُ مَصْنَعٍ، وَهُوَ كَلٌّ بِنَايَةِ قَصْرٍ أَوْ حَوْضًا أَوْ غَيْرِهِمَا)

واته: (مَصْنَع) كَوَى (مَصْنَع)ه، نهویش بریتیه لهههر باله خانهیهك، نئجا كۆشك بِن، ههوز بِن، ههر شتیکی دیکه بِن که دروست بکری به کارامهیی و لیزانیی، پئی دهگوتری: (مَصْنَع).

﴿لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ﴾ بۆ تهوهی بهینههوه، به لکو ههر ماوبن له ژیاندا، به پئی گومانی خۆتان، نهوه له رووی نابورییهوه په خه نیان لی دهگری، دوایی له رووی نه منیی و له رووی سه ربازیشهوه:

۱۰- ﴿وَإِذَا بَطِشْتُمْ بَطِشْتُمْ جَبَّارِينَ﴾ کاتیک که سزاش ددهدن، زۆر سته مکارانه و ملهورانه سزا ددهدن، ده لَن: (البطش: الضرب عند الغضب) (بطش) لیدانه له کاتی توره پیدا.

۱۱- ﴿فَأَنْفُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا﴾، جارێکی دیکه ش لیان دووباره دهکاتهوه: پارێز له خوا بکهن و به قسم بکهن.

۱۲- ﴿وَأَنْفُوا الَّذِي أَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ﴾، نئجا جارێکی دیکه دیتهوه سه رباسی نهو نیعمه تانهی خوا پیداون: ههروهها پارێز لهو زاته بکهن، نهوهی به ئیوه داوه، که دهیزانن، واته: نهوهی دهیزانن بۆ ئیوهی په خساندوه به بهردهوامیی (أَمَدَّكُمْ: اسْتَمَرَّ فِي إِعْطَائِهَا لَكُمْ) بهردهوام بووه له پیدانیدا پیتان.

۱۳- ﴿أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَمٍ وَبَيْنَ﴾: نازه لانی به ئیوه دلون (بهههر چوار جوړه که یانهوه) ههروهها کورانیشی پیداون، یاخود هه موو نهو ژیاندارانهی که مروف لیان بههره مند ده بِن، چ چوار جوړه که: (په شه ولاخ و، وشتر و، مه پو، بز و) چ ولاخه بهرزه و، ههسترو، کهرو هه موو نهو نازه لانهی دیکه، وهک فیل و ژیاندارانیک که له سه رباسی زهوی، مروف لیان بههره مند ده بِن.

۱۴- ﴿وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ﴾، ههروهها چه ندان باخ و بیستان و، کانیی و سه رچاوهی پیداون، پارێز لهو زاته بکهن.

۱۵- ﴿إِنَّ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾: به راستیی من مه ترسیی پوژنکی مه زه ن لیان ههیه، به لأم نایا نهوان چ وه لأم دده نهوه؟ نهوه له مه سه لهی دووه مدا دی.

مهسه لهی دووهم:

وله لآدمانه وهی ملهورانه و لاسایکه ره وانهو، بیتا کانهی گه لی عادو سه ره نجام
فه ویتیرانیان:

خوا ده فه رموی: ﴿ قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَضْتَ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ ﴾ (۱۳۶) **إِنْ**
هَذَا إِلَّا خُلُقُ الْأُولَيْنِ ﴿ ۱۳۷ ﴾ **وَمَاعْنُ بِمَعْدِينِ** ﴿ ۱۳۸ ﴾ **فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً**
وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿ ۱۳۹ ﴾ **وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ** ﴿ ۱۴۰ ﴾

شیکردنه وهی ئەو پینج ثایه ته، له جهوت برگه دا:

۱- ﴿ قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَضْتَ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ ﴾، گه له که هی (بان
ده سترۆ بیشتوانی گه له که هی که به ناوی گه له هه ئه خه له تاوو چه واشه کراوه که وه
قسه یان کردوه، خو یان لی کردوونه مامۆتک و ده مرست و، نه وانیش بیده نگ
بوون | پینان گوت: رینمایی تۆ بۆ تیمه، رینمایی نه کردنت، نامۆژگاریی
کردنت و، نامۆژگاریی نه کردنت بۆ تیمه، یه کسانه، نامۆژگاریی بکه ی، یا خود
له نامۆژگاریی که ران نه بی، بۆ تیمه یه کسانه، واته: خو ماندوو در دنت له گه لمان دا
هیچ سوود تکی نه، ویستوو یانه نا ئومیدی بکه ن.

۲- ﴿ إِنْ هَذَا إِلَّا خُلُقُ الْأُولَيْنِ ﴾: ئەمه جگه له رده وشت و نه ریتی پیتشووان، هه چی
دی که نه. خو تیراوته وهش: (إِنْ هَذَا إِلَّا خُلُقُ الْأُولَيْنِ)، هه لبه ته (إِنْ) هی لابه ره (نافیه) یه،
بانی: ئەمه هه ر دروستکراوی پیتشووانه.

نجا به هه ردووک جوړه خویندنه وه که، چه ند واتایه که ده گه یه نن:

أ- نه وان ی پیتشینانیش، وه ک تیمه له گه ل پتغه مبه ره کانی خو یاندا نا کۆک بوون، به
قسه یان نه کردوون، که واته: دروستکراوانی پیتشووش هه روا بوون.

ب- عادت و نەرتی گە لە پێشووەکانیش هەروا بوو، لەودا کە بت و صەنەمیان پەرستوون و پێشینانیان بەمەزن گرتوون.

ج- یاخود عادت و نەرتی گە لە پێشووەکانیش هەرۆک هی تێمە بوو، کە بەقسە ی پێغمەبەرانیان نەکردووە.

د- یاخود ئەو کە خەڵک کۆمەڵکایە دەفەوتی و، کۆمەڵکایەکی دیکە دێتە جێ، نەرتی پێشووەکانیش هەروا بوو، واتە: ئەو نە وەک تۆ بانگەشە ی بۆ دەکە، کە خوا خاوەنی ئەو کۆمەڵکایانەو ئەو مەرفانە بێ، کە لەسەر زەویین و، ئەگەر لایندا سزایان بدات، نەخێر، عادت هەروا بوو، خەڵک هەر مردووو، ژیاوو، بە دوا یە کدا هاتوون.

۳- ﴿وَمَآءٌ مِّنْ مَّعْدِنٍ﴾، تێمەش لە سزادراوان نابین، لەلایەن خواوە، لە دنیادا، یان لە دواڕۆژدا، یان لە هەردووکیان دا.

۴- ﴿فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ﴾، بەدرۆیان داناو، تێمەش فەوتاندمان، (ف) ی ﴿فَكَذَّبُوهُ﴾ (الفاء الفصيحة) یە، ئەک (ف) (تعقيب) بێ، یانی: یە کسەر بە درۆیان دانا، چونکە پێی چوو، واتە: پووون بۆو کە ئەوان گوتیان: یە کسانە نامۆگارییمان بکە ی نامۆگارییمان نەکە ی، بۆی دەرکەوت کە ئەوانە بێ سوودە، خۆ لەگەڵ ماندووکردنیان، (ف) ی ﴿فَأَهْلَكْنَاهُمْ﴾ (فاء الجزائية) یە، یاخود (فاء التعقيب) ه، واتە: لەسزای ئەوودا فەوتاندمان، یاخود یە کسەر دوابە دوا ی ئەو فەوتاندمان.

۵- ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً﴾، لەوودا نیشانە یەکی گۆرەو گۆرنگ هە یە، یانی: لەوودا کە باسکرا، کە خوا ﷻ لە مەرفەکان نەگەراو، ژیا یی دنیای بۆ نەکردووونە شاری بێ خاوەن، بە لکو سەر پەرشتییان دەکات و کەستیک لایدا، لە کاتی خۆیدا سزای دەدا، هەرودەها لەوودا کە باسکرا نیشانە هە یە لەسەر ئەو، کە خوا لەسەر دۆستانی خۆی، لەسەر پێغمەبەرانی خۆی و دەدەنگ دێ و وتلیان ناکات.

(۶) ﴿ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴾: به لّام زور به یان پروادار نین.

(۷) ﴿ وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴾: به دنیایی هر پهروه ردگار یشت زور زالی میهره بانه، که واته: دنیابه دوژمن و ناحه زانت دهفه وتینن و، توو شوینکه وتووانیشت سرده خات.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسى شەشەم

بِنَاسِهِ نَم دهرسه

نم دهرسه مان له نۆزده (۱۹) نایهت بِنَك دى: (۱۴۱ - ۱۵۹) همه مووشیان بۆ باسکردنی بوخه‌ی به‌سه‌ره‌تانى صالح الصلوات علیہ و گه‌له‌که‌ی (ممود)، ته‌رخانکراون، هه‌ر له‌سه‌ره‌تای بانگه‌وازده‌هه‌تا سه‌ره‌نجامی شوومی گه‌له‌مله‌وره‌که‌ی، که به‌هاړژن و چریکه‌به‌کی گه‌وره‌و بیره‌زا فه‌وتیزاون، وه‌که‌له‌ سووره‌تی (العجر) دا هاتوه، خوا ده‌فرموی: ﴿ فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةَ مُصْبِحِينَ ﴿۸۷﴾ فَمَا أَعْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿۸۸﴾، واته: ده‌مه‌و به‌یان هارژن و چریکه‌به‌کی بیره‌زا گرتنی، نابا نه‌وه‌ی وه‌ده‌ستیان ده‌هیتنا و ده‌یانکرد، چ سوودیکی پتی گه‌یاندن؟ به‌ته‌نکید هیچ نه‌وه‌ته‌گه‌ر (ما) لیره‌دا بۆ پرسیار کردن (استفهام) بن، ته‌گه‌ر بۆ لابردن (نقی) یش بن، یانی: سوودی پتی نه‌گه‌یاندن، نه‌وه‌ی که به‌ده‌ستیان هیتنا.

﴿ كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ﴿۱۱۱﴾ إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿۱۱۲﴾ إِنْ لَكُمْ رِسُولٌ أَمِينٌ ﴿۱۱۳﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿۱۱۴﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۱۱۵﴾ أَنْتُمْ كُفْرًا فَمَا هَهُنَا ءَامِينٌ ﴿۱۱۶﴾ فِي جَنَّتٍ وَعِشْوِينَ ﴿۱۱۷﴾ وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيمٌ ﴿۱۱۸﴾ وَتَنَحُّوتَ مِنْ أَلْجَالِ يُرْتَا فَرِهِينَ ﴿۱۱۹﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿۱۲۰﴾ وَلَا تَطِيعُوا أَمْرَ الْمُشْرِكِينَ ﴿۱۲۱﴾ الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿۱۲۲﴾ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿۱۲۳﴾ مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا فَأْتِ بِآيَةٍ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿۱۲۴﴾ قَالَ هَذِهِ نَاقَةٌ لِمَا شَرَبْتُمْ وَلَكُمْ شَرْبٌ يَوْمَ مَعْلُومٍ ﴿۱۲۵﴾ وَلَا تَسْهَوْا بِسُوءِ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ يَوْمَ عَظِيمٍ ﴿۱۲۶﴾ فَمَقَرُّوْهَا فَأَصْبَحُوا نَادِمِينَ ﴿۱۲۷﴾ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَةٌ ﴿۱۲۸﴾ وَمَا كَانُوا أَكْفَرَهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿۱۲۹﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿۱۳۰﴾

ماناي وئىشە بەوشەي ئابەتەكان

(گەلى) ئەموود پىغەمبەرانىان بەدرۆ دانان (بىيان بىپروا بوون) ﴿۱۴۱﴾ ياد بکەوہ! کاتیک صالحى برايان پىيگوتن: نەرتى پارىز (لە خوا) ناکەن؟ ﴿۱۴۲﴾ بىگومان من بو تىوہ پىغەمبەرتىكى ئەمىندار (راست و ساغ) م ﴿۱۴۳﴾ بۆيە پارىز لە خوا بکەن و، بە قسەم بکەن ﴿۱۴۴﴾ ھىچ کرىشتان لەبەرانبەرىدا لى داواناکەم، پاداشتم تەنیا لەسەر پەرودەگارى جىھانىيانە ﴿۱۴۵﴾ ئايا (پىتان وايە) لىرە (لەم نازو نىعمەتەدا) وازتان لى بەرتى و، ھەروا ھىمن و بى ترس بىگوزەرتىن؟ ﴿۱۴۶﴾ لە تىو باخ و کانىي و سەرچاوانداو ﴿۱۴۷﴾ لە تىو کشتوکال و دارو خورمايانىتىكى بەرومىوہ گەبوو نەرمدا ﴿۱۴۸﴾ ھەرودھا کارامانەو شادمانانە خانوان لە چىيان دادەتاشن ﴿۱۴۹﴾ دەجا پارىز لە خوا بکەن و، بە قسەم بکەن و ﴿۱۵۰﴾ بە قسەي زىدەپۆيىکاران مەکەن ﴿۱۵۱﴾ ئەوانەي تىکدان و خرابەکارىي لە زەويدا دەکەن و چاکسازىي ناکەن ﴿۱۵۲﴾ (گەلەکەي) گوتيان: بىگومان تۆ تەنیا لە زۆر جادووئىکراوانى ﴿۱۵۳﴾ تۆ تەنیا مرؤفئىكى وەك تىمەي و، ئەگەر لە راستانى، نىشانەيەکمان بو بىنە ﴿۱۵۴﴾ (صالح) گوتى: ئەمە حوشترىکە (ودەك بەلگەو نىشانە) ئەو بەش و نۆرە ئاوى خۆي ھەيە (لەسەرچاودەکو) تىوہش بەش و نۆرە ئاوى پۆژىكى زانراوتان ھەيە (نۆرە برىي لى مەکەن) ﴿۱۵۵﴾ ئەچن بەخرابە دەستى بگەيەنتى (زىانى لىبدەن) ئەگەرنا سزاي پۆژىكى مەزن دەتانگرتى ﴿۱۵۶﴾ (کەچى) سەريان برى و پەييان کردو، ھەر زووش پاش ھاتنى سزا، پەشيمان بوونەوہ ئىدى تازارو سزا گرتنى، بىگومان لەوہدا نىشانەيەكى گەورە ھەيە، بەلام زۆربەيان بىرودار نەبوون ﴿۱۵۸﴾ تەنیا پەرودەگارىشت زالى مېھرەبانە ﴿۱۵۷﴾.

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(طَلَّمَهَا): (طَلَح) بهو کیفه ده گوتری که هیتشووه خورمای تیدایه.

(هَضِيمٌ): (الْهَضِيمُ: شَذُخٌ مَا فِيهِ رَخَاوَةٌ أَيْ: دَاخَلَ بَعْضُهُ فِي بَعْضٍ كَأَنَّهَا شُدِخَ). (هَضِيم) شتیک که نه رمیبه کی تیدا بنی و بکوتری، واته: نهوه که خورمایه که چوو بیتنه وه نیو بهک، وهک کوترابن، ناوا نه رم و خووش بن.

(فَرِهَيْنَ): (الْفَرَّةُ: الْأَثَرُ، أَيْ: حَادِقَيْنِ، وَجَمَعُهُ فُرَّةٌ)، (فَرَّة) یانی: زۆر به کارامه یی، (فَرِهَيْنَ) به مانای (أَشْرِين) یش هاتوه، واته: زۆر له خووبایی بووانه.

(الْمُسْحَرِينَ): (الْمُسْحَرِينَ بِقُوَّةٍ) نه وانیه که زۆر به هیز جادوو یان لیکراوه، هه ندیکیش گوتوو یانه: (مَنْ جَعَلَ لَهُ سَحَرَ تَلْبِيهَا أَنَّهُ مُخْتِاجٌ إِلَى الْغِذَاءِ) (سَحَر) به مانای گه ده دی، (مُسْحَرِينَ) واته: تۆش به کیکی له وانیه پیویستت به خواردنه، تۆش به کیکی له وانیه گه ده ت هه یه.

به لام به دلنیا ییه وه نهو مانایه بیتهزه، (مُسْحَرِينَ) یانی تۆش به کیکی له وانیه که به شتیوه یه کی به هیز جادوو یان لیکراوه.

(شَرِبٌ): (الشَّرِبُ: النَّصِيبُ مِنَ الشَّرَابِ)، (شَرِب) واته: بشک و بهش له خواردنه وه، یاخود به مانای نۆره خواردنه وه دی.

(فَعَقَرُوها): واته: سه ریان بری، ده گوتری: (عَقَرْتُ الثَّمْلَ: قَطَعْتُهُ مِنْ أَضْلِهِ) واته: له ریشه وه بریم، (وَعَقَرْتُ الْبَعِيرَ: نَحَرْتُهُ، أَوْ قَطَعْتُ قَوَائِمَهُ، أَشَقَطْتُهُ عَلَى الْأَرْضِ) حوشره کهم عهقر کرد، یانی: سه رم بری، یاخود چوار په له که یم بری و، کهوته سه ره وهی.

مانای گشتیی نایه تهاکان

تیمه به سه رهاتی صالح و گه له که ی (هُود) مان له ته فسیری سووره تی (الحجر) دا به درژی بی باس کرده، نایه ته کانی: (۸۰ - ۸۴)، بویه شه نهویمان هه لیزارد بو خستنه رووی به سه رهاتی صالح عَلَيْهِ و گه له که ی (هُود)، چونکه له هه موو قورنان دا تنیا له وی به ناوی شوینه که یانه وه ناونراوه، بویه لیره دا به خیرایی به سه ریدا ده روین:

﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ﴾، گه لی (هُود) پیغه مبه رانیان به ردو دانا، پیتان بی بروا بوون ﴿إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَأَلَّا تَنْقُونَ﴾، یاد بکه وه! کاتیک صالحی برابان، (له رووی ره چه له کی نه ته وه بی و نه ژادیسه وه) پیگیوتن: نایا پاریز ناکهن؟ واته: پاریز ناکهن له سزای خوا، یان: پاریز ناکهن له وهی به لاتان به سه ر بی پاریز ناکهن له خوا، یان: له پوژی دوایی ﴿إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ﴾، به دنایی من بو تیه ره وانه کراویکی نه مینمدارم، راست و دلسوزم بو تان، ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا أَمْرًا﴾، نجا پاریز له خوا بکه ن و، به قسم بکه ن، فه رمانه بریی و گو تراه لیسیم بکه ن، ﴿وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾، له سه ره باندنی په یامی خواش پیتان، هیچ کریه کنان لی داوا لی ناکه م، پاداشت و کری من، تنیا له سه ره پوره دگاری جیهانیانه.

نجا هه ندی له نیعمه ته کانی خویان ده خاته به رچاو: ﴿أَنْتُمْ كُونُوا فِي مَا هُمْنَا﴾، نایا لیره دا وازتان لی ده تری، وا به هیمنی و نارامی، به بی نه وهی حیساب بو خوا بو خه لک بکه ن، ﴿فِي جَنَّتٍ وَعِوِينَ﴾، له چه ند باخ و بیستانیک و، له چه ند کانی و سه رچاوه به کی زور به رچاو ره ونه قداردا، ﴿وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْمُهَا هُضِيمٌ﴾، هه رووه ها له تیه کشت و کال و دارخورمایان دا، که

بەرەكەتى زۆر نەرم و خۇشە، بە لیوان دە غورى، ﴿وَتَنَحُّونَ مِنَ الْجِبَالِ يُونًا
فَرِهِنَ﴾، عادەتستان وایە لە چیاپەکان، خانووان دادەتاشن زۆر بە خۇشحالی
و بە شادمانی، یاخود: زۆر بە کارامەیی و لیزانی، ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا﴾،
نجا پارێز لە خوا بکەن و فرمانبەریم بکەن، بە قسەم بکەن.

﴿وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُتْرِفِينَ﴾ (۱۵۱) ﴿الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ﴾،
گوێپەرایی و فرمانبەری ستمکارانیک مەكەن، كە تێكدان لە زەهویدا دەكەن و،
هەرگیز عادەتیان نیە چاكسازیی بکەن.

مەبەست پیتی ئەو حوکمرانە خۆسەپین و گەندەل و مشە خۆرانەن، كە لەسەر
حسابی خەلكی رەش و پووت دەژین و، دەستیان گرتووە بەسەر موقەددەرات و
سامانی وڵاتدا.

كەواتە: ئەو ئەنیا تێستا نەبوو، بەلكو عادەتی سەرجهم حوکمرانە خۆسەپین و
ملهوور و حساب بوو، خوا نەكەرەكان هەروا بوو، ﴿قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمَسْحُورِينَ﴾،
گوێیان: بە دنیایی تۆ لەوانە، كە زۆر جادووت لێكراوە و تێكچوو، ﴿مَا أَنْتَ
إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا﴾، وێرە ئهوهی تۆ جادووت لێكراوە و عەقل و هۆشت لە جیتی
خۆی نەماوە، بۆیە ئەو قسانە دەكەیت كە زۆر سەپرو عەجایب و، پێچەوانە
كلتووور و فەرپهنگی تێمەن، وێرە ئەوهش، تۆ بەس مەزۆفیککی وەك تێمە،
﴿فَأْتِ بِبَيِّنَاتٍ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾، نجا نیشانەبەكمان بۆ بێنە لەسەر
راستی خۆت، ئەگەر لە راستانی.

﴿قَالَ هَذِهِ نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ﴾، (صالح علیّه السلام) فەرمووی:
ئەمە حوشرتیکە ئەو بەشە ئاوی خۆی هەیە، ئێوهش نۆرە ئاوی خۆتان و بەشی
خۆتان هەیە، لە پۆژیکێ زانراودا، نۆرە بریی لێ مەكەن.

حوشرتەكە زۆر گەوره بوو، خەلكی شارەكە هەمووی شیریان لێ دۆشیو،
بەلام بەك پۆژیش بە تەنێ، ئاوی كانیپەكە هەموو خواردۆتەوه، دواپی

پوژیکسی دیکه ش، خه لکه که ناویان له کانیسه که هه ټینجاوه، ته نیا یه کانیسان هه بووه، واته: نوره بریی لی مه که ن، ناوه که ش که ده خواته وه هه ر بوخوتانه، دواپی ده یکات به شیرو لیی ده دوشن.

﴿ وَلَا تَسْأَلْهَا يَسْأَلُهَا فَيَأْخُذْكُمْ عَذَابٌ يَوْمَ عَظِيمٍ ﴾، به خراپه ش دهستی مه که به ننئی، نه که رنا سزای پوژیکسی مه زن ده تانگرتی و تووشتان ده بی.

﴿ فَعَقَرُوهَا فَاصْبَحُوا نَدِيمِينَ ﴾، که چی سه ریان بری، یا خود چوار په لیان بری ﴿ فَاصْبَحُوا نَدِيمِينَ ﴾، هه ر یه کسه ریش په شیمان بوونه وه، له نه نجامی نه وکاره یان په شیمان بوونه وه ﴿ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ ﴾، یه کسه ر سزاو نازار گرتنی ﴿ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴾، به دنیایی له وه دا، نیشانه هه یه، به لکه هه یه له سه ر راستی په یامی خوا، له سه ر راستی پیغه مبه ران (عليهم الصلاة والسلام)، له سه ر ته وه که خوا ته م دنیایه ی نه کرده به شاری بی خاوه ن و، له مروشه کان ده پیچتته وه، ﴿ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴾ به لام زور به یان برودار نه بوون، ﴿ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴾، به دنیایی ته نیا په روه ردگارت زور بالادهستی میهره بانه، بالادهسته به ران به ر به ناحه زانی و، له سه ر که سانیک که نازاری دوسته کانی ده دن، هه روه ها به به زهی و به په رو شه له گه ل دوسته کانی دا.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی به که م:

به درۆ دانانی گه لی ئەموود بۆ سه رجه م پیغه مبه ران، دوای په وانه کرانی صالح بۆلایان و، گه یاندنی په یامی خوا پێیان و، نامۆزگاری کردنیان که پارتیز له خوا بکه ن و، به قسه ی بکه ن و، هیچ ته ماعتکی تیاندا نیه و، کاری خۆیانی پێیانه نه ک کاری خۆی! ههروه ها هۆشداریی پێدانیان که ناگونجی هه روا له و یتو نازو نیعمه ته ده، که یتیی به هه ره مهن دن، وازیان لێ به یتزی: باخ و کانسی و کشتوکال و خورمای گه یوو خانوو به ره ی له چیا داتاشراو ... هتد، بۆیه ده بی به هۆی به قسه کردنی زنده رۆییکارانه وه، تیکدان له زه ویدا نه که ن و خرابه کاری نی که ن:

خوا ده فرموی: ﴿ كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ﴿١١١﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١١٢﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١١٣﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا عَمْرَأَكُمْ ﴿١١٤﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١١٥﴾ أَتُكْفَرُونَ فِي مَا هُنَّآءَ آمِنِينَ ﴿١١٦﴾ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١١٧﴾ وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْمُهَا هَيَّيْئًا ﴿١١٨﴾ وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَرِهِينَ ﴿١١٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا عَمْرَأَكُمْ ﴿١٢٠﴾ وَلَا تَطِيعُوا أَمْرَ الْمُكْفِرِينَ ﴿١٢١﴾ الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿١٢٢﴾ ﴾

تویژینه وه ی ئەو ئایه تانه، له سیزده برگه دا:

١- ﴿ كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ﴾، ئەموود پیغه مبه رانیان به درۆ دانا، ئەموود گه لی صالحن، ئەوانه ش عه شیره تیک بوون، کۆمه لیک بوون، بۆیه وشه ی: ﴿ كَذَّبَتْ ﴾ یان بۆ به کاره یتراوه له بهر ئەوه ی کۆمه ل بوون و، (کُل جَمْع مَوْثِق)، یاخود له بهر ئەوه ی

بېزى (جَمَاعَة) يان (أمة) يان تېدا رە چاۋ كراۋە، بۆيە راناۋى مېنە يان بۇ بە كارھىتراۋە.

پىشتىرىش گوتمان:

يەك: ھەر كام لە گە لە كافرە كان كە پىتغەمبەرانىان بە درۆ داناۋە، پروايان پى نەھىتان، لە بەر شە خسى پىتغەمبەرە كە نە بوۋە، بە لكو لە بەر پەمامە كەى بوۋدو، پەيامى ھەموو پىتغەمبەرانىش (عليهم الصلاة والسلام)، لە ھىلە گشتىيە كانىدا و، لە نىۋە پۆكىدا، يەكە، كە برىتە لە ۋەدى تە نيا خوا بە دىھىنەرۋ خاۋەنى مشوورخۇرى گەردون و ژيان و مرۆفە، دەبى بەس ئەو بە ندىايە تىي بۇ بىكرى و بپەستى.

دوو: پاشان پىتغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) نوتنەرى خوان و، پەيامى خوايان ھىتانە، بۆيە دەبى گوپرايە لىيان بىكرى و فەرمانبەريان بىكرى و، پەپرەۋىي لە ۋە پىام و بەرنامە يە بىكرى، كە ھىتانۋايانە.

سى: پۆۋنك دى، قۇناغىكى دىكە دى، كە مرۆف لە سەر ئەم ژيانى دىنبايە لى دەپرسىرتەۋە و لىپچىنەۋە لى گە لدا دەكرى، سزاۋ پاداشتىك كە لە پۆۋى دوايى دا ھەيە، ۋەرىدە گرنەۋە.

ئەم سى بنچىنە يە جەۋھەرۋ نىۋە پۆكى پەيامى ھەموو پىتغەمبەرانىان (عليهم الصلاة والسلام) پىك ھىتانە، ئنجا ھەر كۆمە لگا يەك و گەل و نەتەۋە يەك، پرواي بە ھەر كام لە پىتغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) نەھىتابى، لە بەر ئەو سى ئەصلە بوۋە:

۱- خوا بە يە كگرتن،

۲- پىتغەمبەرايە تىي و ۋەھىي.

۳- نىمان ھىتان بە پۆۋى دوايى، بەرنامە ي ھەموو پىتغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) ھەر ۋابوۋە، بۆيە ھەر يەك كىك لە ۋە گەل و نەتەۋانە پرواي بە يەك كىك لە پىتغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) نەھىتابى، ماناى وايە پرواي بە ھەموويان نەھىتانە، پرواي بە ھىچ كاميان نەھىتانە.

دوایی خُوا ۞ بَوْمَانِ بَاسِ دَهْكَاتٍ وَ دَهْ فَهْرَمُوۥی:

(۲) ﴿ اِذْ قَالَ لَهُمْ اٰخُوهُمْ صَلِّحْ اَلَا نُنْفِقُونَ ﴾، یاد بکوهه! کاتیک صالحی برابان پیتی گوتن: تایا پارِیزِ ناکهن؟ هه له بته صالح ههر له گه لی ته موود بووهو، له رووی ره چه له ک نه ته وه وه، برابان بووه، یاخود: نهو پیغه مبه رانه، نه گهر له رووی ره چه له کیشه وه، برای نه ته وه کانی خُو یان نه بووبن، برای نینسانیانن، بویه وشه ی: برابان ﴿ اٰخُوهُمْ ﴾ یان بُو به کاردیتن، ﴿ اَلَا نُنْفِقُونَ ﴾ تایا پارِیزِ ناکهن، واته: تایا پارِیزِ له خوا ناکهن؟ یاخود: تایا پارِیزِ له وه ناکهن که تووشی سزای خوا بین؟ یاخود: تایا خُو تان له وه ناپارِیزِ که لادان نه کهن و، لانه دهن له راسته شه قامی خوا، که به پیتی زگماک و خُو رَسکی خُو تان و، به پیتی عه قلی سه لیمی خُو شاننه، بُو نه وه تووشی نه و باج و دهرهاویشته خراپانه نه بن، که به هو ی لادان له شه ریعته تی خولو، به سهرتان دین، رسته ی: ﴿ اَلَا نُنْفِقُونَ ﴾ له بهر نه وه ی بهرکار (مفعول به) دکهی قرتیزاوه، ده گونجی هه موو نه و شتانه و زُو ر شتی دیکه شی بُو مه زنده بکرین.

(۳) ﴿ اِنِّیْ لَکُمْ رَسُوْلٌ اٰمِیْنٌ ﴾، به دلنیایی من بُو تیهو ره وانه کراوینکی نه میندارم، واته: راست و ساغم و بُو تان دَلَسُوْرَم.

(۴) ﴿ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِیْعُوْیْ ﴾، که واته: پارِیزِ له خوا بکهن و به قسم بکهن، فرمانبهریم بکهن، که بنگومان پارِیزِ له خوا کردن، له میانی به قسه کردنی پیغه مبه ره وه و ۞ په ره وویی لَن کردنیه وه وه، شوینکه وتنیه وه، دینه دی، چونکه پیغه مبه رانن ۞ که مروّفه کان فیزده کهن: چُوْن پارِیزِ له خوا بکهن و، خُوا ی په روه ردگار ده بن چُوْن مامه له ی له گه لدا بکر ی؟ پارِیزِ له خوا کردنیش وه ک زُو رجار گوتوو مانه: له دوو شتدا خُو لَصه ده بیته وه:

ا/ فرمانه کانی خوا جیبه جی بکرین.

ب/ قه ده غه کراوه کانی خوا دوور بیان لَن بکر ی.

ئىنجا دوایی بۇ ئەۋەدى ئەۋە ئەكەنە بیانوو، كە ئەۋ پىغەمبەرە ﷺ بارگرانی
خستۆتە سەریان، نەركىكى خستۆتە سەر شانیان، دەفەرموی:

(۵) ﴿ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ هِيَ جُزْءٌ كَرِيمٌ كَتَبْنَا لَكَ دَاوَانَكَ ۖ هِيَ جُزْءٌ دُونَ نَبِيِّهِمْ ۖ لِيَتَّعَبُوا فِيهَا ۚ ﴾

(۶) ﴿ إِنِّي أَعْرِضُكَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾، پاداشتی من، كرى من تەنیا لەسەر پەرودەردگاری
جیهانیانە، واتە: ئەگەر بۆیە بپروا ناهینن، پىتان واپە من كاریكى خۆم بە تىۋە، مەدارىكى
خۆم بە تىۋە ساز دەكەم، نەخىر وانپە، بەلكو من كاری خۆتانم بە خۆتانە، پاداشتی من،
چاۋەرۋانپى من، تەنیا لە خواپە ﷺ، كە ۋەك پىشتەر باسما كرى: ئەمە خالىكى يەكجار
گرنكە بۇ ھەموو ئەوانەى خەلك بۇ لای خوا بانگ دەكەن، ئەۋ ترس و ۋەھمەيان لە
پىش چاۋ برەۋىننەۋە، كە ئەوانپىش ۋەك ئەۋ تاغۋوت و ھوكمپانە خۆسەپىن و دىكتاتور
قۇرخكارو گەندەلانە نپن، كە ھەموو شىتىكىان دەخەنە ژىر ركىفى خۆيانەۋە، خۇشيان
دەكەنە كۆپلەو دەست بەسەر موقەددەرات و خىرو بىرى ۋلاتىشان دا دەگرن، نەخىر،
پىغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) بەپىچەۋانەۋە: ئەك خەلك ناكەنە كۆپلە، بەلكو نازادپان
دەكەن و، زنجىرو كۆت و پىۋەندى دەست و پى و گەردىيان دەپچرىنن، ﴿ وَيَضَعُ عَنْهُمْ
إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ ﴾ (الأعراف).

پىغەمبەران ھاتوون خەلك نازاد بكنەن، ئەك ھەر نەيانكەنە كۆپلە، بەلكو
كۆت و زنجىرى دەست و پى و گەردىيان بپچرىنن و نازاد بن بەمانای وشەو
تەنیا بەندەى خواپن، پاشان نازو نىعمەتەكانپش كە خوا داپناون لە زەۋىدا،
ھەموۋىيان بەبەكسانپى لىيان بەھرمەند بن و كەس قۇرخيان نەكات و، ھىچ
كەس دەست بەسەر ھىچ شىتكدا نەگرى، چونكە خوا ھەموو نىعمەتەكانى بۇ
ھەموو مرقۇفەكان پەخساندوون و، پىغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) بەس بە
قەدەر ئەوانپان بەش پى دەپرى.

دوایی صالح پەخنە دەگرى لەگەلى ئەموود، چونكە پىغەمبەران (عليهم الصلاة
والسلام) نەھاتوون مۇجامەلەى خەلك بكنەن، نەھاتوون تەنیا ھەست و نەستى

خەلک بچووڵتین، یاخود خەلک چیمان پێ خۆشە، ئەوەیان پێ بلین، بەلکو خەلک چیمان بۆ چاکە، وایان بە خەلک گوتو، راستیی و ساغیی لەگەڵ خەلکدا، ئەوەیە خەلک چی بۆ چاکە بۆ دنیاو دواڕۆژی، ئەوەی پێ بلین، نەک چی پێخۆشە، نابێ بەدوای ئارەزووێ کانی خەلک بکەوی، وەک حوکمرانە خۆسەپێن و دیکتاتورو خۆ بەپەرورەدگارو خۆ بەپەرستارو زانەکان، بە درژایی مێژوو وایانکردو، هەولیان داو لە پێ جووڵاندنی غەریزەکان و تێکردنی غەریزەکانەو، بەشێوەی ناشەرعی، خەلک بە دوای خۆیان بخەن، پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) هاتوون خەلک فێر بکەن، غەریزەکانی خۆیان حەزو ئارەزوو ناشەرعییەکانی خۆیان کپ بکەن و، خۆیان کۆنتڕۆڵ بکەن، کارنک بکەن کە بەقازانجی دنیاو دواڕۆژیان تەواو بێ، بەقازانجی ڕووح و جەستەیان تەواو بێ، نەک ڕووحیان بکەنە کۆیلە ئارەزوو جەستەییەکانیان، بۆیە صالح دەفەرموێ:

(۷) - ﴿أَتُرْكُونَ فِي مَا هَنُتْنَا أَمِينَةً﴾، نایا ئا لێرەدا وا بە ئارامیی و هێمنیی وازتان لێ دەهێترێ، ﴿هَنُتْنَا﴾، یانی: لێرە لەم وڵاتەدا، ﴿أَمِينَةً﴾، واتە: بە هێمنیی و ئارامیی، کە بەهرەمەند بن لە هێمنیی و ئاسایش، چونکە گەورەترین نێعمەت و بەکەمین نێعمەت، بریتییە لە نێعمەتی هێمنیی و ئاسایش، هەر گەل و وڵاتێک هێمنیی و ئاسایشی تێدا سەقامگیر نەبێ، نە لە ڕووی سیاسییەو، نە لە ڕووی ئابوورییەو، نە لە ڕووی کۆمەڵایەتیەو، نە لە ڕووی فیکرییەو، ناتوانێ گەشە بکات و بەردەوام بێ.

(۸) - ﴿فِي جَنَّتٍ وَعُيُونٍ﴾، نایا لێرە وازتان لێ دەهێترێ بەهێمنیی و ئاسایشی بیکوزەرتین، لە نێو باخ و بیستانەکانداو لە نێو کانیی و سەرچاوەکاندا، (جَنَّتَات) کۆی (جَنَّةٌ) یە، یانی: باخ، (عُيُون) کۆی (عَيْن) واتە: کانیی و سەرچاوە.

(۹) - ﴿وَزُرُوعٍ وَخَلِّ طَلْمَهَا هَضِيمٌ﴾، هەرۆهە لە نێو کشت و کال و دارخوڕمایانی میووە گەبۆدا، (زُرُوعٍ) کۆی (زُرْع)، یانی: کشتووکال، (خَلِّ) ناوی جینسە بۆ (تَخْلَة) و مانای کۆ دەگەینێت، واتە: لە نێو دارخوڕمایەکاندا، ﴿طَلْمَهَا هَضِيمٌ﴾، واتە: بەرەکە ی زۆر نەرم و گەببۆ، وەک کوردەواریی دەلێن: بە لێوان دەخوری.

۱۰- ﴿وَتَنحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُرُوتًا فَرِهِينَ﴾، له چپایه کانیسدا خانووان دادده تاشن زور به دلخوشی و، شادمانی، یاخود زور به کارامهی و لیزانی، ﴿فَرِهِينَ﴾ وهک بیشتر گوتمان:

نه گهر (فرهین) بی و له (قره) دوه هاتبی، یانی: (الأثر) واته: شانازی به خووه کردن و له خوبایی بوون، دهسکونجی (فارهی) بی و کوی (فاره) بی، یانی: (حاذق) واته: زور به لیزانی و کارامهی، که (فاره) نه و کاته (اسم الفاعل) هو کویه کهی ده بیته (قره).

دهرباره ی وشه ی (طلع) که ده فهرموی: ﴿وَنَحَلِ طَلْعَهَا هَضِيمًا﴾ (طلع) لیره دمه بهستی پی میوه که یه، به لام (طلع) له نه صلی زمانی عه ره بییدا: (الطَّلَعُ: وَعَاءٌ يَطْلَعُ مِنَ النَّخْلِ، فِيهِ ثَمَرُ النَّخْلَةِ فِي أَوَّلِ أَطْوَارِهِ، يَخْرُجُ كَتَضَلِ السِّيفِ فِي بَاطِنِهِ شَمَارِيخُ الْقِنْوِ، وَيُسَمَّى الطَّلَعُ «رَكْمًا»، لَمْ يَنْفَلِقْ ذَلِكَ الْوِعَاءُ عَنِ الشَّمَارِيخِ، وَهِيَ الْأَعْصَانُ الَّتِي فِيهَا الثَّمَرُ كَحَبِّ صَغِيرٍ، لَمْ يَغْلُظْ وَيَصِيرَ بُسْرًا ثُمَّ قَمْرًا»^(۱).

واته: (طلع) بریتیه له و کیفه ی که به که مجار له دارخورما دهرده چن، که پی ده گات، پیشی وهک نووکی شمشیر وابه، که هیشوووه کانی (یاخود نه و لقانه ی دوایی دهنه هیشووی دارخورما تیدان) و (رکم) یشی پی ده گوتری، دوایی نه و کیفه ده پیشکوی، شه پراخه کانی لی دینه دهر، که بریتین له لقه کانی و میوه که یان تیدایه، پیشی وهک دهنکی بچووک بچووکن، دوایی ورده ورده گه وره ده بی و، ده بیته فه ریکه خورما، دواییش ده بیته خورمای ته واو.

که واته: (طلع) یانی: نه و کیفه ی، هیشوووه خورمای تیدایه، به لام مه بهست پی نه وه یه له نیو کیفه که دایه، که خورمایه که یه و نهرم و خووشه.

﴿بُرُوتًا﴾ وهک زور جاری دیکه گو توومانه: به: (بُرُوتٌ) خو پتراو ته وه، به بوز (صم) ی (ب) یه که، ههروه ها به (بیوت) به ژتر (کسرة) ی (ب) یه که ش

خوینراوه ته وه.

(۱۱) ﴿ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا أَمْرَ اللَّهِ وَأَطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْلِمِينَ ﴾، جار یکی دیکه صالح عليه السلام دو باره ی ده کاته وه، ده لئ: پارتز له خوا بکن و، به قسه ی من بکن.

(۱۲) ﴿ وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُشْرِكِينَ ﴾، به قسه ی زنده پرویکاران مه کن فه رمانی زنده پرویکاران جتیه جت مه کن، کن بوون نهو زنده پرویکاران؟ دپاره گه وره کانیان و بریار به ده سته کانیان بوون.

(۱۳) ﴿ الَّذِينَ يَفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴾ (۱۵۲): نه وانه ی خرابه کاری ده کن له زه ویدا، واته: له ولاتدا، نهو ولاته که گه لی نه موودی تیدا بووه و چاکسازیی ناکه ن، یانی: هینده خرابه کارن خرابه کاریه که یان هیچ چاکه ی تیدانیه.

به ته نکید لیره دا که ده فه رموی: ﴿ وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُشْرِكِينَ ﴾، یانی: (ولا تطيعوا أمر كبرائكم المشركين) فه رمانه ریی گه وره کانتان که زنده پرویکارن، مه کن، هه میشه هه ر نهو هوکمرانه خو سه پینانه ی خه لک و ولات (عباد و بلاد) ده خه نه ژیر رکیفی خو یانه وهو، نازو نبعمه ته کان ده خه نه ژیر ده سته خو یان، نه وانه ن که زنده پرویی ده کن و، زور به که یف و کووف و به خو شگوزه رانانه ده ژین، له سه ر حیسابی خه لکی ره ش و پرووت و، هه ژار خسته نی خه لک و جه ماوهر.

بهو شتیه وه صالح عليه السلام په یامی خوای په روه ردگاریان پیده گه یه نی و، زیاتر له پروی نابووری و سیاسیه وهو له پروی کومه لایه تیه وه، په خه یان لی ده گری.

مهسه لهی دووهم:

تۆمه تبار کردنی گهلی ئەموود بۆ صالح، که جادوو به کی قورسی لیکراوه، بۆیه حالی عه قلی تیکچوووه، ته نیا مروفتیکی وه که خوشیا نه، نه گهر راست ده کات، با نیشاله به ک بیتی بۆ نيسپاتی ده عوايه که ی، خواش حوشرتیکی سه رسوپهینه ری پتدا، که گهلی ئەموود و حوشره که، به نۆره ئاو له سه رچاوه که یان بخۆنه وه، هۆشداریی پتدانی صالح که زیانی پتی نه گه یه نن، نه گهرنا تووشی سزا ده بن، که چی سه ره برینی و پاشان سزادرانیان:

خواد هه رموی: ﴿ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسْحَرِينَ ﴿١٥٣﴾ مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا فَأْتِ بَيَاتٍ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿١٥٤﴾ قَالَ هٰذِهِ نَافَةٌ مِّمَّا يَشْرَبُونَ وَلَكَّرْ شَرِبَ يَوْمَ مَعْلُومٍ ﴿١٥٥﴾ وَلَا تَسْهَوْا يَوْمَ فِآخِذِكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥٦﴾ فَعَقَرُوهَا فَاصْبِرُوا نَدِيمِينَ ﴿١٥٧﴾ فَأَعْذَهُمُ الْعَذَابُ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ رَبِّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٥٨﴾﴾

توێژینه وهی ئەم، جهوت ئایه ته، له سیزده بڕگه دا:

دوای نه وهی صالح به و شتیه به په یامی خوای پتی ڕاگه یانندن و زۆر به روون و راشکاوایی، دهستی خسته سه ره عه یب و کهم و کوپیه کانیان به پتی موجه له کردن، به پتی خاتر گرتن، به لکو دلسۆزانه و روون و راشکاوانه، ئاوا وه لامیان دایه وه:

١- ﴿ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسْحَرِينَ ﴾، گهلی ئەموود گوتیان: به دلنیا یی تو ته نیا له جادوو لیکراوانی، (مُسْحَر) یانی: زۆر جادوو لئ کراو، له شوینی دیکه دا هاتوه: (المسحورین) واته: جادوولیکراوان، به لأم ﴿ الْمُسْحَرِينَ ﴾: (زِيَادَةُ الْمَيْنَى تَدُلُّ عَلَى زِيَادَةِ الْمَغْنَى) واته: زۆر جادووت لیکراوه، جادووێکی زۆر بپه زاو سه ختت لیکراوه،

ناموزگاری و دلسوزیه‌های صالحیان، به‌بوختن پیکردن و تومنت بؤ هه‌لبه‌ستی وه‌لام دایه‌وه، که عه‌قلی تیکچوه‌وه جادووی لیکراوه!

(۲) ﴿ مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا ﴾: ئەمەش پەخنە ی دووهمه که لیتی ده‌گرن، ده‌لین: تۆ ته‌نیا مروّقیکی وه‌ک تیمه‌ی، وه‌ک مروّقبوون عه‌یب و پەخنە‌یه‌ک بئ که له‌ صالحدا هه‌یه، نه‌وانه چونکه له‌ روانگه‌ی بوونناسی ماددی و به‌ نازهل ته‌ماشاش مروّقه‌وه، ته‌ماشای مروّقیان کردوه، مروّقیان پئ شایسته‌ی نه‌وه نه‌بووه، نوئنه‌ری خولو پیغه‌مبه‌ری خوا بئ، یان مه‌به‌ستیان نه‌وه بووه تۆش هه‌ر مروّقیکی وه‌ک تیمه‌ی، بویه وه‌ک چۆن جادوو لیکردن کاریگه‌ری نه‌رتینی له‌سه‌ر تیمه‌ داده‌نئ، له‌سه‌ر تۆشی داده‌نئ.

(۳) ﴿ فَأْتِ بِبَيِّنَاتٍ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ﴾: ئنجا نه‌گه‌ر له‌ راستانی نیشانه‌یه‌ک بیینه، موعجیزه‌یه‌ک بیینه، بیسه‌لمتین تۆ پیغه‌مبه‌ری خوا، ئەمه‌ دوو واتای هه‌ن:

أ- ته‌گه‌ر تۆ له‌و پیغه‌مبه‌رانه‌ی که به‌راستی پیغه‌مبه‌ر بوون، که هه‌موویان موعجیزه‌یان بووه، تۆش موعجیزه‌یه‌ک بیینه.

ب- مه‌به‌ست نه‌وه نیه که ویستبیتیان دان به پیغه‌مبه‌رایه‌تی پیغه‌مبه‌رانی پتوودا بئین، به‌لکو یانی: ته‌گه‌ر تۆ راست ده‌که‌ی پیغه‌مبه‌رو په‌وانه‌ کراوی خوا، به‌لگه‌یه‌که‌مان بؤ بیینه، نیشانه‌یه‌که‌مان بؤ بیینه.

(۴) ﴿ قَالَ هٰذِیْءَ نٰقَةٌ ﴾، (صالح) فه‌رمووی: ئەمه‌ حوشرێکه، تیمه‌ پتشر تاماژه‌مان پتدا له‌ کاتی ته‌فسیر کردنی سوره‌تی (الحجر)دا، هه‌روه‌ها له‌ کاتی ته‌فسیر کردنی سوره‌تی (الأعراف)یشدا، به‌سه‌ره‌اتی گه‌لی ئەموودو صالحی برایمان به‌ درزیی باس کردوه، که نه‌و حوشره‌ چۆن په‌یدا بووه؟ له‌ چیا‌یه‌ک هاتۆته‌ ده‌ری، چیا‌یه‌که‌ ژانی گرتوه‌و حوشره‌که‌ی لئ هاتۆته‌ ده‌ری و، به‌چکه‌یه‌کیشی له‌گه‌لیدا بووه، ئنجا له‌به‌ر نه‌وه‌ی له‌وی وردده‌کاریه‌که‌یمان باس کردوه‌و، لێردش خوا په‌روه‌ردگار به‌کورتیی باسیکردوه‌و، تیمه‌ش خوا ﷻ لێرده‌دا چۆنی باسکردوه‌و، هه‌ر نه‌وه‌نده‌ی باسده‌که‌ین.

یانی: نه مه حوشتريكي تايبه ته، له حوشتري ديکه پهيدا نه بووه، له پارچه چيايه ک هاتو ته دهري، به چکه به کيشی له گه لدايه، ده بې حوشتريكي زور گه وره بووبی، چونکه به شی هه موو گه لی له موود شیری تيدا بووه.

(۵) ﴿لَهَا شَرِبٌ وَلَكِنَّ شَرِبٌ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ﴾، حوستره که نه اندازه به ک له ناو خوارنده وهی خوی هه به، ياخود نوره ناوی هه به، (شُرْب: نُوبَةُ الْمَاءِ، النُّصِيبُ مِنَ الْمَاءِ)، (شُرْب) ده گونجی به مانای نوره ناو بی، ياخود: یانی: پشک و به شه ناوی خوی هه به، تيوه ش پشک و به شی ناوی خوتان هه به، نهو نوره ناوی خوی هه به، تيوه ش نوره ناوی خوتان هه به، وه ک له کات و شوننی خوی دا باسمان کردوه، گه لی له موود کانی و سه رچاوه په کی گوره یان هه بووه، نهو حوستره ش زور گه وره بووه، پوژيک تايبه ت بووه به حوستره که، که ناوی لی بخواته وه، پوژي دووهميش خه لکه که ناویان له کانی و سه رچاوه که هه لئنجاوه، نجا نهو پوژه که حوستره که ناوی له کانی و سه رچاوه که خواردو ته وه، له به رانه بر نه وه دا بووه که خه لکه که ش هه مووی شیری نهو حوستره بدوشن، به شی هه موویان شیری تيدا بووه، واته: ناوی لی خواردوونه وه، به لام شیری پيدا ون زور قازانجیان بووه.

(۶) ﴿وَلَا تَسْؤَاهُمْ سِوَى﴾، به خراپه ش دهستی مه گه به ننن، ته نانه ت به دهست گه یاندينش به نیازی زبان پينگه یانندن، دهستی مه گه به ننن، چ جای بيکوژن و لاقه کانی په ی بکه ن!

(۷) ﴿فَيَأْخُذْكُمْ عَذَابٌ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾، نه گه رنا نازاری پوژيکی مه زن ده تانگرتی و تووشتان دی.

که چی نه وان:

(۸) ﴿فَعَقَّرُوهَا﴾ به کسه ر په بیان کردو سه ریان بری. به (ف) ی (تعقيب) هیتاويه تی، نه وه نده سه رپيچيکار بوون، هه ر دوای ناموژگاری و رينمايه که ی صالح، به کسه ر سه ریان بری، (عَقْر) به مانای سه ربرين دی بو حوستر، به لام بو ره شه ولاخ و مه رو بز ن ده گوتري: (ذئبح)، ياخود (عَقْر) به مانای چوار په ل برينه.

به لّام ددگونجی چوار په لیشیان بریبی و سه‌ریشیان بریبی.

(۹) ﴿ فَأَصْبَحُوا نَدِيمًا ﴾، که چی هه‌ر زوو په شیمان بوونه‌وه، زور به خیرایی، نه‌ویشی به (ف) ی به دوا‌هاتن (التعقیب) هیناوه، واته: زور به خیرایی په شیمان بوونه‌وه و هینده‌ی پینه‌چوو، سزایان به ملدا هات.

(۱۰) ﴿ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ ﴾، ئیدی سزاگرتی، له سووره‌تی (الحجر) دا باسما‌ن کردوه، که نه‌و سزایه بریتی بووه له هارژن و چریکه‌یه‌کی زور گه‌وره، که له شوینی دیکه‌دا به (صاعقة) هاتوه، واته: بلیسه‌ ناگرتک له ئاسمانه‌وه، وه‌ک له سووره‌تی (فصلت) ده‌فرموئ: ﴿ وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَىٰ عَلَى الْهُدَىٰ فَأَخَذَتْهُمُ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ الْهَوْنِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿۱۷﴾ وَجَعَلْنَا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَنْقُونَ ﴿۱۸﴾ فصلت.

واته: به لّام گه‌لی ته‌موود پرتما‌ییمان کردن، که چی ته‌وان کو‌تیریان به‌سه‌ر پرتما‌ییدا هه‌ل‌بارد، بو‌یه بلیسه‌ی نازاریکی ریسوا‌که‌ر گرتی، به هوی ته‌دوه که ده‌یانکردو، ته‌وانه‌ی پروایان هینابوو و پاریزیان ده‌کرد، ته‌وانه‌مان ده‌رباز کردن، لیره‌ش ده‌فرموئ: ﴿ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ ﴾، به‌کسه‌ر نازارگرتی، له شوینه‌کانی دیکه‌ی باسی کردوه، که نه‌و نازار و سزایه چی بووه، هارژن و چریکه‌یه‌ک بووه، دوا‌یی بو‌ته بلیسه‌یه‌ک، له سووره‌تی (الشمس) دا ده‌فرموئ: ﴿ فَقَالَ لَهُمُ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا ﴿۱۳﴾ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمُ رَبُّهُم بِذُنُوبِهِمْ فَسَوَّاهَا ﴿۱۴﴾ وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا ﴿۱۵﴾.

واته: پیغه‌مبه‌ری خوا (که صالحه) پیتی گوتن: نه‌وه حوشتی خوا‌یه! وریابن له حوشتی خوا، نو‌ره ناوه‌که‌ی (ناو خواردنه‌وه‌که‌ی) که چی به درو‌یان داناو حوشته‌که‌یان په‌ی کرد، یاخود سه‌ریان بری په‌رو‌ردگاریشیان به هوی گونا‌هه‌کانیا‌نه‌وه زه‌ویه‌که‌ی له‌بندا له‌رزانده‌وه، [به هوی ته‌و هارژن و چریکه‌یه‌وه که بو‌ته بلیسه‌یه‌ک، یان ناگر پزیتیک، له‌سه‌ری‌وه بو‌یان دابه‌زیوه]. نجا زه‌ویه‌که‌یانی ته‌ختکردو ته‌وانیشی له‌گه‌ل خاکدا به‌کسان کرد، په‌رو‌ردگاریش له سه‌ره‌نجامه‌که‌ی ناترسی، [ترسی نیه له‌وه‌ی سزایان بداو تو‌له‌یان لڼ بکاته‌وه].

- (۱۱) - ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً﴾، به راستی له و هدا، نشاندهی کی مه زن و که وره هه بوو.
 (۱۲) - ﴿وَمَا كَانَتْ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ﴾، نه وانیش زوره یان برودار نه بوون، نه وان کین؟

آ- گلی ته موود، که به ته نکید هه ندیکیان بروایان هیناوه.

ب- یاخود: کافره کانی روژگاری پیغمه بهر ﷺ.

ج- یان بیبروایان به گشتی، زوبه یان برودار نین.

- (۱۳) - ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾، به دنایی ته نیا پهروه ردگار یشت، زور زالی میهره بانی به به زه یه.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ دهرسی دهوتهم ❖

بیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان له شازده نایه‌تان پیک دئی: (۱۶۰ - ۱۷۵) که هه‌موویان بو باسکردنی به‌سهرهاتی لووط و گه‌له‌کی ته‌رخانکراون، هه‌ر له ده‌ستی‌که‌وه که لووطیش وه‌ک سه‌رجه‌م پیغه‌مبه‌رانی برای به: ﴿ اَلَا نُنْفِقُ ﴿۱۶۱﴾ اِنِّی لَکُمْ رَسُوْلٌ اَمِیْنٌ ﴿۱۶۲﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِیْعُوْنِ ﴿۱۶۳﴾ وَمَا اَسْأَلُکُمْ عَلَیْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِیْ اِلَّا عَلٰی رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ ﴿۱۶۴﴾، ده‌ستی‌پیکردوه.

پاشان هاتۆته سه‌ر ره‌خنه لیگرتیان له‌باره‌ی نه‌و کاره قیزه‌ونه‌ی نه‌و گه‌له ره‌وشت نزمه پئی ناسراون، (تیربازی) جووتبوونی پیاوانیان له‌گه‌ل به‌کدی، هه‌تا سزادانی گه‌له‌کی به‌هۆی وه‌رنه‌گرتنی په‌یام و نامۆزگاری لووطو، بگه‌هه‌ره‌شه‌ی ده‌رکردن و شاربه‌ده‌ر لیگرتدنیشی.

﴿ کَذِبَتْ قَوْمٌ لُّوْطُ الْمُرْسَلِیْنَ ﴿۱۶۱﴾ اِذْ قَالَ لَمَنْ لُّوْطُ اَلَا نُنْفِقُ ﴿۱۶۲﴾ اِنِّی لَکُمْ رَسُوْلٌ اَمِیْنٌ ﴿۱۶۳﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِیْعُوْنِ ﴿۱۶۴﴾ وَمَا اَسْأَلُکُمْ عَلَیْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِیْ اِلَّا عَلٰی رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ ﴿۱۶۵﴾ اَتَاتُوْنَ الذُّکْرَانَ مِنَ الْعٰلَمِیْنَ ﴿۱۶۶﴾ وَتَدُوْنَ مَا خَلَقَ لَکُمْ رِیْبَکُمْ مِّنْ اَرْوَابِکُمْ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ عٰدُوْنَ ﴿۱۶۷﴾ قَالُوْا لَیْن لَّمْ نَنْتَهَیْ لُّوْطُ لَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِیْنَ ﴿۱۶۸﴾ قَالَ اِنِّی لِعَمَلِکُمْ مِنَ الْقٰلِیْنَ ﴿۱۶۹﴾ رَبِّ یٰحِیُّ وَاَهْلِیْ مِمَّا یَعْمَلُوْنَ ﴿۱۷۰﴾ فَجَنَّبْنٰهُ وَاَهْلَهُٗ اَجْمَعِیْنَ ﴿۱۷۱﴾ اِلَّا عَجُوْزًا فِی الْغٰیْبِیْنَ ﴿۱۷۲﴾ ثُمَّ دَمَرْنَا الْاٰخِرِیْنَ ﴿۱۷۳﴾ وَاَمْطَرْنَا عَلَیْهِمْ مَطَرًا فِسَآءً مَّطَرُ الْمُنٰذِرِیْنَ ﴿۱۷۴﴾ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیةٌ وَّمَا کَانَ اَکْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِیْنَ ﴿۱۷۵﴾ وَاِنَّ رَبَّکَ لَمَوْءُوْدٌ عَلِیْمٌ الرَّحِیْمُ ﴿۱۷۶﴾

مانای ده‌قاو ده‌قی نایه‌ته‌کان

گه‌لی لووط پیغهمبه‌رایان به‌درؤ دانان (بروایان پینه‌هینان) ^(۱۶۰) یاد بکه‌وه! کاتیک لووطی برایان پییگوتن: نایا پاریز (له‌خوا) ناکهن؟ ^(۱۶۱) بیگومان من بو تیهو پیغهمبه‌ریکی نه‌میندار (پاست و ساغ)م ^(۱۶۲) ده‌جا پاریز له‌خوا بکه‌ن و، به‌قسم بکه‌ن ^(۱۶۳) هیچ کرئیه‌کیشان له‌به‌رانبه‌ریدا لئ داوا ناکهم، پاداشتم به‌س له‌سه‌ر په‌روه‌ردگاری جیهانیانه ^(۱۶۴) نایا له‌تیو جیهانیاندا (تیوه) له‌گه‌ل نیرینان جووت ده‌بن! ^(۱۶۵) نه‌وه‌ش که‌په‌روه‌ردگارتان له‌هاوسه‌رانتان بو‌ی دروستکردوون، وازی لئ دینن! به‌لکو تیهو کومه‌لیکی سنوورشکینن ^(۱۶۶) (گه‌له‌که‌ی) گوتیان: نه‌ی لووط! نه‌گه‌ر وازنه‌هینی، به‌دنیایی له‌ده‌رکراوان دبی ^(۱۶۷) گوتی: مسوگه‌ر من رقم له‌کرده‌وه (نزم و دزیوه) که‌تانه ^(۱۶۸) په‌روه‌ردگارم! خوّم و نیزیکانم له‌(سزای) نه‌وه‌ی ده‌یکهن، قوتارمان بکه ^(۱۶۹) ئیدی خو‌ی و تیکرای نیزیکانیمان ده‌ریاز کرد ^(۱۷۰) جگه‌له‌پیره‌ژنیک له‌فه‌وتاوان (به‌جیماوان) ^(۱۷۱) دوایی نه‌وانی دیکه‌مان فه‌وتاندن (تفه‌رو توونامان کردن) ^(۱۷۲) بارانیکیشمان به‌سه‌ردا باراندن (له‌قوری به‌به‌رد بوو) بارانی ترسیتروان (ی بیساک) خراپترین باران بوو ^(۱۷۳) بیگومان له‌وه‌دا (که‌باسکرا) نیشانه‌به‌ک (ی گه‌وره) هه‌په‌وه، زۆربه‌شیان بروادار نه‌بوون ^(۱۷۴) به‌دنیایی ته‌نیا په‌روه‌ردگاریشت زالی میهره‌بانه ^(۱۷۵).

شیکردنەوهی هەندیک لە وشەکان

(الدُّكْرَانُ): (دُكُورٌ: جَمْعُ دَكْرٍ، وَإِنَاثٌ جَمْعُ أُنْثَى) (دُكْرَانٌ) و (دُكُورٌ) هەردووکیان كۆی (دُكْرَانٌ، دُكْرٌ) یانی: نێرینه، پیاو، یان كۆر، (إِنَاثٌ) ییش كۆی (أُنْثَى) یه، واته: مێینه، ئافرەت، ژن یان كچ.

(الْقَالِينَ): (الْقَالِي: شِدَّةُ الْبُغْضِ، قِلَاةٌ، يَقْلِيهِ، وَيَقْلُهُ قِلَاةٌ) (قَالِي) بریتیه لە رق لیوونەوه یه کی زۆر، دەگوترێ: (قِلَاةٌ، يَقْلِيهِ، وَيَقْلُهُ قِلَاةٌ) واته: رقی لیووه، رقی لی دەبیتەوه، به رق لیوونەوه یه کی زۆر، واته: من رقم زۆر له کردهوه که تان هه لدهستێ، نهك له خودی خۆتان وهك مرۆف.

(عَجْرُونَ): (العَجْرُ: سُمِّيَتْ لِعَجْرِهَا فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأُمُورِ) (عَجْرٌ) یانی: پیرهژن، بۆچی پیرهژن، یان پیره پیاو، نهو وشه یان بۆ به كاردی؟ به نسبت پیره ژنهوه له بهر نهوهی له زۆر كاراندا بیتوانایه و، دهستپاچهیه، ههروهها پیره پیاویش به زۆری وان.

(الغَابِرِينَ): (الغَابِرُ: الْمَاكِتُ بَعْدَ مُضِيِّ مَا هُوَ مَعَهُ) (غَابِرٌ) یانی: ماوه، نهو كه سهی ده مینتتهوه، دواى نهوهی كه سیك كه له گه لى بووه رۆشتوووه، نهو ماوه تهوه.

ههروهها به پێچه وانه شهوه: (غَابِرٌ) به مانای رۆشتوو دی، یانی: (غَابِرٌ) هههه به مانای نهوهی ماوه یه كه ده مینتتهوه، ههه به مانای نهوهی تپه ریوه، دی، (غَابِرِينَ) واته: نهوانه ی كه مانه وه له سزادا، نهویش له وان بوو، نهو پیره ژنه له وان بوو، ژنه كه ی لووط، له وان بهوو كه مانه وه، سزایان به ملداهات، یاخود (غَابِرٌ) به مانای تپه ری، نهوانه ی تپه رین، واته: سزا دران و فهوتان و نه مان،

واته: وشه ی (غایر) لیره‌دا له یه ک کاتدا دوو مانای پیچه‌وانه‌ی یه کدی هه‌ن، هه‌م به مانای ماوه‌وه، هه‌م به مانای تیپه‌ریو دئی، هه‌روه‌ک وشه‌ی (عَسَس) که له سووره‌تی (التکویر) دا هاتوه: ﴿وَاللَّيْلِ إِذَا عَسَسَ﴾ هه‌م به مانای هات (أَقْبَل) دئی، هه‌م به مانای رۆی (أُدْبَر) دئی، یانی: شه‌وگار که دئی، یاخود شه‌وگار که تیده‌په‌ری.

(فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذِرِينَ): (بئس) خراپترین بوو، بارانی ناگادار کراوان و ترسیتراوان.
 (الْمُنْذِرِينَ): (الْإِنْذَارُ: إِحْبَارٌ فِيهِ تَعْوِيفٌ) واته: نه‌وانه‌ی ترسیتراوان و ناگادار کرانه‌وه، به‌لام نه‌وان بَبَاک بوون، (إِنْذَارُ): بریتیه له ناگادار کردنه‌وه‌یه‌ک که ترساندن تیدابن، واته: ترسیتراوان، هۆشداریی پیدراوان.

مانای گشتییی نایه تهکان

شایانی باسه: تیمه کاتی خوئی به سه رهاتی لوط **الْحَمْدُ** له گه ل گه له که یمان، به درژی له کاتی ته فسیر کردنی سوږه تی (هود) دا باسکرد، نایه ته کانی: (۷۷ - ۸۲) واته: ههوت نایهت، بویه لیره به خیرایی به سه ریډا ده پوین.

لهوئی بهوردیی باسی چۆنیه تی سزادرانی گه لی لوطمان کرد، له لایه ن خوای دادگه رهوهو، باسی حوكمی نیربازی و، هه موو نه و ورده کاریانه مان کرد که به سه رهاتی لوط **الْحَمْدُ** دهیانگریته خوئی و، له هه موو نه و شوئانه دا که به سه رهاتی لوطمان تیدا هاتوه، نایه ته کامان له ته فسیری سوږه تی (هود) دا هیناوهو، نه وهی فیکرمان پی شکاوه، له باره ی نه و به سه رهاته وه خستو ومانه ته روو، وه ک عاده مان له کاتی توژی نه وهی به سه رهاتی هه رکام له پیغه مبه ران دا، بویه لیره به خیرایی به سه ر ته فسیر کردنی نه و نایه تانه دا ده پوین، که به سه رهاتی لوطمان **الْحَمْدُ** له گه ل گه له ره وشت نزمه که ی، گرتو ته خویمان.

كَذَبَتْ قَوْمٌ لوطِ الْمُرْسَلِينَ، گه لی لوط پیغه مبه رانیان به درو دانا، پیمان بی پروا بوون، وه ک پیشتریش باسمان کرد: کاتیک گه لی لوط پروایان به لوط نه کردوه، مانای وایه پروایان به هه موو پیغه مبه ران (عليهم الصلاة والسلام) نه کردوه، چونکه هه موو پیغه مبه ران (عليهم الصلاة والسلام) له لووتکه ی ره وشبه رزی و نه جابهت و پاکیی و چاکیی دابوو، که واته: له بهر شه خسی خویمان نه بووه، به درو دانراون و، له بهر په یامه که یان بووهو، په یامی پیغه مبه رانیان (عليهم الصلاة والسلام) هه مووی له نپوه پوکدا وه ک به که، که واته: بروا به یه کیکیان نه هینری، مانای وایه بروا به هیچیان نه هینراوه، **إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لوطُ أَلَا نُنْفِقُونَ**، یاد بکه وه! کاتی لوطی بریایان پی فهرموون: نایا پاریز ناکه ن؟ ده گونجی به رکار (مفعول) ه که ی که قرئینراو (محذوف) ه، بریتی بی:

- ۱- له: (أَلَا تَتَّقُونَ اللَّهَ) نایا پارێز له خوا ناکهن؟
- ۲- یان: نایا پارێز ناکهن له گوناھو تاوان و لادان؟
- ۳- یان: نایا پارێز ناکهن و، خۆتان ناپارێزن له سزای نهو گوناخ و تاوانانهی دهیانکهن؟
- ۴- یان: نایا پارێز ناکهن له سزای رۆژی دواپی؟
- ۵- یان: نایا پارێز ناکهن له تووره بوونی خوا؟ ههموو ئەمانه دهگرتتهوه.

﴿إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ﴾، به دنیایی من بو تێوه رهوانه کراویکی ئەمیندارم و چی بۆتان چاکه نهوهتان پتی دهتیم، وشه‌ی (أَمِين) له کوردیدا به‌راست و ساغم لیکداوه‌ته‌وه، ده‌زانم: یانی: ئەمیندارو ئەمین که‌سێکه ئەمانه‌تیکه پتی بسپێردری و بیاریزی، به‌لام لێره‌دا که ده‌فه‌رموی: من ره‌وانه کراویکی ئەمینم واته: راست و ساغم له‌گه‌لتان، ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا﴾، که‌واته: پارێز له‌خوا بکه‌ن و به‌ قسه‌م بکه‌ن.

﴿وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾، هه‌موو پیغه‌مبه‌ران (عليهم الصلاة والسلام) نه‌وه‌یان دووباره کردۆته‌وه: له‌سه‌ر نه‌وه‌ش که تێوه‌ی بو بانگ ده‌که‌م، له‌سه‌ر گه‌یاندنی په‌یامی خوا، هه‌یج کرێه‌کتان لێ داواناکه‌م، راناوی ﴿عَلَيْهِ﴾ ده‌چێته‌وه بو په‌یامێک که لوه‌و پێشان ده‌گه‌به‌نت، که ئەم نایه‌تانه په‌یامه‌که ده‌گرنه‌ خۆیان، با به‌ بیژه (لفظ)‌یش باسی په‌یامه‌که نه‌کرا، به‌لام تێوه‌رۆکی په‌یامه‌که دیاره، یانی: له‌سه‌ر گه‌یاندنی ئەو په‌یامه‌و، نه‌و نه‌رکه‌ی خۆم، هه‌یج کرێه‌کتان لێ داوا ناکه‌م، هه‌یج بارگراڤیه‌کم بو سه‌رتان نه‌، ﴿إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾، کرێ و پاداشتی من ته‌نیا له‌سه‌ر په‌روه‌ردگاری جیهانیانه.

ئنجا دێته‌ سه‌ر باسی ره‌خنه‌ لێگرتنیان: ﴿أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ﴾، نایا تێوه‌ ده‌چنه‌ لای تیرینان، له‌ تێوه‌ هه‌موو خه‌لکی جیهاندا، تێوه‌ به‌وه‌ ناسراون؟ یان: نایا تێوه‌ له‌ مروّقه‌کان، له‌گه‌ل تیرینان دا جووت ده‌بن؟ ﴿وَتَذَرُونَ مَا

خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ أَرْوَاحِكُمْ ۖ، نه وهش که پهروه ردگار تان له ژنه کانتاندا بوی خو لقا ندوون، وازی لږ دههینن، که جووت بوونه له گه ل ټهواندا؟ خوا نافرتهی بو ټهوه دروستکردوه، پیاو له گه لای جووت بڼ، نهک پیاو! ههروهک خوا پیاویشی بو نافرته دروستکردوه، له پووی تیر کردنی غه ریزه ی جینسیه وه، ټهوانه به که لکی به کدی دین، نهک پیاو له گه ل پیاوو، نافرته له گه ل نافرته، که نه گه ر وابتی، به شهر تووی له سهر زوی ده بر ټهوه! ﴿بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ﴾، به لکو ټیوه کومه لیکسی سنوور شکین و تپه ر ټنه رن، کومه لیکسی سنوره زینن و ده ستر ټیوکارن.

﴿قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَنُلُوطْ لَنَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ﴾، گو تیان: نه ی لووط! نه گه ر وازنه هینی، به دل ټیایی تو له ده ر کراوان ده بی، لهوانه ی شاره دهر ده کرین، واته: خه لکی دیکه شمان وهک تو شاره دهر کردوه! ﴿قَالَ إِنِّي لَمَمَلِكٌ مِنَ الْقَالِينَ﴾، (لووط) گو تی: به دل ټیایی من بو کرده وه که ی ټیوه له بوغز ټنه رانم، زور رقم له کرده وه که تان هه لده ستی، چونکه (القلی) یانی: (أَشَدُّ الْبُغْضِ) لهوانه م که زور رقم له کرده وه که تان هه لده ستی، نهک له خو تان، واته: هپچ کیشم له گه ل خو تان نیه، وهک مرو ف، هه موو مرو ف هکان له لای خوا به ریزن، به لام رقم له په شته نرم و په سته که تانه، ﴿رَبِّ يَحْيَىٰ وَأَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ﴾، پهروه ردگارم! خو م و نیزیکانم له وهی ټهوان ده یکهن، دهر باز بکه، واته: له سزای په ف تار ټک که ټهوان ده یکهن، ټه گه ر نا خو ی و نیزیکانی تو خنی ټهو کرده وه به نه که و توون، یانی: ﴿رَبِّ نَجْنِي وَأَهْلِي مِنْ عِقَابٍ مَا يَعْمَلُونَ﴾ ټه مهش به سیاق و سه لپقه ده زانری، یانی: کاتیک که ټهوانت سزادا، له سهر ټهو کرده وه په وشتن زمانه به، ټهو کرده وه قیزه ونه، خو م و نیزیکانم دهر باز بکه، ﴿فَنَجِّنَهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ﴾ به کسه ر خو ی و نیزیکانیان دهر باز کرد.

به (ف) ی به واداهاتن (تعقیب)، وشه ی (أهل) به مانای ژن و مال و مندال دی، به لام لیره دا به مانای نیزیکان، ټهو که سانه ی لپی نیزیک بوون دی، به ته تکید ټهوانه ش له

لووط نیزیک بوون، که به قسه‌یان کردوه، چ له پرووی ره‌چه‌له‌ک (نسب) هوه پتوهی په‌یوه‌ست بووبن، چ پتوهی په‌یوه‌ست نه‌بووبن، چونکه ئەوانه ته‌هلی مرؤفن، که لئی نزیکن، به نسبت پتغه‌مبه‌رانه‌هوه (علیهم الصلاة والسلام) و به‌نسبت دیندارانه‌هوه، ئەوانه ته‌هلیانن و لئیان نزیکن، که له‌گه‌لیانان، له شوئیکه‌وتنی نایین و به‌رنامه‌ی خوادا، خوئی و نیزیکانیمان تیکرا دهر‌باز کردن ﴿إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَدِيرِ﴾، جگه له پیره‌زئیک له‌وانه‌دا که مابوونه‌هوه واته: له سزادا مابوونه‌هوه، یاخود: ﴿فِي الْغَدِيرِ﴾ یانی: (فی الماضین) ئەوانه‌ی که تپیه‌رین و، بوونه به‌سه‌رهات و په‌ندو سزا دران.

﴿ثُمَّ دَرَرْنَا الْآخِرِينَ﴾، دوایی نه‌وانی دیکه‌مان تیک شکاندن، فه‌وتاندمان، وه‌ک چۆن خانوویه‌ک کاول ده‌کرتی و به‌سه‌ر یه‌کدا دهر‌مئ، ناوا ئەوانه‌مان فه‌وتاندن، ﴿وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذِرِينَ﴾، بارانئیکی سه‌رسو‌ره‌پته‌رمان به‌سه‌ردا باراندن، خراپترین باران بارانی ترستراوان بوو.

﴿وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا﴾، مادام به‌نه‌زانراو (نیکرة) هاتوه، واته: بارانئیک چ بارانئیک، که له وه‌سف نایه‌ت، بارانئیکی تاییه‌ت بوو، که بریتی بووه له‌وه خوا ﴿قَوْرِي وَشَكَّ بُوُوهُوهِی بَه‌بَه‌رْد بُوُوِيَان بَه‌سَه‌رْدَا بَبَارِئِنْتِ، وه‌ک له شوئیکه‌کانی دیکه‌دا ده‌فرموی: ﴿وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ مَّنْضُورٍ﴾ (۸۲) هود، به‌ردئیک که له قورئیکی وشک بووه‌وه دروست بووبوو به‌سه‌رماندا باراندن، پتشریش باس‌مان کردوه، ﴿سِجِّيلٍ﴾ له (سنگ‌گل) هوه هاتوه، واته: (الطین المتحصر) یه‌ردی قورین، به‌ردئیک که له ئەصلدا قور بووه‌و بوته‌به‌رد، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ﴾، له‌وه‌دا نیشانه‌به‌ک هه‌یه، نیشانه‌یه‌کی گه‌وره‌و گرنگ هه‌یه، له‌سه‌ر په‌روه‌ردگار تپیی خوا، له‌سه‌ر ئەوه که پتغه‌مبه‌ران (علیهم الصلاة والسلام) راستیان کردوه، به‌لام زۆربه‌یان بروادار نه‌بوون، واته: له گه‌لی لووط، یاخود ئەوانی رۆژگاری پتغه‌مبه‌ر ﷺ که له‌وه نایه‌ت و نیشانه‌ی خوا به‌هره‌مه‌ند نه‌بوون، په‌ندی لئ وه‌ریگرن، یان له مرؤفابه‌تیی به‌گشتیی، ﴿وَلِئِنَّ رَبَّكَ لهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾، به‌دنیایی ته‌نیا په‌روه‌ردگار یشت دده‌سترؤیشتوو و بالاده‌ستی به‌به‌زه‌یی میهره‌بانه.

مهسه له گرنگه‌کان

مهسه له ی به که م:

گه یاندنی په یامی خوا له لایه ن لووطه وه به گه له که ی، که جگه له هینانه دی
به رژه وه ندیی خو یان، هیچ چاوه روانیه کی لیان نیه و، په خنه ی توند گرتنی
لیان، له سه ر نیر بازی و واز لیه تانی ژنه کانیا ن:

خوا ده فرموی: ﴿كَذَبَتْ قَوْمٌ لُوطًا الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣١﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ لُوطٌ أَلَا نُنْقُونَ ﴿١٣٢﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٣٣﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٣٤﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجَرْتُمْ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٣٥﴾ إِنَّا تَوَكَّلْنَا عَلَىٰ الذِّكْرَانِ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١٣٦﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٣٧﴾﴾

شیکردنه وی ته م، جهوت ثایه ته، له نو برکه دا:

(۱) ﴿كَذَبَتْ قَوْمٌ لُوطًا الْمُرْسَلِينَ﴾، گه لی لووط پیغه مبه رانیان (علیهم الصلاة والسلام)
به درو دانا، ته نیا لووط الصلوات پیغه مبه ری نه وان بووه، به لام له بهر نه ودی له بهر جهوه رو
نیوه وژکی په یامه خوا بیه که، لووطیان به درو داناوه، مانای وایه پیغه مبه رانی دیکه ش (علیهم
الصلاة والسلام) که هر هه مان په یامیان پښ بووه، نه وانیشیان به درو داناوه.

(۲) ﴿إِذْ قَالَ لَهُمْ لُوطٌ أَلَا نُنْقُونَ﴾، یاد بکه وه! کاتیک لووطی برابان پتی فرموی:
ته ری پاریز ناکه ن:

۱- (له خوا)؟

۲- پاریز ناکه ن له سزای خوا، به هو ی کرده وه خرابه کانتانه وه؟

- ۳- پاریز ناکهن لهو کردهوه خرابانهی که پیچهوانهی زگماک و عهقلی سه لیمن؟
 ۴- پاریز ناکهن لهو ده رهاویستانهی که به هوئی نهو کردهوه قیزه ونهوه، دوابی تووشتان دی؟
 ۵- پاریز ناکهن له سزای دوارپوژ؟ هه موویان ده گریتهوه.

که ده فهرموئی: ﴿لَخُوْهُمْ لُوْطٌ﴾ واته: برابان بووه له مروقا به تیبدا، چونکه گه لی لوط عليه السلام له که نعانیه کان بوون، خه لکی فه له ستینی نهو کاته، به لام لوط عليه السلام له که لیکدی دیکه بووه و برزای ئیبراهیم (علیهما الصلاة والسلام) بووه.

۳- ﴿إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ﴾، به دلناییه وهه من بو تپوه پیغه مه ریکی نه میندارم، راست و ساغم، چی بو تان چاکه نه وهه بو تان ده وی و، نه وه تان پین پاده گه یه نم.

۴- ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا﴾، مادام وایه پاریز له خوا بکه ن و به قسم بکه ن.

۵- ﴿وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ﴾، له سه ر گه یاندنی نهه په یامه ش، هیچ کریه کتان لی دلاوا ناکه م، هیچ پاداشتیکم لیتان ناوی.

۶- ﴿إِنْ أَجْرِي إِلَّا عَلَى رَبِّ الْمَلَائِكِ﴾، پاداشتم ته نیا له سه ر په روه ره دگاری جیهانیانه، نهه په یامه سن بر گه ییه، زور گه وره و گرنگه، بو یه خوا عليه السلام لیره دا له به سه ره اتی نهه پیغه مه رانه دا، هه موویان به یه ک بیژه، هه موو جاری دووباره ی ده کاته وه.

۷- ﴿أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْمَلَائِكِ﴾، نایا تپوه ده چنه لای نیرینان، له تپوه هه موو جیهانیاندا، (أَقِ الذُّكْرَ، وَطَنَهُ) له گه ل نیرینه دا جووت بوو، (الذُّكْرَانُ: الرُّجَالُ، وَالشَّبَابُ، وَالصَّبِيَانُ)، (ذُكْرَان) به مانای نیرینه دی، ننجایا بوو، گه نچ بن، گچکه بن، هه موویان ده گریته وه، بو یه خوا عليه السلام بهو بیژه یه ی هیناوه، تا کو هه موویان بگریته وه.

واته: له تپوه هه موو گه ل و نه ته وه کاند، تپوه نهو کرده وه خرابه ده که ن، وه که له شوینی دیکه دا ده فهرموئی: ﴿أَتَأْتُونَ الْفَنَجِسَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْمَلَائِكِ﴾ (۸۰) الاعراف، واته: نایا تپوه نهو کرده وه دزیو و ناقولایه ده که ن، که له پیش تپوه دا هیچ که سه له جیهانیان پیشتان نه که وتوته وه له وه دا،

واته: به که مین گه لن که به و دیاردهو، نه خوشیه قیزه ونه ناسراون، نه گهرنا نهو گوناهاه، رهنکه ههر بووبن، به لام به شیوه به کی تاک تاک و به شیوه به کی ده گمه ن بووه، به لام نه وان کردوو یانه به دیارده.

یاخود: نایا ئیوه له ئیو مرو فاندنا غه ریزه ی جینسی خوتان له نیران تیر ده که ن، له جیاتی نافرەتان؟!

(۸) ﴿وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ﴾، نه وه ی په روهر دگارتان له ژنه کانتان بو ی خولقاندوون، وازی لئ دههینن؟ واته: نه وه ی خوا له ژنه کانتاندا بو ی خه لقاندوون، که شوینی تیر بوونی غه ریزه ی جینسیه، نه وه وازی لئ دههینن؟ یاخود: نه و نافرەتانه تان خوا بو نه و مه به سه دروستی کردوون، که غه ریزه ی جینسی خوتانیان له گه ل تیر بکه ن، بو نه وانیش و بو ئیوه ش به هه مان شیوه، نه و غه ریزه به شیوه به کی خوا رسک و زگماک تیر ده بیت، نه وه وازی لئ دههینن؟

(۹) ﴿بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ﴾، به لکو راستیه که ی نه وه به که ئیوه کومه لکی سنوور شکینن، سنوور به زینن، تیه پرینن، ﴿عَادُونَ﴾: (جَمْعُ عَادِي، أَيِ الْمُتَجَاوِزِ حَدَّ الْحَقِّ إِلَى الْبَاطِلِ، عَادَا عَلَيْهِ: ظَلَمَهُ)، (عادون) کو ی (عادی) ه، بریتیه له بابای تیه پرین له سنووری هه ق، به ره و ناهه ق، (عَادَا عَلَيْهِ) واته: سته می لئ کرد.

به م شیوه به لووط ﴿الطَّيِّبُ﴾ په یامی خوا به گه له که ی خو ی ده که به نئ.

مهسه لهی دووهم:

وه لآمدانه وهی گه لی لووط، به هه ره شه لی کردنی و شاربه ده کردنی و، په نا به خوا گرتی لووط، که خوئی و نیزیکانی قوتار بکات، له سزای تاوانی گه له که ی، و، ده رباز بوونیان و فه ویتیرانی گه له که ی به سزای به رد باران کران:

خوا دده فرموی: ﴿ قَالُوا لَئِن لَّمْ تَنْتَهَ بِئَلُوطٍ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ ﴾ (۱۳) قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ ﴿ ۱۴ ﴾ رَبِّ نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ ﴿ ۱۵ ﴾ فَجَنَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿ ۱۶ ﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَيْرِينَ ﴿ ۱۷ ﴾ ثُمَّ دَمَرْنَا الْآخَرِينَ ﴿ ۱۸ ﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنذِرِينَ ﴿ ۱۹ ﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿ ۲۰ ﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَمَوْعِظٌ رَّحِيمٌ ﴿ ۲۱ ﴾

شیکردنه وهی ئەم، نۆ ئایه ته له دوازه برگه دا:

۱- ﴿ قَالُوا لَئِن لَّمْ تَنْتَهَ بِئَلُوطٍ ﴾، گوتیان: ئە ی لووط! ئە گه ر واز نه هیتی، ده ست هه لئه گری له و قسانه ت، له گه یاندنی نه و په یامه ت.

۲- ﴿ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ ﴾، زۆر به دنیایی له ده رکران ده ی، چونکه هه م (ل) بو سوتند خوارده، یانی: (وَاللَّهِ لَتَكُونَنَّ) هه م (ن) بو ته تکیده، یانی به دنیاییه وه تو له ده رکران ده ی، نه یانگوتوه: (لَتُنْخَرِجَنَّكَ) له شوینی دیکه دا هاتوه، گه لی شوعه یب الطَّيْرَةَ به شوعه بییان گوتوه: ﴿ لَتُنْخَرِجَنَّكَ يَنْشَعِبُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرِينًا أَوْ تَعُودَنَّ فِي مَلِيسًا ﴾ (۲۸) ﴿ الأعراف، به لآم لیره دا ده لین: ﴿ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ ﴾، تو له ده رکران ده ی، له شار به ده ر کران ده ی، واته: خه لکی دیکه ش پیش تو، که شتیکی بووب، پیچه وانه ی ریبازو به رنامه و شیوه ژیا نی ئیمه ب، شار به ده رمان کرده، توش به و ده رده ده بین.

۳- ﴿ قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ ﴾ (لووط) گوئی: بیگومان من بو کرده وه که تان له بوغزینه رانم.

پیغمبران (عليهم الصلاة والسلام) هرگز عاده‌تیان نبوده به رانبر هر هه‌شه و گوره‌شه‌دا، یان له به رانبر ترس و تماح و موجه له‌دا، ده‌ست به‌رداری په‌یامی خو‌یان بن، لوط عليه السلام فه‌رموی: من به دلنیا به‌وه رقم له کرده‌وه‌که‌ی تی‌وده، له زور رق لی‌ووه‌وانی کرده‌وه‌که‌ی تی‌وهم، (القلی) یانی: زور رق لی‌ووه‌وه، که‌ستک که‌رقی له شتک ده‌بیته‌وه، زور به‌خه‌ستی، یانی: زور به‌خه‌ستی رقم له کرده‌وه‌که‌تانه، کرده‌وه‌که‌یان پی‌چه‌وانه‌ی عه‌قل و زگماک بو‌وه، و‌پرای نه‌وه‌ی پی‌چه‌وانه‌ی شه‌ریعه‌تیش بو‌وه، که‌بریتی بو‌وه له جوت بو‌ونی پی‌اوان له‌گه‌ل به‌کدی.

٤- ﴿رَبِّ نَعْمَىٰ وَأَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ﴾: په‌روه‌دگارم! خو‌م و نزی‌کانم له‌وه‌ی ده‌یکه‌ن، ده‌ربازمان بکه، (أَيُّ مِنْ عَقُوبَةٍ مَا يَعْملُونَ) واته: له‌سزای نه‌وه‌که‌ده‌یکه‌ن، ده‌بن لی‌ره‌دا پال‌دراو (مضاف) ینک ته‌قدیر بکری، چونکه مه‌به‌ستی نه‌وه‌نبو‌وه له کرده‌وه‌که‌یان، چونکه له‌کرده‌وه‌که‌یان دیا‌ره که‌پار‌یزراو بو‌وه، به‌لام یانی: له‌سزای کرده‌وه‌که‌یان، تیمه‌ببار‌یزه، خو‌م و نزی‌کانم.

٥- ﴿فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ﴾، خو‌ی و نزی‌که‌کانیمان ده‌رباز کردن، په‌کسه‌ر دوا‌ی پارانه‌وه‌که‌ی به‌خیرایی، چونکه (ف) ی ﴿فَنَجَّيْنَاهُ﴾ بو‌به‌دواداهاتن (تعقیب) ه، په‌کسه‌ر به‌دوا‌ی نه‌وه‌دا، خو‌ی و نزی‌کانیمان تیکرا ده‌رباز کردن.

٦- ﴿إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ﴾، جکه له‌پیره‌ژنیک له‌سزادراوان، که‌له‌نیو‌سزادراوان دا‌مایه‌وه، چونکه (غاب‌رین: ما‌کین) یانی: نه‌وانه‌ی که‌مانه‌وه له‌سزادا، یا‌خود ﴿إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ﴾ (غاب‌رین: ماضین) جکه له‌پیره‌ژنیک له‌وانه‌ی که‌تپه‌رین و رو‌یشن، فه‌وتان، که‌بریتی بو‌وه له‌ژنه‌که‌ی، له‌شو‌ئنی دیکه‌ده‌فه‌رموی: ﴿إِلَّا أَمْرًا تَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ﴾ (٨٢) الاعراف.

٧- ﴿ثُمَّ دَمَرْنَا الْأَخْرِينَ﴾، دوا‌ی نه‌وانی دیکه‌مان تیکشکاندن (ثُمَّ: لِلتَّرتیب الرَّبُّبِي) واته: دوا‌ی نه‌وه‌ی که‌نزی‌کانیمان ده‌رباز کردن، نجا نه‌وانی دیکه‌مان فه‌وتاندن، له‌به‌ر نه‌وه‌ی فه‌وتاندنی خو‌ای کارزان بو‌گه‌لی لوط عليه السلام له‌رووی په‌وه، زور گرنک‌ترو

گهواره تر بووه، له دهرباز کردنه که، که بهس نهوه بووه خوا ﷻ به لووطی فهرموو: خۆت و مآل و منداله کت و نهوانه ی بڕوایان به تو هیناوه، بڕۆن، نهوانیش ڕۆیشت، به لآم دواپی فهوتیترانه که، زۆر شتیکی گهوره بووه، بۆیه دوا ی (ثم) هیناویته.

۸- ﴿وَأَمْطَرْنَا عَلَيْمْ مَطَرًا﴾، بارانیکی تاییه مان به سهردا باراندن، بارانه تاییه ته که ش بریتی بووه له وه که خوا قوری وشک بووه وه و به بهرد بووی به سهردا باراندوون، وه ک فهرموو یته: ﴿حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ مَّنْضُورٍ﴾ ۸۲ هود، له قوریکی به بهرد بووی وشککراوه، به ریز به سه ریاندا، دهباری له شویتیکی دیکه ده فهرموو: ﴿لِيُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّن طِينٍ﴾ ۸۳ الذاریات، تاکو بهردیکی قورینیان بنترینه سه ری.

۹- ﴿فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذِرِينَ﴾، خراپترین باران، بارانی ناگادار کراوان، ترستیروان بوو، که ترستیروان و هوشیار کرانه وه، به لآم بیباک بوون. (س: س) خراپترین بوو.

۱۰- ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً﴾، به دلنیایی له وهدا نیشانه یه کی گهروه و گرنگ هه بوو.

۱۱- ﴿وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ﴾، به لآم زۆر به یان ڕوادار نه بوون، واته: گه له که ی لووط، یان: کۆمه لکای موحه ممه د ﷻ یان: نه هلی کوفر به گشتیی، که به دریزی میژوو نهو سزایانه ی خوا ﷻ به سه ره نهو گه له لاده رانه دا سه پاندوونی، نیشانه و به لگه یه کی گهوره بوون، به لآم خه لکه که په ندیان ل ودرنه گرتوون.

۱۲- ﴿وَلَنْ رَّبِّكَ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾، به دلنیایی ته نیا په روه ردگاری تو زالی به به زه یه، بیگومان نهو دووباره کردنه وه یه، بو جهخت له سه ره کردنه وه یه، چونکه هه ر کامیک له وه حهوت به سه رهاته، هه مووی، ده رس و په نده، هه ر کامیان چه ندان ده رس و په ندی تینا هه ن، به لآم به داخه وه که مرۆقه کان که متر وایه له به سه رهاته کانی میژوو عبیره ت و په ند وهر بگرن، به لکو هه ر کامیکیان، هه له ی نهوانی دیکه دووباره ده کاته وه، له جیاتی نهوه ی په ند له خه لکی پیتش خویان وهر بگرن، ده بنه ده رس و په ند بو خه لکی دوا ی خویان.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسى هەشتەم

بیناسه ی نهم دهرسه

نهم دهرسه مان له بیست و یهک (۲۱) نایهت ینکها توه، نایه ته کانی: (۱۷۶ - ۱۹۱) که هه موویان بو گپرانه وهی پوخته ی به سه رهاتی شو عیب و گه له که ی (أصحاب الأئمة) ته رخان کران، هه ره له ده ستینکی بانگه وازه که یه وه، هه تا سوور بوونی گه له که ی له سه ره به درو دانان و بیروایان، سه ره نجام فه وتیرانان، به (عذاب یوم الظلة) نازاری روژی سینه ره که، که سزایه کی زور به تیش و بی ره زا بووه.

شایانی باسیشه هه ر کام له (أصحاب الأئمة) و (مذین) ناوی نه و خه نک و کو مه لگایه ن، که (شعیب) یان القیلا بو لا نیر دراوه و، هه ندیک له زانیان گو توویانه: (أصحاب الرئس) یش هه ره ناویکی دیکه ی نه و خه نک و کو مه لگایه یه، به لام نه وه پشت نه ستور نیه به به لگه یه کی به هیز.

﴿ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْمِرْثَلِ ﴿۱۷۶﴾ إِذْ قَالَ لَهُمُ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿۱۷۷﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿۱۷۸﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا أَمْرِي ﴿۱۷۹﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۱۸۰﴾ ﴿۱۸۱﴾ أَوْفُوا بِالْكَيْلِ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿۱۸۲﴾ وَزِنُوا بِالْقِسْطِ أَلْمَسْتَقِيمِ ﴿۱۸۳﴾ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿۱۸۴﴾ وَأَتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْحِجْلَةَ الْأُولَىٰ ﴿۱۸۵﴾ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿۱۸۶﴾ وَمَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَإِنْ نَطْنُكَ لِمِنَ الْكَذِبِينَ ﴿۱۸۷﴾ فَاسْقِطْ عَلَيْنَا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿۱۸۸﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً ﴿۱۸۹﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمْ عَذَابٌ يَوْمَ الظُّلَّةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿۱۹۰﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿۱۹۱﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿۱۹۲﴾ ﴾

مانای ده قوا ده قی نایه تکان

{هاوه لانی دره خته که پیغهمبه رانیان به درو دانان (بروایان پی نه هینان) (۱۷۶) یاد بکه وه! کاتیک شوعه یب گوئی: نه ری پاریز (له خوا) ناکهن؟ (۱۷۷) بیگومان من پیغهمبه ریکی نه میندار (راست و ساغ) م بو تئوه (۱۷۸) تنجا پاریز له خوا بکه ون، به قسم بکه ن (۱۷۹) هیچ جوړه کرئیه کیشان له سه ری لئ داوا ناکه م، پاداشتم ته نیا له سه ر په روه ردگاری جیهانیانه (۱۸۰) به ته واوی (بو خه لک) بیئون و، له که مکهره وان (ی پیوان) مه بن (۱۸۱) هه روه ها به ته رازووی راست و ریک (شت بو خه لک) بکیشن (۱۸۲) دیسان شته کانی خه لک به که م مه گرن (مافه کانیان له مامه لئی ماددی و مه عنه ویدا پتیشیل مه که ن) و تیکده رانه خراپه له زه ویدا مه که ن (۱۸۳) هه روه ها پاریز له و که سه بکه ن، که تئوه خه لکانی زوری پیشووی دروست کردوون (۱۸۴) خه لکه که گوئیان: بیگومان تو ته نیا له جادوو لیکراوان (و عقل تکچووان) ی و (۱۸۵) تو ته نیا مروفتیکی وه ک تیمه ی و، پیمان وایه له دروکارانی (۱۸۶) ته گهر له راستانی، چهند پارچه په کمان له ناسمانی به سه ردا بغه خواری (۱۸۷) گوئی: په روه ردگارم به وه ی ده یکه ن زاناتره (۱۸۸) سه رده نجام به درویمان داناو، له ناکامدا نازارو (سزای روژی (هه روه) سیپه ره که گرتئی، که به دنئیایی نازاری روژیکی مه زن بوو (۱۸۹) بیگومان له وه دا (که باسکرا) نیشانه یه ک (ی گه وره و گرنگ) هه بوو، به لام زور به بیان بروادار نه بوون (۱۹۰) ته نیا په روه ردگار شت زالی به به زه ییه (۱۹۱) .}

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(أَوْفُوا): واته: به تهواوی بیکن (أَمَرَ بِالْإِقْبَاءِ: أَي جَعَلَ الشَّيْءَ تَامًا) واته: فرمانکردنه به تهواکردن، یانی: تهواکردنی شت، یانی: پیتوان به تهواوی نه نجام بددن، غهش و قیل و ساختهی تیدا مه کهن.

(الْمُخْسِرِينَ): (المُخْسِرُ: فاعِلُ الخَسَارَةِ لِغَيْرِهِ، أَي المُنْقِصُ، أَي لا تكونوا مِنَ الْمُطْفَافِينَ، وَهَذِهِ الصِّغَةُ، أَي لا تكونوا مِنْ أَهْلِ هَذَا الصَّنِيعِ) (مُخْسِرٍ) که سیکه زیان لیدان به به رانبه ره کهی نه نجام ددها، که مکه ره وه، زیانگه به نه ره، واته: تیه وه وانه مه بن که له کیشان و پیتواندا، هه قی خه لک کهم بکه نه وه، ئەم سیغه به ش یانی: له وه که سانه مه بن که نه وه ددهه نه نجام ددهن.

(بِالْقِسْطِ): (المِيزَانِ، العَدْلُ) (قسطاس) به مانای ته رازوو دی و، به دادگه ریش ده گوتری.

(وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ): شته کان خه لک به کهم مه گرن، کهم مه که نه وه، (البَخْسُ: النقص والنم) (بخس) به مانای که مکردن و به مانای زه مکردنیش دی، (وَهُوَ عِبْرٌ مِّنْهَا وَمَا فِيهَا لِيَضْطَرُّوهُمْ إِلَىٰ تَبْعِهَا بِغَيْرِ) له سووده کانی شته کانی کهم مه که نه وه وه مه یانشکینن، سیفه تیکیان تیدا باس بکهن، که نه وه سیفه ته خراپه یان تیدا نه بی نهو شتانه، سه ره نجام خه لک ناچار بکهن به نرخیکی که متر له نرخی شایستهی خویان بیانفرۆشین.

(وَلَا تَعْوَأُوا): یانی: (ولا تُفْسِدوا) خراپه کارانه خراپه له زه ویدا مه کهن.

(وَالْحِجَلَةَ): (الحِجْلَةُ: الخِلْقَةُ وَأُرِيدُ بِهِ المَخْلُوقَاتِ، لِأَنَّ الحِجْلَةَ اسْمٌ كَامِلٌ مُضَدٌّ أَيْ: الأُمم السابقة) واته: (حجله) یانی: دروستکردن که مه به ست دروستکراوه کانن، چونکه (حجله) ناوه وه ک چاوگ، واته: گه له پیتشووه کان.

(كَسَفًا): (الْبِسْفَةُ: الْقِطْعَةُ مِنَ الشَّيْءِ، وَالْبِسْفُ جَمْعٌ وَقِيلَ: الْبِسْفُ: الْقِطْعَةُ) (الْبِسْفُ) هه ندىكىيان گوتوو يانه: كۆي (كِسْفَةٌ) يه، به ماناي: (قِطْعَةٌ) كه واته: (كِسْفُ) يانى: (قِطْعُ) چەند پارچە يەك، هه ندىكىشيان گوتوو يانه: (كِسْفًا) يانى: (قِطْعَةٌ) يانى: پارچە يەك، نهك كۆبى، به نكو تاكه.

(يَوْمِ الظُّلَّةِ): (الظُّلَّةُ: السُّحَابَةُ) (ظُلَّةٌ) يانى: سَيِّهَر، هه وريك سَيِّهَرى بكات، ياخود تهم و مۇتك هينده چرو پىر بن، سَيِّهَر له خەلك بكات.

مانای گشتی نایه‌ها

پیش‌تریش باسماں کرد که تیمه به سه‌رہاتی شوعه‌ییمان الطیلة له‌گه‌ل
 که‌له‌ک‌ی گه‌لی مه‌دیہ و (أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ) دا، له کاتی ته‌فسیر کردنی سوورده‌تی
 (هود) دا، باسکردوه، نایه‌ته‌کانی: (۸۴ - ۹۵) بویه لیره به خیرایی باسی ده‌ک‌ین.

خوا ده‌فهرموی: ﴿كَذَّبَ أَصْحَابُ لَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ﴾ واته: هاوه‌لانی دره‌خته‌که،
 یاخود هاوه‌لانی باخه‌که پیغه‌مه‌رانیان به‌درو دانا، که مه‌به‌ست پییان گه‌لی
 مه‌دیہ‌نه، ﴿إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا تُنْقَوْنَ﴾ یاد بکه‌وه! کاتیک شوعه‌یب پی
 فهرموون: نه‌ری خوتان ناپارتن، پارتنز ناکه‌ن؟ لیره‌دا نه‌یغه‌رمووه: (أَخُوهُمْ)
 له‌به‌ر نه‌وه‌ی شوعه‌یب الطیلة له خویان نه‌بووه، له پرووی ره‌چه‌له‌ک (نسب)
 وه، دواپی له مه‌سه‌له گرنه‌گه‌کاندا زیاتر تیشک ده‌خه‌ینه سه‌ر هوکاری نه‌وه‌ی
 بوچی خویا په‌روه‌ردگار وشه‌ی (أَخُوهُمْ) ی بو به‌کارنه‌هیتان، چونکه لووطیش
 له‌گه‌لی لووط نه‌بووه، به‌لام خویا صَلَّى وشه‌ی (أَخ) ی به‌کاره‌یتاوه، دیاره شتیکی
 تیدا هه‌یه، دواپی له‌وباره‌وه قسه‌ی لی ده‌ک‌ین، ﴿إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ﴾
 به‌دنیایه‌وه من ره‌وانه‌کراویکی نه‌میندارم راست و ساغم بو‌تان ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ
 وَأَطِيعُوا﴾ ده‌جا پارتنز له خوا بکه‌ن و، به قسم بکه‌ن.

﴿وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ له‌سه‌ر گه‌یاندنی
 نه‌و په‌یامه‌ی خواش، له‌سه‌ر نه‌و کاره‌ی خوشم که گه‌یاندنی په‌یامی خوایه، هیچ
 پاداشت و کریه‌کتان لی داوا ناکه‌م، کری و پاداشتی من تنیا له‌سه‌ر په‌روه‌ردگاری
 جیهانیانه، چاوه‌روانیم تنیا له‌وه‌یه‌وه، هیچ بار گرانیم بو تیوه‌نیه.

﴿أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ﴾ پیوانه ته‌واو بکه‌ن، به ته‌واوی
 بیون بو خه‌لک و له زیانگه‌یه‌نه‌ران پییان مه‌بن، ﴿وَزِنُوا بِالْقِسْطِ إِنْ

الْمُسْتَقِيمِ ﴿١﴾ (له پرووی کیشانشه‌وه) به‌ته‌رازووی راست بو خه‌لک بکشن. ﴿٢﴾ وَلَا تَبْخَرُوا النَّاسَ اشْيَاءَهُمْ ﴿٣﴾ شته‌کانی خه‌لک به‌که‌م مه‌گرن، له‌به‌رچاویان مه‌خهن، که‌سه‌ره‌نجام زیانیان لی بدن، ﴿٤﴾ وَلَا تَبْخَرُوا النَّاسَ اشْيَاءَهُمْ ﴿٥﴾ (لا تَنفَسُوا النَّاسَ اشْيَاءَهُمْ) شته‌کانی خه‌لک که‌م مه‌که‌نه‌وه، چ له پرووی ماددی، چ له پرووی مه‌عنه‌وییه‌وه، ﴿٦﴾ وَلَا تَعْمُرُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٧﴾ خرابه‌کارانه‌ش له زه‌ویدا خرابه‌مه‌کن، ﴿٨﴾ وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ ﴿٩﴾ پارزیش له‌و زاته‌بکه‌ن، له‌و که‌سه‌بکه‌ن که‌ تیه‌وی دروستکردوه، ﴿١٠﴾ وَالْحِيلَةَ الْأُولَىٰ ﴿١١﴾ هه‌روه‌ها نه‌و خه‌لکانه‌ی پیشووشی هیتاونه‌دی، هه‌موو نه‌و خه‌لک و نه‌توانه‌ی پابردوون.

﴿١٢﴾ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَخَّرِينَ ﴿١٣﴾ گوتیان: به‌دنیایی تو ته‌نیا له‌وانه‌ی که‌ زور جادووویان لیکراوه، واته: جادووئکی زور بیره‌زاو خه‌ست و سه‌خت لیکراوه، بویه‌حالت ناوای لیها‌توه، عه‌قل و هوشت تیکچوه، قسه‌ی وا ده‌که‌ی که‌ پیچه‌وانه‌ی عه‌قل و لوزیکه، له‌به‌ر نه‌وه‌ی پیچه‌وانه‌ی عاده‌ت و نه‌ریتی تیمه‌یه ﴿١٤﴾ وَمَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا ﴿١٥﴾ نجا تو‌ش ته‌نیا مروؤئکی وه‌ک تیمه‌ی ﴿١٦﴾ وَإِنْ نَطَّنَا عَلَيْكَ لِكِنِّدِينَ ﴿١٧﴾ به‌دنیایی تیمه‌ی پیمان وایه‌تو له‌دروکه‌رانی، ﴿١٨﴾ فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ ﴿١٩﴾ نجا چه‌ند پارچه‌یه‌کمان له‌سه‌رئوه به‌سه‌ردا بکه‌وئنه، بیان پارچه‌یه‌ک له‌ناسمانان له‌سه‌رئرا به‌سه‌ردا بخه‌خواری، ﴿٢٠﴾ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢١﴾ نه‌که‌ر تو له‌راستانی، ﴿٢٢﴾ قَالَ رَبِّ اعْلَمْ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٢٣﴾ (شوعه‌یب) گوتی: په‌روه‌ردگارم زاناره‌به‌وه‌ی تیه‌وه‌دیکه‌ن، خوا هه‌موو شتیکتان له‌باره‌وه‌ده‌زانی، واته: که‌سزاتان دده‌ت، له‌سه‌ر نه‌وه‌سزاتان دده‌ت که‌بو‌خوئی له‌باره‌تانه‌وه‌ده‌زانی، نه‌که‌ته‌وه‌ی من ده‌یزانم ﴿٢٤﴾ فَكَذَّبُوهُ ﴿٢٥﴾ سه‌ره‌نجام به‌درویان دانا، ﴿٢٦﴾ فَأَخَذَهُم عَذَابٌ يَّوْمٍ الظَّلَمِ ﴿٢٧﴾ نجا نازاری رؤزی سیبه‌ره‌که‌گرتی، نه‌وه‌وره‌که‌سیبه‌ری لیکردن، دواپی باسی ده‌که‌ین، هه‌ورتک بووه‌هه‌ورتکی زور خه‌ست بووه، سیبه‌ری لیکردوون، وایانزانیوه‌نه‌وه‌په‌ناگه‌یه‌که‌و په‌نایان پتیردوه، دواپی به‌هوئی نه‌وه‌وه‌فه‌وتاون، ﴿٢٨﴾ إِنَّهُ كَانَ عَذَابٌ يَّوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٢٩﴾ به‌راستی

ئەو سزاو ئازاره، ئازاری پوژیککی مەزن بوو، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ﴾، لەوەدا که باسکرا، نیشانەو بەلگە هەیه لەسەر راستیی پەيامی خوا، لەسەر راستیی پیغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام)، لەسەر ئەووە که خوا پاداشتی ئەم ژبانی دنیایەیی نەکردووە بەشاری بیخواوەن، لەسەر ئەووە که خوا پاداشتی چاکەکاران دەداتەووەو سزای تاوانباران دەدات، ﴿وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ﴾، بەلام زۆبەیان پروادار نەبوون، واتە: زۆربەیی ئەو جیلانەیی مروّفایەتی که بە دوایە کدا هاتوون، لەو هەموو نیشانانە بەهرەمەند نەبوون، ئەو دەرس و پەندو عیبرەتانە، که لە بەسەرھاتی پیغەمبەراندا (عليهم الصلاة والسلام) هەبوون، سوودیان لێیان وەرئەگرت و نەبوونە پروادار، ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾، بەدنیاییش تەنیا پەرورەدگارت زالی بەبەزەییە، بالادەستی میهرەبانە، بالادەست و زالە، بوّ دوژمنان و ناحەزان، هەرۆهە میهرەبان و بەبەزەییە، بوّ کەسانیک که شایستەیی میهرەبانایی و سوۆزو بەزەیی خوان.

مهسه له گرنه کان

مهسه له ی به که م:

به درو دانانی (أصحاب الأيكة) بو شوعهیب عليه السلام، دواى نه وهى به يامى ته نيا بهرستنى خواو، به قسه کردنى بيغه مبهى خواى پى راگه يانندن و، ناموزگارىى کردن که له بواری کيشان و بيواندا راست و دادگهر بن و، سته م و خرابه کارىى نه که ن:

خوا ده فه رموى: ﴿كَذَّبَ أَصْحَابُ لَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧٦﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا نُنْقُونَ ﴿١٧٧﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٧٨﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا أَمْرًا ﴿١٧٩﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجَرْتُمْ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٠﴾ أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿١٨١﴾ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ﴿١٨٢﴾ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿١٨٣﴾ وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِلَّةَ الْأُولَىٰ ﴿١٨٤﴾﴾

شیکردنه وهى ئەم، نو ئایه تانه، له نو برگه دا:

(١) ﴿كَذَّبَ أَصْحَابُ لَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ﴾، هاوه لانی، یان خواوه نانی (الایکه) بیغه مبه رانیان به درو دانان، ئەم ئایه ته خوئراویشه ته وه: ﴿كَذَّبَ أَصْحَابُ لَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ﴾ هه م به (الایکه) هه م به (اللیکه) خوئراوه ته وه، (الایکه) ش به مانای دره ختیکی چرو پرو گه وه دى، هه روه ها به مانای باخیکی چرو پر دى، که واته: باخیکی گه وه، یان دره ختیکی زور گه وه یان هه بووه، گه لی شوعهیب عليه السلام.

(٢) ﴿إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا نُنْقُونَ﴾، کاتى شوعهیب پى فه رموون: نه رى پاریز ناکه ن، خوئان نا پاریزن! لیره دا وشه ی (أخوهم) نه هاتوه، به لأم له کاتیکدا که باسى

(مَدَیْن) کراوه، خوا فہرموویہ تی: ﴿وَإِلَىٰ مَدَیْنٍ أَخَاهُمْ شُعَبًا﴾ (۸۴) ہود، ہہ روہ ہا دہ فہرموی: ﴿وَإِلَىٰ مَدَیْنٍ أَخَاهُمْ شُعَبًا﴾ (۸۵) الأعراف، کہ واتہ: (أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ) دہ بن جیابن لہ (مَدَیْن) و شوعیب رضی اللہ عنہ لہ گہ لی (مَدَیْن) بووہ، لہ پرووی رد چہ لہ کہوہ، بوہ لہ ہہر شوئیک کہ باسی (مَدَیْن) کراوہ خوا فہرموویہ تی: شوعیبی بریان، بہ لآم بو (أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ) نہیفہرموہ: (أَخَاهُمْ) یان (أَخُوهُمْ) تنجا تمہ لئی و ہردہ گیری، کہ دہ بن تم (أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ) جیابن لہ (أَصْحَابُ مَدَیْن) چونکہ رایہ ک ہہ یہ دہ لی: شوعیب رضی اللہ عنہ بو لای (أَصْحَابُ مَدَیْن) یش رہوانہ کراوہ، بو لای (أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ) ش رہوانہ کراوہ، خویشی خہ لکی (مَدَیْن) بووہ، بوہ فہرموویہ تی: ﴿أَخَاهُمْ شُعَبًا﴾ بہ لآم لہ بہر نہوہی لہ پرووی رد چہ لہ ک (نَسَب) ہوہ لہ گہ لی (أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ) نہ بووہ، بوہ وشہی (أَخُوهُمْ) ی بو بہ کارنہ ہیناوہ، بہ لآم گرفت لیرددا نہوہیہ کہ خوا رضی اللہ عنہ بہ نسبت لووط رضی اللہ عنہ ہوہ فہرموویہ تی: ﴿إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ لُوطُ﴾ (۱۱۳) الشعراء، کہ بہ دنیایہ ہوہ (لووط) یش لہ عہ برانیہ کان بووہ، بہ لآم گہ لی لووط لہ کہ نعانیبہ کان بوون، لووط دیارہ کہ ہرازای نبیراہیم بووہ، کہ نعانیبہ کانیش کہ گہ لی لووط بہ شیکیان بوون و لہ شام و فہلہ ستین بوون، تمہہ حسابہ کہ مان لی تیکدہ دا.

کہ لہوئی مہ گہر بہوہ تہ تویل بکری، کہ لووط لہ بہر نہوہی زور لہ تیو نہو خہ لکہ دا ماوہ تہوہو، ماوہیہ کی زوریان لہ تیودا بووہ بوٹہ یہ کیک لہ وان، بوہ خوا رضی اللہ عنہ وشہی (أَخُوهُمْ) ی بو بہ کارنہ ہیناوہ، مہ گہر بہم شیوہیہ تہ تویل بکری، تہ گہر نہوہیان نہ بووایہ، دہ مانتوانی بلین: نہوہ بہ لگہیہ لہ سہر نہوہ کہ (أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ) جیابوون لہ (مَدَیْن) کہ رایہ کی واش ہہیہ، وک لہ کاتی توڑینہوہی بہ سہرہاتی شوعیب رضی اللہ عنہ لہ گہ ل گہ لہ کیدہ لہ تہ فسیری سووردتی (الحجر) دا بہ تہ فصیل باسماں کردوہ، رایہ کی وا ہہیہ کہ شوعیب تاکہ پیغہ مہر تک بووہ، بو لای دوو گہ لان تیردراستی، بہ لآم ہہندی کیش دہ لین: (أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ) و (مَدَیْن)، ہہردوویان ہہر یہ کن و، لہ پرووی رد چہ لہ کیانہوہ پیمان گو تراوہ: (مَدَیْن)، کہ دہ چنہوہ سہر (میدیان) ی کوری نبیراہیم رضی اللہ عنہ.

له پرووی نه وه وهش که چیان هه بووه؟ باخکیان هه بووه، یا خود دره ختیکی زور که وره یان هه بووه، پنیان گوتراوه: (أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ) هه ردووک رایه کان هه، که تیمه له ته فسیری (الحجر) دا زیاتر نه وه مان په سندن کردوه، که یه ک گهل بن، به لآم له ته فسیری سووره تی (الأعراف) دا، زیاتر نه وه مان هه لَبَزاردوه که دوو گهل بن، به هه رحال زانایانیش له و باره وه راجیایان هه یه، بواری قسه لیکردنی تیدا هه یه.

ننجا وه ک پیغه مبه رانی پتیشوو سه لامی خویان لیب، هه مان په یامی دووباره کردوه:

(۳) ﴿إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ﴾، من بو تپوه پیغه مبه ریکی نه میندارم، راست و ساغم.

(۴) ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا أَمْرًا﴾، ده جا پاریز له خوا بکه ن و، به قسه م بکه ن.

(۵) ﴿وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ﴾، له سه ر نهم (په یام گه یان دن) هس هیچ کریتان لی داوا ناکه م.

(۶) ﴿إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾، پادا هس و کری من، ته نیا له سه ر په روه ردگاری جیهانیانه.

(۷) ﴿أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ﴾، ده جا پتوانه ته واو بکه ن و له زیان گه به نه ران مه بن، له وانه مه بن که زیان به خه لکی به ران به ران بکه به نن، کاتیک دانه و تله یان بو ده پتون، (أَوْفُوا: أيْ أَمْوَالًا، أَي: اجْعَلُوا الْكَيْلَ غَيْرَ نَاقِصٍ) واته: به چاکی بو یان بیون و، با پتوانه که ناته واوی تیدا نه بن، ﴿وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ﴾ پیشت گومان: (المخسر: فاعِلُ الخسارة لِلغير) که سیک زیان به به ران به رده کی بکه به نن، له کاتیک داسی بو ده پتوی.

(۸) ﴿وَرَبُّنَا بِالْقِسْطِ﴾، به ته رازووی راستیش بو یان بکیشن، با کیشانیستان ته واو بن، (القسطاس) یه کتیکه له ناوه کانی ته رازوو، (المستقيم) یش یانی: ریک و راست.

۹- ﴿وَلَا تَحْسَبُوا النَّاسَ شَيْئًا هُمْ﴾، شته کانی خه لک به که م مه کرن، (البخس: الثَّمَسُ والذَّمُّ) بغس) بریتیه له که مکردنه وه و زه مکردن، مه به ست نه وه به شته کانیان له به رچاو مه خهن، له پرووی مه عنه و به وه و له پرووی ماددیه وه ش، زیانیان پین مه که به نن.

۱۰- ﴿وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ﴾: خرابه کارانه ش له زه ویدا خرابه مه که ن، (عَنَى فِي الْأَرْضِ فَسَادًا: أَي: أَفْسَدَ، لَا تُفْسِدُوا أَشَدُّ الْفَسَادِ) زور خرابه کاری له زه ویدا مه که ن، چونکه وشه ی (عَنَى) له که ل (أَفْسَدَ) مانایان زور له به که نیزیکه.

۱۱- ﴿وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْحِيلَةَ الْأُولَى﴾، پارتریش بکه ن له و زاته که تیوه ش و میلله تان و گهلانی پی شی تیوه شی دروستکردوون، (حِیلَة) هه ندیکیان به مانای (الْخَلْقَة وَالسَّحِيَّة) یان لیکداوه تیوه، که له نه صلدا وابه، (حِیلَة) نه و حالته به که خوا بِحَالِ مروقی له سه سر وشتاندوه، که (خَلْقَة) و (حِیلَة) و (سَجِيَّة) شی پین ده گوتری و، مه به ست پیی دروستکراوه کانه، واته: نه و دروستکراوانه ی خوا که له سه ر به که شیوه سر وشتاندووونی و، له بناغدها هه مووی به به که شیوه دروست کردوون، خو تان له سزای نه و زاته بپاریزن.

مه سه له ی دووه م:

وه لآمدانه وه ی گه له که ی به تۆمه تبار کردنی به شیتیی، به هو ی جادوو لیکرانه وه، که ئه ویش به س مرۆفه، داوا لیکردنیان به سه ردا به ربوونه وه ی پارچه کانی ئاسمان و، سه ره نجام ناردنی سزای هه وره سیه رو، فه وتیرانیان:

خواد ه فه رموی: ﴿ قَالُوا اِنَّمَا اَنْتَ مِنَ الْمَسْحُورِينَ ﴿١٨٥﴾ وَمَا اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَإِنْ نَطْنُكَ لَمِنَ الْكَذِبِينَ ﴿١٨٦﴾ فَاسْقِطْ عَلَيْنَا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٨٧﴾ قَالَ رَبِّ اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨٨﴾ فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَهُمْ عَذَابٌ يَوْمِ الظُّلُمٰٓءِ اِنَّهُمْ كَانْ عَذَابٌ يَوْمِ عَظِيمٍ ﴿١٨٩﴾ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَايَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٩٠﴾ وَلَئِنْ رَاٰكَ هُوَ الْعَرِيْزُ الرَّجِيْمُ ﴿١٩١﴾ ۝

تویرینه وه ی ئه م، جهوت ئایه ته، له یازده برکه دا:

(١) ﴿ قَالُوا اِنَّمَا اَنْتَ مِنَ الْمَسْحُورِينَ ۝﴾ به (ف) ی به دوا داهاتن (تعقیب) هاتوه، یانی: به کسه ر دوا ی نه وه ی به یامی خوا ی پتکه باندن، ئه وانیش دوا به دوا ی نه وه گو تیان: به دنیایی تۆ ته نیا له وانیه ی که زۆر جادوو لیکراوه، (مُسْحَر) ریزگه ی زیده رۆ ی (مُسْحُور) ه، یانی: جادوو لیکراو، (مُسْحَر) یش یانی: زۆر جادوو لیکراو، جادوو یکی زۆر سه خت و خه ست لیکراوه، تۆمه تباریان کردوه به وه ی: تۆ عه قَل و هو شت ته واو نیه، له به ر نه وه ی جادوو لیکراوه.

(٢) ﴿ وَمَا اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا ۝﴾ تۆش ته نیا مرۆفکی وه ک تیمه ی، هی پتشی فه رموی: ﴿ مَا اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا ﴿١٨٥﴾ ۝ الشعراء، به لآم لیره: ﴿ وَمَا اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا ۝﴾ تنجا نه گه ر (و) ی له گه لدا بِن واته: به که م: تۆ زۆر جادوو لیکراوه، دووه م: تۆش ته نها مرۆفکی وه ک تیمه، که واته: نه مه ده بته دوو به لگه، نه گه ر (و) ی له گه لدا بِن، به که میان: زۆر جادوو لیکراوه، دووه میان: تۆش مرۆفی وه ک تیمه ی، به لآم نه وه ی

پیشی: ہی (صالح) و (ہود): ﴿ مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا ﴾ توش ہر مروفتیکی
 وک تیمہ، بویہ ہیچ یتیمیانکت بہسہر تیمہوہ نیہو، بؤت نیہ ہیچ بانگہشہیہک
 بہسہر تیمہدا، بکھی کہ تۆ نویتہری خوای تہی.

۳- ﴿ وَإِنْ نَطَّقَكَ لَيِّنَ الْكَذِبِينَ ﴾، بہدلتیایی تیمہ تۆ لہدرؤکہران دہبینین، ئەم
 (إن، ه، مُحَفَّفَة) بہ، بہ بہلگہی ئەوہ کہ دوایی (ل) خراوہتہ سہر ئەو ناوہی دئی: ﴿ وَإِنْ
 نَطَّقَكَ لَيِّنَ الْكَذِبِينَ ﴾، بہ دلتیایی تیمہ تۆ لہ درؤکہران دہبینین، دہشگونجی
 (ظَنَ) بہمانای دلتیایی (یقین) بی، دہشگونجی بہ مانای گومان بی، گومانان وایہ تۆ
 لہدرؤکہرانی، چونکہ (ظَنَ) جاری وا ہہیہ بہ مانای دلتیایی دئی و، جاری واشہ بہمانای
 گومان دئی، زال کردنی بوونی شتیک بہسہر نہبوونی، یاخود نہبوونی بہسہر بوونیدا.

۴- ﴿ فَأَسَاطِيرُ عَلَيْنَا كِشْفًا مِّنَ السَّمَاءِ ﴾، نجا چہند پارچہیہکمان لہ ناسمانہوہ
 بہسہردا بخہخواری، (کِشْف) خویتراوہتہوہو (کِشْف) یش خویتراوہتہوہ، (کِشْف)
 دہگونجی کؤی (کِشْفَة) بی، (کِشْفَة) یانی: (قِطْعَة) پارچہ، ئەگەر (کِشْف) بی بہ مانای
 (قِطْعَة) پارچہ دئی، پارچہیہک لہ ناسمانان بہسہردا بیارتنہ، یاخود: چہند پارچہیہک لہ
 ناسمانان بہسہردا بیارتنہ، چونکہ ئەگەر (کِشْف) بی، کؤی (کِشْفَة) یہ، ہہندئی لہ زانایان
 دہلین: (کِشْف) یش ہہر بہ مانای (قِطْعَة) یہ، بہلام ئەگەر (کِشْف) بی، (کِشْف) ہہر
 یہک مانای ہہیہ واتہ: (قِطْعَة)، یانی: چہند پارچہیہک لہ ناسمان بہسہرماندا بیارتنہ،
 یاخود لہسہرئوہ پارچہیہکمان بہسہردا بیارتنہ، پارچہی خړوکہو ئەستیرہکان.

۵- ﴿ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴾، ئەگەر تۆ لہ راستانی.

۶- ﴿ قَالَ رَبِّيَ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴾، (شوعہیب) گوتی: پەرورہدگارم زانترہ بہوہی
 تئوہ دہیکن، لئردہدا (أَعْلَمُ) مہبہست پئی ہہلئردن (تفضیل) نیہ، بہلکو مہبہست
 پئی زئدہرؤبیہ، واتہ: مہبہست ئەوہنیہ کہ پەرورہدگارم زانترہ لہ من، یان زانترہ
 لہ تئوہ، بہلکو بہ رہہایی پەرورہدگارم زانترہ، بہبی ئەوہی بہرانہرہکھی دابرتی،
 کہ دہفہرموتی، زانترہ، یانی: من ہہندئی گوناہو ہہلئو پهلئتان لئ دہزانم، بہلام
 پەرورہدگار ہہموو شتیکتان لہبارہوہ دہزانی و، ہہرچیہک تئوہ دہیکن، دہیزانی.

(۷) ﴿فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمْ عَذَابٌ يَوْمَ الظُّلَّةِ﴾، به درویان دانا، نجا سزای پوژی سیبهره که کرتی، پوژی سیبهره که (یوم الظلة) عه بدوللای کوری عه عباس خوا لیان پازی بن، ناوی ته فسیر ده کات، ده لن:

(أَصَابَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ، فَأَرْسَلَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ سَحَابَةً مَّحْبُورَةً لِيَسْتَنْظِلُوا بِهَا، فَلَمَّا صَارُوا تَخْتُمَهَا، صِيحَّ بِهِمْ فَهَلَكُوا، وَقِيلَ: أَقَامَهَا اللَّهُ فَوْقَ رُؤُوسِهِمْ، وَاللَّهُبِهَا حَرًّا حَتَّى مَاتُوا مِنَ الرَّمْدِ)^(۱).

واته: گه لی مه دیهن، یان گه لی (أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ)، گه رمایه کی زوریان تووش بوو، خوا هورنکی بو نارد، نه وان پریان کرد بو ژر هه وره که، تا کو بیته سیبهر بویان، کاتیک هه موویان له ژر سیبهری هه وره که کو بوونه وه، [چونکه ده ره وهی سیبهری هه وره که زور گهرم بوو] چریکه یه ک لی تان و هه موویان فهوتان، هه ندیکیش گوتوویانه: خوا هه وره که ی به سه ر سهریانه وه پراگرت و دوایی بوو به ناگرو بلتسه یه ک و، هه موویان بوونه خو له میش.

(۸) ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا إِتْرَافِيًّا فَكَذَّبُوا فَأَخَذَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾، به راستی نهو نازاره، نازاری پوژیکی مه زن بوو.

(۹) ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾، له وه دا نیشانه یه کی گه وره و گرنگ هه بوو بو خه لک، له سه ر په ره ورد گارتی خوا، له سه ر راستی پیغه مبه ران، له سه ر راستی په یامی خوا.

(۱۰) ﴿وَمَا كَانَ آخِرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ﴾، به لأم زوبه یان پروادار نه بوون، به هره مه ند نه بوون له و درس و په ندو عیبه رتانه، که له به سه ره اتی پیغه مبه راندا (عليهم الصلاة والسلام) ههن.

(۱۱) ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾، به دنلیایی ته نیا په ره ورد گاریشت زور زالی به به زه ییه، زور ده ستر ویشتوو و بالآ ده سستی میهره بانه.

که واته: نهی موحه ممهه! تو دنیابه پهروه ردگارت بو دوژمنان و ناحه زانت
 بالادهست و زاله، ده توانی سزایان بدات و له ژیر دهستلآت و ههیمه نهی نهو
 ده رناچن، ههروه ها بو توو بو پروادارانیکیش که شوینت که وتوون، میهره بان و
 به زهیی و خاوه نی په روشه، پشتی پی بهسته و دلت خوش بی به میهره بانیی و
 به زهیی خوا، به رانبر به تیوهو، زالی و زهر دهستیشیی به رانبر دوژمنان و
 ناحه زانتان.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

✦ دەرسى نۆيەم ✦

بېناسەي نەم دەرسە

نەم دەرسەمان دەرسى كۆتايىە لە تەفسىرى سوورەتى (الشعراء) و، لە سى و شەش (۳۶) ئايەت پىك ھاتو، ئايەتەكانى: (۱۹۲ - ۲۲۷) تەوهرى سەرەككى نەو سى و شەش ئايەتە، باسى قورئان و سەرچاوەى لىو ھاتنى و، بەرپەچدانەوہى ژمارەبەك لەو تۆمەتانەيە كە لەلايەن كافرەكانەوہ لەبارەبەوہ دەگوتران.

ئىنجا ھەر پەيوەست بەو بابەتەوہ، باسى سەرەنجامى شوومى بېيروايان كراوہ لەرۆژى دوايىدا، ھەرودھا باسى نەوہ كە ناگونجى شەيتانەكان دەستيان لە دابەزاندى قورئاندا ھەبى، ھەرودھا چەند پىنمايەكى پىنغەمبەرى كۆتايى موھەممەد ﷺ كراون، لەبارەى چۆنەتى ھەلس و كەوتى لەگەل خەلكدا بە گشتى و خزمانى نىزىكى بەتايەت.

لە كۆتايىشدا باسى شاعيران كراوہ بە خراپ و چاكبانەوہ، چونكە بەكەك لەو تۆمەتانەى كافرەكان بەرانبەر قورئان و پىنغەمبەر دەيانگوتن، برىتى بوو لە: شىعر بوونى قورئان و، شاعىر بوونى سەرەوهرى پىنغەمبەران ﷺ!

﴿وَلَقَدْ لَنزِلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿٣٧﴾ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿٣٨﴾ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ لَقِيَ زُجْرَ الْأَوَّلِينَ ﴿٤٠﴾ أَوْ لَوْ يَكُنْ لَمْ آيَةً أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٤١﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَى بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ ﴿٤٢﴾ فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿٤٣﴾ كَذَلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٤٤﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ ﴿٤٥﴾ حَتَّىٰ يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٤٦﴾ فَيَأْتِيهِمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٧﴾ فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنظَرُونَ ﴿٤٨﴾ أَفَعَدَّائِنَا لَيَسْتَعْجِلُونَ ﴿٤٩﴾ أَفَرَوَيْتَ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ ﴿٥٠﴾ ثُمَّ

جَاهَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٢٢٨﴾ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَمْشَوْنَ ﴿٢٢٧﴾ وَمَا أَهْلَكَنَا
 مِنْ قَرْبَةٍ إِلَّا لَهَا مُنْذِرُونَ ﴿٢٢٨﴾ ذَكَرَىٰ وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٢٩﴾ وَمَا نَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ
 ﴿٢٣٠﴾ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٢٣١﴾ إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْرُؤُونَ ﴿٢٣٢﴾ فَلَا تَنْعَم
 مَعَ اللَّهِ إِلَيْهَا مَخْرَفُكَوْتٍ مِنَ الْمُعَذِّبِينَ ﴿٢٣٣﴾ وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ ﴿٢٣٤﴾ وَأَخْفِضْ
 جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٣٥﴾ فَإِنْ عَصَاكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٣٦﴾
 وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٢٣٧﴾ الَّذِي يَرِنَكَ مِن تَقْوَمٍ ﴿٢٣٨﴾ وَقَفَّكَ فِي السَّجْدِينَ ﴿٢٣٩﴾
 إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٢٤٠﴾ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَن نَّزَّلْنَا الشَّيَاطِينَ ﴿٢٤١﴾ نَزَّلْنَا عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ
 أَثِيمٍ ﴿٢٤٢﴾ يُلْقُونَ السَّمْعَ وَأَكْتُرُهُمْ كِذْبًا وَكَلِمًا ﴿٢٤٣﴾ وَالشُّعْرَاءَ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ ﴿٢٤٤﴾
 أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴿٢٤٥﴾ وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿٢٤٦﴾
 إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا ﴿٢٤٧﴾
 وَسِعِلُّوا الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴿٢٤٨﴾ ﴿٢٤٧﴾

مانای ده قواو ده قی نایه تہ کان

ههروههها تهم (قورنانه) به دنيايي دابه زترآوي په روهردگاري جيهانيانیه
 ﴿٢٢٨﴾ رووحی ته میندار دایه زاندوته ﴿٢٢٧﴾ سه ر دلت، تاكو له ترسینه ران و هو شیار
 كه ره وان بی ﴿٢٢٩﴾ (تہم قورنانه) به زمانیکي عه پهبی روون و روشنکه ره وه به
 ﴿٢٣٠﴾ بیتگومانیش تهم (قورنانه) باس و خواسی له کتیبه پشوهه کانداهه به ﴿٢٣١﴾
 نایا نه وه که زانایانی به نوو تیسرا تیل بیزانن، نیشانه و به لکه نیه بویان (له سه ر
 راستی تی)؟! ﴿٢٣٢﴾ ته گهر گریمان داشمانه زاندبایه سه ر هه ندیک عه جه م (یان
 زمان ناروشن) ان و ﴿٢٣٣﴾ به سه ر یاندا خویندبانه وه، پتی بروادار نه ده بوون ﴿٢٣٤﴾

بہو شیوہ یہ خستوومانہ تہ دلی تاوانبارانہ وہ ﴿۲۰۰﴾ کہ بروای پی ناهینن، ہہ تا
 سزاو نازاری بہ ٹیش دہینن ﴿۲۰۱﴾ کہ کت و پر، بی نہوی ہہست پی بکہن،
 بویان دی، ﴿۲۰۲﴾ نجا (لہو کاتہدا) دہ لین: نایا مؤلہ تمان نادرئی (توبہ بکہین و
 چاکہ بکہین)؟ ﴿۲۰۳﴾ نایا پہلہ لہ ہاتنی سزاو نازاری تیمہ دہ کہن؟ ﴿۲۰۴﴾ ہہ و آلم
 پیبدہ (نہی موحمہ مد!) نایا تہ گہر سالآتیک (ژباندمانن و) بہ ہرہ مہ ندمان
 کردن ﴿۲۰۵﴾ دوایی نہوی ہہ پڑشہ یان پی لیمان دہ کروی، بہ ملیان داہات ﴿۲۰۶﴾
 نایا نہو نندہ ژانہی پی بہ ہرہ مہ نند کرلون، چ سوودیکیان پی دہ گہ بہ نی
 (لہ دوور خستہ وہی سزاو جہ زرہ بہی خوادا)؟ ﴿۲۰۷﴾ ہیچ ناوہ دانیہ کیشمان
 نہ فہوتاندوہ، مہ گہر ترسینہ ریان ہہ بوون ﴿۲۰۸﴾ بو بیر خستہ وہو ناموزگاریان و
 تیمہ ستہ مکار نہ بووین (لہ لہ نیوبردنیاندا) ﴿۲۰۹﴾ نہم (قورنان) ہش شہ یانہ کان
 دایاننہ بہ زاندوہ (وہ ک کافرہ کان دہ لین) و، ﴿۲۱۰﴾ لیشیان ناوہ شیتہ وہو ناشتوانن
 ﴿۲۱۱﴾ چونکہ نہوان لہ گوٹگرتن (لہ وہ حیی خواو قسہی فریشتان) دوور خراوون
 ﴿۲۱۲﴾ دہ جا (نہی موحمہ مد!) و برای خوا، لہ ہیچ پەرستراونک مہ پار توبہ، تہ گہرنا
 لہ سزادراوان دہ بی ﴿۲۱۳﴾ خزمہ نیزیکہ کانیشٹ برسینہ (وریان بکہوہ) ﴿۲۱۴﴾
 بالیشٹ شور بکہ بو پروادارانی شوٹنکہ وتوت (لہ گہ لیان میہرہ بان بہ) ﴿۲۱۵﴾
 ہہر کاتیش سہر پیچیان لں کردی، بلن: من دوورم لہ وہی دہ یکہن (لہ سہر پیچی
 و لادانتان) ﴿۲۱۶﴾ پشتیش ہہر بہ (خوای) زالی میہرہ بان بہ ستہ ﴿۲۱۷﴾ نہو
 کہ سہی کاتیک ہہ لدہ ستی بو نوژ (بان رادہ وہ ستی لہ نوژدا) دہ تینتی ﴿۲۱۸﴾
 ہہر وہا جم و چولت لہ نیتو کړنووشبہ راندا (دہینتی) ﴿۲۱۹﴾ بہ دلتیابی نہو (خوا)
 بیسہری زانیہ ﴿۲۲۰﴾ نایا ہہ و آلتان پی بدہم شہ یانہ کان دادہ بہ زنہ سہر کی؟
 ﴿۲۲۱﴾ دادہ بہ زنہ سہر ہہر دروژنکی زور گوناہکار ﴿۲۲۲﴾ گوئی ہہ لدہ خہن (بو
 فریشتان، تاکو زانیاریان لی بدزن بو کاہینہ کان) و زور بہ شیان (کاہینہ کان)
 درو کھرن ﴿۲۲۳﴾ شاعیرہ کانیش (کہ بی پروان) بیمرادہ سہر گہردانہ کان شوٹیان
 دہ کہون ﴿۲۲۴﴾ نایا نابینی کہ سہراسیمانہ بہ ہہ موو شیواندا دہ پڑن و ﴿۲۲۵﴾ شتی

وا دەتین که نابکەن و نه یانکردوه ﴿٣٦﴾ بێجگە لەو کەسانە ی بروایان هیناوه، کردوه باشه کان ده کەن و، زۆر یادی خوا ده کەن و، دواى ستهملیکرانیان، تۆله ده کە نهوه، ئەوانه لهو حوکمهى پیشوو هه لآوتیرراون) له مهه و دواش ئەوانه ی سته میان کردوه، ده زانن به چ گه پانه وه یه ک ده گه پنه وه (چۆن له دنیاو دوا پۆژدا بێمرا دو بێ ناکام ده بن)! ﴿٣٧﴾.

نشیکردنه وه ی هه ندیک له وشه کان

(زُبُرُ): (زُبُرٌ: جَمْعُ زُبُورٍ، مِثْلُ: كِتَابٍ وَكُتُبٍ، أَوْ: جَمْعُ زُبُرٍ، وَهُوَ مُضَدَّرٌ سُمِّيَ بِهِ كَالْكِتَابِ)، (زُبُرٌ كَوَى (زُبُورٌ ه، (زُبُورٌ يَشُ بِهِ مَانَاى (كِتَابٌ ه، وَهَكَذَا (كِتَابٌ وَكُتُبٌ)، يَأْخُودُ كَوَى (زُبُرٌ ه، نَهْوَ يَشُ چاوگه كراوه به ناو وهك: (كِتَابٌ) كه له نه صلدا وشه ی (كِتَابٌ) چاوگه، (كُتِبَ كِتَابًا أَيْ: كِتَابَةٌ) يَانِي: نووسين، به لآم دواى (الكِتَابِ) كه چاوگه له نه صلدا، كراوه به ناو بو كُتِبَ.

(الْأَعْجَمِيْنَ): كَوَى (أَعْجَمٌ ه، واته: زمان نارۆشن، ياخود غه يری عه ره بى، (الْعُجْمَةُ: خِلَافُ الْإِبَانَةِ، وَالْإِعْجَامُ: الْإِبْهَامُ، وَالْأَعْجَمُ: مَنْ فِي لِسَانِهِ عُجْمَةٌ، عَرَبِيًّا كَانَ، أَوْ غَيْرَ عَرَبِيًّا، اغْتِبَارًا بَعْدَ فَهْمِهِمْ عَنِ الْعَجَمِ)، واته: (عُجْمَةٌ) بېتجه وانه ی (إِبَانَةٌ) يه، (إِبَانَةٌ) ش پۆشنکردنه وه يه، (عُجْمَةٌ) واته: نارۆشنى، يان قسه كردن به شپوه يه كى نارۆشن، (إِعْجَامٌ) يَانِي: (إِبْهَامٌ) قسه يه ك ته م و مزاولى بى، (أَعْجَمٌ) يش كه سيكه له زمانيدا نارۆشنى هه بى، چ له خودى خويدا عه ره ب بى، يان غه يری عه ره ب بى، بهو نىعتبىاره ی كه عه ره ب له زمانى عه جه مان حالىى نه بوون، بويه هه ر زمانىك غه يری عه ره بىيان، ناو ناوه (أَعْجَمِي)، يان (عَجْمِي) يان گوتوو يانه: نهو زمانه (عُجْمَةُ) ي تىدايه.

هەلبەتە زامانی عەرەببیش بۆ غەیری عەرەبان هەر عەجەمیە، هەر زمانیک که لئی حالیی نەبووی. بۆ تۆ زمانیکە عوجمەی تێدایەو نارۆشنە بۆت، بەلام لەبەر ئەوەی خوای پەرورەدگار قورئانی بە زامانی عەرەبیی ناردووە، عەرەب غەیری خۆیان بە عەجەم ناو ناو، ئەگەرنا لە راستیدا زەمانی عەرەببیش بۆ غەیری عەرەب، عەجەمیە، یانی: تێناگەن، هەر زمانیک که سێک لئی حالیی نەبوو، ئەو زمانە بۆ ئەو عوجمەی تێدایەو نارۆشنە.

ئەگەرنا زامانی کوردیی بۆ کوردان رۆشنە، ئینگلیزیی بۆ ئینگلیزان رۆشنە، چینی بۆ چینیەکان رۆشنە، عەرەببیش بۆ عەرەبان، بەلام عەرەب پەرپە دەبوون و لاپەر ژیاون و، شوێنەکیان چەقی شارستانی نەبوووە لە مێژ بوو، دەوڵەتیکە یەکگرتویان نەبوو، لەبەر ئەوە زیاتر بە زامانی عەرەبیی لە نێو خۆیاندا قسەیان کردووە، که زامانی عەرەببیش ئەو کاتە بەسەر چەند زاریکی تێرەو هۆزدکاندا دابەش بوو، ئیدی زمانەکانی رۆمی و فارسی و، ئەو زمانانە دیکەیان ناوناوە عەجەمی، لەبەر ئەوەی لێیان حالیی نەبوون.

(سَلَكْنَهُ): (أَي: أَدْعَلْنَاهُ)، ﴿كَذَلِكَ سَلَكْنَهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ﴾ واتە: ناوا بئ برواییمان خستۆتە نێو دلی بیروایانەو، بەپیتی یاسا گەردوونیەکانی خوا لە ژبانی مروفا (السُّلُوكُ: النَّقْأُ فِي الطَّرِيقِ، يُقَالُ: سَلَكْتُ الطَّرِيقَ)، (سلوك) لە ئەسڵدا بریتیه لە چوونە نێو رێگا، دەگوتری: (سَلَكْتُ الطَّرِيقِ) واتە: رێگاگەم گرت و چوومە نێوی، کهواتە: (سَلَكْنَاهُ) یانی: (أَدْعَلْنَاهُ) خستمانە نێوی.

(وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ): واتە: بۆیان نەگونجاوە، بۆیان شایستە نیە.

(يَنْبَغِي مُطَاوَعٌ بَغَى: أَي: طَلَبَ، أ-يَكُونُ مُسَخَّرًا لِلْفِعْلِ نَحْو: النَّارُ يَنْبَغِي أَنْ تَحْرِقَ الثِّيَابَ، ب- يَكُونُ عَلَى مَعْنَى الْإِسْتِهَالِ، نَحْو: فَلَانَ يَنْبَغِي أَنْ يُعْطَى لِكْرَمِهِ).

واتە: (يَنْبَغِي) (مُطَاوَعٌ) (بَغَى) (بَغَى) یانی: (طَلَبَ) داوای کرد.

کہواته: (يُنْبَغِي) يانی: بُوْ ئەو پتووسته:

أ- ننجاً جاری وایه له ڤووی پتووست بوونی سروشتیه وهیه، وهك: (النَّارُ يُنْبَغِي أَنْ تَحْرَقَ الثِّيَابَ) ناگر بۆی شایسته به که پۆشاک بسووتیتنی، ئەوه له ڤووی سروشته که به وه وایه.

ب- یاخود جاری وا هه به به مانای شایسته یی هه به، دهك: (فَلَانَ يُنْبَغِي أَنْ يُعْطَى لِكَرْهَمِهِ) فلانكه س پتووسته پتی به خشری، له بهر ئەوه ی بُوْ خۆی به خشنده به، واته: شایسته یی په یدا کردوه، نهك به سروشت واین.

(لَمَعْرُؤُونَ): واته: که نارگیر کران، دوور خراودن، (الإِعْتِزَالُ): تَجَنُّبِ الشَّيْءِ عَمَالَةً، کانت أو بَرَاءَةً، أَوْ غَيْرِهِمَا، مَعْرُؤُونَ: أي: مَمْنُوعُونَ بَعْدَ أَنْ كَانُوا يَمْتَكِنُونَ، (إِعْتِزَالُ) بریتیه له دووری گرتن له شتیک وهك کارکردن، یان هه روهك حاشا لیکردن، یان جگه له وانیش کهواته: (مَعْرُؤُونَ) رِئِ لَتِگِیراون، دوا ی ئەوه ی پتیشتر دهره تیان هه بووه، شه یانته کان پتیش پتغه مبهری کۆتایی ﷺ که بُوْ هه موو مروؤفایه تیی نیردراوه، دهره تیان هه بووه گوئی له قسه ی فریشتان بگرن، دهره تیان زیاتر بووه، به لأم له دوا ی په وانه کرانی موحه ممه د ﷺ راگیراوه و زۆر به رته سک کراوه ته وه، هه روهك له سووڤه تی (الجن) دا دهره رموی: ﴿وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقْعِدًا لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْمَعِ آلَانَ يَجِدْ لَهُ شَهَابًا رَصَدًا﴾ (۱) واته: تیمه پتیشتر له ناسمان چه ند شویتیکمان هه بوون، گویمان له قسه ی فریشتان ده گرت، به لأم هه ر که سن تیتستا گوئی بگری، بلیسه ناگریک بۆی له بۆسه دایه، (نانوانی گوئی بگری).

(عَشِيرَتِكَ الْأَقْرَبِينَ): واته: خزمه نیزیکه کانت، (العشيرة): أَهْلُ الرَّجُلِ الَّذِي يَتَكَبَّرُ بِهِمْ، أي: يَصِيرُونَ لَهُ مِثْرَلَةَ الْعَدَدِ الْكَامِلِ: عشرة، عه شیره تی پیاو، واته: ئەوه کهسانه ی که خویمان پتی زۆر ده کات و، دهوری خویمان پتی قه له بالغ ده کات و بۆی وهك ژماره ی ته وایان لیتدی، که ژماره ده (۱۰) یه، عه شیره تیش ئەوه خزم و خه لکه ن، که دهوری مروؤف قه له بالغ ده کهن.

(جَنَاحَكَ): (جَنَاح) یانی: بال، (الطَّيْرُ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ)، بالئندە بە دوو بالان دەفڕێ، (وَخَفِضْ جَنَاحَكَ: إِشْتِعَارَةٌ أَيْ: ذُلُّ لُهُمْ وَتَحَنُّنٌ عَلَيْهِمْ) ئەمە خواستنەووەیە: بۆیان میهرەبان بەو لەگەڵیان بەسۆزو پەرۆش بە، (خَفِضْ) یانی: شۆرکردنەو، نزمکردنەو، (وَخَفِضْ جَنَاحَكَ) یانی: بالت شۆرپکەو، وەک چۆن بالئندە بەچکەکانی لێی نزیک دەبنەووەو بالی بەسەریناندا دەهێنتی، تۆش تاوا میهرەبان بە، ئەگەرنا مرۆڤی بالی نیەو مەبەستیش ئەو نیە، چونکە لەبن دەستیدا جێیان نایبێتەو، یانی: وەک چۆن بالئندە بالە شۆردە کات بۆ بەچکەکانی، تۆش میهرەبان بە، نجا ئەو حالەتە ی بالئندە، خوازاو تەووە بۆ مانای میهرەبانیی و بەزدیی و شەفەقەت و سۆز، یانی: ئەو بروادارانە ی شویتت کەوتوون، لەگەڵیان بە بەبەزیی و میهرەبان بە.

(وَتَقَلُّبِكَ): هاتن وچوونت، هەلس و کەوتت، (التَّغْلِبُ: التَّصْرُفُ) واتە: هەلس و کەوتکردن.

(أَفَاكٍ): (الْكُذِبُ الْإِفْكَ، وَهُوَ الْكُذْبُ) (أَفَاكٍ) زۆر خاوەن (إِفْكَ) (إِفْكَ) بەش بریتییە لە هەلبەستنی درۆ.

(أَلْعَاوُونَ): کۆی (غاوی)ە، (الغائبون، الجاهلون عَنِ اعْتِقَادٍ فَاسِدٍ، غَوَى: فَسَدَ عَيْشُهُ) (غاوی) یانی: بێمراد، بەنامانج نەگەیشتوو، بێ ناکام، هەندیکیش گوتووینانە: (غاوی) کەسیکە نەزان بێ بە هۆی بروایەکی خرابەو، هەندیکیش گوتووینانە: (غوی) یانی: ژبانی تیکچوو، بەلام من لە بەرابەر (غاوی)دا بێمرادو بێ ناکام، بە نامانج نەگەیشتوو، دەستخەڕۆ، پەنجەڕۆ، دادەتیم.

(فِي كَلِّ وَادٍ يَهيمُونَ): واتە: بە هەموو شیواندا دەڕۆن، بەهەموو دۆلانددا دەڕۆن، پێشینانی خۆمان دەلێن، [لە هەموو دیزان دەبێتە ئەسکۆی]، [یان [هەر تیرە بە کەنداڵیکەو دەنێ]، دەلێ: (يَهيمُونَ: أَيْ يَغْلِبُونَ فِي الْمُنْحِ وَالذَّمِّ) زیندەڕۆیی دەکەن لە ستایشکردن و زەمکردندا، (الْهَائِمُ عَلَى وَجْهِهِ: الْمُخَالِفُ الْقَصْدَ

الدَّاهِبِ عَلَىٰ وَجْهِهِ) (هانم) کہ سیکہ نامانجیکی ھے بن، بہ لام ٲو پیچھوانہ ی ٲو نامانجہ ی ہر وات، و ہ ک پٲشینان دہ لٲن: سواری سہری خوی بیٲ و، سہری خوی ھے لٲگریٲ و نہ زانٲ بہرہ و کوٲی دہ چن! (ہامَ اٰی: دَھَبَ فِی الْاَرْضِ) بہ زہو بیدا روی، بہ شیوو دؤلاندا روی، بیٲ ٲوہ ی نامانجیکی دیاریکیراوی ھے بن، یان: بہ بیٲ ٲوہ ی بہرہ و نامانجہ کہ ی ہچن، رن گہ نامانجیکی ھے بن، بہ لام رٲیہ کی گرتوتہ بہر، نایگہ یہ نٲ بہ نامانجہ کہ ی.

(مُنْقَلَبٍ): یانی: (اٰی مَرْجِعٍ یُرْجَعُونَ) دوایسی بویان دہردہ کہوٲی چ جورہ گہرانہ وہ یہ ک دہ گہ رٲنہ وہ، چونکہ (مَرْجِع) دہ گونجٲ بہ مانای چاوگ بیٲ، واتہ: (رجوع) دہ زانن بہ چ جورہ گہرانہ وہ یہ ک دہ گہ رٲنہ وہ، یا خود (مَرْجِع) ناوی شوٲتہ، واتہ: دہ زانن دہ چنہ وہ کوٲی و بہرہ و چ سہرہ نجامیک دہ چن!

ماناي گىشتىي ئايەتەكان

بەرئزان!

ئەم سوورەتى (الشعراء) بە باسى قورئان دەستى يىكرد، دەستىك برىتى بوو لە شەش (۶) ئايەتى دەرسى يەكەم، ئەم سى و شەش (۳۶) ئايەتى دەرسى كۆتايىش، بە ھەردووكيان: پىشەكىي و پاشەكىي دەبنە چل و دوو ئايەت، ئەو (۴۲) ئايەتى سەرەتاي سوورەتەكەو كۆتايىكەي باسى قورئانە، خوا ﷻ لە كۆتايى ئەم سوورەتەدا، دواي ئەوئەي بەسەرھاتى ھەوت لە پىغەمبەرانى (عليهم الصلاة والسلام) گىراپەوئە لەگەل گەلەكانيان، كە ھەمووبان گەلەكانيان فەوتىزان، لەبەر ئەوئەي كەللەرق و نەسەلمىن بوون، ئىنجا گىرانەوئەي ئەو بەسەرھاتانەش، دوو دىوى ھەن:

دىونىكان بۆ پىغەمبەر ﷺ بىروادارانى شوئىنكەوتووئەي، كە ئەگەر ئىوئەش خەلكە كافرو ھاوبەش بۇخوا دانەرە كەللەردەكەي پۇژگارى خۇتان، لەگەلتان نەياردو ناحەزەو ئايەتە ژىر بارى شەرع، بزىنن كە گەلانى پىشوووش ھەروا بوون، ئەوئە گەلى فىرەون، كە مووسا ﷺ بۆلايان پەوانە كرا، ئەوئە گەلى نوح ﷺ ئەوئە گەلى ھوود ﷺ، كە عادن، ئەوئە گەلى ئەموود، ئەوئە گەلى لوط ئەوئە گەلى ئىبراھىم كە ئىبراھىميان بۆلا پەوانە كرا، ئەوئە گەلى ئەصھاب و ئىنكەو مەدىەن، كە شوعەبىيان بۆ پەوانە كرا.

دىونكى دىكەيان ھۆشدارىي و ترساندنە بۆ كافرەكان، كە ئىوئە پەند و ھەربگرن لەو گەلە پىشوووانە، سەرنج بەدن! لەبەر ئەوئەي ئامادە نەبوون مل بۆ پەيامى خوا كە چ بگەن، پەيامى خوا ۋەربگرن و بەقسەي پىغەمبەرەكانيان (عليهم الصلاة والسلام) بگەن، بە چ دەردىك چوون! ئىوئەش پەند لەوان ۋەربگرن و خۇتان بەو دەردە مەبەن كە ئەوانى پىچوون.

خوا له کو تایی دا ده فہرموی: ﴿وَالنَّهْلُ لِنَزِيلٍ رَبِّ الْمَآئِينِ﴾، بہ دلنیایی
 نہم قورنانه دابہ زترای پەرورہ دگاری جیہانیانہ، سہرچاودہ کی پەرورہ دگاری
 جیہانیانہ، نہدی ہینہرہ کی کئیہ؟ ﴿نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ﴾، رووحی تہمیندار
 دایہ زاندوہ، تہمہ یہ کئیہ لہ ناوہ کانی جیریل علیہ السلام یان یہ کئیہ لہ نازناو
 وہ سفہ کانی، بہ (روح القدس) یش ہاتوہ، بہ (الروح) یش ہر ہاتوہ، رووحی
 تہمیندار دابہ زاندوہ ﴿عَلَى قَلْبِكَ﴾، بؤ سہر دلئی تو، نہی موحمہد ﷺ!
 ﴿لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ﴾، تا کو تو لہ ترسینہران و ہوشیار کہ رہوان بی بؤ
 ہہموو جیہانیان، نہک تہنیا بؤ ہوزی قورہ یش و دەورو بہریان لہ مہککہ دا،
 یاخود بؤ گہلی عہرہ بہ تہنیا، کہ تہوکاتہ وایان زانیوہ پتغہ مہرکی ناوچہ بی و
 پتغہ مہرکی عہ شیرتیبہ! بہ لام نہ خیر، ہہر تہو کاتہ خوا فہرموی تہی: تہوہ
 پہ یامیکہ بؤ ہہموو جیہانیانہ، ﴿بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُّبِينٍ﴾، بہ زمانیکسی عہرہ بیی
 رۆشن، وشہی: عہرہ بیی یانی: رۆشن، ﴿مُبِينٍ﴾ یش، یانی: رۆشنکرہوہ، بہ
 زمانیکسی زۆر رۆشنکرہوہ، کہ مہبہستہ کان چاک رۆشن دہ کاتہوہ، ﴿وَأَنذَرْتَهُمْ لِقَاءِ
 رَبِّهِمْ الْوَالِدِينَ﴾، بہ دلنیایی تہم قورنانش باس و خواسی تہم قورنانش، لہ کئیہ
 پتسووہ کاندہ ہہیہ، ہہندیکیش گوتوویانہ: راناوہ کی دہ گہریتہوہ بؤ سہر
 موحمہد ﷺ، یانی: باسی موحمہد ﷺ لہ کئیہ پتسووہ کاندہ ہہیہ، کہ
 لہ ہر شویتیک باسی موحمہد ﷺ کرابی، باسی قورنانش کراوہ، ﴿أَوَلَمْ يَكُنْ
 لَهُمْ آيَةٌ أَن يَأْتِيَ الْبُيُوتَهُمْ بِالسَّمُومِ غَلْمًا﴾، تاپا بؤ تہوان نیشانہو بہ لگہ نیہ، لہ سہر
 تہوہ کہ قورنانش دابہ زترای خواہو، موحمہد ﷺ رہوانہ کراوی خواہو، کہ
 زانایانی بہنی نیسرائیل، واتہ: تہوہی نیسرائیل، وچہی نیسرائیل، کہ (اسرائیل)
 نازناوی بہ عقوبہ علیہ السلام تاپا تہو زانایانہ بیزان، نیشانہ نیہ بؤ تہوان کہ لہ
 کئیہ کانی تہواندا باسی ہہبووی؟!

کہواتہ: تہم قورنانشو تہم موحمہد ﷺ تہستاشی لہ گہلدا بی، باس و خواسیان
 لہ کئیہ پتسووہ کان دا ہہیہ، وک تہمہ لہ تفسیری سوورہ تی (الأعراف) دا

باسمان کردوه، لهو شوئنه‌ی که ده‌فهرموی: ﴿الرَّسُولَ الَّذِي آتَى الْأَمْمَانَ الَّذِي يَخْدُوعُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ﴾ (الأعراف، ١٧١) لهوق باسیکی سه‌ر به خویمان کردوه، له‌بارهی هه‌بوونی ناوی موحه‌مه‌د ﴿بِاسْمِ قُورْئَانَ وَ نِسْلَامِ لَهْ كَتِيبَهْ يَتَشَوَّوهْ كَانْدَا، هه‌روه‌ها لهو کتیبه‌دا که ته‌رخانمان کردوه بو ژبانی پیغه‌مبه‌ر ﴿بِاسْمِ كَتِيبِي حَهْوتَه‌می مه‌وسووعه‌ی: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله)، (خَاتَمُ النَّبِيِّينَ مُحَمَّدٌ ﴿مَوْجِزُ سِيرَتِهِ وَبِرَاهِينِ نُبُوَّتِهِ﴾ له‌ویدا باسی نه‌وه‌مان کردوه، که چوون باس و خوایی موحه‌مه‌د ﴿لَهْ كَتِيبَهْ يَتَشَوَّوهْ كَانْدَا هاتود.

ئنجا خوا ده‌فهرموی: ئایا بو نه‌وان به‌لگه‌و نیشانه‌ی نه‌ له‌سه‌ر راستیی موحه‌مه‌د ﴿وَ رَاسْتِي قُورْئَانَ، که له‌لایهن خواوه‌ هاتوه، که زانایانی پیشو، واته: زانایانی به‌نوو نیس‌رائیل و، غه‌یری به‌نوو نیس‌رائیلیش ناوی بزنان و، له کتیبه‌کانی نه‌واندا هه‌والی پت درابن، که پیغه‌مبه‌ر تک دئی له کوئایی دا، که سه‌دان سال له پیش پیغه‌مبه‌ر (موحه‌مه‌د) دا ﴿بِوَنوه؟!

﴿وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ﴾، نه‌گه‌ر نه‌م قورئانه‌شمان دابه‌زاندایه‌ سه‌ر هه‌ندی له غه‌یری عه‌ره‌بان ﴿الْأَعْجَمِينَ﴾، واته: نه‌وانه‌ی زمانیان ناروشنه، به‌نسبه‌ت عه‌ره‌بان‌ه‌وه، که‌لانی دیکه‌ی غه‌یری عه‌ره‌ب، ﴿فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ﴾، ئنجا نه‌و بابا غه‌یری عه‌ره‌به‌ قورئانی به‌سه‌ر خوئندبان‌ه‌وه، به‌سه‌ر گه‌لی عه‌ره‌بدا ﴿مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ﴾، پیی پروادار نه‌ده‌بوون.

ئمه‌ له مه‌سه‌له‌ گزنگه‌کاندا زیاتر ده‌چینه‌ تئو ورده‌کاریه‌که‌یه‌وه، په‌نگه‌ هه‌ندیکیان به‌هان‌ه‌یان گرتبن: قورئان بوچی بو بابایه‌کی عه‌ره‌ب هاتوه؟ گوتووایانه: روم و فارس و هیندو چین چهنده‌ پتسکه‌وتوون! ته‌دی بوچی قورئان له نئو نه‌واندا نه‌هاتوه؟ خوا ﴿لَهْ دَه‌فهرموی: نه‌گه‌ر بو سه‌ر غه‌یری عه‌ره‌بیشمان دابه‌زاندایه‌، هه‌ر پروایان پت نه‌ده‌هینا، واته: له‌به‌ر نه‌وه‌ نیه‌ که به‌ عه‌ره‌بیه‌، نه‌وه‌ بیانووایان بن، نه‌گه‌ر به‌ عه‌جه‌می بووایه، نه‌و کاته‌ بیانوه‌که‌یان به‌هتیزتر

دەبوو، دەیانگوت: تێمە چۆن بڕوا بە پێغەمبەرنێک بێنین، کە لە نێو خۆماندا نەهاتوو، لە زمانەکەى تێناگەین؟!

﴿ كَذَلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴾، ئاوا خستوو مانەتە دلى تاوانبارانەو، چى خستۆتە نێو دلیان؟ ﴿ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ ﴾، بێبڕوایمان خستۆتە نێو دلى تاوانبارانەو، بە هۆى تاوانەگەیانەو، دل و دەروونیکى پيس و نەگريس و خراپان هەبە، شایستەى ئەو نە ئیمانى بچیتە نێو، بە لکو کوفرى چۆتە نێو، یاخود: رستەى پێشنى تەواو بوو، دوایى دەفەرموئى: ﴿ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ ﴾، بڕوای پێناھێنن، ﴿ حَقَّ يَوْمًا الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ﴾، تاكو نازارى بە تیش نەبێنن، بڕوا بە قورئان ناھێنن، تاكو نازارى بە تیش نەچێژن، ﴿ فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴾، کت و پڕ بەملیان دادئ، ئەو نازارە بە تیشە، بئ ئەوہى هەست پئ بکەن، چاوەروانیى ناکەن، کە نازارەکیان بەملی دادئ.

﴿ فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَ ﴾، (وا پێدەچئ ئەمە مەبەست پئى نازارى سەرەمەرگ بئ) نجا دەلین: ئایا تێمە مۆلەت پێدراوین، مۆلەمان نادری، چاوەرمان ناکری؟ ﴿ أَفَعَدَّائِنَا لِيَلْعَنُوا ﴾، خوا دەفەرموئى: ئایا پەلە دەکەن لە سزاو نازارى تێمە! ﴿ أَفَرَأَيْتَ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ ﴾، ئایا دەزانى، دەبینى ئەگەر تێمە سالانیک ئەوامان بەهرەمەند کردو، لە ژيانى دنیادا هێشتماننەو، ﴿ ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ ﴾، دوایى ئەوہى کە هەرەشەى پئى لێیان دەکری، بۆیان هات ﴿ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَمْتَعُونَ ﴾، ئایا ئەوئەندە سالانەى کە بەهرەمەند کراون لە ژياندا، چ سوودیکیان پئ دەگەبەنئ و چ دادیکیان دەدا؟ ئایا نازاریان لئ دوور دەخاتەوہ؟ ئەمسال نا، دە سالى دیکە، دە سالى دیکە نا، پەنج سالى دیکە، هەر دەمرن، یانى: هەرچەندە ژيان بکەن لە زەویداو، سالانیکى زۆر بژین، بەلام سەرەنجامەکیان هەر مەرگەو، هەر دەچنەو بەردەستى خوا ﷻ، کەواتە: ئەوئەندە ژيانەى کە دەژيەن و بەهرەمەند دەکرین، سزاو نازارى خوايان لئ دوور ناخاتەوہو، چەپالەيان نادا لە سزاو نازارى خوا.

دوایی ده‌فهرموی: ﴿وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرِيْبٍ إِلَّا لَهَا مُنْذِرُونَ﴾، واته: هیچ ناوه‌دانییه‌کمان نه‌فوتانوده، مه‌گهر ترسینه‌ری هه‌بوون، (قزیه) له قورناندایانی: شاری قه‌رهبالغ، یاخود کاتی خوی ده‌وله‌ته شاره‌کان (دویلات‌المدن) هه‌بوون، ههر شاریک ده‌وله‌تۆکه‌یه‌ک بووه، جاری واش هه‌بووه که نیم‌راتۆریه‌تیک دروست بووه، چهند شاریک و چهند ولایتیک خراونه‌ته ژیریه‌ک به‌یداغ و یه‌ک حوکم‌رانییه‌وه، نه‌گه‌رنا (قزیه) به‌ شاری قه‌رهبالغ و گه‌وره ده‌گوتری، بۆیه وشه‌ی (قزیه) زیاتر به‌ ناوه‌دانیی لیکده‌ده‌مه‌وه، یانی: شاری گه‌وره و قه‌رهبالغ، خه‌لکی هیچ ناوه‌دانییه‌کمان له‌به‌ین نه‌بردوه، مه‌گهر ترسینه‌رانی هه‌بوون، هۆشیار که‌ره‌وانی هه‌بوون، ﴿ذِكْرِيْ﴾، بۆ بیرخسته‌نه‌ویان ﴿وَمَا كُنَّا ظَالِمِيْنَ﴾، تیمه‌ش سته‌مکار نه‌بووین، یاخود: تیمه نه‌و راستیه‌ی باس ده‌که‌ین وه‌ک بیرخسته‌نه‌وو ﴿وَمَا كُنَّا ظَالِمِيْنَ﴾، تیمه سته‌مکار نه‌بووین که له‌ به‌ینمان بردوون، چونکه پشتر ناگادارمان کردبوونه‌وه، ترساندبوومان و هۆشیار کرابوونه‌وه، به‌لام ئه‌وان ههر سوور بوون له‌سه‌ر کاری خویان، له‌سه‌ر کوفرو تاوان و لادان و سته‌م و خرابه‌ی خویان، بۆیه شایسته‌ی نه‌وه‌بوون خوا سزایان بدات.

نجوا خوا ﴿تَنْجُوا﴾ باسی قورن‌ان ده‌کات ئه‌م ته‌وه‌ره‌یه زۆربه‌ی تاییه‌ته به‌ باسی قورنانه‌وه، نجوا یه‌کیک له‌ تۆمه‌ته‌کان که ناراسته‌ی قورن‌انیان ده‌کرد، ده‌یانکوت: شه‌یتانه‌کان بۆ موچه‌مه‌دی ده‌نیرن، نه‌وه یه‌کیک له‌ تۆمه‌ته‌کان بوو، بۆیه خوا ده‌فهرموی: ﴿وَمَا نَزَّلَتْ بِهٖ الشَّيْطٰنُ﴾، (ئه‌م قورنانه) شه‌یتانه‌کان دایانه‌به‌زانوده، ﴿وَمَا يَلْبِغِيْ لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُوْنَ﴾، شایسته‌یان نیه‌و ناشتوانن، نه‌شایسته‌یانه‌و نه‌ ده‌شتوانن، ﴿اِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْرُوْلُوْنَ﴾، چونکه نه‌وان (شه‌یتانه‌کان) که‌نارگیر کراون له‌ گونگرتن، واته: له‌ گونگرتن له‌ فریشتان که‌نارگیر کراون و دوورن.

که‌واته: کاتیکی جیبریل له‌گه‌ل فریشته‌کان وه‌ک په‌یکتیک په‌یامی خوا ده‌هینن بۆ موچه‌مه‌د ﴿وَوَهَّابِيْ﴾، وه‌حیی خوی بۆ دینن، شه‌یتانه‌کان دوورخراونه‌وه و ده‌رفه‌تی نه‌وه‌یان نیه‌ گوئی بگرن.

﴿ فَلَا تَنْدِعْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ ﴾، ئنجا خوا رېنمای پیغمبر ﷺ ده کات: له گه له خوادا ﷻ له هیچ په رستراونکی دیکه نه پارېیه وه، ویرای خوا، هاوار له هیچ په رستراونک مه بهسته، با هیچ په رستراونک نه بیته داوا لیکراوت، نه و په رستراوه ساختهو بی نیوه رڼوکانه، لیسان مه پارېوه.

هه لېه ته لیره دا نه مه هوښاریه بو کافره کان! نه گهرنا پیغمبر ﷺ هه رگیز له جگه له خوا نه پاراوه ته وه، به لام واته: جگه له خوا پارانه وه گونا هیکي هینده گوره یه و شتیکی هینده گرنکه، پیوست ده کات، پیغمبره ری خاته میس ﷻ هوښاریی بد ریتی له لایه ن خواوه، له باره یه وه، ﴿ فَتَكُونَ مِنَ الْمَعَذِّينَ ﴾، نه گهر له جگه له خوا پارېیه وه، له نازار دراوان ده بی، له سزادراوان ده بی، که دوا بی باسی ده که یی: مه رج نیه شیرک و له جگه له خوا پارانه وه، ته نیا نازارو سزاو نار هه تیه کانی ته نیا له دوا رڼوژدا بن، به لکو له دنیا شدا هه روا به.

﴿ وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ ﴾، هه روه ها خزمه زور نیزیکه کانت برتسینه، وریا و ناگاداریان بکه وه، ﴿ وَخُفِضَ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾، بالیشت شو بیکه بو نه و پرواداران ه ی شوینت که وتوون، بو نه وانه ی شوینت که وتوون له پرواداران، واته: له گه لیان میهره بان و به شه فقهه ت و به په روښ به.

﴿ فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴾، ئنجا ته گهر خزمه نیزیکه کانت، یان هه ر کام له پرواداران سه رېتچیان لیکردی، بلن: من دوورم له وه ی نیوه ده بیکه، واته: من حاشا ده که م له کرده وه خراپه که تان، ئنجا چ خزمه نیزیکه کانت بن، چ نه و پرواداران بن، که شوینت که وتوون، نه گهر له شتیکا هه لېان کردو له بهرنامه لایندا، تو دووریان لن بکه و مواجهه له ی که س مه که، وه ک چون پیغمبر ﷺ کاتیک خالیدی کوری وه لید خوا لئی رازی بی، نتیجه ا دیکي هه له و ده کاو، هه ندی خه لک ده کوژنی به ناهه ق، هوکاره که شی نه وه بووه که خه لکه که گوتوویانه: (صَبَأًا) به حیسابی خو یان، واته: تیمه وازمان له دینی خو مان هینا و،

هاتووین مسولمان بین، به لأم دیاره هیندی له وشه و موفره داتی زمانی عه‌ره‌یی، به پیی زاری عه‌شیره ته کان مانای پیچه‌وانه بیان هه‌بووه، خالد وای لئ حالی بووه که گوتوو یانه: هه‌لکه‌راینه‌وه! نیدی دهستی کرده به کوشتیان، دوایی پیغه‌مبه‌ر ﷺ وه که له فره‌ماشتی صه‌حیحا هاتوه، دهستی به‌زکر دۆته‌وه و فره‌موویه‌تی: **اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَبْرًا اِیْکَ مِمَّا صَنَعَ خَالِدُ بَنُّ الْوَلِیْدِ** (آخرجه البخاری: ۴۰۸۴) واته: خواجه! من به‌رییم له‌وهی خالیدی کوری وه‌لید کردی، پیغه‌مبه‌ر ﷺ که نه‌م قورنانه‌ی هه‌موو له دَل و سینده‌دا بووه، به‌کسه‌ر نه‌م نایه‌ته‌ی چیبه‌جئ کرده.

چونکه پیغه‌مبه‌ر ﷺ سه‌رمه‌شقی نه‌هلی ئیمان، به درژایی زه‌مان و به پانایی زه‌مین، بویه نه‌گه‌ر که سَیْک هه‌له‌یه‌کی کرد، نه‌گه‌ر نیزیکیش بئ، نابئ چاوی لئ ببۆشن و خاتری بگری، له‌گه‌ل ته‌وه‌شدا هه‌ر خۆشیشی ده‌وی و رژییشی ده‌گری، به لأم له‌هه‌له‌که‌یدا له‌گه‌لی نیه‌و، ده‌بی نوخته‌ بخاته‌ سه‌ر پیت، تاکو خه‌لکیک که له‌دوایی دین، بزائن نه‌و هاوده‌له، نه‌و که‌سه زۆر نزیکه له پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌و خاله‌دا نه‌پیتکاوه.

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ (۲۱۷) الَّذِي يَرِنِكَ حِينَ تَقُومُ (۲۱۸) وَتَقَلِّبُكَ فِي السَّجِدِیْنَ (۲۱۹)

له کۆتایی هه‌موو نه‌و به‌سه‌ره‌هاتانه‌دا که لی‌رده‌دا هاتوون، خوای په‌روه‌ردگار وشه‌کانی: (العزیز) و (الرحیم) ی زۆر بۆخۆی دووباره کردوونه‌وه: زالی به‌به‌زه‌یی، بالآده‌ستی میهره‌بان، واته: پشت به بالآده‌ستی میهره‌بان بیه‌سته، نه‌و زاته‌ی تۆ ده‌بینئ کاتیک هه‌لده‌ستی، واته: کاتئ هه‌لده‌ستی هه‌ر هه‌لسانیک بئ، یاخود کاتیک که راده‌وه‌ستی، له نوژئیدا راده‌وه‌ستی، یاخود کاتیک هه‌لده‌ستی‌هه‌ بۆ ئیش و کارت، یاخود به‌پانیان که هه‌لده‌ستی، یان که له خه‌و هه‌لده‌ستی، هه‌روه‌ها هاتن و چوونت له نیو کړنووش به‌راند، نه‌وه‌ش ده‌بینئ، **اِنَّهُ هُوَ السَّمِیْعُ الْعَلِیْمُ** ﷻ، به‌دنیایی هه‌ر خوا بیسه‌ری زانایه.

﴿ هَلْ أَتَيْتُمْ عَلَىٰ مَنْ تَنَزَّلَ الشَّيَاطِينُ ﴾، تنجا خوا ۱۱۱ ده فهرموی: نایا هه واتان، پی بدم شه یتانه کان داده بزنه سهر کن؟ یانی: له گه ل کیدا هاو دهم و هاواران، له گه ل کیدا زیاتر نیزیکیان هه به، که خوتخوته و دندهانی خراپی بو بکن؟ ﴿ تَنَزَّلَ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴾ (تَنَزَّلُ) له نه صلدا (تَنَزَّلُ) یه، داده بزنه سهر هه زور دروهه لبه سته ریکی زور گونا هبار، (أَفَّاكٍ) سیغهی زنده پرویی درو هه لبه سته (أَفَّاكٍ) ه، (أَفَّاكٍ) یانی: (كثير الإفك) که سیک که زور درو هه لبه سته یه به، (أَثِيمٍ) یش ریزه گهی زنده پرویی (أَثِيمٍ) ه، یانی: گونا هبار، (أَثِيمٍ) یش زور گونا هبار، که واته: مروف تا کو دوور له خواتر بی و گونا هبارتر بی، هه روهها تا کو دروزنتر بی، شه یتانه کان لیتی نیزیکن.

من هندی خه لکم بیتیوه که جادوو گهر بووه و دواپی مسولمان بووه، ده یگوت: تیمه بو نه وهی جادوو بکین، ده بووایه شتی زور خراپ و زور پیس، بکین، یه کنی له وانه نایه ته کانی فورتان به شتی پیس بنووسین، که وامان ده کرد، شه یتانه کان زیاتر هاو کارمان ده بوون، هیج گومانیشی تیدا نیه نه وهی خوا ده فهرموی، وایه.

﴿ يُلْقُونَ السَّمْعَ وَأَكْتُمُ كَذِبُوتٍ ﴾ شه یتانه کان گوئی هه لده خه ن، (يُلْقُونَ) یانی: (يُزْمُونَ) فری دده ن، یانی: گوئیان فری دده ن، مه به ست نه وهی به گوئی هه لده خه ن، له فریشته کان ﴿ وَأَكْتُمُ كَذِبُوتٍ ﴾ زور به شیان دروزنن، یانی: شه یتانه کان دروزنن، یا خود: نه و کاهینانه ی شه یتانه کان گوئیان بو له فریستان ده گرن که زانباریه که له فریشته کان بدزن و بیپینن بو کاهینه کان، نه و کاهینانه زور به بیان دروزنن.

﴿ وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْفَأْوَنُ ﴾، شاعیره کانیش، سه رگه ردان و بیمراده کان شوئیان ده که ون، لیره دا مه به ست له شاعیره کانیه نه هلی کوفره، چ له روژگاری پیغمه بردا ۱۱۱، چ له هه موو روژگاره کاندا ﴿ أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴾، نایا نابینی چون به هه موو دولاندا ده رپون به سه رگه ردانی، (واد) یانی: دول، شیو، (يَهِيمُونَ) واته: به سه رگه ردانی و سه راسیمه پی و، به بتی نامانجیی ده رپون.

لیتردا مہبست ئەوہیہ کہ شاعیرەکان، ئەوانە ی ئەهلی کوفرن، هەرچی بە دلیاندا هات و بە ئارەزوویان بوو، دەبێت، درۆ بێ، راست بێ، چاک بێ، خراب بێ، هەروەها وەنێو زۆر بابەتان دەکەون بە ناشارەزایی، واتە: بە پێخواسیی بە نێو دەکەون و، هەر تیرە ی بە کەندالێکی وەدەنن، هەر جارە مل لە شیوێک دەنن، مەبەست ئەوہیە، ئەگەرنا مەبەست ئەوہ نیە کە: بە نێو شیوو دۆلاندە دەپۆن، لیترەدا (واد) یانی: شیو، خوارزاوہ تەوہ بۆ بابەت، واتە: هەر جارە بە ناشارەزایی و بە سەرگەردانیی بە دوا ی بابەتیک دەکەون و، لەبارە ی بابەتیکەوہ دەدوین.

﴿وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ﴾، هەروەها ئەوانە ئەوہ ی دەبێت، ئەنجامی نادن، یانی: شاعیری وا هەبە هەر لە خوۆہ دەلی: ناوام و ناوام، بەردەوام شیعەر، مەگەر چۆن دەنا زیندەپۆیی زۆری تێدایە، هەر بۆیە شافیعی رەحمەتی خوای لیبی گوتوویەتی:

وَلَوْلَا أَنْ الشَّعْرُ بِالْعُلَمَاءِ يُرِي ... لَكُنْتُ الْيَوْمَ أَشْعَرَ مِنْ لَبِيدٍ

ئەگەر لەبەر ئەوہ نەبوویە کە شیعەر گوتن زانایان نا شیرین دەکات، ئەمرۆ (لەبیدی کوری رەبیعە) شاعیرتر دەبووم.

(لەبید) شاعیریکی ناودار بوو، بەلام شافیعی رەحمەتی خوای لیبی هەرچەندە شیعری هەن، بەلام زۆر پێیدا نەچۆتە خوار، لەبەر ئەوہ ی شیعەر بۆ زانایان جوان نیەو نا شیرینیان دەکات، هەلبەتە شیعری چاک چاک هەن، دواتر بابەتیک تیرو تەسەل لەبارە ی شیعرو شاعیرانەوہ باس دەکەین، بەلام بە درزایی مێزوو، بەزۆری شاعیرەکان لەو بابەتە بوون و کەمیکیان چاک بوون، وەک دوا یی خوای پەرورەدگار دەفرمو ی: ﴿إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾، مەگەر ئەوانە ی ئیمانیا ن هیناوه، بە هەموو ئەو شتەنە ی پێویستە برۆیا ن پتی بەتیری و کردەوہ چاکەکانیا ن ئەنجام داو، ئەوانە هەلاوتردراو ن لەو حوکمە، کە سەرگەردانەکان شونیا ن بکەون و، بە هەموو دۆل و شیواندا برۆن و، شتیک بلین، کاری پتی نەکەن، ئەوانە لەوہ هەلاوتردراو ن و وانین، ئنجا چەند سیفەتیکیا ن لی باس دەکات:

يەك: ﴿مَأْمَرًا﴾، بىر بايان ھېناۋە، بەھەموو ئەو شتانەي پىتويستە بىر بايان پىن بھىترى.

دوو: ﴿وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾، كىردەۋە باشە كانىيان ئەنجام داۋن.

سى: ﴿وَذَكِّرُوا اللَّهَ كَثِيرًا﴾، زۆرىش يادى خۇبايان كىردەۋە.

چوار: ﴿وَأَنْصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا﴾، خۇشيان سەرخستەۋە، دۋاى ئەۋەي سەتمىيان لىكراۋە، واتە: تۆلەي خۇبايان دەكەنەۋە، نەك بەبىن ھۇكارو پاساۋ ھىترش بىكەنە سەر خەلك، بەلكو ئەگەر كەسىك قەسىيان پىن بلىن و سەتمىيان لىبكات، ئەۋانىش كە دەرفەت دىنن، دۋاىي تۆلەي خۇبايان دەكەنەۋە، ﴿وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا ۗ﴾ الشورى، ۱۰۱ ۋەك چۆن پىتغەمبەر ﷺ كە شاعىرەكانى ئەھلى شىرك و كوفىر دەھاتن قەسىيان دەگوت بە پىتغەمبەر ﷺ ئىسلام و ھەجوۋبايان دەكرد، پىتغەمبەر شىرك ﷺ بە ھەسسانى كورى سابىت و كەعبى كورى مالىك و عەبدوللاي كورى رەۋاھەۋ، ھەندى لەۋ ھاۋەلانە (خۇا لىيان پارزى پىن) كە شاعىر بوون، شاعىرى زەبىر دەست بوون، دەيفەرموو: تىۋەش ۋەلامىيان بىدەنەۋە، ۋەك دۋاىي باسى دەكەين.

﴿وَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ﴾، لەمەۋدۋاش ئەۋانەي سەتمىيان كىردەۋە، دەزانن چ جۆرە گەپانەۋەيەك دەگەپىنەۋە، يان بۇ چ سەرەنجامىك دەگەپىنەۋە؟

﴿مُنْقَلَبٍ﴾ دەگۈنچى چاۋك بىن، (ئىنقلاب) يانى: (رجوع) گەپانەۋە، دەشگۈنچى ناۋى شوپىن بىن واتە: بۇچ شوپىنك، بۇ چ سەرەنجامىك دەچنەۋە! دەزانن چۆن چۆنى دەگەپىنەۋە چ گەپانەۋەيەك دەگەپىنەۋە، ياخود دەزانن بۇ كوئى دەگەپىنەۋە، كە بە تەئكىد ئەۋانەي سەتمىكارن، دەگەپىنەۋە بۇ سزاۋ جەزەبەي خۇا ﷻ.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه که م:

ناساندنی قورئان: سه رچاوه که ی، هینه ره که ی، نه وه ی بۆی هینزاوه، زمانه که ی، باسکرانی له کتیبه پیتشووه کاند، زانرالی له لایه ن زاناکانی جووله که وه، نه گهر بۆ عه جه مێک هاتبايه خوار، پروایان پیتی نه ده کرد:

خوادده فرموی: ﴿وَلَنَّمَّ لَنَزِيلِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٣٢﴾ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿١٣٣﴾ عَلَي قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿١٣٤﴾ بِلسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ ﴿١٣٥﴾ وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣٦﴾ أَوْلَىٰ يَكُنْ لَّهُمْ آيَةٌ أَنْ يَأْعَمَهُمْ عُلَمَاؤُا بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٣٧﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ ﴿١٣٨﴾ فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾ كَذٰلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٤٠﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّىٰ يَرُوا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿١٤١﴾ فَيَأْتِيهِمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٤٢﴾ فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنظَرُونَ ﴿١٤٣﴾

شیکردنه وه ی ئه و ئایه تانه، له دوازه برکه دا:

١- ﴿وَلَنَّمَّ لَنَزِيلِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾، به دنیایی ئه م قورئانه دابه زیتراوی په روه ردگاری جیهانییانه، واته: په روه ردگاری جیهانییان ئه م قورئانه ی دابه زاننده، نه ک فیری موحه ممه د ﴿﴾ کرابتی له لایه ن غولمێکی نه صرانی، یان کابراه کی ئه عجه مبه وه، یان شه بتانه کان خستبانه دلی، یاخود فیریان کردبی، ئه وه هیچ نه صل و بنه مابه کی نه، که ده فه رموی: ﴿وَلَنَّمَّ﴾ راناوه که بۆ قورئان ده چیته وه، هه رچه نده باسی قورئان نه کراوه به راشکاوی، به لام وه ک زانایان گوتوو یانه: (عَائِدٌ إِلَىٰ مَعْلُومٍ مِّنَ الْمَقَامِ بَعْدَ ذِكْرِ آيَاتِ الرُّسُلِ الْأُولَىٰ) دوا ی نه وه ی باسی نیشانه کانی پتغه مبه رانی پتشیوو کراوه، به سیاق و مه قام ده زانری که

مه به ست پتی قورنانه، چونکه: نه وهی که دابه ز تراوهو (روح الأمين) هیناویه تی، بو سهر دلی پیغهمبر ﷺ، بو نه وهی له ترسینه ران بې و، به زمانی عه پرهبی هاتب، تنجا له کتیبه پیشووه کانداسی کرابن، قورنانه.

﴿وَأَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّتٌ مَّا فَلَاحُ الْغَائِبِينَ﴾ (و) (وَالْوَاوِ عَاطِفَةً عَلَى الْجُمَلِ السَّابِقَةِ الْمُتَّصِنَةَ لِأَخْبَارِ الْأَنْبِيَاءِ) (و)
 بو بادانه وهو گپړانه وهی به بو سهر رسته پیشووه کان، که هه والی پیغهمبرانی پیشوویان گرتوونه خوږیان، واته: وهک چوون نهو به سه رهاتانه هاتوون و نهو نیشانانه دابه ز تراون، نه م قورنانه ش دابه ز تراوی په روه ردگاری جیهانیانه.

٢- ﴿نَزَّلَ بِهِ الرُّوحَ الْأَمِينُ عَلَى قَلْبِكَ﴾، واته: رووحی نه میندار دابه زاندو ته سه ردلی تو، وشه ی ﴿نَزَّلَ﴾ خو تر او ده ته وهش (نزل)، ﴿نَزَّلَ﴾ یانی: دابه زاندوه، (نزل) یانی: زوری دابه زاندوه، ﴿الرُّوحُ الْأَمِينُ﴾ نه وه دیاره که ناوی جبریل، رووح به کوردی ده بیته گیان، بو به شهر، ﴿الْأَمِينُ﴾ یانی: نه میندار، پیستی که دده فرموی: ﴿وَأَنَّهُ لَنَزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾، که به (إن) و به (ل) جه خت کراوه ته وه، (إن) بو ته نکیده وه، (ل) بو ده ستیگرده، نه مه بو به رپرچ دانه وهی نکوولیکردنی نکوولیکه رانه، که نکوولیی له وه ده که ن قورنان له لایه ن په روه ردگاری جیهانیانه وه، بو موحه ممد ﷺ دابه زیبی.

له قورنانداسی چه ند وشه یه که بو ناساندنی جبریل به کارهاتوون: (جبریل، الروح الأمين، الروح، روح القدس)، له نایه ته کانی قورنانداسی نه م چوار ناوه هه موویان هاتوون.

شایانی باسه: له کاتی ته تفسیر کردنی سووړه تی (یونس) دا، باسیکی تیرو ته سه لمان له باره ی وه حییه وه کرده، که نه ویشمان وهک گوشراوو پوخته یه که له باسیکی مه وسووعه ی: (الإسلام) کما یتَجَلَّى فِي كِتَابِ اللَّهِ) وه رگرتوه، له کتیبی شه شه می، که باسی پیغهمبران (عليهم الصلاة والسلام) ده کات.

تنجا نایا بوچی (الروح الأمين) به فرمانی په روه ردگاری جیهانیان، دابه زاندو ته سه ر دلی و دروونی پیغهمبر ﷺ؟

(۳) ﴿لَيَكُونَنَّ مِنَ الْمُتَدْرِبِينَ﴾، تاكو تو له ترسینه ران بی، بو هه موو مروّفاه تیی، وه كه له شوینی دیکه دا هاتوه: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا﴾ (سبا، ﴿١٨٨﴾) ﴿قُلْ يَأَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ﴾ (الأعراف، تنجا به چ زمانیک؟

(۴) ﴿بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُّبِينٍ﴾، به زمانیکی عه‌په‌بیی روّشکه ره‌وه، عه‌په‌بیی یانی: زمانیک که گه‌لی عه‌په‌بیی قسه‌ی پّ ده‌کات، به‌لام وشه‌ی عه‌په‌بیی یانی: روّش، (أَعْرَبَ عَنْ قَصْدِهِ) واته: نیه‌ته‌که‌ی خو‌ی نا‌شکرا کرد، ﴿مُبِينٍ﴾ ده‌گونجی به‌مانای روّش بن، نه‌گه‌ر له (أَبَانَ) ی (لازم) دوه‌هاتبی، ده‌شکونن: ﴿مُبِينٍ﴾ له (أَبَانَ) ی (مُتَعَدِّي) دوه‌هاتبی، واته: روّشکه ره‌وه، (أَبَانَ الْقَمَرَ) مانکه‌که ده‌رکه‌وت، به‌لام: (أَبَانَ الْمُدْرُسَ الدَّرْسَ لِلطَّلَاطِ) واته: وانه‌بیزه‌که ده‌سه‌که‌ی روونکرده‌وه بو قوتابییه‌کان.

وشه‌ی (لسان) به‌مانای (لغة) دّی، له هه‌موو قورن‌اندا به‌س وشه‌ی (لسان) هاتوه، چ به‌کو، چ به‌تاک.

(۵) ﴿وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ﴾، به‌دنیایی نه‌م قورنانه له کتیبه‌کانی پّشوواندا هه‌به، ﴿زُبُرٍ﴾ کۆی (زبور)، له کتیبه‌کانی پّغهمبه‌رانی پّشوودا هه‌به، یانی: (إِنَّهُ لَفِي كُتُبِ الرُّسُلِ السَّابِقِينَ) لیره‌دا مه‌به‌ست نه‌وه‌یه: ناوی قورن‌ان له‌ویدا هه‌به، نه‌گه‌رنا قورن‌ان هه‌مووی له‌ویدا نیه، یانی: باس و خواسی قورن‌ان له‌ویدا هه‌به، یاخود: هه‌ندتی له‌ماناو مه‌به‌سته‌کانی قورن‌ان، که خالی‌هاوبه‌شی نیوان هه‌موو پّغهمبه‌رانی، (عليهم الصلاة والسلام) له کتیبه‌پّشووه‌کاندا هه‌به.

(۶) ﴿أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةٌ أَنْ يَأْتِيَهِمُ الْعِلْمُ بآيَاتِنَا وَمَا يَحْتَرِفُونَ﴾، نایا بو نه‌وان نیشانه‌نیه، که زانایانی به‌نی ئیسرائیل بیزانن، (بنو إسرائيل) یانی: نه‌ته‌وه‌ی ئیسرائیل که له‌یه‌عقوب‌په‌یدا بوون، نایا بو‌خه‌لکی به‌گشتیی به‌لکه‌و نیشانه‌نیه، که قورن‌ان له کتیبه‌پّشووه‌کاندا هه‌یه‌و زانایانی به‌نوو ئیسرائیل دانیان پّندا هیتناوه؟ ئیمه‌کاتی خو‌ی باسیکی سه‌ر‌به‌خو‌مان له‌ته‌فسیری سوږه‌تی (الأعراف) دا له‌و باره‌وه کردوه، تنجا ئیمه‌هه‌ر باسیک که له‌هه‌ر

شوئینیک کردوومانه، دوابی له شوئنه کانی دیکه، بهس ناماژهی بۆ ده کهین و، نا کرئی نهو باسانه له هه موو شوئنه کان دووباره ببنهوه، نه گهرنا نه م تفسیره هه رچه نده تپستاش قه باره که ی گه وره یه، به لام زۆر گه وره تریش ده بن.

(۷) ﴿وَلَوْ نَزَّلْتُهُ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ﴾. نه گهر نه م قورنانه مان دابه زاندا بابه سه ر هه ندیك عه جه مان، غه یری عه ربه بان (اعجمین) کوی (أَعْجَمَ) ه، (وَهُوَ شَدِيدُ الْعُجْمَةِ وَهُوَ هُنَا مُرَادٌ لِلْعَجَمِيِّ) (اعجم) که سیکه زمانیک زۆر نارۆشنی هه بن و لیره دا هاوواتای عه جه مییه، واته: غه یری عه ربه ب، نه گهر نه م قورنانه مان دابه زاندا بابه سه ر هه ندیك له عه جه مه کان، واته: غه یری عه ربه به کان.

(۸) ﴿فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ﴾، ئنجا به سه ریشیدا خوئندبانهوه.

(۹) ﴿مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ﴾، دیسان پئی بروادار نه ده بوون.

نهوه ی پئیشی که ده فه رموی: ﴿أَنْ يَعْلَمَهُ﴾ واته: ناوی قورنانه مان، برانن، برانن که قورنانه مان له کتیبه کاندایا هاتوه، یاخود زانایانی به نوو ئیسرائیل برانن که له کتیبه پئشووه کاندایا هه یه، لیره ش که ده فه رموی: ﴿فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ﴾ واته: نه گهر بابایه کی غه یری عه ربه بیش به سه ریدا خوئندبانهوه، که زمانی خوئیشی نیه، مانای وایه نهوه موعجیزه ده بوو، نهوه که عه جه میك نهو قورنانه روون و رده وانبیره بغوئینتهوه، نهو کاتیش بروابان پئی نه ده هینا، یاخود: بروابان پئی نه ده هینا له بهر نهوه ی ده مارگیرن بۆ گه ل و نه ته وهه زمانی خوئیان.

واته: تپستا پئغه مبه ریک که به زمانی خوئان و له نه ته وهه ی خوئانه، بروابی پئی نا هینن، نهوه که پئشیناری ده که ن: بۆچی بۆ سه ر غه یری عه ربه بیك دانه به زیوه؟ ئنجا نه گهر بۆ سه ر غه یری عه ربه بیك دابه زیبایه، که نهو زمانه که شی عه جه مییه و به عه ربه بیی به سه ریدا خوئندبانهوه، هه ر برواتان پئی نه ده هینا، له گه ل نه وه شدا که نهوه له خوئیدا موعجیزه یه، یاخود: برواتان پئی نه ده هینا له بهر نهوه ی داخراوو ده مارگیرن.

۱۰- ﴿كَذَلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ، حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ﴾
 هه ر بهو شیوهه، [که ده بڼ هه ر بشو بهیته خو، هیته ده سه سوږه هیته ره]، خستو ومانه ته
 نیو دلی تاوانبارانه وه.

نه وه که بروای پڼ ناهیتن، تا کو سزای به تیشی خوا نه بیتن، له نه نجامی نه وه دا که
 خو بان نه هلی کوفرو تاوان و خرابه ن، هه ر که سیک نه هلی کوفرو خرابه ش بڼ، دل که ی وه ک
 چو ن موگناتیش بزمارو دهرزی و ناسنه و اله راده کیشڼ، به هه مان شیوه، دلی نینسانی کافرو
 تاوانباریش، هه ر خرابه په لکیش ده کات به لای خویدا، هه ر وه ک دلی نینسانی چاکه کاریش،
 چاکه په لکیش ده کات به لای خویدا.

نهم نایه ته موباره که له سوږه تی (الحجر) یشدا هاتوه، به لام له وتی
 ده فهرموئ: ﴿كَذَلِكَ نَسَلَكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ﴾ (۱۲) ﴿لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ، وَقَدْ خَلَتْ
 سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ﴾ (۱۳)، واته: ناوا بهو شیوهه ده یخهینه دلی تاوانبارانه وه، بروای
 پڼ ناهیتن و، یاسای پتیشو و انیش رابردوه، یاسایه ک که خوا مامه له ی پڼ له گه ل
 که له پتیشو وه کان دا کردوه، تپه ریوه، نه وه یاسا (سنة) ی خوا به، هه ر که سیک
 تاوانبار (مجرم) و خرابه کار بڼ، بروا به قورن ناهیتن، تیتستاش هه روایه و دوا ی
 تیتستاش هه رواده بڼ.

﴿سَلَكْنَاهُ﴾ له سوږه تی (الشعراء) دا به رابردوو هاتوه، به لام له (الحجر)
 دا به رانه بردوو هاتوه: ﴿نَسَلَكُهُ﴾ که ده لاله ت له سه ر تیتستاو له سه ر
 به رده و امیی ده کات، ﴿سَلَكْنَاهُ﴾ و ﴿نَسَلَكُهُ﴾ یانی: (أَدْخَلْنَاهُ) و (وَأَدْخَلْنَاهُ):
 خستو ومانه ته نیوی و ده یخهینه نیوی.

﴿لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ﴾، بروای پتیناهیتن تا کو نازاری به
 تیش نه چیتن، واته: نازاری به تیشی دنیا، یا خود نازاری به تیشی روژی دوا یی.
 لیره که ده فهرموئ: ﴿لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ﴾ نه مه دوو نه گه ری هه ن:

یه که م: ده گونجن نه مه رسته یه کی ده ستنیکه ره وه (إِسْتِنَافِيَةً) بِن به لَام هی پیشی پروون بکاته وه، واته: که ده فهرموی: ﴿كَذٰلِكَ سَلَكَنٰهُ فِيْ قُلُوْبِ الْمُجْرِمِيْنَ﴾ رسته که له وی ته و او بووبن، نجا نه م رسته یه له نوی ده ست پیبکات و به فرموی: ﴿لَا يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ حَتّٰی يَرُوْا الْعَذَابَ الْاَلِيْمَ﴾ بروای بِن ناهینن، تا کو نازاری به تیش نه چیژن.

دووه م: ده شکونجن: ﴿لَا يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ حَتّٰی يَرُوْا الْعَذَابَ الْاَلِيْمَ﴾ له شوینی (نُصِب) دا بِن و حال بِن له رانوی: ﴿سَلَكَنٰهُ﴾ واته: به و شیوه یه خستوومانه ته دلی تاوانبارانه وه، له حالیکدا که نه وان بروای بِن ناهینن^(۱).

(۱۱)- ﴿فِيْآتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ﴾، (سزاو نازاره به تیشه که، هی دنیا، یان هی دواروژ، یان هی هردووکیان) کت و پر بویان بِن، بِن نه وهی ههستی بِن بکه ن، ﴿بَغْتَةً﴾ (أَي: فَجْأَةً)، کت و پر له ناکاو، بویان بِن، نه و نازارو سزایه ی دنیا، یان هی دواروژ، یان: هی هردووکیان.

(۱۲)- ﴿فَيَقُوْلُوْا هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُوْنَ﴾، نجا نه و کاته ده تین: نایا تيمه مؤلّت نادرین؟! (هل) (إِسْتِفْهَام يُرَادُ بِه التَّمْنِي) (هل) نایا، پرسیار کردنه، به لَام مه به ست لئی خوزگه خواسته، واته: خوزگه تيمه مؤلّت بدرین.

مهسه لهی دووه م:

باسکردنی نهو راستیبه، که په له کردنی کافره کان له هاتنی سزای خوا، شتیکی بیجیبه، چونکه نه گهر خوا سالانیکي زوریش بههرمه ندیان بکات له ژبانی دنیاو نازو نیعمه ته کانی، کاتیک سزایه که ی دی، نهو بره تمه نه، هیچ دادیان نادات و، خوا هیچ ناوه دانیه کیشی به بی ئاگادار کردنه وه و ترساندن نهفه وتاندوه:

خوا ده فهرموئ: ﴿۲۰۶﴾ اَفَعَدَاٰنَا يَسْتَعْجِلُوْنَ ﴿۲۰۷﴾ اَفَرَوَيْتَ اِنْ مَتَّعْنٰهُمْ سِنِيْنَ ﴿۲۰۸﴾ ثُمَّ جَاۤءَهُمْ مَا كَانُوْا يُوعَدُوْنَ ﴿۲۰۹﴾ مَا اَغْنٰی عَنْهُمْ مَا كَانُوْا يُمْتَعُوْنَ ﴿۲۱۰﴾ وَمَا اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا مَا مُنْذِرُوْنَ ﴿۲۱۱﴾ وَذَكَرْنَا ﴿۲۱۲﴾ وَمَا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿۲۱۳﴾

شیکردنه وهی نهو شهش ثایه تانه، له شهش برگه دا:

(۱) ﴿۲۰۶﴾ اَفَعَدَاٰنَا يَسْتَعْجِلُوْنَ ﴿۲۰۷﴾، نایا په له ده کهن له (هاتنی) سزاو نازاری ټیمه؟ نه مه پرسپار کردنه بو سه رسورماندن، له له خوبایی بوونی نهوان، یانی: سهرتان سوپر بیتی که په له مان لئ ده کهن، په له له هاتنی سزای ټیمه ده کهن!

(۲) ﴿۲۰۸﴾ اَفَرَوَيْتَ اِنْ مَتَّعْنٰهُمْ سِنِيْنَ ﴿۲۰۹﴾، نایا تو ده بیینی (هه و آلم پئ بده) نه گهر سالانیکیشی نهواغان بههرمه مند کردو ژباندمانن، ﴿۲۰۸﴾ اَفَرَوَيْتَ ﴿۲۰۹﴾ ده گونجن مه بهست پتی پیغه مبهری خوا ﷻ بئ و دو ټراوه که نهو بی، ده شکونجن دواندنه که بو که سیکی دیار بیکراو نه بئ، به لکو هه موو که سیک بگریته وه.

(۳) ﴿۲۱۰﴾ ثُمَّ جَاۤءَهُمْ مَا كَانُوْا يُوعَدُوْنَ ﴿۲۱۱﴾، دواپی نه وهی که هه ره شه یان پتی لئ ده کری، بو یان بئ.

(۴) ﴿۲۱۲﴾ مَا اَغْنٰی عَنْهُمْ مَا كَانُوْا يُمْتَعُوْنَ ﴿۲۱۳﴾، چ سوو دیکیان پئ ده که به نئ، نهو نه ندازه بهی که پتی بههرمه مند کراون، له تمه ن و سالانیک که پتی ژبیتراون؟ (ما) ی ﴿۲۱۲﴾ مَا اَغْنٰی عَنْهُمْ

مَا كَانُوا يُشْعَرُونَ ﴿٥﴾ بۆ پرسیار كردنه: (أَيُّ غَنَاءٍ يُغْنِي عَنْهُمْ قَتْلُهُمْ سِنَوَاتٍ) چ سوود بڭكيان پڭ ده گه يه نڭ، چه ند سالتك به هر مه ند كردنيان له ژيان دنيا؟!

٥- ﴿وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرَبٍ إِلَّا مَا مُنْذَرُونَ﴾، هيچ ناوه دانسيه كيشمان نه فه وتاندوه، مه گهر ترسيته ران و هوشيار كه ره واني هه بوون، واته: هيچ ناوه دانسيه كمان له هيچ حاله تيك دا نه فه وتاندوه، مه گهر له حالتيكدا كه هوشيار كه ره وهو ترسيته ريان بۆ چوووه ناگاداري كردوونه وه، بۆ نه وه ي به لگه يان له سه ر ته واو بكري.

٦- ﴿ذِكْرِي وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ﴾، واته: نه مه بير خستنه وه يه، ناموزگار يه وه تيمه سته مكار نه بووين.

﴿ذِكْرِي﴾ ١- ده گونج گوزاره ي نيهاديكي قرتينزاو بڭ، واته: (هَذِهِ ذِكْرِي) نه مه بير خه ره وه يه، ناموزگار يه.

ب- ده شگونج رسته يه كي ده ستيي كرددو (جمله مُستأنفة) بڭ، به مجوره: نه وه ي گوتمان بير خه ره وهو ناموزگار يه وه، تيمه ش سته مكار نه بووين.

ج- ده شگونج ﴿ذِكْرِي﴾ ته واو كه ري رسته ي پيشوو بڭ: ﴿وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرَبٍ إِلَّا لِمَا مُنْذَرُونَ﴾ ﴿٢٠٨﴾ ﴿ذِكْرِي﴾ ﴿٢٠٩﴾، هيچ ناوه دانسيه كمان نه فه وتاندوه، مه گهر ترسيته ري هه بوون، بۆ بير خستنه وهو ناموزگار يي كردن.

(القرطبي) ليره دا نه وه ي گيراوه ته وه: (عَنِ الرَّهْزِيِّ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَانَ إِذَا أَصْبَحَ أَمْسَكَ بِلِغَتِهِ ثُمَّ قَرَأَ: ﴿أَفْرَعَيْتَ إِنْ مَتَّعْتَهُمْ سِنِينَ﴾ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٢٠٦﴾ مَا أَعْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُشْعَرُونَ ﴿٢٠٧﴾، ثُمَّ يَبْكِي وَيَقُولُ:

نَهَارَكَ يَا مَغْرُورَ سَهْوٍ وَعَقْلَةً ... وَتِلْكَ نَوْمٌ وَالرُّدَى لَكَ لَزِيمٌ
تَسْرُبُ مَا يَفْتَى وَتَفْرَحُ بِالْمُنَى ... كَمَا سَرَّ بِاللَّدَاتِ فِي النَّوْمِ حَالِمٌ
فَلَا أَنْتَ فِي الْأَيْقَاطِ يَطْفَانِ حَازِمٌ ... وَلَا أَنْتَ فِي النَّوَامِ نَاجٍ فَسَالِمٌ

وَتَسْعَىٰ إِلَىٰ مَا سَوْفَ تَكْرَهُ غِبَّةٌ ... كَذَلِكَ فِي الدُّنْيَا تَعِيشُ الْبَهَائِمَ^(۱)

شعیری خوئی نه بووه، به لأم به راستی شیعیکی جوانه:

زوهری ده گپرتیه وه که عومهری کوری عه بدولعه زیز په حمه تی خوابان لیبی که هاوته مه نی بووه و هاوچه رخی بووه (عومهری کوری عه بدولعه زیز شه شه مین خه لیفه ی راشید) کاتیک به بیانان هه لده ستا، ریشی خوئی ده گرت و نه م نایه تانه ی ده خویندن: ﴿أَفَرَأَيْتَ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ ﴿۲۰۵﴾ ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿۲۰۶﴾ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَمْتَعُونَ ﴿۲۰۷﴾﴾ الشعراء، دواپی ده گریاو ده یگوت:

پوژده که ت هه ر له بن ناگابی و له سه هوودای هه ی له خو بایی! شه وه که شت هه ر خه وه و مردنیش شتیکی پیوسته و هه ر به ملت دادی، به وه دل خو ش ده بی که ده فوه تی و، دلخوشی به هیوا و ناوانه کان، هه روه ک چون بابای خه وتوو خه ون ده بینن و دلخوش ده بی، نه کاتیک که بی داری بی داریکی وای که کاری خو ت چاک راگرتی، نه کاتیک که له نوستووانیشی، نوستوویه کی وای سه لامه ت بی، به ره و شتی که هه ولده دی که دواپی سه ره نجامه که یه زور پیناخوشه، هه ر به و شیویه ناژه لانیس له دنیا دا ژیاون.

هه لیه ته حاشای نه و، چونکه به راستی عومهری کوری عه بدولعه زیز پایویکی زور صالح و دیندارو خواناس بووه و، حوکمرانیکی پله یه که بووه له دادگه ری و چاکه کاری دا.

مهسه لهی سنیهم:

به ربه چندانه وهی تومه تیکسی دیکه ی باوی کافره کان بو قورئان، گوايه شه یئانه کان دایانه زاننده سهر موحه ممه د! به وه که شه یئانه کان دهره تی گوی گرتیان له فریستان نیه:

خوا دهره رموی: ﴿ وَمَا نَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ ﴿۱۳۱﴾ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿۱۳۲﴾ إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعزُولُونَ ﴿۱۳۳﴾

شیگردنه وهی نهو سی ئایه ته، له چوار برگه دا:

۱- ﴿ وَمَا نَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ ﴾، قورئان شه یئانه کان دایانه به زاننده، چونکه هه ندیک له کافره کان وایانزانیوه یان و بانگه شه یان کردوه، که قورئان شه یئانه کان بو پیغه مبه ریان ﴿ دابه زاننده، نهو تومه ته یان پالدوده تله، بو وینه له وباره وه نه م گپراوه یه هه یه: (قَالَتْ امْرَأَةٌ أَيْ لَهَبٍ لَمَّا تَخَلَّفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ قِيَامِ اللَّيْلِ، لَيْلَةً أَوْ لَيْلَتَيْنِ لِمَرَضٍ، أَرْجُو أَنَّ شَيْطَانَكَ قَدْ تَرَكَكَ) (۱) واته: ژنه که ی نه بوو له هه ب، (ئاموژنی پیغه مبه ر ﴿ کاتی پیغه مبه ری خوا ﴿ شه وئک، یان دوو شه وان نه چوو بو شه و نوێژ و دیار نه بوو، به هوی نه خو شیه که وه، گوتی: ئومیدم وایه شه یئانه که ت وازی له یئانی، بویه خوا ﴿ ده ره رموی: ﴿ وَمَا نَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ ﴾ شه یئانه کان قورئانیان دانه به زاننده.

۲- ﴿ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ ﴾، شه یئانه کان شایسته یان نیه، لیان ناوه شیته وه، بویان نالوی.

۳- ﴿ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴾، هه روه ها تواناشیان به سهر نه وه دا نیه، یانی: (وَمَا يَسْتَطِيعُونَ) کاری و ناتوانن و بیان ناکری.

٤- ﴿إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعَزُولُونَ﴾، چونکه شەیتانەکان لە بیستن و گوێگرتن (لە فریشتان) کە نارگەر کران و دوورخراونەوه، (المعزول: المَبْعُدُ عَنِ أَمْرٍ، فَهُوَ فِي عَزَلَةٍ عَنْهُ) (معزول) کە سێکە لە شتێک دوور دەخرێتەوه و کە نارگەر دەکری.

تێمە لە تەفسیری سوورەتی (الحجر)دا، کاتی خۆی، باسیکی پوختمان لە بارە ی شەیتانەکان و گوێ گرتن یان لە فریشتانەوه کردووە، بۆیە لێره لەسەری ناچین.

مەسەلەى چوارەم:

فەرمانکردنى خوا بە پىغەمبەرە كەى بە خوا بە يە كگرتن و، ھۆشيار كردنە ھەى خزمە نيزىكە كانى و، ميھرەبانيى نواندن لە گەل بروادارانى شوپنكە وتوویدا، پشت بە خوا بەستنى:

خو دەفەر موى: ﴿فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذِّبِينَ﴾ (١٣٣) وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ ﴿١٣٤﴾ وَخَفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٥﴾ فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٣٦﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿١٣٧﴾ الَّذِي يَرِنَكَ مِن تَحْتِ نَعُومٍ ﴿١٣٨﴾ وَتَقَلِّبَكَ فِي السَّجِدِينَ ﴿١٣٩﴾ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٤٠﴾

شيكردنە ھەى ئەو ئايەتانه، لە نۆ بەرگەدا:

١- ﴿فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ﴾، ئەجا لە گەل خوادا، لە ھيچ بەرستراوێكى ديكە مەپارتۆ، ڕوى دواندن لە پىغەمبەرە ﷺ، ياخود لە كەسيكى ديارى نەكراو.

٢- ﴿فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذِّبِينَ﴾، ئەگەرنا لەسزادراوان دەبى، ئەمە لە پەنارا قسە گوته بە ھاوبەشدانەران، كە بە ھۆى شيركەو سزا دەدرين لە دواروژدا، بە ئام ئايا ئەمە تەنيا مەبەستى پى ئەو ھەى كە لەدواروژدا، شيرك دەبیتە ھۆى سزاو تازار، ياخود لە دنياشدا؟ تيمە دواى قسە بەك لەو بارەو ھەس دەكەين، كە شيرك و كوفر، ھەر لە دنياشدا ماھى سزاو تازارو جەزەبەى ڕووح و جەستەشن.

٣- ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾، خزمە زۆر نيزىكە كانيشت بەرتسینەو وريابان بەكەو، (العشيرة: الأذنون من القبيلة، ووضفهم بالأقربين للتأكيد) عەشیرەت ئەوانەى كە لەھوز لیت نيزيكرن و دەسكردنيان بە: ﴿الْأَقْرَبِينَ﴾ بۆ جەختكردنە ھەى، ئەوانەى كە زۆر نيزيكن.

٤- ﴿وَخَفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾، بەت شۆر بەك بۆ ئەو بروادارە ھى شوپنت كەوتوون، ئەمە تەعبيريكە خوازاراوتەو، يانى: ھەك چۆن بەئندە بەلى خۆى

شور ده کات بو به چکه کانی، توش به شیوه یه کی نهرم و نیان و میهره بان و به به زه بیانه، له گه ل شوینکه وتووانی پروادارت دا مامه له بکه.

(۵) ﴿فَإِنْ عَصَاكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ﴾، تنجا نه گهر سه ریپنجیان لی کردی عه شیرته ته که ت، یا خود هه ندیک له پرواداران، بلتی: من به ریم له وهی تیوه ده یکن (له کرده وه خراپه کانتان)، پیشتتر باسمان کرد: نابن و نه شیوه پیغهمبه ر ﷺ، موجه له ی که س بکات، هه ر که س هه له یه کی کردبن، با نیزی کترین که سیش بووبن، ناگاداری کردوته وه.

(۶) ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ﴾، پشتیش به خوی زالی میهره بان بیهسته، که به رانه ر دوژمنانت زالهو، بوتوو شوینکه وتووانت، میهره بانه.

(۷) ﴿الَّذِي يَرِيكَ جِئِنَ تَقُومُ﴾، نه و زاته ی ده تبینن کاتیک هه لدهستی، هه لدهستی بو شهنوین، یا خود هه لدهستی بو هه ر نیش و کاریک، یا خود هه لدهستی له نوژیدا راده وهستی.

(۸) ﴿وَتَقَلِّبْكَ فِي السَّجِدِينَ﴾، هه روه ها کاتیک له گه ل کرنووش بردوو اندا، له گه ل نوژیکه راندا دتی و ده چی، پیغهمبه ر ﷺ فه رموو به تی: ﴿قَوْلَ اللَّهِ مَا يَخْفَى عَلَيَّ خُشُوعُكُمْ، وَلَا رُكُوعُكُمْ، إِنِّي لَأَرَاكُمْ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي﴾ (أخرجه البخاري: ۴۰۸، ومسلم: ۴۷۴).

واته: سویند به خوا خشووعی تیوه وه، چونه رکووعی تیوه له من شیردراوه نیه، من له پشتمه وه ده تانینم.

پیغهمبه ری خوا ﷺ به کی له سیفه ته کانی که موعجیزه بووه بو ی، نه وه بووه که له پشته وه ش خه لکی بینیه!

به لگه ی نوینژی به کومه ل:

﴿قَالَ مُقَاتِلٌ لِأبي حنيفة: هَلْ تَجِدُ الصَّلَاةَ فِي الْجَمَاعَةِ فِي الْقُرْآنِ؟ فَقَالَ أَبُو حنيفة: لَا يَعْضُرُنِي، فَتَلَا مُقَاتِلٌ هَذِهِ آيَةَ: ﴿الَّذِي يَرِيكَ جِئِنَ تَقُومُ﴾ (۲۸) وَتَقَلِّبَكَ فِي السَّجِدِينَ﴾ (۲۸).

موقاتیل بہ نہبوو حہ نیفہی گوت: نایا نوئزی بہ کومہل رنی تیدہ چتی لہ
قورنانداس باس کرابن؟ نہبوو حہ نیفہ گوتوویہ تی: لہ یادم نیہ لہ ہیچ نایہ تیکدا
باس کرابن، موقاتیل نہو نایہ تہی خوئندہ وہ: ﴿ الَّذِي يَرِنَاكَ مِنْ تَقَوْمِ ﴾
﴿ ٢١٨ ﴾ وَتَقَلُّبِكَ فِي السَّجْدَيْنِ ﴿ ٢١٩ ﴾

واتہ: نہمہ بہ لگہ یہ لہ سہر نوئزی بہ کومہل.

جی بہ جیکردنی پیغہ مہر ﴿ ٢١٩ ﴾ بو فہرمانی خوا:

نہم فہرموودہ یہ ہہ بہ لہ وبارہ وہ: ﴿ عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا أُنزِلَتْ هَذِهِ
الآيَةُ: ﴿ وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ ﴾ دَعَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَنَسًا
فَاجْتَمَعُوا لَهُ فَعَمَّ وَخَصَّ فَقَالَ: يَا بَنِي كَعْبِ بْنِ لُؤَيٍّ! أَنْقِذُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ، يَا
بَنِي مُرَّةَ بْنِ كَعْبٍ! أَنْقِذُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ، يَا بَنِي عَبْدِ شَمْسٍ! أَنْقِذُوا أَنْفُسَكُمْ
مِنَ النَّارِ، يَا بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ! أَنْقِذُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ، يَا بَنِي هَاشِمٍ! أَنْقِذُوا
أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ، يَا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ! أَنْقِذُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ، يَا فَاطِمَةَ! أَنْقِذِي
نَفْسَكَ مِنَ النَّارِ، فَإِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، غَيْرَ أَنَّ لَكُمْ رَحِمًا سَأَلْتُهَا بِبِلَالِهَا
(أخرجه مسلم: ٣٠٤).

واتہ: نہبوو ہورہ پرہ ﴿ ٢١٩ ﴾ دلئی: کاتی نہم نایہ تہ دابہ زی: ﴿ وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ
الْأَقْرَبِينَ ﴾ (نہبوو ہورہ پرہ لہ مہ دینہ مسولمان بوو، بہ لام دیارہ لہ ہاودلانی
بیستوہ، ہندی لہ فہرماہستہ کان کہ نہبوو ہورہ پرہ دہیانکیرتہوہ لہ ہاودلانی
دیکہی بیستون) کاتیک نہم نایہ تہ دابہ زی، پیغہ مہر ﴿ ٢١٩ ﴾ ہوزی قورہ پشی بانگ
کرد، ہم بہ گشتی قسہی بو کردن، ہم بہ تابیہ تی، گوتی: نہی بہنی
کہ عبی کوری لوئی! خوٹان لہ ناگر دہرباز بکن، نہی بہنی مورہدی کوری
کہ عب! خوٹان لہ ناگر دہرباز بکن، نہی بہنی عہ بدوششہ مس! خوٹان لہ
ناگر دہرباز بکن، نہی بہنی عہ بدولمہ ناف! خوٹان لہ ناگر دہرباز بکن، نہی
بہنی ہاشم! خوٹان لہ ناگر دہرباز بکن، نہی بہنی عہ بدولوتتہ لب! خوٹان
لہ ناگر دہرباز بکن، نہی فاتیمہ! خوٹ لہ ناگر دہرباز بکہ، من لہ لایہن

خواوه هیچ سوودیکتان پئی ناگه یه نم، نه و نه نده نه بنی که خزمایه تیه ک هه یه له نیوان من و تیوه دا ده مه وی، نه و په یوه نندی خزمایه تیه بگه یه نم.

(بَلال: ما يُبَلُّ بِهِ الْخَلْقُ، وَبَلال أَيْ: عَطَاءٌ، وَصَلَّةُ الرُّجْمِ) (بَلال) یانی: شتیک که قورگی پئی ته ر ده کری، نه و نه نده ناوه، هه روه ها (بَلال) به مانای به خشین و جیه جی کردنی خزمایه تیی دی.

واته: هه قی په یوه نندی خزمایه تیبستان به سه رمه وه هه یه، بویه له پیش هه موو خه نکدا، تیوه نا کادار ده که مه وه، که خوتان له ناگر بپاریزن.

(۹) - ﴿إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾، به دلنیا یه وه خوا بیسه ری زانایه.

له باره ی نه وه وه که خوا ده فه رموی: ﴿فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ﴾ له گه ل خوا دا له هه یچ په رسترا ونکی دیکه مه پاریوه، ته گه رنا له سزادراوان ده بی، یا خود له نازار چیش تووان ده بی.

كارىگه رىي شىرك و كوفر

لهسه ر تىگچوونى دهروونىي و جهسته يي مروف

(د. محمد راتب النابلسي) له تهفسيردهكهى خویدا^(۱)، ههم له راي خوئی، ههم له پزىشكانىك كه لىيان وهردهگرئى، چهند قسه يهك دىنى، من يهكسه ر وهرگىرانه كوردىيه كه يان دىنىم، ده لئى:

تىستا پزىشكىگه رىي دهروونىي خه رىكه تىكه ل ده بىته وه له گه ل پزىشكىگه رىي جهسته يي دا، هه تا زانبارىي به ره و پىشه وه ده چى، زياتر نه وه درده خات، كه نه و كه م و كوربىانه ي تووشى جهسته ده بن، به هوى حاله تى دهروونىيه وه ن، به كئى له پزىشكه كانى دئ بوى باسكردم گوتى: خوئىبه رى دئ نه وه نده لووس و صافه، بروانا كرى، ناگونجئ هىچ شتىك پىهوى بنووسئ، هه روه ها خوئىبه ره كانى نىه ودى دئ، به تايه تى خوئىبه رى تاجىي، هىچ شتىك پىهوى نالكئ، به لام حاله تى دهروونىي وهك: ترس و، كىنه و بوغزو، نه و حاله ته دهروونىيه خراپانه، كه لىن و شوخت پهيدا ده كهن، لهسه ر نه و ده مارانه، كه زور زور لووس و صافن، شوخت و كه لىنى بچووكى لهسه ر پهيدا ده كهن، دوايى نه و كه لىن و شوخته گچكانه، مادده چه رىيه كان له كاتىك دا كه خوئىن جوول ه ده كات، مادده چه رىيه كانىيان لهسه ر كوؤده بىته وه وه له نه نجامى نه وه دا ده ماره كانى خوئىن تهسك ده بنه وه، به هوى نه و حاله ته دهروونىيانه وه كه شوخت و گرى لهسه ر ده ماره كانى خوئىن پهيدا ده كهن.

هه روه ها هه ندىك له ناوسانه پىسه كان، به هوى حاله تى دهروونىيه وه پهيدا ده بن، وهك ناوسانى كوانى سه ره تانىي، هه روه ها هه ندىك له نه خوئىيه كانى برىنى گه ده و، نه خوئىي شه كر و خوئىن خهست بوونه وه له مئشكد، هه روه ها هه ندىك

له نازاره کانى ماسوولکه کان، دکتۆرک پنى گوتم: نه گهر فشارى خوئن (صَغَطُ الدَّم) ناوى بئرى: فشارى خه م و خه فه ت (صَغَطُ الهم) زۆر باشته، تنجا نه و حالته نه خوْشيبه دهروونيبانه ش، به دنيايبه وه له شيرکه وه سه رچاوه ده گرن.

بيگومانيش به هۆى ئيمان وه، ئينسان حالته تى نه فسى، نارام و هيمن ده بى و له وه خوْشيبانه و له وه ده رهاويشته خراپانه دوور ده بى، هه ر بۆيه ش خوا بئى له نابه ته كانى: (۸۱ و ۸۲) سوره تى (الأنعام) دا، زۆر جى سهرنجه كه ده فه رموى:

﴿فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۸۱﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿۸۲﴾﴾، واته: تايا كام له دوو كومه له كان شايسته ترن به هيمنى و ناسايش، نه گهر بزانه؟ نه وانه ي پروران هيناوه و پرورايه كه يان تيكه ل به سته م، (يانى: به شيرك) نه كردوه، نا نه وانه هيمنى و ناسايشيان هه يه وه، نه وانه رى پيشاندراون و رى راست گرتووانن.

هيمنى و ناسايشه كه ش نه وه يه كه له دنياشدا حالته تى نه من و سه قامگيرى دهروونيبان ده بى و، له دواروژيشدا حالته تى نارامى و، هيمنى و، ناسايشيان ده بى و له سزاي خوا به دوور ده بى.

مەسەلە ی پێنجەم:

پاگەیانندی ئەو راستییە کە شەیتانەکان دادەبەزەنە سەر کەسانی زۆر درۆزنی گوناھکار، کە گۆی بۆ فریشتان هەڵدەخەن، تاکو قسەیان لێ بدزن بۆ کاهینەکان و، ئەوانیش زۆربەیان درۆزن:

خوادەفرموی: ﴿ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَن تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ ﴿٣٣﴾ تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿٣٤﴾ يُلْقُونَ السَّمْعَ وَأَكْثُرُهُمْ كَاذِبُونَ ﴿٣٥﴾

شیکردنەوهی ئەم ئایەتانە، لە چوار بەرگەدا:

- ١- ﴿ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَن تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ ﴾، نایا هەواتان پێ بدەم شەیتانەکان دادەبەزەنە سەر کێ؟ ئەم پرسیار کردنە ﴿ هَلْ ﴾ مەبەست پێی گزنگیی هەوالەکە، کە شایستە ی ئەودە لەبارە یوه پرسیار بکری، شەیتانەکان دادەبەزەنە سەر کێ؟
- ٢- ﴿ تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴾، دادەبەزەنە سەر هەر زۆر درۆ هەلبەستەریکی زۆر گوناھبار، (كثيرُ الإفك، كثيرُ الإثم).

٣- ﴿ يُلْقُونَ السَّمْعَ ﴾ (شەیتانەکان) گۆی هەڵدەخەن، یاخود: (کاهینەکان) گۆی هەڵدەخەن بۆ شەیتانەکان، هەردوووک واتای هەن. ﴿ يُلْقُونَ السَّمْعَ ﴾ (إلقاء السمع: سِدَّةُ الإِضْغَاءِ حَتَّىٰ كَأَنَّهُ إِفْقَاءٌ لِّلسَّمْعِ مِّن مَّوْضِعِهِ) یانی: زۆر باش گۆیگرتن، دەلێی گۆیی فرێداوه بۆ ئەو شوێنە ی ئەو هەوالە ی لێ بیستت، یانی: زۆر چاک گۆی هەڵدەخەن.

٤- ﴿ وَأَكْثُرُهُمْ كَاذِبُونَ ﴾، زۆربەشیان (زۆبە ی کاهینەکان) کە گۆی بۆ شەیتانەکان دەگرن (یاخود زۆربە ی شەیتانەکان) کە گۆی دەگرن بۆ قسە ی فریشتان، درۆزن.

پیشتر باسماں کرد که تیمه له تهفسیری سوورهتی (الججر)دا^(۱)، به درزیلی له و بارهوه قسهمان کردوه، به لام با نه م فرمایشتهش لیره دا هه ر بینین:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: سَأَلَ أَنَسُ النَّبِيُّ ﷺ عَنِ النَّكَهَانِ فَقَالَ: (إِنَّهُمْ لَيُسُوا بِسَبِيٍّ) فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فُإِنَّهُمْ يُحَدِّثُونَ بِالسَّبِيِّ، يَكُونُ حَقًّا؟ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: تِلْكَ الْكَلِمَةُ مِنَ الْحَقِّ يَخْطِفُهَا الْجَنِّي فَيَقْدِفُهَا فِي أذُنِ وَلِيِّهِ، فَيَخْطِطُونَ فِيهَا أَكْثَرَ مِنْ مِائَةِ كَذْبَةٍ «وَفِي لَفْظِ لِلْبَخَارِيِّ» فَيَزِيدُونَ مَعَهَا مِائَةَ كَذْبَةٍ)) (أَخْرَجَهُ الْبَخَارِيُّ: ۵۷۶۲، وَمُسْلِمٌ: ۲۲۲۸).

دایکمان عایشه (خوا لئی رازی بی) ده لئی: که سائیک پرساریان له پیغمبهه کرد دهرباره ی کاهینه کان، اکاهین، فالچی، نه وانه ی بانگه شه ی زانیاری نادیار ده که ن و دروش ده که ن { پیغمبهه ﷺ فرمووی: (نه وانه هیچ نین) گوتیان: نه ی پیغمبهه ری خوا! ﷺ جاری وا هه یه قسه یه که ده که ن راست دهرده چی، هه ق ده بی؟! فرمووی: (ئه وه قسه یه کی هه قه، که چند ده ی دزی و ده ی خاته گوتی دوسته که به وه (له کاهینان) ته ویش زیاتر له سه د دروی له که ل تیکه ل ده کات - له بیژه یه کی بوخاریدا هاتوه ده فرموئی: سه د دروی لئ زیاد ده کات).

(۱) ههروهه له تهفسیری سوورهتی (الصفات) داو، له تهفسیری سوورهتی (الجن) یش دا، به درزیلی قسهمان له و بارهوه کردوه.

مه سه له ی شه شه م:

شاعیرانی بیبروا، که سانی سه رگه ردان شوینیان ده که ون، نه وانهی به هه موو شیوو دوئیکدا ده پۆن و، نه وهی ده یلین: نایکه ن، جگه له بروادارانی کردار باشی، زۆر خوا له یادی، هه قی خوئنه ستین له وانهی سته میان لئ ده که ن و، سته مکارانیش سه ره نه جامیان شوومه:

خوا ده فه رموی: ﴿ وَالشَّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ ﴿٣٣١﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴿٣٣٢﴾ وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٣٣﴾ إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا وَسِعَعُوا لِلَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُقَلِّبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴿٣٣٧﴾

شیکردنه وهی نهو چوار ئایه ته، له هه شت برگه دا:

١- ﴿ وَالشَّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ ﴾، شاعیره کان، (شاعیرانی بیبروا) سه رگه ردانان شوینیان ده که ون نه مه سه رزه نشتی شوینکه وتوانه و، پێشتر چاکریش سه رزه نشتی نه وانیه که په یره و بیان لیکراوه. (الغاون) کۆی (الغای)یه، که که سیکه بيمراد و بن ناکامه، ده سه خه پۆو ره نه جه پۆیه.

٢- ﴿ أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴾، ئایا سه رنج نادهی! به هه موو شیواندا سه رگه ردانانه سه راسیمانه ده پۆن.

له به ره ی شاعیره وه گو تراوه: (أَعْدِبْهُ: أَكْذِبْهُ) شاعر خوشترینی درۆترینه، ﴿ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴾ شاعیرێك که پابه ند نه به شه ریه ته وه، ته شابه کراوه به خوشترێکی سه رگه ردانه وه، که سه ری خوێ هه لگرتوه و نازانێ بو کوێ ده چن! چونکه: (الْهَائِمُ: الذَّاهِبُ فِي الْأَرْضِ عَلَى وَجْهِهِ) (هائم) به زه و ییدا رۆیشتوو ی سه ری خو هه لگرتوو، (الهیام: الْحَيْرَةُ وَالرَّزْدُ فِي الْمَرْعَى) (هیام) به

سەرگەردانی و دَلْ له دلدان دەگوتری، (الْوَادِ: الْمَتْخَفِضِ بَيْنَ عَدُوَّتَيْنِ) نزمایی و گۆملائییه که ده که و پته نێوان دوو قه دپالهوه، ئەو وشه و تهعبیرانه بو شاعیرانی بێیروای سەرگەردان خوازاونهوه، وهك چۆن حوشتريك به دۆل و شیواندا ده پروا بێ نهوهی بزانی بو کوئی ده چن، ئەو شاعیرانهش به شیوو دۆلی بابه تاندا ده پۆن و، له هه موو دیزان ده بنه نه سوئی و، به نێو هه موو بابه تان ده که ون به پێخواسیی.

(۳) ﴿وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ﴾، ههروهها شتی وا ده ئین، که کاری پێناکهن، واته: زۆر قسان ده کهن به زیده رۆییه وه که کرده وه یان پێناکهن، لێردها به دنیایی مه به ست پتی شاعیره بێیروا و بێ به ندوباره کانه، چونکه دواپی ده فه رموی: ﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾.

(۴) ﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾، جگه له وانهی پروایان هیتاوه، کرده وه باشه کان ده کهن، ئەوانه خوا جیا یان ده کاته وه وه له یاندا و ێری.

(۵) ﴿وَذَكِّرُوا اللَّهَ كَثِيرًا﴾، (ته وانهی) زۆریش یادی خوا ده کهن.

(۷) ﴿وَأَنصُرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمْتُمْ﴾، تۆله ی خوشیان ده که نه وه، دوا ی نه وه ی سته میان لێکراوه، نهك ستهم له خه لك بکهن.

(۸) ﴿وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ﴾، ئەوانه ش که سته میان کرده، له مه ودوا بۆیان ده رده که و تی، چ جوړه که رانه وه یه کی خراب ده که رنه وه!

هه لبه ته ئەو ئایه ته موباره که ترساندن و وریا کرده وه یه بو هه ر که سیک تاکو هه قی خه لکی پێشیل نه کات.

نجا که ده فه رموی: ﴿وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ﴾، نهم شیتوازه ئەوه ده که یه نئی، که خراب که رانه وه بو شوینی خراب، که رانه وه، چاره نووسی به دی سته مکارانه به هۆی سته مه که یانه وه، (الْمُنْقَلَبِ: مَصْدَرٌ مِمَّا مِنَ الْإِنْقِلَابِ،

وَهُوَ الْمَصِيرُ وَالْمَالُ، لَأَنَّ الْإِنْقِلَابَ هُوَ الرَّجُوعُ، (مُنْقَلَبٍ) چاوگیکی میمیه له
 (إِنْقِلَاب) هوه هاتوه، یانی: گه پانه هوه واته: بۆیان دهرده که وئی چ جوره گه پانه وه به کی
 خراب ده گه رینه وه، یا خود به ره و چ سه ره نجامتکی خراب ده چنه وه.

که ده فهرموتی: ﴿ وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴾ نه مه سن
 شیوازی زیده روئی تیدا هه ن:

یه ک: (س) ی ﴿ وَسَيَعْلَمُ ﴾ به مزووانه بۆیان به دهر ده که وئی، هینده ی پیناچن.

دوو: ﴿ الَّذِينَ ﴾ ته وانهی ته وکاره ده که ن، ته و سه ره نجامه خرابه بۆیان له بۆ سه دایه.

سن: ﴿ أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴾ نه مه نادیاریه کی تیدایه، بۆ نه وه ی زهین به هه رلایه کدا
 بچن، یانی: ته وه هه ره شه یه که له وه سف نایه ت، بۆیه نه خراوه ته روو و به ناروونیی
 (غامض) هیلراوه ته وه.

کورته باسیک له بارهی شیعر و شاعیرانه وه

به پزَـزان!

ئه م کورته باسه له چوار برگه دا ده خهینه روو:

یه کهم: به پیتی ئه و سَ نایه ته به پیزه، شیعریش وه ک ههر قسه یه کی دیکه، ده گونجی باش و په سئو ستایشکراو بئ، ده شگونجی خراب و زه مکر او بئ، چونکه خوا تَبَعَاتُ باسی شاعیرانی خرابی کردوه و فرموویه تی:

(۱) - ﴿يَنْعِمُهُمُ الْفَاوَرْنَ﴾ بيمرادان شونيان ده کهون.

(۲) - ﴿فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيْمُونَ﴾ به هه موو دۆل و شيوان دا سه رگه دانانه مل دهنين.

(۳) - ﴿بِقَوْلِكَ مَا لَا يَفْعَلُونَ﴾ ئه وه ی ده بلین کاری پیناکهن.

ههروه ها باسی شاعیرانی باشی کردوه و، فرموویه تی:

(۱) - ﴿مَا مَتُوا﴾ بروایان هیناوه به هه موو ئه وشتانه ی پیویسته بروایان پئ به تیری.

(۲) - ﴿وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ کرده وه چاکه کانیان کردوون.

(۳) - ﴿وَذَكَّرُوا اللَّهَ كَثِيرًا﴾ زۆر بادی خوا بان کرده.

(۴) - ﴿وَأَنْصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا﴾ دوا ی سته ملتیکراو ییان تۆله یان ستاندۆته وه.

به لام نایه ته که لئی وه رده گیری، که شیعی خراب و شاعیرانی خراب، هوکاری سه رگه ردانیی زیاترن و، له واقعی ش دا هه روایه.

دووهم: پتخه مبه ری خواش تَبَعَاتُ ههر شیوه ی ته عبیره قورئانییه که ی فرمووه، له بارهی شیعر و شاعیرانه وه، بو وئنه:

(۱) - احْسَنُ الشُّعْرِ كَحَسَنِ الْكَلَامِ، وَقَبِيحُهُ كَقَبِيحِ الْكَلَامِ (أخرجه الدارقطني: ۸۵۶/۴) عن أبي هريرة رضي الله عنه.

واته: چاکلی شاعر، وهك چاکلی هەر قسه به که، خراب و ناقولای شاعریش، وهك ناقولای دزیوی هەر قسه به که.

(۲) - الشُّعْرُ بِمَنْزِلَةِ الْكَلَامِ: حَسَنُهُ كَحَسَنِ الْكَلَامِ، وَقَبِيحُهُ كَقَبِيحِ الْكَلَامِ (أخرجه البخاري في الأدب المفرد: ۸۶۵، وَصَحَّحَهُ الْأَبَانِي).

واته: شعر وهك هەر قسه به کی دیکه به، چاکه که ی وهك چاکلی قسه ی دیکه وایه، خرابه که شی وهك خرابی قسه ی دیکه وایه.

سیتهم: پیغمبه ری خوا صلی الله علیه و آله هم سه رزده نشتی شیعرو، هم ستایشی کردوه، به گوژدی حال و مه قام و، به پیتی جوژی شیعه ره که، که سایه تیی شاعیره که، بۆ موهونه:

(۱) - اعْنُ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه قَالَ: بَيْنَا نَحْنُ نَسِيرُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِالْعَرَجِ إِذْ عَرَضَ شَاعِرٌ يُنْشِدُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: خُذُوا الشَّيْطَانَ أَوْ أَمْسِكُوا الشَّيْطَانَ، لَأَنْ يَمْتَلِيَنَّ جَوْفَ رَجُلٍ فَيَحَأْ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَمْتَلِيَنَّ شِعْرًا (أخرجه مسلم: ۲۲۵۹).

واته: نه بوو سه عیدی خودری رضي الله عنه ده لئی: کاتیک له خزمه تی پیغمبه ری خوادا صلی الله علیه و آله ده بۆیشیتین، شاعریک هاته پشی شاعری ده گوت، پیغمبه ری خواش صلی الله علیه و آله فرموی: نه و شه یانه بگرن، (با چیدیکه شاعر نه لئی، دیاره شیعه ره کانی خراب بوون) ته گهر ییاویک هه ناوی پر بن له کیم و زووخاو، بۆی باشته که پر بی له شاعر.

هیچ گومانی تیدانیه مه به ست پیتی شاعری خرابه، شاعری خراب، خولیاو بیری خراب و ته عبیری بن نه زا که ت و ناشیرینی تیدایه و، هیرشه بۆ سه ره خه لک، ناو زپاندنی خه لک، ناشیرین کردنی خه لک، هه ق گوژین به ناهه ق، ناهه ق گوژین به هه ق، به ته نکید پیغمبه ری خوا صلی الله علیه و آله، مه به ستی پی نه و جوژه شیعه بووه.

۲- پیغمه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌فهرموی: {إِنَّ مِنَ الشَّعْرِ حِكْمَةً} (أخرجه أحمد: ۲۱۱۹۲، والبخاري: ۵۷۹۳).

واته: به‌دلنیاپی له شیعردا حیكمت هه‌یه، واته: قسه‌ی به سوود و چاك، رِيك و سوود به‌خش.

۳- {عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيَحْسَانَ بْنِ ثَابِتٍ: اهُجَّ الْمُشْرِكِينَ، فَإِنَّ رُوحَ الْقُدْسِ مَعَكَ} (أخرجه أحمد: ۱۸۶۶۵، والبخاري: ۳۸۹۷، ومسلم: ۲۴۸۶).

واته: به‌پرائی کوری عازیب رضی‌الله‌عنہ‌ده‌لئی: پیغمه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌هه‌ساننی کوری سابیتی فهرموو: (هیرش بکه‌سه‌ر هاوبه‌ش بوخوا دانه‌ران (روح‌القدس) (جیبریل) یش له‌گه‌لتدایه، هاوکارییست ده‌کات).

هاوبه‌ش بو خوا دانه‌ران قسه‌یان به‌نیسلام و مسوولمانان ده‌گوت، ده‌بووایه که‌سیک هه‌بی به‌زمانی خو‌یان بیان‌دویتی، به‌چه‌کی خو‌یان له‌گه‌لیاندا رووبه‌پوو بیته‌وه، که شیعره.

۴- پیغمه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرموویته‌ی: {إِنَّ مِنَ الشَّعْرِ حُكْمًا، وَمِنَ الْبَيِّنَاتِ سِحْرًا} (أخرجه ابن أبي شيبة: ۲۶۰۰۲، إسناده حسن).

واته: له شیعردا حیكمت هه‌ن و، له قسه‌کردن و روونکردنه‌وه‌دا، جوړتیک له جادوو هه‌یه.

واته: کاریگه‌ریی په‌نهانی بو سه‌ر به‌رانبه‌ر، هه‌یه.

۵- {عَنْ عَمْرِو بْنِ الشَّرِيدِ عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: رَدِفَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا فَقَالَ: هَلْ مَعَكَ مِنْ شَعْرِ أُمِّيَّةَ بْنِ أَبِي الصَّلْتِ شَيْءٍ، قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: هِيَ، فَأَنْشَدْتُهُ بَيْتًا، فَقَالَ: هِيَ، لَمْ أَنْشُدْهُ بَيْتًا، فَقَالَ: (هِيَ)، حَتَّى أَنْشَدْتُهُ مِائَةَ بَيْتٍ} (أخرجه مسلم: ۲۲۵۵، والبخاري في الأدب المفرد: ۸۶۹، وابن ماجه: ۳۷۵۸، وابن حبان: ۵۷۸۲، والطيالسي: ۱۲۷۱، والحميدي: ۸۰۹ وغيرهم).

واته: عه‌م‌ری کور‌ی شه‌رید له بایه‌وه ده‌گیر‌ته‌وه (خوا لیبان پازی بئ) ده‌لئ: له‌پشت پیغه‌مبه‌روه ﷺ سوار بووبوم، (خوشر بووه، ئیستر بووه، نه‌سپ بووه، گویدر‌یز بووه) فه‌رمووی: له‌ شیعری نومه‌یه‌ی کور‌ی نه‌بی سه‌لت ده‌زانی؟ گوتم: به‌لئ، فه‌رمووی: بوم بئ، دیره‌ شیعریکم بو گوت، فه‌رمووی: بئ، دیر‌یکی دیکه‌شم بو گوت، فه‌رمووی: بئ، ئیدی هه‌ر به‌وشیوه‌یه، هه‌تا سه‌د دیره‌ شیعرم بو گوت.

پیغه‌مبه‌ر ﷺ دیاره‌ پتی خو‌ش بووه، چونکه‌ شیعره‌کانی مانای چاک و ته‌عبیری ریک و جوان و قسه‌ی نه‌سته‌ق بوون.

چواره‌م: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ وه‌ک چه‌کتیکی کاریگه‌ر، له‌ به‌رانبه‌ر شیعری کافراند، سوودی له‌ شیع‌ر وه‌رگرتوه‌و، شاعیرانی له‌و باره‌وه‌ هاندان، بو وینه‌:

أ- اَعَنْ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ عَنْ أَبِيهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ أَنْزَلَ فِي الشُّعْرِ مَا أَنْزَلَ، فَكَيْفَ تَرَى فِيهِ؟ قَالَ: إِنَّ الْمُؤْمِنَ يُجَاهِدُ بِسَيْفِهِ وَلِسَانِهِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَكَأَنَّهَا تَرْمُونُهُمْ بِهِ نَضْحَ النَّبْلِ (أخرجه أحمد: ٢٧٢١٨، وابن حبان: ٥٧٨٦، وغيرهما).

واته: كه‌عبی كور‌ی مالیک ﷺ به‌ پیغه‌مبه‌ری ﷺ گوت: خو‌ت ناگاداری له‌بارهی شاعیرانه‌وه‌ نه‌وه‌ دابه‌ز‌نراوه‌، كه‌ دابه‌ز‌نراوه‌، ئنجا نایا چی تیدا ده‌بینی و چونه‌؟ پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: (به‌ دلنیا‌یه‌وه‌ بروادار به‌ شمشیری و به‌ زمانی تیده‌کو‌شی له‌ پیناوی خوادا، سویند به‌و كه‌سه‌ی گیانی منی به‌ده‌سته، نه‌و شیعرا‌نه‌ی كه‌ له‌ دزی كافر‌ه‌كان ده‌لیین، وه‌ک تیریان پی‌وه‌ بینن (نه‌وه‌نده‌ به‌ نازاره‌ بویان).

كه‌ دیاره‌ له‌ به‌رانبه‌ر شیعری خراپی نه‌واندا، مسو‌لمانانیش به‌رگریان كرده‌وه‌ ئیسلام و له‌ قور‌نان و له‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ لیره‌ ده‌رفه‌ت نیه‌ نه‌گه‌رنا له‌و باره‌وه‌ شیع‌ر زۆرن، هه‌م له‌ سپه‌ی (بن هیشام) دا، هه‌م له‌ سه‌رچاوه‌کانی دیکه‌دا، شیعری زۆر هاتوون.

ب- {عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ مَكَّةَ فِي عُمْرَةِ الْقَضَاءِ، وَعَبَدُ اللَّهُ بِنُ رَوَاحَةَ يَمِشِي بَيْنَ يَدَيْهِ، وَهُوَ يَقُولُ:

خَلُّوا بَنِي الْكُفَّارِ عَن سَبِيلِهِ
الْيَوْمَ نَضْرِبُكُمْ عَلَى تَنْزِيلِهِ
ضَرْبًا يُزِيلُ الْهَامَ عَن مَقِيلِهِ
وَيُدْهِلُ الْخَلِيلَ عَن خَلِيلِهِ

فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: يَا ابْنَ رَوَاحَةَ! بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَفِي حَرَمِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ تَقُولُ الشُّعْرَ؟ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: خَلَّ عَنْهُ، فَلَهُو أَسْرَعُ فِيهِمْ مِنْ تَضْحِ النَّبْلِ {
(أخرجه الترمذي: ٢٨٤٧، والنسائي في الكبرى: ٣٨٥٦، والبخاري: ٢٠٩٩، وابن حبان: ٥٧٨٨، وابن خزيمة: ٢٦٨، وعبد بن حميد: ١٢٥٧، وأبو يعلى: ٣٤٤٠).

واته: عهبدوئلاى كورى عه عباس (خوا لتيان رازى بن) ده لئ: پيغهمبهرى خوا
ﷺ له عومرهى گيپراوه (عُمْرَةَ الْقَضَاءِ) دا (واته: له سالى ههوتهدا، چونكه
له سالى شهشهدا، ريان ليگيراو صولحي حوده يبيهي ليكتهوتهوه، سالى
داهاتوو كه سالى ههوتههى كوچيه، چوون نهو عومره يه يان گيپراهه) كاتى
ده چوووه تيو مهككهوه، عهبدوئلاى كورى رهواحه له پيش دهستى پيغهمبهروهوه
ﷺ ده رويى، نهو شيعرهى ده گوت:

نهى نهوهى كافران ربي پيغهمبهر چول بكنه
نه مپرو ليتان دهدهين له سهه ر دابه زاندى قورئان
ليدانتك كه سهرتان له سهه ره شوتههى كه له سهه رى دانروه لاجئ^(١).
ليدانتك وابكات خو شهويست ناگاي له خو شهويستى نه ميئى.

عومەر خوا لیتی پازی بی گوتی: نهی کوری ره واحه! له چه ره می خواداو، له پیش دهستی پیغمبهری خوادا ﷺ نهو شیعره (تونده) ده لیتی؟ پیغمبهری خواش ﷺ فهرمووی: لیتیگه ری (عومهر!) به خوا نه م (شیعره) خیراتره، له کاریگه ری له کافره کاند، له خیرایی کاریگه ری تیر تییاند.

کهواته: پیغمبهر ﷺ هم شاعیرانی هان داون و، هم له شیعریش به هرهمه ند بووهو، له بواری خویدا، وه ک چه کتیک به کاری هیناوه، که نهوش شتیکی زور لوژیکیه و زور راست و روانه، که تیمه پیوسته له هر بارو، مهیدانه دا به چه کی شایسته ی خوئی شهر بکه یین و، به شیوازی گونجاوی خوئی له گه ل نه یارانی نیسلامدا روو به روو بینه وه.

تیره ش دا کوتایی به تفسیری سوورده تی (الشعراء) دیتین، له خوای پهروه ردگار داواکارم یارمه تیمان بدات، په ندو عییره تی زور له به سه رهاتی پیغمبهران (علیهم الصلاة والسلام) وه ربگرین.

خوا به لوتف و که ره می خوئی، همانراژتیتته وه به ودهوش و به هاو ناکاره به رزانه ی، که پیغمبهران (علیهم الصلاة والسلام) پییان پاراونه وهو، زیاتر به هرهمه ندمان بکات له رووناکیی و به ره که تی قورئان و، یارمه تیمان بدات، که ولت و کومه لگامان به روئشایی قورئان زیاتر روئن بکه ینه وهو، به رووحی قورئان زیاتر ببووژتینه وه.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

تہ فسیری سوورہ تی

النَّمْلِ

دهستېک

به پښان!

نهمړو که چوار (۴) ی شهووالی سالی (۱۴۴۰) ی کوچیه، به رانه ر (۲۰۱۹/۶/۷) ی زاینی، خوا پشتیوان بیت، دهست ده کهین به تفسیرکردنی سووږه تی (النمل).

پیناسه ی سووږه تی (النمل) و بابه ته کانی

۱- ناوی نهم سووږه ته:

نهم سووږه ته زیاتر به ناوی (سُوږة النمل) ناسراوه، وه که له (صحيح البخاري) و (جامع الترمذي) دا هاتوه، به لام هه ر کام له ناوه کانی: (سُوږة سليمان) و (سُوږة هُدهد) یشی، بو به کاره ی تراون، شایانی باسیشه که وشه کانی: (النمل) و (هدهد) ته نیا له م سووږه ته دا هاتوون و، به سه رهاقی پیغمبر سوله یمان عليه السلام له هیچ سووږه ټیکدا، وه که نهم سووږه ته به دریزی نه هاتوه و، به سه رهاقی له گه ل میرووله قسه کردن و بیستنی، پاشان نارذنی هوډه وود بو لای شازنی (سبا) و، هاتنی شازنی (سبا) بو پایته ختی حوکمرانی سوله یمان (قودس) له فه لستین، ته نیا لیره دا باسکراوه.

۲- شوینی دابه زینی:

نهم سووږه ته سووږه ټیکي مه ککه ییه و، زانایان له سه ر مه ککه یی بوونی نهم سووږه ته موباره که په کده ننگن، له تفسیره کاندانکه ووتوته به رچاوم له باره ی هیچ نایه ټیکي نهم سووږه ته موباره که وه، که مه دینه یی بی، راجبایان هه بی، هه موویان له سه ر مه ککه یی بوونی سه رجه م نایه ته کانی په کده ننگن، جاری وایه

قسه به كى ريزه پر ده كرى، كه زانايان نيعتبار تكيان بو دانه ناوه، هيچ به لگه به كيشى له پشته وه نيه، نه وه شايانى باس نيه.

(۳) - ريزه نديى له موصحف و دابه زيندا:

نهم سوورده ته له ريزه نديى (مصحف) دا، ژماره (۲۷) و، له ريزه نديى دابه زين (ترتيب النزول) دا، ژماره (۴۸)، دواى سوورده تى (الشعراء) و، پيش سوورده تى (القصص)، دابه زيوه، واته: هه مان نه و شوته نى كه ئيستا له موصحفدا هه يه تى، له ريزه نديى دابه زينيش دا، هه ر كه وتوته نى وان نه و دوو سوورده ته وه.

(E) - ژماره ى ئايه ته كانى:

ژماره ى ئايه ته كانى نهم سوورده ته، به سى جوړ هاتوه:

أ- هه نديك به (۹۳).

ب- هه نديك به (۹۴).

ج- هه نديك به (۹۵) ئايه تيان داناون، به لام زياتر ژماردى (۹۳) باوه، له موصحفه كانى كه له بهر ده ستمانن، ژماره (۹۳) نووسراوه، پيشتر هوكارى جياوازى ژماره ى ئايه ته كانمان باسكردوه، كه بريته له كورتى و دريژى رسته كان و شوته و ده ستانه كان، واته: به كيك له زانايان پى وابوو نه و رسته قورثانييه تاكو كوئاي ده چن، به كيك ديكه پى وابوو ده بى له نيوره راستيدا بوه سى و، بوته دوو رسته، بوته له هه نديكياندا رسته يه ك بوته دوو ئايه ت و، له هه نديكيان دا هه ر يه ك ئايه ته، دريژى و كورتيه كه ليره دابه، نه ك به كيك بلئ: نه و ئايه ته هه يه و، به كيكيان بلئ: نه و ئايه ته نيه.

۵- نیوهه رۆکی:

ئەم سوورته ته هه مان ئیوهه رۆکی سوورته ته مه ککه بیه کانی دیکه ی هه به له:

۱- باسی خوا به به ککرتن و نیشانه کانی خوا ﷻ له مرؤف و دهو روه به ره گهردووندا.

۲- باسی قورئان و پیغه مبه راهه تیی و وه حیی.

۳- باسی رۆژی دواپی و به هه شت و دۆزه خ و سزاو پادا شتی خوا.

۴- باسی به سه رهاتی پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، له گه ل گه له کانیاندا، که چیان به سه رهاتوه؟ که به زۆری و ابووه سزا بدرین، له نه نجمی لملیی و سه ریچی کار بوونیان دا، له وهی پیغه مبه ران بۆیان هتیاون.

۶- تاییه ته نه ندییه کانی:

له نه نجمی تیوهه پامان و سه ره نجدانی خۆم، شه ش (۶) تاییه ته نه ندیم به رچاو که وتوون، که تاییه تن به م سووره ته وه:

تاییه ته نه ندیی به که م: ته نیا له م سووره ته دا ههردووک وشه ی: (تَمَّتْ وَالنُّمْلُ) له نایه ق ژماره (۱۸) داو، وشه ی: (هُدُودٌ) له نایه ق ژماره (۲۰) دا هاتوون.

تاییه ته نه ندیی دووه م: ههروه ها به سه رهاتی سوله یمان ﷻ شازنی (سبا)، ته نیا له م سووره ته دا هاتوه، که له نایه ته کانی: (۱۵ - ۴۴) دا، چه ند جارێک به ناوه تیان و به نامزه باسکراون، هه لبه ته ناوی سوله یمان له قورئان دا زۆر هاتوه، به لأم وه ک به سه رهات له گه ل (ملکه سبا) دا، ته نیا لیره دا هاتوه.

تاییه ته نه ندیی سێهه م: ههروه ها باسی هتانی ته خت و کورسی شازنی (سبا) له چاو ترووکانتیکدا له لایه ن که سیکه وه، که زانیاری کتیبی له لا بووه: (إِنِّي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ)، ته نیا له م سووره ته دا هاتوه، له نایه ق ژماره (۴۰) دا.

تایبه تمه ندیی چوارهم: تهنیا لهم سوورده تەدا، له به سه رهاتی صالح الطَّيِّبِينَ دا، باسی نوؤ کومهل، یان نوؤ کهس ﴿تَسَعَةً رَّهْطًا﴾ کراوه، له تابهقی ژماره: (٤٨) دا، که ده گونجن مه بهست پئی نوؤ کهس بت، که له خراپه کاربیدا ههر کامیکیان و دهک گروویتک و ابوون، یاخود وشه ی (رَهْط) ههر له سه ره تهللی مانا زمانه وانییه که ی خویهتی، نوؤ گرووی تیکدهر.

تایبه تمه ندیی پینجه م: تهنیا لهم سوورده تدا باسی (دَابَّةُ الْأَرْضِ) کراوه، له تابهقی ژماره (٨٢) دا، واته: ژباندار ی زهوی و، پیرۆی زهوی و، زینده وهری زهوی، له سوورده تی (سبا) دا: ﴿مَا دَلَّكُمْ عَلَىٰ مَوْتِهِمْ إِلَّا دَابَّةٌ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنسَاتَهُمْ﴾ سبا: ١٤، له ویتدا باسی (دَابَّةُ الْأَرْضِ) کراوه، به لأم مه بهست پئی مۆرانه یه، مۆرانه له گوچانه که ی سوله یمانی الطَّيِّبِينَ دوه، به لأم لیره دا ئەم (دَابَّةُ الْأَرْضِ)، بهو شیوه یه که لیره پیناسه کراوه: ﴿أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ﴾ (٨٢)، تهنیا لیره دا هاتوه که له فه مایشتی پیغه مبه ریشدا الطَّيِّبِينَ ناماژ ی پیدراوه، که دوایی ده یگه پیتی، که نه وه یه کیکه له هاتنی نیشانه گه وره کافی ناخیر زه مان.

تایبه تمه ندیی شه شه م: تهنیا لهم سوورده تەدا، باسی جوولهی چیا به کان کراوه و، وهک پۆیشتتی ههور له حال تیکدا، که بابای بینهر وا ده زانی و ده ستاون: ﴿وَتَرَىٰ أَعْمَالَ تَحْسِبُهَا جَائِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صَنَّ اللَّهُ الَّذِي أَنْفَعَنَّا كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَيْرٌ بِمَا نَفَعَلُونَ﴾ (٨٢)، که له تابهقی ژماره (٨٨) دا، هاتوه.

(٧) - دابه شکردنی بۆ چه ند درستیك:

تیمه (٩٢) تابه ته که ی ئەم سوورده تەمان، بۆ هه شت (٨) ده رسان دابه شکردوون، به م جوړه ی خواری:

ده رسی یه که م: تابه ته کانی: (١ - ٦)، واته: شه ش (٦) تابه ته، پیناسه ی قورئان و برواداران و بیروایان، نجا سه ره نجامی شوومی بیروایان.

دەرسی دووہم: ئایەتەکانی: (۷ - ۱۴)، واتە: ھەشت (۸) ئایەت، کورتەبەک لە بەسەرھاتی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام، پووبەرۆو بوونەوہی لەگەڵ فیرعەون و دارو دەستەکە ی، گەلە گومراییەکە ی دا بە گشتیی.

دەرسی سێیەم: ئایەتەکانی: (۱۵ - ۴۴)، واتە: سی (۳۰) ئایەت، بەسەرھاتی داوود و سولەیمان، دیارە ناماژەبەک کراوہ بە داوود عَلَيْهِ السَّلَام وەک بای سولەیمان عَلَيْهِ السَّلَام نەگەرنا زیاتر بەسەرھاتی سولەیمان باسکراوہ، کە بەلای شیونکدا رۆیشتوہ، بە ناوی (وادي النمل) و گوئی لە قسە ی میروولەبەک بووہ، گوتووہتی: ئە ی میروولەکان! بچنە نیو کونەکانی خۆتان، بۆ ئەوہی سولەیمان و سوپایەکە ی تیکتان نەشکێن، بەبێ ئەوہی ھەستتان پێکەن، باشان لێپێچینەوہ ی سولەیمان لە ھودھود، کە دیار نەبووہ، کە تیمە لە کوردەواریدا پەپوو سولەیمانە ی پتی دەلێن، ئەویش دوایی دتی و، ھۆی دیار نەبوونەکە ی خۆی بۆ باس دەکات، کە چووہ سەردانی (سبا) ی کردوہ، لەوێ شائیتیک ھوکیان دەکات، بینیوہتی، کە خۆی و خەلکەکە ی کزنووش بۆ خۆر دەبەن.

دوایی سولەیمان نامەبەکی پێدا دەنێرتو، شائینیش راپۆرت دەکات بە کۆرۆ مەجلیسەکە ی خۆی، ئەوانیش ھەموویان ھەر نامادەبەک دەردەبەرن، بەلام ئەو دەلتی: دیاریبەکی بۆ دەنێرم، بزائم داخو وەلامەکە ی چی دەبێ؟ کاتیک دیاریبەکە دەگاتە سولەیمان عَلَيْهِ السَّلَام، دەلتی: ئایا ئیتوہ دەتانەوتی ھاوکاریی من بکەن بە مال و سامان؟ ئیتوہ بە دیاریی خۆتان دلخۆشن و لە لای من ھیچ نیہ، نجا ھەرەشەیان لێدەکات، کە نەگەر لەگەڵی تەبا نەبن، سوپایان بۆ دەنێرتی، چونکە ئەو بانگێشتی شائینی کردوہ کە بێ و پیکەوہ دیالۆگ و وتووێژ بکەن.

سەرەنجام شائین دتی، بەلام بەر لەوہی بیت کورسیی و تەختەکە ی کە لەسەری دادەنیشی، سولەیمان عَلَيْهِ السَّلَام وەک موعجزەبەک بۆی دینیتە ئەوتی لە چاوترووکانیتیکدا، نجا کاتیک عەرش و کورسیبەکە ی خۆی پێشان دەدەن، دەلێن:

نايا ئەو ھى تۆيە؟ بەلەم دەستكارىيان كىردو، دەلى: ۋەك ئەو ۋايە، دوایی سولەيمان عليه السلام پىتى دەلى: بېچتە نىو ئەو كۆشكەو، كۆشكەكەش زەويىەكەى شووشە بەند كراودو، ۋا ھاتۆتە بەرچاۋ كە لە ژىرىدا رۇوبار دەپراۋ، پەنگە ناۋىشى تىدا بوۋىت، ئىدى ئەو ئافرەتە دەلىنگى ھەلدەكات، بۆ ئەو ھى تەر نەبى، بەلەم سولەيمان عليه السلام دەلى: صَرَاحٌ مُّمَرَّدٌ مِّنْ فَوَارِيرٍ، ئەو كۆشكىكە لە شووشەى لووس، شووشە بەند كراو، ئىدى ئەو ئافرەتە كە ئەو ھەموو ئىمكانىيەتە زۆرە دەبىنى، دەزانى ئەو لەسەرۋى ناستى بەشەرەدو، ۋىپراى نىشانەكانى دىكە، بۆيە سەرەنجام مەسۇلمان دەبى ۋ بۆ خوا گەردەنكەچ دەبى.

دەرسى چواردم: ئايەتەكانى: (۴۵ - ۵۳)، ۋاتە: نۆ (۹) ئايەت، بەسەرھاتى صالح عليه السلام ۋ گەلەكەى ئەموود باسكراۋ، كە بانگىان دەكات بۆ لای خوا عليه السلام: پارىز لە خوا بگەن ۋ، پەلە نەكەن لە ھاتنى سزا، بەلەم نۆ كەس، ياخود نۆ گروۋپ، لە گەلەكەى ھەر خەرىكى تىكدان ۋ خراپەكارى دەبن ۋ، تەگبىر دەكەن ۋ پىلان دادەپىژن، بۆ صالح عليه السلام كە بىكوژن، خۆى ۋ مال ۋ خىزاقى، بەلەم پىلانەكە سەرى خۆيان دەخوات ۋ، سەرەنجام گەل ئەموود لە بەين دەچن.

دەرسى پىنجم: ئايەتەكانى: (۵۴ - ۵۸)، ۋاتە: پىنچ (۵) ئايەت، بەسەرھاتى لووط عليه السلام ۋ گەلەكەىيان تىدا خراۋەتە روو، كە ئەۋانىش ۋەك گەل ئەموود، سەرەنجامىكى شوۋمىيان دەبى، لە ئەنجامى ئەو دەدا كە نامادە نابن، بە قەسى لووط عليه السلام دەست لەو كارە قىزەنەو لەو رەۋشتمىيەى خۆيان ھەلبىگرن، كە برىتى بوۋە لە نىربازىيى.

دەرسى شەشم: ئايەتەكانى: (۵۹ - ۶۶)، ۋاتە: ھەشت (۸) ئايەت، باسى پەرۋەردگار تىتى خواۋ نىشانەكانى خوا عليه السلام، لە ئاسمان ۋ زەوىى دا، نىجا لە روۋبارو دەريابىيەكان كە نىۋانىيان خراۋەتە بەين ۋ، پىكەوۋ ئاۋتە نابن، پاشان چىپايەكان كە روۋبارەكانىيان بە نىودا دەپۆن ۋ، ھەرچى خوا عليه السلام دەپروىتى، پاشان چۆن خوا عليه السلام

له فریای بابای تیگیروا و ناچار دئی، له کاتیگدا دهستی له هه موو پچکان ده بری، نجا باسی هه ورو باران، پاشان باسی نه وه که چوون خوا ﷻ دروستکراوه کان دهست پی ده کات و وه دییان دینی و دوی له بهین چوونیان ده شیانگرتیه وه، نجا چوون خوا ﷻ بزوی مروقه کان ده دات، له ناسمان و زهویه وه؟

دهرسی هه وه تم: ئایه ته کانی: (۶۷ - ۷۵)، واته: نو (۹) ئایه ت، باسی قسه ی کافره کان له باره ی قیامه ته وه، که زیندوو ناگرتنه وه و، کاتی خوئی نه و به ئینه به باب و باپیرانشیان دراوه، به لام کس له قیامه تیوه نه ها توته وه، وه ک له بیروایانی نیو کورده وارییدا باوه! وه لام فیرکردنی خواش ﷻ بو پیغمبه ر ﷺ که وه لامی ددانشکینیان بداته وه و، چهند راستیه ک بخاته روو، که ناراسته وخو وه لامی نه و نیشکال و پرسیاره ی نه وانیان تیدایه.

دهرسی هه شتم و کوئیایی: ئایه ته کانی: (۷۶ - ۹۳)، واته: هه ژده (۱۸) ئایه ت، باسی قورئان و چهند رینماییه ک بو پیغمبه ر ﷺ نجا باسی روژی دوی و ناخیر زه مان، پاشان چهند بابه تیکی جوړاو جوړ، وه ک ژیانداره ی زوی (دابه الأرض) و، کوکرانه وه ی مروقه کان له روژی دوییدا، پاشان باسی دیارده ی شه وو روژو، باسی فوو به که ره نادا کردن و باسی چیایه کان، که پیت وایه وه ستاون، به لام وه ک رویشتنی هه ور ده روون، نجا باسی چاره نووس و سه ره نجامی چاکه کاران و خراپه کاران و، دویایی چهند رینماییه کی خوا ﷻ بو موحه ممه د ﷻ که کوئیایی سووره ته که بان پیهاته وه.

❖ **دەرسى يەكەم** ❖

پیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه له شه‌ش (٦) تابه‌تی سه‌ره‌تای سووره‌تی (النمل) پیکه‌توه: (١ - ٦)، که تیاندا پیناسه‌ی قورن‌ان کراوه، وه‌ک رینمای‌ی و دلخوش‌کهر بۆ برواداران، پاشان پیناسه‌ی برواداران کراوه به سه‌ره‌کییترین خه‌سله‌ت و سیفه‌تیان، دوا‌یی پیناسه‌ی ببیروایانیش کراوه، به پیتی سیاق و که‌ش و هه‌وا‌یه‌ک که نهم سووره‌ته ده‌بخوازی، پاشان باسی سه‌رچاوه‌ی لیوه‌هاتنی قورن‌ان کراوه، که خوا‌ی کاربه‌جیتی زانا‌یه.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿طَسَ تِلْكَ آيَاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿١﴾ هُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾﴾
 الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ لَا
 يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ رَبَّنَا لَهُمْ أَعْمَالُهُمْ فَهُمْ بِعَمَلِهِمْ ﴿٤﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ
 وَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمْ الْأَخْسَرُونَ ﴿٥﴾ وَإِنَّكَ لَلْقَلْبِ الْقُرْآنِ مِنَ لَدُنِّ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ﴿٦﴾﴾

مانای ده‌فا و ده‌قی تابه‌ته‌کان

(به ناوی خوا‌ی به به‌زه‌یی به‌خشنده، طا سین نه‌وانه تابه‌ته‌کانی قورن‌ان و کتیبه‌کی روونکه‌ره‌وه‌ن ﴿١﴾ رینمای‌ی و موژده (دلخوش‌کهر)ن، بۆ برواداران ﴿٢﴾ نه‌وانه‌ی نوژ به‌ریا ده‌که‌ن و زه‌کات ده‌ده‌ن، هه‌ر نه‌وانیش دلنیاو بروا پته‌ون به رۆژی دوا‌یی ﴿٣﴾ به دلنیا‌یی نه‌وانه‌ی برویان به رۆژی دوا‌یی نیه، کرده‌وه (خرابه) کانیا‌مان بۆ رازاندوونه‌وه، بۆیه سه‌راسیمه بوون ﴿٤﴾ نه‌وانه که‌سانیکن (له ژبانی دنیا‌یاند) خراپ‌ترین نازاریان هه‌یه‌و، له رۆژی دوا‌یشدا

هەر ئەوانن هەرە زانبار ۵ بێگومان (ئەى موخەممەد) قورئانت لە لایەن
(خوای) کارزانی زاناوێ پێدەدری ۶.!

نشیکردنەوێ هەندیک لە وشەکان

(وَبُشْرَى): (بُشْرَى وَبَشَارَةٌ: الْخَيْرُ السَّارُّ)، هەوآلی خوۆش، (بَشَارَةٌ، بُشْرَى) بۆیە
وایان پێگوتراو، چونکە هەوآلی خوۆش کاریگەری هەیه لەسەر پێستی دەم و
چاوی ئینسان، ڕوو خساری دەکاتەوێ گەش و جوان دەکات، هەرودها بە هەوآلی
ناخوۆشیش بە پێچەوانەوێ: دەم و چاوی ئینسان تیکدەچێ و گرژ دەبن و دێتەوێ
بە ک.

(يَعْمَهُونَ): سەراسیمەو سەرگەردان دەبن، (الْعَمَةُ: التَّوَدُّ فِي الْأَمْرِ مِنَ التَّحْيِيرِ)،
(عَمَهُ): بریتیه لە دَلْ لە دلدان لە کاریکدا، واتە: نەزانی بە کام لایدا بیخە، لە
ئەنجامی سەراسیمە بوون دا.

(لَتَلْقَى): واتە: پێت دەدری و وەری دەگری، (تَلْقَى مُضَارِعٌ لِقَاءً، مَبْنِيٌّ لِلْمَجْهُولِ،
أَي جَعَلَهُ لِقَاءً، وَاللِّقَاءُ وَاللِّقَاءُ: وَضُورُ أَحَدِ الشَّيْئَيْنِ إِلَى شَيْءٍ آخَرَ، قَضَاءٌ أَوْ مُضَادَّةٌ،
وَالْتَلْقِيَةُ: جَعَلَ الشَّيْءَ لِقَاءً غَيْرَهُ)، (تَلْقَى): بکەرەکەى ديار نیه، واتە: وایکرد کە
تووشی بیت، (لِقِيَّ وَبِقَاءً): بریتیه لەوێ دوو شت هەبن، یەکیکیان بە وی دیکە
بکات، ننجایان بە شێوێکی نامانجارانە، یاخود هەرودها بە ڕێکەوت و بە
تووش بوون، (تَلْقِيَةُ): بریتیه لەوێ شتێک بە شتێکی دیکە بکات، کەواتە: لە
کوردیدا بۆ وشەى (تَلْقَى) مەگەر بلێین: پێت دەدری، یان پێت دەبەخشری،
بە عەرەبیی: (تُعْطَى، أَوْ تُؤْتَى)، بەلام دیسان مانای (تَلْقَى) بە تەواوی ناکەبەنێ
(وَإِنَّكَ لَتَلْقَى السُّعْرَاتَ)، واتە: تۆ قورئانت تووش دێ و بۆت دێ، بەبێ
ئەوێ پێغەمبەری خوا ﷺ چاوه‌ڕوانی کردبێ و مەبەستی بووبێ، وەك خوا

ده فہرموی: ﴿ وَمَا كُنْتَ تَرْجُو أَن يُلْقَىٰ إِلَيْكَ الْكِتَابُ ﴾ (قصص، واتہ: تو پشتر نومیدہوار نہ بووی کہ قورنانت پی بدری (قورنانت بو لا بنیردری) یانی: پیغمبر ﷺ وہ نہ بی چاوه ری شتیکی کردبی، بہ لکو خوا ﷺ وہ حی بی بو ناردوه بہ بی نہوهی چاوه روانی بکات.

مانای گشتیی نایہ تہکان

لہم سوورہ تہدا لہ دہستیک و کوٹاییدا، باسی قورنانت ہاتوہ، لہو رووہوہ وہک سوورہ تی (الشعراء) وایہ، سوورہ تی (الشعراء) یش ہم لہ سہرہ تاوہ باسی قورنانت ہاتوہو، ہم لہ کوٹاییدا، ہم سوورہ تہش بہ ہمان شتوہ، دواوی وی سوورہ تی (القصص) دی، دہ توانین بلین: ہم سوورہ تانہ کہوتونہ نیوہ راستی دابہ زینی قورنانتوہ، لہ رووی قہبارہ ژمارہی سوورہ تہ کانہوہ، واتہ: لہ پیش ہم سوورہ تہدا، قورنانتیکی زور دابہ زیوہو، لہ دواوی ہم سوورہ تہ موبارہ کەش قورنانتیکی زور ہاتوہ، بویہش لیرہدا بو وینہ: کہ باسی بہ سہرہاتی مووسا علیہ السلام ہاروونی برای لہ گہل فیرعہوندا کراوہ، زور بہ کورتیی باسکراوہ، ہرودہا باسی بہ سہرہاتی صالح علیہ السلام لہ گہل گہل کەھی (ممود) داو، بہ سہرہاتی لوط علیہ السلام لہ گہل گہل کەھی دا، زور بہ کورتیی باسکراون، ہرودہا نامازہ یہک کراوہ بہ داوود علیہ السلام سولہ یمان علیہ السلام کہ خوا ﷺ چی پیداون، بہ لہ لہ سوورہ تہکانی پیش ہم سوورہ تہدا، زور شت باسکراوہ، کہ خوا ﷺ چیداوہ بہ داوودو چی داوہ بہ سولہ یمان! بویہ نہو شتانہی کہ لہ سوورہ تہکانی دیکہدا، درژہ یان ہاتوہ، بہ پیویست نہ زانراوہ خوا ﷺ لیرہدا درژہ بداتہ نہو بہ سہرہاتانہو، نہو باس و خواسانہی کہ لہ سوورہ تہکانی پیشی دا ہاتوون.

ہم سوورہ تہ تاوا دہست پیددکات، سہرہتا خوا ﷺ دہ فہرموی:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

به ناوی خوای به بهزهیی به خشنده.

هه ركات مرۆف ئه و رسته موباره كهی گوت، ده بئ به لای كه مه وه چوار مه به ستان له عه قـل و دـلـی خویدا ناماده بكات:

- ۱ - ئەم كارە به ناوی خوا ده كه م.
- ۲ - به پیتی شه رعی خوا ده كه م.
- ۳ - به تواناو یارمه تیی خوای په روه دگار ئەم كارە ده كه م.
- ۴ - ئەم كارە بۆ هینانه دی په زامه ندیی خوا، ئەنجامی ده ده م.

﴿طس﴾، ئەمانه دوو پیتن: پیتی (ط)، له گەڵ پیتی (س)، پێشتر چەند جارێك باسمان كردوه، كه (۲۹) سوورەت له قورئاندا به و پیتە پچر پچرانە (الحروف المقطعة)، ده ستیان پێكردوه، چونكه پێویسته وا گو بكرین، كه لئك جیان، نه ئین: (طس) یان (ألم)، به لكو ده ئین: (طاسین)، (ألف لام میم)، نیمه باستیکی تیرو ته سه لمان له باره ی ئه و پیتە پچر پچرانه وه له سه ره تایی سوورەتی (یونس) دا، كردوه، بۆ كه ستیک بیه وئ له و باره وه به رچاوو روونتر بئ، با بگه رێته وه وئ، كه له سه ره تایی (۲۹) سوورەتدا ئەم پیتانە هاتوون، ئنجا هه یانه پیتیکه وهك: (ص، ق، ن)، هه یانه دوو پیتن وهك: (طه، طس، یس)، هه یانه سئ پیتن وهك: (ألم، أهر، طسم)، هه یانه چواره وهك: (المص، أهر)، هه شیانه پینج وهك: (كهيعص) ئنجا ئایا چ مه به ستیک هه یه له پشت به کارهینانی ئه و پیتە پچر پچرانه وه، له سه ره تایی (۲۹) سوورەت دا، كه دووانیان مه دینه یین، به لأم (۲۷) یان مه كکه یین؟ له وئ قسه ی تیرو ته سه لمان له و باره وه كردوه، به لأم لێردش ته تکیده ده كه ینه وه كه زیاتر وا پێده چن ئه وه مه به ست بئ: ئه و قورئانه، ئه ی مرۆف ه کان! كه له بهر ده ستانه و ده یخویننه وه، فه رمایشتی خواجه و، هه ر له و پیتانه و له و ده نگانه پینك هاتوه، كه ئیوه قسه یان پئ ده كه ن، به لأم ته ماشا بکه ن! ئیوه ناتوانن،

نه که وینهی نهو قورنانهو وینهی ده (۱۰) سوورهدت، به لکو وینهی سوورهدتیکی سنّ نایه تییشی بینن، وهک (العصر، الکوثر، النصر)، کهواته: بزنانن که نهّم قورنانه، فرمایشتی خواجه علیه السلام، که ههر لهو که رهسته یه ی له بهر دهستی تیوه شدا هه یه، نهو قورنانه ی پیکهتیاوه، به لّم تیوه ناتوانن وینهی سوورهدتیکی کورتیش بینن و، له بهرانبه ریدا دهسته وسانن، کهواته: دیاره له کارگه به کی دیکه ی سه رووی به شه ردا، نهو پیت و دهنگانه لیکدراون و، نهو فرمایشته موباره که یان لّی پیکهتیاوه، که فرمایشتی بنّ وینهی خواجه علیه السلام، بویه بزنانن که نهو قورنانه، نهو کتیبه، فرمایشتی خوی پهره وردگارو، کتیبی خواجه، خویندراوه ی خواجه علیه السلام.

﴿تِلْكَ آيَاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُّبِينٍ﴾، نا نهوانه نایه ته کانی قورنانه و کتیبیکی روونکه ره دوهن، ده شگونجن بلّی: کتیبیکی روّشنن، روونن، چونکه (مُبِينٍ) ده گونجن له (أَبَانَی) لازم) دوه بیت، یان له (أَبَانَی) (مُتَعَدِّي) یه وه، (لازم) نهو یه که پیوستی به بهرکار (مفعول به) ناکات، وهک (أَبَانَ الْقَمَرُ) مانکه که ده رکه وت، روّشن بوو، به لّم (أَبَانَتِ الشَّمْسِ الْأَرْضِ)، (مُتَعَدِّي) یه، یانی: خوره که سه ر زوی رووناک کرده وه، هه لّه ته قورنانه هه م روّشنه و هه م روّشنکه ره دوه یه، بوّ نهو راستییانه ی خوا علیه السلام خستوونیه دوو توئی نهو فرمایشته بنّ وینهو موباره که ی خویه وه.

﴿هُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ﴾، نهّم قورنانه، پینماییکاره و موژده دهر و دلخوشکه ره بو برواداران، ننجنا نایا نهو بروادارانیه قورنانه دلّیان خوّش ده کات و موژده یان پیّ ددهات؟ هه م له دنیا دا موژده ی سه رفرازی و ژبانتیکی پاک و چاک و راست و ساغیان پیّده دات، هه م له دواروژدا موژده ی سه ربه رزی و سه رفرازیان پیّ ددهات؟

خوا به سنّ سیفه تان نهو ئیماندارانه پیناسه ده کات: ﴿الَّذِينَ يُعِيشُونَ الصَّلَاةَ وَيُرْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ﴾، نهو که سانه ی نویژ بهرپا ده کهن و،

دهکات ددهدن و، به پوژی دواپی پروایان زور پتهوو دامه زراوه، (یوقئون): یانی: (یومئون ایماناً جازماً لا تردد فیه). پروایه کی پتهوی نه له خشاویان ههیه که له ره له ری تیدانیه.

نجا دوا پی ناسه کردنی نه و پروادارانیه، که نه م قورن و کتیه پوون و پوشتنکه ره ویه، بویان ده بته پینماییکارو موژده ده رو دلخوشکه، دته سه ر پیناسه ی بی پروایان: ﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيْنًا لِمَ أَعْمَلْتُمْ فَهَمْ يَحْمَهُونَ﴾، به دنیایی نهوانی پروایان به پوژی دواپی نیه، کرده و کانیا همان بو رازاندوونه و بو جوان کردوون، بویه نهوان سه راسیمه و سه رگه ردان.

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ لَمْ يَكُن لِهِمْ سَوْءَ الْعَذَابِ﴾، نا نهوانه خراپترین، نازاریان ههیه، ﴿وَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْآخْزُونَ﴾، له دوارپوژیشدا بهس نهوانن زیانبارترین.

کهواته: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ لَمْ يَكُن لِهِمْ سَوْءَ الْعَذَابِ﴾، مه بهستی پی ژیاکی دنیایه، یانی: هه ره له دنیا، سزای زور خراپیان ههیه، که وا پنده چی مه بهستی نهوه پی بابای بی پروا، له دروونی خویدا نامورتاح و ناسوودهیه و زور بهرچاو لیله، ته ماشای رابردووی دهکات هه ره تاریکیه، ته ماشای تپستای دهکات هه ره تاریکیه، ته ماشای داهاتووی دهکات هه ره تاریکیه، که نهوه ناخوشتترین، ژیاکه، دهک خوا ﴿لَهُ سُوْرَةٌ﴾ (طه) له نایه ق (۱۲۴) د، دهه رموی: ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا﴾، هه ره که سیک پشت له بهرنامه ی من بکات، پشت له یادی من بکات، منی له بیر نه بی، ژیاکی تهنگ و تال و ناخوش و به سووت و سوئی ده بی.

نجا له دوارپوژیشدا نهوانن زیانبارترین و، کهس لهوان زیانبارتر نیه، ده بی کت له و کهسه زیانبارتر بی، که له سه ره بوونه که ی خو ی قه رزار ده بته وه!! جاری و ههیه که سیک باز رگانی دهکات، زه ره دهکات، به لام دهستمایه که ی ماوه، له قازانچی زه ره دهکات، به لام که سیک که دهستمایه که شی بفهوتی، نهوه هیچ

کهس له و زهرمه ندر نیه، بابای بیپرواش له سهر نه صلی بوونه کهی خوئی
 قه رزار ده بیته وه، وه که له سووره تی (النبأ) دا خوا ﷺ ده فهرموی: ﴿وَيَقُولُ الْكَافِرُ
 يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا﴾. واته: بیپروا له و پوژده دا ده لئی: خوژگه گل بوومایه، واته:
 خوژگه ههر دروست نه کرابام، یا خود خوژگه که ده مردم و ده بوومه وه به خاک
 و خوئل، زیندوو نه کرابامه وه، تنجا که سیک ناوات به وه بخوازی که نه بووبایه،
 مانای وایه له سهر بوونه کهی خوئی قه رزار بوته وه.

له کو تایی دا خوا ده فهرموی: ﴿وَإِنَّكَ لَلْأَعْرَابِ مِنَ الَّذِينَ حَكِيمٍ عَلَيْهِمْ﴾
 به دنیایی تو (تهی موحه ممه د ﷺ) قورنانت بو دی، قورنانت پیت ده درئی له
 لایهن خوای کارزانی زاناره، خویه که که کاربه جیته و زانایه و ناگای له هه موو
 شتیکه، که واته: ممانهت بی به و فهرمایستهی خوا ﷺ که بو ت دی، چونکه
 خوا خاوه نی تهوپه ری لی زانیی و کاربه جی و زانیاری و شاره زایی شه.

مہسہ لہ گرنگہ کان

مہسہ لہ یہ کہم:

پیناسہ ی قورٹان و، پیناسہ ی پرواداران بہ سن لہ خہسلہ تہ بنہرہ تیہ کانبان:

خوا ﴿۱﴾ ددہ رموی: ﴿طَسَّ تِلْكَ آيَاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابِ مُبِينٍ﴾ ﴿۱﴾ هُدًى
وَمُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿۲﴾ الَّذِينَ يُعِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ
بُورِقُونَ ﴿۳﴾

شیکردنہ وہی ئەم ئایہ تانہ: لہ پینج برگہ دا:

۱- ﴿طَسَّ تِلْكَ آيَاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابِ مُبِينٍ﴾ (طا سین) نا نہوانہ، ئایہ تہ کان ی
قورٹان و کتیبکی پروون، یان پروونکہ رەوون، خوا ی پەروەردگار قورٹانی ہەم بە قورٹان
ناوانو، لەبەر ئەوہی دەخویندریتەوہو، قورٹان یانی: (مَقْرُوءٌ)، خویندراوہ، ہەم بە
(کِتَاب) ناوانو، چونکہ نووسراوہ تەوہو دەشنووسریتەوہ، واتە: تیمە بە دوو شیوہ
قورٹانمان لەبەر دەست داہ: ہەم بە خویندراوہی و ہەم بە نووسراوہی، بە دوو
رێتان پیمان گەشتوہ:

أ- لہ پڑی زارہ کی (شہی) یەوہ خویندراوہ تەوہ، خوا ﴿۱﴾ فیری جیریلی کردوہ، ئەویش
بەسەر پێغەمبەردا ﴿۱﴾ خویندووہ تەوہ، ئەویش بەسەر ھاوہ لانی داو، ئەوانیش بەسەر
شوینکەوتوو (تابعین) داو، تاکو گەشتوٹە تیمە، ئەوہ رینگایەکی گەشتنی قورٹانہ بە
تیمە، کہ بە خویندەنہو، وەرگیراوہو لەبەرکراوہو گەبەنراوہ.

ب- لہ پڑی نووسراوہی (کتاب) ہوہ، وەک لہ کتیبی: (با لہ خزمەت قورٹاندا بین)، بە
تەفصیل باسی چۆنیەتی گەشتنی قورٹان و کوکردنەوہ پیمان کردوہ، ئەو ئیشکالانہی کہ

له باره‌ی قورئان و کۆکردنه‌وه‌ی قورئانه‌وه، باسکراون و باس ده‌کرتن، هه‌موویانمان پووچاندوونه‌وه^(۱)، تنجا نایا ئەم قورئانه، چیه؟

(۲) ﴿ هُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴾، ریتنماییکاره و موژده‌ده‌رو دلخۆشکهره، بۆ برواداران، چ بروادارانتيك؟

(۳) ﴿ الَّذِينَ يُعِيمُونَ الصَّلَاةَ ﴾، نه‌وانه‌ی نوێژ به‌ریا ده‌که‌ن.

(۴) ﴿ وَيَتَوَاتُونَ الزَّكَاةَ ﴾، زه‌کاتیش ده‌ده‌ن.

(۵) ﴿ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴾، هه‌ر نه‌وانیش به‌راستی، دل دامه‌زراوو بر‌وا پته‌ون به‌پۆزی داوی.

(۱) هه‌روه‌ها له بابەتی: (قورئانی مه‌زن له نۆژده‌ته‌ومردا) درێژتر و وردتر باسی سه‌رجه‌م مه‌سه‌له‌کانی په‌یوه‌ست به‌ قورئانمان کردوه.

کورتہ باسیک

شہش وردہ سہرنج لهو نایہ تہ موبارہ کانه (۱-۳)

۱- (طس): پیشتر باسمانکرد که تیمه له سہرہ تای سووردتی (یونس) دا، باسی پیتہ پچرہ پچرہ کاغان کردوه، باسیکی سہرہ خویمان لهو بارهوه کردوه.

۲- (القرآن والکتاب): باسمانکرد که تم نایہ تہ موبارہ کانه، خوا تَمِيمًا هم ناوی ناون قورناتن، هم ناوی ناون (کتاب)، لهبر نهودی هم به شیوهی خویندراوهیی، هم به شیوهی نووسراوهیی، به تیمه گہیشتون.

له سووردتی (الحجر) دا، هہر نهم تهعبیره، به لام که میک جیاوازتر هاتوه، که دهفرموی: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْكَلِيمُ وَقَدْ آتَيْنَاكَ الْكِتَابَ وَفَرَّغْنَا مِنْ آيَاتِنَا، نهوانه نایہ تہ کانی، کتیب و قورناتیکی روون و روونکه رهوهون، پاش و پیش کردنی کتیب و قورناتن، دهگه پیتهوه بو سروشتی نهو سیاقه که تیتدا هاتوون، له سووردتی (الحجر) دا، که (کتاب) پیش خراوه، دیاره حالهتی کتیب بوون و نووسراو بوونی قورناتن پتر خوازراو بووه، به لام لیردهدا که قورناتن پیش خراوه، حالهتی خویندراوه بوونی قورناتن، زیاتر سروشتی نهم سیاقه خواستوهی تی.

۳- (مبین): یان له کرداری (أبان) ی تیبهر کهر (معدی) دوه، هاتوه، واته: روونکه رهوه، یاخود له (أبان) ی (لازم) دوه، هاتوه، واته: روشن و ناشکرا، بویه له یه کات ههردوو واتا یه که یه: قورناتن هم روشن له خودی خویدا، هم روونکه رهوه شه بو راستیه کان.

که خوا تَمِيمًا دهفرموی: نهو قورنانه رینماییکاره، وشه ی (هدی): بهمانای رینماییی و هاوکارو به نامانج گه یه نهر هاتوه، ننجا لیردهدا پرسیاریک دهکری؟ باشه نه گهر قورناتن رینماییکارو هاوکارو به نامانج گه یه نهرهوه، ههرچی ژبانی مرؤف پتویستی پیتیه تی تدیابه، نایا وردده کاریه کانی ژبانی تیدان؟ که چوئن شتان دروست بکه ین؟ چوئن به رتوه بچین؟ چوئن بخوین؟ چی بکه ین؟

ده لئین: به دنیایی نه و ورده کاریانه ی تیدانین، به لأم قورئان رینمایمی مرؤف ده کات له هیله گشتیه کاندا، نه و ورده کاریانه چوئن جیبه جی بکات، له و باره وه با نه وه بگریینه وه، که (محمد متولی الشعراوی)، ره حمه قی خوا لیتین، له ته فسیره که ی خوئی دا^(۱) قسه یه که له (شیخ محمد عبده) وه ره حمه قی خوا لیتین، دینن، که کاتی خوئی له فه رهنسا بووه، رۆژه لاتناسیک لیتی ده پرسن: تیه ده لئین: قورئان همه وو شتیک که ژبانی مرؤف پیوستی پیی هه بئ، تیدایه، نایا (نیرده بیتک)، که نم، چهن نانی تیدا ده بن، چهن کولیره ی تیدان؟ نیمام موحه ممد ده عبده ش ده لئین: بابای رۆژه لاتناس ده لئین: من ده مه وی له قورئان بوم ده ریتینی! شیخ موحه ممد ده عبده ده لئین: تاخر قورئان ده فه رموی: ﴿فَسْتَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ (النحل، ۶۲) ته گهر نازانن له شاره زایان بپرسن، قورئان رینمایمی کردووم که له نانه و اچیه که بپرسم! که واته: هه ره به پیی رینمایمی قورئان بو زانینی ورده کارییه کاتی هه ره مه سه له یه که، ده گه ریننه وه بو شاره زایانی نه و بواره.

۴- (هُدًى وَبُشْرَى): هه ردووکیان چاوگ (مصدرن)، هَدًى، يَهْدِي، هِدَايَةً وَهُدًى، (بُشْرَى، يُبَشِّرُ، بُشْرَى وَبَشَارَةً)، به لأم لیره دا حالن، واته: نه م نایه تانه ی قورئان و نه و کتیه رۆشنکه ره وه یه، له حالیکدا که رینماییکارن و موژده ده رن بو بپرواداران.

که ده فه رموی: ﴿هُدًى وَبُشْرَى﴾، واته: حاله قی رینماییکاریوونی قورئان و حاله قی موژده ده ریی و دلخوشکردنی بوونی بو بپرواداران، حاله تیکی به رده وامه، بویه به چاوگ هاتوه، قورئان: چاوگ و سه رچاوه ی رینمایمی و موژده ده ریی و دلخوشییه، به لأم بو بپرواداران.

۵- ﴿يُعِيْمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ﴾: له زور شوین دا باسمانکردوون، که به رپاگردنی نوژی، پایه یه معنه ویی دینداریی و مسولمانه تیه، هه روه ها زه کاتدان، پایه یه مددی دیندارییه و، نوژی کردن نه و په ری به ندایه تیی مرؤفی تیدا به رجه سه ده بئ، زه کاتدانیش نه و په ری هاوکاریوون

(۱) خواطر فضیلة الشيخ محمد متولى الشعراوى حول القرآن الكريم: ج ۱۷، ص ۱۰۷۳۹.

و چاکوونی مرؤف بو دهوروبه ری، تیدا به رجسته ده بی، نوژ هه فی خوا به و، زه کات هی خه لکه، ئیسلامیش له دوو وشهدا خولاصه ده بیته وه: خوا به رستی و خه لک دؤستی.

6- ﴿وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ﴾: نهمه به شیوازی کورته لبتان هاتوه، یانی: هیچ کهس برپا پتهو نیه، به رژی دوا بی نه وان نه بی، (یقین) یش، (الإیقان، والیقین: الحکم بنبات الشیء بدون توهم شک، وهو ثلاث درجات: العلم والعین والحق)، (یقین وایقان) بریتیه لهودی تو برپا ر بدهی له سه ر شتیک و، حوکم به سه ر شتیکدا بدهی، بی نه وهی هیچ جو ره دوو دلپه که ه بی، نه ویش سن پله یه، (علم یقین، عین یقین، حق یقین)، بو ونه: بو ت باس بکه ن که شان هی هه نگوین ناوایه، نه وه (علم یقین) ه، (عین یقین) نه وهی تو شان هه نگوینه که بیینی و، ته ماشای بکه ی، (حق یقین) یش نه وهی به که لی بخوی.

له باره ی (یقین) ده وه، عه لی کوری نه ی تالیب (خوا لی رازی بی) قسه به کی جوانی هه یه: که هه ر له سه رچا وه ی پتیشوودا^(۱) هاتوه، که عه لی (خوا لی رازی بی) گو توو یه تی: (لَوْ كُشِفَ عَنِ الْعِبَابِ مَا اَزْدَدْتُ يَقِينًا، لَآنِي صَدَقْتُ مِمَّا قَالَ اللّٰهُ: وَلَئِن شَأْنِي اُصْدَقَ عِنْدِي مِنَ اللّٰهِ)، قسه به کی زور جوانه، واته: نه که ره برده لابدری، به قین و برپا پتهو بییم زیاد ناکات، چونکه نه وه م به راست داناو ه که خوا ﷺ فه رموو یه تی، چا ویشم له لام راستگو تر نیه له خوا ﷺ، خوا ﷺ ده فه رموی: فلان شته ناوایه، منیش خوام به راست داناو ه، نجا نه که ره چاوم پیچه وان هی نه وهی بینی، بوچی چاوم به هه لهدا نه چوو بی، چو ن بلیم: خوا به ﷺ تو راست ناهه رموی!

نجا له سووره تی (فیل) دا خوا ﷺ ده فه رموی: ﴿اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِاَصْحَابِ الْفِيلِ﴾^(۱)، نایا نه بیینی په روه ردگارت چی کرد، به خاوه ن فیله کان، بوچی نه یفه رموو ه: (اَلَمْ تَعْلَمْ)، چونکه پیغه مبه ر ﷺ له سالی (فیل) دا، له دایک بووه، که واته: هیچی نه بینیوه؟ به لام خوا ﷺ ده فه رموی: (اَلَمْ تَرَ) ناهه رموی: (اَلَمْ تَعْلَمْ)؟، چونکه خوا ﷺ ویستوو یه تی به پیغه مبه ره که ی ﷺ بفه رموی: هه ووال پیدانی خوا ﷺ به تو، راستره له بیینی چاوی خو ت، واته: نه که ره به چا و بتیبیبایه، نه ده بوو نه وه نده متمان ه پت هه بووایه، له وهی که خوا ﷺ هه ووالی پیدای.

مهسه لهی دووهم:

پیناسه‌ی بیبرویان به سئ له خه‌سلته په‌سته‌کانیان و، راگه‌یاندنی نه‌و راستیه که له دنیا‌دا خرابترین نازلرو سزایان هه‌یه‌و، له دواروژیشدا نه‌وپه‌ری زیانبارن:

خو الله ده‌فرموئ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ رَبَّنَا لَهُمْ أَعْمَالُهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ ۝١ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ ۝٢﴾

شیکردنه‌وه‌ی ئەم دوو ئایه‌ته، له چوار برگه‌دا:

(١) ﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ رَبَّنَا لَهُمْ أَعْمَالُهُمْ﴾، به دنیایی نه‌وانه‌ی برویان به پوژی دوابی نیه، کرده‌وه‌کانیا‌مان بو رازاندوونه‌وه، بو‌مان جوان کردوون. بیکومان مه‌به‌ست پتی کرده‌وه خرابه‌کانیا‌نه، که هه‌ر نه‌وه شایسته‌ی وانه.

(٢) ﴿فَهُمْ يَعْمَهُونَ﴾، بویه سه‌رده‌نجام نه‌وان، سه‌رگه‌ردان و سه‌راسیمه‌ن، (رشید الخطیب الموصلي) له باره‌ی مانای ئەم نایه‌ته‌وه ده‌ئن: (وَالْمَعْنَى: أَي مَضَتْ سُنَّتُنَا فِي أَخْلَاقِ الْبَشَرِ وَشُئُونِهِمْ أَنْ يَسْتَحْسِنُوا مَا يَجْرُونَ عَلَيْهِ وَيَتَعَوَّدُونَهُ، مِمَّا كَانَ عَلَيْهِ آبَاؤُهُمْ، أَوْ مِمَّا اسْتَحْدَثُوهُ بِأَنْفُسِهِمْ، وَيَقْفِدُونَ الْإِسْتِعْدَادَ لِلنَّظَرِ الصَّحِيحِ، وَلَا يَسْمَعُونَ قَوْلًا مَخَالَفًا أَوْ مُبَايَنًا لِقَوَاعِدِهِ)^(١).

واته: یاسای تیمه له په‌وشت و ئاکارو حال و بالی به‌شه‌ردا تپه‌ریوه، که نه‌وه‌ی له‌سه‌ری به‌رده‌وام ده‌بن و، ده‌یکه‌ن به‌ عاده‌ت و نه‌ریتی خو‌یان، له‌وه‌ی باب و باپیرانیان و پیتشینانیان له‌سه‌ری بوون و، له‌وه‌ی بو خو‌یان دایده‌هتینن، پیتیان چاک بئ و له لایان جوان بئ و، ناماده‌یی ته‌ماشاگردنی راست و دروست و هه‌له‌سه‌نگاندن له‌لای نه‌وان نامیتن و، هیچ قسه‌یه‌ک که پتجه‌وانه‌ی نه‌وه بئ، نایبیتن و، هه‌ر قسه‌یه‌ک پتجه‌وانه‌ی بنچینه‌کانی نه‌وه‌بئ که پتی راهاتوون، نایبیتن.

(١) أولى ما قيل في آيات التنزيل: ج٥، ص٣٤.

۳- ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ هُمْ سُوءُ الْعَذَابِ﴾، نه‌وانه خرابترین سزایان هه‌یه، له ژبانی دنیا‌دا.

۴- ﴿وَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمْ الْأَخْسَرُونَ﴾، له رۆژی دو‌اییش دا هه‌ر نه‌وانه‌ن زیانبارترین.

پیتش‌تریش با‌سمان کرد، خراب‌ترین نازار له دنیا‌دا، نه‌و حاله‌ته‌ه ده‌روونی‌یه خرابه‌یه، که بابای بی‌بیروا پتوه‌ی ده‌ژی، وه‌ک له سووره‌قی: (الشعراء) دا، با‌سمان کرد، که ده‌فه‌رموتی: ﴿فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتُكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ﴾، له راستی‌دا شیرک و کوفر، سه‌رچاوه‌ی که‌تیک له ده‌ردو نه‌خۆش‌ییه جه‌سته‌یه‌کانیشه، به‌هۆی تیک‌چوونی حاله‌قی ده‌روونی‌ی و رووحی‌ی مرۆقه‌وه.

مهسه لهی سټیه م و کوټایی:

دهرختنی نهو راستییه، که سه رچاوهی لیوه هاتنی قورټان، خوای کاربه جټی زاناییه:

خوای ده فرموی: ﴿وَإِنَّكَ لَنَلْقَى الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ﴿٦﴾﴾

شیکردنهوی ټم ټایه ته، له دوو برگه دا:

١- ﴿وَإِنَّكَ لَنَلْقَى الْقُرْآنَ﴾ (تَلْقَى: أَي تُعْطَاهُ وَتُؤْتَاهُ)، تو قورټان پټ ده به خشری و پټ ده درټی، که واته: موحه مهده ﴿٦﴾ که م و زور دهستی له قورټان دا نه بووه، له لایه ن خوای کارزان و میهره بانه وه پټیدراوه، وه ک خوا فرمویه: ﴿وَمَا كُنْتَ تَرْجُوا أَنْ يُلْقَىٰ إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ﴾ ﴿٦١﴾ القصص.

٢- ﴿مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ﴾، له لایه ن (خوای) کاربه جټی زانوه.

وشه ی (لَدُنْ)، له واتادا وه (عِنْد) وایه، به لَم وشه ی (لَدُنْ)، زیاتر حاله تی تاییه تیسی و نزیکیی نهو شته، لهو که سه وه ده گه یه نی، وه ک خوا فرمویه: ﴿وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا﴾ ﴿٧٦﴾ الکهف، واته: له لایه نی خومانه وه به شټوهی تاییه ت زانیاریمان فټرکرد بووه.

که خوا ﴿٧٦﴾ ده فرموی: ټم قورټانه پټ ده درټی له لایه ن (خوای) کاربه جټی زانوه.

که واته: ټم قورټانه هم حکمه تی گرتوته خوی، هم زانیاری له هه رچی دا که ده یه فرموی، له به سه رهات و هه والی پټشووان دا، له خسته پرووی راستییه کان دا، له حوکمه کان دا، واته: ټه ی موحه مهده ﴿٧٦﴾ ټه ی هه ر که س که قورټان ده خوټنی! نهو په ری متمانته هه بی به قورټان، که زانیاری و حکمه تی گرتوته نیو خوی، چونکه له لایه ن خوای خاوهی ټه و په ری زانیاری و ټه و په ری حکمه ته وه هاتوه.

کوتایبی نه م دهرسه مان به و قسه بهی نیمام (فخر الدین الرازی) دنین، که له تهفسیره کهی خوئی دا^{۱۱} که به (مفاتیح الغیب) ناسراوه، ده لئی:

(فَإِنْ قِيلَ: الْحِكْمَةُ إِمَّا أَنْ تَكُونَ نَفْسَ الْعِلْمِ، أَوْ أَنْ تَكُونَ دَاخِلًا فِيهِ، فَلَمَّا ذَكَرَ الْحِكْمَةَ، فَلِمَ ذَكَرَ الْعِلْمَ؟ جَوَابُهُ: الْحِكْمَةُ هِيَ الْعِلْمُ بِالْأُمُورِ الْعَمَلِيَّةِ، فَقَطُّ، وَالْعِلْمُ أَعْمُ مِنْهُ، لِأَنَّ الْعِلْمَ قَدْ يَكُونُ عَمَلِيًّا وَقَدْ يَكُونُ نَظْرِيًّا..).

هه میشه پتسه وا (فخر الدین الرازی) عادهق وایه، نیشکالینک، یان پرسیارک که له سه ر ئایه تیک یان رسته بهک هه لده ستی، وه لامی ده داته وه، ده لئی:

ته گهر بگوتری: حکمهت یان هه ر خودی زانیاریه، یا خود له نیو زانیاری دایه، ته دی کاتیک که حکمهت باسکراوه، بوچی زانیاریش باسکراوه؟ (حکیم علی).

وه لاهه کهی نه وه به: حکمهت ته نیا بریتیه له زانیاری هه بوون به شته کرده بیه کان، به لام زانیاری چه مکه کهی گشتیتره، چونکه جاری وایه زانیاری بریتیه له شاره زابوون به شتی کرده یی و، جاری واش هه به بریتیه له شاره زابوونی به شتی تیوری.

به لام من پیم وایه چه مکی حکمهت فراوانتره له چه مکی زانیاری (علم)، حکمهت بریتیه له وهی نینسان له پرووی زانیاری، یان له پرووی کرده وه وه، هه ق بینک، نه و کاته چه مکی حکمهت فراوانتر ده بیتته وه له چه مکی زانیاری، زانیاری هه ر بریتیه له خودی زانیاری هه بوون به شته کان، (العلم بالشئ علی ما هو علیه)، زانایان وایان پیتناسه ی زانیاری کرده، زانیاری هه بوون به شتیک به و شیوه یی که بو خوئی له سه ریه ق، به لام حکمهت بریتیه له وه که تو زانیاریت پتی بی، وه ک خوئی و، پاشان کرده وه ش بکه ی به و شیوه که راست و ته واره.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ درسی دوووم ❖

بیناسہی نهم دهرسه

نهم دهرسه مان له ههشت (۸) نایهت پیک دی، نایهته کانی: (۷ - ۱۴) که تیاندا، پوختهیه کی قوناغی سه ره نای وه حیی بۆ هاتنی مووسا عليه السلام، کرانه پئغه مبهری و، په وانه کرانی بۆ لای فیرعه ون و گه له که ی به نو (۹) نیشانه و به لگه وه، خراوه ته روو، که دووانیان له نو به لگه و موعجزیه ده (دهستی و گۆچانه که ی) بوون، سه ره نجام نکوو ئیلیکردنیان و به جادووگه ر تومه تبارکردنی، هه رچه نده دنیاش بوون له راستی خو ی و نیشانه کانی، دوایش سه ر به فه تاره تچوونی فیرعه ون و گه له که ی، له نه نجامی به درودانانی مووسا عليه السلام و هاروونی برای دا عليه السلام، که نه ویش له که لیدا هاوکارو پالپشت بوو.

﴿ إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِيهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا سَنَاتِيكُرُ مِنهَا بَخْرٍ أَوْ أُنثِيكُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٧﴾ فَلَمَّا جَاءَهَا نُورِيَ أَنَّ بُورِكَ مَن فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا وَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨﴾ يَمْوَسَّىٰ إِنَّهُ أَنَا اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٩﴾ وَأَلْقَىٰ عَصَاهُ فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّىٰ مُدِرًّا وَلَمْ يُمْصَبْ يَمْوَسَّىٰ لَا تَخَفْ إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَى الْمَرْسُولِ ﴿١٠﴾ إِلَّا مَن ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلْ حُسْنًا بَعْدَ سُوءٍ فَإِنِّي غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١١﴾ وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجَ بَيْضًا مِّنْ غَيْرِ سُوءٍ فِي ثِيَابٍ رَّسَعٍ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ إِتَيْنَهُمْ كَأَنَّهُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿١٢﴾ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿١٣﴾ وَحَمَّدُوا بِهَا وَأَسْتَقْبَتَهَا أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤﴾ ﴾

مانای ده قوا دەقى نایه تەکان

{یاد بکەوه!} کاتیک مووسا بە خێزانە کەى گوت: (ئیرە بوەستن) من ئاگرێکم بەدی کردوه، (دەچم) لە لای ئەو ئاگرەوه، هەوا ئێکتان بۆ دێنم (لە بارەى پێهەمانەوه) یان بلیسە ئاگر (بزووت) یکی وەرگیراوتان بۆ دێنم، بەلکو (ئاگرى پێ بکەینەوه) خۆتان گەرم بکەنەوه ﴿٧﴾ ئنجا کاتیک هاتە لای (ئاگرە کە) بانگ کرا: ئەو کەسەى لە نێو ئاگراکە دایەو، ئەوەش کە لە دەوریەق پێزدار بێت و، پاکى بۆ خۆى پەرودەگارى جیهانیان ﴿٨﴾ ئەى مووسا! بێگومان من خۆى زالى کارزانم ﴿٩﴾ گۆچانە کەت فرێدە (ئەویش فرێداو بوو بە ماریکی گەورە)، ئنجا کاتیک بینی وەک تیرەمار هەلبەز دابەز دەکات و دى و دەچى، بە پشت تیکردنەوه رايکردو نەگەرایەوه، خوا فەرمووی: ئەى مووسا! مەترسە بێگومان پەوانە کراوان لە لای من ناترسن ﴿١٠﴾ مەگەر کەسێک ستمى کردبى، دواى خراپە کەى بە چاکە گۆرېى، بە دنیایى من (بەرانبەرى) لیبوردەى بە بەزەبیم ﴿١١﴾ هەر وەها دەست (ى راست) یشت لە یەخەتەوه بخە بن بآلت، بە سپهەتیی (دروشاوەبى) دیتە دەرى، بەبى نەخۆشیی، (ئەو دوو بەلگەو نیشانە یەت دەدەینى)، لە نێو نۆ نیشاناندا، (حەوق دیکەش بچۆ) بۆ لای فیرعەون و خەلکە کەى، چونکە بێگومان ئەوان کۆمەلێکی لادەرن ﴿١٢﴾ ئنجا کاتیک (مووسا) بە نیشانە پێ بینەرە کانەوه (بەرچاو رۆشنگەرە کانەوه) هاتە لایان، (فیرعەون و گەلە کەى) گوتیان: ئەمە جادوویەکی ئاشکرایە ﴿١٣﴾ هەر وەها نکوولیان لێیان (لە نایەتە کانی) کرد، هەرچەندە لە دەروونی خۆشیاندا لێیان (لە راستیان) دلتیا بوون، بە هۆى ستم و خۆبەزلگرتنەوه، ئنجا سەرنج بدە، سەرەنجامی تیکردەران چۆن بوو! ﴿١٤﴾.

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(مَأْتَتْ نَارًا): (أَي: أَبْصَرْتُهَا مِنْ بَعِيدٍ، أَحْسَسْتُهَا، آتَسَ: رَأَى الشَّيْءَ مُؤَبِّنًا لَهُ، الْإِنْسَانُ: الْإِحْسَاسُ وَالشُّعُورُ بِأَمْرِ خَفِيِّ)، (أَنْسَتْ نَارًا): واته: له دووره وه بهرچام که وتوه وههستم پیکردوه، (آتس) واته: شتیکی بینی که تهو شته مایه ی هوگری بوو بۆی، مایه ی دلخوشی بوو بۆی، (ایناس): بریتیه له ههستیکی باش به شتیکی په نهان.

(بِشَاهِبِ قَبَسٍ): بلیسه ی وهرگیراو، (أَصْلُ الشَّهَابِ: عُدُوٌّ فِي أَحَدِ طَرَفَيْهِ جَمْرَةٌ وَالْآخَرُ لَأَنَارٍ فِيهِ)، وشه ی (شهاب): له بنه رته دا یانی: بزووت، به کوردیی ده لئین: بزووت، بزوتیکی دار، بریتیه له داریک که سه ریکی پشکوو ناگر بئ و سه ره که ی دیکه ی ناگری پیوه نه بئ، مروؤف ده توانئ بیگری، (وَالْقَبَسُ: أَي الْمَقْبُوسُ)، وهرگیراو.

(تَصَطَّلُوا): (أَي: تَسْتَدْفِنُونَ مِنَ الْبَرَدِ، الْإِصْطِلَاءُ إِفْتِعَالٌ مِنَ الصَّلْيِ)، (صَلِي): واته: خرا نه تیو ناگر، (إِصْطَلَاءُ) (إِفْتِعَالٌ مِنَ الصَّلْيِ) واته: خۆتانی پئ گه رم بکه نه وه، دیاره شه ویکی ساردی زستان بووه، سه رمایان بووه و پشیمان لئ ون بووه، مووسا عليه السلام رووناکیه کی به دی کردوه، وایزانیوه ناگره، به خیزانی گوتوه لیره بوهسته ده چم بزوتیکتان بو دینم، خۆتانی پئ گه رم بکه نه وه، به لکو هه والیکیش له لای نهو ناگره وه بینم، تاکو بزانیین ریه که مان چۆنه؟

(تَهْتَرُ): (الْإِهْتِرَازُ: الْإِضْطِرَابُ إِفْتِعَالٌ مِنَ الْهَرَجِ)، (هَرَ): واته: راوه شاندن و جوولنه، (تَهْتَرُ): له (هَرَ) هوه هاتوه، (إِهْتِرَازُ)، واته: جوولنه جوول و هه لبه زو دابه ز.

(جَانٌّ): کۆیه که ی (جنان) ه، واته: ماری بچووک، یان تیره مار، له بهر نه وه ی نهو گۆچانه ی مووسا فرئی داوه، له رووی فه به ییه وه ماریکی گه وره بووه، بۆیه وشه ی (لُعْبَانُ) ی بو به کارهاتوه، به لأم له رووی جوولنه وه، له شتیوه ی ماریکی

کچکھو تیرہ ماردا جوولوه، کہ زور به خیرایی ده جوولتی، به لام وشه ی (جَان) ناوی کویه و تکی (چِن)ه، ههروهها (جَان) وه ک ناوی کو، بو جینه کانش، به کاردی.

(وَلَمْ يُعَقِّبْ): (لَمْ يَرْجِعْ: لَمْ يَلْتَفِتْ)، نه گه رایه وه و ناوری نه دایه وه.

(مُبْصِرَةٌ): بینه ر (أَبْصَرَ، يُبْصِرُ فَهُوَ مُبْصِرٌ)، بینه ده بینتی نه و بینه ره، (مُبْصِرٌ) یش یانی: بینزاو، به لام لیره دا که ده فهرموئی: (مُبْصِرَةٌ): واته: ناشکراو روون، (صِبْغٌ لَهَا وَزُنْ أَسْمِ فَاعِلِ الْإِبْصَارِ عَلَى طَرِيقَةِ الْمَجَازِ الْعَقْلِيِّ، وَإِنَّمَا الْمُبْصِرُ النَّاطِرُ إِلَيْهَا)، خوا یرژگهی (اسْمٌ فَاعِلٍ) ی (إِبْصَارٍ)، به شیوه ی مه جازی عه قلیی به کارهیتناوه (بو نیشانه کان که روون بوون و، بوونه هوئی نه وه ی هه ر که سیک ته ماشایان بکات هه قیان پی بینتی) نه گه رنا له نه صلدا نه و که سه ی ته ماشایان بکات، چاک ده بینتی، به لام وه ک نایه ته کان خو یان بینه ر بووبن، ده شتوانین بلتین: (مُبْصِرٌ) یانی: پیبینه ر، یانی: ده بنه هوکاری نه وه ی خه لک بینتی، هه ق بینتی.

(وَجَحَدُوا بِهَا): (الْجَهْدُ: الْإِنْكَارُ بِاللِّسَانِ)، (جَحَدَ) بریتیه له نکوولییکردن به زمان، چونکه ده فهرموئی: ﴿وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ﴾، به زمان نکوولییان لیکرد، به لام له ده روونیاندا، بروا پته بوون و دلنیا بوون، که نه و نایه تانه راستن.

(وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ): (أَيَّ تَحَقَّقْتُهَا عُقُولُهُمْ)، به عه قل و دل دلنیا بوون نه و نیشانه نه ی مووسا علییه، راستن، به لام به زمان دانیا ن پیدا نه ده هینان و نکوولییان لیده کردن.

مانای گشتی نابه تهاكان

پیشتریش باسمان کرد، که له سوورهدتی (الأعراف) دا، تیمه هه موو ژبانی مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ و هاروونی برای عَلَيْهِ السَّلَامُ له گه ل گه له که بیان، گه لی جووله که، به نوو نیسپرائیل، له به رانبه ریشیاندا فیرعهون و هامان و فاروون و قیبتیه کان و دارو دهسته که بیان، نهو چیرۆکه هه موویمان دابه شکردوه بۆ سیزده قوناغ، هه شت قوناغیمان له بهر رۆشنایی نابه ته کانی سوورهدتی (الأعراف) دا، نابه ته کانی: (۱۰۲ - ۱۷۱) دا، واته: (۶۹) نابهت، توژیونوهه، پینج قوناغی سه رهتایی ژبانی مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ وه که به لیمان داوه، خوا پشتیوان بیت دواي نهم سوورهدته، له سوورهدتی (القصص) دا، پی پی ده گه یین، نابه ته کانی: (۱ - ۴۳)، نهو پینج قوناغی ماون له ژبانی مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ، ته نیا له سوورهدتی (القصص) دا، بهو شیوه به هاتوون، بویه هه لمانگرتوون، بۆ نهوهی و له وی توژیونوهی ته واویان له سه ره ده که یین و، نهو کاته ش به سه رهاتی مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ هاروونی برای عَلَيْهِ السَّلَامُ گه له که بیان و، فیرعهون و دارو دهسته که ی، دوا به سه رهات ده بی، که ته واوی ده که یین، له م ته فسیره دا، چونکه تیمه عاده همان وایه، ژبانی هه ره کام لهو پیغه مبه رانه ی که ناویان له قورئاندا هاتوه، جگه له موحه ممه د عَلَيْهِ السَّلَامُ بیست و چواره که ی دیکه، هه ره له ناده مه وه تا کو عیسا، هه ره کامیکیان شونیک تابه همان بۆ هه لیزاردوه، که لیکۆلینه وه ی تیرو ته سل و گشتگیر له باره ی ژبانی نهو پیغه مبه ره وه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، بکه یین: چه ند جار ان ناوی له قورئاندا هاتوهو، ره چه له کی چۆن بووه، چیی کردوه و چۆنی کردوهو، قوناغه کانی ژبانی و، هه لوئیسته کانی؟ هه ره کامیکیان له قه ده ره خوئی، بویه لیره دا به کورتیی به سه ره ژبانی مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ و پووبه پروو بوونه وه ی له گه ل فیرعهوندا، تیده په یین، له قه ده ره نهم نابه تانه، بایی نه وه نده ی چه مک و واتای نابه ته کان روون بکه یینه وه، نه گه رنا ورده کارییه کان له و دوو شونینه دا که

قومانن: نهوهی سوورهتی (الأعراف) که تپه‌ری و، نهوهی سوورهتی (القصص)، خوا پشٹیوان بیت باس ده‌کین.

﴿إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِ﴾ یاد بکهوه! کاتیک موسا عليه السلام به خیزانه‌کهی خوی گوت، (اهل) واته: هاوسه‌ری نینسان، به‌لام جاری وایه، وپرای هاوسه‌ر، مندال و کورپو کچیش ده‌گریتموه، بویه وشه‌ی (خیزان)م به‌کارهیناوه، کاتئ موسا عليه السلام به خیزانی خوی گوت، چونکه له هه‌ندی رپوايه تاندا هاتوه، که دوو کورپشی بوون، یاخود چند مندالیکیشی بوون، به‌لام نهوه له فورنندا، دیار نیه، ﴿إِنِّي مَأْسُتٌ نَارًا﴾ من ناگریکم به چاو نه‌نگاوتوه، واته: به شیویه‌کی په‌نهان بینوموه بوته هوی هوگریم و ناشناییم، بوته هوی نهوه که جورنک له هیمینیم بو دروست بن، ﴿سَأَتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبْرٍ﴾ به دلنیا‌یی به خیزایی هموالتیکتان لهو ناگرهوه بو دینم، واته: له لای نهو ناگرهوه هه‌والتان بو دینم، وا دیاره رییان لی ون بووهو شهو بووهو سه‌رامو سوله بووه، بو نهوه‌ی بزانشن رپیه‌که‌یان به کوئی دایه؟ وه‌ک تستانه‌بووه، شه‌قامه رنکا یان جاده‌ی قیرتاو هه‌بن، ﴿أَوَأَنتُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ﴾ یاخود نه‌گه‌ر هه‌والتیکشم ده‌ست نه‌کهوت، به لای که‌مهوه، بزوو‌تیک ناگرتان بو دینم، ﴿لَمَّا كَرِهَ لَكُمْ تَضَلُّوْا﴾ به‌لکو خوتانی پی گه‌رم بکه‌نهوه، له‌به‌ر نهوه‌ی وپرای نهوه‌ی رییان لی ون بووه، سه‌رامشیان بووه.

﴿فَلَمَّا جَاءَهَا نُورٌ أَنْ نُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا﴾ نجا کاتیک موسا عليه السلام چوو بو لای ناگره‌که، بانگ کرا، نایا بانگ‌کردنه‌که نیوه‌رۆکه‌کهی چی بوو؟ نه‌مه بوو: پیزداره، به‌رکه‌تداره، نهوه‌ی له تیو ناگره‌که‌دایه‌و، نه‌وه‌ش که له ده‌وری ناگره‌که‌یه، وا دیاره موسا چوته تیو ناگره‌که‌وه، هه‌لبه‌ته ناگر نه‌بووه و رپووناکی بووه، نهوه‌ی له ده‌وری ناگره‌که‌یه، ده‌گونجئ مه‌به‌ست پتی فریشته‌کان بن، یان نهو سه‌ر زه‌مینه‌و نهو خه‌لکه‌ بن که له‌سه‌ر نهو سه‌ر زه‌مینه‌و ژیاون، که ناوچه‌ی (شام) بووه، ﴿وَسُبْحٰنَ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ هه‌روه‌ها پاکیی بو خوای په‌روه‌ردگاری جیهانیان.

ننجا خوا ﷻ به کسر دواندی: ﴿يُنَوِّسُ إِلَيْهِ أَنَا اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾، نهی مووسا! ﷺ به دنیایی منم خوی زالی کارزان.

﴿وَأَلِيَّ عَصَاكَ﴾، گۆچانه که شت فری بد، هه لبه ته خوا ﷻ لیره دا به کورتی بومان ده گپرتیه وه، نه گه رنا له پیش نه وه وه، خوا شتی دیکه ی فرمووه، وه که له سووردی (طه) دا، ده فرموی: ﴿وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسَى﴾ (۱۷) قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَاهْتَمُّ بِهَا عَلَىٰ غَنِيٍّ وَلِيَّ فِيهَا مَتْرَابٌ أُخْرَىٰ (۱۸) به لام لیره دا بو تیمه ی کورت ده کاته وه، که پی فرمووه: من ده تکم به پیغمه به رو، موعجیزه ت پی ده دم، به کیک له موعجیزه کان گۆچانه که ته، فری بد، به لام لیره نه وه هه مووی کورت کراوه ته وه وه هاتوته سهر نه وه: که گۆچانه که ت فری بد، ﴿فَلَمَّا رَأَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌ﴾، کاتیک گۆچانه که ی بینی، بوو بووه به ماریک، هه لده به زیه وه، زور به خیرایی و وه ک تیره مار یان ماری بچووک، ﴿وَلِيَّ مَذْرَأٍ وَلَهُ يُعْقِبُ﴾، مووسا به پشت هه لکردنه وه، پشت تیکردنه وه رایکردو ناو پشی نه دایه وه، یاخود نه گه رایه وه، ﴿يُنَوِّسُ لَا تَخَفْ﴾، (خوا ﷻ فرمووی): نهی مووسا! ﷺ مه ترسن، ﴿إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَىٰ الْمُرْسَلُونَ﴾، به دنیایی ره وانه کراوان له لای من ناترسین، چونکه خوا ﷻ که سیک بکاته نوینه رو ره وانه کراوی خوی، به ته نکید دلی پر ده کات له دنیایی و هیمنیی و ناسایش و نابی ترسن، ههر شتیک ببینن.

﴿إِلَّا مَن ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلْ حَسَنًا بَعْدَ سُوءٍ فَإِنِّي غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾، مه گه نه وه ره وانه کراوانه، که سیکیان سته میک بکات، هه له یه ک بکات، دواپی به کسر نه وه سته م و خراپه به بگوری به چاکه، چاکه بیته شوتنی خراپه، به دنیایی من لیورده ی میهره بانم له گه لیدا، واته: هیچ کام له پیغمه به ران له لای من نابی ترسیان هه بی، مه گه ره کیکیان هه له یه ک و که م و کوریه کی هه بی و، نه ویش نه گه ره به کسر چاکه به ک له شوتن خراپه که دابنن، دیسان تیمه به ران به ری لیورده وه به به زه یی و میهره بانین.

نجا دواى نهوى نيشانه و موعجزه‌ي يه كه مى پى نيشاندا، موعجزه‌ي دووه مى پيشان ده‌دات، ده‌فه‌رموى: ﴿وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ﴾، ده‌ستت له يه‌خه‌ي كراسه كه ته‌وه بخه بن هه‌نگلته‌وه، له سووره‌ي (القصص)، له نايه‌ي ژماره (۳۲) دا، ده‌فه‌رموى: ﴿وَأَضْمُ يَدَكَ إِلَى جَنَاحِكَ مِنَ الرَّهْبِ﴾، له كاتى ترسدا، ده‌ستت بخه بن بالت، ﴿عَجَّجَ بَعْضَاءَ مِنْ عَيْرِ سُوْر﴾، به سپيه‌تئى و دره‌وشاوه‌يى دئته‌ده‌ر، بى نه‌وه‌ي نه‌خوش بئت، واته: وه‌نه‌بئ تووشى به‌له‌كئى، يان حاله‌تئى كه نه‌خوشئى و نارئكئى تووش بووبئت، ﴿فِي تَبَعِ أَيْدِي﴾، نه‌وه دوو نيشانه و موعجزه‌يه‌ت پئى ده‌ده‌ين، له نئو نو نيشاناندا، واته: هه‌وق ديكه‌شيان له‌گه‌لدا ده‌بن، ﴿إِلَى فَرْعُونَ وَقَوْمِهِ﴾، بچو بو لاي فيرعه‌ون و گه‌له‌كه‌ي، كه قئبئتئيه‌كانى ميسرن، ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَتِيحِينَ﴾، به دنئايئى نه‌وان كوومه‌ئئى لاده‌ر بوون، بوئه تو بچو به‌لكو به‌قسه‌ت بئنه‌وه سه‌ر رئى راست، له حوكمئى عه‌قل و زگماك و شه‌ريعه‌ت لايانداوه، بچو به‌لكو بيانگئريه‌وه بو سه‌ر راسته شه‌قام.

﴿فَلَمَّا جَاءَهُمْ آيَاتُنَا مَجْرَاءً﴾، نجا كاتئى نيشانه‌كانى تئمه‌يان، هاتنه‌لا، كه زور روون بوون، ياخود هو‌كارئى نه‌وه بوون خه‌لك رئيان پئى ببئئى، هه‌ق و ناهه‌قيان پئى ببئئى، هئنده روون و مايه‌ي هئدايه‌ت بوون، وه‌ك نيشانه‌كان خوئيان ببئئن.

﴿قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ﴾، گوئيان: نه‌مه جادوويه‌كئى روون و ناشكرايه، واته: جادوويه‌كئى زور روون و ناشكرايه، هه‌موو كه‌س ده‌زانئى جادوويه، ﴿وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا﴾، نكوولئيان لئكرد به زمان، به‌لام له دروونى خوئياندا، دنئابوون له نايه‌ته‌كان دنئابوون، كه نيشانه‌كان كه خوا نئان به مووساى عليه السلام داون، راستن، چونكه نه‌وانه له سه‌رووى ئاستئى مرؤفه‌وه‌ن، نه‌دى بوچئى نكوولئيان لئكردن، به‌هوئى سته‌م و خوئيه‌رزركردنه‌وه‌وه، چاويان له سته‌م و خو به‌رزركردنه‌وه‌وه و خو فه‌رزركردن بووه، بوئه ناماده نه‌بوون، دانئبئن به‌وه نيشانانه‌ي

مووسادا النَّجِيُّ، و ملکه چی شه ریعته تیک بن، که مووسا النَّجِيُّ هیناویه تی، نه و کاته نه و شه ریعته دهستی ده گرتن له ستم و خو فه رزکردن و خو سه پاندن.

﴿فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَنِيبَةُ الْمُفْسِدِينَ﴾، تنجا سه رنج بده! سه ره نجامی تیکده ران و خراپه کاران چۆن بوو! نه وه بوو دواي نه وه ی مووسا النَّجِيُّ به لگهی له سه ره ته واوکردن و بیانوو برآوی کردن، مووسا النَّجِيُّ پیش گه له که ی خو ی که وت تا کو ده ربازیان بکات به ده ریای سوورداو، ده ریایان بو شق بوو، فیرعه ون و سوپایه که ی که وتنه دوايان و، له و ده ریایه دا نغرو بوون و فه وتان.

مەسەلە گىرەنگە كان

مەسەلە يەكەم:

ناگادار كىرگەن دەھى مووسا **الطَّيْرُ** بۇ خىزىنى كە لە دوورەھە ناگىرىكى بەدى كىردەھە، دەھەھى بىچى لەوئىوھ ھەھەۋالئىكىان بۇ بىنى لە بارەھى رىگاكەھە، يان بزووتىكى ناگىرى بلىسەداريان بۇ بىنى، خۇيانى پى گەرم بگەنەھە:

خوا دەھەرموئى: ﴿إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا سَآتِيكُمْ مِنْهَا خَبِيرٌ أَوْ آتِيكُمْ بِشَاهِدٍ قَبِيرٍ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ﴾

شىكىردنەھى ئەم ئايەتە، لە چوار بىرگەدا:

۱- ﴿إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا﴾، ياد بگەھە! كاتىك مووسا **الطَّيْرُ** بە خىزىنى گوت، من ناگىرىكىم بەدى كىردەھە ھۆكارى ھۆگىرىمە، تەنيا (مەھمەد الظاهر بن عاشور) لە (التحرير والتنوير) دا^(۱) دەئى: (أهله: زَوْجُهُ وَأَبْنَانُ صَغِيرَانِ)، خىزىنى: ژنەكەھى و دوو كورى گچكەھى، كە لە پەھىمانى كۆن ۋە رىگرتوھ و، تىبىنىم كىردەھە (مەھمەد الظاهر بن عاشور) زۆر پىشت بە پەھىمانى كۆن دەھەستى! بە زۆرىش قسەكانى ۋەك راستىيەكى سەھلىتراو دىئى، كە بىگومان لەوھەدا نەپىكاۋە.

لە سوورەتى (القصص) دا دەھەرموئى: (أَمْكُثُوا)، بوھستى، بەھملاولادا مەھرۇن، شوئىتىكى بۇ دىارىكىردون، ئەگەرنە بەھ شەھە چۆن بىاندۆزىتەھە، (آنَسْتُ)، يانى: لە دوورەھە بىنىومە، ياخود ناگىرىكىم بەھر چاۋ كەوتوھ، بوئە ھۆى ئولفەت و چۆرىك لە ھىمنىى و ئۆخۇن بۇم.

۲) - ﴿سَاتِيكُمْ مِنْهَا حَبْرٌ﴾، به زوویی ههوالیکتان له لای نهو ناگرهوه بو دینم، له سوورهقی (القصص)، ثابتهقی ژماره (۲۹) دا، دهفهرموئی: ﴿لَعَلَّيْـآَاتِيكُمْ مِنْهَا حَبْرٌ﴾، به لکو له لای نهو ناگرهوه ههوالیکتان بو بینم، به لام لیردهدا دهفهرموئی: ﴿سَاتِيكُمْ﴾، به جهزمیی و مسوگرهیی دهیلن.

خواهنی (التفسیر الکبیر)^(۱)، لیردهدا تیشکالیک که هه لدهستن، ده به ووی لایبه ری، ده لئن: بوچی له سوورهقی (القصص) دا، دهفهرموئی: ﴿لَعَلَّيْـآَاتِيكُمْ مِنْهَا حَبْرٌ﴾، ئومید وایه، به لام لیردهدا، به جهزمیی ده لئن: (ساتیکم) ههوالیکتان بو دینم؟! وه لمه که هی نه وهیه، ده لئن: (قَدْ يَقُولُ الرَّاجِي إِذَا قَوِيَ رَجَاؤُهُ سَأَفْعَلُ كَذَا مَعَ تَجْوِيْزِهِ الْغَيْبَةِ)، واته: بابای ئومیده وار نه گهر ئومیده که هی زور بی، ده لئن: واده که م، له که ل نه وهشدا نه گهری ههیه، له و شتهشدا نه بیکن و شته که شی بو نهیه ته دی.

به لام ینم وایه وه لامیکی باشر له وه ههیه، نه ویش نه وهیه که: مووسا عليه السلام سه ره تا فهرموویه قی: ﴿لَعَلَّيْـآَاتِيكُمْ مِنْهَا حَبْرٌ﴾ ئومیدم وایه بجم ههوالیک بینم، دواپی ئومیده که هی به هیزتر بووه، نه وهشی فهرمووه: ﴿سَاتِيكُمْ مِنْهَا حَبْرٌ﴾ به دلنیاپی ههوالیکتان هه ر بو دینم، واته: ده گونجی هه ردوو قسه که ی کردبن خوای په روه ردگار له سوورهقی (النمل) دا، به کیکیان گپراوه ته وه، له سوورهقی (القصص) دا نه وی دیکه یان گپراوه ته وه.

ئنجنا نه وه بو گه لیک شوینی دیکه ی فورنایش هه ر وایه، که خوا عليه السلام جاری وایه شتیک له به کیک له ینغمه به ران ده گپریته وه، یان له گه له که یان، به سی جور ده یگپریته وه، نه و ینغمه به رانه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، که قسه یان له گه ل نه و خه لکه دا کردوه، چ ده ستر ویشتوو خو به زلگره کان، چ خه لکه که به گشتیی که قسه یان له گه ل ینغمه به ران دا کردوه، مه رج نیه هه ر به ک قسه بو بی، بویه خوا عليه السلام له سووره تیک دا به کیکیان دینن و، له وی دیکه دا به کیکیان دینن و، له و دیکه به کیکیی دیکه یان دینن.

۳- ﴿أَوْ آتَيْكُم بِشِهَابٍ قَبَسٍ﴾، یان بزوووتیکی وەرگیراو لەو ناگرهتان بۆ دینم، (شِهَاب) بریتیه له دارێک، یه کێک له سه ره کانی ناگری پێوه بێ، ئەوی دیکهش ناگری پێوه نه بێ و به دەست بگیرێ، به کوردی بزوووتی پێ ده لێن، هه نندیکیش گوتوو یانه: (شِهَاب: الْجَمْرُ الْمُشْتَعِل)، پشکۆیه کی داگیرساو، که به ته نکید پشکۆ ناگری و ده بێ سه رێکی دار بیته.

۴- ﴿لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ﴾، به لکو خۆتان گهرم بکه نه وه، خوا ﷻ لێره دا زۆر به کورتیی و پوختیی ده یفه رموی، هه لبه ته له شوینه کانی دیکهش هه ر ئاوا هاتوه، به لām تیمه ده توانین نه نجامگیری بکه یین، که موسا ﷺ و خیزانی دوو گرفتیان هه بوون:

یه که م: رِیَان لَی تَیْکَچووه.

دووهم: سه رماشیان بووه.

به لکه مان چیه؟

یه که م: به لکه مان نه وه به که ده فه رموی: ﴿سَأَتِیْکُمْ مِّنْهَا بِخَبْرٍ﴾، یان ده فه رموی: ﴿لَعَلَّ آتَیْکُمْ مِّنْهَا بِخَبْرٍ﴾، به لکو هه وایکتان له لای ئەو ناگره وه بۆ دینم، هه وایی چیان بۆ دینن؟ دیاره رِیَان لَی و ن بووه و، هه وایی رِیه که یان بۆ دینن.

دووهم: که ده فه رموی: ﴿لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ﴾، ای (تَسْتَفِئُونَ)، به لکو خۆتان پێ گهرم بکه نه وه، دیاره سه رمایان بووه، که واته: خوا ﷻ نه یفه رموه رِیَان لَی تَیْکَچووه و سه رماشیان بووه، زستان بووه و ئاوا بووه، به لکو دوو وشه ی به کاره یان، یه کسه ر عاقل تیده گات، که هه وایه که بۆیه دینن، له به ر نه وه ی رِیَان لَی تَیْکَچووه به رِیَان نه زانیوه، بزوووته کهش بۆیه دینن، تاکو خۆیان پێ گهرم بکه نه وه، دیاره سه رمایان بووه.

مهسه لهی دووه م:

چوونی مووسا عليه السلام بۆ نه و شوینه که پی و ابووه ناگری لینه و، بانگکرا نی له لایهن خواوه عليه السلام، نجا کرانی به پتغمه بهرو، پتشاندانی هه ر کام له گۆچانه که ی که ده بیته ماریکی گه وری جووله خیرا، ههروه ها دهستی که دوی خستیه بن قوئی له پی یه خه یه وه، سپی و دره و شاه و پرشنگدار ده بی، پاشان ناردنی به نو به لگه و نیشانه وه (له تیواندا گۆچانه که ی و دهستی) بۆ لای فیرعه ون و گه له که ی، تا کو په یامی خویان پی رابگه یه نی:

خوادده فرموی: ﴿ فَلَمَّا جَاءَهَا نُورِي أَنْ يُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا وَسَبَّحَنَ اللَّهُ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٨﴾ يَمْسِي إِتْمُرًا أَنَا اللَّهُ الْمَرِيضُ الْحَكِيمُ ﴿٩﴾ وَأَلَيْ عَصَاكَ فَلَمَّا رَأَاهَا تَهْتَرُ كَأَنَّمَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَمْسِي لَّا تَخْفَ إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَى الْمُرْسَلُونَ ﴿١٠﴾ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَلْ حُسْنًا بَعْدَ سُوءٍ فَإِنِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١﴾ وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخَرِّجْ يَضَاءً مِّنْ غَيْرِ سُوءٍ فِي تَبَعِ أَيْدِي إِلَى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ إِتْمُرًا كَأَنَّهُمْ قَوْمًا يَّسِفُونَ ﴿١٢﴾ ۞

شیکردنهوی ئەم، ئایه تانه، له شازده برگه دا:

(١) - ﴿ فَلَمَّا جَاءَهَا ﴾، کاتی که چوو بۆ لای، واته: چوو بۆ لای ناگره که، نجا له وانه یه یه کیک بلن: ناگر نه بووه و روونایی بووه! ده ئین: له خه یال و گومانی مووسادا عليه السلام ناگر بووه، چوو بۆ لای نه وه که پی و ابووه ناگره.

(٢) - ﴿ نُورِي أَنْ يُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا ﴾، بانگکرا که پتنداری که سیک که له ناگره که دایه و، که سیک که له ده وریه ق. (نودی) بانگکرا! به بکه ر نادیار هاتوه، که به دنیایی له لایهن خواوه عليه السلام بانگکراوه، وه که له شوینی دیکه دا ده فرموی: ﴿ إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَالْخَلْعُ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٢﴾ ۞ طه، که واته: خوا عليه السلام له و دۆله پاکه دا که ناوی (طوی) بووه، بانگی کردوه (بانگکرا) که پتندارو به ره که تدار بی نه وه ی

کہ لہ نَبُو ناکرہ کہ دایہو، نہوہش کہ لہ دہوریہتی، نہوہی لہ نَبُو ناکرہ کہ دایہ بہ پتی گوماں مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ یان دہیبینی ناگریش بووہ، بہ لَام ناگری سووتینہ نہ بووہ، یان لہ شیوہی ناگر دابووہ، بہ لَام گرم نہ بووہو سووتینہ نہ بووہ، مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ چوتہ نَبُو و واپتدہ چن پانتایہ کی داگرتبن، (وَمَنْ حَوْلَهَا)، نہوہی کہ لہ دہوری ناکرہ کہ شہ، نہوہی لہ نَبُو ناکرہ کہ دایہ، زوربہی زانایان دہلین: مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ بووہ چوتہ نَبُو، نہوہی لہ دہوری ناکرہ کہ یہ جبریل بووہ، یاخود نہوہی لہ نَبُو ناکرہ کہ دایہ مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ بووہو، نہوہی لہ دہوری ناکرہ کہ بووہ، نہو خہ لکہ بوون کہ لہو ناوچہ یہ نیستہ جن بوون، یان خوا عَلَيْهِ السَّلَامُ بہ گشتیی فرموویہتی، بہرہ کہ تدارو پتدارہ نہوہی لہ نَبُو نہو ناکرہ دایہو، نہوہی لہ دہوریشہتی کہ فریشہ کانن و مروّفہ کانن و جیننی بروادارن، ہہر کہ سیکن، نہو شوئہ ہہ مووی، چہ قہ کہی و دہوروبہرہ کہی پتدارو بہرہ کہ تدارہ.

۳- ﴿وَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾، پاکیی بو خوی پەرورہدگاری جہانیان، جارانی دیکہش گوتوومانہ: (سُبْحَانَ اللَّهِ)، یانی: (سَبِّحِ اللَّهَ تَسْبِيحًا، أَوْ أَسْبِحِ اللَّهَ تَسْبِيحًا)، خوا بہ پاک بگرہ بہ پاک کرتن، یان من خوا بہ پاک دہ گرم بہ پاک کرتنی تہواو، یانی: (تَزِيهِ اللَّهَ تَزِيهًا عَنْ كُلِّ مَا لَا يَلِيْقُ بِهِ، مِثْلُ: الْعُلُولِ فِي مَكَانٍ مَا)، خوا بہ پاک بگرہ، لہ ہہر شتیک کہ شایستہی نیہ، وہک نہوہ کہ لہ شوئنیکی دیاریبکراودا بن.

۴- ﴿يَمْسُحُ بِإِذْنِهِ أَنَا اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾، نہی مووسا! بہ دنیایی من خوی زالی کارزانم، (إِنَّهُ)، نہو (ہی سہر (إِنَّ)، رانوی حال (ضَمِيرُ الشَّانِ) ی پن دہ گوترتی و بو تہنکیدہ، کہ دہ فرمووی: ﴿إِنَّهُ أَنَا اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾، واتہ: گرنکیی بہ دوژمنہ کانت مہدہ، من زالم و کاروباریشت لیزانانہ و کاربہ جینیانہ بو رادہ پہرینم، نہو پہ یامہی کہ پتدا دہ نیرم و نہو کاری کہ پیت دہ سپیرم، زور متمانہ داربہ بہ پەرورہدگاری خوت، ہہم بالآ دہستہو، ہہم کارزان و کاربہ جیشہ.

۵- ﴿وَأَنَّى عَصَاكَ﴾، گوچانہ کہشت فریڈہ، واتہ: پیمان گوت، گوچانہ کہت فری بدہ، بہ لَام نہوہ پتچراوہ تہوہ بو کورتکردنہوہ.

٦- ﴿فَلَمَّا رَأَاهَا تَهْتَرُ كَأَنَّهُا جَانٌّ﴾، خوا ۱۰۰:۱۰۰ نہ وہی کورت کردو تہوہ: (گؤچانہ کہی فریداو بوو بہ ماریکی گہورہ) نجا کاتیک بینی وہک تیرہ مار، یان وہک ماریکی گچکہ ہہ لہ زو دابہز دہکات و، جوولہی خیرا دہکات، وشہی (جان): واتہ: ماری گچکہ، کہ بہ (جان) کؤدہ کرتی تہوہ، وہک لہم فہرموودہ ہاتوہ: ﴿قَالَ أَبُو لُبَابَةَ الْأَنْصَارِيُّ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ قَتْلِ الْجِنِّانِ الَّتِي تَكُونُ فِي الْبُيُوتِ﴾ (أخرجه البخاري: ٣٣١٢، ومسلم: ٢٣٣٣)، واتہ: نہ بوو لو بابہی نہ نصاری خوا لئی رازیبت دہلن: لہ پیغہ مہبری خوا ۱۰۰:۱۰۰ بیست، قہدہ غہی کردوہ کہ مارہ خانہ کیہہ کان لہ مالاندا بکوڑین.

ہہ روہا (جان)، یان بابی جیننہ (نیلیس)، یان کؤی جیننہ.

کہ دہ فہرموی: ﴿فَلَمَّا رَأَاهَا تَهْتَرُ كَأَنَّهُا جَانٌّ﴾، (تہتُر): لہ (ہُر) وہہ ہاتوہ، (ہُتِرَاز) یش (فُتِعَالَ) ہ، (ہتیراز) واتہ: (إِضْطِرَاب) واتہ: جوولہ جوول و، ہہ لہ زو دابہز، وشہی (ہُر) یش بہ مانای بہرز بوونہ وہ دئی، ہہ نندیک لہ زانایانیش گوتوویانہ: (الجان: ذَكَرَ الْعَيَات) تیرہ مارہ، موسا گؤچانہ کہی بینی لہ قہبہ ییدا وہک (لُعبان) بوو، ماریکی گہورہ، حہزیاو تہڑدیاہا، بہ لأم لہ خیرایی جوولہ دا، وہک تیرہ مارو بہ چکہ مار بوو، کہ نہ وہی بینی ترساو پشتی تیکردو رؤیشت، دوورکہ وتہ وہو ناوریشتی نہ دایہ وہ، یا خود نہ گہ رایہ وہ.

٧- ﴿وَلَيْ مُدِيرًا وَلَا رِعْقَبَ﴾، پرووی وہر گپراو بہ پشت تیکردنہ وہ، ناوریشتی نہ دایہ وہ، یا خود نہ گہ رایہ وہ.

٨- ﴿يَمْسُقِي لَا تَحْفَ﴾، واتہ: (خوا فہرمووی): نہی موسا العلي، مہ ترستی.

٩- ﴿إِنِّي لَا عَافُ لَدَى الْمُرْسَلُونَ﴾، بہ دلنایی پیغہ مہبران لہ نيزیک منہوہ ناترسین، پیغہ مہبران لہ لای من ناترسین، واتہ: لہ کاتیکدا کارنکیان پت دہ سپترم، نابن ہیچ ترس و بیمکیان ہہ بن، چونکہ (لَدِي: أَي فِي حَضْرَتِي، أَي: حِينَ تَلْقَى رِسَالَتِي)، کاتیک لہ لای من تامادہ دہ بن، کاتیک پہ یامی من ودردہ گرن، یا خود من تہر کتیکان پت دہ سپترم، نابن ترسیان ہہ بن.

۱۰- ﴿إِلَّا مَنْ ظَلَمَ﴾، مه گهر به کتیکیان ستمیک بکات.

۱۱- ﴿قُرْبًا بَدَلًا حَسَنًا بَعْدَ سُوءٍ﴾، دوا بیش به کسه ر چاکه له شوینی خرابه بکات، چاکه بیتته شوین خرابه.

۱۲- ﴿فَإِنِّي عُفُورٌ رَجِيمٌ﴾، نهو کاتهش من لیبوردی به بهزی میهره بانم، نه مه نه گهر (مَنْ ظَلَمَ) مه بهست پیتی پیغه مبه ران بی، نه وه به هه لواردی په بوهست (الإِسْتِثْنَاءُ الْمُتَّصِلُ) داده نری، به لام نایا مه بهست له سته می پیغه مبه ران چیه؟! دوو واتایان بۆ لیک داونه وه:

به کهم: واته پیتش پیغه مبه رابه تیی، دووه م: نه خیر هه ر له سه رده می پیغه مبه رابه تیبدا، به لام به و واتایه که: (حَسَنَاتِ الْأَبْرَارِ سَيِّئَاتِ الْمُقْرَبِينَ)، واته: نه وه له قه دهر پیغه مبه ران به سته م له قه لهم ددری، نه گه رنا بۆ جکه له پیغه مبه ران به سته م و گوناح له قه لهم نادری، چونکه جاری وا هه به چاکه ی چاکان، بۆ زور له خوا نیزیکان، به خرابه له قه لهم ددری، بۆ وتنه: نه گهر که سیک ته نیا به نویره فه رزه کان و رۆژووه فه رزه کان، نیکتیا بکات، بۆ که سیک که ناسته که ی نزم بی، چاکه، به لام بۆ که سیک ناسته که ی به رز بیت، ته نیا فه رزه کان بکات و سونه ته کان نه کات خرابه، بۆ به خرابه داده نری، وه ک پیغه مبه ر فه رموویه تی: (نِعْمَ الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ لَوْ كَانَ يُضِلُّ مِنَ اللَّيْلِ!)، واته: عه بدوللای کوری عومه ر پیاوی زورباشه نه گهر شه ونویره بکات.

لیره دا مه بهست نه وه بووه، که مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ دلای نارام بیتته وه، نه گهر گریمان که م و کوریه کیشی بی، له کاتی هه لچوو نیکدا، وه ک کاتیک که تووره بووه، ریشی هاروونی برای گرتوه و قزی سه ری گرتوه و، له وحه کانی فریداون، خوا ده فه رموی: دوا ی نه و تووره یی و هه لچوونه، نه گهر قسه به کی هه له و په فتاریکی هه له ت لای بپشکو تته وه، به لام دوا یی بکه رییه وه و به چاک بیکو ری، من لیبوردی به به زدییم، وه ک خوا عَلَيْهِ السَّلَامُ له سووره تی (الأعراف) دا، ده فه رموی:

﴿وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَيْفًا قَالَ يَبَسًا خَلَقْتُمُونِي مِنْ بُعْدِي ۗ أَعْمَلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ وَأَلْقَى الْأَلْوَابَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ ۗ قَالَ ابْنَ أُمَّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضَعُّوْنِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي فَلَا تُشْمِتْ بِيَ الْأَعْدَاءَ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١٥٠﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِإِخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٥١﴾﴾

مانای وایه موسا علیه السلام داوای لیبوردنی له خوا تعالی کردوه، بۆ نهوه که سه رو ریخی هاروونی برای تیکباهه لداوه و له وحه کانی فریداون، به توو په یی، له سه رو خوا تعالی توو په بووه، بویه خوی په روه ردگار لئی نه گرتوه.

به لَم نهو رایه ی ده لَن: پش پتغهمبه رایه تی، پیم راست نیه، چونکه خوا تعالی ده فهرموی: ﴿إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَى الْمُرْسَلُونَ﴾، واته: نه وانه لهو حاله ته دا که پتغهمبه رو ره وانه کراون، له لای من ناترسین، کاتیک من نه رکیکیان پی ده سپیرم.

نجنا نهوش که وا بزانی پتغهمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، هیچ شتیکیان نه کردوه، داوای لیبوردنی بۆ له خوا تعالی بکه ن، نهوه هه له به، چونکه پتغهمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، زور جارن داوای لیبوردنیان له خوا تعالی کردوه، بۆ همونه:

١- له سوو په تی (الأعراف) دا، ده فهرموی: ﴿رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِإِخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٥١﴾﴾

٢- له سوو په تی (القصص) دا، موسا علیه السلام، هه رچه نده پش پتغهمبه رایه تییه، کابرای قیبتی ده کوژی دوابی ده لَن: ﴿قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ ۗ إِنَّهُ هُوَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٧﴾﴾

٣- هه روه ها ناده م علیه السلام و هاوسه ره که ی گوتوو یانه: ﴿قَالَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَنَا تَغْفِيرٌ لَنَا وَرَحْمَةٌ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾﴾ الأعراف.

(۴) - ههروهه نوح عليه السلام: ﴿قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَسِرِينَ﴾ (۱۷) هود.

ههروهه پتغه مبه رانی دیکه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، داوای لیبوردنیان له خوا کردوه، چونکه گرنکه تیمه بزاین، که گونا هکردنی پتغه مبه ران، وه ک گونا هی خه لکی دیکه نیه، نه وان نه گهر نیجتههاد و کوششیکیان کردبن و له بوچوووتیکدا نه یانیتکابن، پیمان گوناح بووهو داوای لیبوردنیان له خوا کردوه، ههروهه له کاتی هه لچوووتیکدا، قسه به کی که م و زیادیان کردبن، با بو خه لکی دیکه به گونا هیش له قه له م نه درن، نه وان بو خویمان به گونا هیان له قه له م داوه.

ننجا له راستیدا نینسان تا کو زیاتر له خوا نیزیک بن و، پله و پایه و مه قامی به رزو بن وینه ی خوا عليه السلام، زیاتر ده رک بکات و پتی ناشنا بن، خو ی پتی که مته ر خه مته ر، نه ک هه ر له سه ر گونا هه کانی، به لکو له سه ر چاکه کانی شی داوای لیبوردن له خوا ده کات، وه ک پتغه مبه ری خاتهم هه ر کاتیک سلای له نویره فهرزه کاند اداوه ته وه، سی جار ان فرمو یه تی: (أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ، أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ، أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ) (۱)، سی جار ان داوای لیبوردنی له خوا کردوه، واته: من داوای لیبوردن له خوا ده که م، که نه و تاعه ت و نویره ی نه نجامم دا، شایسته ی خوا نیه، به لام من هه ر نه وه نده م له توانا دایه، ههروهه سوره تی (النصر): ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ (۱) وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا (۲) فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا (۳)﴾، له مه قامیکدا که مه ککه نازاد ده که ن، خوا عليه السلام پتی ده فهرمو ی: داوای لیبوردن له خوا بکه و، ستایشی بکه و، به پاکیی بگهرو، داوای لیبوردنی لی بکه، خوا زور توبه وه رگه ر.

(۱۳) - ﴿وَأَدْخِلْ يُدْكَ فِي جَبِّكَ﴾، ده ست له یه خه که ته وه، بخه بن بالئ.

۱۴- ﴿تَخْرُجُ بَيْضَاءَ مِنْ عَيْرٍ سُوءٍ﴾ به سپیبه تی، بئ نه وهی نه خوشیی هه بئ، دئته ده ری، هه لئه ته له هه موو شوئنه کان دا ده فه رموی: (بَيْضَاءُ)، به سپیبه تی، به لام من یتیم وایه، نهو سپیبه تیبه، هه ر نه وه نه بووه، سپیبه کی وه ک کاغه ز، بئ، چونکه ده فه رموی: ﴿هِيَ بَيْضَاءٌ لِلنَّظِيرِ﴾ الشعراء، سپیبه بو ته ماشا کاران، که واته: به شیوه ک بووه خه لک به سه رسورمانه وه بئنه تماشای بکه ن، دیاره سپیبه تیبه که ی وابووه دره وشاوه ته وه و وه ک بلاجکتوریک شه وقی داوه.

۱۵- ﴿فِي تِسْعٍ آيَاتٍ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ﴾ له نئو نو نیشاناندا (نهو دوو نیشانه به شت با هه بئ) بچو لای فیرعه ون و خه لکه که ی واته: نهو دووه و هه وقی دیکه ش، زانایان له باردی نهو نو نیشانانوه، زور قسه یان کردوون و له ته فسیری سوورتهی (الأعراف) دا، لهو باره وه به ته فصیل قسه م کردوه.

(الفیروز آبادی): گو توو به ی: نو نیشانه کان، نه مانه ن: (عَصَا، سَقَّةٌ، بَحْرٌ، جَرَادٌ، وَقُمَّلٌ، يَدٌ، وَدَمٌ، بَعْدَ الضَّفَادِ، طُوفَانٌ)، گۆچان و، سالی گرانیه کان و، دریا له ت بوونه که و، کولله و، نه سپ و ده سته و، خوین، دوا ی بوقه کانیش، تو فان،

خوا ده فه رموی: ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالْدَّمَ﴾ الأعراف، نه وه پئنج، پئشیش باسی دووان ده کات: ﴿وَلَقَدْ أَخَذْنَا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقَصْنَا مِنَ الشَّجَرِ﴾ الأعراف، نجا ده سته و گۆچانه که شی، نه وه نو.

هه ندیکش ده لئین: دریا له ت بوونه که و، کانیه و سه رچاوه بو دره قولیینان له ده شتی سینادا، که مووسا علییه به گۆچانه که ی له شاخه که یدا، لهو باره وه را جیایی له نئو زانایاندا هه یه، ﴿إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ﴾، به ره و لای فیرعه ون و که له که ی، که خه لکی میسر بوون، قیبتیه کان.

۱۶- ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ﴾، به دلنایی نه وان کومه لئیک لادهر بوون، لادهر بوون له زگماک و عه قل و شه رع.

مهسه لهی سته م و کو تایی:

دوای نه وهی نیشانه رۆشنه کانی خوایان بو هاتن (فیرعه ون و گه له که هی)،
گوتیان: نه وه جادوویه و، هه رچه نده دنیا بوون له راستیان (به دل و ده روون)،
به لام به زار نکوو ییان لیکردن، به هۆی سته م و خو به رزکردنه وه وه:

خو ﴿١٣﴾ ده فه رموی: ﴿فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ﴾ ﴿١٣﴾
﴿وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ﴾ ﴿١٤﴾ ﴿١٤﴾

شیکردنه وهی ئەم دوو ئایه ته، له پینچ برگه دا:

١- ﴿فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً﴾، تنجا کاتیک نیشانه رۆشنه کاغمانیان بو هاتن، نه وه
هه مووی پینچا وه ته وه، که مووسا ﴿الطَّيْرَةَ﴾ چوو وه وه بو میسر و، داوای له خوای پهروه ردگار
کرد: هاروونی پێ به خشی وه ک پیغه مبه ر، وه ک خو ده فه رموی: ﴿وَأَذْكَرَ فِي الْكُتُبِ
مُوسَىٰ إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا﴾ ﴿١١﴾ ﴿١١﴾ ﴿وَنَدْبَتُهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَوَرَّتُهُ
حِجَابًا﴾ ﴿٥٢﴾ ﴿٥٢﴾ ﴿مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا﴾ ﴿٥٣﴾ ﴿٥٣﴾ مریم، ههروه ها له کتیب دا یادی
مووسا بکه، که بو خوا ساغ و په کلا بووه و روانه کراوو پیغه مبه ر بوو، له ته نیشتی
راستی طوو پیره وه بانگمان کردو به دواندی په نهانه وه نیزیکیمان خسته وه، هاروونی
برایشمان له به زهیی خو مانه وه به پیغه مبه ر پێ به خشی. (که له گه لی بێ وه ک وه زیرو
پالپشت) لێ ده دا نه وه هه مووی پینچا وه ته وه و، په کسه ر ده فه رموی: ﴿فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ
آيَاتُنَا مُبْصِرَةً﴾، کاتیک نیشانه کانی ئیمه یان پیتینه رانه، یاخود: زۆر رۆشانه، بو هاتن.

عه لی کوپی حوسه یین و فه تاده وشه ی (مُبْصِرَةً) یان خویندۆ ته وه: به (مُبْصِرَةً)،
واته: رۆشنکراوه، یانی: (إِسْمُ الْمَفْعُولِ)، تنجا گوتوو یانه: وه ک: (مُجَبَّنَةٌ وَمُخَلَّلَةٌ) وایه،
(مُبْصِرَةً، أَيْ مَكَانَ الْإِنْبَارِ، أَوْ تَبْصِيرِ)، شوینی به رچاو روونکه ره وه بوون، به رچاو
روونکه ره وه بوون، وه ک ده لی: (الْوَلَدُ مُجَبَّنَةٌ مُخَلَّلَةٌ)، مندال ئینسان ترسنۆک
ده کات و چروو کیشی ده کات.

(۲) ﴿ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴾، گوئیان نه وه جادوویه کی ناشکرایه.

(۳) ﴿ وَحَدِّثُوا بِهَا وَأَسْتَقِنْتَهَا أَنْفُسَهُمْ ﴾، واته: نکوولیان له نایه ته کان کرد، له دهروویشیان دالیان دنلیابوون، (الجُحُودُ: الإنکَارُ بِاللِّسَانِ)، (جحد): بریتیه له نکوولییکردن به زمان، یانی: به زمان دانیان پتدا نه هیتان.

﴿ وَأَسْتَقِنْتَهَا أَنْفُسَهُمْ ﴾، به لأم له دهرووئی خویندا، لیان دنلیا بوون، (الإستیقَانُ: أُبْلِغَ مِنَ الإِيقَانِ، لَأَنَّ زِيَادَةَ الْمُبْتَدِ عَلَى زِيَادَةِ الْمَعْنَى)، (إِسْتِيقَانٌ) که (س) و (ت) خراونه سهر (إِيقَانُ)، زنده رۆیی زیاتری تیدایه له (إِيقَان) چونکه زوری پیتان، به هیزی واتا ده گیه نی. یانی: ته واو دنلیا بوون، له دلی خویندا که نهو نیشانانه، له سهرووی ناستی توانای به شه ره کانن و موعجزهن و خوا ﷺ به موسا ﷺ ی داون، به لأم به زمان نکوولییان لیکردن.

(۴) ﴿ ظَلَمًا وَعُلُوًّا ﴾، به هوئی سته م و خو به رزکردنه وه وه، (ظلم) یانی: سنوروشکینیی و سنوربه زینیی، به تایهت مافی نه وانی دیکه پیشیل بکه ی، (عُلُوٌّ) یوش واته: خو به رزکردنه وه و خو به گوره زانین، له بهر نه وه ی نه گهر بروایان به موسا ﷺ به نایه ته کانن کردبایه و، پابه ندبان به شه ریعته که یه وه، نهو شه ریعته ری زولمّ ده گری و، ری له خو به رزکردنه وه و خو سه پاندن، ده گری، هه موو نهو تاغوتانه ی له سهر ناستی رژی مه عملانیه کانن ناوچه که و، له سهر ناستی حیزبه عملانیه کان، که دانووایان له گه لّ نیسلامدا ناکوئی، به هانه ده گرن به فلان لایه نی نیسلامی و فیسار لایه نی نیسلامی، باشه وهره بو خو ت نیسلام پیاده بکه، چیدیکه وه ک بانگه شه ی خراب و ناو به دکردن مه لّ: فلان لایه نی نیسلامی تیروریسته، هه لّ به ته تیمه قسه مان له سهر نهو لایه نه په رگریو تپه رپنه رانه ی وه ک داعش و نه وانی پیش وان و نه وانه ی دوا ی وان نیه، تیمه ده لّین: ته وژی نیسلامی هاوسه نگ و شه رپردو که ده یه وی مسولمانان نیسلام پیاده بکه ن له ژبانی خویندا، له ژبانی تاکیی، خیزانی، کومه لایه تی، سیاسیان دا، نه گهر تو نهو به تپه رپنه رو به خراب ده زانی، نه گهر راست ده که ی، وهره نیسلام پیاده بکه، شه ربعته بکه سه رچاوه ی یاساکانت، واز له زولم و

قۆرخکاری بێنه، واز له گەندەلێی بێنه، وەرە دادگەریی بچەسپێنه، بۆ ئەوەی ئیسلامیەکان بیانووێان نەمێنێ، بۆین: گەندەلێی و قۆرخکاری و ستەمکاری، هەیه، ئنجا ئەو بە نسیبەت هەرئەمەوێ عێراقەوێ و لاتانی ناوچەکەوێ، بەگشتی قسە لە جیهانی ئیسلامی دەکەم، واتە: ئەوانەى که ئیددیعیای مسوڵمانەتیی دەکەن و لایەنە ئیسلامییەکان و تەوژمە ئیسلامییەکان تۆمەتبار دەکەن، با بۆ خۆیان بێن ئەوەی لایەن و تەوژمی ئیسلامی دەیلێن، پیادەى بکەن، ئەگەر راست دەکەن، بروایان بە ئیسلام هەیه.

٥- ﴿فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ﴾، سەرنج بدە! سەرەنجامی تیکدەران چۆن بوو.

كَيْفَ، یان: مەبەست پێی پرسیارکردن نیه، بەلكو مەبەست پێی سەرنج دان و پامانه، یان: مەبەست پێی پرسیارکردن سەرسوپمانانەیه، واتە: سەرت سورمیتێ لەو سەرەنجامە شوومەى، كە بە مل فیرعەون و دارودەستەكەى و گەلە سەرکەشەكەى داھات، كە ئەو بوو لە دەریای سووردا نغرۆ بوون و خنكان و، بێ قرە بوون و دوابراو بوون!

خوا بە لوتف و كەردەمى خۆى یارمەتییان بدات، بە دواى رێبازو رێ و شویتى پێغەمبەران دا (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ وَالسَّلَامُ)، بچین و، خوا لەو سیفەتانە بە دوورمان بكات، كە لە ناحەز و دوژمنانى پێغەمبەران دا هەبوون.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ دەرسي سڀيه ❖

بیتاسه ی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان لە سی (۳۰) نایەت، پێک دێ، نایەتەکانی: (۱۵ - ۴۴)، هەموویشی تەرخانکراوە بۆ گێرانەوهی گۆشەیهک لە بەسەرھاتی سولهیمان عليه السلام و ناماژەیهکی کورتیش بە داوودی باپ عليه السلام، کە داوودو سولهیمان باب و کۆر بوون، و پێرای ئەوهی کە پێغەمبەر بوون، لە هەمان کاتیشدا حوکمرانیش بوون، بەسەرھاتەکی سولهیمانیش عليه السلام باسی سەفەرێکیەتی بەسەر جەم سوپایەکیەوه، لە مەرووف و، جەند، بآئندەو، تێپەر بوونیان بە لای شارە مێروولەیهک دا، یان دۆتیکدا کە بە (وادی الثمل)، ناسراوە.

پاشان پرسینی سولهیمان دواي ئەوهی بآئندەکانی بەسەرکردنەوه: نایا هودھود (کە لە کوردەواریی دا پێی دەتین: پەپوو سولهیمانە) لە کوێیە؟ ئنجا هەوآلدانی هودھود بە سولهیمان لە باردی شاژنی سەبەئەوهو، دوايی نامە ناردنی سولهیمان بۆی و، راویژکردنی شاژن بە بریار بە دەستان و قسە پۆشتووانی ولاتەکە، لە کۆرۆ مەجلیسە تاییەتیەکیدا، نامادەیی دەبرینی قسە پۆشتوووان بۆ هەر بەردەنگار بوونەوهیەک و، سەرەنجام بریار هاتنە سەر ئەوهی، دیاریی بنێری بۆ سولهیمان، بە لأم قبوولتەکردنی سولهیمان و، سووربوونی لەسەر ئەوهی تەگەر بە شێوهیەکی ناشتیانەو تەبایی سەردانی نەکات، بۆ وتوێژو دیالۆگ، لەشکر کێشیی لە دژی دەکات، سەرەنجام چوونی شاژن و، پێش ئەوهی کە خۆی بگات، هێزانی عەرش و کورسییەکی بۆ بارەگای سولهیمان.

دوايی دروستکردنی کۆشکیکی بەرز کە زەویەکی شوشە بەند بوو، و هاتۆتە بەر چاو کە ناوی بە ژێردا دەروات، سەرەنجام شاژن کە ئەو دیمەنە سەرنجراکتشانە دەبینی، هەر وہا دیالۆگ و وتوێژیش دەکات لەگەڵ سولهیمان

دا، دیتہ نہو بروایہی کہ بو خوا ملکہ چ بیت، واز له خوربه رستی و تنبه رستی
بینیت.

﴿ وَ لَقَدْ ءَايَنَا دَاوُدَ وَ سُلَيْمَانَ عَلِمًا وَ قَالَ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلٰى كَثِيْرٍ مِّنْ عِبَادِهِ
الْمُرْسِيْنَ ﴿١٥﴾ وَ وَرِيْثَ سُلَيْمٰنُ دَاوُدَ وَ قَالَ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ عَلِمْنَا مَنَاطِقَ الطَّيْرِ وَ اُوْتِيْنَا مِنْ
كُلِّ شَيْءٍ اِنَّا هٰذَا لَهٗوَ الْفَضْلُ الْعَلِيْنَ ﴿١٦﴾ وَ حٰشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُوْدَهُ مِنَ الْجِيْنِ وَ الْاِنْسِ
وَ الطَّيْرِ فَهَمُّهُمُ يُوزَعُوْنَ ﴿١٧﴾ حَتّٰى اِذَا اَنْزَا عَلٰى وَاوِ النَّحْلِ قَالَتْ نَمَلَةٌ يٰٓاَيُّهَا النَّحْلُ اَدْخُلُوْا
مَسٰكِنَكُمْ لَا يَحْمِلَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَ جُنُوْدُهُ وَ هُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿١٨﴾ فَنَبَسَ سَاحِكًا
مِّنْ قَوْلِهَا وَ قَالَ رَبِّ اُرْوِعْنِيْ اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِيْ اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَ عَلٰى وَاٰلِدِيْ وَ اَنْ
اَعْمَلَ صٰلِحًا تَرْضَاهُ وَ اَدْخُلْنِيْ رَحْمَتِكَ فِيْ عِبَادِكَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿١٩﴾ وَ تَقَعَّدَ
الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا اَرٰى اَلْهُدٰى اَمْ كَانَ مِنَ الْعٰسِيْنَ ﴿٢٠﴾ لِاَعْدِيْبِهِ
عَذَابًا شَدِيْدًا اَوْ لَا اَذِخُّنَّهُ اَوْ لِيَاْتِنِيْ بِسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢١﴾ فَمَكَتْ غَيْرَ بَعِيْدٍ
فَقَالَ اَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ وَ جِئْتُكَ مِنْ سَبِيْلٍ بَنِيْ فَعِيْنٍ ﴿٢٢﴾ اِنِّيْ وَجَدْتُ اَمْرًا
تَنبِئُكُمْ هُمُ وَ اُوْتِيْتُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَ لَمَّا عَرَّشَ عَظِيْمٌ ﴿٢٣﴾ وَجَدْتَهَا وَ قَوْمَهَا
يَسْتَجِدُوْنَ لِلشَّيْءِ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَ زَيَّنَّ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ اَعْمٰلَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيْلِ فَهَمُّ
لَا يَهْتَدُوْنَ ﴿٢٤﴾ اَلَّا يَسْجُدُوْا لِلّٰهِ الَّذِيْ يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضِ وَيَعْلَمُ
مَا تُخْفُوْنَ وَ مَا تُعْلِنُوْنَ ﴿٢٥﴾ اللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ ﴿٢٦﴾ ﴿٢٧﴾ قَالَ
سَنَنْظُرُ اَصْدَقْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿٢٨﴾ اَذْهَبْ بِكِتٰبِيْ هٰذَا فَاَلْقِهٖ اِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ
عَنْهُمْ فَانظُرْ مَاذَا يَرْجِعُوْنَ ﴿٢٩﴾ قَالَتْ يٰٓاَيُّهَا الْمَلٰٓؤُاِ اِنِّيْ اَلْقِيْتُ اِلَيْكُمْ كِتٰبًا كَرِيْمًا ﴿٣٠﴾ اِنَّمَا مِنْ
سُلَيْمٰنَ وَ اِنَّمَا بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ﴿٣١﴾ اَلَّا تَعْلَمُوْا عَلٰى وَ اُوْتِيْنَا مُسْلِمِيْنَ ﴿٣٢﴾ قَالَتْ
يٰٓاَيُّهَا الْمَلٰٓؤُاِ اَفْتُوْنِيْ فِيْ اَمْرِيْ مَا كُنْتُ قٰطِعَةً اَمْرًا حَتّٰى تَشْهَدُوْا ﴿٣٣﴾ قَالُوْا نَحْنُ اَوْلُوْا قُوْوِ

وَأُولُوا بَأْسٍ شَدِيدٍ وَالْأَمْرُ إِلَيْكِ فَانظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ ﴿٣٦﴾ قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً
 أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعْرَاجَ أَهْلِهَا آذِلَّةً وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٧﴾ وَإِنِّي مُرْسَلَةٌ إِلَيْهِمْ بِهَدِيَّتٍ
 فَنَاطِرَةٌ يَوْمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٨﴾ فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَانَ قَالَ أَتَوَدُونَنِي بِمَالٍ مَمْلُوءٍ فَأَمَرَ اللَّهُ
 خَيْرَ مِمَّا آتَاكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ ﴿٣٩﴾ أَرْجِعْ إِلَيْهِمْ فَلِنَأْتِيَنَّهُمْ بِجَبُودٍ لَا يَدْرَأُ
 لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَا آذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٤٠﴾ قَالَ يَا بَنِي آدَمَ أَلْمَلَأُكُمْ بِمَا تَأْتِيَنِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَنْ
 يَأْتِيَنِي مَسْئِلُونَ ﴿٤١﴾ قَالَ عِفْرِيُّ مَنِ الْهِنِ أَنَا مَا لِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِن مَّقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ
 لَقَوِيٌّ أَمِينٌ ﴿٤٢﴾ قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ
 فَلَمَّا رآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِن فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي ءَأَشْكُرُكُمْ أَمْ أَكْفُرُ وَمَن شَكَرَ فَإِنَّمَا
 يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ ﴿٤٣﴾ قَالَ تَكَرُّوا لَهَا عَرْشَهَا نَنظُرْ أَتَنْهَدِي أَمْ
 تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤٤﴾ فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَكَذَا عَرْشُكِ قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ وَأَوَيْنَا الْعُلَمَاءُ
 مِن قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٤٥﴾ وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِن دُونِ اللَّهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِن قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٤٦﴾
 قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَن سَاقِيهَا قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ
 مِّن قَوَارِيرَ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

ماناي دەقاو دەقى ئايەتەكان

ھەرۋەھا بە دۇنيايى زانىبارىيى (بەكى تايبەت) مان بە داوودو سولەيمان
 دابوو، گوتيان: ستايىش بۆ ئەو خوايەي كە بەسەر زۆر لە بەندە بېوادارەكانى
 دا ھەلبۇزاردووين ﴿١٥﴾ سولەيمانىش مىراقى (زانست و ھوكمپرانىيى) لە داوود
 گرت و گوڧى: ئەي خەلكىنە! دواندىن بالئندايمان فېركراوھو، لە ھەموو شتىك
 (ى گرنىگ) مان پېندراوھ، بە مسۆگەرىي ھەر ئەوھش بەخششىكى پوونە ﴿١٦﴾
 سولەيمان سەربازەكانى لە مرؤڧ و جندو بالئندان بۆ كۆكرانەوھ، لە ھالىكىدا
 كە زۆر فەرمانبەر بوون ﴿١٧﴾ ھەتا كاتىك گەبىشتەنە دۆلى مىروولان (بەلايدا
 پدەتبون) مىروولەيكە گوڧى: ئەي مىروولەكان! بچنە مالەكانتانەوھ، با سولەيمان
 و سەربازەكانى تىكتان نەشكىتن، لە ھالىكىدا كە ھەست (تان پى) ناكەن ﴿١٨﴾
 سولەيمان بە زەرددەخەنەوھ بە فسەكەي پىكەنى و گوڧى: پەرۋەردگارم! يارمەتېم
 بدە سوپاسى ئەو چاكەبەت بكەم، كە بە خۆم و باب و داىكىشىمت بەخشىوھ،
 ھەرۋەھا كە كەردەوھى چاك بكەم، تۆ پەسندى بكەي و، بە بەزەيى خۆت
 بىخە رىزى بەندە چاكەكانتانەوھ ﴿١٩﴾ (ئىجا سولەيمان) بالئندەكانى بەسەر كەردنەوھ
 (چاوى پىداگېران) گوڧى: ئەوھ چىيە ھودھود نايىم (ئايا پەرچىك رىگەرە لە
 دىتنى)، يان لە نادىباران (نا نامادەبووان)؟! ﴿٢٠﴾ بە دۇنيايى (بە پىتى جۆرى
 سەرىپچىيەكەي ئەگەر لەسەرى ساغ بىتەوھ) نازارىكى توندى دەدەم، يان سەرى
 دەبېرم، يان دەبىن بەلگەيكەي پوونم بۆ بىتنى (كە پاساوى تامادەنەبوونى بىن)
 ﴿٢١﴾ دواي ماوھ پىچوونىكى كەم (ھودھود ھاتەوھ) گوڧى: ناگادارى شتىك
 بووم، كە تۆ ئاگادارى نىت، لە سەبەئەوھ ھەوالىكى راست و جىيى دۇنيايىم بۆ
 ھىناوى ﴿٢٢﴾ من نافرەتېكم (لە سەبەئە) دى ھوكمپرانىانەوھ ھەموو شتىكى (كە
 ھوكمپرانىيى پىويستى بىن) پىندراوھو، تەختىكى مەزنىشى ھەيە، (بۆ ھوكمپرانىيى

لهسهری داده نیشی (۳۳) خۆی و خه ئکه کهیم دی له جیاتی خوا، کړنووش بۆ خۆر ده بن (خۆر په رستی) و شه یان کردوه (خرابه) کانیانی بۆ رازاندوونه وه، له رقی (ی راست) ی لاداون، بۆیه رپی راستیان نه گرتوه (۳۴) (شه یان شیرک و کردوه خرابه کانیانی بۆ جوان کردوون) تاکو کړنووش بۆ نه و خوا به نه بن، که (شتی) په نهان و شیراوه له تاسمانه کان و زوی دهرده هینی و، نه وه ی په نهانی ده کهن و، ناشکراشی ده کهن، دهیزانی (۳۵) (نه و) خوا به که جگه له وی هیچ په رستراویک نیه، خاوهی تهخت و باره گای مه زنه (۳۶) (سوله یمان) گوئی: سه رنج ده دهین (لیده کۆلینه وه) نایا راست ده کهی، یان له درۆزانی؟ (۳۷) نه م نووسراوه بیه بۆیان فرییده، تنجا لیمان دوور بکه وه وه، داخۆ چ وه لأمیک ده ده نه وه! (۳۸) (نامه کهی بردو شاژن) گوئی: نه ی بریار به دهستان! من نووسراویکی به پریم بۆ فریدراوه (۳۹) (که نه مه نیوه پوکه که یه تی: نه مه له سوله یمانه وه دیه، به ناوی خوا ی به به زه یی به خشنده (۴۰) (داواتان لیده کهم) که خۆتانم له به رانه بردا به به رز مه گرن و، به (ته بایی و) ملکه چیی وهرن بۆ لام (بۆ وتویژ) (۴۱) (شاژن) گوئی: نه ی قسه به دهستان! له باره ی کاره که مه وه، رای خۆتانم پی بلین: من تاکو نیوه ناماده (ی کۆپو کۆبوونه وه کهم) نه بن، بریاری به کلایکه ره وه ناده م (۴۲) (بریار به دهستان) گوئی: تیمه خاوهن هیزین و خاوهن زه بری سهختیشین (له جهنگدا)، بریاری کاره کهش به دهست خۆته و، رامینه داخۆ فه رمانت به چیه؟ (۴۳) (شاژن) گوئی: هه ر کات پادشایه کان چوونه شارو ولایتیکه وه (کاولی ده کهن و) تیکی ده ده ن و، خه لکه بالاده سته که شی زه بوون ده کهن (نه ریتیان وایه و) هه ر وایان کردوه هه ر واده کهن (۴۴) منیش دیارییه که (ی تاییه ت) یان بۆ ده نیرم، تنجا چاوه پئی ده بم، داخۆ نوینه ران چ وه لأمیک دیننه وه! (۴۵) تنجا کاتیک نوینه ره که (به دیارییه که وه) هاته لای سوله یمان، گوئی: نایا مال و سامانم ده ده نی! (له به رانه ر گه یاندنی په یامی خوا دا، که پیتان ده گه یه نم)، بیگومان نه وه ی خوا پیتداوم، زۆر باشتره له وه ی به نیوه ی داوه، به لکو نه وه

تېۋەن كە بە ديارىيە كە تان زۆر دَلْخُوشَن ﴿٣٦﴾ (ئەي نۆتەرى شاژن!) بگە پىۋە
 بۇ لايان، مَسْؤگەر ئەگەر نەيەن بۇ لام، سوپاۋ سەربازانتيكيان بۇ دېئىن، كە
 تواناي بەرەنگار بوۋنەۋە دىانيان نەبى و، لە شارو و لاتەكە شىيان بە زە بوۋنىي
 ۋە دەريان دە ئىيىن ﴿٣٧﴾ (دۋاي نەۋەي شاژن بېرىرى هانتى دا)، سولە يمان گوۋى:
 ئەي مَشوور خۇزان! كىتان تەختە كەيم (بارەگاي حوكمپرانىيە كەيم كە لەسەرى
 دادە نىشى) بۇ دېئى بەر لەۋەي بە ملكە چىي (ۋ تەبابى) بىنە لام؟! ﴿٣٨﴾ عىفر يَتِيك
 لە جىنن گوۋى: بەر لەۋەي لە شوئى خۆت هەلسى، بۇق دېئىم و، من لەسەر
 (هينان) يىشى بە هېزىم و (بۇ پاراستىشى) ئەمىندارم ﴿٣٩﴾ ئەو كەسەي زانىارىي لە
 كىتەۋە لە لاۋو، گوۋى: من بەر لەۋەي چاۋت بېتەۋە لات (بە چاۋترووكاتىك)
 بۇت دېئىم، نىجا كاتىك بە نامادەيى لە لاي خۇي بىنى (بۇي هينا) گوۋى: ئەمە
 لە بەخشى پەرۋەردگارمە، تاكو تاقيم بىكاتەۋە، ئايا سوپاسگوزارىي دەكەم، يان
 سېلەي! ھەر كەس ئىكىش سوپاسگوزارىي بۇ خوا بىكات (سوۋدەكەي) بۇ خۇيەتى
 و، ھەر كەس ئىكىش ناسوپاسىي بەرانبەر بە خوا بىكات، بىگومان پەرۋەردگارم
 بېنىازى بەخشندە بە ﴿٤٠﴾ (سولە يمان) گوۋى: تەختەكەي (بىگۇرن و) نامۇ بىكەن
 و سەرنج دەدەين داخۇ: (دەيناسىتەۋە بۇ ناسىنى) پىرى راست دەگىرى، يان
 لەوانە دەبى كە پىرى راست ناگرن؟ ﴿٤١﴾ نىجا كاتىك (شاژن) ھات گوترا: نەرى
 تەختەكەت ئاۋا بوۋ؟ گوۋى: دە ئىي نەۋە، (سولە يمان گوۋى: پېش (ھاتى) نەو
 ئافرەتەش زانىارىيمان درا بوۋيە، ھەر لە ملكە چان بوۋين (بۇ خوا) ﴿٤٢﴾ ئەۋە
 پىرى لىگرت (لە شاژن كە خوا بېرستىن) كە لە جىياتى خوا دەبېرست، چونكە
 ئەو لە كۆمەلى كافران بوۋ ﴿٤٣﴾ پىرى گوترا: (بە شاژن) بېچۇ كۆشكەكەۋە، بە لام
 كاتىك دىتى، وايزانى شەپۇل (ى ئاۋ) دو، لاقە كانى ھە لىكردن، (سولە يمان) گوۋى:
 ئەۋە كۆشكىكى شوۋشەيى لوۋسە! (شاژن) گوۋى: پەرۋەردگارم! من (تا ئىستا)
 ستەم لە خۇم كىردە (كە بىرۋادار نە بووم و ئىستا) لەگەل سولە يماندا بۇ
 خۋاي پەرۋەردگارى جىهانىيان ملكە چ بووم ﴿٤٤﴾!

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(مَنْطِقَ): (أَي: كَلَام، سُمِّيَ أَصْوَابِ الطَّيْرِ نُطْقًا اِغْتِبَارًا بِسَلْيَمَانَ الَّذِي كَانَ يَفْهَمُهُ)، (مَنْطِقَ الطَّيْرِ)، واته: قسه ی بآئنده، ئنجا دهنگی بآئندان، به (کلام) ناوبراوه، به ئیعتیباری ئەوه که سوله یمان السَّيِّئَةَ له دهنگی بآئندان حالیی بووه، که ینکه وه ده تاخفن.

(بُرُوعُونَ): (وَزَعْتُهُ عَنْ غَدَاهُ، أَي: كَفَفْتُهُ عَنْهُ، وَيُوزَعُونَ: كَانُوا مَسْؤُومِينَ وَمَقْمُوعِينَ، أَوْ حَيْسَ أَوْلَاهُمْ عَلَىٰ آخِرِهِمْ)، (وَزَعْتُهُ عَنْ غَدَا)، واته: گپرامه وه وه قه دهغه م کرد لئی، (بُرُوعُونَ) مه به ست ئەوه به که ئەوانه کۆنترۆۆل کراو بوون و، مه شق ینکراو بوون، به رفهرمان بوون، یاخود (بُرُوعُونَ) واته: پشینه کانیان راگیراون تاکو دواینه کان پنیان گه یشتوون، سوپای زۆر ده بئ هی پیشه وه راگیرئی، بۆ ئەوهی هی دواوه پنیان بگات، چونکه له بهر زۆریان ماوهی زۆریان ده که وئته به یین.

(أُوزِعِي): (أَي: أَلْهَمْنِي، أُوزِعَ بِالشَّيْءِ أُولِغَ بِهِ أَي: أُولِغْنِي)، یانی: نیلهامم بکه، یان هۆگری بوو، که واته: (أُوزِعِي) واته: هۆگریم بکه، ده شگونجی (أُوزِعِي) واته: خوا به! ڕیم لئ بگره که ناسوپاس بم، واته: یارمه تیییم بده که سوپاسگوزار بم، چونکه (وَزَع) یانی: (مَتَّع)، (يَزَع) یانی: (مَتَّع)، (أُوزِعِي) واته: خوا به ڕیم لئ بگره، (أُوزِعِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ)، واته: (أُوزِعِي عَنِ الْكُفْرَانِ وَأَعْنِي أَنْ أَشْكُرَكَ)، ڕیم لئ بگره له ناسوپاسیی و، یارمه تیییم بده بۆ سوپاسگوزاری.

(وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ): واته: بآئنده کانی به سه رکردنه وه، (التَّفَقُّدُ: التَّعَهُدُ)، واته: به سه رکردنه وه و ناگالیبوون.

(أَلْهَدُهُدَ): به کوردیی پتی ده ئین: په پوو سوله یمانه، جوړه بآئنده به که.

(الْحَبَّ): (الْحَبَّ: كُلُّ مُذْخِرٍ مَسْتُورٍ، يُقَالُ الْجَارِيَةُ الْمُخْبَأَةُ)، (حَبَّء) هه ر شتيكه كه هه لكيراي و په نهان كرابي، ده گوتري: (الْجَارِيَةُ الْمُخْبَأَةُ)، واته: كچتيك شيردرايبتوهه له پشت په رده، كه كچ عادهت وايه، شه رمتره له ژن.

(لَا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا): (لَا يُكِنُّهُمْ مُقَابَلَتُهَا، لَا طَاقَةَ لَهُمْ عَلَى اسْتِقْبَالِهَا وَدِفَاعِهَا)، واته: ناتوانن به رهه لستيي بكن، پرووبه پرووي بينه وه، يا خود توانايان نيه، له سه ر چوونه پيش و بهر په چدانه وي.

(صَغْرُونَ): واته: زه بوونان و ملكه چان، (الصَّاعِرُ: الرَّاضِي بِالْمُنْزَلَةِ الدُّنْيَا)، واته: كه ستيكه كه به پله يه كي خوارتر رازي بي، به زه بوونیی و ملكه چيی.

(بِعَرَشِهَا): (الْعَرْشُ: فِي الْأَصْلِ شَيْءٌ مُسَقَّفٌ، جَمْعُهُ الْعُرُوشُ، سُمِّيَ مَجْلِسُ السُّلْطَانِ عَرْشًا اِغْتِيَابًا بِعُلُوِّهِ)، عه رش له ريشه دا به شتيك ده گوتري كه سه قفي هه بي، سه رباني هه بي، كويه كه ي (عُرُوش) ه، نهو شوينه ي كه هوكميران له سه ري داده نيشي پتي گوتراوه: عه رش، بهو نيعتباري به رزه، لهو شوينه ي كه كوړو مه جليسه كه ليی دانيشتون، بهر زتر بووه.

(عِفْرِيَّتٌ): جوړنيكه له جن، (أَيُّ: الْقَارِمِ الْعَيْثِ)، واته: زور زه برده ست و زور پيس و زهر ودشني، هه لبه ته عيفريت ده گونجي بو مروقيش به كار بهي تري، نه گه ر زور زهر ده ست و به هيزو ده ستوه شين بي.

(طَرُفُكَ): (الطَّرْفُ: تَحْرِيكُ الْجَفْنِ، وَطَّرَفَ الْعَيْنَ: جَفَّنَهَا، وَعَبَّرَ بِهِ عَنِ النَّظَرِ)، (طَّرَفٌ) جوولاندني پيلووي چاوه، (وَطَّرَفَ الْعَيْنَ) واته: پيلووي چاو، به لام به كار ي ش ده هيزي و ته عييري پي ده كرى له ته ماشا كردن، واته: چاو ترووكان، سه رنج دانتيك، نينسان به هو ي پيلووه كانه وه چاو ده كاته وه، يان چاو داده خات، (جَفَّنِي الْعَيْنَ) واته: دوو پيلووه كاني چاو.

(الضَّرْحُ): (الضَّرْحُ: بَيِّنَةٌ عَالِيَةٌ مُرْزُوقَةٌ اِغْتِيَابًا يَكُونُهَا صَرْعًا أَيْ: خَالِصًا مِنْ الشُّوبِ)، (صَّرْحٌ): به ژورويكي به رز، ماتيكي به رز، خانوويكي به رز ده گوتري كه

پازیندرا بیته وه، له و رووه وه پینی ده گوتری: (صُرْح): واته: هیج خلتی پیوه نیه، هیج شتی دیکه ی تیکه ل نیه، واته: لووس و ساف و ریک.

(لُجَّةٌ): (لُجَّةُ الْبَحْرِ: تَرْدُذُ أَمْوَاجِهِ)، (لُجَّةُ الْبَحْرِ): بریتیه له جوولیه شه پوله کانی، نجا (لُجَّةُ الصَّوْتِ: أَي تَرْدُذُهُ)، دهنک که به شه پؤل دیت، ده له ریته وه نه وهش هه ر پینی ده گوتری: (لُجَّةٌ) که به (لُجَجٌ) کو ده کریته وه.

(مُمَرَّدٌ): (أَي مَتَمَلَّسٌ) واته: زور سافکراو، لووس، (شَجَرَةٌ مَرْدَاءٌ، إِذَا لَمْ يَكُنْ عَلَيْهَا وَرَقٌ)، (شَجَرَةٌ مَرْدَاءٌ): دره ختیکی رووت و لووس، که گه لای پیوه نه بیت، لووس بوو بیت، واته: گه لاکانی هه موو وه ریوون.

(فَوَارِيرٍ): کۆیه که ی (قَارُورَةٌ) یه واته: شووشه، پارچه شووشه یه ک.

مانای گشتیی نایەتەکان

خوایێكی له ریزی ئەو بەسەرھاتانەدا، كە ئەم سوورەتی (النمل)، دەیانگێڕیتەووە بوو پێغەمبەر ﷺ و بوو پڕوواداران و شوێنكەوتوووی تاكو قیامەت، بڕیتبە لە بەسەرھاتی داوودو سولەیمان (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، هەلبەتە داوودو سولەیمان، باب و كور بوون، كە خوایێكی له سوورەتی (ص)دا، دەفەرموێ: ﴿ وَهَبْنَا لِداوودَ سُلَيْمَانَ نِعَمَ الْعَبْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴾، واتە: سولەیمانمان بە داوود بە خشیی، باشترین بەندە بوو، زۆر بوو لای خوایێكی دەگەڕایەووە.

سولەیمان كورێ داوود بوو (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، لە دادووەرییدا هەندێك جار لە بابیشی وردترو لێزانتر بوو، وەك لە سوورەتی (الانبیاء)دا، خوایێكی دەفەرموێ:

﴿ داوودَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَخْتَصِمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَسَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ﴾ (٧٨) فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ وَكُلًّا ءَاتَيْنَاهُمْ مِمَّا وَعَدْنَاهُمْ وَأَنبَأْنَاهُمْ بِمَكَانٍ وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوودَ الْجِبَالَ إِسْمٰعٰنَ وَالطُّيْرَ وَكُنَّا فَاعِلِينَ ﴿٧٩﴾، واتە: داوودو سولەیمان كە دادووەریان دەکرد، لە بارەى كشتوكاڵێك كە بەشەوێ مەرى كۆمەلێكى دیکە پێى وەربوو بوو زەرى كردبوو، لێى خواردبوو، حوكمە راستەكەمان زیاتر لە سولەیمان گەیاند.

وەك لە تەفسیری سوورەتی (الانبیاء)دا، بە تەفصیل باسمان كردووە، كە ئەو خەلكەى كشتوكاڵەكەیان خورابوو بە شەوێ، لەلایەن خەلكێكى دیکەو، كە نازەلەكەیان چوو بوو نێو كشتوكاڵەكە، كاتێك چوونە لای داوود (عليه السلام) كوێ: مادام ئەو كشتوكاڵە هەمووی خوړاو، با خاوەن زەویەكە لە قەرەبووی كشتوكاڵەكەیدا

که خوراوه، مه‌په‌کانی بدرتتی و زه‌وییه‌که‌ش هی‌ خاوه‌ن مه‌په‌کان بیت، به‌لام که‌گه‌یشتته سوله‌یمان له‌ پنگا، یاخود سوله‌یمانیش هه‌ر له‌وئی بوو، سوله‌یمان سوله‌یمان گوتی: جه‌نابی باب! نه‌گه‌ر به‌ شی‌وه‌یه‌کی دیکه‌ بن‌ باشتره، با مه‌په‌کان بدرتن به‌ خاوه‌ن زه‌وییه‌که‌و له‌ به‌رهمه‌کانیان به‌هرمه‌ند بن، زه‌وییه‌که‌ش بدرتته خاوه‌نی مه‌په‌کان، کشتوکاله‌که‌ی بو‌ په‌نتیو بینتی، تاکو ده‌گاته‌وه‌ نه‌و ناسته‌ی که‌ زه‌ر کراوه، نه‌و کاته‌ با کشتوکاله‌که‌ ته‌سلیمی خاوه‌ن زه‌وییه‌که‌ بکرتته‌وه‌و، مه‌په‌کانیش ته‌سلیمی خاوه‌ن مه‌په‌کان بکرتته‌وه، که‌ دیاره‌ نه‌وه‌یان پاستر بووه، دوایش داوود دوایش بریاره‌که‌ی سوله‌یمانی کوری په‌سند کرد.

نجا خوا نجا به‌سه‌رهانی داوودو سوله‌یمان ده‌گپرتته‌وه بو‌ پیغه‌مبه‌ر پیغه‌مبه‌ر و بو‌ بپرواداران، هه‌روه‌ها بو‌ مرؤفا‌یه‌تیی هه‌مووی تاکو بزاندرتی، که‌ پیغه‌مبه‌ری خاته‌میش خاته‌میش نالقه‌یه‌که‌ له‌و زنجیره‌ی پیغه‌مبه‌رانه‌ی که‌ هه‌یانبووه، هوکمران بووه، وئپرای نه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا بووه هوکمران و بریار به‌ ده‌ست بووه و، خاوه‌ن نه‌مرو نه‌هیی بووه و، نه‌مه‌ ناماژده‌کیشه‌ به‌وه‌ی که‌ نه‌ی موحه‌ممهد موحه‌ممهد! هه‌روه‌ها نه‌ی هاوه‌لانی به‌رئیزی موحه‌ممهد! دیسان نه‌ی شوئنگه‌وتووانی موحه‌ممهد! له‌ لای خوا خوا نیزیکه‌ که‌ تئوه‌ش وه‌ک داوودو سوله‌یمان بکاته‌ هوکمران له‌ زه‌وییدا، له‌و حاله‌تی چه‌وساوه‌ییو بیده‌سته‌لآتیه، ده‌رتان بینتی، سه‌ره‌نجامتان به‌و شی‌وه‌یه‌ بن، که‌ هه‌ندیک له‌ پیغه‌مبه‌رانی خوا بوون، هوکمران و بریار به‌ ده‌ست و بالاده‌ست بوون.

خوا ده‌فه‌رموئی: وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا، به‌ دنیایی تیمه‌ زانیاریمان دابوو به‌ داوودو سوله‌یمان (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، به‌ ته‌نکید داوودو سوله‌یمان هه‌ردووکیان پیغه‌مبه‌ر بوون و هوکمرانیش بوون، به‌لام که‌ باسی زانیاری ده‌کات، که‌واته: زانیاری گرنگترین پیکه‌پنه‌ری هه‌م پیغه‌رایه‌تیی و هه‌م هوکمرانیش، پیغه‌مبه‌رایه‌تیی واته: وه‌ده‌ست هینانی زانیاریه‌کی تابیته‌ له‌ خواوه‌ به‌هۆی وه‌حیه‌وه، که‌ له‌ ریی ناساییه‌وه‌ خه‌لک ناتوانی به‌ده‌ستی بینتی،

ههروهها حوکرانییش پیش هه موو شتیک پتویستی به زانیاری و زانست و شاره زایی هه به، ﴿وَقَالَ أَحْمَدُ لِيهِ الْإِذَى فَضَلْنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ﴾، (داوودو سوله ایمان) گوتیان: ستایش بو نهو خویبهی که به سهر زورتک له بهنده برواداره کانی دا هه لیزار دووین، له وه دا که پله ی پیغهمبه رایه تیی پیداوین و، زانیاری تایبه تیی پیداوین و، هه ندیک تواناو نیمکانیه تی بو په خساندووین، که نهیدلون به خه لکی دیکه.

﴿وَوَرِيثَ سُلَيْمَانَ دَاوُدَ﴾، سوله ایمان میراتی له داوود گرت، به دنایی مه به ست پتی میراتی زانیاری و پیغهمبه رایه تیه، له رووی حوکرانییشه وه له شوینی بابی دانیشتوه، نهک به شیوهی حوکی میراتی، به لام بهو شیوهی که له دوا ی بابی هات و هه مان پله ی پیغهمبه رایه تیی که به بابی درابوو، به سوله ایمانییش درابوو، ههروهها هه مان نیمکانیه ت و توانا که بو داوود په خستیزابوو، خوا ﴿يَا بُو سُولِهِ﴾ سوله ایمانیی په خساند، به لکو زیاده شی بو خسته سه، نه گه رنا نهو د ناگه په نی که سوله ایمان به شیوهی حوکی میراتی و بنه ماله یی هاتیته شوینی بابی، به لکو یانی: هه مان تواناو نیمکانیه ت که خوا به داوودی دابوو، به سوله ایمانیی دابوو، ننجا وهک چوون میراتی که به که سیک ده گات، پیوهی ماندوو نابی، ناوا خوی پهروه ردار نهو توانایه شی که به داوودی دابوو، به سوله ایمانیی دابوو پیوهی ماندوو نه بوو، چونکه به خششی خوا بوو، نهک بو خوئی وهدهستی هینابی.

﴿وَقَالَ يَأْتُهَا النَّاسُ عِلْمًا مِّنْطِقِ الطَّيْرِ﴾، سوله ایمان گوئی: نهی خه لکینه! تیمه دواندن بالندمان فیر کراوه، ﴿وَأُوْتِينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ﴾، ههروهها له هه موو شتیکمان پیدراوه، یانی: له هه موو شتیک که بو راپه راندنی نه رکی پیغهمبه رایه تیی و، نه رکی حوکرانییمان پتویست بی، پیماندراره، ﴿إِنَّ هَذَا هُوَ الْفَضْلُ الْمُؤْمِنُ﴾، بیگومان نا نه وه به خششیکی روون و ناشکراو بی چه ندو چوونه.

ئینجا خوا ۱۰۰ باسی سہ فہرئی سولہ ایمان الصلۃ: ۱۰۰ وَحِشْرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودَهُ
 مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿۱۰۰﴾ سہ ربازه کانی بؤ سولہ ایمان کؤکرانه وه،
 له جند و مروّف و بالندان، (فَهُمْ يُوزَعُونَ)، هی پښتیمان راده گیرا تاکو هی
 دوبایه یان پښ ده گیشته، (حُبْسَ أَوْلَهُمْ لِأَخْرَجَهُمْ)، (يُوزَعُونَ): (أَي: يُنْعَمُونَ)، یانی:
 رییان لی گیرابوو به ملاولادا دابروڼ، یاخود بی فهرانیسی و سهریچی بکهن،
 واته: مه شق پیکراو بوون و راهیتر او بوون و، فهرانه ر بوون، سوپای سولہ ایمان
 به پیچه وانهی هه موو سوپایه کانی حوکمرانانی دنیاوه، ته نیا له مروّفان نه بوون،
 به لکو له جند و له بالندانیش بوو، ﴿حَتَّىٰ إِذَا أَنزَلْنَا عَلَٰنَ وَإِرَاقًا﴾، (حَتَّىٰ)
 لیره دا (حَتَّىٰ الْإِيتِدَائِيَّة) یه، واته: به رده وام بوون له رژیشت، تاکو به لای شیوی
 میروولان دا تپه رین، به لای دؤلی میروولاندا، دباره شویتیک بووه بهو ناوه
 ناسراو بووه، هه ندیک ده لاین: له فهله ستین و شام بووه، یان شیویک بووه، شاره
 میرووله ی زوری لیبوون، یان شاره میرووله یه ک بووه، ژماره یه کی زور میرووله ی
 لی بوون، ﴿قَالَتْ نَمَلٌ يَّكَابُهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَكِنَكُم﴾، میرووله یه ک گوئ:
 نه ی میرووله کان! بچنه تپو خانووه کانی خوټانه وه، یانی: بچنه تپو کونه کانی
 خوټانه وه، که بؤ نه وان خانووبه ره و جیکاو ریگایه، ﴿لَا يَحْطَمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ
 وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾، نه بادا سولہ ایمان و سهربازه کانی به بی نه وه ی هه ستان
 پیکنه، تیکتان بشکینن، نه مه نیعجازئی زانستی شی تیدایه، تیستا ده رکه وتوه
 که پیکهاته ی جهسته ی میرووله، زیاتر پیکهاته یه کی ره قه، که نه گهر پیی لیبزی
 تیکده شکی، نه ک پان بیته وه، مادده یه کی شووشه یی ره ق و نیقسانیه.

﴿فَبَسَّرَ صَاحِبًا مِّن قَوْلِهَا﴾، (سولہ ایمان) به زرده خه نه وه پیکه نی، به
 هؤی قسه ی نه و میرووله یه وه، یانی: دلخوښ بوو، به وه دلخوښ بوو که
 سهربازه کانی و سوپایه که ی هینده دوور بینن و، هینده به ریکی ده رڼ، ته نانه ت
 پی له میرووله ش نانین، مه گهر هه سته پیته کهن، نه گهرنا میرووله ش پان
 ناکه نه وه تیکی ناشکینن، به پیته کانیان.

﴿ وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ ۖ ههروهه ها گوئی: نهی پهروه ردگارم! وام لئ بکهو هانم بده، که سوپاسگوزاری نهو چاکه بهت بکهم، که له گهل من دا کردووته، ﴿ وَعَلَىٰ وِلْدَانِكَ ۖ ههروهه ها نهو چاکه بهی له گهل دایک و بابیشم دا کردووته، ﴿ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ ۖ یارمه تییسم بدهو هانده رمبه، که کردهوی باش بکهم، تو لئی رازی بی و په سندی بکهی، ﴿ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ ۖ به به زه بی خوشت بمخه نیو بهنده چاکه کانتوه.

تنجا خوا عزوجل باسی رووداویکی دیکه ی سوله یمان دهکات، دد فهرموئی: ﴿ وَتَقَعَّدَ الطَّيْرَ ۖ ههروهه ها سوله یمان بالنده ی به سه رکردنوه، دیاره چه ندان جوړه بالنده له سوپابه که ی دا هه بوون، ههر کامیکیان بو نه رکتیک به کاره یزاوه، ﴿ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدًى ۖ گوئی: نهوه چیمه! بوچی هودهود ناییسم؟ ﴿ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ ۖ [نایا خه تای منه ناییسم، شتیک که وتوته بهرچاوم، په رده په ک، نیوانتیک؟] یاخود ههر ناماده نیه و له ناماده نه بووانه، بو په ناییسم؟! ﴿ لِأَعَذِّبَهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لِأَذْبَحَنَّهُ أَوْ لِيَأْتِنِي بِسُلْطَنٍ مُّبِينٍ ۖ دوا ی نهوه ی بو ی ده رکوت لهوئی نیه و ناماده نیه، گوئی: به دلنایایی زور به سه ختی نیازارو سزای ددهم، [له تفسیره کان دا هاتوه: به سه ختی سزادان و نیازدانی نهوه بووه، نهو پهرو باله جوانه ی پرووتیتینه وودو، په رده کانی بکتیش] یاخود سه ری ده بریم، یان دهبی به لگه به کی روون و ناشکرام بو بیتنی، واته: به پی تاوانه که ی سزای ددهم، نه گهر تاوانه که ی وابتی، ههر بایی سزادان بی، سزای ددهم و، نه گهر بایی سه برین بی، سه ری ده بریم، نه گهر به لگه به کی ناشکراشم بو بیتنی، نه سه برین و نیازدانی ناکه ووتته سه، ﴿ فَمَكَتْ غَيْرَ بَعِيرٍ ۖ ماو ده کی دوور نه مایه وه، یاخود: له شویتیک که دوور نه بوو، مایه وه، (غیر بعیر) هه م ده گونجی بو کات بی، هه م بو شوین بی، واته: شوینه که ی دوور نه بوو، یان کاته که زوری پی نه چوو، که مایه وه، دوا یی هودهود هات، ﴿ فَقَالَ أَحَطُّ

بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ، گوئی: من دەوری شتیکم داوه، تو دەورت نه داوه، واته: من ئاگاداری شتیکم، تو ئاگاداری نی ئەی سولهیمان! ﴿وَجِئْتُكَ مِنْ سَمَاءٍ يَنْبُؤٍ بِمَیْنٍ﴾، له سه به ته وهش ههواتیکه جیتی دلتاییم بو هیناوی، دیاره هودهود له رووی ههواتگرییه وه کاری کردوه، به دواي کاره که ی خۆی که وتوه، به لام زۆری پیچوو، بۆیه سولهیمان ههستی به ناماده نه بوونی کردوه، تنجا بۆی ده گپرتیه وه که نه وه هه واله چیه، بۆی هیناوه ته وه: ﴿إِنِّي وَجَدْتُ أَمْرًا تَمَلِكُكُمْ وَأُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَمَا عَرْشٌ عَظِيمٌ﴾، من ئافره تیکم بینیه، هوکمرانیانه، هی خه لکی (سبا) و له هه موو شتیکی پیدراوه، که هوکمرانییه که ی پتویستی پی بن، واته: پیدایستییه کانی هوکمرانیی هه موو هه ن و پیی دراوان، بۆی ره خستراوان و، ته ختیکی مه زینشی هه یه، که له سه ری داده نیشی بو هوکمرانیی کردن، (عرش) کاتی خۆی ته ختیکی بهرز بووه، له مه جلیس دایانناوه، هوکمران له سه ری دانیشتوه، جیتی ئەوه هه بووه دوو سن نه فهریش له سه ری دابنیشن، ئاسته که ی بهرزتر بووه، پیی گوتراوه: (عرش)، بهو نیعتیاره که سه قفتیکی هه بووه و بهرزتر بووه له ئاستی دانیشتووای کۆرو مه جلیسه که.

﴿وَجَدْتَهَا وَفَرَمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾، ئەو ئافره ته م بینی، خۆی و گه له که ی کرنووش بو خۆر ده بن، له جیاتی خوا، ﴿وَرَبِّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَلَهُمْ﴾، شه ی تانیش کرده وه کانی بو رازاندوونه وه، ﴿فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ﴾، له پی راست لایداوان، ﴿فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ﴾، بۆیه پیی راستیان نه گرتوه.

﴿الَّذِينَ يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، شه ی تان له پی لایداوان، تاکو کرنووش نه بن، بو ئەو خوایه ی که نه یینی له ئاسمانه کان و زهوی ده ردینن، هه ندیک گوتوو یانه: ﴿فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ﴾، ﴿الَّذِينَ يَسْجُدُوا لِلَّهِ﴾، واته: ﴿أَنْ يَسْجُدُوا لِلَّهِ﴾، پیی راستیان نه گرتوه، که کرنووش بهرن.

هه ندیکیش گوتوو یانه: نه وه پرسیار کردنه، که دواتر له مهسه له گرنه گه کان دا زیاتر تیشکی ده خه بینه سه، ﴿وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ﴾ هه روه ها خوا نه وه دی که په نهانی ده کهن و نه وه دی ناشکرای ده کهن، هه مووی ده زانی، ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾ خوا جکه له و هیچ په رستراویک نه، خاوه دی باره گای مه زنه.

هووه ود به و شپوه به هه واله که ی خووی بو سوله یمان گپراهه وه، به لام تاپا سوله یمان التَّائِبِينَ وه ک حوکمران تیکی وردو کارامه، یه کسه ر ته سلیمی نه وه هه واله ی هو ده ود ده بی، یه کسه ر هه واله که ی لپوه رده گری؟! نه خیر، ده فهرمووی: ﴿قَالَ سَنَنْظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ﴾ سوله یمان گوئی: ته ماشا ده که ین و سه رنج ده ده ین، لپوه کو لپنه وه، تاپا راستت کرده، یا خود تو له درو که رانی.

﴿أَذْهَبَ بِكُنُوبِهِمْ هَذَا فَأَلَمَهُ إِلَهُهُمْ﴾، نه م نووسراوه دی من به ره، نه و نامه به ی من به ره بویان فریته، ﴿ثُمَّ تَوَلَّى عَنْهُمْ فَأَنْظَرُ مَاذَا يَرْجِعُونَ﴾، دواپی لپیان دوور بکه وه، پشتیان تیکه و، چاوه ری به، سه رنج بده، داخو وه لام چی ده بی؟ تاپا نامه بکت پیدا ده تیرنه وه، داخو چیی ده لپن؟ هه واله که م بو بپنه وه.

تنجا خوا ﴿لَهُ﴾ نه وه هه مووی ده پپچپته وه، که هو ده ود نامه که ی بردو بو ی فریدان، تنجا ساژن نامه که ی بینیی و خویندبه وه، تنجا: ﴿قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُوٓأِ إِلَىٰ أُلْقَىٰ إِلَيْكَ كَلِمٌ كَرِيمٌ﴾، (ملاً)، نه و که سانه ن که بریار به ده ست و هاوکارو یارمه تییده ری حوکمرانن، گوئی: نه ی هاوکاران و نه هلی کوژو مه جلیسی من، نه ی بریار به ده ستان، من نووسراویکی به ریزم بو هاویشتر او وه نیردراوه، که نپوه رو که که ی ناواپه:

﴿إِنَّهُ مِن سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾، به دلنایی ته مه له سوله یمانه وه، به ناوی خوا ی به به زه یی به خشنده، ﴿أَلَا تَعْلَمُونَ أَنِّي وَأَنْتُمْ مُسْلِمِينَ﴾، له به رانه رمدا خو تان به به رز مه گرن، به ملکه چیی و ته بایی ودن

بؤ لام، نه مه نئوه رۆکه که یه ق، بئگومان سوله یمان التَّيْمَانِ تئیدا نووسیوه: من فلانکه سم و له فلان شوینم له قودسی شام و، ویرای نه وهی که حوکمرانم، یتغهمبهریکی خوام و، دهمه وی توش له په یامی خوا حالیی بکه م، وه ره بؤ وتوئزو بؤ دیالوگ، به شیوه یه کی ناشتیانه و، خوت به به رز مه گره، که بیی بؤ لام، بؤ وتوئز، به لام لیره دا خوی په روه ردگار پوخته که ی باسکردوه، ﴿قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي أَمْرِي﴾، شازن گوئ: نه ی بریار به دهستان! له باره ی کاره که مه وه رای خوتانم پی بلین، فه توام بؤ بدنه، پتشنیاری خوتانم بؤ بکه ن، ﴿مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّى تَشْهَدُون﴾، من هیچ بریار یکی یه کلاییکه ره وه ناده م، تا کو نئوه ناماده نه بن.

نا نه مه ش نئوه رۆکی حوکمی شوو پایی و پاوئزه، به زاراهوی نه مپرو حوکمی دیموکراسیی، واته: بریاری یه کلاییکه ره وه به دهستی مه جلیسه، نه و مه جلیس و کورهی نوینه رانی خه لکن، ﴿قَالُوا نَحْنُ أَوْلَاؤُا قَوْمِ وَأَوْلُوا بِأَبِئْسَ شَرِيْرٍ وَالْأَمْرُ لِنَاي﴾، بریار به دهستان و نه هلی کورو مه جلیسه که ی گوئیان: تیمه خاوه ن هیزین و خاوه ن زه بری توندو سه ختیشین، ههم هیزمان هه یه و، ههم له شه ریشدا زه بر دهستین، نه گهر رووبه روو ببینه وه، به لام بریاری کوئایی به دهست توئه، ﴿فَأَنْظِرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ﴾، سه رنج بده! داخو فه رمان به چی ده که ی؟

﴿قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعْرَآةَ أَهْلِهَا آذِنًا وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ﴾، شازن گوئ: پادشاهه کان عاده تیان وایه، که چوونه ناوه دانیه که وه، تیکی دده ن و خه لکه بالاده سه ته که ی زه بوون ده کن و، نه رتتیان وابووه ههر وایان کردوه و، ههر واشده کن، واته: نه و سوله یمانه که نه و نامه یی ناروده، له دوو حال به دهر نیه: یان پادشاهه که وه ک باقی نه و پادشایانه، حوکمرانیکه وه ک نه و حوکمرانانیه که چاویان له خو فه رز کردن و خو سه پاندنه، به سه ر گهلان و ولتاندا، یاخود جوړیکی دیکه یه.

ننجا شاژن تاقیکردنه وه ده کات بو سوله یمان: ﴿وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِمْ بِهَدِيَّتٍ﴾، من تیره رری دیاری و خه لاته که ی ده بم بو لایان ﴿فَنَظَرْتُ يَوْمَ رَجَعُ الْمُرْسَلُونَ﴾، ننجا چاوه ری ده که م، داخو نوینه ره کان چ وه لامیک دینه وه وه به چی ده گه رینه وه بو لام،

ننجا دیسان نه وه هه مووی پیچراوه ته وه، که نوینه ره که چوو، دیاری و خه لاته که ی بردو، به دلنایی نامه شی پیدا ناردوه.

﴿فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَنَ قَالَ أُمِدُّونَنِي بِمَالٍ﴾، کاتیک چوو له لای سوله یمان، واته: نوینه ره که ی شاژن، دیاری و خه لاته که ی برد، سوله یمان گوئ: نایا ئیوه مال و سامان دده ن، به من؟ ﴿فَمَا آتَيْنَاهُ اللَّهُ خَيْرٌ مِّمَّا آتَاكُم﴾، نه وه ی خوا ﴿فَلَمَّا بَيَّنَّاهُ زُورَ بَاطِلِهِ﴾، زور باشره له وه ی به ئیوه ی داوه، واته: نه وه ی ئیوه هه تانه، زور که مته له توانا کانی که خوا ﴿فَلَمَّا بَيَّنَّاهُ بِهِ مَنىٰ دَاوٰنَ﴾، بل انتر هدیئیکر نفرحون ﴿فَلَمَّا بَيَّنَّاهُ بِهِ لَآئِنَ الَّذِي كَفَرْنَا بِهِ حَرَضًا حَقًّا﴾، له لای ئیوه شتیکی گه وره یه، به لام له لای من شتیکی که م بایه خه و، ته ماعم له سه روه ت و مال و سامانی ئیوه دا نیه، که نامه م ناردوه گو توومه: با شاژن بی، بو نامانجیکی دیکه به، که بریتیه له وتوئزو گه یاندنی په یامی خوا ﴿فَلَمَّا بَيَّنَّاهُ بِهِ لَآئِنَ الَّذِي كَفَرْنَا بِهِ حَرَضًا حَقًّا﴾، نایا ئیوه رو شاندا! بگه ریوه بو لایان ﴿فَلَمَّا بَيَّنَّاهُ بِهِ لَآئِنَ الَّذِي كَفَرْنَا بِهِ حَرَضًا حَقًّا﴾، ننه وه ی سهر بازانیکیان بو دئین، که ناتوانن به ره له ئستیان بکه ن و، له گه لیان به ره نگار بینه وه، ﴿وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَا أَذَلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ﴾، ننجا نه گه ر به ته بایی نه یه ن، مانای وایه تیمه به سوپاوه دئین، که به سوپاشه وه هاتین، ناتوانن به ره له ئستی بکه ن، نه گه ر به ره له ئستیش بکه ن، به دلنایی به زه بووینی ده ریان ده که ی ن، له شارو ولاتی خو یان و، ملکه چ و زه بوون ده بن.

دیسان نه وه ش لیره دا پیچراوه ته وه، که به ته نکید شاژن نامه ی ناردوه، که تیمه دئین، بو به سوله یمان ﴿فَلَمَّا بَيَّنَّاهُ بِهِ لَآئِنَ الَّذِي كَفَرْنَا بِهِ حَرَضًا حَقًّا﴾، نایا ئیوه رو شاندا! بگه ریوه بو لایان ﴿فَلَمَّا بَيَّنَّاهُ بِهِ لَآئِنَ الَّذِي كَفَرْنَا بِهِ حَرَضًا حَقًّا﴾، ننه وه ی سهر بازانیکیان بو دئین، که ناتوانن به ره له ئستیان بکه ن و، له گه لیان به ره نگار بینه وه، ﴿وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَا أَذَلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ﴾، ننجا نه گه ر به ته بایی نه یه ن، مانای وایه تیمه به سوپاوه دئین، که به سوپاشه وه هاتین، ناتوانن به ره له ئستی بکه ن، نه گه ر به ره له ئستیش بکه ن، به دلنایی به زه بووینی ده ریان ده که ی ن، له شارو ولاتی خو یان و، ملکه چ و زه بوون ده بن.

يَا تُوفِّي مُسْلِمِينَ ﴿١﴾، گوئی: نهی پر یار به دهستان! کامه تان تهخت و کورسیه که می بو دینتی، پیش نهوهی به ملکه چپی بین بؤ لام، نهک وهک زوربهی پروونکه رهوانی قورئان گوتوو یانه: به مسولمانی! به لکو به ملکه چپی، چونکه مسولمانیه تی دوایی تیگه یاندن و فه ناعهت هاتنه.

﴿قَالَ عَفْرِيْتُ مَنِ الْجِنِّ أَنَا ءَأَيْنِكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِي ءَأْمِنُ﴾
عفریتیک له جینن (که جوریک له جینن، زور به هیزو زهر دهستق و توانایه کی تاپه تیپان هه به) گوئی: من تهخته که یته بؤ دینم، بهر له وهی له شوینی خوت هه لسی، سوله یمان عادهتی و ابووه، پیش نیوه پرویان دانیشته وه نیوه پرویان هه لساوه، واته: به چند سه عاتیک، به دلنیا ییش من له سه ره یسانی نهو تهخته به هیزیشم و نه مینداریشم.

﴿قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ﴾، نهوه یان که زانیاری له باره ی کتیبه وه پیدرابوو، له کتیب شاره زا بوو، کتیبی خواپی، گوئی: ﴿أَنَا ءَأَيْنِكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ﴾، من بؤق دینم بهر له وهی چاوت بگه رته وه بؤ لات، واته: له چاوتروو کاتیکدا بؤت دینم، ﴿فَلَمَّا رَأَاهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي﴾، کاتیک تهخت و نشینگه که ی له لای خوئی به ناماده پی بینی، گوئی: نهوه به خششی پهروه ردگارمه، ﴿لِيَلْبُوغَ مَا شَكُرْتُمْ أَكْفُرُ﴾، تاکو تاقیم بکاته وه، نایا سوپاسگوزاری ده که م، یا خود سپله پی و ناسوپاسی ده که م؟ ﴿وَمِنْ شُكْرِ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌ كَرِيمٌ﴾، ههر که ستیک سوپاسگوزاری بکات، سوپاسگوزاریه که ی بؤ خو به ق و، ههر که ستیکش سپله پی بکات، نهوه پهروه ردگارم بن نیازی به خشنده یه.

﴿قَالَ تَكْرُؤًا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرُ أَتَنْهَدِي أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ﴾، سوله یمان
﴿التَّائِبِينَ﴾ گوئی: تهخته که ی بؤ نه ناسراوو نامو بکه ن، دهستکاری بکه ن و بیگوپن، نهک هه مووی بگوپن، به لکو دهستکاری هه ندیک شوینی بکه ن، وای لی بکه ن

نامۆى بکهن، نجا تە ماشا دە کهین: ئایا له پى راستگرتوان دەبى (له وهدا که بیناسیتەوه) یاخود لهوانه دەبى که پەى به شت نابەن و بۆ ناسینەوهى شارەزا نین، سولهیمان و یستوو یه قى عه قلى نه زموون بکات.

﴿فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَكَذَا عَرَشُكَ﴾، کاتیک شازن هات، پى گوترا: ئایا تە ختە که ت ئاوا بوو؟ ﴿قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ﴾، نهویش وه لامىکی زۆر هه کیمانهى دابهوه، گوئی: ده لى ههوه، ﴿وَأَوْتِنَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ﴾، زانیاریمان پش هاتنى نهو نافرتهش پیدرابوو و، تيمه بۆ خوا ملکه چ بووین، نه مه زانیان مشتومریان هه یه، که ئایا قسه ی سولهیمانه عليه السلام، یاخود قسه ی شازنه؟ که شازن بهر له وهى نهو موعیزه یه ش بینى له سولهیمان، زانیاری پیدرابوو، که سولهیمان شتى سه رسورهینه رى هه یه.

نجا که ده لى: تيمه نهو کاته ش هه ر ملکه چ بووین، یانی: ملکه چ بووین و دانپنדהینهر بووین، به موعیزه کانی سولهیمان دا.

یاخود: قسه ی سولهیمانه عليه السلام، که بهر له وهى نهو نافرتهش بى، تيمه زانیاریمان هه بوو و بۆ خواش ملکه چ بووین، یاخود: پش نه وهى نهو موعیزه یه شى پشان بدهن، زانیاریمان هه بوو و بۆ خواش هه ر ملکه چ بووین.

﴿وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾، به لام نه وهى له جیاتی خوا ده به رست، (که خۆر بوو) پى لیگرت ﴿إِنَّمَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ﴾، چونکه به دنیایى نهو نافرته له کۆمه لىکی کافر بوو، یانی: پى لیگرت که خوا به رستى، یاخود سولهیمان پى لیگرت، که چیدیکه له سه ر کوفر به رده وام بى و، به ره و خوا به یه کگرتن و خوا به رستى هینای، هه ردوو واتایه کان هه ن.

نجا سولهیمان عليه السلام شتىکی دیکه ی پشاندا: ﴿قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ﴾، پى گوترا: به شازن، بچۆ تىو کۆشکه که وه، ﴿فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقِهَا﴾، کاتیک کۆشکه که ی بینى، پىوابوو شه پۆلى ئاوه، ته ختى زه و یه که

وهك شه پۆلى ئاو بوو، به لَام شووشه به ندبوو، پتیی وابوو نه وه شه پۆلى ئاوه، هه ردووك لاقى هه نكردن، بۆ نه وهی دامینى ته پر نه بن، ﴿قَالَ إِنَّهُ صَرَخَ مُمَرَّدٌ مِّن قَوَارِيرَ﴾، سوله یمان گوئی: ته وه کوشکیکه له شووشه ی لووس و صاف دروستکراوه، ئاو نیه به ژیریدا برۆا، یاخود: ئاوه، به لَام شووشه به ندهو، جوگه له ی ئاو نیهو، لاقه ته پر نابن، ﴿قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي﴾، شاژن گوئی: نه ی پهروه ردگارم! پیشتتر سته مم له خۆم کردبوو اکه تۆم نه په رستهوا ﴿وَأَسَلْتُكَ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾، نیستا له گه ل سوله یماندا بۆ خواى پهروه ردگاری جیهانیان ملکه چم.

دواى نه وهی نه وه هه موو موعجزانه ی بینین و، سوله یمان وتووێژی له گه لدا کردوه، نجا فه ناعه تی هاتوهو، لیتره دا مسولمان ده بن، نه ك له پێشه وه، وهك زۆریك له توێژه ره وانی قورئان گوتوو یانه.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی به که م:

خوایاریه کی تایه تیبی به ههر کام له داوود و سوله یمان (علیها السلام) داوه، نهوانیش ستایشی خویان له سهر کردوه، سوله یمانیش له رووی پیغه مبه رایه تیبی و زانست و حوکم پرائیه وه، له شوینی بابی (داوود) دانیشته وه:

خوایاریه ده فهرمووی: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَ الْخَمْدُ لِلَّهِ آلِيْنَا فَضَلْنَا عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ (۱۵) وَوَرِثَ سُلَيْمَانُ دَاوُدَ وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عِلْمَنَا مَنَظِقٌ الطَّيْرِ وَأُوتِينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِنَّ هَذَا لَهُ الْفَضْلُ الْمُبِينُ ﴿۱۶﴾

شیکردنه وهی ئه م، دوو ئایه ته، له جهوت برگه دا:

۱- ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا﴾، به دنیایی ئیمه زانیاریمان به داوود و سوله یمان دابوو، وشه ی: (لَقَدْ) (ل)، (لَمْ الْقَسَمِ)، لمی سوینده و (قَدْ) (حَرْفُ التَّحْقِيقِ)، پیتی دنیاکردنه وه، بۆ ئه وه به کارهاتوه که خوا خویاریه دویتراوانی له هاوبهش بۆ خوا دانه ران له شوینی که ساتیک دانوده، که نکوولی بکه ن، له وه که داوود و سوله یمان، زانیاریمان پیدراوه، یاخود بۆ دنیاکردنه وه ی بابی دویتدراو، ههر که سیک که قورنان ده خوینتی، خوا خویاریه دنیای ده کاته وه که، ئیمه زانیارییه کی تایه تمان به داوود و سوله یمان دابوو، (عِلْمًا) که به نه زانراو (نِکْرَة) هاتوه، نه یفه رموو، (وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ الْعِلْمَ)، به لکو به (نِکْرَة) هاتوه، ئه وه (لِلتَّعْظِيمِ وَالتَّفْخِيمِ) ه، بۆ مه زانکردن و گه وره کردنه، واته: زانیارییه کی تایه ت، که خه لکی دیکه ده رک نا کات، که مه به ست پیتی زانیاری وه حییه، نه وه ی که خوا خویاریه به شیوه ی تایه ت به پیغه مبه رانی خو ی (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) داوه، به گشتیی، که لیره دا باسی داوود و سوله یمانه، سه لامی خویان لی بن.

(۲) ﴿ وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ ﴾، هه ردووكيان (واته: داوود وسوله یمان) گوتیان: ستایش بۆ ئهو خوابی که به سهر زۆرتک له بهنده پرواداره کانیدا، هه لیبزاردوون، واته: پلهی پیغهمبه رایه تیی و زانیاری تایبه تیی پیداوین، پلهی پیغهمبه رایه تیی به رزترین پلهیه که به مرۆفه کان درا بۆ، خوی پهره ردگار به هه ندیک لهو مرۆفانهی که هه لیبزاردوون، پیداون، له دوی موحهمه دیش ﴿ وَرَجَاكُمْ وَرَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ... ﴾ ﴿ ۱۰ ﴾، الاحزاب، موحهمه د بابی هیچ کام له پیوانیان نیه، به لکو تیراوی خواو کۆتایی پیغهمبه رانه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، به لأم هه موو پیغهمبه ران هه لیبزاده بوون، خوا ﴿ وَرَجَاكُمْ وَرَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ﴾ گولبزیری کردوون، وهک ده فه رموی: ﴿ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَى ﴾ النمل، واته: بلن: ستایش بۆ خواو سه لام لهو به ندانهی خوا که هه لیبزاردوون، که به لنیایی پیتش هه موو که س، پیغهمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، گولبزیرو هه لیبزادهی خوان له نبو مرۆفایه تیی دا، بویه ش ده لئن: ﴿ عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ ﴾، چونکه پیغهمبه رانی دیکه ش (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، هه ر هه لیبزاردوون، له نبو بهنده پرواداره کانیدا، بویه گوتوویانه به سهر زۆرتک له بهنده پرواداره کان دا هه لیبزاردوون.

(۳) ﴿ وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوُدَ ﴾، سوله یمانیش میراتی له داوود گرت، سوله یمان میراتی له داوود گرت، واته: هه مان ئه رک که به داوود سپێردرابوو، به سوله یمانیش سپێردراو، هه مان زانیاری که داوود پیتی درابوو، خوا ﴿ وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوُدَ ﴾ به سوله یمانی کوپیشی داو، هه مان حاله تی حوکمرانی و بالاده ستیی که داوود هه بیوو، خوی پهره ردگار بۆ سوله یمانیشی ره خساند، ئه گهرنا لیره دا مه به ست تهوه نیه که سوله یمان به شیوهی نه ریت و سیستمی حوکمرانی و بنه مالهیی و میراتی، له شوینی بابای دانیشتی، وهک دوابی له سه رده می ئومه وویه کان و، عه باسیه کان و، عوسمانیه کانهوه، تاکو تبتاستا ئهو شیوه حوکمرانیه سه فه ته، به رده وامه و، شتیکی نامۆیه به رووخی شه ریعته، به لکو مه به ست لیره دا ئه وه دیه: وهک چۆن که سیک میراتیگ ده گرتی، پیوهی مانوو نابن، به هه مان شیوه ش دوی ئه وهی

خوایند عَلَيْكُمْ پلهی پیغهمبرایه تیی و، هوکاره کانی حوکمرانیی بو داوود ره خساندن، سوله یمانی کوپیشی پلهی پیغهمبرایه تیی پیداوو، هوکاره کانی حوکمرانیی بو ره خساندن، بی نه وهی خوئی ودهدستی بئین، چونکه پیغهمبرایه تیی پلهیه کی وه هبیهو که سببی نیه، مرووفی خوئی وه دهستی ناهئینتی، به لکو خوا عَلَيْكُمْ ده بیه خشئی، به ههر کهس که بیه وی، عَلَيْكُمْ اللهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْمَلُ رِسَالَتَهُ عَلَيْكُمْ الأنعام، بویه شئمه و اتوخ ده که مهو، تاکو هیچ کهس و اتینه گات، که حوکمی بنه مالیهی و میراتی، شتیکه له پیغهمبرانیی پیشووش دا هه بووه!! نه خیر، به لکو مه به ست نه وهی: خوا عَلَيْكُمْ هه مان شت که بو داوودی ره خساند بوو، بو سوله یمانیشی ره خساند بوو، بویه شئ وشه ی (وَرْتٌ) به کار دینتی، له بهر نه وهی میرات ئینسان پییهو ماندوو نابی و، شتیکه به ئاسانیی دیته دهستی.

(۴) - عَلَيْكُمْ وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ، هه روه ها سوله یمان گوئی: نهی خه لکینه! به دلناییی ئهم قسانه ی سوله یمان و تارتک بووه، له کوپریکی فراواندا دراوه.

(۵) - عَلَيْكُمْ عَلِمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ، دواندن باندا ئهان فیرکراوه، یانی: ده توانین بیان دوتین و لیان تیبکه یین.

(۶) - عَلَيْكُمْ وَأَوْتَيْنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ، له هه موو شتی که مان پیدراوه، له هه موو شتی که حوکمرانییه که مان پیوستیی پی هه بن، هوکاره کان و پیداو یستییه کانی حوکمرانیی مان بو ره خستیندراون و پیمان دراون.

(۷) - عَلَيْكُمْ إِنَّ هَذَا هُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ، به دلناییی هه ره نه وهی به خشئی روون و ناشکرا.

جیی سه رنجه، که خوا عَلَيْكُمْ له سه ره تاوه باسی داوود عَلَيْكُمْ سوله یمان عَلَيْكُمْ ده گات، که زانیاریان پیدراوه، ستایشی خویان کردوه، که به سه ر زورتک له بهنده برواداره کانی دا هه لیبزاردوون، به لام دواپی به کسه ر دیته سه ر باسی به سه ره هاتی سوله یمان عَلَيْكُمْ، له بهر نه وهی له شوئنه کانی دیکه دا باسی داوود عَلَيْكُمْ کراوه، ئهم به سه ره هاتی سوله یمان: تپه ربوونی به شیوی میروولانداو، دواپی

قسه کردنی له گه‌ل هودهودو، نامه پتدا ناردنی و ... هتد، ته‌نیا له‌م سووره‌ته‌دا هاتوه.

شایانی باسه: له په‌یمانی کۆندا ده‌لتی: داوود یازده (۱۱) کوپی بوون، په‌کیکیان سوله‌یمان، ئنجا به‌ دلنایی ناگونجی میرات مه‌به‌ستی مآل و سامان و حوکمرانیی بی، که سوله‌یمان مآل و سامان و حوکمرانیی هه‌مووی له باپی بگری و، ده‌ کوپه‌که‌ی دیکه‌ بی به‌ش ببن، سته‌م له پیغه‌مبه‌ران ناوه‌شیته‌وه.

به‌لام وه‌ک گوتمان: بۆیه وشه‌ی: میراتگرتن (إرث، میراث)، به‌کارهاتوه، که لیره‌دا به‌ مانا مه‌جازیه‌که‌یه‌تی، چونکه‌ نه‌و حاله‌ته‌ گه‌وره‌و گرنکه‌ی که داوود بوویه‌تی، که دوایی په‌کسه‌ر خوای په‌روه‌ردگار به‌خشیویه‌تی به‌ سوله‌یمان، چوتن‌راوه‌ به‌ مآل و سامانیکه‌وه که له‌ باب‌ه‌وه‌ بۆ کوپ ده‌چتی، نه‌گه‌رنا مه‌به‌ست نه‌وه‌ نیه‌ که سوله‌یمان به‌ میراتی گرتبی، وه‌ک حوکمی میراتی و بنه‌ماله‌یی.

ئنجا بئگومان که ده‌فه‌رمووی: (وَأُوْتِنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ)، هه‌م وشه‌ی (كُلِّ)، هه‌م وشه‌ی (شَيْءٍ)، هه‌ردووکیان چه‌مکیکی گشتیان هه‌یه، به‌لام لیره‌دا (كُلِّ)، بئگومان مه‌به‌ست پتی زۆره، یانی: زۆرئک له‌ شتاهان پتدراوه، (شَيْءٍ) ییش، لیره‌دا واته: شتی گرنک، که مه‌به‌ست پتی نه‌وه‌یه: هه‌موو نه‌و شتانه‌ی پتویست بۆ حوکمرانیی کردن، تیمه‌ پیمانداران و بۆمان په‌خسینداران، نه‌گه‌رنا هه‌موو شتیکی به‌په‌های، ته‌نیا هی خواجه ﷺ و هیچ کاتیک هیچ که‌سئک هه‌موو شتیکی نه‌بووه، به‌لام چه‌مکه‌ عورفی و باوه‌که‌ی ناوایه، په‌کئیک به‌ په‌کئیک ده‌لتی: تۆ هه‌موو شتیکی هه‌یه، یان: تۆ هیچ شتیکی نیه، یانی: هه‌موو شتیکی که عورف و باوه، خه‌لک هه‌بی، هه‌ته، نه‌ک به‌ په‌های، یانی: به‌ پتی عورفی باوی خه‌لک نه‌و وشه‌به‌ به‌کارده‌هیتری و مه‌به‌سته‌که‌ی لی وه‌رده‌گیری، ﴿وَأُوْتِنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ﴾، دواییش که بۆ شازنی سه‌به‌ئیش به‌کارده‌هیتری: ﴿وَأُوْتِنَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ﴾، یانی: هه‌موو نه‌و شتانه‌ی که باون و، عورف و نه‌رتت وایه که حوکمرانان هه‌یانن، هه‌ینی، نه‌و شازنه‌ش هه‌موو شتیکی که عورف و باوه، که حوکمرانان هه‌یانن، هه‌ینی.

که ده فہرموی: ﴿إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْأَمِينُ﴾، بہ دنیایی ہر نہ وہ بہ خشٹی ناشکرایہ، وشہی: (الْفَضْلُ)، (الزِّيَادَةُ فِي الْخَيْرِ وَالنَّفْعِ)، واتہ: زیدہی لہ چاکہ و سووددا، (الْمُؤْمِنِ) یش لیرہدا، بہ مانای پُوشن و ناشکرا دی، واتہ: نہ وہ بہ خششہ کہ خوا بہ زیدہ پتیداوین، زور روون و ناشکرایہ، بو ہر کہ سیک تہ ماشای بکات.

لیرہدا سولہیمان کہ تاوا قسہ دہ کات، نہ وہ فہرمانہی خوا ﴿تَجِبْ جَنِّ دِه كَات﴾ کہ دہ فہرموی: ﴿وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ﴾ ۱۱ الضحی، واتہ: تنجا باسی چاکہ کافی پەرورده کارت بکہ، واتہ: لہو پرووہ وہیہ کہ باسکردنی چاکہ کافی خوایہ، (التَّحَدُّثُ بِنِعْمَةِ اللَّهِ)، نہ گہرنا لہو پرووہ وہ نہی، خوئی بہ سہر خہ لکدا ہہ لکیشی، بہ لکو دہیہ وئی بلن: خہ لکینہ! خوا ﴿تَجِبْ﴾ بہ خششیتی زوری بہ تیمہ داوہو، خوا چاکہی زوری بہ سہر تیمہ وہ ہہیہ، تیمہ ش لہو چاکہ و بہ خششہ بہ ہرہ مہند بن، کہ بریتیہ لہ پیغہ مہ راہہ تیبی و زانیاریسی و، لہو حوکمرانییہی کہ پیغہ مہ ران دہیکہن، کہ حوکمرانییہ کی دادگہرانہ بووہ، حوکمرانییہ ک بووہ کہ دادگہریسی بچہ سپن و، ستم و خرابہ و جیاوازیسی ریشہ کیش بکری.

مهسه لهی دووه م:

کۆکرانه وهی سوپایه کهی سوله یمان الطیر له جند مروّف و بالندان و، گوزه رکردنیان به لای دۆلی میروولانداو، بانگکردنی میرووله به که له میرووله کان که بهینه وه کونه کانی خویان، نه وه که سوله یمان و سوپایه کهی بیانشکینن بنی نه وهی پیتیان بزنان و، زهرده خه نه کردنی سوله یمان له قسه کهی و، پارانه وهی له خوا النحل و ستایشکردنی بۆ خوا النحل:

خوا النحل ده فه رموی: ﴿ وَحُشِرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾ حَتَّىٰ إِذَا أَتَوْا عَلَىٰ وَادِ التَّمَلِّ قَالَتْ نَمَلَةٌ يَأْتِيهَا التَّمَلُّ أَدْخُلُوا مَسْكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ، وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٨﴾ فَنَبَّسَهُ صَاحِبُكَ مِنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَتِي وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ ﴿١٩﴾

شیکردنه وهی ئەو ئایه تانه، له چوارده برگه دا:

(١) - ﴿ وَحُشِرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ ﴾، سه ربازه کان بۆ سوله یمان الطیر کۆکرانه وه، سه ربازه کانی سوله یمان بۆی کۆکرانه وه، واته: سوپایه کهی بۆی کۆکرایه وه و بۆی ناماده کرا، دياره سه فه رتی که له پش بووه گوتوویه تی: سوپایه کهم، بۆ ناماده بکهن، لیره دا له جیاتی وشه ی (جیش)، ده فه رموی: (جُنُود)، سه ربازه کانی بۆ کۆکرانه وه، ده لئی: (الجُنُود): جَمْعُ جُنْدٍ، وَهُوَ جَمْعُ جُنْدِيٍّ، که واته: (جُنُود)، کۆی کۆیه، نجا ئایا سوپا و سه ربازه کانی سوله یمان چی بوون؟

(٢) - ﴿ مِنْ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ ﴾، له جند مروّف و بالنده، پیکهاته ی سوپایه کهی سی جۆر بوون: مروّف بوون و، جند بوون و، بالنده ش بوون، هه لبه ته هه ر کامیک له و سی پیکهاته یه، کاری ئایه ته تی خۆی هه بووه، به لأم نه که جند هه موو به که کارو، مروّف

هه موو یهك كارو، بآئندهش هه موو یهك كار یان بووبی، به لكو هه ر له نئو چندا كاره كان دابه شكاروان، وه كه له شوپنه كانی ديكه دا خوی په روه ردگار باسی ده كات، هه یانبوو، شتیان بو له بنی ده ریا ده رهیتاوه، هه یانبوو بو شه پر به کاری هیتان و، هه یانبوو بو پیشه سازی به کاری هیتان و، هه یان بووه گرتوونی و كه له پچه ی كردوون، هه روه ها مرو فقه كانیش به هه مان شیوه بآئنده كانیش، بو وینه: هو دهودی بو هه و آلگری به كار هیتاوه، هه ر یه كه و بو شتیکی به كار هیتاوه.

۳- ﴿فَهُمْ يُرْعَوْنَ﴾، له حالئیدا كه نه وان، كو كراونه وه سه ریهك، كو نترپۆل كراون، (الْوَزْعُ: الْكَفُّ عَمَّا لَا يَرَادُ، فَشَمَلَ الْأَمْرَ وَالنَّهْيَ، أَي مُلْتَزِمُونَ التَّزَامًا تَامًا،) (وزع): بریتیه له نه هیشتنی شتیك كه ناویستری، كه واته: هه م حاله قی فه رمان و، هه م حاله قی نه هیشتنی و قه ده غه كردن، ده گرتته وه، ﴿فَهُمْ يُرْعَوْنَ﴾ واته: زور پابه ند كرابوون و به رفه رمان بوون.

(أَوْ يُخْبَسَ أَوْ لُهُمْ عَلَىٰ آخِرِهِمْ)، یا خود: یانی: هه ی پشیتیان راده گیرا، تاكو هه دوایه پیئده گه یشت.

به لأم ﴿فَهُمْ يُرْعَوْنَ﴾ زیاتر واپئده چتی مه به ست پیی نه وه بی: ریمان لی ده گیرا به ملاولادا بچن و سه ریچی و لملی بکه ن، یانی: پابه ند بوون و ریک و پیک بوو، نهك هه ر كه سه و به دو ئیک دا بر او، سه ریچی بکه ن.

۴- ﴿حَتَّىٰ إِذَا أَتَوْا عَلٰٓى وَادٍ السَّلْبِ﴾، هه تا كاتیک به لای شیوی میروولاندا، تپه رین، (حَتَّىٰ) بو گه یشته به نامانج، واته: به رده وام بوون، هه تا گوزه ریان كرد به لای دو ئل و شیوی میروولاندا.

(وَإِلَّا السَّلْبِ)، دوو واتای هه ن:

یه گه م: نه و شوپنه ی میرووله ی تیدان، چونكه هه ر چو ن ب، شاره میرووله، هه ندیک کون و كه لیتان له زه ویدا دروست ده كهن، كه وهك دو ئل و شیوان وان، بو نه وان و، له قه دهر نه وان وهك دو ئل و شیوان وان، نه و كه لین و كونه ه میرووله كان دروستیان ده كه ن و، خانوو به رهی خو یانیان تیدا بنیات ده نین، یانی: وهك چو ن مرو فقه كان به قه د

پالی چپایه کانه وه و، له دۆل و شیوه کاندای خانوو به ره دروست ده کهن، میروولهش له و کون و کهلتانانی له نیو زهویدا ههن، نه و کون و کهلتانان بو نهوان وه ک دۆل و شیو وان.

دووهم: یاخود شوینیکی تابهت بووه، که پینگوتراوه: (وَإِذْ أُنزِلَ)، که هه ندیک ده لئین: له فه له ستین بووه.

وشه ی: (النحل): ناوه بو جوریک له زینده وهر، گچکه به و شه ش پیتی ههن، تاکه که ی پیتی ده گوتری: (النملة)، که واته: که ده فه رموی: ﴿قَالَتْ نَمَلَةٌ﴾، نه وه ناگه به نئ که نه و میرووله به مئینه بووه، به لکو نه وه ده گه به نئ که ههر تاکیک بووه، له و جوره، واته: (النملة: وَإِذْ أُنزِلَ)، (نملة) به کیکه له میرووله، نجا نایا نیره یان مئیه؟ نازانین، بویه ده فه رموی: ﴿فَنَبَسْرَ صَاحِبًا مِّن قَوْلِهَا﴾، به هوی قسه که به یوه به زه رده خه نه وه پیکه نئ، نجا که راناوی مئینه ی خراوه ته سه ر، نه وه له بهر راجا وکردن بیره ی (نملة) به، که راناوی مئینه ی بو به کارهاتوه، نه ک له بهر نه وه ی ره گه زه که ی مئینه بیت، وه ک هه ندیک له تویره ره وان وایانگوتوه، گوتوو یانه: نه وه میرووله به ی مئینه بووه، به به لکه ی نه وه که فه رموو به ی: (نملة)، به لام، نه خیر (نملة) واته: میرووله به ک، نجا نیر بن، یان مئ، هه ره دک (بقرة)، یانی: ره شه ولآخ، نجا نیر بن یان مئ، پیتی ده گوتری: (بقرة)، هه ره چه نده تئستا وایاوه که ههر گوتیان: (بقرة)، واته: مانگا، (قور) یش، واته: گا، به لام له راستییدا له زمانی عه ره بییدا: ﴿سَمِعَ بَقْرَتِ سَمَانَ﴾ (۱۲) یوسف، واته: چه وت ره شه ولآخ، ئیدی مه رج نیه، نیر بن، یان مئ بن.

(۵) - ﴿قَالَتْ نَمَلَةٌ﴾، میرووله به کیان گوتی:

(۶) - ﴿يَكَايُهَا النَّعْلُ أَذْخُلُوا مَنَازِكَكُمْ﴾، نه ی میرووله کان! بچنه نیو کونه کانی خوتانه وه، بچنه نیو خانوو به ره و شوینه کانی خوتانه وه.

(۷) - ﴿لَا يَحِطُّ بِكُمْ مَلِئِينَ وَجُودُهُمْ وَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾، بو نه وه ی سوله یمان و سه ر بازه کانی تیکتان نه شکینن، له حالیکدا که هه ست نا کهن.

(الْحَطْمُ: الْكَسْرُ لِشَيْءٍ صَلْبٍ)، (حَطْمٌ): بىرىتە لە شكاندى شىكى رەق، نىجا لە تەفسىركاندا ھاتوھ: (وَأَسْتَعِيزُ هُنَا لِلرَّفْسِ بِجَامِعِ الْإِهْلَاكِ)، لىرە خواز او رەتوھ بو پىلتىنان و پانكرندنەوھ، لەبەر نەوھى ھەر شىكى پان بكرىتەوھ دەفەوتى، بەلام لە راستىدا ئەوھ وانەو، ئەو تەعبىرە ئىعجازىكى عىلمى تىدايە: كە تىستا دەر كەوتوھ پىكھاتەى جەستەى مىروولە، لە ماددەيەكى رەقەو، ئەگەر پىتى لىبىزى، دەشكىت، وەك چوون شووشە بەك دەشكىت، جەستەى مىروولەش تىك دەشكىت، نەك پان بىتتەوھ، بو وىنە: كە پى لە كرىمىك دەنتى، پان دەبىتتەوھ، بەلام مىروولە تىك دەشكىت و، كرىپەو دەنگى شكانى دى، وەك شووشە بەك.

رستەى: ﴿لَا يَحْطَمَنَّكُمْ سُلَيْمَنُ وَجُودُهُ﴾، ئەمە وەك نەوھ وايە: (لَا أُغْرِقَنَّكَ تَعْمَلُ كَذَا)، تۆ نەناسم ناوا بەكى، يانى: تاواتان لى نەيەت، تاكو سولەيمان و سەربازەكانى تىكتان نەشكىتن.

﴿وَمُرًّا لَا يَتَمُرُّونَ﴾، (و) لىرەدا (الواو خالىة) واتە: لە خالىكدا كە ھەست ناكەن، لە خالىكدا ئەوان ھەست ناكەن، ئەمە ستابىش و مەدخىكى گەورەى سولەيمان **الصلوة** سوپايەكە بەقى، كە ئەوانە پى لە مىروولەش نانتىن، مىروولەش تىكناشكىتن، ئەگەر پىتى بزانتىن، لە خالىكدا كە پى نەزانتىن، پى لە مىروولە دەنتىن، بەلام ئەگەر بىبىن، پى لە مىروولەش نانتىن، چ جاي باغ و كشتوكالى خەلك بشىلن، يان خەلك بە ناھەق بكورۇن، يان نازەل و مەرو مالى خەلك وە بەرغۇبىدەن! بەلكو پى لە مىروولەش نانتىن.

٨- ﴿فَبَسَّرَ صَاحِبًا مِّن قَوْلِهَا﴾، زەرددەخەنەى ھاتى، لە خالەقى پىكە نىندا، بەھوى قسەكە يەوھ، سولەيمان بە زەرددەخەنە پىكەنى، ديارە پىكە نىنى پىغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، زىاتر خالەقى زەرددەخەنەى ھەبووھ، چونكە (صَاحِبًا) دەلى: (حَالٍ مِّنَ التَّبَسُّمِ)، يانى: (الْبِتْسَمُ، ضَعِكَ تَبَسُّمًا، أَوْ ابْتَسَمَ صَاحِبًا)، يانى: زەرددەخەنەى ھاتى، لە خالەقى پىكە نىندا، كە پىكە نىنەكەى بىرىتى بوو لە زەرددەخەنە، كە زەرددەخەنە كە مەترىن خالەقى پىكە نىنە، واتە: بە قاقا پىنەكەنى، پىغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، بە قاقا پىنەكە نىون،

وهك خه لَكَيْتِكَ له سه ر پشت بكهوئی و، مروّف له حالهقی عاتیفیدا پئكه نینی زوری بو دین، پیغهمبه ران بهو شیودیه نه بوون. وهك له پیغهمبه ری خاتهم گپرداروه تهوه. بویه زهرده خه نهی هاتوه، یانی: دلخوش بووه، سوپایه که ی هینده صالح و چاکن پئ له میروولش نانتین، مه گهر میرووله کان نه بینن و ههستیان پئ نه کهن.

۹- ﴿وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ﴾
سوله یمان گوئی: په روهر دگارم! یارمه تیمم بده، سوپاسی نهو چاکه بهت بکه، که له گه ل مندا کردووته، ههروه ها له گه ل باب و دایکشم دا، (أَوْزِعْنِي) یانی: (أَلْهِمْنِي)، واته: فیرم بکه، یاخود هانم بده، وام لئ بکه سوپاسگوزاریم بو تو، له سه ر نهو چاکه به ی که له گه ل منت کردوه، یاخود (أَوْزِعْنِي) هه ر له سه ر نه سلّه زمانه وانیه که به تی (وَزَعَةً) واته: (مَنْعَةً)، که واته: (أَوْزِعْنِي) یانی: (أَمْنَعْنِي عَنْ الْغَفْلَةِ فِي أَظْلَمَ شَأْنًا)، واته: ریم لیبگره له بن ناگایی تاکو سوپاسگوزار بم، یان (أَمْنَعْنِي مِنَ الْكُفْرَانِ فِي أَشْكُرَكَ) ریم لیبگره له ناسوپاسی، تاکو به رده وام سوپاسگوزار بم بو تو.

﴿وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ﴾ ههروه ها سوپاسگوزاری نهو چاکه به شت بکه م که له گه ل باب و دایکم دا کردووته، چاکه ی دایک بابیش هه ر نیعمه تیکه بو رۆله ده گه ر پتیه وه، هه ر وهك چوئن چاکه به ک که له گه ل رۆله کانیش ده کرئی، دیسان بو باب و دایکان ده چپته وهو بو ته وانیش نیعمه ته، باب و دایکتیک رۆله به کی باشیان هه بی، چ کوپر، چ کچ، بو ته وانیش نیعمه ته، ههروه ک باب و دایکیش نه گه ر چاک بووبن، بو رۆله کان نیعمه ته، نه گه ر نهو مروّفه شانازی به باب و دایکیه وه بکات، به دلنایی له چاکه ی ته وانیش به هره مه ند بووه.

۱۰- ﴿وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ﴾ ههروه ها یارمه تیمم بده، که کرده وه ی باش بکه م، جینی په سندی تو بیت، تو لئی رازی بی.

۱۱- ﴿وَأَذِّنْ لِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الْمَكْرُوهَاتِ﴾ به به زه دی خوشت بمخه نیو به نده چاکه کانه وه، واته: بمخه نیو ریزی نه وانه وه.

راستکردنەوهی هەلەبەکی زەقی (محمد الطاهر بن عاشور)

لێردەدا بە باشی دەزانم هەلەبەکی زەقی (محمد الطاهر بن عاشور)، پەرحمەتی خۆی لێ بێ، راست بکەینەوه، هەلبەتە تۆزەرەوانی دیکەش جاری وا هەبە قسەبەک دەکەن، پێم هەلەبە، بەلام شتێک کە زۆر بە پێویستی نەزانم، نامەوی تەفسیرەکە خۆمی پێ قەرەبەلێخ بکەم، بەلام لەبەر ئەوهی (محمد الطاهر بن عاشور)، هەم زانایەکی گەوره بووه له زانایانی تونس، هەم تەفسیرەکەشی شتی زۆر وردی تێدایە، بۆیە بە چاکم زانی نامازە بەو هەلەبەیی بکەم، هەلەکەشی ئەوهیە کە لە تەفسیری ئەم رێستەبەدا: ﴿وَعَلَّ وَوَالِدَكَ﴾ دەلێ: (وَوَالِدَاهُ هُمَا أَبُوهُ دَاوُدُ بْنُ يَسَّى وَأُمُّهُ بَثْشَبَعُ بِنْتُ الْيَعَامِ، وَهِيَ الَّتِي كَانَتْ زَوْجَةَ (أُورِيَا) الْحِثِّيِّ، فَاصْطَفَاهَا دَاوُدُ لِنَفْسِهِ، وَهِيَ الَّتِي جَاءَتْ فِيهَا قِصَّةُ نَبِيِّ الْخَضَمِ الْمَذْكُورَةِ فِي سُورَةِ ص)^(١).

واتە: باب و دایکی سولهیمان ئەمانەن: بابی داوودی کوپری یەسسییە، دایکیشی (بَثْشَبَعُ بِنْتُ الْيَعَامِ)، ئەویش کە پێشتر زنی (أُورِيَا الْحِثِّيِّ) بوو، بەلام داوود بۆ خۆی هەلبێژارد، ئەو نافرەتییە کە بەسەرھاتی (نَبِيَّ الْخَضَمِ)، کە لە سوورەتی (ص) دا، باسکراوه، لە بارەبەوه هاتوه.

ئنجاشی لێردەدا ئەو زانایە کەوتۆتە دوو هەلەبەکی زەقەوه:

یەکەم: دەلێ: دایکی سولهیمان: (بَثْشَبَعُ بِنْتُ الْيَعَامِ)، زنی (أُورِيَا الْحِثِّيِّ) بووه، کە ئەوه لە (پەیمانی کۆن) دا، هاتوه، ئنجاشی من هەم لە: (موسوعة: الإسلام كما يتجلى في كتاب الله، الكتاب السادس، الإيمان برسُل الله وأنبيائه)، لهویدا باسم کردوه، هەم لە مەوسوعەیی: (ئیمان و ئیلهاد)یشدا، کە ئەو بەسەرھاتەیی پەیمانی کۆن (العهد القديم) وەک گەلێک چیرۆکی

دیکھی، بہ ہیچ جوڑیک راست نہیو، لہ گہل عہ قَل و لُوژیک و، لہ گہل یتگی بہ رزی یتغمبرانیش دا ناگونجن، کہ پھیما کون لہ: (سفر صموئیل الثانی، إصحا: ۱۱ و ۱۲، وسفر الملوك، إصحا: ۲) دا باسی دکات و کورته کی تھوہیہ:

رُوژیک داوود علیہ السلام لہ سہر بان پیاسہ دکات، نافرہ تیک دہینتی خوئی دہ سوات، زوری پی جوان دہ بیت، دواپی بہ دواپدا دہ تیری و دہیہنتی بو مالی خویمان و لہ گہلی جووت دہ بی، دواپی کہ دہ زانی خیزانی (أوریا الحثی) ہ، نوری دہ تیری تہ پتسہ وہی جہنگ و، بہ سوپاہ کھش دہ لی: نہ گہر شہر گہرم دہات، تئوہ بکشینہوہ، با نوری بکوڑی، نیدی نوری دہ کوڑی و، دواپی داوود ژنہ کی مارہ دکاتہوہ!

کہ تہ مہ مسولمانیکی ناساپی و عادہ تپی، شتیکی ناوا لہ خوئی ناوہ شینیتہوہ، تاکو لہ داوود بوہ شیتہوہ، تہ مہش مولزم نین، تہو تہ فسانہو تہو شتہ بی مایانایہ لہ پھیما کوندا ہاتوون، کہ شتی دیکھی لہوہش بی مانتری تیدایہ، بیتین لہ سہر یتغمبرانیمان بکھینہ مال.

تھوہ تھ لہ یہ کہ می خاوہنی (التحریر والتنوير) دو، تہ دہ بوو تہو قسہ یہ بیتی لہ پھیما کونہوہ، یہ کسہر بہ موئلہ قیسی وہری بگری و، بیکاتہ مال لہ سہر داوودو، تہو نافرہ تہش بکاتہ داپکی سولہیمان، کہ نافرہ تیک بی لہ مال و میردی خوئی بی و، لہ گہل پیاویتی دیکہ دا رابو تیری، تنجا سولہیمان بہ زگ بکھوئی! تنجا تہ گہر واپتی سولہیمان لہ کاتیکدا، بہ زکی داپکی کہوتوہ - چونکہ لہ پھیما کوندا دہ لی: نافرہ تہ کہ گوئی: دوو گیانم، دواپی تھوہی داوود لہ گہلی جووت بوو - جارئی ہہر لہ ژیر نیکاحی میردہ کھشی دابوہ، کہ نوریابہ! تھوہش تومہ تیک زور خرابہ، ہہم بو سولہیمان، ہہم بو بابی سولہیمان، پیش سولہیمان.

دوہوم: تھوہیہ کہ یہ کسہر (محمد الطاهر بن عاشور)، دہ لی: (وہی التی جآت فیہا قِضَةُ نَبَاِ الْحِصِّ الْمَذْكُورَةِ فِي سُوْرَةِ ص) کہ مہبستی تہم نایہ تانہن: ﴿ وَهَلْ أَتَاكَ نَبْوُ الْحِصِّ إِذْ سَوَّرُوا الْمِحْرَابَ ﴾ ﴿٢١﴾ إِذْ دَخَلُوا عَلَى دَاوُدَ فَمَرَّعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَحْفَ حِصَّانَ بَعِي بَعْضًا عَلَى بَعْضٍ فَاحْكُم بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُنْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَى سَوَاءِ الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾ اِنَّ

هَذَا أَخِي لَهُ نِسْعٌ وَتَعُونَ نِعْمَةً وَبِي نِعْمَةٌ وَجِدَةٌ فَقَالَ أَكْفَلْتُمَهَا وَعَرَفِي فِي الْخُطَابِ (۱۳)
 قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نِعْمَتِكَ إِلَيَّ نِعْمَتِي وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْمُخَلَّاءِ لَيَبْنِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلَّا
 الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ وَظَنَّ دَاوُدُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَحَرَّمَ
 رَآكُمَا وَأَنَابَ (۱۴) فَغَفَرْنَا لَهُ ذَلِكَ وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَّآبٍ (۱۵) يٰدَاوُدُ إِنَّا
 جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ
 إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ يَمَّا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ (۱۶)

نہم ثابہ تانہ باسی بہ سہ رھاتن کہ پی پی دہ گوتری: بہ سہ رھاتی (تَبَأُ الْعَصْمُ).
 کہ کورتہ کہی نہ وہیہ: داوود عليه السلام رُوژنک خہریکی خواہہ رستی بوو له ژووری
 تابیہ تیی خؤید، (میحراب واتہ: ژووری تابیہ تیی خواہہ رستی)، دوو کہس دہ چن
 بو لای بہ سہر دیواردا دہ چن، (داوود پیغہ مہر بوووہو حوکمران و پادشا بووہ،
 پاسہ وانی ہہ بووہ، چؤن نہو دوو کہسہ ہاتن؟) لتیان ترسا و راچلہ کی، پییان گوت:
 مہ ترستی! تیمہ دوو کہ سین ناکوکیی و دہمہ قالییمان بووہ، لہ نیوانماندا دادوہری
 بکہو ستہم مہ کہو، پی راستمان پی نشان بدہ، یہ کیکیان قسہ دہ کات، وہ ک
 داواکار (مذعی)، دہ لتی: نہمہ برامہ، نہوہ دونؤ (۹۹) مہری ہہیہ، منیش مہریکم
 ہہیہ، گوتوویہ تی مہرہ کہی خؤشت بدہ بہ من، لہ قسانیشدا بہ سہرمدان زال
 بووہ، داوود عليه السلام بہ بی نہوہی گوی نہوہی دیکہ بگری، کہ داوا لہ سہر کراو
 (مذعی علیہ)، یہ کسہر دہ لتی: ستہمی لیکردووی کہ داوا لیکردووی مہرہ کہی
 خؤت بخہیہ گہل مہرہ کانی وی و، تو ہیچ مہرہ نہ مینن، نہویش سہد (۱۰۰)
 مہری ہہ بن، ستہمی لیکردووی، زؤریش لہ وانہی کہ پتکہوہ تیکہل دہ بن،
 ستہم لہ یہ کدی دہ کہن، مہ گہر نہ وانہی نیماندارو خواوہنی کردوہی باشن.

دوایی داوود بوئی دہر کہوت کہ خوا تاقیکردوہو، داوا لیبوردنی لہ
 پہرہوہ رگاری کردو کپووشی بردو گہ پایہوہ، (دوایی خوا عليه السلام دہ فہ رموی): خواش
 لیبوردو بوویش لہ لای تیمہ ہہیہ، نیزیکیی و سہرہ نجامیکی باش، (دوایی خوا
 دہ فہ رموی): نہی داوود! تو مان کردوہ بہ جینشین لہ زہوی دا، دادوہری لہ

تېۋان خەلگدا بگە بە ھەق و، بە دواى نارەزىو مەكەو، بە دوايى عاتىفە مەكەو، ئەگەرنا لە پىي خوا لات دەدا، ئەوانەى لە پىي خوا **تَّائِبِينَ** لا دەدەن، سزايەكى سەختيان ھەيە، بە ھۆى ئەو دەو كە پۇژى لىپرسىنەو ھەيان لە بىرچوود. ئەمە كۆى بەسەرھاتەكەى قورئانە، وەك لە ئايەتەكان دا ھاتو.

ئىنجا ئەمە كوا باسى ئافرەتى تىدايە؟ لە راستىدا ئەو بەسەرھاتە ھەر ئەو دەبە كە خواى پەرودەگار داوود كە ھوكمران بوو، دادوھرىشى لە تېۋان خەلگدا كىردو، تاقىكىردنەو دەبەكى بۇ ھىناو تە پىش، دوو فرىشتە لە شىۋەى دوو پىاودا چوونە لاي، داوايەكى ورووژىنەريان بۇ باسكردو، زۆر عاتىفە بزوين بوو، ئەو نەندە ورووژىنەرو عاتىفە بزوين بوو، داوود لە بىرى چوو لە داوا لەسەر كراو (مُدعى عليه) كە بېرسىن: ئايا ئەو داواكەر (مُدعى) د، راست دەكات؟! بەكسەر گوتوۋبەتى: ستمەى لىكىردوۋى.

ھەلەكەى داوود لەو دەبوو، باسى ژنان ھەر لە كۆرئىدا نى، بەداخەو ھەندىك لە توپزەروانى قورئان، ھاتوون ئەو بەسەرھاتەى كە لە پەيمانى كۇندا ھەيە، كە بوختانىكە بە داوود كراو ھە بە سولەيمانىش ھەر كراو، گوايە: داىكى لە كاتىكدا ئەو ۋەسك كەوتو، كە لە ژىر نىكاھى مىردىكى دىكەدا بوو ھە داوود بە زىنا لەگەلى جووت بوو، ئەمە تۆمەتە بۇ سولەيمانىش و، بۇ داوودىش، ھاتوون ئەو بەسەرھاتەى لە پەيمانى كۇندا ھەيە، لەگەل ئەو ئايەتەنەى سوورەتى (ص) دا، لىكىان داون، كە ئايەتەكانى سوورەتى (ص)، ھىچ پەيوەندىيان بەو بەسەرھاتەو نى، شتى ئاواش نەك لە داوود **التَّائِبِينَ**، بەلكو لە مسولمانىكى ئاسايش ناوھ شىتەو، تەماع لە ژنى برادەرنىكى خۇى بكات و، بىنېرىق بە كوشتى بدات و، دواتر ژنەكەى مارە بكاتەو!! شتى ئاوا چوون لە پىغەمبەران دەو شىتەو؟ بۇيە بە پىۋىستىم زانى ئەو ھەلەيە، راست بگەمەو، كە ئەگەر لە ھەندىك لە تەفسىركانى دىكەدا ھاتبايە، رەنگە بە پىۋىستىم نەزائىبايە، راستى بگەمەو، بەلام (التحرير والتنوير) تەفسىرىكى موعتەبەرەو، پىم ناخۇش بوو، ئەو دوو ھەلەيە، ئاوا بەسەريان دا بىرۇم.

مه سه له ی سته م:

به سه رکړنه وهی سوله یمان الطیر بؤ بالنندان و، دیارنه بوونی هوډه هوډو، هه ږه شه لیکرډنی به سزادانی، نه گهر به بن پاساو غایب بوویت، پاشان قسه کړدی هوډه هوډو له باره ی شازنی سه به نه وه، که خو ی و گه له که ی خوړ ده په رستن و، شه یتان گومرای کړدوون و، له پری خوا لایداون:

خو تقعد الطیر ده فهرموی: ﴿ وَتَقَعْدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ ﴿٢١﴾ لِأَعَدَيْتَهُ عَادًا شَكِيدًا أَوْ لَأَذْبَحَنَّهُ أَوْ لِيَأْتِنِي بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٢٢﴾ فَمَكَتْ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطْتُ بِمَا لَمْ مَحْطُ بِهِ، وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنِلِّ بْنِ يَعْقِبَ ﴿٢٣﴾ إِنِّي وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ ﴿٢٤﴾ وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّيْءِ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَزَيَّنَّ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٢٥﴾ أَلَا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٦﴾ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٢٧﴾ ﴾

شیکړنه وهی ته م ثابته تانه، له هه ژده برکه دا:

(١) ﴿ وَتَقَعْدَ الطَّيْرَ ﴾، (سوله یمان) بالننده کانی به سه رکړنه وه، چاوی پیدا کتیران، (التفقّد: التفعل، یدل علی التکلف، والتفقّد: طلب الفقد، ثم توسعوا فيه فأطلقوه على طلب معرفة سبب الفقد،) (تفقّد) واته: به دوا ی دیار نه ماندا گهران، دوا یی چه مکه که بیان فراوان کړدوه، به کاریان هیناوه بؤ گه ران به دوا ی هوکاري دیار نه ماندا، که واته: ﴿ وَتَقَعْدَ الطَّيْرَ ﴾، واته: چاوی پیدا کتیرا، به سه ریانه وه گه ږا و پشکینی.

(٢) ﴿ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ ﴾، سوله یمان گوئ: نه وه چیمه! بوچی هوډه هوډو نابینم؟ واته: چه شتیک بوته هوکاري نه بینینی من بؤ هوډه هوډو؟

واتە: ئايا ھۆكارى نەبىنىنى من بۇ ھودھود، خۆم، ياخود خۇبەتى كە لىرە نىھ؟ واتە: ئايا من نايىبىم و شتىك بۇتە پەردەو ئىوان نايىبىم، ياخود ھۆكارەكە ئەودىھە كە ئەو لىرە نىھو نامادە نىھ؟ [ھودھود كە بە كوردىي (پەپو سولەيمانە) پى دەلىن، جۆرىكە لە بآندە، دەنگىكى تابەتەي ھەيەو، بۆنىكى ناخۇشى لى دى، سەرى ۋەك ئەو ۋاىە كۆلۆكى پەشى لەسەر بى، پىلووھەكانى چاۋى زەردىن، نىنۆكەكانى پەشن، ھەم دانەۋىتلە دەخوات و ھەم كرمىش، لە دوورەوھە ئاۋ دەبىن، ئەگەر ئاۋ لە ژىر زەۋىشدا ھەبى، ھەستى پى دەكات، بۇيە لە ھەر شوئىك كە بآلى راۋەشاندىن، ئەو ھە نىشانەي ئەودىھە كە لەو شوئەدا، ياخود لە ژىر ئەو شوئەو لە زەۋىدا ئاۋ ھەيە].

سولەيمان عليه السلام ھەم بۇ ئەو ھەكارى ھىناۋە، ھەم بۇ ھەۋالگىرى و نامە ھىتان و بردنىش بە كارى ھىناۋە.

۳- ﴿لَا عُدَيْتَهُ، عَدَابًا شَدِيدًا أَوْ لَا أَدْبَحْتَهُ﴾، بە دلنبايى يان زۆر بە سەختى سزاي دەدەم، يان سەرى دەبىم، واتە: بە پى جۆرى سەرىپىچىھەكەي، سزاي دەدەم.

۴- ﴿أَوْ لِيَأْتِيَنِي سُلْطَانٌ مُّبِينٌ﴾، ياخود دەبى بەلگەيەكى روونم بۇ بىن، بۇ ھۆكارى نامادە نەبوونى، بۇچى لىرە نىھ؟ واتە: ھەر چۆن بى دەريازى نابى لە سزادان، مەگەر بەلگە بىن، نىجا جۆرى سزادانەكەشى دەگەپتەۋە بۇ جۆرى سەرىپىچىھەكەي، ئەگەر سەرىپىچىھەكەي زۆر سەخت نەبى، ئەو بەس سزاي دەدەم و، ئەگەر زۆرىش سەخت بى، سەرى دەبىم.

۵- ﴿فَمَكَتَ عَيْرَ بَعِيرٍ﴾، مانەۋەي ھىندەي پىنەچو، (بەيىر) دوور يان سىفەتە بۇ كات، يان بۇ شوئىن، واتە: لە شوئىك كە دوور نەبوو، ياخود كاتىك كە دوور نەبوو، زۆرى پى نەچو، بە كورتى: دواي ماۋەبەكى كەم، كە پى نەچو، گەراپەۋە.

۶- ﴿فَقَالَ أَحْطُتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ﴾، گوئى: شتىكم زانىۋە كە تۆ نەترانىۋە، (اطلعتُ عَلَى مَا لَمْ تَطَّلِعْ عَلَيْهِ)، لە شتىك ئاگادار بووم، تۆ لىي ئاگادار نى، وشەي (إحاطة): برىتە لە دەورەدانى شتىك، شتىك ۋەخۇ بگىرى، بىخەيە ژىر پكىنى خوتەۋە، بەلەم لىرەدا خوازراۋەتەۋە بۇ زانىبارى ھەبوون بە شتىك، ئاگادارى ھەبوون لە شتىك.

(۷) ﴿ وَجِئْتُكَ مِنْ سِوَا بَيْتِي بِعَيْنٍ ﴾، له سه به نه وه هه وایکی جی دنیایم بو هیناوی، که هیچ گومانی تیدانیه، (سَبَأًا) ناوی هوزیکه، له ولاتی (سَبَأًا) پیاوئک بووه، نه وه هوزه لهو پیاوه ودهن و وه چهی نهون، که نهوانه له عه ردهی به عه رده بکراو (المُسْتَعْرَبَةَ) ن، له نه سلدا عه رده نه بوون، به عه رده ب کراون، پایته ختی ولاتی (سَبَأًا)، شاری (مَأْرِب) بووه، له نیوانی (مَأْرِب) و (صَنْعَاء) دا، سَن قَوْنَاغَه رَی بووه.

(۸) ﴿ إِنِّي وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ ﴾، من تافره تیکم بینی، حوکمرانیانه، (تَمْلِكُهُمْ مِنَ الْمَلِكِ وَلَيْسَ مِنَ الْمَلِكِ)، (مَلِك) واته: خاوه ندرار تیبی، به لَام (مَلِك) واته: حوکمران تیبی، واته: تافره تیکم بینی حوکمرانیانه، شازنیانه.

(۹) ﴿ وَأُوتِيتَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ ﴾، له هه موو شتیکی پیدراوه، واته: له هه موو شتیکی که پتویست بی بو حوکمرانیی، یانی: هوزکاره کانی حوکمرانیی بو ره خستیندراون، له سوپاو کوزو مه جلیستیک که راوتیزیان پتیکات، له که سانیک که له شوننه کان بیانکات به به رپرس، وه ک تیتستا پتیان ده گوتری: پارترگارو قائیمقام و، له که سانیک که کاروباره کانی جیبه جیکردنیان پت ده سپیدری، که تیتستا پتیان ده لاین: وه زیران و نه نجومه نی وه زیران، هه موو هوزکاره کانی له پرووی ماددی و مه عنه وی و به شه رییه وه، بو ره خستیندرا بوون.

(۱۰) ﴿ وَلَمَّا عَرَّشُ عَظِيمٍ ﴾، ته خت و نشینگه به کی مه زینشی هه به، له پرووی قه باره به وه وه له پرووی به هاو نرخییه وه.

(۱۱) ﴿ وَجَدْتُمْهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّيْءِ مِنْ دُونِ اللَّهِ ﴾، بینیم خوی و گه له که ی کرنووش بو خور ده بهن، له جیاتی خوا.

(۱۲) ﴿ وَرَزَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانَ اَعْمَالَهُمْ ﴾، شه بیتانیش کرده ده کانیان بو رازاندوونه وه.

(۱۳) ﴿ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ ﴾، له رپی راست لایداون، (سَبِيل) یانی: (صِرَاطُ اللَّهِ الْمُسْتَقِيم)، یانی: لهو راسته رپییه که هه ره نه وه رپییه، بهس نهو رپییه رپییه، بو که سیک که توزیک عه قل و ویزدانی پتیه.

۱۴- ﴿فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ﴾، بۇيە سەرەنجام ئەوانە رېي راست ناکرن.

۱۵- ﴿الَّذِينَ لَا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، الە رېي راست لایدانو تاكو كرنووش نەبەن بۇ ئەو خوايەي كە نەيتيى لە نيو ناسمانەكان و زەوي دەردەهيتي، ئەوہ واتايەكي و، چەند واتايەكي ديكەشي هەن، كە لە كۆتايي تەفسيري تايەتەكەدا دەبانخەينە روو.

تيرەدا ئەوہي پتويستە هەلۆهستەي لەبەردەمدا بکەين، ئەوہيە: كە نەم هودھودە لە چەند وشەبەكي كورتدا، كۆمەتیک زانباري، گرنگی: جوگرافيى و تابووري و سياسي و ناينيى و شارستانى و تاوہدانى، بۇ سولەيمان دەخاتە روو، كە لە دە (۱۰) ورده خال دا دەيانەيتين:

۱- ﴿وَجِئْتِكَ مِنْ سَيْبٍ﴾، لە رووي جوگرافىيەوہ ديارىي كرد هەوالەكە لە كوئوہ دى؟ لە (سبا)وہ.

۲- ﴿بِنَايَعِينَ﴾، لە رووي هەوالنگريەوہ، ئەو هەوالە كە دى، هەوائىكي جىي دنيايەو جىي گومان نە، قيل قال و پروپاگەندەو بانكەشەي بى جى نە.

۳- ﴿إِنِّي وَجَدْتُ أُمَّرَأَةً تَمْلِكُهُمْ﴾، لە رووي سياسىيەوہ، تافرەتیکم بينى كە حوكمرانيان بوو، كە ئەوہش شتىكي سەيرەو، ئەو كاتەش هەر شتىكي ريزپەر بوو، كە تافرەتیک لە جياتي پياو، حوكمران بى، لە رووي سياسىيەوہ.

۴- ﴿وَأُوتِيتَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ﴾، لە هەموو شتىك پندراوہو، سەرچەم هۆكارەكانى حوكمرانىي بۇ رەخستندراون.

۵- ﴿وَلَمَّا عَرَّشُ عَظِيمٍ﴾، نشينگەو تەختىكي مەزنىشى هەبە.

۶- لە رووي ناينيەوہ: ﴿وَجِدْتَهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّيْءِ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾، خووى و كەلەكەيم بينى، كرنووش بۇ خور دەبەن، لە جياتي خوا، ياني: خور پەرستن.

۷- بوجی وایان لیتا توہ؟ ﴿وَرَبِّ لَهِمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَلَهُمْ﴾، شہیتان کردہ وہ کانی بؤیان پازاندوونوہو، بؤی جوان کردوون، یانی: ہودھود شیکاریی دہکات: بوجی تاوا بوون؟ دہلئی: شہیتان بہو دہردہی بردوون و بہو مہرہدہی بردوون.

۸- ﴿فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ﴾، تنجا شہیتان لہ راستہ ری لایداون.

۹- ﴿فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ﴾، بؤیہ بہ رتہ نازانن، تنجا تاپا بوجی شہیتان لہ راستہ ری لایداون و کردہ وہ کانی بؤ جوان کردوون؟

۱۰- ﴿أَلَا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبَاءَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، تاکو کپنووش نہبہن، بؤ نہو خواہی کہ نہپنیی لہ تاسمانہکان و زہوی دہردہہیتی.

۱۶- ﴿وَعَلَّمُوا مَا يُخْفُونَ وَمَا يُعْلِنُونَ﴾، ہہرودہا خوا دہزانن تہوہی پہنہانی دہکەن و تہوہی تپوہ ناشکراشی دہکەن، ہہلبہتہ خویندراویشہتہوہ: ﴿وَمَا يُخْفُونَ وَمَا يُعْلِنُونَ﴾، واتہ: تہوہی تہوان ناشکرای دہکەن و، تہوہش پہنہانی دہکەن:

۱۷- ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾، تہمہ دہگونجہ ہہر قسہی ہودھود بت: خوا، جکہ لہو ہیچ پہرستراوتک نہہ.

۱۸- ﴿رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾، خواہنی تہختی مہزنہ، تہو تہختہ مہزنہی کہ ہہر تہوہ تہختی حوکمرانیہو، لہگہل ہی حوکمران و پادشاکاندا بہراورد ناگری.

زانایان چہند مانابہکیان لیکداوہنہتہوہ بؤ تہوہ رستہبہی کہ خوا ﴿وَعَلَّمُوا مَا يُخْفُونَ وَمَا يُعْلِنُونَ﴾ ﴿أَلَا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبَاءَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ دہفہرموی: ﴿فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ﴾ ﴿أَلَا يَسْجُدُوا﴾، واتہ: بؤ تہوہی کپنووش بؤ خوا نہبہن، لہ ری لایداون.

دووهم: نه وه که دهفه رموی: (أَلَا يَسْجُدُوا)، نه مه ده کریته چاوگیک و داده پیزری له حاله ق چاوگ و، ده بیته جیدار (بدل) بۆ (أَعْمَلَهُمْ)، یانی: ﴿وَزَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَلَهُمْ﴾، که بریتیه له: کرنوش نه بردنیان بۆ خوا تهنه (عدم سجودهم لله).

ستیهم: لیره دا (أَلَا) به مانای (هَلَا) یه، که مه به ست پیی هاندانه بۆ کرنوش بردن. چوارهم: هه ندیکیان گوتوو یانه: (أَلَا يَسْجُدُوا) مُرَكَّبٌ مِنْ «يَا» التَّاءُ وَفِعْلٌ أَمْرٌ: أَلَا يَسْجُدُوا)، واته: تاگادربن! کرنوش به رن، بۆ خوی پهروه ردگاری جیهانه کان.

به لأم من مانای یه که م و دووهم زیاتر به دَلَن.

بوخته ی قسه که نه وه یه:

که هودهود ده لَن: من نه و شازنه م بینى، خوی و گه له که ی خۆر ده په رستن و شه یان کرده وه که ی بۆ جوان کردوون، بۆ یه ش بۆی جوان کردوون و له ری لایدان، تاکو کرنوش بۆ خوا نه به ن و خوا نه په رستن، هه میسه په رستن جگه له خوا، ننجا خۆره، مانگه، دارو به رده، هه واو ئاره زوویه، حیزبه، رژیمه، مروقه، هه رچی هه یه، ده بیته به دیل و جیگره وه بۆ خوا په رستی، واته: بۆ نه وه ی خه لک خوا نه په رستن، تووشی بته رستی و شت په رستی ده کری و، شه ی تانیش به و ده رده ی بردوون، خۆر په رستی بۆ رازاندوونه وه، تاکو کرنوش بۆ خوا نه به ن و خوا نه په رستن.

مه سه له ی چواره م:

نامه ناردنی سوله یمان الذکر به هودهود دا، بو شازنی سه به، که به ته بایی و ناشتی بیته لای و، راویژکردنی شازن به ده سترویشتووالیی ولاته که ی و، ناماده یی پشاندانیان بو جهنگ و، هه لیزاردنی شازن بو بژارده ی ناشتیانه و، ناردنی دیارییه کی گرنگ بو سوله یمان الذکر:

خوا ده فه رموی: ﴿ قَالَ سَنَنْظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْكٰذِبِیْنَ ۝۱۷ ﴾ اَذْهَبْ بِكَتٰبِیْ هٰذَا فَاَلْقِهٖ اِلَیْهِمْ ثُمَّ قَوْلَ عَنَّهُمْ فَاَنْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُوْنَ ۝۱۸ ﴿ قَالَتْ يٰٓاَيُّهَا الْمَلٰٓؤُاِ اِنِّیْ اِلَیْكَ كٰتِبٌ كَرِیْمٌ ۝۱۹ ﴿ اِنَّهُ مِنْ سَلٰتِیْنِ وَاِنَّهُ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ۝۲۰ ﴿ اَلَا تَعْلَمُوْا عَلٰی وَاَتُوْنِیْ مُسْلِمِیْنَ ۝۲۱ ﴿ قَالَتْ يٰٓاَيُّهَا الْمَلٰٓؤُاِ اَقْنَبِیْ فِیْ اَمْرِیْ مَا كُنْتُ فَاطِعَةً اَمْرًا حَتّٰی تَشْهَدُوْا ۝۲۲ ﴿ قَالُوْا نَحْنُ اَوَّلُوْا قَوْلًا وَاَوَّلُوْا بِاٰیِسٍ شَدِیْدٍ وَاَلَا نُرِیْ اِلَیْكَ فَاَنْظُرِیْ مَاذَا تَأْمُرِیْنَ ۝۲۳ ﴿ قَالَتْ اِنَّ الْمَلٰٓئِكَةَ اِذَا دَخَلُوْا مُرْكَبًا اَفْسَدُوْهَا وَجَعَلُوْا اَعْرَۃً اَهْلِهَا اٰذَلَّةً وَّكَذٰلِكَ یَفْعَلُوْنَ ۝۲۴ ﴿ وَاِنِّیْ مُرْسَلَةٌ اِلَیْهِمْ بِهَدِیْقٍ فَاَنْظُرُوْۤا یَوْمَ یَرْجِعُ الْمُرْسَلُوْنَ ۝۲۵ ﴿

شیکردنه و ی ئه و ئایه تانه، له نۆزده برگه دا:

دوا ی نه و ی هودهود به سوله یمان گوت: له سه به نه وه هه وائیک جیسی دنیایی و مسۆگه رم بو هیناوی، پاشان نیوه رۆکی هه واله که ی بو شیکرده وه:

۱- ﴿ قَالَ سَنَنْظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْكٰذِبِیْنَ ۝۱۷ ﴾، سوله یمان گوت: راده مینین، ساغی ده که بینه وه، نایا راست کردوه، یاخود له درۆکه رانی، سوله یمان الذکر گومانی نه وه که هودهود درۆ بکات، له لای زالتر بووه، له گومانی راستکردنی، نه وه ش به ته نکید بو تمب کردن و په روهرده کردنی سوپابه که ی به گشتیی، له په نای هودهود دا، کاریگه رتره، بو نه و ی نه وان ی خراپه کارن، ته ماع له و حوکمرانه نه که ن، که ده توانن به ناسایی کلاوی له سه ر بنین و هه لیخه له تینن، نه وه لایه کی مه سه له که، لایه که ی دیکه شی: نه وه

هاندانه، بۆ هودهود که هه‌رچی زووتر راستی بلی و، نه‌گه‌ر له‌وه‌واله‌دا زێده‌رۆیه‌کی کردبێ و، که‌م و کورتیه‌کی هه‌بێ، راستی بکاته‌وه، به‌ر له‌وه‌ی ئەو ده‌ست بکات به‌ لێکۆڵینه‌وه‌و پامان، هودهود بۆ خۆی چا‌و به‌ هه‌واله‌که‌ی خۆیدا، بگێڕێته‌وه.

(۲) ﴿أَذْهَبَ بِكُنُيْهِ هَذَا﴾، نجا سوله‌ی‌مان هودهود ده‌نێری، ده‌لێ: ئەم نووسراوه‌م به‌ره، (کتاب) واته: نووسراو، چا‌وگه، (کتب، یکتب، کتاباً وکتاباً)، به‌لام خوا‌زاراوه‌ته‌وه‌ بۆ ناو، له‌ ته‌صلدا به‌ مانای نووسراوه، به‌لام دوا‌یی وه‌ک ناو بۆ نامه‌و کتیب به‌کاره‌یتراوه.

(۳) ﴿فَالْقَهَّ إِلَيْهِمْ﴾، بۆیان فری بده، حوکمرانان و پادشایان راناوی کۆ بۆ یه‌کدی به‌کاردێنن، وه‌ک رێزلیگرتن، له‌ هه‌موو ئایه‌ته‌کاندا، هه‌م سوله‌ی‌مان راناوی کۆ بۆ شاژن به‌کاردێنن و، هه‌م شاژنی سه‌به‌ه راناوی کۆ بۆ سوله‌ی‌مان به‌کاردێنن، وه‌ک دوا‌یی ده‌یه‌که‌ینن.

که‌ ده‌فه‌رموی: ﴿فَالْقَهَّ إِلَيْهِمْ﴾، بۆیان فری بده، له‌ به‌ر ئەوه‌یه‌ که‌ هودهود ده‌ستی نه‌بووه، به‌ ده‌ستی پێشکه‌شی بکات، به‌لام نامه‌که‌یان له‌ باڵی به‌ستوه، یان به‌ ده‌ندووکی هه‌لیگرتوه، یان به‌ پێانه‌وه‌ به‌ستوه، به‌ شیوه‌یه‌ک که‌ بتوانی به‌ ده‌ندووکی به‌ شیوه‌یه‌ک بیکانه‌وه، نجا هه‌ر ده‌بێ بۆیان فری بدات، یاخود: ﴿فَالْقَهَّ إِلَيْهِمْ﴾، یانی: نامه‌که‌یان وێبده.

(۴) ﴿ثُمَّ نَوَّلَ عَنْهُمْ فَأَنْظَرَ مَاذَا يَرْجِعُونَ﴾، دوا‌یی لێیان دوور بکه‌وه‌و پشتیان تیبکه، سه‌رنج بده، داخۆ چی ده‌لێن؟ داخۆ چی وه‌لامێک ده‌ده‌نه‌وه، واته: شاژن چی وه‌لامێک ده‌داته‌وه؟ وه‌ک گوتمان راناوی کۆی بۆ به‌کاره‌یتراوه.

نجا خوا سبحانه و تعالی ئەوه هه‌مووی ده‌پێچێته‌وه، که‌ هودهود له‌ قودسه‌وه، رۆیشت به‌ره‌و ولاقی (سبا)، که‌ شاره‌که‌یان (مأرب) ده‌، نجا چو‌و بۆ لای کۆشکی شاژنی سه‌به‌ه، پاشان ده‌رگایان بۆ کردۆته‌وه، یاخود شوێنه‌که‌ی تاوه‌لا بووه، یان با‌له‌ فره‌ی کردوه، ئەو کاته‌ کۆتری نامه‌به‌ر هه‌بووه‌و، هودهودیش بۆ ئەو مه‌به‌سته‌ به‌کاره‌یتراوه‌و زانیوانه‌ که‌ نامه‌یه‌کی پێیه، ئیدی ده‌رفه‌تیان داوه، نيزک بێته‌وه‌و نامه‌که‌یان لێوه‌رگرتوه، ئەوه هه‌مووی ده‌پێچێته‌وه‌و، یه‌کسه‌ر با‌سی ئەوه‌ کراوه‌ که‌ نامه‌که‌ی پێگه‌یشتوه.

(۵) ﴿قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُوْٓءَىٰ﴾، شازن گوئ: ئەي دەسترۆیشتووان، ئەي بېریار بە دەستانى خەلکە کەم که لە دەورو بەرمەن.

(۶) ﴿إِنِّي إِلَهِي إِلَىٰ كُنْتُ كَرِيْمٌ﴾، بە دُنْیاییه وه من نووسراویکی بەرێزم بۆ فریدراوه.

بۆیه گوتراوه (کتاب کریم) چونکە: بە دُنْیایی نامەیه ک لە سوله یمانه وه بئ، که وه ک پتغەمبەرتکی پایه بەرزى خوا، لە لووتکەى رەوشت بەرزى و لە لووتکەى ناکار پەسندى دا بووه، بئگومان ماددهى نامەکه، دەبئ شتیکی زۆر نایاب بووبئ، ئنجا پتست بووبئ، یان هەر شتیک بووبئ، دیاره ماددهیه کی نایاب بووه، ئنجا نۆه پۆکه که شی زۆر بەرێزو حورمه ته وه نووسراوه، که پوخته که ی خواى پەروهردگار لێره دا گپراویه ته وه، دیاره هو دهویدش بەرێزو حورمه ته وه نامە که ی ویداوه بوئ فریداوه، که واته: (كُنْتُ كَرِيْمٌ)، واته نامەیه کی بەرێز، یان نامەیه کی زۆر پەسندو چاک، چونکە: (الْكَرِيْمُ هُوَ الْجَيْدُ مِنْ نَوْعِهِ)، (کریم) یانی: شتی هەرە چاک لە جووری خوئ.

ئەمەش ئەوهی لئ وهرده گیرئ، که کاتیک که سیک نامە دەنووسئ بۆ که سیک، پئویسته هەم ئەو شتهی که نامە که ی لئ دەنووسئ، لە قەدەر لایه نی بەرانبەر بئ، نامەیه ک که بۆ حوکمرانیک دەنووسئ و، بۆ که سیک گه وره دەنووسئ، یان بۆ زانایه ک دەنووسئ، جیایه له وهی که بۆ گەنجیک دەنووسئ، یان بۆ که سیک دیکه ی ساده و ناسایی دەنووسئ، هەر که سه به پئى خوئ: (لِغُلِّ مَقَامَ مَقَالِ)، دەبئ مروّف پتز له هەموو کهس بگرئ، بەلام هەر که سه به پئى خوئ، چونکە هەندیک کهس ئەگەر له خوئ زیاتر پتزت لئنا، هەر بپرواش ناکات!

من زۆر جار له پت و بانان دهگه مه خه لک و، عاده تم وایه سه لام له هه موو کهس دهگه م، ئنجا له بهر ئەوهی خه لکیکی ساده و له پوووی کۆمه لایه تییه وه له خوار، که نه یانینیوه بهرپرسان سلأوی لئ بکه ن، هه یه من سه لامی لئ دهگه م، سه ری سو پرده میتئ و وه لام ناداته وه، هه یه که میتک سه رسام ده بیت، دوایی وه لام

دهداته‌وه، چونکه رانه‌هاتوه سلاوی لی بکری، به‌لام له نیسلامدا ده‌بی هه‌موو که‌س ری‌زی لی بگیری و، سلاو له هه‌موو که‌س بکری. مه‌به‌ستم نه‌وده‌یه که هه‌ر که‌سه، ده‌بی به نه‌ندازه‌و به پیتی خو‌ی مامه‌له‌ی له‌گه‌لدا بکری، وه‌ک له فەرمووده‌دا هاتوه: که دایکمان عایشه (خوا لیتی رازیی)، گوتوو‌یه‌تی: {أَمَرْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْ تُرْزَلَ النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ} (أُخْرِجَهُ أَبُو دَاوُدَ: ٤٨٤٢)، و‌ذکره مسلم فی مقدمه صحیحه)، واته: پیغه‌مبه‌ری خوا فەرمانی پیکردوو‌ین، خه‌لک له پینگه‌ی خو‌یاندا دابنئین.

عایشه به‌و بۆنه‌یه‌وه نه‌وه‌ی گوت، که رۆژنک سوالکهرک هات، دایکمان عایشه له‌تکه نانیکی و‌ندا، پیاو‌یکی به‌ ری و جیش هات، داوا‌ی خواردن کرد، دایکمان عایشه فەرمووی: لیکردو دانیش‌ت و نایان بۆ هینا، تنجا له‌و باره‌وه پرساری لیکرا، نه‌وه‌یان دانتیش‌تاندو ری‌زت لیتاو ناتان بۆ هینا، نه‌وه‌ی دیکه‌ش له‌تکه نانیکت پیندا؟ له‌وه‌وه‌ گوتی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ وا فەرمانی پیکردوو‌ین که خه‌لک له پینگه‌ی خو‌یاندا دابنئین، هه‌له‌ته‌ کاره‌که‌ی دایکمان عایشه زۆر هه‌کیمانه‌ بووه، چونکه که‌ستیک که سوالکهره، له‌تیک نان له‌و وه‌رده‌گرتی و، یه‌کتی له‌وو له‌و، به‌ مالاندا ده‌گه‌رتی، به‌لام نه‌وه‌ی دیکه که پیاو‌یکی به‌ری و جی بووه، رهنکه ریبوارنک بووبن، ری‌ی که‌وتۆته‌ مانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ، نه‌گه‌ر له‌تکه نانیکی پین بدن، به‌ سووکایه‌تی ده‌زانن! بۆیه ده‌بی هه‌ر که‌سه به‌پیتی خو‌ی مامه‌له‌ی له‌گه‌لدا بکری.

تنجا باسی نیره‌ری نامه‌که ده‌کات:

(٧) - {إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ}، به‌ دنیایی ئەم نامه‌یه له سوله‌یمان‌ه‌وده‌یه، تاکو بزانری سه‌رجاو‌هی لئوه‌هاتنی نامه‌که کو‌تیه‌؟

(٨) - {وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ أَلَّا تَعْلَمُوا عَلَىٰ وَاتْرُبِي مُسْلِمِينَ}، بیکومان به‌ناوی خوا‌ی به‌زه‌دی به‌خشنده، که له به‌رانبه‌رمدا خو‌تان به‌ به‌رز مه‌گرن و، به‌ ته‌با‌ی و ناشتیانه وه‌رن بۆ لام.

زۆربهی تهفسیره کان^(۱)، لیره دا نهم وشه ی (مُتَسَلِمِينَ) یان، به مسولمانه تیی تهفسیر کردوه، به لأم نهوه راست و گونجاوه نیه. مانایه که ی ناوایه: ﴿الَّا تَعْلَمُوا عَلٰی﴾، خۆتان له به رانبه رم دا به به رز مه گرن، (الَّا تَعْلَمُوا)، رانای و کۆ وه ک ریزو حورمهت بۆ شازن به کاره ی تراوه، واته: نه ی شازن! له به رانبه ر مندا خۆت به به رز مه گره، ﴿وَأَتُوْنِ مُتَسَلِمِيْنَ﴾، به ملکه چیی وهرن بۆ لأم، واته: به ته بایی و به ناشتیانه، به لأم تهفسیره کان زۆربه یان ده لئین: ﴿وَأَتُوْنِ مُتَسَلِمِيْنَ﴾، واته: به مسولمانه تیی وهرن بۆ لأم، که نه و مانا لئیکدانه وه یه، هه له یه، چونکه (مُتَسَلِمٍ) له نه صلی زمانی عه ره بیدا به مانای ملکه چه، (وَأَتُوْنِ مُتَسَلِمِيْنَ)، واته: به ملکه چیی وهرن بۆ لأم، مسولمان بۆ یه پیتی ده گوتری: (مسلم) چونکه بۆ خوا ملکه چه، نجا ناگونجی شازنی سه به، مسولمان بیی که نه زانن مسولمانه تیی چیه! سوله یمانیش له وه عاقل تر و تیگه یشتووتره و، شاره زاتره له په یامی خواو نایینی خوا، که نه زانن نایین فه رز ناکری و به سه ر هه لکدا ناسه پئتری، تاکو پیتی بلتی: وه ره نه گه ر مسولمان ده ی، له به رانبه ر مندا خۆت به به رز مه گره و مسولمان به! چونکه: ﴿لَا اِكْرَاهَ فِي الدِّيْنِ﴾ (البقره، ۲۵۶) زۆری نیه له نایین دا، نه مه به لتی نایه تیکی قورانه و بۆ پیغه مبه ری خاتهم ﷺ هاتوه، به لأم نهوه راستیه کی بووناسیی و نیمانیه و، بۆ هه موو پیغه مبه ران هه ر وابوو، خوا په رستی و دینداری ناگونجی فه رز بکری، خوا په رستی و دینداری سه روکاری له گه ل عه قل و دلی مروّفا هه یه، له گه ل دیوی په نهانی مروّفا هه یه، نجا چۆن ده توانی به زۆر دیوی په نهانی مروّفا قه ناعهت پی بیینی؟! هه رگیز نهوه ناگونجی، بۆ یه: ﴿وَأَتُوْنِ مُتَسَلِمِيْنَ﴾، یانی: به ملکه چیی وهرن، به ته بایی و ناشتیانه وهرن و، ناچارم مه که ن هیز به کار بیینم، بۆ هاتنه سه رتان، نه ک بۆ شه ر، به لکو بۆ نه وه ی به ته بایی و له باری په یامی خوات پیگه یه نم، من په یامیکی خوام پییه و، تۆ شازنتیکی ولایتکت به دهسته وه یه، وه ره نه و په یامه ی خوام لی وه ر بگره، وه ره

(۱) بۆ نمونه برونه: التحریر والتنویس: ج ۱۹، ص ۶۰، التفسیر الکبیر للرازی: ج ۲۴، ص (۱۷۹).

(المختصر فی تفسیر القرآن الکریم: ص (۲۷۹)، جامع البیان للطبری: ج ۱۹، ص ۱۵۲.

با دیاؤگ و وتوئز بکہین، داخو فہ ناعہ تت دئی، یان نا، به به لگہ؟ ہر نہوہ شایستہی ینغہ مبرانہ (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، ہر نہوہش مانا راستہ کہ یہ تی، به به لگہی نہوہش کہ له کو تایدا شاژن دہ لئی: ﴿رَبِّ اِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَاَسْلَمْتُ مَعَ سَلِيمِنَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾، پەرورہ ردگارم! من ستمم له خوّم کردوہ، واتہ: له رابردودا، ستمم له خوّم کردوہ کہ مسولمان نہ بووم، تیس تاش لہ گہ ل سولہ یماندا بو خوای پەرورہ ردگاری جیہانیان ملکہ چ دەبم و مسولمان دەبم، واتہ: دواى دیاؤگ و دیتنی موعجیزہ کانی سولہ یمان، له کو تایدا مسولمان بووہ، نہک به نامہ ناردنہ کہ.

تنجا شاژن لہ سەر رابوئز کردنی خوئی به بریار به دەستانى ولاتہ کہی، به قسہ رۆیشتووہ کانی کوپرو مہ جلیسہ کہی بەر دەوام دەبئی:

٩- ﴿قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُوْا أَفْتُونِ فِيْ أَمْرِىْ﴾، شاژن گوئی: ئەى دەست رۆیشتوووان و ئەوانەى چاوو دلى خە لک پر دە کەن، له سام و ریز! له بارەى کارە کە مە هوە، راي خو تانم پى بلین، (الإفتاء: الإخبار بالفتوى وهم إزاله مشکل يعرض)، (إفتاء) بریتیه له هه والدان به فه تو، (فتوى) ش بریتیه له لابر دنی گرفتیک که هاتۆتە پیتش، که دە لئی: ﴿أَفْتُونِي فِيْ أَمْرِىْ﴾، (الأمر: الحال المهم)، (أمر) حالیکى گرنک، که خە فەت بە خش بى بو مروّف، واتە: وابکات که گرنکی پى بدات و خە فەتی بو پە پیدای بکات، تنجا نایا بوچی شاژن دە لئی: له بارەى کارە کە تانە هوە راي خو تانم پى بلین؟

١٠- ﴿مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّى تَشْهَدُون﴾، من عاده تم نه بووه، بریاری به کلاییکه رهوه له کاریک بدەم، تاكو تيوه تاماده نه بن، یانی: من هیچ کارێکم نه کردو، تاكو تيوه تاماده نه بن، یانی تاكو تيوه رازی نه بن، لهو بریارەدا که به کلاییکه ده که مە هوە، تنجا چ به قسە کردن بى، چ به بى دەنگ بوون، ئەمەش ئەوهى لى وەر دە گیرى که ئەو شاژنە شازنیکى عاقل بووهو، ئەوهى که تیس تاپى دە لئى: حوکمی دیموکراسی، حوکمی خە لک، ئەو دەست رۆیشتوووان (ملا)، که به دەوریهوه بوون، که نوئنه رانی خە لک بوون، وهک چۆن تیس تاپ

پەرلەمان ھەبە، نەنجوومەنی نوێنەران ھەبە لە ولاتانی تێمەدا، لە ولاتانی دیکەدا کۆنگرێس ھەبە، نەنجوومەنی پیران ھەبەو نەنجومەنی لۆردات ھەبە، دووما ھەبە، کێتست ھەبە، ئەو شازنەش دیارە بەو شیوە ھوکمرانیی کردو، وەك من لەو دیبەیتە ی لەگەڵ کاک مەلا بەختیاردا کردوومە، بە ناوی: (دیموکراسیی و سیکۆلاریزم لە ئەزموونی کوردستاندا). گو توومە: تێمە لە قورئاندا ھوونە ی گە پانەوہ بو ھوکمی گەل و پای خەلکمان ھەبە، ئەوہ تا خوا ﷻ باسی ئەو شازنە دەکات، کە سەرەنجامیشی سەرەنجامیکی خێرە، چونکە سەرەنجام لەگەڵ سولەیماندا دیتە ئیو ئیسلامەوہ، کەواتە: پرس و را کردن بە خەلک، لە راستییدا مروّف بەرەو راستیی دەبات.

بە پێچەوانەوہش: خوا ﷻ کە لێرەدا مەدحی ئەو نافرەتە دەکات و بە شیوەبەک دەیکتێریتەوہ کە دەبیتە مەدح و ستایش بۆی، لە چەندان تاییە قورئاندا، زەم و سەرزنەشتی فیرعەون دەکات، ئەو نافرەتە دەلێ: ﴿ مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّى تَشْهَدُونِ ﴾، من ھیچ بریارێکم نەداو، لە رابردوودا تاكو تێوہ نامادە نەبن، ئایا راتان چیبەو پای خۆتانم پێ بلێن، رابوێزیان پێ دەکات، بەلام فیرعەون دەلێ: ﴿ مَا أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَى وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴾ (٢١) غافر، واتە: ھەر ئەوہتان پێ دەلێم کە خۆم بەراستی دەزانم و، ھەرچی منیش دەلێم، بەس بەرەو رێی راست رێنماییتان دەکەم، واتە: فیرعەون خۆ سەپێن بوو، رای خۆی پێ پەسند بوو، خواش ﷻ سەرزنەشتی دەکات، دەشزانین کە سەرەنجامی فیرعەون چۆن بوو؟ سەرەنجامی ئەو شازنەش چۆن بوو؟ کەواتە: خوا ﷻ لە قورئانەکە ی خۆیدا پێمان دەفەرموێ: وەك فیرعەون مەكەن، بلێن بەس رای خۆمان پێ پەسندەو، رای خەلکەتان پێ ھیچ نەبێ، و، خۆتان بە پەرستراو پەرورەدگار بزەن، و خەلکەتان پێ خزمەتکارو کۆیلەو بەردەست و ژێر دەست و کەو دەن و نەفام بێ، و پێتان وا بێ پێویست بەوہ ناکات و شایستە ی ئەوہ نین، پرس و راپیان پێ بکەن! ئەگەر وەك فیرعەون بێ و ئاوا بیربکەنەوہ، سەرەنجامیشتان وەك ھی فیرعەون دەبێ، نەختێر وەك شازنی سەبەبە بێ، بەلێ نافرەتیکە، بەلام تەماشای رەگەزەکە ی مەکەن، تەماشای تێوہرۆک بکەن، مروّفەکان بە رەگەزو ئاوانیشان بەرزو نزم نابن، بەلکو پێوہری مروّف بە تێوہرۆک و کردەوہیە، تەماشای

بکہن نہو نافرته چہندہ سہ راست بووہ، چہندہ لیزان بووہ، کہ بہی کہ پانہوہ بو پای
نہنجوومہنی بریاردان له ولاتہکہیدا، ہیچ بریارتی نہداووہ. ہەر بابہتیک، پیوستی بہ
راویژکردن بی، ہہلینہبریووہ یہ کلایی نہکردوہتہووہ.

(۱۱) ﴿ قَالُوا نَحْنُ أَوْلُوا قُرْوٍ وَأَوْلُوا بَابِ شَدِيدٍ ﴾، بریار بہ دەستان (مَلَأَ) گوتیان: تیمہ
خاودنی، ہیزین و خاودنی زہبری توندیشین، واتہ: ہمہ ہوکارہکانی جہنگمان ہن، ہمہ
زہبرو زبریشمان ہہیہ، چونکہ ہہیہ ہوکاری جہنگی ہہیہ، بہلام غیرہتی نہو، توانای
جہنگی نیہ، یاخود مشق و پراہیتانی نہکردوہ، بہلام گہل سہبہہ گوتوویانہ: تیمہ ہمہ له
رووہ ماددیہکہیووہ، ہوکارہکانی جہنگمان ہن، ہمہ له رووی معنہویشووہ، نازاہیتی و
غیرت و خوہراہیتان و مشق لہسہر چہکیشمان ہہیہ.

(۱۲) ﴿ وَالْأَمْرُ إِلَيَّ ﴾، کارہکەش بو تو دەگہریتہووہ، واتہ: بریاری کوتایی بہ دەست
تویہ.

(۱۳) ﴿ فَأَنْظِرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ ﴾، بو خووت سہرہنج بدو پامیتہو ہہلیسہنگینہ، برانہ
داخو فرمانت بہ چیی دەبیت! واتہ: بہ جہنگ، یاخود بہ ناشتی؟

تہماشا نہو نافرته بکہن! تاکو لئی ورد دەبیووہ، عہقل و قامیدہیہیی تیدا دەبینی.

(۱۴) ﴿ قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا ﴾، وا دیارہ شازن زور شازہزای
میژووو شازہزای حوکمی پادشایان و ولاتان بووہ، دەلی: بہ دلنایی پادشایہکان نہگہر
بچنہ ناوہدانییہکوہ، تیکیدہدہن.

(۱۵) ﴿ وَجَعَلُوا عِزَّةَ أَهْلِهَا أَذًى ﴾، پادشایہکان خہلکی ناوہدانییہکان نہوانہی عہزیزو
بالادہستی، زہبوونیان دہکن، واتہ: نہوانہی کار بہدہستی و حوکمران بوون لہو شارو
ناوہدانییانہدا.

(۱۶) ﴿ وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ ﴾، عادہتیشیان وایہ بہو شیوہیان کردووہ، ہەر واشدہکەن،
واتہ: بہیتی نہموونی من: پادشاو حوکمرانہکان، ہەر وایانکردووہ و ہەر واشدہکەن، ننجا

نه گهر ټیمه به شهر بټین له گه ل سوله یمان دا، نه گهری نه وهی هه به به سه رماندا زال بیت و بټته ولاته که مانه وه، ټنجا که بټته نیو ولاته که مانه وه، وه که عاده ټی پادشایان ټیکیده دات و کاولی ده کات و، نه و خه لکه که ش بالآده ستی ټییدا^(۱)، مه به ست پټیان نه و به رپرسانه به که حوکمران بوون، نه وان هاش زه بوون ده کات، عاده ټیشیان وایه وه هر و اشده کات، واته: هه م حوکمرانه کان دوور ده خاته وه و، هه م یاسابه کان ده گورټی و، هه م مال و مندال و خه لکه که ش به کویله و به دیل ده گرتی و به تالان ده یانبات، لټرهدا به ته نکید شازنی سه بهه (مَلِکَة سَبَا)، به پټی نه زموونی خوئی و شاه زایی خوئی قسه ده کات، واته: پادشایانم هر وا بینوون، ټنجا نه مه ری خوشکردنه بو نه و بریاره ی دواپی ده بدات، یانی: نه گهر سوله یمان پادشا بی و، له و حوکمرانان به بی که ټیمه ناسیومانن، نه گهر بټته ولاته که مانه وه، به و شیوه به ده کات، بویه:

(۱۷) ﴿وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِم بِهَدِيَّةٍ﴾، من نټره ری دیار به به که ده بم، بو لایان، (الَّتِي هِيَ) بو لایان راناوی کو بو سوله یمانه، واته: من دیار به به بو سوله یمان ده ټیرم، به لام به رټزه وه ناوی دټنټ، بټیگومان که دیار به به که ده نټری، به س نه وه نیه که به که قه تار ولاخ برټون: حوشتره و نټستره و هه رچی هه به، به زټرو زیوو گه وه هر و مرواری و شتی نایابه وه، به لکو نامه به کیش ده نټری و نوټنه رټکیش ده نټری، ده چټ بو لای سوله یمان و، ده لټن: نه وه نامه ی شازنه، نه و دیار به به ش بو ناردووی و، نه وه ش نامه که به تی، به لام خوی زاناو شاه رزا نه وه هه مووی کورت ده کاته وه، چونکه نه وه ی به لای شازنه وه گرنک بووه، نامه و نوټنه ره که نه بووه، به لکو دیار به به که بووه، چونکه ده به وټی سوله یمان تاقبیکاته وه، نایا پادشای به که، به دوا ی موک و مال و ساماندا وټله، نه گهر وایه با بوئی نه به ت بو (سبا) و ولاته که شمان کاول بکات و، ولاته که غاره ت بکات و تالانی بکات، به لکو نه وه تا خوټمان سامان و دیاری و خه لاتیک کچاکی بو ده نټیرن.

وشه ی (هَدِيَّة) به پټی سیاق و سه لیکه نه وه ده زانری، یانی: شانديک ده نټیرن، که هاوړی بی له گه ل نامه به که و له گه ل دیار به به کیشدا، دیاری (هَدِيَّة) یش برتیه له وه ی ده درټی به که سټیک، به مه به سټی خو لټیک نټزیک کردنه وه ی و خو له لا

(۱) أعزة أهلها، أهلها الأعزة، الأعزة: جمع عزيز، يانی: بالآده ست و کار به ده ست.

خۆشهویست کردنی.

۱۸- ﴿فَنَظَرَةٌ يَمَّ بَرِّجُمُ الْمُرْسَلُونَ﴾، نجا چاوه پێ ده کهم، بزانی نوێنه ران به چی ده که پێنهوه، لێرهوه ده زانی که شازن که دیاریه که ده تیری، به نوێنه راندا ده بینیری، ده لێ: بزانی نوێنه ران و نێردراوان، به چ وه لأم و نه نجامیکه وه ده که پێنهوه! ﴿فَنَظَرَةٌ: إِسْمٌ فَاعِلٍ، نَظَرَ مَعْنَى اِنْتَظَرَ﴾، واته: (ناظره) ناوی بکه ره له (نظر) دوه هاتوه، یانی: چاوه پێی کرد، چاوه پێی ده بم، بزانی په وانه کراوان و نێردراوان به چی ده که پێنهوه، چ نه نجامیکم بۆ دیننهوه؟

ئه مه لێی وه رده گیری که نهو شازنه زۆر عاقل و فامیده و لیزان بووه، ویستوو یهتی سوله یمان تاقی بکاته وه: نه گهر پادشایه ک بی، وه ک ئه و پادشایانه ی دیکه، که به دوا ی غاره ت و تالان و کو کردنه وه ی مأل و ساماندا ده که پێ، ئه وه دیاریه که قبوول ده کات، بۆیه نه گهر دوا ی قبوول کردنی ئه و دیاریه، ته ماعی شه رو شو ی بوو، خو ی بۆ تاماده ده کات، به لأم نه گهر وه ک له نامه که یدا ده بینری، پێغه مبه ری خوا بی، که خوا به کورتیی و پوختیی گێراویه ته وه، نه گه رنا حه مهن له نامه که دا گو توو یه تی: من پێغه مبه ری خوا م و، په یامی خوا م بۆ هاتوه، تۆ وه ره له که لأم بدوی، با نه و په یامه ی خوات پێرا بکه یه نم و، پیتی فه ناعه ت هاتوو، (مُقْتَبِح) ده ی، به لأم نه گهر واشبێ پێغه مبه ری خوا بی، چاوی له تالان و ده سته کو ت و سامان نه و، هه ر سوور ده بی له سه ر دا واکاریه که ی خو ی که بچم و گو یی لی بگرم و، په یامه که ی خوا م پێبکه یه نن.

مه سه له ی پنهجه م:

بردی دیاریه که ی شازن، بو سوله یمان الظنن، قبولنه کردنی و، هه ره شه کردنی که نه گهر نه یهن بو گفتوگوی ته بایانه، سوپایان بو ده بات، پاشان دوایی بریاردانی شازن به سهردان کردنی بو لای سوله یمان و، داوا کردنی سوله یمان که بهر له وهی خووی بیت، به کیسک ته خته که ی بو بینس و، هینانی له لایهن نه و که سه وه که زانیاری له کتیبی ناسمانی له لایه، له چاوترو و کانتیکدا:

خو ۴۰۱ ده فرمووی: ﴿ فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَنُ قَالَ أَسْأَلُكَ رَبِّي بِمَا كَانَتْ تَعْبُدُهُ مِنْ إِسْتِغْنَاءِ الْمَلَائِكَةِ وَالْمُرْسَلِينَ وَأَنْتَ تَعْبُدُهُمْ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٣٦﴾ أَرْجِعْ إِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَنَخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَا أَدْلَلَّ وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٣٧﴾ قَالَ يَا بَنِي آدَمَ اذْهَبُوا إِلَى الْمَدِينَةِ لِيُتِيَنِّي بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ عِزِّيذٌ مِّنَ لَّيْنٍ أَنَا مَا لِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِن مَّقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ ﴿٣٩﴾ قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنَ أَشْكُرْتُمْ أَمْ كَفَرْتُمْ مِّنْ شُكْرِ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّيَ عَزِيزٌ كَرِيمٌ ﴿٤٠﴾ ۞

شیکردنه وهی نه و ئایه تانه، له حه فده برگه دا:

۱- ﴿ فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَنُ ۞ ﴾، کاتیک شان دو نوینه ره کان هاتنه لای سوله یمان، (فَلَمَّا جَاءَ الْمُرْسَلُونَ، أَوْ الْوَفْدُ سُلَيْمَانَ)، یانی: کاتیک نوینه رانی شازن، یان: شانده که هاته لای سوله یمان، نه مه به چی ده زانین؟ له کاتیک دا که رسته ی: ﴿ فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَنُ ۞ ﴾، وشه کانی: (رَسُولٌ، مُرْسَلُونَ، وَفِدٌ)، نه هاتوون؟! به به لکه ی قسه که ی شازن نه وه ده زانین، که ده لن: ﴿ وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾ ۞، من دیاریه کیان بو ده تیرم و چاوه ری ده که م، بزائم ره وانه کراوان چ نه نجامتیک دینه وه، که واته: له وه وه ده زانین، که نه و ره وانه کراوه و تیردراوانه نه وانه بوون، که چوون بو لای سوله یمان الظنن.

۲- ﴿قَالَ أَتُؤْمِنُ بِمَالِ﴾، سوله ایمان گوئی: نایا به مال و سامان هاوکاری من ده کهن؟! دیسان لیتردها خوی زاناو توانا قسه کان زور کورت و پوخت ده کاتهوه، چونکه یه کیک له پروه زور گرنگه کانی ثیجازی قورنان، بریتیه له به کورتیی (ایجاز) فرهمایشتکردن و، باس نه کردنی نهو شتانهی که پیویست ناکات باس بکرین و، به سیاق و سهلیقه ده زانرین، ههر دیاره که نوینهره که ده چن بو لای سوله ایمان و ده لئ: نهوه دیاری و خه لاته کانن که شازن بوئی ناردووی و، نامه کی ویندهاو، لئی حالیی ده کات و، دیارییه کانی پیشان ددهات، نهوه هه مووی ده پیچریتیهوه، (أَتُؤْمِنُ) راناوی کوئی بو شازن به کارهیتناوه، واته: نایا نهی شازن! نهی بریار به ده ستانی ولاتی (سبا)، نهمه پرسیار لیکردنی نکو و لیبیلیکه رانه یه، نایا مال و سامان ددهدن، به من، هاوکاری من به مال و سامان ده کهن، دیاری و خه لاتی مال و سامانم ددهدن؟ وشه ی: (أَتُؤْمِنُ)، خویندر اویشه تهوه: (أَتُؤْمِنُ) واته: دوو نوونه کان تیکدا ده غم کراون.

۳- ﴿فَمَا آتَيْنَاكَ اللَّهُ خَيْرًا مِمَّا آتَاكَ﴾، نهوهی خوا به منی داوه، زور چاکترو زیاتره لهوهی به تیوهی داوه.

۴- ﴿بَلْ أَسْرَبْتِكُمْ نَفْرَحُونَ﴾، به لکو تیوه به دیارییه که کی خو تان دلخوشن، واته: نه م دیارییه، له چاوی تیوه دا، شتیکی گه وره و گرنگه، به لأم له لای من، شتیکی که م بایه خ و بچوکه، چونکه:

یه که م: نیمکانیهت و توانای ماددی زورم هه یه.

دووهم: من لایه نی ماددی ژیا نی دنیا م پئ شتیکی نه، تا کو بایه خیی پئ بدهم و، به دواییدا وئیل و عه و دال بم.

هه لیه ته سوله ایمان که نهو دیارییه ی ره تکر دو ته وه، بهو ثیعیباره ره نی کردو ته وه، که وه ک به رتیل (رشوة) بووه و، ناوا هاتو ته بهر چاوی، یا خود وه ک به رتیل و جیگروهه بو وه رگرتسی هیدایه تی خواو، گه یاندنی هیدایه تی خوا به شازن و به خه لکی (سبا)، دیاره نه وانه ش که خاوهن مه بده دن، مه بده نه کانیا ن به پارو سامان ناگو پنه وه و بازرگان نین، چو ن زیاتر قازانج بکه ن و ابکه ن و، چو ن

زیاتریان دهست بکه وی، وایکه ن، به لکو مه به ده نین و ده یانه وی مه به ده نه کانیا ن
بچه سپین و، بگه یهنن، بویه سوله یمان ده لن:

۵- ﴿ اَرْجِعْ اِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِحُمُورٍ لَّا فِیْلَ لَھُمْ بِھا ﴾، ﴿ اَرْجِعْ اِلَيْهِمْ ﴾: ئە ی نو تنه را
بگه پرئوه بو لایان، واته: بگه پرئوه بو لای شاژن، به لام به پرئوه ناوی دین، پادشاو
حوکمرانان عاده تیان وابوو، به پرئو حورمه ته وه ناوی به کدی بیتن، ﴿ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِحُمُورٍ
لَّا فِیْلَ لَھُمْ بِھا ﴾، به دلنایی سوپایه کیان بو دین، سه رازا نیتکیان بو دین، که نه توانن
به رهه لستی نه و سوپایه و سه رازانه بگن.

(الْقِیْلُ: الطَّاقَةُ وَأَصْلُهُ الْمَقَابَلَةُ، فَاطْلِقَ عَلَى الطَّاقَةِ، لِأَنَّ الَّذِي يُطِيقُ شَيْئًا يَبْنِيثُ
لِشَيْءٍ يُقَابَلُهُ)، (لَا قِیْلَ لَھُمْ)، وزه توانایان به سه ریدا ناشکی، که له نه صد له
به رانه ر (مقابله) هوه، هاتوه، به لام (قِیْل) بو تواناو وزه به کاره اتوه، چونکه
که سیک شتیک بتوانی، له به رانه ری دا ده چه سپیت و پرو به پرووی ده بیته وه.

۶- ﴿ وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِّنْهَا أَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴾، به دلنایی له وی به زه بوونی دریان ده که ین،
له حالیک دا که داماوو ملکه چن، رانوی (ها) بو شاه که ده چپته وه، که شاری (مأرب) و،
پایته ختی (سبا) بووه، واته: له پایته خت و شاه که که کردوویانه به چه قی حوکمرانی
له وی دریان ده که ین و، وه دریان دین به زه بوونی، ﴿ وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴾، له حالیکدا
که دهسته پاچه و هیچ له دهست نه هاتون، نه گه ر نیمه به سوپاوه بچین و له گه لمان به
شه رین و تیکبگیرین، سه ره نجامی شه رو تیکگیرانه که یان له گه ل نیمه دا، هه ر تیکشکانه
به مسوگه ری، سوله یمان ﴿ اَللَّیْلَۃَ ﴾ زور له خووی و سوپایه که ی خووی رابینیوه، دلنیا بووه،
بویه نه گه ری نه وه دی دانه ناوه که نه وان به سه ریان دا زال دین، به لکو هه ر به کسه ر
فه رموویه تی: له شاه که یان دریان ده که ین به ملکه چیی، له حالیکدا که زه بوون و،
دهسته پاچه و هیچ له دهست نه هاتون.

وشه ی (صَاغِر) من پیم وایه به مانای زه بوون نایه ت، چونکه پِشَی (أَذِلَّةً)
ی به کاره یئاوه، که کو ی (ذَلِیْلَ)، به لام (صَاغِر) به مانای دهسته پاچه و هیچ

له دست نه هاتوو، دئ، چونکه (إِسْمُ فَاعِل) ه، له (صَغَرَ) واته: بچووک بوو، نابووت بوو، هر چه نده (صَغَرَ) یان به (ذَلَّ) لیکداوه توه، به لأم جاوگه که ی: (صَغَارًا)، یانی: ددهسته پاچهیی و، هیچ له دست نه هاتوویی و، هیچ پینه کران له به رانبه ره نهو که سه دا، که هاتوته رووبه پرووی.

ننجا لیره دیسان نهوه هه مووی پیچراوه توه: که شانده که ی شازن چوونه وه و، دیاری و خه لاته که یان برده وه بو لای شازن، دیاره په یامه که ی سوله یمانیشیان پتگه یاننده، بویه نهوه ده پیچرته وه، که شازن، نامه، یان نوینهر ده نیرته وه، که: باشه نیمه دین، بو وتوتیز، به شیوه یه کی ناشتیانه دین و پیوست ناکات تو سوپاو سه ربازان بین، نهوه هه مووی ده پیچرته وه و به کسه ره لئ:

(۷) ﴿ قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ ﴾، نه ی ده سترۆیشتوو و بریار به ده ستانی کوپو مه جلیسه که م! کامتان تهخت و کورسیه که یم بو دین، به ره له وه ی به ملکه چیی بینه لام؟ (عَرْشٌ) ودک گوتمان، نهو کورسی و تهخته یه که حوکمران له سه ری داده نیش، یانی: نه ی بریار به دهستان! کامتان کورسی و تهخته که یم بو دین، پیش نه وه ی به ته بابی بین؟ کورسی و تهخته که یم بو بین، تا کو که هات سه ری سورمچین، که چۆن کورسی و تهخته که ی، که به س خوا ده زانن چهند ژووری له سه ره داخستوو و، له چ قه لایه کی مه حکم دابوو، چهنده سه ربازو پاسه وان و تیشکچی هه بوون، نه دی چۆن سوله یمان پیش خو ی کورسی و تهخته که ی بگه یه نینه وئ؟! لیره دا که ده فهرموئ: ﴿ قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ ﴾ زوربه ی تویره ده وان قورنان پیشریش ناماژه مان پیدا، دیسان وایان لیکداوه توه، به ره له وه ی شازن به مسولمانه تیی بی بو لام، له رسته ی: ﴿ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ ﴾، پاناوی کو ی به کاره یناوه، به لام له هه ره به سه ت پتی شازنه، به لام بو ریزو حورمه ت، به کاره اتوه، به لام دیسان مه به سه ت نهوه نیه که به مسولمانه تیی بی، چونکه جاری نصله ن نه هاتوه، په یامی خوی پینه گه یوه، نازانئ نیسلام چییه، ننجا جاری که نازانئ نیسلام چییه، چۆن مسولمان بووه، چۆن نیسلامی قبول کردوه؟ نه خیر، (مُسْلِمِينَ)، یانی: (خَاضِعِينَ)، یانی: به ملکه چیی و به ته بابی و به ناشتیانه و به (مُسَالِمِينَ).

۸- ﴿قَالَ عَفْرِيْتُ مِمَّنْ أَلْحِنَ﴾، عفریتیک له جینن گوئی، (عَفْرِيْتُ: الشَّدِيدُ الَّذِي لَا يُنَالُ وَلَا يُصَابُ فَهُوَ يُتَقَى لَشَرِّهِ)، (عَفْرِيْتُ) ته فسیره کان به زور شیوه لیکیان داوه تهوه، به لأم گرنک نهوه به، لیره ده لی: نهو به هیزه به که کهس ناتوانی زهبری لی بدات و، کهس پیی ناویری، بویه خو له خراپه ی ده پاریزی، هه ندیکی دیکه گو توویانه: نهو کهسه ی زور خراپه کار بی و، زوریش به زهر بی، به لأم گرنک نهوه به (عفریت) جوړیکه له جینن، که زور به توانابه و، تواناکه شی زیاتر له خراپه دا به کار دینتی، به لأم نهو عفریته ی له سوپای سوله یماندا بووه، ملکه چ بووه بو چاکه و، توانا وزه کانی به کارهیتان و، به فرمانی سوله یمان.

۹- ﴿أَنَا عَائِلِكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ﴾، (عفریتیک له جند گوئی): من تهخت و کورسیه که هیت بو دینم، پیش نهوه ی له شوینی خو ت هه لسی.

نهم رسته به ش دوو واتای هه ن:

یه که م: واته: که داده نیسی، پیش نهوه ی هه لسی، یانی: چهند چرکه یه ک و چهند خوله کیک پیده چی.

دووه م: که زیاتر پیده چی نهوه مه به ست بی: سوله یمان العظیم عاده تی و ابووه، که پیش نیوه روپیان دانیشتووه و نیوه روپیه هه لساوه، بو دادوهری و حوکمرانی دانیشتووه خه لک موراجه عه ی پیکردوه، بو وینه: له ساعات هه شت (۸) ی به یانییه وه، یان زووتر دانیشتووه نیوه روپیه لساوه، واته: به چهند سعادتیک بو ت دینم، که ماوه ی چهند روژه رینه که، له یه مه نهوه بو شام.

که ده فهرموئی: ﴿قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ﴾، لهو باره وده ش نهم شوینه واره دینین: (قَالَ السُّدِّيُّ وَعَبْرَةٌ: كَانَ سَلِيمَانُ يَجْلِسُ لِلْقَضَاءِ، وَالْحُكُومَاتِ، وَلِلطَّعَامِ مِنَ أَوَّلِ النَّهَارِ إِلَى أَنْ تَزُولَ الشَّمْسُ) (۱).

واته: سوددی و غهیری ئه‌ویش گوتوو یانه: سوله‌یمان عَلَيْهِ السَّلَامُ بۆ دادوه‌ری و بۆ چاره‌سەری کێشە‌ی خە‌ئک و بۆ نان خواردن، له‌ سه‌رده‌تای پۆژوه‌ تاکو خۆر لای ده‌داو به‌لای خۆر ئاوادا، تاکو دوا‌یی نیوه‌رۆ، داده‌نیشت. که‌واته: که‌ گوتوو یه‌تی: **﴿ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ ﴾**، واته: که‌ دانیشتی پێش ئه‌وه‌ی هه‌لسی، واته: له‌ چێشته‌نگاوه‌وه‌ تاکو لای نیوه‌رۆ، من ئه‌و کورسیی و ته‌خته‌ت، بۆ دێنم.

۱۰- **﴿ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيَّ أَمِينٌ ﴾**، من له‌سه‌ر هێنانی ئه‌و کورسیی و ته‌خته‌ش، هه‌م به‌هێنم، هه‌م ئه‌مینداریشم، واته: به‌هێنم له‌سه‌ر هه‌لگرتنی و، ئه‌مینداریشم له‌سه‌ر پاراستنی که‌ ده‌ستکاری نه‌کرتی، نه‌گه‌ر شتێکی له‌سه‌ر بێ، به‌ هه‌ر شێوه‌یه‌ک دانراوه‌، ده‌یه‌نم.

سوله‌یمان عَلَيْهِ السَّلَامُ نه‌وه‌ باس نه‌کراوه‌، به‌لام وادیاره‌ پێی زۆر بووه‌و، چه‌ند سه‌عاتێک زۆره‌، ئه‌و کورسیی و ته‌خته‌ له‌ یه‌مه‌نه‌وه‌ بگاته‌ شام، که‌ له‌ راستیدا تێستا له‌م سه‌ده‌ی بیست و یه‌کی زاینی و، سه‌ده‌ی پازده‌ی کۆچیشدا، به‌ چه‌ند سه‌عاتێک شتێک له‌ یه‌مه‌نه‌وه‌ به‌هێرتی بۆ شام، هه‌ر زۆر نیه‌، به‌لام دیاره‌ سوله‌یمان عَلَيْهِ السَّلَامُ خوا تَعَالَى توانایه‌کی زۆر سه‌رسوره‌ینه‌ری پێداوه‌، بۆیه‌ پێی زۆر بووه‌و، داوای کردوه‌ که‌ ده‌مه‌وی خێراتر بێ، بۆ لام.

۱۱- **﴿ قَالَ أَلَيْسَ عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ ﴾**، ئه‌و که‌سه‌ که‌ زانیاری له‌ کتیبی له‌ لا بوو، گوتی: **﴿ أَنَا أَنَا إِنِكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ ﴾**، من بۆتی دێنم به‌ر له‌وه‌ی که‌ چاوت بکه‌رێته‌وه‌ بۆ لات، واته: که‌ ته‌ماشای شتێک ده‌که‌ی و سه‌رنجی ده‌ده‌ی، پێش ئه‌وه‌ی چاوتی له‌سه‌ر لابده‌ی، ده‌یه‌نم بۆ لات.

یاخود (طَرْف) به‌ مانای (چُفُن) پێل‌ووی چاو، دی، یانی: که‌ چاوت ده‌که‌یه‌وه‌، پێش ئه‌وه‌ی چاوت ب‌ترووکتی، به‌ چاوترووکاتێک بۆت دێنم، واته: له‌ چه‌ند چرکه‌به‌کدا، نه‌ک له‌ چه‌ند خوله‌کێکیش دا، له‌ چه‌ند چرکه‌به‌کدا بۆت دێنم.

ننجا لیره‌دا زانایان زۆر مشتومریان بووه، له‌باره‌وه که: ده‌بێ نه‌وه کێ بێ، نه‌و توانا له‌ پادده‌به‌ده‌ره‌ی هه‌بووه‌و، نه‌و توانا یاسا‌در (خَارِقِ الْعَادَةِ) یه‌ی هه‌بووه؟
 أ- هه‌ندێک گوتوو‌یانه: (أَصْفِ بْنِ بَرْخِيَا) یه، که له‌ به‌نوو ئیسرائیل بووه‌و، سوله‌یمان خۆشی له‌ به‌نوو ئیسرائیل بووه، که له‌باره‌یه‌وه گوتراوه: (كَأَنَّ صِدْبًا يَحْفَظُ اسْمَ اللَّهِ الْأَعْظَمِ)، زۆر بروا پته‌و بووه‌و، ناوی هه‌ره مه‌زنی خ‌وای له‌به‌ر بووه.
 ب- هه‌ندێک گوتوو‌یانه: که‌سیکی زانا بووه، به‌ کتیبی خ‌وای عَلَيْهِ السَّلَام.

ج- هه‌ندێکی دیکه گوتوو‌یانه: هه‌ر سوله‌یمان خ‌وای بووه، بۆ وێنه: (الشعراوي) له (خواطر) هه‌که‌ی خ‌ویدا^(١) وایگوتوه.

به‌لام زۆربه‌یان ده‌لێن: (أَصْفِ بْنِ بَرْخِيَا) بووه، بۆ م‌وونه: ته‌فسیری (ابن الکثیر)^(٢) ته‌فسیره‌کان هه‌موویان له‌و باره‌وه‌و پ‌ا جیا‌ی‌ان هه‌یه، به‌لام زۆربه‌یان ده‌لێن: (أَصْفِ بْنِ بَرْخِيَا) بووه.

منیش ده‌لێم: خ‌وای عَلَيْهِ السَّلَام هه‌چی نه‌فه‌رمووه، پ‌وونی بکاته‌ود کێ بووه، پ‌نغه‌مبه‌ریش عَلَيْهِ السَّلَام له‌و باره‌وه هه‌چ شتیکی به‌سه‌ندێکی پ‌است لێ نه‌گێرداوه‌ته‌وه، بۆیه پ‌استرو چاکتر وایه، بلێن: خ‌وای ته‌نیا نه‌وه‌نده‌ی فه‌رمووه، نه‌و که‌سه‌ی زانیاریی له‌ کتیب، له‌ لایبوو، که مه‌به‌ست پ‌تی کتیبی ناسمانیه، نه‌و که‌سه‌ی زانیاریی له‌ کتیبی ناسمانی له‌ لایبوو، ئا‌وای گوت و ئا‌وای کرد، به‌لام کێ بوو؟ دیارنیه، به‌لام به‌ دلنیا‌یی که‌سیک بووه له‌ نیزیکانی سوله‌یمان و، له‌ کاربه‌ده‌ستانی و، له‌وانه بووه که له‌ کۆپ‌و مه‌جلیسه‌که‌یدا بوون و، له‌وانه بووه که کاروباره‌کانی بۆ پ‌اپه‌راندوون، وه‌ک نه‌نجومه‌نی وه‌زیرانی ئیستا، واته: به‌کێک بووه له‌وانه‌ی زۆر له‌ سوله‌یمان نیزیکی بوون و، زۆری تیراپ‌ینیوه، به‌لام نه‌وه که سوله‌یمان بۆ خ‌وای بوو بێت، هه‌رچه‌نده هه‌ندێک له‌ ته‌فسیره‌کان وایانگوتوه، به‌لام نه‌وه

(١) ج ١٧، ص ٧٨٥-١٠.

(٢) ج ٣، ص ٣٦٤.

ناگونجی، چونکه ده‌لئی: (أَنَا أَنِيكَ بِهِ)، من بۆق دینم، یانی: دواندن له‌گه‌له سوله‌یمان ده‌کات، نجا سوله‌یمان چۆن به‌خۆی ده‌لئی: بۆق دینم؟! هه‌ندیک له‌روونکه‌ره‌وان خوا لیمان رازی بی، ره‌نگه‌باش سه‌رنجی عیباره‌ته‌که‌یان نه‌دابن، نه‌گه‌رنا نیشان بو‌خۆی نالئی من بۆق دینم، ﴿قَالَ أَلَيْكَ عِنْدَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ أَنَا أَنِيكَ بِهِ﴾، نجا ته‌گه‌ر وابو‌وايه، خوا ﷻ: به‌کسه‌ر ده‌یفه‌رموو: ﴿قَالَ سَلِمْتُ أَنَا وَأَتِ بِهِ﴾، سوله‌یمان فه‌رموی من بو‌خۆم ده‌یه‌ینم، نجا نه‌شیده‌فه‌رموو: ﴿قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ﴾، به‌لکو ده‌یفه‌رموو: ﴿قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ﴾، پیش نه‌وی چاوتان بگه‌رته‌وه لاتان، به‌چاوترووکانیک ده‌یه‌ینم! بیگومان سوله‌یمان نه‌بووه، چونکه سوله‌یمان پیغه‌مبه‌ری خوا بو‌وهو حوکمران بو‌وهو، حوکمرانیش عاده‌ت نه‌بو‌خۆی شته‌کان بکات، به‌لام که‌ستیک بو‌وه که‌نیزیک هاوکاری سوله‌یمان بو‌وهو، به‌رده‌ستی بو‌وهو کار راپه‌رتنه‌ری بو‌وه.

۱۳- ﴿فَلَمَّا رَأَاهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ﴾، نه‌وه هه‌موو ده‌پنجته‌وه که‌چۆن بۆی هینا؟ چونکه مادام به‌چاوترووکانیک بی، پیوست ناکات، درژهی بدریتن: کاتیک سوله‌یمان ته‌خته‌که‌ی بینی له‌لای خۆی، سه‌قامگیر بوو، ناماده‌بوو.

۱۴- ﴿قَالَ هَذَا مِن فَضْلِ رَبِّي﴾، گوئ: نه‌وه له‌به‌خششی په‌روه‌ردگارمه، که‌به‌و خیرایه نه‌و ته‌خته‌م بو‌هات، له‌یه‌مه‌نه‌وه بو‌شام.

۱۵- ﴿لِيَلْوِيَنَّا أَشْكُرَامُ أَكْفُرُ﴾، تاكو تاقیم بکاته‌وه: نایا سوپاسگوزاری ده‌که‌م، یاخود سه‌له‌ی ده‌که‌م، چونکه سوپاسگوزاری ده‌بیته‌هۆی زیادبوون، وه‌ک گوتراوه: (الشُّكْرُ قَيْدُ النِّعْمَةِ الْمَوْجُودَةِ)، سوپاسگوزاری به‌سته‌نه‌وه‌یه بو‌نه‌و نېعمه‌ته‌ی که‌هه‌یه، ناهیتن له‌ده‌ست بچن، وه‌ک خوا ﷻ ده‌فه‌رموی: ﴿لِيَن شُكْرَتُهُ لَازِيْدًا لِّكُمْ﴾ ﴿٧﴾ إبراهيم، واته: به‌دلنایی نه‌گه‌ر سوپاسگوزاری بکن، بۆتان زیاد ده‌که‌م.

۱۶- ﴿وَمِنْ شُكْرٍ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ﴾، هه‌ر که‌ستیک سوپاسگوزاری بکات، سوودی سوپاسگوزاری به‌بو‌خۆیه‌تی.

(۱۷) - ﴿وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَجِيَّ عَنِّي كَبِيرٌ﴾، هەر كه سێكیش سێلهی بكات، به دنیایی پوره ردگارم بێ نیازی به خشندهیه، بێ نیازه له سوپاسگوزارییه كه، به خشنده شه خهلك سوپاسی بكات و نهكات، تهگهر بیهوێ پێیان ده به خشی.

ئهوه كه سولهیمان عليه السلام دیارییه كه ی ره تکر دوتهوه، وهك گوتمان: له بهر ئهوه بووه، كه ئهوه به بهرتیل (رشوة) لیتی حالیی بووه، تهگهرنا دیاریی نابێت رهت بکریتهوه، (الهدية لا ترد)، هه رچهنده ئهوه بهس قسهیهکی باوه و فهرمووده نیه، پێغه مبه ریش ﷺ لهو بارهوه فهرموو یهتی: (إِنِّي نُهِيتُ عَنْ زُبْدِ الْمُشْرِكِينَ) (أخرجه: أبو داود: ۳۰۵۷، والترمذي: ۱۵۷۷، والبيهقي في الكبرى: ۱۹۲۶۴).

واته: من لیم قه ده غه کراوه دیاریی و به خشی هاو بهش بو خوادانه ران وه ربگرم.

بو ئهوهی منه تبارو چاو به ره ژیریان نه بیت، كه واته: سولهیمان عليه السلام لهو پوووه ئهوه دیارییهی وه رنه گرتوه، تهگهرنا دیاریی وه رده گیرتی.

مه سه له ی شه شه م:

نجا بهر له وهی شاژن (بلقیس) بن، سوله یمان الطیلة گوو: ته خته که ی ده ستکاری بکه ن و بیگوژن، تا کو بزاین ده یناستته وه، یان نا؟ نجا که هات و لیان پرسی: نایا ته خته که ی تو ناو بوو؟ گوو: ده ئی نه وه، سه ره نجام به هوی نه وه وه که له خه لکی کافر بوو، ملی نه دا بو خوا به رستی و، سوله یمانیش کوشکی هه بوو، زه وی هه وشه که ی شووشه بوو، شیوه ی شه پۆلی ناوی ده کرد، بویه (شاژن) لاقی هه لکردن تا کو ته ر نه بن، سوله یمانیش پی گوو: نه وه کوشکی شووشه یه، نه ک ناوی جوگه له، نه ویش له ژیر کاریگری نه وه هه موو موعجزانه دا مسولمان بوو:

خوا ده فه رموی: ﴿ قَالَ نَكْرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ أَن تَدِينِي أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿١١﴾ فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَكَذَا عَرْشِي قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿١٢﴾ وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿١٣﴾ قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقِهَا قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٤﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له چوارده برکه دا:

١- ﴿ قَالَ نَكْرُوا لَهَا عَرْشَهَا ﴾، سوله یمان گوو: ته خته که ی بو نه ناس، بکه ن، لی بکوژن، واته: ده ستکاری بکه ن، (اجعلوا العرش منكراً معبراً عن شكليه، كما يتنكر الرجل للناس، لئلا يعرفوه) ^(١١)، واته: ته خته که نه ناسراو گوژدراو بکه ن، له و شیوه یه که له سه ره تی، وه ک چۆن پیاویک خوی ده گوژی و نه ناس ده کات، بو ته وهی خه لک نه یناسته وه.

(۲) ﴿نَظُرْ أَنْتَدِيَ﴾، (تہختہ کہی بُو نہ ناس و دستکاری بکن) نجا نیمہ سہ رنج دہدہین: نایا پئی راست دہ گرتی بُو ناسینہوی تہخت و کورسیہ کہی؟

(۳) ﴿أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ﴾، یاخود لہوانہ دہبن کہ پئی راست ناگرن، واتہ: نایا دہیناسیتہوہ، یاخود نایناسیتہوہ؟ کورتہ کہی ٹہوہیہ، بہ لَامِ خَوَا ﴿يَتَذَكَّرُونَ﴾ بہو تہعبیرہ ہیناویہتی، چونکہ ٹہوہ موناسہ بہتیشی ہہیہ، لہ گہل ہیدایہت و ہرگرتن و ہیدایہت و ہرنہ گرتنی دا، واتہ: نایا لہوہشدا ہیدایہت و ہردہ گرتی، کہ تہختہ کہی بناسیتہوہ، ہیندہ عہقل و سہلیقہی ہہبن، کورسی و تہختہ کہی خُو بناسیتہوہ، لہ گہل ٹہوہشدا کہ دستکاری کراوہ؟ نجا مہزندہی ٹہوہی لِن دہ گرتی، ٹہو عہقل و سہلیقہیہی بیگہ نہتی بہوہش، کہ ہیدایہتی مہعنہویش و ہر بگرتی و پھیامی خواش و ہر بگرتی و، خوا بناسی و لہمہودوا تہنیا خوا بہرستی و خُو نہ پہرستی.

ٹہوہ لہ تہفسیرہ کانداس باس نہ کراوہ - یان من نہمبینیوہ - بہ لَامِ من وای تیدہ گہم، کہ ٹہمہ ناماژہیہ بہوہش، کہ ٹہ گہر لہمہدا ہیدایہت و ہر بگرتی، مہزندہی ٹہوہی لِن دہ گرتی، ہیدایہتہ مہعنہویہ کہش و ہر بگرتی، ٹہ گہرنا مانا پروالہ تیبہ کہی ٹہوہیہ: نایا کورسی و تہختہ کہی خُو دہ ناسیتہوہ، یان نایناسیتہوہ؟

ہہندیکیش گوتوویانہ: ﴿أَنْتَدِيَ أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ﴾، واتہ: نایا بہوہی ٹہوہ کورسی و تہختہوہ، کہ لہ یہمہنہوہ بُو ہاتوہ، بُو تیرہ، بہ چاوترووکانتیک، پیغہمہراہہ تیبی سولہیمانی پئی دہ ناسی، یاخود پئی ناسی؟ نایا دہ بیتہ ہُو ہیدایہتی، یاخود نابیتہ ہُو ہیدایہتی؟

(۴) ﴿فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَكَذَا عَرْشُكَ﴾، کاتیک شازن ہات، گوترا: نایا تہختہ کہی تُو ناواہی؟ نہ گوتراوہ: ﴿أَهَذَا عَرْشُكَ﴾، نایا ٹہمہ تہختہ کہتہ؟ چونکہ ٹہمہ دہبوو بہ جوڑتک لہ فیرکردن و تہلقین، بہ لکو گوتوویہتی: ﴿أَهَكَذَا عَرْشُكَ﴾: یانی: ﴿أَمْثَلُ هَذَا الْعَرْشِ، عَرْشُكَ؟﴾، نایا تہختہ کہی تُو، و ہک ٹہم تہختہ بوو؟ تہ ماشا بکن، چ و ہلامیکی عاقلانہو زانایانہ دہداتہوہ!

۵- ﴿قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ﴾، گوئی: دهلیئی نهوه، بویهش وایکوتوه چونکه: له سه ریکهوه کورسی و تهخته که ی خوی دهناستتهوه، له لایه کی دیکه وههش دهستکاری کراوه و گوپردراوه، پاشان به و خیراییه، چاوه روان نه کراوه، له یه مهنه وه هاتوه بو وی، نهویش زانیویه تی لهوئی له کوشکدایه و پاسهوانی هه یهوه، ده رگای له سه ر داخستوه، ئنجا نه گهر به کسه ر بلتی: نهوه، نه دی چۆن هاتوه بو تیره؟ ئنجا دهستکارییش کراوه، نه گهر بشلتی نه و نیه، زۆر بهوی ده چنی! بویه وه لامیکی زۆر لیزانانه و کارامانه ی داوه ته وه، گوتوویه تی: دهلیئی نهوه، نه گوتوویه تی نهوه، نه گوتوویه تی نه و نیه، نه نکوولی لی کوردوه و، نه به کسه ریش دانی پیداهیتناوه، به لکو سنوورنیکی میانجیی گرتوه.

۶- ﴿وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ﴾، له پیش نه و (شاژن) دا، زانیارییمان پیدرا بوو و، ئیمه مسولمان بووین، ملکه چ بووین.

زانایان زۆر له و باره وه مشتومریان کردوه، ئایا نه م قسه یه هی کییه؟! زانیارییمان له پیش ویدا پیدراوه و، ئیمه بو خوا ملکه چ بووین:

أ- هه ندیک گوتوویانه: قسه ی شاژنه، یانی: زانیارییمان پیش نه م موعجزیه یه ش، له باره ی پیغه مبه رایه تی داوود و سوله یمانه وه پیدرا بوو، ﴿وَكُنَّا مُسْلِمِينَ﴾، ئیمه پیشتریش بو خوا ملکه چ بووین.

ب- هه ندیک گوتوویانه: نه وه هه ر قسه ی سوله یمان و خه لکه که ی ده وروبه رییه تی، واته: ئیمه پیش نه م موعجزیه یه ش، زانیارییمان به خوا و توانای بی سنووی خوا ﷺ، پیدرا بوو، یاخود: پیش نه وه ی نه و نافرته ش بی، ئیمه زانیارییمان پیدرا بوو هه ر بو خواش ملکه چ بووین.

هه ردووک نه گهره که ی هه ن و، نه وه ش یه کیکه له رووه کانی نیعجازی قورئان که خوا ﷺ، رسته یه ک یان وشه یه ک ده فه رموی، که س ناتوانی بلتی: به س نه وه مانایه که یه تی، به لکو زۆر جازان نه و مانایه ش هه لده گرتی و، مانایه کی دیکه ش

هه‌ئده‌گری و، ده‌گونجی زۆر شتی دیکه‌شی له‌سه‌ر بگوتری، هه‌رگیز نه‌ئینه‌کانی قورئان نابری، هه‌رگیز گه‌وه‌هه‌ره‌کانی ده‌ریای قورئان نابری.

(۷) ﴿وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾، نه‌وه‌ی ینشتر له‌ جیاتی خوا ده‌یه‌رست، گێراهه‌وه.

ئهو راناوه (ها) بۆ شازن ده‌گه‌رته‌وه، به‌ دلنیایه‌وه، یانی: (صَدَّتْ الْمَلَكَةَ)، شازنی گێراهه‌وه، له‌ خواپه‌رستیی و له‌وه‌ که‌ ته‌نیا خوا په‌رستی، نه‌وه‌ی له‌ جیاتی خوا ده‌یه‌رست، یانی: (صَدَّهَا عِبَادَتُهَا لِغَيْرِ اللَّهِ، عَنْ عِبَادَتِهَا لِلَّهِ)، په‌رستش نه‌جامدانی بۆ جگه‌ له‌ خوا، گێراهه‌وه له‌ په‌رستی نه‌جامدان بۆ خوا ﴿وَاتَّهَى﴾، واته‌: بته‌رستیی و خۆپه‌رستیی پێی خواپه‌رستیی لیکرت، یان جگه‌ له‌ خواپه‌رستیی، پێی خوا په‌رستیی لیکرت، نه‌م رسته‌یه‌ دوو مانای دیکه‌شی هه‌ن دوابی له‌ کۆتایی ته‌فسیرکردنی ئایه‌ته‌که‌دا، باسیان ده‌که‌ین.

(۸) ﴿إِنَّمَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ﴾، چونکه‌ به‌ دلنیا یی ئهو نافرته‌ له‌ کۆمه‌لێکی کافر بوو، واته‌: نه‌ویش هه‌ر له‌سه‌ر ئایینی خه‌لکه‌که‌ی خۆی بوو، واته‌: هۆکاری خوا نه‌په‌رستنی نه‌وه‌ بوو، که‌ له‌ کۆمه‌لێکی کافر بوو، نه‌ک له‌ خودی خۆیدا، قه‌ناعه‌تی به‌ کوفر بوو بێ، به‌لام خه‌لک و کۆمه‌لکایه‌که‌ی کافر بوو، نه‌ویش وه‌ک وانێ کرد، بۆ دل‌اگرنتی ئه‌وان، نه‌ک بۆ خۆی قه‌ناعه‌تی وابوو بێ.

ننجا رسته‌ی: (وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ) - وه‌ک ینشتریش گوتمان - واتایه‌کی دیکه‌شیان بۆ لیکداوه‌نه‌وه‌:

أ- خوا گێراهه‌وه‌ ولایدا له‌وه‌ی که‌ له‌ جیاتی خوا ده‌یه‌رست: (وَصَدَّهَا اللَّهُ: عَمَّا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ)، خوا گێراهه‌وه‌و دووری خسته‌وه‌ له‌وه‌ی که‌ له‌ جیاتی خوا ده‌یه‌رست و به‌ره‌و خوا به‌یه‌ککرتنی هینا، ﴿إِنَّمَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ﴾، چونکه‌ ینشتر له‌ کۆمه‌لی بێبڕایان بوو.

ب- که‌ (وَصَدَّهَا): راناوه‌که‌ی ده‌چینه‌وه‌ بۆ سوله‌یمان، یانی: (وَصَدَّهَا: سُلَيْمَانُ عَمَّا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ)، سوله‌یمان گێراهه‌وه‌ له‌وه‌ی له‌ جیاتی خوا ده‌یه‌رست، له‌وه‌

خۆرپەرستی و جگه له خوابه‌رستییه‌ی گێراپه‌وه، که نه‌مه نه‌نجامیکه پێش خراوه، واته: له نه‌نجامی نه‌و وتوێژدی له‌گه‌ڵیدا کردو، له نه‌نجامی نه‌و مو‌عجیزانه‌دا که پێشانیدان، سوله‌یمان بوو به‌ هۆی هیدایه‌تی و، بوو به‌ هۆی دهر‌باز بوونی له‌ بته‌رستی و هیتانی به‌ره‌و لووتکه‌ی به‌رزی خوابه‌رستی، که خوا به‌یه‌ک‌گرتن (توحید) د.

٩- ﴿قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ﴾، پێی گو‌ترا: بچۆ نێو نه‌و کۆشکه‌وه، وشه‌ی (صَّرْح) به‌ مانای کۆشک (قصر) دی و، به‌ مانای هه‌وشه‌ی خانووش، دی، واته: نه‌و هه‌وشه‌یه‌ی که‌ کراوه‌ بۆ کۆشکه‌که، ده‌گرته‌وه، وشه‌ی (صَّرْح) زیاتر مه‌به‌ست پێی کۆشکه‌، به‌لام ناشرابه‌ پێش نه‌وه‌ی بچیته‌ کۆشکه‌که‌وه، ده‌بن بچیته‌ هه‌وشه‌که‌یه‌وه.

١٠- ﴿فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً﴾، کاتیک کۆشکه‌که‌ی بینی، یاخود هه‌وشه‌ی کۆشکه‌که‌ی بینی، پێی وابوو شه‌پۆله‌، یاخود پێی وابوو جووله‌ی ناوه، (لُجَّة) که‌ به‌ (لُجَج) کۆ ده‌گرته‌وه، بریتیه‌ له‌ جووله‌ی شه‌پۆل، (مَوْجَة) که‌ به‌ (أَمْوَاج) کۆ ده‌گرته‌وه، یانی: شه‌پۆل، شه‌پۆله‌کان، وایزانی که‌ جووله‌ی ناوه، ژێر زه‌ویه‌که‌وه‌ ده‌بیتری.

١١- ﴿وَكَشَفْتَ عَنْ سَاقَيْهَا﴾، لافه‌کانی خۆی دهر‌خستن، واته: داوینی خۆی هه‌ل‌کرد، بۆ نه‌وه‌ی ته‌ر نه‌بن، وایزانی شه‌پۆلی ناوه‌و جوگه‌له‌یه، (سَاقَيْهَا) خوتن‌دراویشه‌ته‌وه: (سَاقَيْهَا).

١٢- ﴿قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِّن قَوَارِيرَ﴾، سوله‌یمان گو‌تی: نه‌وه‌ کۆشکێکی سببی و سافه‌ له‌ شووشان، بێگومان بێزه‌ری نه‌و قسه‌یه‌ سوله‌یمان بووه، چونکه‌ نه‌و له‌ پێشوازی دا بووه.

(صَّرْح) کۆشکێکه‌، (مُمَرَّدٌ مِّن قَوَارِيرَ): (مُمَرَّد) یانی: (مُمَلَّس)، لووس و سببی و صاف (سُن قَوَارِيرَ)، (قَوَارِير) کۆی (قَارُورَة) یه، واته: شووشه‌، یانی: کۆشکێکی شووشه‌ به‌نده‌و، ته‌خته‌که‌شی وا دروست‌کراوه، تاوه‌که‌ی به‌ ژێردا به‌روات، به‌لام نه‌وه‌ شووشه‌یه‌و پێش نه‌وه‌ی لاقت بچیته‌ نێو ناوه‌که‌، شووشه‌که‌ ده‌یگرته‌وه‌و تاوه‌که‌ به‌ ژێردا ده‌روات.

١٣- ﴿قَالَتْ رَبِّ اِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي﴾، شازن گو‌تی: په‌روه‌ردگارم! من سته‌مم له‌ خۆم کرد.

۱۴- ﴿وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾، إله رابردودا ستمم له خۆم کردوه، که تۆم نه په رستوه! تيّستاش له گه ل سوله يماندا بۆ خواي پهروه ردگاري جيهانيان ملکه چم. ناته ليره دا شاژن مسولمان ده بن.

کهواته: که سوله يمان نامه که ی بۆ ده نيری و ده نووسن: ﴿وَأَتَيْنَا مُسْلِمِينَ﴾ (۲۱) که پروونکه رهوان (مفسرين) وایان لیکداوه ته وه، مه به ست پنی مسولمانه تیه، له راستییدا لئی حالیی نه بوون، چونکه پيش نه وه ی بن بۆ لای سوله يمان و، وتویژیه له گه لدا بکات و، په یامی خواي تی بگه یه نی و، بۆی باسی بهرنامه و نایینی خوا بکات، مه عقوول نیه، مسولمان بن، چونکه پروا به شتیکی نه ناسراو ناهیتنی! سوله يمان له بنه رت دا بۆیه بانگی کردوه، که بیدوتنی و نهو شتانه ی پيشان بدات و سه ره نجام قه ناعه ق بیت، نه که به نامه یه ک و به هه ره شه و فشار، مسولمان بن، چونکه نه وه:

۱- پيچه وانهی سروشتی نایینی خوايه: ﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ﴾ (البقرة، ۲۵۷)

۲- پيچه وانهی عهقل و سه ليقه ی سوله يمانه و، پيچه وانهی حیکمه قی سه فه رو هاتنه که ی شاژنی سه به تیشه، چونکه بۆچی چوو بۆ شام؟! بۆ نه وه ی سوله يمان نه و موعجيزانه ی پيشان بدات، ته خته که ی له چاو ترووکانيک دا له یه مه نه وه بۆ بیتنی، پاشان نه و کۆشک و ته لاره ی به شووشه به ند بۆ دروست بکات، که له سه رووی تواناو نيمکانیه قی به شه ره و، سه ره نجام ده زانی که سوله يمان توانایه قی سه رسوره يته ری یاسا در (خارق العاده) ی، پيتراره و، کهواته: ده بن پيغه مبه ری خوا بن، وپرای نه وه ی وتویژیه یی له گه لدا کردوه، که خوا ﷺ باسی وتویژه که ناکات، به لآم به دلنیا یی نه وه هه مووی به سیاق و سه ليقه ده زانری، نجا دوا ی هه موو نه وان، ده گاته نه و قه ناعه ته ی که مسولمان بن.

شایانی باسه: له به سه ره قی سوله يماندا شت زۆر باس کراوه، بۆ وینه: بۆچی سوله يمان هه وشه ی قه صره که ی وا هه لخصتوه، که شاژن هات وایزانی ناوه و داوتنی هه ل بکات، کراسه که ی هه ل بکات تاکو لاقی ته ر نه بن؟

دہلین: لہبر ٹوہی سولہیمان زانیویہ قی دایکی جینیہو، پیہ کانی وہ ک پیی کہر وان! یان ہندیک گوتویانہ: لہبر ٹوہی سولہیمان بیستویہ قی: مووی لاقی شاژن وہ ک مووی ولآخ وایہ، نجا گوتویہ قی: با بزائم وایہ، یان نا؟ بہ لآم ٹہو حیکایہ تانہ لہ راستیدا ہیچ نین و خہ یالی ہندیک لہ زانیان، دایاناشیون و، وا پیڈہ چئی ٹہو جوڑہ زانیانہی زور سہ رقال ٹہوون و کہم نیش بوون، بواریان ہبووہو بہ خہ یالی خویمان ٹہو شتانہ یان داتاشیون، پہنگہ زوریشیان ہر لہ نیسرا نیلیاتہوہ ودرگیرا بن، بہ لآم کتیبی خوا لہوہ بہر زترہ، کہ بہو حیکایہ ت و بہ سہ رھاتہ بی سہ نهدو ناماقوولانہ، تہ فسیر بکری، بویہ من ٹہوانہم ہیچیان باس نہ کردن، مہ گہر جاری وایہ بو دہرس و پہند لیوہرگرتن، یان بو ناگادار کردنہوہی بینہران و بیسہران و خونہ رانی بہر تیز، ناماژہ بہ شتیک بکہم، ٹہو گہرنا ٹہو جوڑہ قسانہ ہی ٹہوہ نین، تہ فسیری کتیبی خوا یان پی قہرہ بالآخ بکری!

لہ کو تایی بہ سہ رھاق سولہیماندا الکلی لہ گہل شاژنی سہ بہہ دا دہلین: ہندیک لہ زانیان گوتویانہ: شاژن (ملکہ) ناوی بہ لقیس بووہ، بہ لآم ٹہویش لہ قورٹاندا نہ ہاتوہو لہ سونہ تیشدا نہ ہاتوہ، لہبر ٹہوہ ناتوانین بہ مسوگہری بلین: ناوی بہ لقیس بووہ، بہ لآم بہ ہر حال وا گوتراوہ، بویہ ش ہر بہ شاژن ناوم ہیناوہ، چونکہ خوا وایفہ رموہ: إِنِّي وَجَدْتُ أَمْرًا تَلَمَّكُمْ بِهِ، يَان: (وَجَدْتُ مَلِكَةً)، شاژن، ٹہویش نافرہ تیکہ: پادشایہ و ژنیشہ، بہو واتایہ (شاژن) من بہو واتایہم بہ کارنہ ہیناوہ، کہ ژنی شایہ، بہ لکو بہو واتایہم بہ کارنہ ہیناوہ کہ ژنتیکی شایہ، شایہ کی ژنہ، پادشاو حوکمرانئیکی نافرہ تہ.

كورتە باسنىك:

حِكْمَت و حوكمه شەرىئەكانى بەسەرھاتى سولەيمان عليه السلام

بەرزان!

بۆ ئەم كورتە باسە، سەرنجى زۆر لە تەفسىرەكانم داوھو بۆ خوښم پاموم و، سەرەنجام، چل (٤٠) حوكم و حِكْمَتەم لەو بەسەرھاتەدا، ھەلھەتجان، كە بە كورتى و پوختى باسيان دەكەم و، ئاماژەش بە ئايەتەكان كە لىيان وەر دەگىرىن، دەكەين:

١- بەرزى پلەو پايەى زانىارى و زانايان، خوا ﷻ، كە باسى داوودو سولەيمان دەكات، دەفەر موى: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ ١٥ النمل، واتە: بە دُنْيَايى زانىارىيمان بە داوودو سولەيمان دابوو و، گوتيان: ستايش بۆ ئەو خوايەى كە بەسەر زۆرىك لە بەندە برودارەكان دا تيمەى ھەلباردو (بە ھۆى ئەوھو كە زانىارى تايبەتى پىداوين).

ئىچا ئەمە بەرزى پلەو پايەى زانىارى و زانايان دەگەيەنئى، كە خوا ﷻ لە نىو ھەموو ئەو شتانەدا كە بە داوودو سولەيمانى دابوون، باسى زانىارى دەكات، ئەوانىش كە دەلئىن: ستايش بۆ ئەو خوايەى بەسەر زۆرىك لە بەندە برودارەكانىدا ھەلباردوووين، واتە: بەھۆى ئەو زانىارىيە تايبەتییەھو كە پىماندراو.

٢- سولەيمان مىراتى زانىارى لە داوود گرتو، نەك مىراتى حوكمراينى، بەو واتە كە حوكمى بنەمالەيى و مىراتى، يان مىراتى مالى و سامان، مەبەست بى، بە بەلگەى: ﴿وَوَرِثَ سُلَيْمَانُ دَاوُدَ وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنطِقَ الطَّيْرِ﴾ النمل، واتە: سولەيمان مىراتى لە داوود گرت

و گوئی: ئەی خەڵکینە! دواندن بە ئاندانمان فێرکراوە، کەواتە: ئەوەی کە سولهیمان لە داوودی بە میرات گرتو، زانیاری بوو، هەرودها پێغەمبەر ﷺ دەفەرمووی: **إِنَّا مَعَشَرُ الْأَنْبِيَاءِ لَا نُورُثُ مَا تَرَكْنَاهُ صَدَقَةً** (أخرجه البخاري: ٤٠٣٣، ومسلم: ١٧٥٧)، واتە: تێمە ی کۆمەڵی پێغەمبەران میراتمان لێ ناگیرئ، هەرچی بە جێمان هێشت، خێرو صدەقهیه، دەبێ بدرئ بە خەڵک، واتە: مآل و سامان لە پێغەمبەران لە میرات ناگیرئ.

پاشان بە پیتی (پەیمان کۆن)، داوود یازدە کورئ بوون و، بە کیکیان سولهیمان بوو، نەجا چۆن سولهیمان لە نێو هەموو کورەکانیدا، میرات لە بابی دەگریئ، ئەوانی دیکەش میراتی لێ نەگرن؟! بە لآم نا، مەبەست لە میرات، میراتی زانیاریه، وەک لەو فەرماشتهی پێغەمبەریشدا ﷺ هاتو: **الْعَلَمَاءُ وَرِثَةُ الْأَنْبِيَاءِ** (أخرجه أبو داود: ٣٦٤١، والترمذي: ٣٦٨٢، وابن ماجه: ٢٢٣٠، وابن حبان: ٥٨)، واتە: زانیان میراتگراي پێغەمبەران.

هەلبەتە وەک پێشتریش گومان: سولهیمان لە شوێنی داوود بۆتە حوکمران، بە لآم نەک بە پیتی حوکمی بنەمالهیی و میراتی، بە لکو بە پیتی توانا شایستهیی و لێهاتوویی خۆی، دیارە خەڵکی ولاتهکە، هەلیانبزاردوو نەری حوکمرانیان پتی سپاردوو، بە لآم ئەوەی کە لە داوودی بابی وەرگیرتوو، زانیاری بووو، نەری پێغەمبەرایهتیی بووو، کە خوای پەرودگار، نەری پێغەمبەرایهتیی کە بە خشر اووو وەدەستەتێراو نیه، خوا پیتی بە خشیوه، بە لآم بۆیه وشە ی میراتی بۆ بە کارهاتوو، لەبەر ئەوەی وەک چۆن میرات لە باب و دایکەوه بە رۆلە دەگات، یان لە خزمهوه بە خزم دەگات، بئ ئەوەی میراتگر پتو ی ماندوو بئ، یانی: ئەو پلهو پایه زانیاری و پێغەمبەرایهتیهش بە سولهیمان درا، بئ ئەوەی پتیهوه ماندوو بئ، واتە: لێرەدا خوای بە خشر وشە ی (وَرِثَ)ی بە کارهیتاوه، لەو روهوه کە وەک سامانیک کە بابای میراتگر دەگات، بئ ئەوەی پتیهوه ماندوو بئ، سولهیمانیش بەو زانیاریهوه کە زانیاری وهحیهو، بەو پتگهو پلهو پایهیهوه، کە پێغەمبەرایهتیه، پتو ی ماندوو نەبوو بوو، هەولئ بۆ بدات و تەقەلای بۆ بکات، تاکو دەستی

بگه وئی، به لکو خوا پئی به خشیبوو، بی ناره قه کردن و ماندوو بوون، به لأم
 بیکومان شایسته بووه، وهک خوا ده فهرموی: ﴿اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ﴾
 ﴿۱۳۸﴾ الأنعام، خوا ﴿تائِبِينَ﴾ خوئی ده زانن، په یامی خوئی له کوئی داددنن!

۳- باسکردنی چاکه ی خوا ﴿تائِبِينَ﴾:

وا باشه مروّف که خوا چاکه به کی له گه لدا کرد، باسی بکات و یادی بکات، وهک
 خوا ده فهرموی: ﴿وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ﴾ ﴿۱۱﴾ الضحی، باسی چاکه ی په رودردگارت
 بکه، که لیزه دا خوا ﴿تائِبِينَ﴾ پیغهمبه ری خاتهم موحه ممد ﴿تائِبِينَ﴾ ددهوئینن، به لأم هموو
 که سیتی دیکه ش ده گریته وهو، به لکه شمان له سووره کی (النمل) دا، نایه ته که ی (۱۶) به،
 که ده فهرموی: ﴿عَلِمْنَا مِنْطِقَ الطَّيْرِ﴾، (دیاره له کوپزکی گشتیدا سوله یمان ﴿تائِبِينَ﴾ نهو
 قسه به ی بؤ خه لک کرده) نهی خه لکینه! دواندنن بالندا همان فیرکراوه، واته: بزنان خوا
 نهو نیعمه ته ی به نیمه داوه، باسی نیعمه ته که ی خوی کردوه، ﴿وَأُوَيْنَّا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ﴾
 ﴿۱۲﴾ ههروه ها له هموو شتی کمان پیدراوه، بیکومان تا
 نهوه به خششیتی ناشرکایه (که خوا به نیمه ی داوه).

۴- ﴿وَحَسْبَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِبِّ وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ﴾ ﴿۱۷﴾ النمل، واته:
 سه ربازه کان بؤ سوله یمان له جندو مروّف و بالندان کوکرانه وه، ﴿فَهُمْ يُوزَعُونَ﴾ هی
 پتشییان راده گیرا، تاکو هی دوابی پتشان ده گه بشت، یاخود (بُوزَعُونَ)، واته: (يُضْطَبُونَ)
 واته: زهبت کرابوون، کوئتر و لکرا بوون، راهیترا بوون، (القرطبي) ﴿۱۷﴾ ده لن: ﴿فِي آيَةِ دَلِيلٍ﴾
 عَلَى اتِّخَاذِ الْإِمَامِ وَالْحُكَّامِ وَزَعَمَ يَكْفُونَ النَّاسَ، وَيَتَعَوَّنَهُمْ مِنْ تَطَاوُلِ بَعْضِهِمْ عَلَى بَعْضٍ، إِذْ
 لَا يُمْكِنُ الْحُكْمُ ذَلِكَ بِأَنْفُسِهِمْ، واته: لهم نایه ته دا به لکه هه به له سه ر نهوه که پتسه واو
 حوکمرانان، بویان هه به، که سانیک دابتنن به سه ر خه لکه وه، سه ر په رشتیان بکات و،
 پی بکرن له وهی هه ندیکیان ستم له هه ندیکیان بکه، چونکه ناتوانن بؤ خویمان
 راسته وخو نهو کاره نه انجام بدن (ده بن به هوی هاوکارانه وه نه انجامی بدن).

۵- کوشتنی ژياندارو زيندهوهران دروست نيه، مه گهر زيان بگه يهنن، وهك ده بينين: هودهود، نهو خزمه ته گه وره يه ده كات به سوله يمان الذليل، ههوايكي بو ديتي كه سوله يمان و نه يزانيوهو جندو مروفش نيه يان زانيوه، به لام بالنده يه ك توانويه تي نهو زانياريه ي بو بيتن.

پاشان ميرووله كه كه سوله يمان به لاي شاره كه ياندا ده پروات، به لاي شيوه كه ياندا ده روا، نهو يش ميرووله كاني ديكه ده دويتن، كه واته: هه ركام له جوړي ژياندارانيش، كوّمه ل و دروستكراوانتيكن خوا دروستي كروون و بي حيكمه ت نيه، بو يه دروست نيه، بكوژرين، مه گهر زيان بگه يهنن، پيغه مبه ريش ﷺ له و باره وه لني گيپاروه ته ود: (عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ قَتْلِ أَرْبَعٍ مِنَ الدَّوَابِّ: الْأَنْمَلَةَ، وَالنُّحْلَةَ، وَالْهُذُنْدَ، وَالصَّرْدَ) (أخرجه أحمد: ۳۰۶۷، تعليق شعيب الأرنؤوط: إسناده صحيح على شرط الشيخين، وأبو داود: ۵۲۶۷، وابن ماجه: ۳۲۲۴، وابن حبان: ۱۰۷۸)، واته: عه بدوللای كوري عه عباس (خوا لتيان رازيبي) ده لتي: پيغه مبه ري خوا ﷺ ريگري كرده له كوشتنی چوار له ژيانداران: ميرووله، ههنگ، (ميشه نگوينه) هودهود (تيمه په پوو سوله يمانه ي پي ده لتيين) و، صوره د (نهو يش جوړه بالنده يه كه سه ريكي گه وره ي هه يه).

هه ليه ته تيمه له سووره تي (الانعام) دا، لهو باره وه باسيكي تايه تمان كرده، كه چ كاتيک دروسته زيندهوهران و ژيانداران، كاميان دروسته بكوژري و كاميان نه كوژري؟

۶- قسه ي نهو ميرووله يه: ﴿قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسْكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٌ وَجُودُهُ، وَهُوَ لَا يَشْعُرُونَ﴾ (۱۸)، واته: ميرووله يه ك گوئي: نه ي ميرووله كان! بچنه نيو ماله كاني خو تانه وه، بو نه وه ي سوله يمان و سه ربازه كاني له كاتيكا هه ستان پيناكه ن، تيكتان نه شكينن، نه مه مه حتيكي گه وره يه بو سوله يمان الذليل بو سوپايه كه شي، كه نه نانه ت پي له ميرووله ش نانين، ميرووله ش ناکوژن، مه گهر هه ستي پي نه كه ن، نتجا ج جاي به سه ر ولاتان و ده رين، و لاتان غار هت بکه ن و خه لک بكوژن و، خه لک به سوغره و بيكار بگرن و، مه رو ماليان به تالان به رن! به لكو يي له ميرووله ش نانين!

۷- که له نایه تی (۱۹) دا دده رموی: ﴿فَبَسَّرَ صَاحِبًا مِّن قَوْلِهَا﴾ النمل، به زرده خه نه پیکه نه به هوئی قسه که به وه، نه میش نه وهی لیوهرده گیری که عاده تی پیغهمبران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، نه وه بووه که له کاتی پیکه نیندا، زیاتر به شیوهی زرده خه نه پیکه نیون، واته: به زرده خه نه پیکه نین عاده تی پیغهمبران و شوپیکه وتووایی پیغهمبرانه: زرده خه نهی کرد، له کاتی پیکه نیندا، به هوئی قسهی میرووله که وه، به دنیایی سوله یمان پیی خوش بووه، نهو میرووله به نهو مه دحهی سوله یمان و سوپایه که ی ده کات: میرووله کان وریابن! نهو که سوله یمان و سوپایه که ی تیکتان بشکینن، له کاتی کیدا که ههستان پیناکه ن، واته: نه گهر ههستان پی بکه ن، ته نانه تی له میرووله ش ناینن، پیشریش باسمان کرد، که نه مه نیعجازی کی عیلمشی تیدایه، که ده تی: ﴿لَا يَحِطُّ بِكُمْ﴾، چونکه جهسته ی میرووله زیاتر له مادده یه که شووشه یی و رده، دروست بووه، کاتی که سیک پیی پیدا بنی، تیک ده شکن، نه ک پان بیته وه، وه کرم و سیسرکه وه ندیک له زینده وهران، به لکو تیک ده شکن، له بهر نه وهی مادده که ی رده، نه مش نیعجازی کی عیلمیه، که دوی له میرووله کولداوه ته وهو لی وردبونه ته وهو، ته ماشایان کردوه، میرووله کاتی پیی لیی بنی، تیک ده شکن، نه ک پان بیته وه.

۸- که دده رموی: ﴿وَتَقَعَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْإِنْسَانَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ﴾ النمل، نه مش هوکمی کی گرنکی لی ودرده گیری، وه ک (القرطبی) له سه رجاوهی نامه بو کراودا ده تی: (فِي هَذِهِ آيَةِ دَلِيلٍ عَلَى تَقَعُّدِ الْإِمَامِ أَخْوَالِ رَعِيَّتِهِ، وَالْمُحَافَظَةِ عَلَيْهِمْ)، له نایه ته دا به لکه هه به له سهر نه وهی که پیسه واو هوکمران، ده بی ناگی له کومه لکاکی خوی بی و، پاریزگاریان لی بکات و به سه ریان بکاته وهو سهر به رشتیان بکات.

۹- که سوله یمان دده رموی: ﴿لَاَعَذِبَنَّكَ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَا أَذِجَنَّكَ﴾ النمل، یان زور به سه ختی هودهود سزا ددهم، یا خود سه ری دهرم، (القرطبی) ده تی: (هَذَا دَلِيلٌ عَلَى أَنَّ الْخَدَّ عَلَى قَدْرِ الذَّنْبِ لَا عَلَى قَدْرِ الْجَسَدِ، أَمَا إِنَّهُ يُرْفَقُ بِالْمَحْدُودِ فِي الزَّمَانِ وَالصَّفَةِ)^(۱)

که سوله یمان ده‌لن: ﴿فَقَالَ مَا لِي لَأَأْرَىٰ أَلْهَدُهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْفٰسِقِينَ ﴿٢٠﴾
لَاعَدِبْتَهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَأَذْحَمْنَهُ أَوْ لِيَأْتِنِي بِسُلْطٰنٍ مُّبِينٍ ﴿٢١﴾ ﴿جمعه!
بۆچی هودهود نابینم، یان له ناامادانه؟ یان به سهختی سزای ددهدم، یان سه‌ری
ده‌برم، یان ده‌بن به‌لگه‌یه‌کی پرووم بۆ بیتن، ده‌لن: نهمه به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه که سزادان
به پئی گوناخانه، نه‌ک به پئی جه‌سته، به‌لام دیاره که‌سێک که سزا دده‌دری، پیوسته هم
له رووی کاته‌وه‌و، هم له رووی سیفه‌ته‌وه، میهره‌بانیی له‌که‌لدا به‌کار به‌یتری.

نه‌وه شتیکی دیکه‌یه، به‌لام له قه‌ده‌ر تاوان خه‌لک سزا دده‌دری، نه‌ک له
قه‌ده‌ر جه‌سته‌یان.

١٠- که هودهود به سوله یمان ده‌لن: ﴿وَجِئْتُكَ مِنْ سِوَا بَنِي إِسْرٰءِیْلَ ﴿٢٢﴾ ﴿النمل،
من له سه‌به‌نه‌وه هه‌واییکی جینی دلتیاییم بۆ هیناوی، (القرطبی)^(١)، ده‌لن: ﴿فِي الْاَيَةِ ذٰلِلٌ
عَلٰی اَنْ الصَّغِيْرَ يَقُوْلَ لِلْكَبِيْرِ، وَالْمُتَعَلِّمُ لِلْعٰلِمِ، عِنْدِي مَا لَيْسَ عِنْدَكَ، اِذَا تَحَقَّقَ ذٰلِكَ وَتَيَقَّنْتَهُ،
واته: له نایه‌ته‌که‌دا، به‌لگه له‌سه‌ر نه‌وه هه‌یه که بچووک بۆ هه‌یه به‌گه‌وره بلن و،
فیرخواز بۆ هه‌یه به زانا بلن (قوتابی به ماموستا بلن) من زاناییه‌کم له‌لایه که تو
له‌لات نیه، به مه‌رجێک نه‌وه‌ی ساغکردبیته‌وه‌و که‌یشتبیته دلتیایی که شتیکی له‌لایه، که
له‌لای ماموستایه‌که‌ی و، گچکه‌که شتیکی له‌لایه‌و له‌لای گه‌وره‌که نیه.

١١- که ده‌لن: ﴿اِنِّي وَجَدْتُ اَمْرًا تَمْلِكُهُمْ ﴿٢٣﴾ ﴿النمل، نهمه به روونیی نه‌وه ده‌گه‌یه‌نن،
که هوکمرانیی نافره‌قی شایسته، دروسته، له کاتی‌که‌دا که پیاویکی وه‌ک نه‌و شایسته نه‌بن،
به‌لن نهم نایه‌ته: ﴿اِنِّي وَجَدْتُ اَمْرًا تَمْلِكُهُمْ ﴿٢٣﴾ ﴿النمل، من نافره‌تیکم بینی که شازن و
هوکمرانیان بوو، نهمه به ناشکرا هوکمرانیی نافره‌قی شایسته ده‌گه‌یه‌نن، له کاتی‌که‌دا که
پیاویکی وه‌ک نه‌و شایسته نه‌بن، وه‌ک له کتیبی: (نافردت و خیزان) و، له کتیبه‌کانی دیکه‌م
دا، باسم کردوه، که له نه‌صلدا هوکمرانیی هی پیاوانه، وه‌ک چۆن سه‌ره‌پرشتیی خیزان هی
پیاوانه: ﴿الرِّجَالُ قَوٰمُوْنَ عَلٰی النِّسَاءِ ﴿٢٤﴾ ﴿النساء، سه‌ره‌پرشتیی کۆمه‌لگاش، باشر

هی پیاوانه‌و، پیاوان زیاتر له توانایاندا هه‌به، به‌و ئه‌رکه هه‌لسن، به‌لام به ده‌گمه‌نیش و به ریز به‌پر، پێ ده‌که‌وێ، ئافره‌تیکی شایسته هه‌بن، له کاتی‌کداو له کۆمه‌لگایه‌کداو له شوێنیکدا، که هیچ پیاویک بۆ نه‌وکاره وه‌ک وی شایسته نه‌بن، نه‌و کاته دروسته، نه‌و ئافره‌ته‌ بیته‌ هوکمران، چ به‌ هوکمی ناچاریی و پێوستیی بن، چ به‌ هوکمی نه‌وه‌ بن، که نه‌و له هه‌موویان باشر ده‌توانن نه‌و کاره‌ بکات، که‌چی له ته‌فسیره‌کاندا هه‌موویان له کاتی‌کدا ده‌یان‌ه‌وێ نه‌و ئایه‌ته ته‌فسیر بکه‌ن، نه‌و فه‌رمایسته‌ دینن: (لَنْ يُفْلِحَ قَوْمٌ لَوْ اَمْرَهُمْ اِمْرًاۗةً) (أخرجه أحمد: ۲۰۵۳۶، والبخاري: ۶۶۸۶، والترمذي: ۲۳۶۲)، واته: کۆمه‌لێک ئافره‌تیکیان کردبیته سه‌ره‌پرشتیارو گه‌وره‌ی خۆیان، سه‌رفراز نابن.

که نه‌وه کاتی‌ک کیسرا ده‌مری و کچه‌که‌ی (بوران) له شوێنی ده‌بیته هوکمران، پێغه‌مبه‌ر ﷺ بۆ نه‌وانی وا فه‌رمووه، که وه‌ک واقع ده‌بیته سه‌رفراز نه‌بوون، بۆیه‌ش وا ده‌لێم، چونکه ناگونجین پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ شتیک بفه‌رموی، له‌گه‌ڵ واقیعه‌ا تیکبگیرێ، (مارگری‌ت تاتشه‌ر) له به‌ری‌تایاو، (نه‌ندی‌را غانیدی) له هیندستان و، (تجیلا می‌رکل) له ئە‌لمانیاو، (کۆلدا مانیر) له نیو‌قه‌واره‌ی جواره‌که‌کاندا و، مه‌لیکه‌ی سه‌به‌ه، کاتی خۆی، هه‌ندی‌ک له ئافره‌تان سه‌ره‌پرشتیی خه‌لکه‌که‌ی خۆیان کردوه‌و، خه‌لکه‌که‌شیان سه‌رفراز بووه، ئنجا وه‌ک چۆن ئایه‌ت هۆی هاتنه‌ خواره‌وه‌ی هه‌یه، فه‌رمووده‌ش هۆکاری هاتن (سبب الورد) ی هه‌یه، هۆی گوترانی فه‌رمایسته‌که‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ، واقیعه‌ی خه‌لکی فارس بووه، که دوایی فه‌رمایسته‌که‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌گه‌ڵ واقیعه‌که‌شدا هاتۆته‌ دی، به‌لام پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ وه‌ک هوکمیکی گشتیی و په‌ها نه‌یفه‌رمووه، هه‌ر کۆمه‌لگایه‌ک ئافره‌ت بکه‌نه سه‌ره‌پرشتیارو هوکمرانی خۆیان، سه‌رفراز نابن، چونکه واقیعه‌که‌ وا نه‌ه‌و، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ شتیک ئافه‌رموی پێچه‌وانه‌ی واقع بن، بۆیه به‌راستی زۆر گرنگه‌ تیمه‌ قورئان وه‌ک قورئان ته‌ماشای بکه‌ین، وه‌ک فه‌رمایشتی خوا ﷻ، هه‌روه‌ها فه‌رمایشتی پێغه‌مبه‌ریش وه‌ک فه‌رمایشتی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، که به‌ ته‌ئکید نه‌وه‌ی خوا ﷻ ده‌یفه‌رموی، په‌ها (مطلق) یه‌و بن سنووره، به‌لام نه‌وه‌ی

که به شهر ده یلی، نه گهر پیغمبهری خواش ﷺ بی، سنورداره و پیغمبهری خواش ﷺ هه رگیز شتیکی نه فرمووه، له گه ل فرمایشتی خوادا ﷻ دژ بوهستن.

کهواته: نه گهر دژ وه ستانیکمان بینی له نیوان قورنان و سوننهت دا، وه ک لیره دا بهرچاو ده کهوئ، نه وه چاک حالی نی بوونی تیمه به، یاخود نه و دیه که تیمه، ویستومانه حوکمیک له فرمایشته که ودر بگرین، که لیتی ودر ناگیری، که وه ک گوتمان: پیمان وابی به ره های پیغمبهر ﷺ فرموویه تی، هه ر کومه نکایه ک نافرته بکه نه سه ره پهرشتیارو گه وهی خوین، سه رفراز نابن، که نه و اینه فرمووه، به لکو بو کومه نکایه ک دیار بیکراو، نه وهی فرمووه.

۱۲- که سوله یمان به هود هود ده تی: ﴿قَالَ سَنْظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ الْكٰذِبِیْنَ﴾ النمل، سه رنج ده دین، راده مینین، بزانی راست کردوه، یاخود له درو که رانی؟ (القرطبی) ده تی: ﴿ذٰلِیْلَ عَلٰی اَنَّ الْاِیْمَانَ یَجِبُ عَلَیْهِ اَنَّ یَقْبَلَ عِذْرَ رَعِیْتِهٖ وَیَذَرُ الْعُقُوْبَةَ عَنْهُمْ فِی ظٰهْرِ اٰخُوْلِهِمْ بِطٰطِنِ اَعْذَارِهِمْ، لِاَنَّ سَلِیْمَانَ لَمْ یُعَاقِبِ الْهُدٰهْدَ جِیْنٌ اَعْتٰذَرَ اِلَیْهِ﴾، واته: نه م رسته قورناییه، به لکه به له سه ره نه وه، که پیشه واو حوکمران ده بی، پوزشی خه لکه که ودر بگری و سزایان لی دوور بخاتوه، له رواله تی حالیان، به هو ی پوزشی په نهانیان، چونکه سوله یمان سزای هود هودی نه دا، دوا ی نه وهی پوزشی بو هینایه وه بو ی روونکرده وه.

۱۳- که سوله یمان ﷻ ده فرموئ: ﴿اَذْهَبْ بِکِتٰبِیْ هٰذَا فَاَلْقَهُ اِلَیْهِمْ﴾ النمل، نه مه نه وهی لی ودر ده گیری، که درسته مسولمان نامه بنتری بو کافران، بو هه ره مه به ستیک بی، چ بو گه یاندنی په یامی خوا بی، چ بو هه ره مه به ستیک دیکه بی، چونکه نامه ناردنه که، بو خو ی شتیکی ره وایه و حوکمه که ده گه رته وه بو نیوه رۆکه که ی: نه گه ر نیوه رۆکه که ی واجب بی، نه وه نامه ناردنه که واجب ده بی و، نه گه ر نیوه رۆکه که سوننهت بی، نامه ناردنه که سوننهت ده بی و، نه گه ر ره وا بی، ره وا ده بی، به پیچه وانه شه وه: نه گه ر نیوه رۆکه که ی چه رام بی، بو ته سلیم بوون بی، بو ماستا بو کردنیان بی، نه و کاته چه رام ده بی، واته: نامه ناردن بو کافران، پینج حوکمه شه رعیه کانی به سه ردا ده چه سپن، نه ک یه ک حوکمی هه بی.

۱۴- مَرُوفٌ دَهَبٌ لَهْ كَهْلٌ نَهْوَانَهِي كِه حوكمِرَان و كاربه دهه ستن، كاروباری خه لَكِيَان به دهسته، نه دهب و پَرزِي زِيَارَت رَا چَاو بَكَات، نه وه تا سوله يِمَان به هودهود ده لَتِي: ﴿فَالْقَلَمَ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّى عَنْهُمْ﴾. نامه كه يَان بُو فَرِيْبِدِه دَوَابِي لِيِيَان دَوور بكه وه وه، يَانِي: به پَرزُو حورمه ته وه نامه كه يَان وِيْدِه، دَوَابِي لِيِيَان دَوور بكه وه وه، نه ك هه ر له بِن لَووِي بِن! نه وه ش پَرزُو نه دهب نَوَانْدِيَكِه، ﴿فَأَنْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ﴾. دَوَابِي سه رنج بده، بزانه داخُو وه لَامِيَان چِي دهبِي؟ واته: لِيِيَان دَوور بكه وه و مَوْلَه تِيِيَان بده، خُوِيَان نامه كه ده خوتنه وه، شَاژَن دهبِي خوتنه وه بُو كُورُو مه جليسه كه ي و، بُوِيَان بَاس ده كَات، تُو نَابِن هه ر له وِي بِي، ده بِيِنِي قسه يه كِي نه مانه ت و تايه تِيِيَان هه يه، پِيِيَان خُوْش نيه، تُو گُوِيْت لِي بِن.

۱۵- كَاتِيَك مَرُوفٌ نَامِه يه كِي بُو دِي، نه گه ر سَلَاوِي تِيْدَا بِن، ياخود هه ر شَتِيَكِي تِيْدَابِن، پَتُوِيَسْتِه وه لَمَه كه ي بَدَا ته وه و سَلَاوَه كه ي بُو بِنْتِرِيْتِه وه، چَوْنكه نامه نَارْدَن له كه سِيَكِي نَادِيَارِه وه، وه ك سَلَاو كِرْدَنه له كه سِيَكِي نَامَادِه و دِيَار، نه مِيْش هه ر (القرطبي) نَامَاژِه ي پِيْدَاوِه، كه واته: وه لَمِي سَلَاو دانه وه يه ك، كه له نَامِه دَا هَا ته وه، پَتُوِيَسْتِه، وده ك چُوْن وه لَمِي سَلَاو كِرْدَنِي رُوو به رُوو، پَتُوِيَسْتِه.

۱۶- (القرطبي) ده لَتِي: (اتَّفَقُوا عَلَي كُتُبٍ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ) فِي اَوَّلِ الْكُتُبِ وَالرُّسَائِلِ، وَعَلَى خَتْمِهَا، لِأَنَّهُ أَبْعَدُ مِنَ الرَّبِّيَّةِ، وَعَلَى هَذَا جَرَى الرُّسْمُ (۱)، واته: زَانَايَان له سه ر نه وه يه كده نَكَن و دهبِي (بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ)، له سه ره تَاي نَامِه و كِتِيْب بِنُوو سَرِي، هه ر وه هَا مَوْرِيْش بَكْرِي (واژُو بَكْرِي) نه وه له گوما نه وه دَوور تره، به و شتُو دِه ش عورف و نه رِيْت هَا ته وه، له و باره وه نه و فه ر مَآيَسْتِه ش هه يه: (وَقَالَ أَنَسٌ: لَمَّا أَرَادَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَكْتُبَ إِلَى الْعَجَمِ قِيلَ لَهُ: إِنَّهُمْ لَا يَقْبَلُونَ إِلَّا كِتَابًا عَلَيْهِ خَتْمٌ، فَاصْطَنَعَ خَاتَمًا وَنَقَشَ عَلَيْهِ قُصَّةً، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ) وَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى وَبِيضِهِ وَبَيَاضِهِ فِي كِفِّهِ، (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ۶۵۱۷، وَمُسْلِمٌ: ۲۰۹۲).

نه نه س ده لَتِي: كَاتِيَك پِيَغِه مبه ر ﷺ وِيَسْتِي نَامِه بِنُوو سَرِي بُو عه جه م (واته: غه بَرِي عه ره به حوكمِرَانِه كَان) پِيِي گوترا: نه وانِه نَامِه يه ك وه ر نَا گِرَن، كه مَوْر

نه کرابی، پیغمبر ﷺ فرمانی کرد مؤذنین بؤ دروست کردو، که له سهر نه قیمه که ی نووسرا بوو، (مُعَمَّدَ رَسُوْلُ اللّٰهِ)، نه نه س ده لئ: وهك تيستا ته ماشای سپیه تی و بریقه ی نه نگوستیله که بکه م، له ده ست و په نجھی پیغمبردا ﷺ.

۱۷- که ده لئ: ﴿لَئِنِ اتَّيْتَنِي اِلَّا كِنْتُمْ كِرِيْمٌ﴾، من نامه یه ی به ریزو به حورمه تم بؤ هاتوه، یان نامه یه ی زور چاکم بؤ هاتوه، پیوسته مروّف له نامه ناردندا، راجاوی ریزگرتی به رانبر بکات، هم له ماده ی نامه که و، هم له نیوه رۆکه که یدا، وهك پیشتیش نامازیه کمان پیندا، نجا: ﴿لَئِنِ اتَّيْتَنِي اِلَّا كِنْتُمْ كِرِيْمٌ﴾، هم نیوه رۆکی و هم رواله تیشی ده گریته وه، وا دیاره هم له جوړه ماده یه کدا بؤی نووسیوه، که شایسته ی پادشایان و حوکرانان بئ، هم نیوه رۆکه که شی به ریزو حورمه ته وه بؤی نووسیوه، که شایسته ی لایه ی به رانبر بئ.

۱۸- گرنگی راویژکردن: که شاژن ده لئ: ﴿مَا كُنْتُ قَاطِعَةً اَمْرًا حَتّٰی تَشْهَدُوْا﴾، من هیچ بپاریک یه کجاری نادم، په کلای ناکه موه، تاکو نیوه تاماده نه بئ، که واته: که خوا ﷺ به سه رهائی نه و نافرته تمان بؤ ده گریته وه له گه ل خه لکه که ی، که دواپیش سه رنه جامی کی خیری بووه، یان: به هوی نه وه بووه که سیاسه تیکی راست و دروستی بووه، حوکرانییه کی ره شیدی بووه، که بناغه که ی بریتی بووه له راویژکردن و پرس و پا به خه لک کردن، نه ک خو سه پانندن و ته نیا رای خو دیت.

۱۹- نه وه که سوله یمان ﷺ دیاریه که ی ورنه گرتوه و گو توویه تی: ﴿اَتَيْدُوْنِ بِمَالٍ مَّمَّا ءَاتَنِيْۤ اَللّٰهُ خَيْرًا مِّمَّا ءَاتَكُمْ بَلْ اَنْتُمْ بِهَيْبَتِكُمْ تَفْرَحُوْنَ﴾، وهك پیشتی باسما ن کرد، هوکاره که ی نه وه بووه، که شاژن وهك به رتیل (رشوة) نه و دیاری و خه لاتهی بؤ ناردوه، وهك به دیل بؤ نه وه، که بچن بؤ لای و گو ی له په یامی خوا بگری، بویه سوله یمان ودری نه گرتوه، نه گه رنا دیاری و خه لات، له خه لک ودره گیری، وهك له م فرموده یدا هاتوه: ﴿عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ يَقْبَلُ الْهَدِيَّةَ، وَيُسَبِّحُ عَلَيْهَا (اُخْرَجَهُ الْبُخَّارِي: ۲۵۸۵)، واته: دایکمان عائشه خوا لئی رازیبئ، ده لئ: پیغمبر ی خوا ﷺ دیاری ودره گرت و پاداشتی شی له به رانبردا دده ایه وه.

کہواتہ: نہ وہ کہ دہفہ رموی: {إِنِّي نُهِيتُ عَنْ زَيْدِ الْمُشْرِكِينَ} (آخرجہ: أبو داود: ۳۰۵۷، والترمذی: ۱۵۷۷، أخرجه أبو داود: ۳۰۵۷، والترمذی: ۱۵۷۷، والبیہقی فی الکبری: ۱۹۳۶۴)، واتہ: من لیم قہدہ غہ کراوہ کہ دیاری و بہ غشٹی هاوبہ ش بؤ خوادانہ ران، وہ برگرم.

یانی: نہ گہر چاوه پروانیہ کی ناشہ رعیان ہہ بن، لہ بہ ران بہ رید، یان بؤ نہ وہ دی کہ منہت بارو چاو بہرہ ژیریان نہ بن، بہ لام نہ گہر کافر تک دیاریہ ک بنیری، وہ ک کاتی خوئی حوکمرانی میسر دیاری بؤ پیغہ مہر ﷺ نارد، ہہ روہا ہیرہ قل نامہی بؤ پیغہ مہر ﷺ نارد وہو دیاری بؤ نارد وہ، یان حوکمرانانی دیکہ جاری و ابووہ، دیاریان نارد وہ، بؤ نہو، یان بؤ خہ لیفہ راشیدہ کان، نہوانیش دیاریان بؤ نارد و نہوہ، نہ گہر بزانی لہ بہ ران بہر نامانجی کی ناشہ رعیدا نیہ، دروستہ، دیاری وہ برگیری، وہ ک (القرطبی) ہہر لہ بہر رؤشانی نہو نایہ تہ دا کہ پیشتر باسماں کرد، دلئی: (الْهَدِيَةُ مَنْذُوبٌ إِلَيْهَا، وَهِيَ مِمَّا تَوَرَّتْ الْمَوَدَّةُ وَتَذْهَبُ الْعِدَاوَةُ) ^(۱) نہمہ وہ ک قسہی خوئی دہ پینن، دلئی: دیاری ناردن، شتیکی پہ سندنو، خو شہ ویستی پیدا دہ کات و، دوژمنایہ تیی و ناکوکی لا دہ بات.

ہہ روہا نہو فہر ماہی شہ لہ پیغہ مہر وہو ﷺ دینن، کہ دہفہ رموی: اِتَّصَفَحُوا، يَذْهَبُ الْغِلُّ، وَتَهَادُوا تَحَابُّوا، وَتَذْهَبُ الشُّحْنَاءُ، (آخرجہ: مالک فی الموطاء ج ۲، ص ۹۰۸، مرسلہ عن عطاء الخراسانی، وضعفہ الألبانی: ۲۴۳۸)، واتہ: توقہ بکہن، کینہو بوغز لا دہ چن و، دیاری بدن بہ یہ کدی دہ بیتہ ہؤی یہ کدی خو شویستنتان و، دہ بیتہ ہؤی لاجوونی رق و بوغز لہ تیواتندا.

ہہ لہ بہ تہ نہ گہر لہ رووی سہ نہ دہوہ بن ہیزیش بن، بہ لام زانایان گوتوویانہ: بؤ کردہوہ باشہ کان (فضائل الأعمال) جار جار کار بہ فہرموودہی بن ہیزیش دہ کری.

۲۰- که ده دفعه رموی: ﴿ قَالَ عَفْرَيْتُ مَنْ الْجِنِّ أَنَا مَا لَيْكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ ﴾ عیفریتیک له جینن گوی: من بوقی دینم بهر له وهی له شوینی خوت هه لستی، که پیش نیوه رو بیان داده نیش و کاتی نیوه پو هه لده ستا.

نهمه نه وه ده گه به ننی که عیفریت ده توانی سوود بگه به ننی، دیاره بو پیاوکی وه ک سوله یمان العیفری، که خوا ﴿ قَالَ عَفْرَيْتُ مَنْ الْجِنِّ ﴾ جیننی بو ده ستمو کردوه، به لام ده شکونجین زیانیش بگه به ننی، نه گهر ده ستمو نه کرابن، وه له وه فرمایسته ی پیغه مبهردا ﴿ هَاتُوهُ: اِنَّ عَفْرَيْتَا مِنَ الْجِنِّ يَفْتِكُ عَلَيَّ الْبَارِحَةَ لَيَقْطَعَ عَلَيَّ صَلَاتِي، وَاِنَّ اللّٰهَ اَمْكَنْتَنِي مِنْهُ فَدَعْتُهُ ﴾ (أخرجه البخاري: ٤٦٦١، ومسلم: ٥٤١).

واته: دوینی شهو عیفریتیک ویستی زه برم لی بداو نوژی ده که م لی ببری، خواش منی به سهردا زال کرد، ده نگمدا.

(دَعْتُهُ: قُلْتُ، دَعَّ دَعَّ، أَوْ دَعَّ دَعَّ، وَهُوَ أَمْرُ الرَّاعِي بِالنَّعِيقِ بِالْغَنَمِ)، مروی که مهرو بزین دهنک ده دت، که به کوردیی به شیوه به ک دهنک ده درین، بو وینه: به سه ک ده گوتری: چغه، به کهر ده گوتری: هوش، به لام به عه پهبی شتیکی دیکه ده گوتری، (فَدَعْتُهُ)، یانی: وه ک چو و لاخ دهنک ده دری، ناوا دهنگم داو، دوور که وته وه.

۲۱- که عیفریته که ده لن: ﴿ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيَّ أَمِينٌ ﴾، نهمه ته وهی لی وهرده گیری، که هه کاریک پیوستی به دوو سیفه تان هه به، بو هه ک سیک بیهوی نه نجامی بدات: یه که م: توانای نه نجامدانی کاره کی هه بن.

دووهم: نه مینداریش بی، توانای هه بن نه نجامی بدات و، پاریزه ریش بی بو.

جاری وایه، که سیک توانای هه به کاریک نه نجام بدات، به لام نه مانه تی نیه، جاری وایه توانای پاراستنیت هه به، به لام توانای نه نجامدانی نیه، به هه ردوویان ته واو ده بن، ﴿ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيَّ أَمِينٌ ﴾، من له سهر نه نجامدانی نهو کاره، هم به هیزم و به توانام، هم نه مینداریشم، که زیه نه بن له ده ستم و زیانی پی نه گات.

۲۲- ﴿ قَالَ أَلَيْسَ عِنْدَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ أَنَا ءَانِيكَ بِهِ . قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ ﴾ . نەو كەسەى زانىارى له كىتەپ له لا بوو، گوئی: من بۆتى دىنم بەر له وهى چاوت بگه رېتەوه بۆ لات، يان: پىلۋوى چاوت، كه دهيكه يه وه، پيش نه وهى بينوو قىتى، چونكه پىلۋوى چاوت كه دهيكه يه وه، لىت دوور ده كه وىته وهو، كه دهينووقىتى دىته وه بۆ لات، (طَرْفُك) يش هەندىك گوتوو يانه: (جَفُنُ الْعَيْنِ)، پىلۋوى چاوت، يان: به چاوترووكانىك بۆت دىنم، نەمەش نه وهى لىتوهرده گىرى، كه زانىارى له هيز له پيشتره، نه وهى ديكه گوتوو يه قى: ﴿ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيُّ أَمِينٌ ﴾ ، به لام نه وه يان ده لى: ﴿ قَالَ أَلَيْسَ عِنْدَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ أَنَا ءَانِيكَ بِهِ . قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ ﴾ . كاتىك نىسان كه زانىارى بوو، هيزيشى ده بن و، نه مانە تيش ده بن، نه گەر زانىارى تىرو ته واوو راسته قىنه بن.

۲۳- گىرانه وهى نىعمه ته كان بۆ خوا ﷻ، عاده قى پىغەمبەرانه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، پىچە وانه كەشى هى قاروونه، كه ده فه رموى: ﴿ فَلَمَّا رَأَاهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي ءَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ ﴾ ، كاتىك له لاي خووى ته خته كهى به سه قامگىرى بىنى، گوئی: نەمە به خششى پهروه دگارمه، نه يگوت به شان و شهو كه قى خوّم، نجا نه گەر عىفرته جىنىيه كه گوتوو يه قى: به چەند سه عاتىك بۆت دىنم و، نه وهى زانىارى كىتىبى خواى له لا بووه، گوتوو يه قى: به چاوترووكانىك، يان به چەند چركه يه كه بۆت دىنم، نه وه خوا ﷻ نه و توانايهى بۆ سوله يمان ره خساندوهو، نهو نىعمه ت و چاكه و به خششه، هى پهروه دگار يه قى.

۲۴- قسه بهى كى (الموردى) دىنين، كه ده لى: (وَالْقَوْلُ بَأْنِ أَمْ بَلْقَيْسَ جِنِّيَّةٍ، مُسْتَنَكَّرٌ مِّنَ الْعُقُولِ، وَخَلَقَ اللَّهُ الْآدَمِيَّ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ، وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَّارِجٍ مِنْ نَّارٍ، وَيُمْنَعُ الْإِمْرَاجُ مَعَ هَذَا التَّبَانِ، وَيَسْتَحِيلُ التَّنَاسُلُ مَعَ هَذَا الْإِخْتِلَافِ) ^(۱).

واته: نهو قسه بهى كه گوتراوه: داىكى به لقيس (يان: داىكى شازنى سه بهه)، جىنىيه، (يان: مئينهى جند) بووه، له عه فلاندا ره فزكراوه و نكووليبلكراوه.

خوای مرؤفی له قورپکی وشک هه لاتووی وهك قوری سووره وه کراو دروست کرده وه، جینیشی له بلیسه ی ناگر دروست کرده، نجا له کاتیکدا نه دوو جیاوازیانه هه ن، ناگونجی تیکه ل بوون هه بی، ناشگونجی وه چه که وتنه وه هه بی، له گه ل نهو لیک جیایه دا.

قسه که شی راسته، هه رچه نده هه ندیک له زانایان له کتیب و به ره مهه کانی خویندا، باسی نه وه بیان کرده، که ده گونجی هاوسه رگیری له نیوان مرؤفی و جندا بی، له هه ندیک له کتیه کانی (ابن تیمیه) دا ره حمه قی خوا ی لیبی، بینومه، به لام له راستیدا، نه وه هیچ به لگه به کی له سه ر نه وه، نه وانه ی هاوسه رگیری ده که ن له گه ل جندا به زوری نه وانه ن که شیت ده بن و تیک ده چن، بابای شیت پتی وایه هاوسه رگیری ده کات! به لام نه وه که به کرده وه وه چه یان لئ بکه وپته وه، نه وه موسته حیل، ده گونجی وهك خه یالیک بی، وهك من به هو ی نه فهریکی سییه مه وه، قسم له گه ل هه ندیک له جندا کرده، ده لئین: نه وانه ی پیان وایه له نیوان نه وان و نیمه دا هاوسه رگیری ده بی، نه وه هه ر خه یالیکه، تیمه وهك شه ی تانه کان فیلیان لئ ده که بن، که هه ست به جوړیک له له ززه ت ده که ن، به لام له راستیدا مه سه له که زور له وه دوورتره که وه چه بی، چونکه مرؤفی مرؤفه و جندیش جنده! به لئ جند له ناگر دروستکراون، له و شیوه ماده دیه ی که تیمه هه ین، نه وان به و شیوه یه نین، که واته: نه وه هیچی بنچینه به کی جئ پشت پیبه ستی نیه، هه رچه نده هه ندیک له زانایان باسیان کرده وه، باسی حوکه کانیشیان کرده، نایا نه گه ر پیاونک نافرته تیکی جند بیئنی و مندالیان لئ بکه وپته وه، یان نه گه ر نافرته تیکی مرؤفی، شوو به پیاویکی جند بکات و مندالیان لئ بکه وپته وه، چی بکه ن و چوون بکه ن؟ له هه ندیک کتیباندا نه و شتانه باسکراون، به لام له راستیدا نه وه زیاتر له چوارچیوه ی خه یال و خولیاو خوتخوته دایه، که شه ی تان و جنده کان ده پره خستین، به پتی زانیاری به نده، که تاکو تیبستا پتی گه یشتووم، به لئ وهك (الموردی) گوتویه تی: ناگونجی

تہو دوو جوڑہ دروستکراوہ، لیک جیایہ، ہیج جوڑہ تیکہ لیبی و هاوسہ رگریبہ کی به مانای هاوسہ رگریبان له نیواندا هہ بی.

۲۵- تیبہ ربوونی سولهیمان و سوپایہ کهی، به لای تہوہ شارہ میروولہ یہدا، پاشان قسہ کردنی له گہل هودھودو، دواتر ناردنی نامه به هودھود بو شازنی (سبا) و باقی رووداوه کان، تہو به سہ رھاتہ، تہوہ ده گہ بہ نئی که رووناکیبی خواناسیبی و خوا به یه ککرتن، له هہ موو دروستکراوہ کاندا هہ یہ، تہ نانتہ له بالندہ کانیش دا، تہوہ تا هودھود که باسی شازنی (سبا) بو سولهیمان عليه السلام ده کات، رہ خنہ یان لن دہ گری که چون کړنووش بو خور دہ بن؟ تہ وانه شہیتان رتی لن تیکداون، پاشان پیناسہی خوا عليه السلام ده کات، وهک له سوورہ کی (النور) دا، خوا عليه السلام دہ فہ رموی: ﴿ اَلرَّسْرَ اَنْ اَللّٰهُ يُسِيْحُ لَهٗ مَن فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَالطَّيْرِ صَفَّتْ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهٗ وَتَسِيْحَهٗ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ بِمَا يَفْعَلُوْنَ ﴿۱۱﴾ .

واتہ: نایا نابینی، (به چاوی عہقل و دل) که هہرچی له ناسمانہ کان و زہویدا هہ یہ، خوا به پاک دہ گری و، بالندہ کانیش به ریز دہوہ ستن، هہر کامتیکیان پارانہوہی خوئی و خوا به پاکگرتنی خوئی، دہ زانت و، خواش زانایہ بهوہی که دہیکہن.

کافی خوئی تيمہ له تہ فسیری سوورہ کی (الإسراء) دا، باسیکی سہ ربہ خویمان له بارہی خوا به پاکگرتن و ستایشی خوا کردنی، سہ رجہم دروستکراوہ کانہوہ، کرد، له بہر پوشتنایب تہم نایہ تہ موبارہ کہ دا که دہ فہ رموی: ﴿ نَسِيْحٌ لَّهٗ السَّمٰوٰتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَن فِيْہِنَّ وَاِن مِّنْ شَیْءٍ اِلَّا يُسِيْحُ بِحَدِيْہِ ۗ وَلٰكِن لَّا نَفْقَهُوْنَ تَسِيْحَهُمْ اِنَّہٗ كَانَ حٰلِيْمًا عَفُوْرًا ﴿۱۱﴾ .

۲۶- شکانندی پەردہو دیواری له خو بایب بوون، بو ہیدایہت دانی کہ ساتیک کہ گیرودہی له خو بایب بوون (غرور) بوون، زور گرنگہ، هہر بوہش سولهیمان عليه السلام دوو کاری کردن، تاکو شازنی (سبا)، ہیدایہت بچیتہ نیو دل و دہروونیہوہ:

یہ کہم: تہ خت و کورسیہ کہی بو ہینا، له چا و ترووکانیکدا، له یہ مہنہوہ بو شام.

دووهم: کۆشکیتی بۆ دروستکردبوو، هەر بۆ وی، یان کۆشکه که پیشتر دروستکرا بوو و پیشانی شازنی (سپا)یدا، که هەر کام لهو دوو کاره، له سهرووی سنووری توانای جند و مروّقیشهوه بوون، ننجا نهوه بوو که نهو شازنه، که پادشاو حوکمران بووهو ئیمکانیات و دهسته لاتی زۆری بووه، ننجا به هۆی نهوهوهش مروّق جورّک له لهخوبایی بوون و، له کهولّی خو څو څو څو بوو بۆ دروست دهبن، بۆیه سولهیمان عليه السلام بهو زمانه دواندی، که تییده گات، هه لئه ته نه گهر نهو دوتراوه شازن و، حوکمران نه بووايه، به دنیایی سولهیمان عليه السلام به زمانیکی دیکه دهیدواند، به لام گوتراوه: (لِکُلِّ مَقَامٍ مَقَالٌ)، بۆ ههر شوینه جورّه قسه یه که هه یه.

۲۷- پیغه مهران و بهنده چاکه کانی خوا، هه موو توانای ماددی و مهعنه ویان بۆ هیدایهت دانی خه لک به کار دینن، وه که سولهیمان عليه السلام کردی، وه که بینیمان: کاتیک که بآندهی بۆ دهسته مۆ بووه، هودهود نامه ی پّیدا ده نّیری، پاشان عیفریتی جند نامادهی دهرده برّی که کورسی و ته خته که ی شازنی بۆ بینن، له ماوهی چه ند سه عاتی کدا، دواپی نه وهی که زانیاری له کتیبی خوا ی له لایه، به چه ند چرکه یه که بۆی دهه نّین، پاشان ما ل و سامانه که ی و سوپایه که ی که له بهر ده ستیدا هه یه، هه مووی به کار دینن، بۆ بلاو کردنه وه ی په یامی خواو، هیدایهت دانی خه لک، بۆ راسته شه قامی خوا، نه که بۆ پارهو سهروهت و سامان وه سه ر یه کنان و، دهسته لاتی خو پانان به سه ر خه لکداو، سته م و چه وسانده وه کردن، له گه ل دروستکراوه کانی خوا دا.

۲۸- مروّق هه ر چه نده توانا دار بن، نابن له هاوکاری ئاوانی دیکه بن نیاز بن، هودهود چ رۆلّیکی گرنگی بۆ سولهیمان عليه السلام گنّرا! له حالنکدا که په پوو سولهیمان (هدهد) بآنده یه که بیته زه، له چاو مروّق، به لام هاوکاریه کی باشی سولهیمان عليه السلام کرد، که پیغه مهربرّکی خوا بووهو خاوه ن ئیمکانیه تیکی زۆر بووه، نه گهر هودهود نه بووايه، رډنگه هه والی نهو شازنه ی سه به ئی نه زانیبووايه، پاشان نهو نامه یه که بهو شیوه یه بۆیان بنّیری و، بانگیان بکات بۆ وتوژ، تا کو په یامی خاویان پّن بگه یه نن.

۲۹- ھۆكۈمچان ھەرگىز نابى، ھۆكۈمى نادىيارى (الحكم الغيبي)ى بەسەر كەسدا بدات و، پىۋىستە بە باشى گۆيى لە باباى تۆمەتبار، يان گومانلىكراو بگرى، قسەى خۆى بكات و ھەئۆستى خۆى روون بكاتەو، ئەو كاتە ئەگەر بەئگەيەكى ئىقناع كەرى پى بوو، بىگومان دەبى لىي وەر بگرى و لىي بەسەلەتتى، ئەك لەبەر ئەوھى تۆمەتبارى كرددوھو گومانى خرابى پىردوھ، ھەر لىي لە بەھانە بى، ئەگەر پۆزىش بىنئەتەو، بەئگەو پاساۋىشى پى بى، ھەر نادىدەى بگرى، وەك سولەيمان **الْحَيُّ** دواى ئەوھى ھودھود قسەى بۆ دەكات، ھەئەتە بەكسەر تەسلىمى قسەكەى نابى، بەئام گۆيى بۆ دەگرى و، دوايى قسەكەشى لى وەردەگرى، سولەيمانىش **الْحَيُّ** پىش ھەمووان خۆى لەو باردوھ قازانچ دەكات.

۳۰- دەبى ھىندە رىي ئازادىي دەرىپىن و بىروپا بدرى، كە بچووكترىن كەس بتوانى قسەى خۆى بكات و، بىرو راي خۆى بخاتە روو، بە تايەت بۆ كسانىك كە ھۆكۈمچان و دەسەلاتيان ھەيە، دەبى بە شىۋەيەك مامەئە لەگەل ئەوانەدا بگەن، كە لەبەر دەستيانن، كە ئەك تەنيا ئەوانەى بىر بار بە دەست، بەئكو بچووكترىن كەسىش بتوانى بىرو راي خۆى دەرىپى و، ئەوھى بە چاكى زانى، بىخاتەروو.

۳۱- دەگونجى كەسىكى ئاسايى شتائىك بزانتى، كە بابايەكى خاۋەن پىگەى سىياسىي و كۆمەلەتتىي و زانايەكى گورە، نەيانزانتى، بۆيە مروڧ نابى بە زانباريەكەى خۆى و، بە توانايەكەى خۆى لە خۆى بايى بى و، لە كەولى خۆى دەرىپىن و، زانباريەكەى بۆى بىتتە پەردەيەك كە لە زانباريى ئەوانى دىكەو، ئەزموون و شارەزايى ئەوانى دىكە، ھەر كەستىك بى، بى بەشى بكات و، واى لىبكات زانباريەكەى بۆى بىن بە قوزاخەيەك، وەك چۆن كرمى ئاورىشم قوزاخەيەك لە لىكى خۆى بە دەورى خۆى دا دروست دەكات، دوايى ھەر بۆ خۆى لەو قوزاخەيەدا دەخنىكى و، رىي چوونە دەرى لى دەگرى، نابى مروڧ بەو شىۋەيە بكات، كە لە دەسەلاتەكەى خۆى و، زانباريەكەى خۆى و، توانايەكەى خۆى، قوزاخەيەك بۆ خۆى دروست بكات و، خۆى تىدا قەتس بكات.

۳۲- پتویسته مروّف ته سلیمی به لنگه و دلایل بّ، نه گهر له بچوو کترین که سیشه وه بخریته روو، ههر که سیک به به لنگه قسه بکات، مروّف ده بّ ته سلیمی بیت، خوی پهره وردگار له چهند شویتیک له قورنندا ده فرموی: ﴿قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ (البقرة، ۱۱۱) هم له سوورپتی (البقرة) دا، وا ده فرموی، هم له سوورپتی (الانبیاء) و (النمل) دا، خوا ﷺ نمازه به هینانی به لنگه ده کات، که واته: ههر که سیک به لنگه ی بّ و مادام به به لنگه قسه بکات، پتویسته به رانبه ره که ی ههر که سیک بّ، ته سلیمی به لنگه و دلایل بّ، کورده واریش ده لّین: (له هفتی ناو راده وه ستی)، (له به رانبه ره هه قدا، ناو ده وه ستی).

۳۳- له به ک جیایی ناین - به چه مکه باوه که ی، که بریتیه لهو به رنامه به ی له خواوه هاتوه - له گه لّ سیاست و حوکمرانیی دا، تنجا چ ناینی خوی پاست، وه ک هی سوله یمان التّی، یان هی هه له، وه ک هی شازن، که نه ویش ههر جوړیک بووه له ناین، که خوړیان په رستوه، به لّ لیک جیایی ناین و سیاست و حوکمرانیی، پتچه وانهی واقع و میژووشه، هم پتچه وانهی واقیعه، ته ماشای دنیا بکه ن: ناینه کان چ راست بن، وه ک نیسلام، چ هه له بن، وه ک نهو به رنامه خویایانه ی که گوړدراون، یان نهوانهی مروّف دایناون، گرنک نهو به ناین، واته: هه بوونی برولو عه قیده به ک که مروّف له سه رووی خو یه وه داینتی و، پیی واین له سه رووی خو یه وه بوی هاتوه، له گه لّ سیاست تکردن و حوکمرانییدا، لیک جیایی نهو دووانه، که رهوتی سیکو لاریزم بانگه شه ی بو ده کات، پتچه وانهی واقع و میژووشه، نه له میژوودا و ابووهو، نه له واقیعی نیستاش دا وایه، واته: ناین لیک دابیرین، وه ک گوتم به نسبت نیسلامه وه، که دیاره خوا ﷺ نیسلام، دوا په یام و دوا هیدایه تی خویایه بو تاکو بو کومه لّ، تاکو ژبانی تاکیی و، خیزانیی و، کومه لایه تی و، سیاسی خویای پین ریک بخهن، نهوانی دیکه ش چ خویان پال بددنه لای خواو ناسمان، چ ریشه به کی به شه ریان هه بّ، هه میشه ناین تیکه لّ به سیاست ده بیته وه.

۳۴- کلتوو روو نه رتتی کومه لگا، کاریگه ریی نه رتتی، یان نه رتتی له سه ر مروّف هه به، وه ک لهو نایه ته قورنانبیه دا ده رده که وی: ﴿وَصَدَّهَا مَا كَانَتِ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنَّهَا كَانَتْ

مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿۳۵﴾، نهوه لایدا له خوا په‌رستی [شاژنی لادا له خوا په‌رستی] که پېشتر له جیاتی خوا ده‌په‌رست، چونکه نهو له کومه‌لڼکی کافرو بېپروا بوو، واته: چونکه کومه‌لڼکاه‌ی و‌ابوو، نه‌ویش کارتیکراو بوو، به نه‌ریت و عاده‌تی کومه‌لڼکاه‌ی خو‌ی، که‌واته: کلتووړو ف‌ه‌رهنک و نه‌ریتی کومه‌لڼکا، چ چاک بېت، چ خراپ بېت، کاریگه‌ری له‌س‌ر مرؤف هه‌یه.

۳۵- حوکمی پادشاه‌تیی و خو سه‌پان‌دن، هه‌میشه سه‌ری له تیک‌دان و ویران‌کاریه‌وه د‌ه‌رده‌چن، وه‌ک شاژنی (سبا) گوتوویه‌تی: ﴿قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعْرَءَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ﴾، به دلنیا‌یی پادشاه‌یه‌کان (واته: نه‌وانه‌ی که خو‌یان به‌س‌ر خه‌لک و ولاتان‌دا ده‌سه‌پینن، حوکم‌پران‌یی پادشاه‌یانه ده‌که‌ن) کاتیک چوونه نا‌وه‌دانیه‌که‌وه، تیکی ده‌ده‌ن و خه‌لکه بال‌اده‌سته‌که‌شی زه‌بوون ده‌که‌ن و، هه‌ر به‌و شی‌وه‌یه‌ش ده‌که‌ن.

نا نه‌وه حوکمی پادشاه‌تیی و خو سه‌پان‌دنه، که هه‌میشه نه‌و د‌ه‌رهاویشته خراپانه‌ی ده‌بن.

۳۶- مه‌رج نیه، هه‌میشه راو بریاری زو‌رینه له‌س‌ر هه‌ق بېت، به به‌لگه‌ی نه‌وه، که کاتیک شاژنی (سبا)، راویژ ده‌کات به بریار به ده‌سته‌کان، نه‌وان زیاتر پېش‌نیاری جه‌نگی بو ده‌که‌ن و ده‌لین: ﴿قَالُوا مَن أَوْلُوا قُوَّةً وَأَوْلُوا بِأَسْئِرٍ شَدِيدٍ وَالْأَمْرُ إِلَيْكِ فَانظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ﴾، واته: گوتیان: بېمه خاوه‌ن هیزین و خاوه‌ن زه‌بری تون‌دین، به‌لام بریاره‌که‌ش به ده‌ست تو‌یه‌و بزانه ف‌هرمانت به چیه! ننج‌ا نه‌گه‌ر به قسه‌ی نه‌و بریار به ده‌ستانه بو‌وايه، به قسه‌ی (ملا) بو‌وايه، شاژنی سه‌به‌ه و ولاته‌که‌ی زیان‌بار ده‌بوون، چونکه نه‌و رو‌به‌روو بو‌ونه‌وه‌ی له‌گه‌ل سوله‌یمان و سوپا‌یه‌که‌یدا، ده‌یان‌کرد، به دلنیا‌یی هه‌ر تیک‌شکانیان پې ده‌برا، بو‌یه مه‌رج نیه هه‌میشه رای زو‌رینه، بېپیک‌ن، بو‌یه ده‌بن له رووی به‌لگه‌وه، له بیرو را‌یه‌کان بکو‌لد‌ریت‌ه‌وه، نه‌ک له رووی داخو ک‌ن گوتوویه‌تی و چه‌ند که‌س گوتو‌ویانه؟ هه‌ر بو‌یه گوترا‌وه: (انظُرِي إِلَى مَا قِيلَ، وَلَا تَنْظُرِي إِلَى مَنْ قَالَ)، ته‌ماش‌ا بکه چی گوترا‌وه، ته‌ماش‌ا مه‌که‌کی

گوتوویتی، جاری وایه سەد کەس لەسەر ڕایەك كۆدەبنهوه، بەلام بە هەڵەداچوون، چونکە هەمووی چاوپێکەری بەکدییه، بەلام ڕەنگە بەک کەس پێکابێ.

هەلبەتە لێردا مەبەست ئەوه نیه، کە هوکمی زۆرینه ڕەفز بکری، چونکە لەو شتاندا کە زۆر بەی خەلک سەریان لێی دەرده چێ و، عەقلیان پێی دەشکێ، ڕای زۆرینه دیاره بەکاردێ، هەم لە سیستمی هوکمرانیی ئیسلامیدا وایه: ﴿وَأْمُرْهُمْ شَرْئِي بَيْنَهُمْ﴾ الشوری، کاروباریان لە ئیویان دا بەراوژێه، پێغه مەبەرش ﷺ بە ڕای زۆرینهوه پابه ند بووه، هەر وه ها لە دیموکراسییدا وایه، بەلام مەبەست ئەوه یه کە مەرج نیه هەمیشه، زۆر بە بییکن، بە تابه تی لەو شتاندا کە هی خەلکی پەپۆڕو شارەزان و هی ئەوه نین، کە بە گشتی خەلک سەری لێیان دەر بچێ، لەوه دا ڕای خەلکی پەپۆڕو شارەزا، ڕەچاو بکری، لە ڕووی بەلگه وه، باشتره له وهی کە تەماشای ڕەشایی و ناپۆرای خەلک بکری، وهك من زۆر جار گوتومه: ئەگەر مەسه له یه کی تەندروستی بیته ناروه، پرس بە پزیشکتێک دەکری، ئەک بە خەلک بە گشتی، ئەری خەلکینه! ڕاتان چیه؟ هەر وه ها بابەتێکی زمانهوانی بیته پێشن، دەبێ پرس بە شارەزاییان زمان بکری، ئەک لەبەر ئەوهی زۆر بەی خەلک دەلێن: فاعیل کە مەرفوعه، دەبێ مەنصوب بێ! ئەخیر، ئەوه دەگەرێته وه بۆ خەلکی شارەزا.

۳۷- دەبێ بانگهواز کاران وریابن، پەيامی خوا بە تەماع و دیاری نەگۆرنهوه، وهك سولهیمان عليه السلام کاتیک کە دیاری و خەلاته کە هی شائنه وه پێ دەگات، دەلێ: ﴿قَالَ أَتُمِدُّونَ بِمَالِ قَوْمٍ آتَيْنَهُمُ اللَّهُ خَيْرًا مِمَّا آتَاكُمْ﴾، واته: ئایا ئیوه مأل و سامان بۆ من دەنێرن و هاوکاری م دەکەن، ئەوهی کە خوا پێی داوم، باشتره له وهی بە ئیوهی داوه.

۳۸- پەيامی تەنیا خواپه رستی، فەرزه بگه یه نری بە هەر کەسێک و هەر شوئیتیک کە دهلوێ، تەمasha دەکەین: سولهیمان عليه السلام له شامه وه، کە ئەو کاته شام و یه مەن، بە بارو سوارو پێرۆ هاموشویان لە ئیواندا بووه، یه مەن شوئیتیک دووره دەسته، بەلام سولهیمان

التَّبَارِكُ کہ دہ بیستے شائیتک لہوئی ہہیہو، خہ لکہ کہ شی خور دہ پەرستن، دہیہوئی پھیامی
خوای پەرودہ دگاری پئی بگہیہنتی.

۳۹- پئیویستہ لہ ژبانی ژبانداران ورد بینہوہ، واتہ: چ زیندہوہران و، چ پەرہوہران و،
چ ناژہلان و، ہی وشکانی و ہی دہریایی و، ہی نیو ہہوا، لیان بکوآینہوہ، چونکہ
ژیانیان زور پرتک و پینک و سیستماتیکہو، دہگونجی مروفا زور شتیان لی فیتر بی، ئەو
زیندہوہرانہش کہ ناویان لہ فورٹاندا ہاتوہ، بہ پئی نہوہ کہ من تہ ماشام کردوہ، پدنگہ
ہی دیکہش ہہبن، بہ لام ئەو نۆیہم بو دەرکہوتوون:

- ۱- (ذباب)، میٹش، کہ لہ سوورہتی (الحج) - ۳۷ - دا ہاتوہ.
- ۲- (بعوضۃ)، میٹشوولہ، کہ لہ سوورہتی (البقرۃ) - ۶۲ - دا ہاتوہ.
- ۳- (دابة الأرض)، مورانہ، کہ لہ سوورہتی (سبا) - ۱۴ - دا، ہاتوہ.
- ۴- (العنكبوت)، جالجالوکه، کہ لہ سوورہتی (العنكبوت) - ۴۱ - دا، ہاتوہ.
- ۵- (النمل)، میروولہ، کہ لہ سوورہتی (النمل) - ۱۸ - دا، ہاتوہ.
- ۶- (النحل)، میٹشہنگوین، (ہہنگ) کہ لہ سوورہتی (النحل) - ۶۸ - دا، ہاتوہ.
- ۷- (فراش)، پہپوولہ، کہ لہ سوورہتی (القارعة) - ۴ - دا، ہاتوہ.
- ۸- (قُمَّل)، ئەسپن، کتیچ، کہ لہ سوورہتی (الأعراف) - ۱۳۳ - دا، ہاتوہ.
- ۹- (الجراد)، کوللہ، کہ لہ سوورہتی (الأعراف) - ۱۳۳ - دا، ہاتوہ.

شایانی باسہ: خواہنی (الجواهر فی تفسیر القرآن الکریم)، (الطنطاوی)، لہ
تہفسیرہ کہی خویدا^(۱)، سی (۳۰) لاپہری تہواوی تہرخان کردوہ بو باسی میروولہ،
کہ دیارہ ئەویش لہ زانا پوژتاوایی و ئەورووپاییہ کانہوہ، زانیاری زوری ہیتاوه
لہ بارہی ژبانی میروولہو شارہکانی و چۆنیہتی ژبانی کۆمہ لایہ تییان و، چۆنیہتی
کشتوکالییان و، چۆنیہتی پرتک و پیتیکی کاریان، بہ تہفصیل باسی کردوہ.

٤٠- رسته: ﴿فَقَالَ أَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ، وَجِئْتُكَ مِنْ سِوَا بَنِي إِدْرِيسَ﴾ النمل،
واته: من شتیکم زانیوه، تو نه تزانیوه، له سه به ته وه هه والیکې جتی دنیاییم بو هیناوی.

لیتی وهرده گیری که مروف ده گونجی زور شت له بالندان فیر بی، به کرده وه ش
تستا وایه، له واقعی تستا، نه م ته کنولوجیا به ی تستا که ده بیینین، کومه لیک
له و شتانه ی که مروف دروستی کردوون، به لاسای کردنه وه ی هه ندیک له
بالندان، یاخود دروستکراوه کافی دیکه خوا ی په روه ردگاره، بویه خوا بوسی
نه و هه موو زینده وه رانه ی کرده له قورئانداو، هه ندیک له سووړه ته کانی قورئان
هه ر به ناوی زینده وه رانه وه ناوئراون، به تابه تسی سووړه تی (النمل) و (النحل)،
نهمه لیتی وهرده گیری که مروف ده توانی به سه رنجدان و لیوردبوونه وه ی زیان و،
چونیه تسی کارکردن و، به رنیه چوونی زینده وه رو په روه ران، هه روه ها زیانداران
به گشتی، زور شت فیر بی.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

✱ دەرسی چوارەم ✱

بیتاسه ی نهم دهرسه

بیتاسه: نهم دهرسه له نو (۹) نایهت پیک دئی، نایهته کانی: (۴۵ - ۵۳)، باسی به سه رهاقی گهل (مهود) ده گریته خوئی، که صالح علیه السلام پیغه مبه ریان بووهو، زور به کورتیی به سه رهاته که یان خراوه ته روو، که چون صالح علیه السلام بانگی گهل خوی (مهود) کردوه، بو لای خوا علیه السلام، به لام نهوان بوونه دوو کومه لی ناکوک و خراپه کار، دیاره که مینه یهک پروایان پت هیتاوهو، زور به شیان دژی بوون، بیروایه کانیان که وتوونه پیلانگی ران، له دژی صالح و پرواداران، که نو کهس یا خود نو گرووپ سه ره رشتیان کردوون، هی خراپه کاره کان، سه ره نجام خوا علیه السلام پرواداران پارتزکاری دهر باز کردوون و، بیروایان سته مکاری له بهین بردوون.

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ نُعْمَانَ أَخَاهُمْ صَلِيحًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ فَإِذَا هُم فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَتَّبِعُونَ لِمَ يُعْبَدُونَ لِمَ نَسْتَعِجَلُونَ بِالْحَسَنَةِ لَوْلَا نَسْتَعْفِرُونَ اللَّهُ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالُوا أَطِغْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ قَالَ طَغَىٰ بِكُمْ عِنْدَ اللَّهِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾ وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ بَعَثَ رَهْطٌ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصَلِحُونَ ﴿٤٨﴾ قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يُشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾ فَأَنْظِرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مُكْرِهِمْ إِنَّا دَمَرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾ فَبِتِلْكَ يُؤْتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾ وَأَنْبِئْنَا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَنْقُوتُونَ

مانای دەقوا دەقى ئايەتەکان

هەر وہا بە دُنْيایی صالحی بَرایمان بۆ لای گەلی ئەموود نارد، کە خوا بەرست، کەچی ئەوان بوونە دوو کۆمەلی پیکەوه ناکۆک ﴿٤٨﴾ (صالح) گوئی: ئەی گەلە کەم! بۆچی پەلە دەکەن بەو هی بەلۆ خراپەتان بەسەر بێ، بەر لەو هی خۆشی و چاکەتان بۆ دەستە بەر بێ؟ دەبووایە داوای لێبوردن لە خوا بکەن، بەلکو بەزەبیتان لەگەڵ بنویترێ ﴿٤٩﴾ (گەلە کەی) گوئیان: خۆت و ئەوانە ی لە گەلتدان، مایە ی نەگبە تیمانن، گوئی: نەگبە تیمان لە لایەن خواو دە یە بە هۆی خراپیتانەوه، بەلکو (پاستییە کە ی ئەو یە) تێوه کۆمە لێکن (لە لایەن خواو) تاقی دە کرێنەوه (بە خۆشیان و بە ناخۆشیان) ﴿٤٧﴾ لە شارە کە شدا نۆ کەس (یان نۆ گرووپ) هەبوون، بەر دەوام خراپە کاری و تیکدانیان لە زەویدا دە کردو، چاکسازیان نە دە کرد ﴿٤٨﴾ (لە بەینی خۆیاندا) گوئیان: بۆ یە کدی سویند بە خوا بخۆن، کە (دەبێ) خۆی و خێزانە کە ی شە و کوژ بکەین، دوایی بە سەر پەرشتیارو خۆین ئەستینە کە ی بلین: نامادە ی فەوتانی خێزانە کە ی نە بووین و، تێمەش راستگوین ﴿٤٩﴾ ئیدی ئەوان پیلانیکی بێرە زایان گیراو، تێمەش تە گبیریکی تەواومان کرد، لە حالیکدا کە ئەوان هەستیان پێ نە کرد ﴿٥٠﴾ نجا تە ماشا بکە! سەرەنجامی فیلە کە بیان چۆن بوو، تێمە خۆیان و خەلکە کە بائمان تیکرا تەخت کردن ﴿٥١﴾ ئەو دەش خانووو ماله کانیانن، بە هۆی سە مکردنیانەوه چۆل و هۆلن، بەسەر تیکدا رمان، بێگومان لەو دەدا نیشانە یە کى گەورە و گرنگ هە یە بۆ کۆمە لێک برانن ﴿٥٢﴾ ئەوانەش کە بڕوایان هێنا بوو و، پارێزیان دە کرد، دەربازمان کردن (لەو سزایە ی بەسەر بێرە وایە کائماندا سە پاند) ﴿٥٣﴾.

شیکردنه وهی هه نندیک له وشه کان

(يَحْتَصِمُونَ): (المُخَاصِمَةُ: أَنْ يَتَعَلَّقَ كُلُّ وَاحِدٍ بِخُصْمِ الْأَخْرِي: جَانِبِهِ)، (مُخَاصِمَةٌ): نهوهیه که ههه کامیک له دوو لایه نه کان، به خه ی نهوهی دیکه بگریت، (خُصْم)، واته: به خه، یاخود لاته نیشت، که واته: (يَحْتَصِمُونَ)، یانی: پیکه وه نا کوک بوون، دهمه قالیان بوو.

(أَطْرَبْنَا بِكَ): واته: به هو ی تووه نه گبه تیمان بو هات، (تَطْرَبَ فُلَانٌ، وَطَرَبَ: أَضْلُهُ التَّفَاوُلُ بِالطَّرِبِ ثُمَّ يُسْتَعْمَلُ فِي كُلِّ مَا يَتَفَاءَلُ بِهِ، وَيُتَشَاءَمُ، طَابَرُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ، أَي: شَوْفُهُمْ طَابَرُهُ فِي عُنُقِهِ) ای عَمَلُهُ الَّذِي طَارَ عَنْهُ مِنْ خَيْرٍ وَشَرٍّ، وشه ی (تَطْرَبَ): نه صله که ی نهوهیه که بالنده یان هه لفراندوه، نجا به کاریان هیناوه بو ره شیبینی، یان گه شیبینی (بالنده که ته گه به لای راستا فری بی، گو توویانه: (تَفَاءَلُوا)، نهوه کاره ی ده تانه وی بیکن، بیکن، چونکه نهوه خیری تیدایه، نه گه به لای چه پدا رویشتی، گو توویانه: (تَشَاءَمُوا)، مادام لای چه پی گرتوه، نهوه نه گبه تیی و بی خیرییه، تهو کاره وه سه فهره مه که ن دواپی وشه ی (تَطْرَبَ) به کاره ی تراوه بو ههه شتیک که بو گه شیبینی، یاخود ره شیبینی، به کاره ی تری، که ده گو تری: (طَابَرُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ)، واته: نه گبه تیه که یان له لایه ن خواوه یه، یانی: بریاری سزادان و به لا به سه ردا هاتنتان، له لایه ن خواوه یه، به لام دیاره به هو ی خراپه ی خو تانه وه یه، که له سووره تی: (الإسراء)، نایه تی (۱۳) دا، ده فهره مو ی: ﴿وَكُلُّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَبْرِهٖ فِي عُنُقِهِ﴾، (طَابَرُهُ أَي: عَمَلُهُ)، تهو کرده وه یه ی که له وه وه در چوو، وه که بالنده یه ک فریوه، نجا خیر بی، یان شه ر بی، ههه که سه کرده وه ی خو ی له نه ستوی خو یه تی، که کرده وه که ی مایه ی خو شبه ختی، یاخود به د به ختییه تی.

(رَهْطٌ): (الرَّهْطُ: الْعِصَابَةُ دُونَ الْعَشْرَةِ، تِسْعَةُ رَهْطٍ، أَي: تِسْعَةُ جَمَاعَاتٍ أَوْ مَجْمُوعَاتٍ)، (رَهْطٌ): به کومه له خه لیک ده گوتری: که له ده (۱۰) که متر بن، هه ندیک ده لین: له سی تا کو نو، که ده فهرموئ: ﴿تِسْعَةَ رَهْطٍ﴾، ده گونجی نو گروپ، نو کومه له خه لک، بن، به شیک له زانایانیش ده لین: ﴿تِسْعَةَ رَهْطٍ﴾، یانی: (تِسْعَةُ أَشْخَاصٍ)، نو که س نجا نایا وشه ی (رَهْطٌ) له زمانه عه ره بییدا بو که سیک به کاردی؟ به لی، وه که ده گوتری، (خَفْسٌ ذُوْدٌ)، (ذُوْدٌ) یانی: کومه له حوشر، به لام لیره ددا، واته: پینج حوشر، نهو کاته ش وا لیکده درتته وه، که هه ر کامیک لهو که سانه، وه که کومه لیک وایه له کاریگه ری و تواناو ده ستر و یشتوو به تییدا، چ به باری خیردا، چ به باری شهردا.

(تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ): واته: له نیوان خوئاندا سوئند به خوا بخون، (قَسَمَ وَأَقْسَمَ، أَي: خَلَفَ)، (تَقَاسَمَ): له سه ر کی شی (تَفَاعَلَ)، هه ر کامیکیان سوئند به خوا بخوات، بو نه وی دیکه، یانی: له بهینی خوئاندا سوئند به خوا بخون، واته: پیکه وه په یمان بدهن و په یمان که شتان به سوئند، جه ختی له سه ر بکه نه وه.

(لَتُبَيِّتَنَّهٗ): واته: به شه وی به سه ری دا بدهین، یان به شه وی بیفه وتینین، (الْبَيْتُ: مَا يُفْعَلُ بِاللَّيْلِ، الْبَيَاتُ وَالْتَّبْيِيتُ: قَضُ الْعَدُوِّ لَيْلًا)، (بَيْتُ): هه ر کاریکه به شه وی ده کری، (بَيَاتٌ وَتَبْيِيتٌ): بریتیه له وه که شه وی دوژمنیک به نامانج بگیری.

(مَهْلِكٌ): (الْمُهْلِكُ: مُضَدَّرٌ مِمِّيٍّ مِنْ أَهْلِكَ)، (مهلك) چا وگی میمییه، یانی: فهوتاندن، (مُهْلِكٌ أَهْلِهِ) فهوتاندنی خیزانه که ی.

(وَمَكَرُوا مَكْرًا): واته: نهوان پیلانیک بی ره زاو گه وره یان گپرا، (المکر: صرْفُ الْغَيْرِ عَمَّا يَقْضِيهِ بِحِيلَةٍ، وَذَلِكَ صُرْبَان: مَكْرٌ مَحْمُودٌ، وَذَلِكَ أَنْ يُتَخَرَّجَ بِهِ فِعْلٌ جَمِيلٌ، وَمَذْمُومٌ، وَهُوَ أَنْ يُتَخَرَّجَ بِهِ فِعْلٌ قَبِيحٌ)، وشه ی (مکر): به مانای لادانی که سیکه، له وه ی که ده یه وی، به لام به فیل لای بدهی، نه ویش دوو جوړه:

مه کرى ستايشکراو هه به، ئه ویش نه وه به که کرده وه به کى چاک پى بهیترته دى، مه کرى سه رزه نشتکراو و خراب هه به، ئه ویش نه وه به که کرده وه خرابى پى بهیترته دى.

(حَاوِيَةً): يان به مانای (خَالِيَةً)، (خَالِي) به، يان (ساقطة) (که وتوو) ه، (أضلّ الغَواةِ الخلاءَ، يُقالُ: خَوَى بَطْنُهُ مِنَ الطَّعامِ يَخْوَى خَوَاءً، وَأَخْوَى أْبْلَغُ مِنْ خَوَى، كَمَا أَنْ أَسْقَى أْبْلَغُ مِنْ سَقَى)، وشهى (خَاوِيَةً): ئه صلى (خَوَاءً) له (خلاء) ه، به مانای بۆشایى و به تالیى دى، ده گوترى: (خَوَى بَطْنُهُ مِنَ الطَّعامِ يَخْوَى خَوَاءً)، زكى له خواردن خالیى بوو، بۆش بوو، خواردن تیدا نه بوو، ئنجا (أَخْوَى)، مانابه کهى به هیتره له (خَوَى)، ئه گهر بگوترى: (أَخْوَى بَطْنُهُ مِنَ الطَّعامِ)، مانابه کهى به هیتره، ههروهك چۆن (أَسْقَى) له (سَقَى)، مانابه کهى به هیتره، واته: خواردنه وهى پيدا، به لأم هه ندىك له زانابان گوتوو يانه: (سَقَاءً) واته: خواردنه وهى پيدا، به لأم (أَسْقَاءً)، واته: خواردنه وهى بۆ ناماده كرد، وشهى (خَاوِيَةً) وهك چۆن به مانای (خَالِيَةً) دى، يانى: خانوو هه كانيان بۆشن، به مانای (ساقطة) ههش، دى، واته: رووخاون و رماون، هه لبه ته خانوو به رهش كاتى دانىشتوو انه كانيان تياندا نه بن و خالیى بن، له دانىشتوو ان، سه ره نجام به سه ره كه شدا ده رووخين.

مانای گشتیبی نابه تهاکان

تیمه پیشتریش گویمان: که له تهفسیری سووره تی (العجر) دا، به درژیسی به سه رهاقی صالح و گه له که ایمان، کردوه، بویه لیره دا به خیزیسی به سه ریدا رت ده بین.

خوا سوره تنی ههر له ریزی نهو به سه رها تانه ی له م سووره ته موباره که دا، بؤ پیغمبه ری خاتم سوره تنی و بؤ هاوه لانی به ریزی به پله ی یه که م، له دوا ی نهوانیش بؤ هموو جیله کانی نومه تی پیغمبه ر سوره تنی، ده یانگیزیته وه: به سه رهاقی گه لی ته موودو پیغمبه ره که بیان (صالح) ه، سوره تنی، ده فه رموی: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا﴾، به دلنیا یی بؤ لای گه لی ته موود، صالحی برایانمان نارد، بؤ چی خوا سوره تنی ته نکید ده کاته وه؟ له بهر نه وه ی دو پتراوه کان - هه لبه ته له بیروایان، نه ک له نیمانداران - وا مه زنده کران، که بروایان به وه نه بی خوا پیغمبه ری کی به ناوی صالحی بؤ لای گه لی ته موود نارد بی، بویه خوا سوره تنی به (ل) ی سویندو (قد) ی ساغکردنوه هیناویه تی، واته: سویند به خوا، دلنیا بن تیمه صالحی برایانمان بؤ لای گه لی ته موود نارد، ﴿أَنْ أَعْبُدُوا اللَّهَ﴾، پیسی فه رموون، به ندا یه تی بؤ خوا بکه ن و خوا به رستن، دیاره نهوان شتی دیکه بیان په رستوه، ﴿فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ﴾، کتوپر نهوانت بینی، بوونه دوو کومه لی پیکه وه نا کوک، که مینه به ک لایه نگری صالح بوون، بروایان پی هیناوه، زورینه یه کیش له گه لی نا کوک بوون و دژی بوون.

﴿قَالَ يَنْفَرُ لِمَ سَجِدُونَ بِالْأَيْدِي قَبْلَ الْحَسَنَةِ﴾، گو تی: نه ی گه له که م! بؤ چی په له ده که ن، له (هاتنی) خراپه پیش چاکه، واته: بؤ چی په له ده که ن خراپه تان به سه ر بی، به لاتان به سه ر بی، پیش نه وه ی چاکه تان بیته ری، خراپه تان

به‌سەر بێ و، به‌لاتان به‌سەر بێ، به هۆی بێرواییتانه‌وه، پێش نه‌وهی چاکه‌تان بێته‌ رێ، به هۆی ئیمان‌ه‌وه، یان: بۆچی په‌له‌ ده‌که‌ن، که خوا له‌ دوا‌رۆژدا سزاتان بدات، له‌سەر بێرواییتان، له‌ جیاتی نه‌وهی که پادا‌ستان بداته‌وه، به هۆی ئیمان‌تانه‌وه؟ ﴿لَوْلَا سَتَعْفِرُوكَ اللَّهُ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾، ده‌بوایه‌ داوای لێبووردن له‌ خوا بکه‌ن، به‌لکو به‌زه‌بیتان له‌گه‌ڵ بنوێنێ، به هۆی داوای لێبووردن له‌ خوا کردن و، په‌شیمان بوونه‌وه‌وه، که‌رانه‌وه‌وه، پێی راست گرتنه‌وه، چونکه به‌زه‌یی خوا، به‌گۆتره‌ نابه‌خشرتی و، به‌که‌سانی شایسته‌ ده‌به‌خشرتی، ﴿قَالُوا أَطِیرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ﴾، گوئیان: تیمه‌ نه‌گه‌تیمان تووش بوو، به‌لهمان تووش بوو، به هۆی خۆت و نه‌وانه‌وه که له‌گه‌ڵتن، دپاره‌ ده‌بێ دوا‌ی نه‌وهی صالح‌ ده‌ستی کرده‌وه به‌ بانگه‌وازو که‌یاندنی په‌یامی خوا پێیان، نا‌ره‌حه‌تییان تووش بووبێ و به‌لاو گرفتارییان به‌سه‌رهاتبێ، ئنجا له‌ پرووی کشتوکالیان و له‌ پرووی نا‌ژه‌لیانه‌وه، یاخود له‌ پرووی ژبانی دیکه‌یانه‌وه، گو‌توویانه: نه‌وه بێخیری و نه‌گه‌تیه، به هۆی صالح‌ و نه‌وانه‌وه‌یه که له‌گه‌ڵیدان، واته: برواداران.

﴿قَالَ طَحِّرْكُمْ عِنْدَ اللَّهِ﴾، صالح‌ پێی فرم‌وون: نه‌گه‌تیه‌که‌تان له‌لایه‌ن خوا‌وه‌یه، واته: نه‌وه به‌لایه‌ی تێوه به‌ نه‌گه‌تیی ده‌زانن، نه‌وه له‌ لایه‌ن خوا‌ی دادگه‌ره‌وه پیریاری له‌سەر دراوه، ﴿بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ﴾، به‌لکو راستیه‌که‌ی نه‌وه‌یه: تێوه‌ کۆمه‌لێکن، تا‌قیده‌کرینه‌وه، ئنجا خوا که به‌نده‌کانی تا‌قیده‌کاته‌وه، وه‌ک ده‌فرم‌وی: ﴿وَتَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً﴾، ﴿الانبیاء، ٣٥﴾، به‌خو‌شیی و به‌ ناخو‌شیی تا‌قیان ده‌که‌ینه‌وه، نه‌وه واتایه‌کی، واتایه‌کی دیکه‌ی: ﴿بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ﴾، به‌لکو تێوه‌ کۆمه‌لێکن خوا سزاتان ده‌دات، یانی: (تُفْتَنُونَ)، واته: (تَعْدُبُونَ)، خوا سزاتان ده‌دات، به هۆی هه‌لۆیستی نه‌رئینی و خراپتانه‌وه له‌ به‌رانبه‌ر من و، له‌ به‌رانبه‌ر نه‌وه په‌یامه‌ خوا‌یه‌دا که بۆم هیناون.

﴿وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ بَعَثَ رَهْطًا يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ﴾، هه‌روه‌ها له‌ شاره‌که‌دا (شاری حیجری پێگوتراوه، تێستاش شوێنه‌واره‌کانی ماون،

له سه رووی دورگه‌ی عه‌ره‌بیی و له یتوان شام و دوورگه‌ی عه‌ره‌بیه‌وه‌یه)، نو کهس هه‌بوون، یاخود نو تاقم و گرووپ هه‌بوون، خراپه‌یان له زه‌ویدا ده‌کرد، (له زه‌وی ولاتی که گه‌لی ته‌موودی تیدا ده‌ژیا) هه‌رگیز چاکه‌کاریان نه‌ده‌کردو، چاکسازیان نه‌ده‌کرد، هه‌ر سه‌رگه‌رمی خراپه‌و تیکدان بوون، ننج‌ا نه‌و نو کهسه، یاخود نه‌و نو گرووپ و ده‌سته‌و تاقمه، ﴿قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ﴾ گوتیان: وهرن با به‌به‌که‌وه سویند به‌ خوا بخوین، سویند بو به‌کدی بخوین، به‌ خوا، چونکه (تَقَاسَمَ) له‌سه‌ر کیشی (تَقَاعَلَ) ه، له (قَسَمَ) هوه‌ هاتوه، واته: هه‌ر کامیکمان سویند بخوات بو دنیا کردنی نه‌وی دیکه، که راست ده‌کات، له جیه‌جیکردنی نه‌و پیلان و نه‌خشه‌یه‌دا که دایده‌پرژین، وهرن با پیکه‌وه سویند بو به‌کدی بخوین به‌ خوا، دیاره‌ نه‌وانه‌ خواناسیش بوون و خویان ناسیوه، به‌لام هاوبه‌شیان بو داناهو، به‌و شیوه‌یه‌ نه‌یانپه‌رسته‌وه که شایسته‌ی خویابه.

ننجا ئایا بوچی سویند بو به‌کدی بخوون به‌ خوا؟ ﴿لَتَلْبَسَنَّهُ وَاَهْلَهُ﴾ که به‌ شه‌وی خووی و خیزانه‌که‌ی شه‌و کوژ بکه‌ین، (تَلْبَسَتْ): نه‌وه‌به‌ که دوژمن به‌ نامانج بگیری به‌ شه‌وی، واته: به‌ شه‌وی بیانفه‌و تینین، خووی و خیزانه‌که‌ی ﴿ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لَوْ لِي﴾، دوابی به‌ دنیا‌یه‌وه به‌ سه‌ره‌رشتیارو خوین نه‌ستینه‌که‌ی ده‌لین، ﴿مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ اٰهْلِهِ﴾، ئیمه‌ فه‌وتانی خیزانه‌که‌یمان ناگا لی نه‌بووه، واته: ئیمه‌ نامانجمان فه‌وتاندنی صالحه، به‌لام با خیزانه‌که‌شی پنه‌وه بفه‌و تینین، دوابی سویند ده‌خوین، بو خزمه‌کانی و نه‌وانه‌ی خوتنگرو خوین نه‌ستینی، بو نه‌وه‌ی سویندمان لی نه‌که‌ه‌وی، ده‌لین: ئیمه‌ ناگامان له‌ فه‌وتاندنی خیزانه‌که‌ی نه‌بووه، چونکه‌ خیزانه‌که‌ی له‌ په‌نای صالحدا ده‌فه‌وتین و، ئیمه‌ به‌ نامانجیان ناگرین، به‌ په‌له‌ی یه‌که‌م ئیمه‌ مه‌به‌ستمان پتی صالحه، بو نه‌وه‌ی سویندمان لی نه‌که‌ه‌وی، ویستوو یانه‌ سوینده‌که‌یان لی نه‌که‌ه‌وی، به‌ حیسابی خویان، ﴿وَإِنَّا لَصٰدِقُوْنَ﴾، به‌ دنیا‌یی ئیمه‌ له‌ راستانین، له‌و قسه‌یه‌ماندا که‌ ده‌یکه‌ین.

﴿ وَمَكْرُؤًا مَكَرًا ﴾، نه وان پیلانئیک بییره زاو، پیلانئیک ته و او و به مانای وشه یان گیرا، ﴿ وَمَكْرُؤًا مَكَرًا ﴾، تیمهش نه خشه به کی به مانای وشه مانا دانا، (مکر) ده گونجی بۆ چاکه به کاربی، ده شگونجی بۆ خراپه به کاربی، نه وشه به یه داده نری، نه گهر نامانجیکی باشی له پشته وه بی، نه وه مه کریکی باشه و، نه گهر نامانجیکی خراپی له پشته وه بی، نه وه مه کریکی خراپه، وه ک (راغب الأصفهانی)، ده لن: ﴿ هُنَاكَ مَكْرٌ مَخْمُودٌ وَمَكْرٌ مَذْمُومٌ ﴾، به لام بۆ خوای پهروه دگار، وشه یه نه خشه مانا به کارهیناوه، نه ک فیل، چونکه (مکر) به مانای فیل و پیلان دی، به لام بۆ خوای تاک و پاک، ده بی ته عبیره وشه به کی به کاربی، که شایسته ی خوا ﷻ بی، هه لبه ته له قورئاندا خوای به به زدی هه وشه ی (مکر) ی بۆ خوی به کارهیناوه و، وشه ی (کید) یی به کارهیناوه، ﴿ اِنَّهُمْ يَكِيدُوْنَ كَيْدًا ﴾ ﴿ ۱۵ ﴾ وَأَكِيدُ كَيْدًا ﴿ ۱۶ ﴾ الطارق، که له زمان عه ره بییدا، (مکر) و (کید) و (حيلة) هه سئیکان به مانای قیل دین، وه که له نامیلکه ی: (نه حمه دی) دا ده لن:

مه کرو کیدو حيله فتله، جه بین و جه بهه ته وئله { جهین } و { جهة } هه ردووکیان به تیوچاوان ده گوترین، به لام له بهر نه وه ی که له زمان کوردیدا نه گهر بلئی: فیل باز، یان فیل ی کرد، یان پیلانی گیرا، زیاتر به مانا خراپه که ی لیکده دریته وه، بۆ به پیوسته کاتیک که وشه قورئانیه کان، ته رجمه ده که ی، چ بۆ کوردی بی، چ بۆ زمانیک دیکه بی، ته ماشا بکه ی، نه گهر نه وشه به، وشه به کی بی، بۆ هه ردووک باری خیره شه ردا به کاربی، فه یناکات، به کاری بین، به لام نه گهر ته نیا بۆ باره نه رئینه که ی به کاربی، ده بی وشه به کی دیکه، که نه و واتیه بکه به نی، بۆ باره نه رئینه که ی به کاری بین بۆ خوا ﷻ، چونکه خوا ده فه رموی: ﴿ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ ﴿ ۲۷ ﴾ الروم، واته: سیفه تی هه ره بهرز، هی خوایه له ناسمانه کان و زه ویدا، نابی وشه ته عبیریک بۆ خوا به کار بهیترتی، که شایسته ی نه بی، نجا خوا ده فه رموی: نه وان پیلانئیک ته و او یان گیرا، پیلانئیک بییره زاو، تیمهش نه خشه به کی باشمان دانا، ﴿ وَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ بی نه وه ی نه وان هه سستی پی بکه ن.

﴿فَانظُرْ كَيْفَ كَانَتْ عَاقِبَةُ مُكْرِمِهِمْ﴾، سه رنج بده! سه ره نجامی
 پیلانه که بیان و قیله که بیان چون بوو؟ ﴿اَنَا دَمَرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ﴾، تیمه
 خویمان و گله که یامان هم موو کاولکردن، به سه ره که ماندا پماندن و، ته ختمان
 کردن، لیره دا خوا ﴿فَلَمَّا نَهَوَانِي تَثْبِيهًا كَرِهْتُ لَكَ بِهٖ خَانُوۡبِيۡكَ وَهٖ، كِه ده پروو خیرتی،
 نه گه رنا (تدبیر) به مانای روخاندن و پماندن خانووبه ره یه، به لام نه وانی ته شبیه
 کرده، به چند بینابه که وه، که ده پروو خیرتین، یانی: به سه ره که کدا ده خیرین،
 هم موو یامان تیکرا پروو خاندو ته ختمان کردن.

﴿فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا﴾، نا نه وانه ماله کانیا، چون
 به هوی ستمه که یانه وه، یا خود (ساقطة) یانی: به سه ره که کدا پمان، به هوی
 ستمه که وه که کردیان، (ما) له (بما ظلموا) دا (ما) ی چاوکی (مصدریه) یه،
 یانی: (بظلمهم)، به ستمه که یان یا خود (بما ظلموا)، (ب) هوکاری (سببیه) یه،
 یانی: (بالظلم الذي فعلوه)، به و ستمه ی که کردیان، خانووبه ره کانیا چون و
 هوئن، به سه ره که کدا پمان، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾، بیگومان
 له وه دا نیشانه یه کی گوره و گرنگ هه یه، بو کومه لیک بزنان، به لام خه لکیک
 که نه زان و نه فام و بی ناگبئی، هیچ په ند وه رنا گری، ﴿وَأَجْمَعْنَا الَّذِينَ
 ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ﴾، نه وانه ش که بروایان هینا بوو و پاریزیان ده کرد،
 نه وانه مان ده رباز کرد، واته: ده ربازمان کردن له و سزایه ی نه وانی گرتنه وه و،
 نه وانی فه و تاندن و سه ریان پتی به فه تاره ت چوو.

مهسه له گرنکهکان

مهسه له یه کهم:

په وانه کردنی صالح عليه السلام بۆ لای گهلی ئەموودو، نامۆزگاریی کردنی بۆیان و، تۆمه تبارکردنی نهوان بۆی، که خووی و شوینکه وتووایی هۆکاری نهگه تیی و به لاداریانن و، بهر په رچدانه وهی صالح بۆیان، که به پتی سیستمی خوا عليه السلام: له ئەنجامی خراپه و لادانی خوینانه وه، نهگه تیی و به لایان به سه ره دی:

خوا ده فه رموی: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَنْفَرُونَ لِمَ تَنْتَحِلُونَ يَا سَيِّدِنَا قَبْلَ الْحَسَنَةِ ﴿٤٦﴾ أُولَٰئِكَ سَتَعْلَمُونَ ﴿٤٧﴾﴾ قَالَ لَوْلَا نَسْتَعْفِفُونَ اللَّهُ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٨﴾ قَالُوا أَطِغْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ قَالَ طَغَىٰ رَبُّكُمْ عِنْدَ اللَّهِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّتَسَنِّئُونَ ﴿٤٩﴾﴾

شیکردنه وهی ئەو ئایه تانه، له هه شت برکه دا:

١- ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا﴾، به دنیایی تیمه صالحی برابمان بۆ لای گهلی ئەموود نارد، (و) باده ره وه (عاطیفه) یه، بۆ سه ره ئەو به سه ره تانه ی پێشتر باسکراون، واته: وهک چۆن ئەو به سه ره تانه بوون، وهک چۆن: مووسامان عليه السلام بۆ لای فیرعهون و گه له که ی نارد، هه ره وه ها داوودو سوله بمانمان ناردن، به هه مان شتوه ش صالحمان بۆ لای گهلی ئەموود نارد، که برای خوینان بوو، ئنجا (ل) لامی سوینده: سویند به خوا، (قد) یش بۆ ساغکردنه وه (تحقیق) ه، یانی: سویند به خواو به دنیایی تیمه صالحی برابمان بۆ لای گهلی ئەموود نارد، بۆیه ش فه رموویه تی: صالحی برابمان، له بهر نه وهی هه ره له گهلی ئەموود بووه، له رووی په چه له ک و له رووی نه ته وه ییه وه، نه گه رنا هه موو پیغه مبه ران برای گه له کافره کانیان بوون، له رووی مرۆفایه تیه وه.

(لقد) پىش كە بۆ جەختكردنه ووه دلىناكردنه وديه، مه به ست پىسى دانانى دوپزولوانه - واپن يان نا - وهك نكوولپكهران له تىررانى پىغهمبه ران عليهم السلام بۆ لاي كۆمه لگا به كاينان.

(۲) - ﴿أَنْ أَعْبُدُوا اللَّهَ﴾، كه خوا به رستن، (أَنْ: تفسيريّة) (أَنْ) بۆ روونكردنه وديه، نه وهى له دوايى (أَنْ) دى، روونكردنه وديه بۆ نه وهى پىشتر كوتراوه، پىتى فه رموون: به ندا به تى بۆ خوا بكه ن، خوا به رستن.

(۳) - ﴿فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ﴾، ئىدى كت و پر نه وان بوونه دوو كۆمه لى پىكه وه ناكۆك، پىكه وه به ده مه قالى هاتن، به (ف) (تعقيب) و، به (إِذَا) (فُجائية)، يانى: به كسه ر به دواى نه وه دا، كتوپر بوونه دوو كۆمه لى پىكه وه ناكۆك و، پىكه وه تىكگىراو، پىكه وه ده مه قالىكهر، كه بىگومان كتوپر رووى نه داوه و ماوه به كى پىچووه، به لآم له به ر نه وهى دابه ش بوونه كه يان له به رانه ر صالحدا، كه زورىنه يان پىتى بىپروا بوون و كه مىكيان بروايان پى هيتاوه، شتىكى ناپه سندن بووه، وهك شتىكى چاوه روان نه كراو بووبى، بۆيه به و جوړه هاتوه. پىش ده فه رموى: (فَرِيقَانِ)، به لآم له جياتى نه وهى به فه رموى: (يَخْتَصِمَانِ)، ده فه رموى: (يَخْتَصِمُونَ)، به نىعتىبارى نه وه كه هه ر كام له و دوو كۆمه له، ژمارديه كى زور خه لكىان تىدا بووه، هه موويان كۆمه له خه لكىك بوون، بۆيه راناوى كۆى بۆ به كار هيتاوان، ئنجا نه و دوو كۆمه له ش، كۆمه لى خو به زلكرانى بىپروا بوون، كه زورىنه بوون، هه روه ها كۆمه لى چه وستراوانى بروادار بوون.

(۴) - ﴿قَالَ يَنْغَمِر لِمَسْتَعِجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ﴾، (صالح) گوئی: نهى كه له كه م! (يانى: من به يكيك له تيوه و گلى خو من و خه لكى خو من) بوچى په له ده كه ن، له هاتى خراپه، پىش چاكه، نه مه چه ند وانا به كيان بۆ لىكداونه وه:

أ- بوچى په له ده كه ن له خراپه، كه برىته له به درؤدانانى من، له جياتى چاكه و پىش چاكه، كه برىته له برواهيتان به من؟

ب- بۆچی پهله ده کهن له هاتنی خراپه، که بریتیه له سزا به سهردا سه پتیرانتان، پیش چاکه، که بریتیه له وهی خوا بهزه یی پتیناندا بیت و چاکه تان له که لدا بکات؟

ج- بۆچی پهله ده کهن له شتی کدا که سزاتان بۆ دیتن، سزای خراپتان بۆ دیتن، له پیش نه وودا، له جیاتی نه وهی پهله بکهن له کرده وهیه کدا، له هه لویتستیکدا که پاداشتی چاکتان بۆ بیتن؟

٥- ﴿لَوْلَا تَسْتَعْفِرُونَ اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾، ده بووایه داوای لیبوردن له خوا بکهن، به لکو بهزه بیتان له که لدا بنویتری.

نهمه هاندانیانه بۆ که پانه وه، پیشی ره خنه بان لی ده گری: ئیوه بۆچی پهله ده کهن، که خراپه تان به سهر بیت؟ بۆچی خراپه هه لده بژیرن به سهر چاکه دا؟ دوایش هانیان ددهات که بکه رینه وهو داوای لیبوردن له خوا بکهن، واز له پهله کردن له سزاو به لا به سهر هیتزانیان، بیتن یان: واز بیتن له هه لپاردنی خراپه - که بیرواییه به صالح - و روو له چاکه بکهن و داوای لیبوردن له خوا بکهن، به لکو بهزه بیتان له که ل بنویتری.

٦- ﴿قَالُوا أَطِیرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ﴾، گوئیان: تیمه به هوی توو نه وانه وه که له که لت دان، به لمان تووش بوو، نه گبه تیمان بۆ هات، بیشتر گوتمان: (تَطِیرُ) له چیه وه هاتوه: عه ره به کان عاده تیان وابوو نه گهر ویستیان کار تک بکهن، بالنده یان هه لفراندوه، نجا نه گهر به لای راستا رۆیشتی، پتینان وابوو نه و کاری که به تهمان بیکه ن، چاکه و گو توویانه: (تَفَاءَلُوا)، یان (تَيَامَنُوا)، نه گهر به ره و لای چه پیش فریب، پتینان وابوو که کاره که خراپه و گو توویانه: (تَشَاءَمُوا) نه گهر نه به لای راست و نه به لای چه پیشدا، فری ب، جاری کی دیکه بالنده به کی دیکه یان هه لفراندوه، نجا له وه وه وشه ی (تَطِیرُ)، به مانای ره شیبینی (تَشَاوَمُوا) و به مانای که شیبینی (تَفَاوَلُوا) به کارهاتوه، به لام زیاتر به مانای ره شیبینی (تَشَاوَمُوا)، واته: بیخیری و نه گبه تیی له و شته دا هه یه، نجا له نه نجامی نه وودا که نه و حاله قی ره شیبینی و که شیبینی، له هه لفراندنی بالنده وه، سه رچاوه ی

گرتوه، بویه وشه‌ی (تَطَّيْرُ) یان بۆ به کاره‌یتناوه، نه‌گه‌رنا هه‌ر شتیکی دیکه‌ش بی، تو بیکه‌ی به‌نیشانه بۆ‌گه‌شینی و ره‌شینی، هه‌ر (تَطَّيْرُ) ی پی ده‌گوتری، چونکه نه‌صله‌که‌ی له‌وتوه هاتوه.

(۷) - ﴿قَالَ طَطَّيْرُكُمْ عِنْدَ اللَّهِ﴾، (صالح) گوئی: نه‌گه‌تیی ئیوهو به‌لایه‌که‌تان که به‌سه‌رتان هاتوه، به‌پی یاسای خوا‌به‌له‌دروست‌کراوه‌کانی دا، به‌پی سیستمیکه‌خوا صَلِّ دایناوه، که هه‌ر که‌ستیک خراپه‌بکات، خراپه‌ی به‌سه‌ر دئی و، خراپه‌ی دیته‌وه‌ری، هه‌ر که‌سه‌چی به‌جیتی، نه‌وه‌ده‌دووریته‌وه، ئیوه‌ش تویی بیروایتان چاندوه، بویه به‌ره‌می نه‌گه‌تیی و بی خیری و به‌لأو گرفتاری ده‌دوورنه‌وه، واته: نه‌وه‌لایه‌ی که به‌سه‌رتان هاتوه، له‌لایه‌ن‌خوا‌ی کارزانه‌وه‌یه‌و به‌هوی سیستمی خوا‌به‌صَلِّ، نه‌وه‌جو‌رتیکه‌له‌سزادانی خوا صَلِّ، بۆ ئیوه.

(۸) - ﴿بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّفْتَنُونَ﴾، به‌لکو ئیوه‌کو‌مه‌لیکن سزا ده‌درین، یان: لاده‌درین، یان: تاقیده‌کرینه‌وه.

وشه‌ی: (بَلْ) بۆ (إِضْرَاب) ه، واته: گواسته‌مه‌له‌حالتیکه‌وه بۆ‌حاله‌تیکه‌سه‌رووتر، نجا‌ئمه‌سن‌واتای هه‌ن:

أ- هوی نه‌گه‌تییه‌که‌تان نه‌وه‌یه‌که‌شه‌یتان ئیوه‌ی لاداوه‌ئیه‌لا ده‌درین، (مُفْتَنُونَ): (تَعْرُفُونَ)، ئیوه‌لاده‌درین، به‌هوی نه‌وه‌وه‌یه‌که‌شه‌یتان لاتان ده‌دات.

ب- مه‌سه‌له‌که‌نه‌وه‌یه‌که‌ئیه‌له‌لایه‌ن‌خوا‌وه‌تاقیده‌کرینه‌وه، دوا‌یش به‌لاتان به‌سه‌ر دئی، له‌نه‌نجامی نه‌وددا که‌دهرنه‌چوون له‌تاقیکردنه‌وه‌ی خوا صَلِّ.

ج- یاخود (مُفْتَنُونَ)، یانی: (تَعْدُبُونَ)، واته: هوی بیروایتانه‌وه، ئیوه‌هه‌م له‌دنیا‌دا، هه‌م له‌دوا‌پو‌ژیشدا سزا ده‌درین، ﴿بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّفْتَنُونَ﴾، ئیوه‌کو‌مه‌لیکن سزا ده‌درین، نه‌وه‌بۆ‌لأو نه‌گه‌تییه‌نه‌هۆکاریان نه‌وه‌یه‌که‌سزا ده‌درین، هه‌م له‌دنیا‌دا سزا ده‌درین، هه‌م له‌دوا‌پو‌ژیشدا.

که واته: بزائن که سه رچاوهی نه گه تیی و نه هامه تیی و گرفتاریه کانتان
 خوتانن، نه ک من و خه لکه که م، که له گه لمدان، هوکاره که ی خوتانن، به لام
 خوا تذکره نه و سزایه تان به سه ردا ده دات، له بهر نه وهی هم موو شتیک له خوا ی
 پهروه ردا گاره وهیه، نه م دنیاو گه ردوونه ش شاری بی خواهن نیه، خواش به پیی
 سیستمیکی دادگه رانه، دروستکراوه کانی سه رپه رشتیی ده کات و بهر پتوه ده بات.

مهسه لهی دووهم:

بیلاگتیرانی نو کس (یان نو تاقم) ی تیکدر له دژی صالح عَلَيْهِ که سویند بو یه کدی بخون به خوا: صالح و خیزانه که ی شه و کوژ بکن، دوا یی به خزمه کانی بلین: ناماده ی فهوتانی خیزانه که ی نه بووین و ناگامان لی نه بووه:

خو عَلَيْهِ ده فه رموی: ﴿وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ﴾ (۱۸) ﴿قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ﴾ (۱۹) ﴿﴾

شیکردنه وهی ئەم دوو ئایهته، له شهش برگه دا:

(۱) - ﴿وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ﴾، له شاره که دا، نو کس (یان نو کومه ل) هه بوون دیاره (الی) سەر (الْمَدِينَةِ)، بو عه دهه، واته: له شاره زانراوه که دا، که شاری (حیجر) بووه، پایته ختی ولاتی خو یان، نهو کاته دهوله توکه شاره کان (دویلات لمدن) هه بوون، واته: ههر شاریک دهوله ت بووه، لهوتدا نو کس هه بوون، (تِسْعَةُ رَهْطٍ) یانی: (تِسْعَةَ رِجَالٍ)، یاخود (رَهْطٍ) ههر له سه ر مانا زمانه وانیه که ی خو یه تی، که بریتیه له کومه له خه لکیک له سی تاکو نو، له سه ر پای زۆریه ی زانایان، یانی: (تِسْعَ مَجْمُوعَاتٍ)، نو گرووپ هه بوون.

(۲) - ﴿يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ﴾، تیکدان و خرابه کاریان ده کرد له زه وییداو چاکه کاری و چاکسازیان نه ده کرد، (فِي الْأَرْضِ) لیره دا (الی) (الأرض) بو (عه ده)، واته: سه ر زه مینی که گه لی ئەموودی لی ده ژیان، که (حجر) ه، له سه ر زه مینه که دا، له ولاتی حیجرا، تیکدانیان ده کرد، (وَلَا يُصْلِحُونَ)، هه رگیز چاکسازیان نه ده کرد، به سه خه ریکی خرابه و تیکدان بوون.

(۳) - ﴿قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ﴾، ئنجا نهو نو که سه خراب و تیکد ره، یاخود نهو نو ده سه و تا فمه: گو تیان و درن، سویند به خوا خو رانه، یان: سویند به خوا بخوین بو یه کدی، که واته: (تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ)، دوو واتای هه ن:

آ- (قَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ اِخْلِفُوا بِاللَّهِ)، به به کدیان گوت: ودرن با سوئند به خوا بخوین، بۆ به کدی.

ب- (قَالُوا مُتَّفَاسِمِينَ بِاللَّهِ)، گوتیان له حالتکدا که سوئندیان بۆ به کدی بۆ خوا ده خوارد.

۴- (لَنْبَيْتَهُمْ وَأَهْلَهُمْ)، به دنیایی خوئی و خیزانه کهی شه کوژ ده که بن، (لَنْبَيْتَهُمْ)، یانی: به شه و هیزیشان ده که ینه سه ری، (النَّبَاتُ: مُبَاغَةُ الْعَدُوِّ لِيْلًا، أَوْ قَضْدُ الْعَدُوِّ لِيْلًا) (بیات) نه ده یه کتوپر شه و به سه ر دوژمندا بدری، یا خود شه دوژمن به نامانج بگیری، که به کوردیی: شه کوژم بۆ به کارهیناوه، چونکه مه به ستیان بووه به شه وی بیان کوژین و بیانفه و تینین.

نجا نه و (لَنْبَيْتَهُمْ) خوئندراویشه ته وه: (لَنْبَيْتَهُمْ)، یانی: وهرن ده بی سوئند به خوا بخوین، بیانفه و تینین، ههروه ها خوئندراویشه ته وه: (لَنْبَيْتَهُمْ وَأَهْلَهُ)، واته: بیگومان خوئی و خیزانه کهی ده بی بفه و تیند ری.

به هه ر سی شیوه کان خوئندراوه ته وه.

۵- (ثُمَّ لَنْقُولَنَّ لَوْلِيَّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ)، دوا بی به سه ره رشتیاره کهی، ده لئین: تیمه ناگاداری فه وتانی خیزانه کهی نه بووین.

نه م (ل)، بۆ سوئنده (لام القسم)، (ن) که ش بۆ جه ختکردنه وه یه، یانی: به ختکردنه وه وه سوئند ده خوین بۆ سه ره رشتیاره کهی، بۆ خوین نه ستینه کهی، نه و که سه ی به رگری لیده کات و خوئنگرو خوین نه ستینه تی، که:

(مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ)، تیمه ناگامان له فه وتانی خیزانه کهی نه بووه. (مَهْلِكَ)، به دوو جووری دیکه ش خوئراوه ته وه: آ- (مَهْلِكَ) و ب- (مَهْلِكَ)، (مَهْلِكَ) أَهْلُهُ أَي هَلَاكُهُ، فه وتانی خیزانه کهی ناگامان لئی نه بووه، (مَهْلِكَ)، هه م به مانای چاوگ (مصدر) دئی، واته: (هَلَاكُهُ)، هه م به مانای ناوی شوین (اسْمُ الْمَكَانِ) دئی، واته: شوینی فه وتانه کهی، تیمه له وی نه بووین، (مَا شَهِدْنَا)، یانی: (مَا حَضَرْنَا)،

ئامادە نەبووین، ئنجا (مَهْلِكٌ أَهْلِهِ) و (مُهْلِكٌ أَهْلِهِ)، هەردووکیان بە هەمان شیوە، بە مانای چاوک و بە مانای شوپن دێن، واتە: خووی و خیزانە کە دەفەوتتین، دوای سوتند بوو نەو کەسە دەخۆین کە سەرپەرشتیاریەتی و خۆتنگرو خۆین ئەستیتتیت، سوتندی بوو دەخۆین، بە دلتیاکردنەو، کە تێمە ناگامان لە فەوتانی خیزانە کە نەبوو.

٦- ﴿وَإِنَّا لَصَكِّدِفُوتٌ﴾، بە دلتیاییش تێمە لە راستان، واتە: لەبەر ئەوەی مەبەستیان ئەوە نەبوو خیزانە کە یفەوتتین، بۆیە ئەگەر سوتندیش بخۆن، سوتندیان لیتاکەوتی! سوتند خواردنی بە درۆ، هیندە خراپە گەلی ئەموودیش و لە نئیوان دا ئەو نو کەسە خراپ و ملهوره، یان ئەو نو دەستەو تاقمە خراپەش، ویستووین سوتندی بە درۆ نەخۆن، بە جورێک لە جورەکان پینەو پەرۆیەکی بوو بکەن و، حیلە شەرعیەکی بوو بدۆزنەو!

دیارە ئەوانە جورێک لە عەقیدە و دیندارییان هەبوو، مادام خویان ناسیت، جورێک لە دیندارییان هەبوو، ئنجا بە پیتی ئەو دینە خویان، سوتندی بە درۆ خراپ بوو، بەلام ئامادە بوون، پتغمبەری خوا بکوژن! هەلبەتە دەبیت بە پتغمبەریان نەزانیت؟ بە دلتیای بیاری بە دەستەکان و کار بە دەستەکان زانیوانە، بابەتە کە چۆنە! بەلام خەلکیان بەوجۆرە چەواشە کردو.

مهسه لهی سته م و کو تایی:

پیلانگی رانی نو که سه که و، نه خسه ی مه حکمه می خوا له دژیان و، سه ره نجام
فهوتانیان و مانه وهی مال و خانوه کانیان به چۆلی و پماوی و، ده رباز کردنی
برواداران پاریزکار، له و به آو سزایه که به سه ر بیروایه کاند هاتوه:

خوا ده فه رموی: ﴿ وَمَكْرُؤًا مَكَرًا وَمَكْرَتًا مَكَرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ
﴿٥١﴾ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَتْ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَا دَمَرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٢﴾
فَإِنَّكَ يُؤْتُهُمْ حَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٣﴾
وَأَجْمَعِنَا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَعْتَمُونَ ﴿٥٤﴾ ۞

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له جهوت برگه دا:

(١) - ﴿ وَمَكْرُؤًا مَكَرًا وَمَكْرَتًا مَكَرًا ۞ ﴾، ئەوان پیلانگی بیڕه زایان گیرا، تیمه ش
نه خسه به کی باشمان، دانا، له دژی پیلانه که ی ئەوان و بو پووچه لکردنه وهی پیلانه که ی
ئەوان.

(٢) - ﴿ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۞ ﴾، له حالیکدا که ئەوان ههستیان پینه ده کرد.

هه لبه ته خوا ﴿ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ۞ ﴾، په نهانکاری شاره زایه، نه خسه ی خوا ﴿ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۞ ﴾،
مرۆفه کان ههستی پیناکه ن، هه لبه ته هه ندی له ته فسیردکان زورجاران هه ندی
قسه ده که ن، که به بوچوونی من له خه یال دانی خۆیان هوه، به خه یال و نه ندیشه و
بیڕکردنه وهی خۆیان، ئەو قسانه ده که ن و، مادام ئایه ته که هه یچ شتیکی دیاری
نه کردوه، بۆمان نیه بلتین: به دلنیا یی هه ره هوه مانایه که به تی، بو وینه:
له وه باره وه که ئایا ئەو پیلان و قیلله ی ئەو نو که سه، یان نو تاقمه کردیان، له
دژی صالح و خیزانه که ی چی بوو؟

ا- هه نديکيان گوتوو يانه: نهو نو کهسه، يان تا قمه چوونه دهه، شمشيره کانيان دهر کيتشا بوو له کالانه کانيان و، به رووتی به ده ستیانه وه گرتبوو و، هيرشيان کرد، بو سهر مالی صالح، به لام فريشته بهرد بارانيان کردن و به بهرد کوشتيانن.

ب- هه نديکی ديکه گوتوو يانه: نهو نويه چوونه نيو خندرکيکه وه، نيو ناودرپنکه وه که ناو درپووی، يان شويتک که ناو بنکولی کردبوو، چوونه ژبری و خویان له ويدا په نهان کرد، بو ته وهی دوايي شه به يخوون بکه نه سهر صالح و مال و خيزانه که ی، خواش سوره قیامت آیه ۱۰ نهوی به سهر دا رووخاندن.

بيگومان به شيوه يه که له شيوه کان خوی دادگر سزای داو، که له شويتی ديکه دا ديار بيکرده، که ده فهرموئی: نهوان پيلانيان گيراو، تيمه ش نه خشه به کی باشمان دانا، بو پووجه لکرده وهی پيلانه که ی نهوان، نه وه چه مکه که ی گشتيه، (الطبري) خوا لیتی پازی بی، زور جوان ده لئ: ده گونجی به شمشير بووبی، ده شگونجی شتيکيان به سهر دا رووخابی، بو وينه: چووبنه نيو نه شکه ويتک و نه شکه وه ته که يان به سهر دا رووخابی، ده شگونجی خوا سوره قیامت آیه ۱۱ به مه لانيکه تان بهرد بارانی کردبن، هه موویان ده گونجین، به لام هيچی مسوگه رووون نيه، بويه ش خوا سوره قیامت آیه ۱۲ هه نديک جارن، جووری سزايه که ديار ناخات، بو ته وهی زهين به هه موو لايه که دا بچيت، نه گهرنا ليره دا بو نو کهس، يان تا قمه که باسی نه کرده، وه که له به سهرهاتی صالح و که له که ی دا له کاتی تويزينه وهی سووره قی (الحجر) دا، له ويدا باسما ن کرده که: گهلی نه موود به گشتی به هارژن و ده نکتيکی بيتره زا فه تيراون: سوره قیامت آیه ۱۳ فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةَ مُصْبِحِينَ سوره قیامت آیه ۱۴، واته: هارژن و چريکه يه کی گه وره ده مهو، به يان گرتی، له ويدا باسی کرده، نیدی نایا زانایان ته ویديان له ياد نه بووه، که خوا سوره قیامت آیه ۱۵ باسی سزايه که يانی کرده، به گشتی بو گهلی نه موود، يان رهنکه مه به ستیان نهو نو که سهو نو تا قمه بووبن، که نه وانه رهنکه به جوړیکی تايهت فهوتيندرابن، بويه ناوا هه نديکيان گوتوو يانه: وا فهوتاون، هه نديک گوتوو يانه وا فهوتاون، به لام گهلی نه موود هه موویان به هارژن و چريکه يه کی گه وره، فهوتاون.

۳- ﴿ فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَتْ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ ﴾، سہرنج بدہ! سہرہ نہ جامی پیلانہ کہ بیان چوں بوو، لیتی ورد بہوہ؟!

۴- ﴿ أَنَا دَمَرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمُ الْجَمِيعَ ﴾، یتیمہ خویمان و گہلہ کہ یاغمان تیکرا فہوتاندن.

کہواتہ: خوا ﴿ ۴۲ ﴾ کہ لہ سوورہ قی (الحجر) دا، دہ فہرموی: ﴿ فَأَخَذَهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْحِحِينَ ﴾، واتہ: ہارژن و چریکہ بہ کی گہورہ بہرہ بہ بیان گرتنی، کہواتہ نہو نژیہ ش لہ گہل گہلہ کہی خویماندا، بہو چریکہو ہارژنہ فہوتاون، بؤیہ پیوست بہوہ ناکات، شتی دیکہ لہ خہ یالڈانی خویماندا نامادہ بکہین، بؤ تہفسیری نایہ تہ کان، چونکہ قورٹان ہہندیکی ہہندیکی تہفسیر دہ کات، لہ راستییدا باشتیرین شیواز بؤ توژیژنہوہ لہ بارہی بہ سہرہاتی پیغہ مہبران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و گہلہ کانیانہوہ، نہوہیہ کہ یتیمہ نایہ تہ کانی کہ باسی ہہر گہلیک و، ہہر پیغہ مہبری لہ گہل گہلہ کہی دا، دہ کهن، ہہموویان پیگہوہ بتین، ودک یتیمہ واما نکر دوہ، لہم تہفسیر دہا، لہ ہہر شویتیک بہ سہرہاتی پیغہ مہر نکمان لہ گہل گہلہ کہیدا باس کردبئی، نایہ تہ کانی کہ پہوہ ستن، بہ ژبانی نہوہ پیغہ مہرہو بہ سہرہاتی لہ گہل گہلہ کہیدا، ہہموویانمان ہیناوہ، چونکہ بہ ہہموو نایہ تہ کان، ننجا ہہموو گوٹشو و لایہ نہ کانی بہ سہرہاتہ کہ، پروون دہ کهنہوہ، چونکہ خوا ﴿ ۴۳ ﴾ نہو بہ سہرہاتانہ، کہ لہ چہند سوورہ تیکدا دووبارہ دہ کاتہوہ، لہ ہہر سوورہ تہ دا، بہ پیتی نہو بارودؤخہ کہ پیغہ مہر ﴿ ۴۴ ﴾ و ہاوہ لانی تیبدا بوون، کاتی خوئی، کہ دوابی بؤ یتیمہ ش دہ بنہ سہر مہشق، بہ پیتی نہوہ، خوا ﴿ ۴۵ ﴾ گوٹشوہیہک، یاخود بہ شتی لہ بہ سہرہاتی پیغہ مہر تکی ہیناوہ، یاخود لہ شویتیک بہ وردیی ہیناویہتی و وردہ کاریہ کانی باسکردوون، بہ لآم لہ شویتیک بہ پوختی ہیناویہتی، ودک ٹیرہ، نہوہ ہہمووی نہو کہش و بارودؤخہ کہ نایہ تہ کانی تیدا ہاتوونہ خواری، خوازیاری نہو شیوازہ بوون، یاخود ہی نہوہ ندہ بہ شہی و تہو لایہ نہی تہو بہ سہرہاتہ بوون.

بۆیه نه گهر بمانه وی وینه یه کی ته واوو تیرو ته سهل و گشتگیرمان له به سه رهاتی پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، ده سته که وی، ده بی هه موو نه و نایه تانه ی پیغه مستن به به سه رهاتی پیغه مبه ربک و گه له که یه وه، هه موویان پیکه وه بیئین.

(5) ﴿فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا﴾، نه وه ماله کانیا ن و خانوو به ره کانیا ن، چۆل و هۆلن، به هۆی نه و سته مه وه، که کردیان!

خوا عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ قره بری کردن و، دوا برآوی کردن و، خانوو به ره کانیا ن چۆل و هۆلن، که تیتاش خانوو به ره کانی گه لی ته موود له هیجر هه ر ماون و، هه ن، شوینه کانیا ن ماون، (خَاوِيَةً) که له نه سلدا له: (خَوِي مَعْنَى خَلِي) یه، یانی: چۆل بووو به تال و بۆش بوو، به لام ده شکونجی به مانای دارماون، بی، چونکه خانوو به ره، نه گهر خه لکه که تیا ندا نه ماو به تالکران و چۆلکران، به سه ره یه کدا ده پروو خین و داده ته پن.

(6) ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾، به راستی له وه دا، نیشانه یه کی گه ره و گرنگ هه یه، بۆ کۆمه لیک بزائن.

به لام خه لکی نه زان، له هیچ په ند وهرناگری.

(7) ﴿وَأَجْبَعْنَا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَنْفُتُونَ﴾، نه وانه ش که برآویان هینا بوو و، پارێزیا ن ده کرد، نه وانه مان ده ربا ز کرد.

شایانی باسه: خوا عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ لیره دا له دوا ی گه لی (سبا)، باسی گه لی ته موود ده کات، دوا بيش باسی لوو طو گه له که ی ده کات، ره نکه حکمه ته که ی نه وه بی: له پرووی جوگرافیه وه، نه و سینه لیک نریک بوون، (سبا) له یه مه ن، (همود) له هیجر که له باکووری نیوه دورگه ی عه ره بیه، له نیوان شام و نیوه دورگه ی عه ره بیه دا، گه لی (لوط) یش که شوینه که یان، ده ربا چه ی مردوو یه، نه و سنی گه له، له پرووی جوگرافیه وه لیک نریک، بۆیه خوا عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ له م سووره ته دا به دوا ی یه کدا هیتا وین.

یئویسته بشزانری که: نهو بهشهی بهسه رهاقی صالح الطیب: و گهلی ئەموود،
 ته نیا لیره دا هاتوه، که دهفه رموی: ﴿وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ بَيْعَةٌ رَهْطٍ يُفِيدُونَ
 فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ﴾ (۱۸) قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ
 لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ﴾ (۱۹)، ته نیا لیره دا هاتوه،
 که گهلی ئەموود نو که سیان، یاخود نو دهسته و تا قیمان، به ته مابوون صالح
 تیرۆر بکهن و، شه و کوژی بکهن، ته نیا له م سوورته موباره که دا، نهو گو شه و
 به شه لهو بهسه رها ته هاتوه.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ دەرسی پىنجهم ❖

بِنَاسِہِی لَہِم دَہِرسَہ

نہم دہرسہ لہ پینج نایہت پیک دی، نایہتہ کانی: (۵۴ - ۵۸)، کہ باسی پوختہی بہسہرہاتی لووطو گہلہ کہ بیان تیدایہ، ہر لہ سہرہ تاوہ تاکو نہنجام، کہ سہر بہ فہ تارہت چوونیانہ، بہو سزا فورس و ناوازیہی، کہ بوونہ بہند بو مروفاہ تیبی، خوا تَبَانِ تہنیا نہوانی بہو شیوہیہ سزا داوہ، شوینہ کہیشی بو تہ شوینہ وارنک کہ دہریاچہی مردوویہ، بو نہوہی دہرس و بہندی لیوہر بگیری.

﴿وَلُوْطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِہٖۤ اَنْتَاۤوَنْتَ الْفٰنِحِیْنَہٗ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُوْنَ ﴿۵۴﴾ اَیْتِکُمْ لِنَاوَنْتَ الرِّجَالَ شَہْوَةً مِّنْ دُوْنِ النِّسَاۃِ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ جَہْلُوْنَ ﴿۵۵﴾ فَمَا کَانَ جَوَابَ قَوْمِہٖۤ اِلَّا اَنْ قَالُوْا اٰخْرِجُوْا اَالَ لُوْطٍ مِّنْ قَرْیَۃِکُمْ اِنَّہُمْ اُنَاسٌ یَّبْطِہُرُوْنَ ﴿۵۶﴾ فَاَجْبَیْنٰہُمْ وَاٰہِلَہٗۤ اِلَّا اَمْرًاۤنَہٗۙ قَدَرْنٰہَا مِنَ الْعَذِیْبِ ﴿۵۷﴾ وَاَمْطَرْنَا عَلَیْہِمْ مَّطَرًا فِسَاۃً مَّطَرُ الْمُنْذِرِیْنَ ﴿۵۸﴾﴾

مانای دہقاو دہقی نایہتہکان

اھہر وہا لووطیش (یاد بکہوہ!) کہ بہ گہلہ کہی خوئی گوت: چوں لہ حالیکدا کہ (بہ چاوی عہقل) دہبینن فاحیشہ (نیربازی) نہنجام ددہن ﴿۵۴﴾ نایا نیوہ بہ نارہ زووہوہ دہ چنہ لای پیوان (نیربازی دہکن) لہ جیاتی ثافرہتان! بہ لکو نیوہ کوئمہ لیکن نہفامیبی دہکن ﴿۵۵﴾ وہ لمی گہلہ کہیشی ہر نہوہ بوو کہ گوتیان: لووط و شوینکہ وتووانی لہ ناوہ دانیبہ کہتان دہربکن، چونکہ نہوانہ کہسانیکن خویمان پاک رادہگرن! ﴿۵۶﴾ تیمہش خوئی و نیزیکہ کانیمان دہرباز کرد

جگە لە ژنەكەى، كە لە فەوتواندا بپارماندا ﴿٥٧﴾ بارانتيك (ى سەرسوڤهتەن) يشمان بەسەر داباراندى (ئەو بارانە) خراپترين باران بوو، بەسەر ترستيزاوان و ناگاداركراواندا بارئندرا ﴿٥٨﴾.

شيكردنەوهى هەندىك لە وشەكان

(الْفَحِشَةَ)، (الفحش والفحشاء والفاحشة: ما عظم فحشه من الأفعال والأقوال)، هەر سى وشەى (فحش، فحشاء، فاحشة)، لە زمانى عەرەبىیدا، ماناكەيان بریتىە لەو كردهوهو قسانەى كە زۆر ناشيرين و دزيوو مەزن بن.

(شهوة)، (الشهوة: نزوع النفس إلى ما تُرِيدُهُ)، (شهوة) ئارەزوو، بریتىە لە پەلكيش بوونى نەفس، بۆ شتيك كە تامەزرۆبەتى و ئارەزووى دەكات.

(قَدَرْنَهَا)، (جَعَلْنَاهَا بِتَقْدِيرِنَا)، بە ئەندازەگيرى خۆمان، وامان دانا، ياخود (القدر والتقدير: تبيين كميّة الشيء)، (قدر وتقدير): واتە: ئەندازەى شتيك ديارى بكرى، (قَدَرْنَهَا)، واتە: ئەو ئافرهتە وامان بۆ بپارداو لەسەر بناغەى ئەندازەگيرى كردن، بپيارەكاهمان دەدەين.

(الغنيمة)، يان: (الباقين)، واتە: لەوانەى كە مابوونەوه، چونكە لىووط ^{الغنيمة} خوى و ئەوانەى بپويان پى هتياوو، دەرباز بوون و پويشتن، ئەوانەى كە مانەوه، كە گالتەيان بە ترساندەنەكەو هوشدارى پيدانەكەى لىووط دەكرد، ئەوانە مانەوه لە شارو شوئنهكەى خويان و هيچ باكيان نەبوو، تنجا ژنەكەى لىووطيش لەگەل ئەواندا مايەوه، ﴿قَدَرْنَهَا مِنَ الْغَنِيمَةِ﴾، واتە: وامان بۆ بپارداد، كە ئەويش لە نيو ئەوانەدا كە دەمئینهوه، مەيتنەوه، دەلت: (الغابرة: الماكث بعد مضي ما هو معه)، (غابرة): بریتىە لە كەستىك مەيتنەوه، دواى ئەوهى ئەوهى لەگەلئىدابوو، پويشتوه، هەروەها (غابرة): وەك چۆن بە ماناى ماوهوه دى، بە

مانای تیبەریویش دئی، ئەوانە ی تیبەرین، واتە: بوون بە هەواڵیک لە هەواڵەکانی میژوو و تیبەرین و سزاداران و فەوتان.

(فَسَاءَ)، (فَبِئْسَ)، واتە: خراپترین، ﴿فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذِرِينَ﴾، واتە: خراپترین باران، بارانی ئەو گەلە بوو، کە ترستێران و وریاکرانەووە هۆشدارییان پێدرا، بەلام بئ باک بوون و، گوێیان پێنەدا.

مانای گشتیی نایەتەکان

پێشتریش گوتمان، کە لە کاتی تەفسیرکردنی سوورەتی (هود)دا، بە درێژی لە بارە ی بەسەرھاتی لوط عليه السلام، گەلە پەوشت نزمە کە یەووە، چۆنەتیی فەوتیتزانیان و، سزای کەستیک کە ئەو کردەووە قیزەونە دەکات و... هتد لەو بارەووە دواوین، بۆیە لێردەدا بە خێرای بەسەر مانای گشتیی، ئەو پێنج نایەتە موبارە کەدا دەپۆین، خواش عليه السلام لێردەدا بە کورتیی و پوختیی بەسەرھاتی لوط عليه السلام هیناوە، لەبەر ئەوەی لە شوێنانی دیکەدا، بە تائیبەتیی لە سوورەتی هوددا، هەررەھا لە سوورەتی (الأعراف) و، لە سوورەتی (الشعراء)دا، لە چەند شوێنی دیکەش دا، خوا عليه السلام درێژی ئەو بەسەرھاتە ی هیناوە.

خوا دەفەرموی: ﴿وَلَوْطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ﴾، هەررەھا یادی لوطیش بکەووە، کاتیک بە گەلە کە ی خۆی فەرموو: ﴿أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَأَنْتُمْ بُصُورٌ﴾، نایا تێوہ فاحیشە ئەنجام دەدەن، کردەووەی ک ی ناقولۆ دزێو ئەنجام دەدەن، لە حالتیکدا کە تێوہ دەبینن، بە چاوی عەقل و دڵ دەبینن، کە چەند شتیک ی خراپە، فاحیشە، یانی: کردەووەی ک ی ناقولۆ دزێو، بەلام لێردەدا مەبەست پێی نێرزابزیە، جووتبوونی پیاوان لەگەل پیاوان، ﴿أَيْتُكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ﴾، نایا تێوہ لە رووی ئارەزووہووە دەچنە لای پیاوان، لە

جیاتی نافرہ تان، ﴿بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مَّخْمُولُونَ﴾، بہ لکو تئوہ کؤمہ لئکن، نہ فامیی و نہ زانیی دہکن، چونکہ نگہر مرؤفہ کان ہموو وہک تئوہ بکہن، تئوی بہشہر لہسہر زہوی دہبرئتہوہ، نگہر پیواون لہگہل پیوانداو، نافرہ تان لہگہل نافرہ تاندا، جئوت بن، وہچہی بہشہر چؤن پہیدا دہبت؟!

﴿فَمَا كَانَتْ حَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا﴾، وہلمی خہنکہکھی ہہر تہوہ بوو، گوئیان: ﴿أَخْرِجُوا آلَ لُوطٍ مِّنْ قَرْيَتِكُمْ﴾، شوئنکہوتووئی لووط واتہ، پہیرہوانی و تہوانہی کہ لہگہلیدان، لہ شارو ناوہدانییہکھی خؤتان دہربکہن، وہدہریان بنئین، بؤچی؟ ﴿إِنَّهُمْ أَنَاسٌ يَّنطَهُرُونَ﴾، بہ دئیایی تہوان کؤمہ لئکن، خہلکائیکن، خؤیان پاک رادہگرن، لہبہر تہوہ دہریان بکہن، دیارہ بہ توانج و تہوسہوہ وایانگوتوہ.

﴿فَأَجْمِنْتُهُ وَأَهْلَهُ﴾، نیمہش خؤی و نیزیکانیمان دہرباز کردن، لئردہدا (أهل) بہ مانای نیزیکان دئی، تہوانہی کہ پہیوہندیی تاییہتیان لہگہلی ہہبوو، مہبہست پیی پہیوہندیی نیمانییہ، ﴿إِلَّا أُمَّرَأَتَهُ﴾، جگہلہ نافرہتہکھی، تہمہ ہہلاواردنی داہراو (استثناء منقطع)ہ، چونکہ ژنہکھی لہ نیزیکانی لووط نہبوو، بہلکو لئی دور بوو، لہ رپوی نیمان و عہقیدہو لہ رپوی ہہلسوکہوتوہو، ﴿فَدَرَنَّهُمَا مِنَ الْعَنِينِ﴾، نافرہتہکھی نہندازہگیریمان بؤ کرد، ہرپارمان بؤ دا، بہشئوہہکی نہندازہگیری کراوانہ کہ لہ تئپہریوان بی، (غایر) دہگونجئ بہ مانای (ماضی) تئپہریو، بی، لہ رابردووان بی و سزای بہسہردا بسہپتتری، تئپہری و ہرپواو کؤتایی بی، یاخود: (غایرین) یانی: (ماکین)، تہوانہی دہمئینہوہ، تہو خؤی و تہوانہی کہ لہگہلیبوون، دہرباز بوون و رؤیشتی، خہلکہکش مایہوہ، ژنہکشی لہ تئو خہلکہ ماوہکہدا بوو، لہگہل واندا سزادرا.

﴿وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا﴾، بارانئکی سہرسورہئینہریشمان بہسہردا باراندن، (مَطَرٌ) لئردہدا کہ بہ زانراو (نکرۃ) ہاتوہ، واتہ: (مَطَرًا لَا يُوصَفُ)، بارانئکمان

بەسەردا باراندن، وەسف ناگرێ، بارانێکی زۆر ناوازه، که بریتی بوو لەو هی بەردی سوورەوه کراو، بەسەریاندا ببارینێ، لە شوێنی دیکەدا دەفەرموێ: ﴿حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ مَّنصُورٍ﴾ (٨٢) هود، بەردێکی لە قورپی بە بەردبووی ریزکراو، هەر وه ها دەفەرموێ: ﴿مُسَوَّمَةٌ عِنْدَ رَبِّكَ﴾ (٨٣) هود، نیشانەدار کرابوو، لە لایەن پەروەردگار تەوه، گوتراوه: هەر کەسە بە چ بەردێک دەفەوتن، ناوی ئەو کەسە لەسەر ئەو بەردە نووسرابوو، ئەو هەش بوو خوا ﴿نَاسَانَهُ﴾ (٨٤) فِئَاءَ مَطَرٍ الْمُنذِرِينَ﴾، خراپترین باران، بارانی ئەوانە بوو، کە ترسیترا بوون و هۆشدارییان پێدرا بوو، بەلام بێباک و بێ مەنت بوون و، گۆیان پێنەدا، ئەو خراپترین باران بوو کە بەسەریاندا باریتواو هەموویان قەرە بێ کران، تنجا هەر بەوه نەندەش خوا ﴿لِيُنذِرَ لِيَّانٍ نَهْگه‌را، کە بارانی قورپی وشک بووهوهو بەبەردکراویان بەسەردا ببارین، بەلکو شارە کەشیانی هەلگیرا بهوهو، شوێنە کەشیان بوو بهوه دەرپاچە هی مردوو، کە ئیستا دیارهو، خەلک بەلابدا گوزەر دەکات و دەبیینی.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه که م:

په خنه و سه رزه نشکر دنی لوط علیه السلام بۆ گه له که ی له سه ر نیربازی، که دهشیانزانی چهنه کاریکی دزیوو ناقولایه: که له جیاتی ژنان، له گه ل پیاواندا ناره زووی خویان تیر بکه ن:

خو علیه السلام ده فهرموئ: ﴿وَلَوْطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾ أَيْكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ جَاهِلُونَ ﴿٥٢﴾﴾

شیکردنه وهی ئەم دوو ئایه ته، له پینچ برگه دا:

١- ﴿وَلَوْطًا﴾، ئەم (و)ه، بۆ بادانه وه و گێرانه وه یه، واته: ههروهها به سه رهاتی لوط علیه السلام، یان بۆ باس بکه، وشه ی: (لوطاً) یش (مَنْصُوب)ه، به کرداریکی مه زنه نه کراوه، وه ک (واذکر لوطاً)، ههروهها لوطیش، یاد بکه وه.

٢- ﴿إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ﴾، کاتیک به خه لکه که ی خۆی گوت، (قوم) لیره دا به مانای خه لکیکه که مروف له ئیواندا ده ژێ، چونکه به دنیایی خه لکه که، خه لکی فه له ستین بوون و که نعانایی بوون، به لأم لوط علیه السلام برازای ئیبراهیمه علیه السلام و، له رووی نه ته وه و په چه له که وه له وان نه بووه، به لأم له و رووه وه که ماوه یه ک ژبانی له ئیواندا به سه ر بردوه، به خه لکی وی دانراون، خوای پهروه دگار له سوورده ئی (الشعراء) دا، ده فهرموئ: ﴿إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطُ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾﴾، کاتیک لوطی برابان پیتی گوتن، ئایا پارێز ناکهن! له بهر نه وه ی لوط علیه السلام سالاتیکی له ئیواندا بووه، وه ک یه کتیک له خویانی

لیتاتوه، بویه خوا بیت به برای خویمان ناوی بردوه، یا خود له و رووهوه که له مروفا به تیددا، هممو مروفا کان ده چنهوه سهر دایکتک و بابیک و خیزانیک، برای یه کدین.

۳- ﴿أَتَأْتُونَ الْفَلْحِشَةَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ﴾، نایا تئوه فاحیشه نه جام ددهن، له حالیکدا که ده شبین؟ نهو هممهزه (ای) (أَتَأْتُونَ)، هممهزه ی پرسیارکردنی نکوولیبلیکه رانه (الإِسْتِفْهَامُ الْإِنْكَارِي)، واته: نه ده بوو واکهن، (فَاحِشَةٌ)، یانی: (الْفِعْلَةُ الْقَبِيحَةُ مُنْتَهَى الْقُبْحِ)، واته: کرده ویه کی، نهوپه ری دزئوو ناشیرین، که مه به ست پیی تیربازییه.

﴿وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ﴾، نه مه دوو واتای بو لیکدراونه وه:

ا- له حالیکدا که تئوه ده زانن، چه ند شتیکی خراب و دزئوو ناشیرینه، چوون ده یکهن؟
ب- هه ند یکیشیان وایان لیکداوه ته وه: له کاتیکدا که ته ماشای یه کدیش ده که ن و، له بهر چاوی یه کدی نهو کاره خراپه ده که ن!

له شوینی دیکه دا ده فهرموئ: ﴿وَتَأْتُونَ فِي نَكَارِكُمْ الْمُنْكَرَ الْعَنْكَبُوتَ﴾، له تئو یانه که تان دا شتی خراب ده که ن.

به لام من یتیم وایه: ﴿وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ﴾، یانی: تئوه له حالیکدا به چاوی عه قل و دل ده زانن، تیربازی چه نده خراپه، که چی ده یکهن.

۴- ﴿أَيُّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِّنْ دُونِ النِّسَاءِ﴾، دیسان نهو پرسیار لیکدنه ش، پرسیار لیکردنی نکوولیبلیکه رانه به: نایا تئوه ده چنه لای پیواون و له که لیاندا جووت دهن، به ناره زوووه، جکه له نافرته تان؟ یانی: بو تیرکردنی غه ریزه ی جینسیستان، له که ل پیواون جووت دهن، له جیاتی نافرته تان؟

(أَيُّكُمْ) خویندراوه ته وه ش: (إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ)، واته: به یه که هممهزه (أ)، به هه ردووک شئوه کان خویندراوه ته وه، مانا که شیان یه که، یان لیک نیریکه.

۵- ﴿بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مَّجْهُلُونَ﴾، به لکو یتوه کومه یتکن، نه فامیی ده کهن. (الزمخشری) گوتوو یه تی: (تَفْعَلُونَ فِعْلَ الْجَاهِلِينَ مَعَ عِلْمِكُمْ بِذَلِكَ) یتوه کرده وهی نه فامان ده کهن، له حالیکدا که ده سزانن، کرده وهی نه فامانه و نه زانانه یه.

یا خود: (أَنْتُمْ قَوْمٌ مَّجْهُلُونَ)، یانی: یتوه نازانن سه ره نجامی ته و کرده وه خرابه یه تان چونه، که هم له دنیا دا، خوا یتکن سزاتان ده دات، هم له دوار و ژیشدا سزاتان ده دات، یا خود (مَجْهُلُونَ)، مه به ست له (جَهَالَةٌ)، نه فامیی و بی به ندوباریی و ره وشت نزمییه، به لکو یتوه ره وشت نزمیی و بی به ندوباریی ده کهن.

مهسه لهی دووه م:

وه لامدانه وهی گه له که هی، که لooط العقیلا و شوینکه وتووای شاربه دهر بکه ن، چونکه خویمان پاک راده گرن! سه ره نجام دهر باز کرانی لooط العقیلا و نیزیکانی، جگه له ژنه که هی و، باراندنی بارانیکی سه رسوپه یته ر، که بریتی بوو له قوری وشک بووه وهی به ردین، به سه ر گه لی (لooط) ی ترستی زوای هوژداری یی دراوی بیباکدا:

خوا ۱۱۱ ده فهرموی: ﴿فَمَا كَانَتْ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوا آلَ لُوطٍ مِّنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أَنَاسٌ يَّظْهَرُونَ ﴿۸۶﴾ فَأَجَبْتَهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا أُمَّرَأَتَهُ قَدَرْنَا مَنَ الْغَيْرِ ﴿۸۷﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءً مَطَرُ الْمُنذِرِينَ ﴿۸۸﴾﴾

شیکردنه وهی ئه م، سن ئایه ته، له جهوت برگه دا:

۱- ﴿فَمَا كَانَتْ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا﴾، وه لمی گه له که هی به س نه وه بوو، که گوئیان، یانی: هیچ وه لامتیکیان نه بوو، ته نیا نه وه وه لامیان بوو، ئه مه بو دهر خستنی زیده مله ویری و تاوانباری نه و گه له به، که هیچ وه لامتیکی دیکه یان نه دایه وه، له جیاتی بین وتویژی له گه لدا بکه ن و بلین: وه ره پیمان سه لمینه، که چی وه لامیان به س نه وه بوو:

۲- ﴿أَخْرِجُوا آلَ لُوطٍ مِّنْ قَرْيَتِكُمْ﴾، [ته نیا گوئیان: نیزیکانی لooط، واته: خوئی و نیزیکانی و شوینکه وتووای، (آل) له قورنندا، به زوری به مانای خه نکیکی تاییه ت به که سیکه وه و، شوینکه وتووای، دی، چ له خیردا، چ له شهردا، (آل فرعون) واته: شوینکه وتووای فیرعمون، (آل لوط)، واته: شوینکه وتووای لooط العقیلا، له شوینی دیکه ش دا باسمان کردوه که: (آل) و (أهل) لیک جیان، (أهل) واته: نه وانهی که له رووی ره چه له ک و نه سه به وه، مروّف ده چینه وه سه ریان، به لام (آل) یانی: نه وانهی که له رووی تاییه تمه ندیه کانی نیمان

و عه قیده، یا خود کوفرو بیدینیسه وه، ده چنه وه سه ر که سَبَك، گوتیان: لوو طو و نیزیکانی له شاره که دا دهر بکه ن و، شاره به دهریان بکه ن.

به به لگه و پاسوی چی؟

(۳) - ﴿إِنَّهُمْ أَنَاسٌ يَنْطَهُرُونَ﴾، چونکه به دنیایی نه وانه کومه لیک، خه لکیکن، خو یان پاک راده گرن!

که بیکومان لیره دا مه به ستیان مه دح و ستایشیان نیه به پاکیتیسی! به لکو به توانجه وه وایانگوتوه.

(۴) - ﴿فَأَمَّجِنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ﴾، تیمه ش خو ی و نیزیکانی (له پرووی خیزانییه وه، له پرووی ره چه له که وه) دهر با زمان کردن، جگه له نافرده ته که ی.

(۵) - ﴿فَلَرَزْنَهُمَا مِنَ الْعَنِيَتِ﴾، نافرده ته که ی) نه ومان بریار دابوو له فه وتاوان، یا خود: له وانه ی ده میتنه وه بو سزادران.

(۶) - ﴿وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا﴾، هه روه ها بارانیکمان به سه ردا باراندن.

(۷) - ﴿فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذِرِينَ﴾، خراپترین باران، بارانی ترسینراوان و ناگادارکراوان بوو (بِسَ الْمَطَرِ، مَطَرُ الْمُنْذِرِينَ).

هه ر کام له خاوه نی: (التفسیر المُنیر) ^(۱) و خاوه نی: (التحریر والتنویر) ^(۲)، گوتوو یانه: (وَالْمُرَادُ بِاللُّوْطِ: لُوطٌ وَأَهْلُ بَيْتِهِ)، واته: مه به ست له نالی لوو ط، لوو ط و خانه واده که بنی، به لام به دنیایی له وه دا به هه له دا چوون، چونکه، وه ک زور جاران گوتوو مانه: (أَلِ الرُّجُلِ هُمْ أَتْبَاعُهُ وَحَاصُّهُ، أَلِ فِرْعَوْنَ، أَي: أَتْبَاعُ فِرْعَوْنَ، أَلِ مُحَمَّدٍ، أَي: أَتْبَاعُ مُحَمَّدٍ ﷺ)، واته: نالی پیاو پهیره وانی و خه لکه تابه تیه که بنی، نالی فیعه ون: شوینکه وتوو انی و، نالی موحه ممه د، شوینکه وتوو انی موحه ممه دن.

(۱) ج ۱۰، ص ۲۵۷.

(۲) ج ۲۰، ص ۶.

به لَام (أهل) تهوانهن كه له رووی ڕه چه له كهوه به مرووف دهگهن، بۆیه خوا سورة النبیان دهفه رموی: (فَأَجْمَعُنَّهُ وَأَهْلَهُ)، خووی و نه هله كهی، نافه رموی: (وَأَلَّهُ) چونكه ناشكرابه ناله كهی، تهوانهی كه شوینكه وتووی بوون، خوا ده ربازی كردوون، به لَام له نه هله كه شی، هه ندیكی قوتار كردوون، بۆیه ش بایسی نه هل دهكات، چونكه دهیهووی دوایی هاوسه ره كه بیان لی هه لوتیری، واته: خووی و خانهواده كه پیمان ده رباز كردن، و تیرای (آل) كهی، تهوانهی له گه لیدا بوون، كه رهنگه بهس خانهواده كهی خووشی بروایان پی هیتابن، هه ره نه هله كه شی (آل) ی بووبن، چونكه جاری وا ههیه، بهس ته هلی كه سیک ده بن به ئال و شوینكه وتووای، به لَام ژنه كه بیان لی هه لداوتیری و دهفه رموی: جگه له هاوسه ره كهی.

تیره دا دهفه رموی: ﴿ قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَمِيرِ ﴾، به لَام له سووره تی (الأعراف) دا، دهفه رموی: ﴿ كَأَنَّ مِنَ الْغَيْرِ ﴿٨٣﴾ ﴾، (قَدَّرْنَاهَا)، (ژنه كهی) تهومان نه ندازه گیری كرد، به لَام له سووره تی (الأعراف) دا، دهفه رموی: له فهوتاوان بوو، یاخود لهوانه بوو، كه مایهوه، له گه ل فهوتاواندا، بۆ سزاداران.

به لی (آل) به مانای (أهل) نیه، (آل) یانی: شوینكه وتوووان، نجا نه گه ره (آل) به مانای (أهل) خزم و نیزیكان و خانهواده بن، ده بی بلتین: ژنه كهی فیرعه ونیش كه خوا سورة النبیان نهو هه موو مه دحه ی دهكات، له سووره تی (التعريم) دا، نهویش له گه ل فیرعه ونندا فهوتاهه، چونكه خوا فهرموویه تی: ﴿ وَیَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٦١﴾ ﴾ غافر، (آل فِرْعَوْنَ) یانی: نهو ڕۆژه شه كه قیامت دی فیرعه ون و شوینكه وتوووانی، تهوانهی به دوایی كه وتووون، له كوفردا، بیانخه نه توندترین ئازاره وه، به لَام ژنه كهی دیاره به دوای نه كهوت له كوفردا، ژنه كهی ته هلی فیرعه ون بوو، نهك (آل) ی فیرعه ون، (أهل) واته: نزیك له رووی خانهواده بیهوه، به لَام (آل) واته: نزیك له رووی بهرنامه و ریتازو موغته قه دهوه.

خوآ به لوتف و که په می خوئی تیمه له و که سانه بگتیری، له دهرس و په نند وهرده گرن له به سهرهاتی پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و، له و که سانه مان بگتیری که خوآن ده پازیننه وه به سیفته به رزه کانی پیغه مبه ران و، له و که سانه مان بگتیری که دهرس و په نندو عییرهت وهرده گرن له غه لهت و په له تی، نه و که له فه و تاوانه ی که به هوئی خرابه کانیانه وه خوآ فه و تاندوونی و سزای داون، خوآ تیمه و خه لکی تیمه، له و کرده وه خراب و قیزه و نانه ی که که له پئشووه کانیان له سهر سزادراون، به دوور بگری و بیاریزی و، خوآ همانگتیری له سهرفرازان و شادمانانی دنیاو دواپوژ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسى شەشەم

بیتاسهی نهم دهرسه

نهم دهرسه مان له ههشت ئایهت پیک دئی، ئایهتهکانی: (۵۹ - ۶۶)، هه مووشیان له سوپرگهی خواناسیی و، ته نیا خوا به رستی و، خوا به به ککرتن (توحید) دا، ده خولینه وهو، له میانی خسته رووی پازده (۱۵) له دیاردهو دیمه نه دلبروینه کانی بوونه وهرو دهورو بهردا: به کتایی خوا ﷻ له به دهیینه رایه تیی و پهروه ردگار تیبیدا، خوا ده ته روو.

پاشان به کتایی خوا له به دهیینه رایه تیی و خوا هن بوون و پهروه ردگار بوونیدا، کراوه ته به لگهی به کتابوونی له په رستراو تیبیدا، واته: مادام ته نیا خوا خوا هن و به دهیینه رو پهروه ردگارو مشوورخوری که ون و کائیناته، پتیوسته هه ره نهویش به رستری و، به ندایه تیی بو بکری، ده بن هاوبه شی بو دانه نری.

نه و پازده (۱۵) دیاره دهو دیمه نهش، ئاسمان و زهو و، ژماره به کی زور له پیکهاته و حاله ته کانیان ده گرنه وه: ناو، چیا، با، درهخت، پوهه ک، وشکانی، دهریا، تاریکایی، روونایی، په نهان، ناشکرا... هتد.

﴿قُلْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَىٰ صَاطِفِ ۗ أَلَمْ يَخْرُجْ إِلَّا نَارًا يُشْرِكُونَ ﴿۵۹﴾ أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنبِتُوا شَجَرَهَا ۗ أَلَمْ يَكُنْ مَعَ اللَّهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ ﴿۶۰﴾ أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا ۗ أَلَمْ يَكُنْ مَعَ اللَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۶۱﴾ أَمَّنْ يُحِبُّ الْمُنْظَرَةَ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ ۗ أَلَمْ يَكُنْ مَعَ اللَّهِ قَلِيلًا مَّا

لَذَكَّرُوكَ ﴿٦٦﴾ أَمَّنْ يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ اللَّيْلِ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيحَ
بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ۗ أُولَئِكَ مَعَ اللَّهِ تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾ أَمَّنْ يَدْعُوا
الْحَلَقَ تُرَعٌ يُعِيدُهُمْ وَمَنْ يَرْزُقُكَ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۗ أُولَئِكَ مَعَ اللَّهِ قُلْ مَا تَوْأَمْتُمْ بِرُءُوسِكُمْ إِن
كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ
أَيَّانَ يَأْتِيهِمْ يَوْمَ يَأْتِيهِمْ بَلْ أَذْرَكَ عَلِمْتُمْ فِي الْآخِرَةِ ۗ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْهَا بَلْ هُمْ مِنْهَا
عَمُونَ ﴿٦٩﴾

مانای ده قافو ده قی نابه ته کان

{بَلَى: ستایش بُو خواو، سه لام لهو به ندانه ی بی که هه لیبیزاردوون، نایا خوا
باشتره (بهرستری)، یان نهو (کهس و دروستکراو) انه ی ده یانکه نه هاوبهش (بُو
خوا)؟! ﴿٦٧﴾ یان نهو کهسه ی ناسمانه کان و زهوی دروستکردوون و، له سه رتوه
ناوی بۆتان دابه زاندوه، ننجا باخ و بیستانه گهش و ردهونه قداره کامان بۆتان پیی
رواندوه، که به هیچ جوریک له تواناناندا نه بوو دره خته کانی پروینن؟! به لکوه
نهوانه (که هاوبهش بُو خوا داده تین) کومه لیکن له (ههق) لاده دن ﴿٦٨﴾ یان
نهو کهسه ی که زهوی سه قامگیر کردوهو، پروبارگه لیکن له نیودا داناون و، چیا
چه سپاوه کانی تیدا داناون و، په رده ی خستۆته نیوان دوو ده ریا به کان (ناوی شیرین
و سویر)، نایا له گه ل خوادا هیچ په رستراویک هه به! به لکوه زور به یان نازانن (و
به هوی نه زانییه وه تووشی شیریک بوون) ﴿٦٩﴾ یان نهو کهسه ی وه لامی بابای
ناچارو بیده ره تان ده داده وه، کاتیک لیتی ده پارپته وهو خراپه (و زیان) ی لی لا
ده بات و، ده تانکاته جینشینانی زهوی، نایا له گه ل خوادا هیچ په رستراویک هه به!
به که میمی بیرده که نه وهو په ند وهرده گرن ﴿٧٠﴾ یان که سیک که له تاریکیا به کانی
وشکانیی و ده ریادا ریتناییتان ده کات و، که سیک که بایه کان موژده به خشانه

له پیش به زہیسی (باران) دکه یدا، ده نیری، نایا له گه ل خوادا هیچ په رستراوئک هه به! خوا به رزه له وهی ده یکنه هاوبه شی ﴿٦٣﴾ یان که سیک که له سه ره تاوه دروستکراوه کانی هتیاونه دی، پاشان (دوای له بهین چوون) ده یانگیریته وه (بو بوون)، هه روه ها که سیک که له تاسمان و زهوییه وه بزیتان ددهات، نایا له گه ل خوادا هیچ په رستراوئک هه به؟ بلئ: نه گهر له راستان، به لکه که تان بینن ﴿٦٤﴾ بلئ: جگه له خوا هیچ که سی تئو تاسمانه کان و زهوی، په نهان نازانئ و هه ستیش ناکهن (نازانن)، که ی زیندوو ده کرینه وه ﴿٦٥﴾ به لکو هه موو نه وانیه ی تاسمانه کان و زهویدان، هیچ زانارییان له باره ی رژی دواپه وه نیه، به لکو ته وان له ناستیدا کویرن ﴿٦٦﴾.

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(حَدَائِقُ): (جَمْعُ حَدِيقَةٍ: وَهِيَ قِطْعَةٌ مِنَ الْأَرْضِ ذَاتُ مَاءٍ، سُمِّيَتْ بِذَلِكَ، تَشْبِيهًا بِحَدَقَةِ الْعَيْنِ فِي الْهَيْئَةِ وَحُضُولِ الْمَاءِ فِيهَا، وَجَمْعُ الْحَدَقَةِ: حِدَاقٌ وَأَحْدَاقٌ، وَحَدَقٌ تَحْدِيقًا شَدُّدَ نَظْرَةٍ)، واته: (حَدَائِقُ) کۆی (حَدِيقَةٍ) یه، که بریتیه له پارچه زهوییه ک ناوی تیدابئ، دیاره که ناوی تیدابیه، دارو درهخت و کشتوکالیشی تیدابیه، چوینراوه به بیلبله ی چاوه وه، له چۆنیه تیه که ی داو، له وهدا که ناوی تیدابیه، (حَدَقَةٌ) کۆبه که ی (حَدَاقٌ) و (أَحْدَاقٌ)، (وَحَدَقٌ تَحْدِيقًا) واته: چاوی تیبیری و به وردیی سه رنجی دایه.

(ذَاتُ بَهْجَةٍ): واته: خاوهن ره ونه ق، (الْبَهْجَةُ: حُسْنُ اللَّوْنِ وَظُهُورُ السَّرُورِ، وَقَدْ بَهَجَ فَهُوَ بَهِيْجٌ)، (بَهْجَةٌ): بریتیه له رهنکی جوان، ده رکه وتنی شادمانیی، ده گوترئ: (بَهْجٌ فَهُوَ بَهِيْجٌ)، واته: نهو دیمه نه ره ونه قداره، سه رنج پاکیشه.

(يَعْدِلُونَ): (عَدَلَ عَنِ الْحَقِّ، أَي: جَارَ، وَعَدَلَ بِهِ، أَي: سَوَّى)، (يَعْدِلُونَ) دوو واتای هه ن:

۱- یان به مانای له هه ق لادهدهن.

ب- یان جگه له خوا، له گه لّ خوادا به کسان ده کهن و، وه که یه کیان ته ماشا ده کهن، وه که: دوولاباره که ی ولّاخ (عَدِي الدَّابَّةِ)، بارتیک که له سه ر پشتی ولّاخیک داد نه نرّی، به هه ر کام له لاباره کان ده گو ترّی: (عَدِل)، له به ر نه وه ی هینده ی به کن.

(قَرَارًا): (قَرَّ يَقْرُقُ قَرَارًا: إِذَا ثَبَتَ ثُبُوتًا جَامِدًا، وَأَصْلُهُ مِنَ الْقَرِّ، وَهُوَ الْبَرْدُ، وَهُوَ يَقْتَضِي سُكُونًا)، (قَرَارًا)، سه قامگیر، ده گو ترّی: (قَرَّ يَقْرُقُ قَرَارًا)، کاتیک شتیک چه سپا، به شیوه یه که نه جوو لّن، له ریشه شدا له (قَرَّ) هاتوه، یانی: (بَرَد) ساردیی، چونکه ساردیی خواز یاری وه ستانه، ههروه که گه رمیی خواز یاری جوو له و هاتن و چوونه.

(جَلَلَهَا): (جَمَعُ خَلَلٍ: وَهُوَ فُرْجَةٌ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ، جَمْعُهُ خِلَالٌ، كَخَلَلِ الدُّارِ، وَالسَّحَابِ وَالرَّمَادِ وَغَيْرِهَا)، (جَلَلًا) کوی (خَلَل)، واته: بو شای و که لینی تیوان دوو شتان، وه که که لینی خانوو، که له تیوان به رده کان و خشته کانی دا که لین هه یه، ههروه ها که لینی هه ور (له که لینه کانی دا ناو دپته دهر) ههروه ها که لینی خو له میتش که له ژیره وه ی دایه و، له که لینه کانی دا بو شای تیدایه.

(الْمُضْطَّرَّ): واته: ناچار و بی دهره تان و گرفتار، (الإِضْطِرَارُ: حَمَلَ الْإِنْسَانَ عَلَى مَا يَحْتَرُّهُ) (إِضْطِرَار) بریتیه له وه ی مرو فّیک ناچار بکه ی له سه ر شتیک، که زبانی بو ی هه یه، (وَهُوَ فِي التَّعَارُفِ حَمْلُهُ عَلَى مَا يَكْرَهُهُ)، له رووی عورف و باووه و، بریتیه له ناچار کردنی مرو فّ له سه ر شتیک که پتی ناخو شه، که واته: (مُضْطَّرَّ)، یانی: مرو فّی ناچار و بی دهره تان، که تووشی زیان بووه و، ده یه وّی زیانه که ی لّی لابیجّ.

(أَدْرَاكَ): که به (أَدْرَاك)ش، خو پتر او ته وه، (إِدْرَاك: تَكَامَلَ عِلْمُهُمْ فِي الْآخِرَةِ، لِأَنَّهُمْ رَأَوْا كُلَّ مَا وَعَدُوا بِهِ)، واته: زانیاریان له روژی دواییدا ته واو بوو، چونکه هه رچی هه ره شه یان پتی لیکرابوو، دیتیان، یاخود هه رچی گفتیان پتی درابوو، هه موویان

بینی، یان (إِذْ أَرْكَ: قَضَرَ عَلَيْهِمْ فِي الْآخِرَةِ) واتە: زانیارییه که یان کۆبۆتەو ه سەر یەك و کورت بۆتەو ه و نه گە یشتۆتە تامانج، به لآم (أدرك) یانی: له پڕۆژی دوا ییدا زانیارییه که یان پێده گات و هه موو شته کان ده زانن.

(عَمُونَ): کۆی (أَعْمَى) یه، (عَمُونَ) حاله ق (رَفَع) یه ق، (عَمِينَ) حاله ق (نُصِبُ وَجَرَ) یه ق، واتە: ئەوان گوێرن، له سوو په ق (الأعراف) یشدا، (عَمِينَ)، ئەوان کوێرن، هاتوه.

مانای گشتییی نایه تہکان

ئەم ھەشت نایەتە، باسی چەسپاندنی تەنیا خواپەرستی و خوا بەیە کگرتن دەکەن. بە بەلگەی تەنیا بەدیھیتەر و خاوەن و پەرورەدگار و مشوورخۆربوونی خوا ﷺ، بۆ گەردوون و بۆ ژیان و مرۆفی، خوا ﷺ فەرمان بە پیغەمبەری خاتەم ﷺ دەکات، ھەرودھا بە ھەر کەسێک کە بگونجی بدوێت، دەفەرموێ: ﴿قُلْ لِّلْحَمْدِ لِلَّهِ وَسَلَّمَ عَلَىٰ عِبَادِهِ الَّذِيكَ أَصْطَفَىٰ﴾، بئێ: ستایش بۆ خوا، سەلام لەو بەندانە ی بێ، کە ھەلبژاردوون.

بەندە ھەلبژاردەکانی خوا ﷺ، بە دنیایی پیغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، لە پیتی پێشەوايان، لە نیو ئەوانیشدا، دیسان ھەیانە پلە ی بەرزتر لە پێشتر، بەلام جگە لە پیغەمبەران، زانایان و میراتگرا ی راستەقینە ی پیغەمبەران و دوستانی خواش، دەکەونە بەر چەمک و واتای ئەو تەعبیرە، چونکە ھەر کامێک لە بەندە زاناکان و، لە بەندە راستەقینەکانی خوا، یشک و بەشیان ھەیە، لەویدا کە لە لایەن خوا ی پەرورەدگارەو، ھەلبژێردراون و گۆلبژێرکراون.

﴿مَآلَهُ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ﴾، ئنجا لێیان بپرسە: ئایا خوا باشترە، یان ئەو شانە ی دەیانکەنە ھاوبەشی؟! چونکە (أَمَّا) لە دوو وشە یێک ھاوئە: (أَم) و (مَا)، یانی: (أَمَ الَّذِي يُشْرِكُونَ)، ئایا خوا باشترە، بەرستری، خوا باشترە بەندایەتی ی بۆ بکری و پستی پێ ببەستری، فەرمانبەری بکری و، یاخود ئەو شانە ی ئەوان دەیانپەرست؟ ئنجا چ ژياندار بن، چ بێ ژيان، چ خاوەن ھەست و شعور بن، چ بێ ھەست و شعور، ئنجا لەسەر ئەو پرسیارکردنە بەردەوام دەبێ و، ئەمە پرسیارکردنی یەکەمە: ﴿مَآلَهُ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ﴾، ئایا خوا باشترە، خوا باشترە کە بەرستری، بەندایەتی ی بۆ بکری، یاخود ئەو شانە ی دەیانکەنە ھاوبەشی!؟

﴿أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حُدَابِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَا كَانَتْ لَكُمْ أَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَا﴾. یان نایا نهو شتانهی نهوان دهیانپه رستن، چاکترن، یاخود نهو زاتهی که ناسمانه کان و زهوی هیناونه دی و، لهسه رتوه ناوی بۆتان دابه زاننده، که باخه خاوهن دیمه نه په ونه قدارو جوان و به دهوه کامنان، پی رواندوون، که هه رگیز بۆتان نه ده گونجا تیوه دره خته کانیان بروینن، پوهه که کانیان بروینن، ﴿أَلَمْ يَأْتِكُمْ مَعَهُ الْكُوفُورُ﴾، نایا له که ل خوادا په رستراویکی دیکه هه یه؟ نه مه پرسیارکردنی نکوولیلیکه رانه یه، واته: نکوولیی ده که م که له که ل خوادا په رستراوی دیکه هه بن، نیه، ﴿بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعِدُونَ﴾، به لکو نهوان کومه لیکن لا ده ده ن، یاخود: کومه لیکن دروستکراوه کانیا، له که ل خوادا به کسان ده که ن.

نجنا پرسیارکی دیکه ده کات: پتشی باسی ناسمانی کرد، ناسمانه کان و زهوی کئ هیناونه دی؟ دواپی باسی نه وه که خوا له ناسمانه وه دایده به زینتی، که بریتیه لهو ناوهی خوا دایده به زینتی به شیوهی به فرو باران و ته رزه، باخ و بیستانه جوان و په ونه قداره کانی پی ده روین، که مروف بوی نه بوو بیانروینن.

نجنا له باره ی زهوییه وه، ده فهرموئ: ﴿أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا﴾، نایا نهو شتانهی نهوان دهیانکه نه هاوبه ش بو خوا ده یانپه رستن، باشرن، شایسته ترن، یاخود نهو زاتهی که زهوی کرده به نشینکه و سه قامگیری کرده وه له میانیدا پوه باره کانی داناون، له که لین و نزمایه کانیدا، پوه باره کانی داناون، ﴿وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ﴾، هه روه ها چپایه چه سپاوه کانی تیدا گیراون، ﴿وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا﴾، له نیوان دوو ده ریا به کانیش دا په رده ی داناوه، که مه به ست پیمان ناوی شیرین و سویره، که پیشتر له ته فسیری سووره تی (الفرقان) دا، به درژیسی لهو باره وه قسه مان کرده، ﴿أَلَمْ يَأْتِكُمْ مَعَهُ الْكُوفُورُ﴾، نایا له که ل خوادا په رستراوی دیکه هه یه؟! ﴿بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾، به لکو زوره بیان نازانن، نجنا له نه نجامی نه زانیندا هاوبه ش بو خوا په یدا ده که ن، نه که رنا به دیه پته ر له کوئی و به دیه پتزاو له کوئی!

تنجا دواى خستنه پرووى ديمه‌نه دلبروئين و سه‌رنج راكتشه‌كانى ناسمان و زهوى،
 خوا **﴿لَا تَجِدُ عِتْرَتَكَ أَضَلَّ حَالَتِكَ خَالَاتِكَ خَالِدِيكَ مَرْوُوفٍ﴾** كه به‌سه‌ر مرووف دا دئين، باس ده‌كات،
 ده‌فه‌رموى: **﴿أَمِنْ مُجِيبِ الْمُضْطَرِّ إِذَا دَعَاهُ﴾**، تايا نه‌و په‌رستراوانه باشتړن،
 يان نه‌و كه‌سه‌ى وه‌لامى باباى ناچارو بئ دهره‌تان دده‌اته‌وه، كاكتيك لئى
 ده‌پارټه‌وه، **﴿وَيَكْشِفُ السُّوءَ﴾**، زيان و خراپه‌شى لئ لاده‌بات، كه كه‌وتوتنه
 تيو ناخوشيه‌كه‌وه، لئى لاده‌بات و دهر‌بازى ده‌كات؟ **﴿وَيَجْمَعُكُمْ خُلَفَاءَ
 الْأَرْضِ﴾**، نه‌ك هه‌ر نه‌و بئ دهره‌تانه دهر‌باز ده‌كات، به‌لكو هه‌مووشتان
 ده‌كاتنه جئشئين له‌سه‌ر زهوى و ده‌تانه‌ئيتنه‌وه، تاكو كاكتيكى ديارببكرارو، **﴿أُولَئِكَ
 مَعَ اللَّهِ﴾**، تايا له‌گه‌ل خوادا په‌رستراوى ديكه، هه‌يه، كه شايسته‌ى په‌رستړان بئ؟
 به دلئيايى نه‌خټر، چونكه وه‌لامى نه‌و په‌رسيارانه هه‌موويان هه‌ر نه‌خټره، به‌لام
 نه‌وانه په‌رسيار لئكردنى نكوولئيبلكه‌رانه‌ن، ياخود په‌رسياركردنى دانئيبئنده‌ئنه‌رانه:
 (الإستفهام التقريري)، نه‌و واتايه، كه هه‌مووتان دان به‌وه دادئين، كه له‌گه‌ل
 خوادا په‌رستراوى ديكه نيه، **﴿قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ﴾**، به كه‌مى بيير
 ده‌كه‌نه‌وهو، ياخود به كه‌مى بييرتان ده‌كه‌وتنه‌وهو، په‌ند وده‌گرن.

تنجا هه‌ر له باره‌ى حاله‌ته‌كانى مرووفه‌وه، دوو ديمه‌نى ديكه‌مان ده‌خاته به‌رچاو،
﴿أَمِنْ يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ اللَّيْلِ وَالْبَحْرِ﴾، يان تايا نه‌و شتانه‌ى ده‌يانپه‌رستن
 له جيايى خوا باشتړن، شايسته‌ترن په‌رستړين، ياخود نه‌و زاته‌ى له تاريخكيايه‌كانى
 وشكانيى و دهر‌يادا، رټنماييتان ده‌كات، واته: هوكارى واى بو په‌خساندوون، هه‌م
 له تاريخكيايى بيايان و ده‌شت و سارادا، رټى خوټانى پټ بدوژنه‌وهو، هه‌م له
 تاريخكيايه‌كانى دهر‌يادا، چ نه‌ستېره‌كان و خوړو مانگ و، چ نيشانه‌كانى ديكه **﴿وَمَنْ
 يُرْسِلِ الرِّيحَ بِشْرًا يَكُنْ يَدَى رَحْمَتِهِ﴾**، هه‌روه‌ها نه‌و كه‌سه‌ى بايه‌كان وه‌ك
 موژده، له پټش ده‌ستى به‌زه‌بيه‌كه‌يه‌وه، ده‌نټرئى، كه مه‌به‌ست له به‌زه‌بيه‌كه‌يه،
 نه‌و ناوديه، خوا دايدده‌به‌زئينئى، له شيوه‌ى باران و به‌فرو ته‌رزه‌دا، **﴿أُولَئِكَ مَعَ
 اللَّهِ﴾**، تايا له‌گه‌ل خوادا په‌رستراوئيكى ديكه هه‌يه، شايسته‌ى په‌رستړان بئ؟

بیگومان نه خیر، ﴿تَعَلَىٰ اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾، خوا به رزه له وهی که نهوان، دهیکه نه هاوبه شی، خوا زور به رزتره، ینکه وه مه قامی خوا، بهس خوا ده زانی چه نده به رزهو، له گه ل دروستکراوه کانی دا، ناگو نجی به کسان بکری و بخریته ته رازووه وه.

ننجا خوا ﴿تَعَلَىٰ﴾ له کو تایددا ده یانگیزیته وه بو سه ره تای سه ره تا: ﴿أَمَّنْ يَدُّوا أَلْفًا شَرُّ يَوْمِئِذٍ﴾، یان نایا نهو شتانه ی نهوان ده یان به رستی، شایسته ترن به رسترن، یا خود نهو زاته ی که دروستکراوه کانی له سه ره تا وه هیناونه دی، ﴿أَمَّنْ يَدُّوا أَلْفًا﴾ یان نهو که سه ی ده ست ده کات به دروستکردن، له سه ره تا وه دروستکراوه کانی هیناونه دی، ﴿شَرُّ يَوْمِئِذٍ﴾، دوایی نهو دروستکراوه ده گیزیته وه، دوای نه وه ی له به نیان ده بات، جاری کی دیکه دروستیان ده کاته وه؟ ﴿وَمَنْ يَرْزُقْكَ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾، هه روه ها نهو زاته ی که (له سه ریوه وه له خوار ی) له ناسمان و له زه ویدا بز یوتان، ده دات، دوایی له مه سه له گرنگه کاندای زیاتر تیشک ده خه ینه سه ر هه موو نهو نایه تانه وه نهو پرسیارانه، ﴿أُولَئِكَ مَعَ اللَّهِ﴾، نایا له گه ل خوادا په رستراوی کی دیکه هه به، شایسته ی په رستران بی؟ به دلنیایی نه خیر.

﴿قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾، بلنی: به لکه تان بئین، به لکه ی روضنتان بئین، نه گه ر له راستان، ﴿قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ﴾، بلنی: نهو که سه انه ی که له ناسمانه کان و زه ویدا هه ن، هه موو نهو خاوه ن ویست و هه ستانه ی که له ناسمانه کان و زه ویدا هه ن، هیچ کامیان نادیار نازان، جکه له خوا ﴿وَمَا يَتَّبِعُونَ إِلَّا آيَاتِنَا يَبْغُثُونَ﴾، هه ستیش ناکه ن و نازانن، که ی زیندوو ده کریته وه، دوای ته وه ی ده مرن، نازانن که ی زیندوو ده کریته وه، ته نیا خوا ده زانی، ﴿بَلْ أَدْرَاكَ عِلْمُهُمْ فِي الْآخِرَةِ﴾، به لکو زانیاریی نهوان، له رژیوی دواییدا کو ده بیته وه سه ر به ک و ته واو ده بی، هه موو شته کانیان بو درده که ون، واتابه کی دیکه ی: به لکو زانیاریی نهوان کورتی

هتياوه و کۆتايی هاتوه، دهرباره ی پۆژیی دواپی، واته: نهگه یشتۆته نامانج و زانیارییان نیه به پۆژیی دواپی، که ی دئی و چۆن دهبن؟ ﴿بَلْ هُمْ فِي شَكِّ مِنْهَا﴾، به لکو ئه وان له باره ی پۆژیی دواپی وه، له دوو دئی دان، ﴿بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ﴾، به لکو ئه وان ه، کۆمه لکی کۆیرن، واته: عه قل و هۆشیان راستی نادۆزته وه و هه ق نایتن، لیره دا کۆیری دل و عه قل مه به سته، نه ک کۆیری چاوی سه ر.

مهسه له گرنه کان

مهسه له یه که م:

فه زمانکردن به ستایشکردنی خواو، سه لام کردن له پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الضَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و به راوردکردن له تیوان خواو ۱۰۰، په رستراوه کانداو، وه سفکردنی خوا به کومه تیک سیفهقی گه وره و به رجه سته ی وهك: دروستکردنی ناسمانه کان و زهوی و، دابه زاندنی نأوو، پروواندنی باخ و بیستانه جوان و دنگیره کان و، سه قامگیر کردنی زهوی و، پروبار گهل ره وانه کردن به که لینه کانی زه ویداو، تیدا دانانی چیا چه سپاوه کان و، دانانی په رده له تیوان دوو ده ریایه کان، ناوی سوژیرو شیرین دا:

خوا ده فه رموی: ﴿قُلْ لِّلْحَمْدِ لِلّٰهِ وَسَلَّمَ عَلٰی عِبَادِهِ الَّذِيْنَ اصْطَفٰٓءَ ۙ اللّٰهُ خَبِيْرٌ اَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿۸۹﴾ اَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِّنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَنْبَتْنَا بِهٖ ۙ حَدَاقٍ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَتْ لَكُمْ اَنْ تُنْبِتُوْا شَجَرَهَا ۗ اِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُوْنَ ﴿۹۰﴾ اَمَّنْ جَعَلَ الْاَرْضَ قَرَارًا وَّجَعَلَ خَلْقَهَا اَنْهَدًا وَّجَعَلَ لَهَا رَوٰسِيْوً وَّجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا ۗ اِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۹۱﴾

شیکردنه وهی ئه و نایه تانه، له پازده برکه دا:

(۱) ﴿قُلْ لِّلْحَمْدِ﴾، بلتی: ستایش بو خوا، ستایش هه ر شایسته ی خوا به.

(۲) ﴿وَسَلَّمَ عَلٰی عِبَادِهِ الَّذِيْنَ اصْطَفٰٓءَ﴾، سه لام و ناشتیش له سه ر پیغه مبه رانی برآرده، که ئه و هه موو خوږاگری و پشوو درژی به بیان بووه، له که یاندنی په یامی خوا داو، له به رانه ر ئه و ناره حه تیی و گرفتاریانه دا که هاتوونه ریبان.

که دهفه رموی: (قُلْ) تاپا نهو فه رمانه به کئی کراوه؟ به دنیایی به پله ی به که م به پیغه مبهری خاتم موحه ممهده ﷺ کراوه، دوی ویش بهو بروادارانیه ی به که مجار له خزمه ق نهو دابوون، که هاوه لانی به پیزن (خوا لیبان رازیبی)، به پیوان و نافرده تانه وه، به لام بیگومان به ههر که سیتی دیکه ش کراوه، که قورنن ده خوینتی و، شایسته ی نهو دپه خوا بیدوینتی و فه رمانی پی بکات و، خاودنی نیراده و عقل و شعور و توانایه.

(السَّلَامُ: اِسْمٌ يَقُولُهُ الْقَائِلُ لِمَنْ يَلْقَاهُ، وَمَعْنَاهُ: سَلَامَةٌ وَاَمْنٌ ثَابِتٌ لَكَ لَا تَكُوْلُ فِيْهِ، فَهُوَ دَعَاءٌ وَاَمْنٌ، (سلام): ناویکه بیژهر تیک به که سیتی ده تن که پی پی ده گات، ده تنی: (السلام علیکم)، مانا که شی ناویه: ناشتی و هیمینی بو تو چه سپاوه و په شیمان بوونه وه و پاشه کسه ی تیدا نیه، که واته: (السلام علیکم)، پارانه دپه، که تو سه لامه ت بی و ههر له خو شیی و ناشتی دای، ههروه ها دنیاکردنه وه شه.

که تو ده گبه که سیک و ده لئی: سه لامه ت لی بی، یانی: له لایه نی منه وه تو سه لامه ق و دنیات ده که وه، ههروه ها دوعا بو کردنیسه، سلواکردن له نیسلامدا چنده شتیکی گه وره یه! زور جیا به له وه: به یانیت باش، نیوه روت باش، شهوت باش، تیوارت باش، که به داخه وه مسولمانان، نه گهر بزنان نهو نه دهب و په وشته به رزانه ی، نیسلام فه رمانی پی به مسولمانان کردوون، چهند گه وره ن، ههر گیز ده سته بر داریان نابن، بو هه ندیک عاده نی فه نامیی، که شتیکی زور بی نیوه روت کن [به یانیت باش] یانی چی؟ مروفت نه گهر بو خو ی باش بی، به یانیه که شی باشه و، تیواره شی باشه و، نیوه روتی باشه و هه موو کاته کانی باشن، یان: [نه م کاته ت باش] چیه؟ نه وه مروفته که باش ده بیت و، خراپ ده بیت، نه گه رنا کات له خودی خویدا، وه ک زه رفیک و تووره که به ک وایه، که شتی تنی ده که ی، نه وه تو ی چاک ده بی یان خراپ ده بی، چاکبوونی کات، هیچ واتای نیه، به لام سلوی نیسلامی: (السَّلَامُ عَلَیْكُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَکَاتُهَا)، سه لامه تی و به زه بی و به ره که ق خواتان له سه ر بی، نه وه دوعایه و دنیاکردنه وه شه، چونکه مروفت نه گهر بو خو ی باش بوو، کاته کانی ههر باش ده بن.

که دهفه رموی: ﴿وَسَلَّمَ عَلَىٰ عِبَادِهِ الَّذِينَ أَسْطَفَىٰ﴾، بیگومان نهو به ندانهی که خوا هه لیبزاردوون، ینغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) له ینشه وه یانز، به لام هه موو نهوانی دیکه ش که به رِنی ینغه مبه راندا ده رَوَن، پشک و به شیان هه یه، لهو هه لِبزِردرانه ی لای خوا دا ﴿عَلَيْهِمُ﴾ هه ر بُوَیه ش یمه له ته حیياتدا ده لَیْن: (السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَىٰ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ)، ناشتی و سه لاهه تی له سه ر تیوه و له سه ر به نده چاکه کانی خوا، که بیگومان ینغه مبه ران له ینشه وه یانز.

(۳) - ﴿إِنَّ اللَّهَ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ﴾، نایا خوا باشر و شایسته تره، که به رستری، به ندایه تی بو بگری، فه رانمبه ری بو بگری، (أَمَّا يُشْرِكُونَ)، یا خود نهو شتانه ی نهوان ده یانکه نه هاوبه ش، (ما) له (أَمَّا) دا، که له نه سل دا (أُم ما) یه، (ما) (اسم الموصول) ه، بو پرسیار کردن (استفهام) ه، (أَمَّا يُشْرِكُونَ)، یانی: (أُم الَّذِي يُشْرِكُونَ)، یان نه وه ی ددیکه نه هاوبه ش؟ (خیر) یانی: باشره، به پی عه قیده بو جووونی نهوان، نایا خوا باشره، یا خود: نهو شتانه ی که ده یانکه نه هاوبه ش بو خوا، عانیده که ی قرتیتراو (محذوف) ه، (مَا يُشْرِكُونَهُ) یانی: نهو راناه ی که (يُشْرِكُونَ) بوی ده گه ریته وه، قرتیتندراوه، به زوری له قورناندایه، چونکه به سیاق و سه لیه ده زاندری، رسته ی: (أَمَّا يُشْرِكُونَ)، خویندراویشه ته وه: (أَمَّا تُشْرِكُونَ)، به شیوه ی دواندن (خطاب).

(۴) - ﴿إِنَّ أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، نایا نهو شتانه ی نهوان ده یکه نه، هاوبه ش، شایسته ترن به رستری، یا خود نهو زاته ی که ناسمانه کان و زوی هیناونه دی.

(۵) - ﴿وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً﴾، له سه ریوه ش ناوی بو تان دابه زانده، زورجاران گوتوومانه: ناو، واته: به هه ر چوار حاله تی: شلی و گازی و ره قی و نه رمی، واته: باران و هه لم و ناونگ و ته رزه و به فر، به چوار حاله تان خوا ﴿عَلَيْهِمُ﴾ له سه ریوه ناو داده به زنتی.

(۶) - ﴿فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَبَابًا وَأَسْبَغْنَا بِهِ وِجْوَةً﴾، نجا به و ناوه مان رواند، چند باخیکی جوان و دلگیر، (ذات): (صَاحِبَةٌ) خاوهن (بُهْجَةٌ) ره نه ق و جوانی و به رچاوی، که لیره دا: ﴿وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَبَابًا وَأَسْبَغْنَا بِهِ وِجْوَةً﴾، جوړیکه له ناوردانه وه له

حالهٔ قسه کردن له گهَل نادباردا، بۆ حالهٔ ق نامادهو دواندن، (حَدِيقَة)ش، پارچه زهوییه که ناوو رووه کی تیدا بِن، هه ندیک له زانا یان گوتوو یانه: مه رجه ده بِن دارخورماو تری تیدا بِن، دارخورما بۆ جوړی هه ره به رزو، میوو تری بۆ جوړی هه ره نزم، به لَم زوړ بهی زانا یان گوتوو یانه: (حَدِيقَة) پارچه زهوییه که، دره ختی میوه ی تیدا بِن، سهوزهو کشتوکالی شی تیدا بِن.

(٧) - ﴿مَا كَانَتْ لَكُمُ أَنْ تُنَبِّئُوا شَجْرَهَا﴾، تپوه هه رگیز بۆتان نه ده گونجا که دره خته که ی، و، رووه که که ی بروئین، (شَجْر)، ناوی کۆو جینسه و (شَجْرَة) تاکه که یه ق، و، به (أَشْجَار) کۆده کریته وه، به لَم لیرده تا نیا به واتای دره خت نیه، به لکو (شَجْر) هه موو رووه کی که ده گریته وه، وه ک ده فه رموی: ﴿وَالنَّجْمِ وَالشَّجَرِ يَسْجُدَانِ﴾ الرحمن، واته: نه ستیره و رووه که هه ردوو کیان کړنووش بۆ خوا ده بن، نه ستیره له ناسمان، رووه که له سه ر زهوی، که ده فه رموی: ﴿مَا كَانَتْ لَكُمُ أَنْ تُنَبِّئُوا شَجْرَهَا﴾، یانی: له بنه پرت دا بۆتان نه ده گونجاو شایسته تان نه ده بوو، که رووه که که ی بروئین.

(٨) - ﴿أَيُّهَا مَعَ اللَّهِ﴾، تاپا له گهَل خوادا په رستراوی دیکه هه به؟ ئەمه بیگومان تهو پرسیارکردنه، پرسیری نکو ولیلیکه رانه (الِإِسْتِفْهَامِ الْإِنْكَارِي) به، واته: به دلنایی نه خیر.

(٩) - ﴿بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ﴾، به لکو نه وان، کۆمه لیکن لاده دن، یان: یه کسان ده که ن. (بَلْ) لِلِإِضْرَابِ عَنِ الْإِسْتِفْهَامِ الْإِنْكَارِي، تُفِيدُ مَعْنَى لَكِنْ بِإِعْتِبَارِ مَا تَصْمَنَةُ الْإِنْكَارِ مِنْ انْتِفَاءِ أَنْ يَكُونَ مَعَ اللَّهِ (إِلَهُ)، (بَلْ) بۆ گواسته وه به (إِضْرَابِ) و، لیرده مانای به لَم (لکن)، ده که یه نن، (لکن هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ) به لکو نه وان کۆمه لیکن، لاده دن، یان: جگه له خوا له گهَل خوادا یه کسان ده که ن، له بهرته وه ی ئەم (بَلْ) ه، مانای نکو ولیلیکردن ده گریته نپو خو ی، له وه که له گهَل خوادا په رستراویکی دیکه ی شایسته ی په رستران هه بِن.

﴿بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ﴾، (يَعْدِلُونَ) یان له (عُدُول) ده وه به، یان له (عَدَل) ده وه به،

أ- (عُدُول): (العیاد والینعراف) لادان و ترازان له پری راست (عَدَل يَعْدِلُ عَدْلًا): (حَادٍ يَحِيدُ، حَرْفٌ يَنْعَرِفُ)، واته: لای دا، ﴿بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ﴾، واته: نه وان ه کۆمه لیکن لاده دن، له هه ق لاده دن،

ب- یا خود له (عَدَلْ) دوه هاتوه، (عَدَلْ بِه، يَعدِلُ أَي سَوَاهِ به)، واته: به کسانى کرد له که لیدا، واته: نهوانه کومۀ لیکن له هه ق لا ددهدن، یا خود کومۀ لیکن جگه له خوا، له گه ل خوادا به کسان ددهکن.

ئجنا دیته سه ر باسی زهوی:

۱۰- ﴿أَمْنَ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا﴾، واته: ئایا نهو زاته که زهوی بۆ کردوون، به نشینگه، یان بۆی نیشته جن کردوون و سه قامگیر کردوون، شایسته تره به رستری، یا خود په رستراوه ساخته کان؟!

۱۱- ﴿وَجَعَلَ خِلْفَهَا أَنهْرًا﴾، له میانى که لاین و درزه کانی و بۆشاییه کانی زهوییدا، پوو باره کانی به پئی کردوون، چونکه پوو باره کان به دابراوایی نیو چیا به کاند، به شوینه بۆشاییه کاند دهرۆن، که له نهنجامی به ردهوام بوونی نهو پوو بارانه دا، نهو شوینانهی که پێیان دا هاتوون، دایانبریون و فراوانیان کردون و کردوویانته دۆل و شیو، (خِلَال) کۆی (خَلَّلَ ه، واته: (فُرْجَة)، که لاین و بۆشاییه که له شتی کدا هه بی.

۱۲- ﴿وَجَعَلَ لَهَا رِوَسًا﴾، ههروهها بۆ زهوی، چیا به کانی داناون، (رِوَسِي) کۆی (رِوَسِي) به، یانی: (ثابت) چه سپاو، له شوینی دیکه دا ده فهرموی: ﴿أَنْ تَمِيْدَ بِكُمْ﴾ (۱۵) ﴿النحل﴾، بۆ نهوهی نه تانجوو لیتنی، لیره دا که ده فهرموی: ﴿وَجَعَلَ لَهَا رِوَسًا﴾، واته: بۆ نهوهی خیرایی سوورانه وهی زهوی کهم بکاته وه، ده گونجن مه به ست پیتی نهوه بن، که زهوی له خوله کیکدا سی (۲۰) کیلومه تر دهر پئی، له سوورانه وهی به ده وری خویدا، ئجنا نه گه ر چیا به کان نه بوونایه، به دلنایی خیراتر ده خولایه وه، پاشان له نهنجامی نهو خولانه وهیدا، چیا به کان، وه که په یکه ری تیسک، جهسته ی مرووف راده گرتی، نهو چیا یانهش به هه مان شیوه زهوی راده گرن، که وه ک پیتشر له شوینی دیکه دا داباسمان کردوه: چیا چه ندهی به دهره وهی، ده (۱۰) تا کو پازده (۱۵)، هیندهی له زهوی دایه، بۆ وینه: لووتکه ی تیقریست له چیا ی هیمالایا، نیزی که ی نۆ (۹) کیلومه تر (۸۱۶۴) م به رزه، ئجنا چه ندهی به دهره وهی، ده (۱۰) تا کو پازده (۱۵) هیندهی له ناخی زهوی دایه، چیا ی هیمالایا، هه ر

چیاپەکی دیکەش بەو شێوەیە، کەواتە: چیاپەکان بە تائیبەت توێکلی زەوییان، وەک پەیکەری تێسک ڕاگرتو، بۆیە دەفەرمووی: ﴿وَجَعَلَ هَارُونَ﴾، ئەو چیاپە چەسپاوانەیی بۆ زەوی داناون، بۆ ئەوێی ڕاگری بکەن، هەرودها بۆ ئەودش کە لە خێراییی سوورپانەو کەیی کەم بکەنەو، کە زەوی وەک لە سوورپانەیی بە دەوری خۆیدا، لە هەر خولەکیک داسی (۳۰) کیلۆمەتر دەبێ، بەلام لە سوورپانەوێی بە دەوری خۆردا، لە هەر چرکەبەکدا سێ (۳۰) کیلۆمەتر دەبێ، واتە: (۶۰) شەست هیندەیی کە بەدەورەیی خۆیدا دەخولیتەو، خێراتر بە دەوری خۆردا دەخولیتەو.

بۆیەش خوا ﷻ، وەک لە تەفسیری سوورپەتی (الفرقان) دا، باسماز کردو لە چەند شوێنی دیکەش دا باسماز کردوو، چیاپەکان بە گولمێخ (اوتاد) ناو دەبات، لێرەش بە (راوسی) چەسپاوان، ناوی هێتان، گولمێخێک، سینگیک کە وڵاخی پێ دەبەسترتەو، چادرو پەشمالی پێ ڕاگری دەکرت، دیارە بەشێکی کەمی بە دەرهووەیەو، زۆری دادەکوترتی لە زەویدا، خوایی پەرورەدگارێش چیاپەکانی تەشبیە کردوون بەسینگ و گولمێخ، بەر لەوێی زانیاریی جیۆلۆجیا پێش بکەوی، بزانی بک و ڕەگی چیاپەکان چەند قوولەو چ باسە؟ کەواتە: ئەو خواپەیی ئەو قوربانەیی دابەزاندو، هەر ئەویش ئەو چیاپانەیی خولقاندوون. بۆیە چاک دەزانن چۆن؟ هەرودها هەموو دروستکراوەکانی دیکەش کە خوا ﷻ باسیان دەکات، بەو شێوەیە باسیان دەکات، زانیاریی کە لە کۆتاییدا پێی دەکات، هەر ئەو پەشت ڕاست دەکاتەو، کە خوا ﷻ فەرموویەتی.

۱۳- ﴿وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا﴾، هەرودها لە نێوان دوو دەریابەکاندا، پەردەیی دانوو، بە دنیایی مەبەست لە پەردە، وەک پێشتریش لە تەفسیری سوورپەتی (الفرقان) دا، باسماز کردوو، مەبەست دوو شتە:

یەکەم: لە ڕووی جوگرافیەو ناوی شیرین، شوێنەکەیی بەرزە، چونکە ناوی شیرین بریتییە لە ناوی باران و بەفرو تەرزە، کە لە هەرودەکان دێتە خواری و، لە شوێنی ساردیش ئەو جوړە ناوانە دێتە خواری و، لەوێ کۆدەبنەو، کەواتە: شوێنی ناوی شیرین، بەرزترە لە ڕووی جوگرافیەو، لە شوێنی ناوی سوێر، کە زەریاو ئوقیانووسەکان.

دوووم: پەردەى دوووم، دەگونجى مەبەست ئەوہ بى، كە مۆلۆكۆلەكانى ناوى شىرىن، لەگەل ھى ناوى سوپىدا تىكەل نابىن، بەلكو تىستا زانست دەرىخستوہ، كە مۆلۆكۆل (جۆزىە)ەكانى دەرىاكان ھەندىكىان لە ھەندىكىان، جىبان، دەرىاى سىپى تىوہپاست لەگەل ئوقيانووسى ھىندىى و، ئوقيانووسى ئارام لەگەل دەرىاى رەش و، دەرىاى سوورو ...ھتد، ھەموو ئەوانە لىك جىبان، لە رىگای مانگە دەستكردەكانەوہ كە تەماشادەكەن، كاتى لەو شوئىنەى پىك دەگەن، ئەو زەرىپانە، خەتىكى بارىك ھەپە، كە تاوہكانىان پىكەوہ تاوئتە نابىن.

۱۴- ﴿أَلَمْ يَأْتِ مَعَ اللَّهِ﴾، ئايا لەگەل خوادا پەرستراوى دىكە ھەپە؟ كە ئەمەش ھەر پرسیاركردى نكوولپىلكەرەنەپەو، بە دلئىابى لەگەل خودا ھىچ پەرستراوىكى دىكەى شایستە نپە.

۱۵- ﴿بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾، بەلام زۆربەپان نازانن، واتە: زۆربەى ھاوبەش بو خوا دانەر و بىپرواپەكان نازانن و، لەبەر بى عىلمىپە تووشى شىرك و كوفىر دىن، لە پاستىدا زانىبارى و بەرچا و پوونى، ئىنسان بەرەو ئىمان دەبات، بەلام ئەوہ نەزانىپە كە مروفل لە خوا دووردەخاتەوہ، كە دەفەرموى: ﴿أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ نەپفەرمووہ: ﴿كُلُّهُمْ﴾، خوا ﷻ دەزانن كە زۆربەپان نازانن و لە نەنجامى نەزانىدا تووشى كوفىر بوون، بەلام ديارە ھەندىكىان دەشانن، بەلام عىنادى و نكوولپى دەكەن، بەلئى زۆربەى كافرەكان لەبەر نەزانى تووشى كوفىر شىرك بوون، بەلام ھەندىكىان دەشانن، بەلام عىنادى و كەللەردقى و دانپىندانەھىتان، دەكەنە پىشەى خۇيان.

مهسه له ی دووهم:

وهسفرکدنی خوا ﷺ که هه ره و بابای گرفتارو تیگیاروو ناچار ده رباز ده کات و، مروّقه کان له سه ره زوی، ده کاته جینشین، ته نیا نه ویش رینمایى مروّقه کان ده کات، له تاریکایه کانی وشکانی و ده ریاداو، بایه کانیش له پیتش دهستی نه و ناوه دا که له ناسمانه وه دایده به زینى، ده تیرى، وه ک موژدهو، دروستکراوه کان دینتیه دی و، دواى دواى فهوتان و مردن، زیندوووشیان ده کاته وه و له سه رتو خوارتیه، بزویو مروّقان ده دات:

خوا ﷺ ده فه رموى: ﴿أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاً وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ أُولَئِكَ مَعَ اللَّهِ قَلِيلًا مَا نَدَّكُرُونَ ﴿١٢﴾ أَمَّنْ يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ اللَّيْلِ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ أُولَئِكَ مَعَ اللَّهِ تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٣﴾ أَمَّنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أُولَئِكَ مَعَ اللَّهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٤﴾

شیکردنه وى نه و ثایه تانه، له سیزده برکه دا:

١- ﴿أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاً﴾، یان نه و زاته، نه و کهسه که وه لامى بابای ناچارو تیگیارو ده داته وه، کاتیک بانکی ده کات، واته: نایا هاوبه شه وه همییه کان باشترن و شایسته ترن بپه رسترن، یاخود نه و زاته ی که وه لامى بابای ناچارو تیگیارو ده داته وه، کاتیک که لئی ده پارته وه؟ (الإِضْطِرَارُ: إِفْتِعَالٌ مِنَ الضَّرُورَةِ لِأَنَّ الضَّرَّ (إِضْطِرَارٌ) که له سه رکبیشی (إفْتِعَالٌ) ه له (ضُرُورَةٌ) دوه هاته وه که له (ضُرٌّ) دوه.

که ده فه رموى: (الْمُضْطَرُّ)، نهم (ال)، ه، پئی ده گوترى: (لَمْ الْعَهْدِ الْجِنْسِيِّ)، واته: هه ر تاکنیک به و شتیه به بن و بکه ویته حاله ق ناچارى و تیگیارویى، خوا

وَهَلْ أَمْسَى دَهْدَاتِهْوَه، هه لَبَه تَه نه گهر حیکمه تی خوا بیخوازی و که کاتی مهرگ و کۆتایی هاتنی نه هاتبی.

(۲) ﴿وَيَكْشِفُ السُّوءَ﴾، خراپه شی لی لا دهبات، وشه ی (کشف): واته: په رده لادان، ننجاً نهو حاله ته زیانگه یاندنه ی که تووشی مروّف دی، خوا تَه شیبهی کردود به په رده یه که وه، که له سهر شتیک لا ده چیت، واته: خراپه ی لی لاده بات.

(۳) ﴿وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ﴾، تئوهش ده کاته جینشینانی زهوی، واته: ده تانه یلته وه له سهر زهوی.

(۴) ﴿أَوَلَمْ مَعِ اللَّهُ﴾، نایا له گهل خوادا په رستراوی دیکه هه یه؟ به دلنیایی نه خیر.

(۵) ﴿قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ﴾، به که میی وه بیرتان دیته وه، لیره دا (تذکر) دوو مانای هه ن:

أ- ده گونجی له (ذکر) وه بی، که بریتیه له پیچه وانه ی له بیر چوون و، بریتیه له هاتنه وه یادو، ناماده بوونی شتیک له زهین دا، واته: کهم وا هه یه نهو ناچار یه ی خۆتان و، ئاتاجیی خۆتان بو لای خوا تَه لای له بیر بی، ههر نهو کاته ی که تیده گیرین، لئی ده پارینه وه، دواتر له بیرتان ده چن.

ب- یا خود (تذکر) لیره دا مه به ست پتی په ند وه رگرتنه، یانی: کهم په ند وه رده گرن.

(۶) ﴿أَمْ أَنْ يَهْدِيَكُمْ فِي ظُلْمَاتٍ أَلْبَرٍ وَأَلْبَحِرٍ﴾، ههروه ها نایا په رستراوه ساخته کان شایسته ترن په رستری، یان نهو زاته شایسته تره په رستری، که له تاریکایه کانی وشکانیی و ده ریادا، رینماییتان ده کات و ده ریازتان ده کات، هوکاری وای بو په خساندوون، که ری پی پی بدوژنه وه؟

(۷) ﴿وَمَنْ يُرْسِلِ الرِّيحَ بُشْرًا بَرَكٌ يَدَى رَحْمَتِهِ﴾، ههروه ها که سیک که بایه کان ده نیری، وه ک موژده له پیش دهستی به زه یه که یه وه، که مه به ست پتی نهو باران و

بەفرو تەرزەبە، كە لە سەرتۆە دیتە خوار، كە خوا ﷻ ناوی لیتاوه پەحمەت و، وەك چۆن پەحمەتەكەى هەموو كەس دەگرتێهوه، ئەو ئاودەش كە دايدەبەزیتى، هەموو دروستكراوه كان دەگرتێهوه، بەبى هەلأواردن نىجا بۆبەش دەفەرموتى: باهەكان وەك موژدە لە پیتش دەستى ئەو ئاوهوه كە لە ئاسمانهوه دادەبەزیتى، دەتیرى، چونكە باهەكانن كە هەلمى ئاو، لەسەر ئوقیانووس و دەریابەكان پەیداكەن، دواى ئەو بايانە هەلمەكە لەگەل خۇیان دەبەن، بۆ شویتە ساردەكان و، هەور پىك دى و، دواى متوربە بوونیان، باران و بەفرو تەرزەیان لى دیتە خوارى.

۸- ﴿أَوَلَمْ مَعَ اللَّهِ﴾، ئایا لەگەل خوادا پەستراوى دىكە هەبە؟!

۹- ﴿تَقَلُّ اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾، بەرزە خوا لەوهى ئەوان دەبەكەنە هاوبەشى.

۱۰- ﴿أَمَنْ يَدْرُ أَلْفَ لَيْلٍ نَمُّ يُعِيدُهُ﴾، یان ئایا كىبە ئەو زاتەى كە دروستكراوه كان دەست پى دەكات و، دواى دەیانگىرتێهوه؟! ئەمە لێرەدا پرسیار كردنى دانپیتیداھیتان (الْإِسْتِفْهَامُ التَّعْرِيبِي) بە، چونكە نكوولیان لەوه نەكردوه، كە دروستكراوه كان خوا دروستكردوون و دەستى پىكردوون، پاشان كە هەر ئەویش لە ئاسمان و زەویبەوه بژیویان دەدات، نكوولیان لەوه نەكردوه، بەلام نكوولیان لەوه كردوه كە خوا ﷻ جارێكى دىكە بیانگىرتێهوه، دواى فەوتان و مردن، بیانگىرتێهوه بۆ ژيان، بەلام خوا ﷻ ئەویش دەخاتە گەل.

۱۱- ﴿وَمَنْ يَرْزُقْكَ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾، هەرودەها ئایاكى لە ئاسمان و زەویبەوه بژیوتان دەدات؟ هەلبەتە بژیوى ئاسمان ئاوه، كە دیتە خوارو، تیشكى خۆرە، شەپۆلە جیاجیاكانن، هەموو ئەو شەپۆلانەى كە مرووف بەكاریان دیتى، بۆ گواستەهوى دەنگ و پەنگ و، هەموو ئەو جۆرە تیشكانەى كە زۆر جۆراو جۆرن، هەموو ئەو شتانەى كە لە ئاسمانهوه بەرەو زەوى دین، لەسەرى بەرەو خوار دین، كە ژيان و بەرژەوهەندى مرووفیان تیدا هەبە، بژیوى زەوىش بریتىە لە: پووەك و ئازەل و لە هەموو ئەو شتانەى كە لە زەوى وەدى دین.

۱۲- ﴿أُولَئِكَ مَعَ اللَّهِ﴾، تاپا له گه لّ خوادا په سترای دیکه هه یه؟ بیکومان نه خیر، پرسیارکردنه که لیره دا، پرسیارکردنی نکوولییلیکه رانه یه، به لّام نه وهی پتشی بویه ده گونجی پرسیارکردنی دانپیندا هیتان بن، چونکه نکوولییان نه کردوه له وه که خوا ﷺ هه موو شتیکی هیتاوه ته دی و، خواش بزویو ده دات له ناسمان و زه و بیه وه، به لّام نکوولییان کردوه له وهی خوا ﷺ مروّفه کان زیندوو بکاته وه و، خوا ﷺ به ته نیا په سترای، بویه پرسیارکردنی نکوولییلیکه رانه که، ده که ویته سهر نه وهی که نه وان نکوولییان لی کردوه، نه که نه وهی دانیان پیندا هیتاوه.

۱۳- ﴿قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾، بلن: به لگه تان بیتن، نه گهر تپوه له راستان، (البرهان: الحجّة الواضحة)، (برهان) به لگه یه کی روون و ناشکراو بی پیچ و په نایه. واته: به بی به لگه ی روون و بی چهندو چوون، هه رچی له باره ی خواوه بگوتری، پوچ و بوشه.

مهسه لهی سټیه م:

ته نیا خوا ﷻ په نهان و نهټیسی له ناسمانه کان و له زهوی دا ده زانن و، کاتی زیندو و کرانه وهی مردووان، ته نیا له لای ویه، مروځه کان له باره ی پوژی دوا یه وه هیچ نازانن، به تایهت مروځه بیروایه کان، له بهرانه بریدا دوو دنن، به لکو وه کویر وان، له بهر نه وهی نه ځویان په ی پټی ده بهن و، نه له بهر روښنایی وه حییشدا، سه رنجی دده دن:

خوا ﷻ ده فرموی: ﴿قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُعْثِرُونَ﴾ ﴿١٦﴾ بَلِ أَدْرَاكَ عِلْمُهُمْ فِي الْآخِرَةِ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْهَا بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ ﴿١٧﴾

شیکردنه وهی تم دوو ثایه ته، له پینچ برگه دا:

١- ﴿قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ﴾، رووی دواندن له پیغمبره موجه مده ﷻ به پله ی به کم، له دوا ی تهویش له هر که سټکه به دوا ی تهودا ده روات و قورنان ده خوټیته وهی، په یامی خوا به خه لک ده گه یه نن، بلن: نه وان هی که له ناسمانه کان و زهویدان، نهو ځاوه دن عه قل و شعورانه، له فریشته و جند و له هر دروستکراو ټیکی دیکه و، له مروځه کان که له سه ر زهوین، هیچ کام له وان په نهان نازانن، له ناسمان و زهویدا، جگه له خوا.

ده بی نه م هه لوار دن (اسْتِثْنَاءُ) به، (اسْتِثْنَاءُ مُنْقَطِعٍ) هه لوار دن ټیکی دابراو، بن، چونکه خوا ﷻ لهو ځاوه دن ویست و شعورانه نیه، که له ناسمان و زهویدان، خوا ﷻ له دهر وهی ناسمان و زهویبه، واته: ته نیا خوا ﷻ نهټیسی و په نهانی نیو ناسمانه کان و زهوی ده زانن، به لام ته وان دیکه هیچیان نایزانن، فریشته و جند و مروځ، نهو سټیه ناکو ټیستا بو ټیمه زانراون، که ځاوه دن ویست و هه ست و شعور بن.

۲- ﴿وَمَا يَتَّبِعُونَ إِلَّا نَبِيًّا﴾، ناشازان و هست ناکهن که ی زیندو ده کرینه وه، نه فریشته کان ده زانن، نه جند ده زانن، نه مروّفیش ده زانن، مروّف و جند، ناشکرابه که نازانن، فریشته کانیش نازانن، به به لگه ی نه وه که خوا ﷺ هم لیره دا ده فهرموئو، هم له سووره ی (الأعراف) له نایه تی (۱۸۷) دا، ده فهرموئ: ﴿قُلْ إِنَّمَا عَلَّمَهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجَلِّبُهَا لَوْ قُبَّهَا إِلَّا هُوَ﴾، بلن: کاتی خو ی ناخیر زه مان ده رناخت و ناید ره وشیتته وه، جگه له (خوا) خو ی، هه روه ها له فهرمایشتی پیغهمبردا ﷺ هاتوه، که به فهرمووده ی جیریل ناسراوه، له وه فهرمووده یه دا که بوخاری و موسلیم هیناویانه، له عومه ری کوری خه تابه وه، گیراوده توه، فهرمووده یه کی دریزه، له باره ی نیمان و نیسلام و نیحسانه وه، جیریل پرسیار له پیغهمبر ﷺ ده کات، هه موو جارنک که پیغهمبر ﷺ وه لمی ده داتوه، نه ویش ده لن: (صَدَقَتْ)، راست کرد، هاوه لان پنیان سه یر ده بن، چونکه که سیک به که سیک بلن: راست کرد، مانای وایه خو ی له و باشر ده زانن، دواپی له باره ی ناخیر زه مان (سَاعَةَ) دوه، لی دهرسن، (مَتَى السَّاعَةِ)، پیغهمبر ده فهرموئ: ﴿مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ بِهَا مِنَ السَّائِلِ﴾ (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ۸۰، ومسلم: ۸)، واته: پرسیار لیکراو، له پرسیارکه زباتری لن نازانن، یانی: منیش هه ر به فهدر توی لن ده زانن، که واته: جیریلش نه یزانیوه، بویه ش خوا ده فهرموئ: ﴿وَمَا يَتَّبِعُونَ إِلَّا نَبِيًّا﴾، نازانن نه ناخیر زه مان که ی دی، نه قیامه تیش که نکن دی، که کاتی زیندو بوونه وه وه له سانه وه یه.

۳- ﴿بَلِ أَدْرَاكَ عِلْمُهُمْ فِي الْآخِرَةِ﴾، به لکو هه موو خواهن هست و شعوره کان، له فریشته و جند و مروّف، زانباریان له باره ی روژی دواپیه وه به جیماوه، (إِدْرَاكَ) ستی واتای هه ن:

أ- (إِدْرَاكَ)، به مانای (تلاحق) واته: کو بوته وه سه ربه ک و نه گه یشتوه به نامانج.

ب- زانباریه که یان پالپتیه نراوده، ناتوانن بگاته نه وه مه به سته.

ج- هه نديکيش گوتوو يانه: ﴿بَلْ أَدْرَاكَ عِلْمُهُمْ فِي الْآخِرَةِ﴾، واته: زانباري نهوان له پوژي دو اييدا تهواو ده بن، ته نيا له قيامه تدا تهواو زانباريان به قيامهت ده بن، به لام وا پنده چن ماناي به که میان راستر بن.

۴- ﴿بَلْ هُمْ فِي شَكِّ مِنْهَا﴾، ليره وه ده گواز يته وه بو ته نيا قسه کردن له باره ي بيروايه کانه وه، چونکه فريشته کان گومانيان نيهو، دوو دل نين، له هاتني پوژي زيندوو کرانه وه، ههروه ها مروف و جنده پرواداره کانيش دوو دل نين، بويه ليره دا مه به ست پي بيروايه کانه، واته: بيروايه کان دوو دن له باره ي پوژي دوايه وه.

۵- ﴿بَلْ هُمْ مَنَّهَا عَمُونَ﴾، به لکو له باره ي وه کو يرن، واته: به چاوي عه قل و دل نايينن، چونکه نينسان له باره ي پوژي دوايه وه، چ تاخير زه مان، چ هه لسانه وه و قيامهت، که دوو قوناغه سه ره کيه که ي پوژي دواين، مروف به بن به رچاو پوونبي و وه حبي، هيچي لن حا لي ناي بن و، به عه قل ناتواني نه و راستيانه، ده رک بکات و، نستي عاب بکات، عه قل زياتر له گه ل جيهاني مادده و به ره ه ستدا مامه له ده کات، به لام نهوان له ده ره وه ي جيهاني مادده و به ره ه ست، بويه مروف به عه قل ناتواني نه و شتانه ده رک بکات و، ده بن په نا به ر يته بهر وه حبي، نجا نه وان ه ش خو يان له رووناکي ي هيدايه تي وه حبي بن به شکر دوه، له بهر نه وه ي پروايان به پيغه مبه ري خاتم موحه ممه د ﴿﴾ نيه، پروايان به په يامک نيه، که له خوا وه ه يئاويه تي، بويه له باره ي وه دوو دن و له ناستيشدا کو يرو نايينان.

ليره دا تاماژه ده که ين، به دوو فه رمايشتي پيغه مبه ر ﴿﴾ له باره ي که سانيکه وه که به ناوونيشاني کاهين، يان فالچي ي و فالگره وه، که له نيو زور به ي ميلله تاندا باوه، وه ک قاوه گرته وه، له سه ر لم نووسين، له په ده ست خو يند نه وه، قسه کردن له په نهان، به هه ر شيوازيک له شيوازه کان:

۱- پيغه مبه ر ﴿﴾ ده فه رموي: ﴿مَنْ أَى عَرَفَا، فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ لَمْ تُقَبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً﴾ (اخرجه مسلم: ۵۹۵۷ عن بعض أزواج النبي).

واته: هەر که سێک بچیتە لای فالجییهک (عَرَاف) ئەوانەن که لای ئەووە لێ دەدەن، پەنھان دەزانن و بەپراستی شی بزانی لەویدا که دەیلێ، نوێژی چل (٤٠) پوژی لێ قبوول ناکرێ.

٢- هەرەها پیغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: (مَنْ أُنِيَ كَاهِنًا، أَوْ عَرَّافًا، فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ، فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أَنْزَلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) (أخرجه أحمد: ٩٥٣٢، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَالْحَسَنِ، تعليق شعيب الأرنؤوط : حسن رجاله ثقات رجال الصحيح)،

واته: هەر که سێک بچیتە لای کاهینیک، یان فالجییهک (واته: لاف لێدەری پەنھانی زانیک) و، بەراستی دابنێ، لەویدا که دەیلێ، ئەووە بیپروا بوو بەرانبەر بەوێ بۆ سەر موحه مەد ﷺ دابەزیووە.

چونکه ئەوێ بۆ سەر موحه مەد ﷺ دابەزیووە، دەفەرموێ: ﴿قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ﴾، هەموو ئەوانە ی که لە ناسمانەکان و زەویدا هەن، نادیار نازانن، پەنھان نازانن و ئەنیا خوا ﷻ دەیزانی.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ دهرسى جهوتهم ❖

بِنَاسِهِی نَم دهرسه

نَم دهرسه مان له نَم (۹) نایه ته پَنک دَق، نایه ته کانی: (۶۷ - ۷۵) دا، که ته وه ری سه ره کیی نه و نَم نایه ته، باسی زیندوو کرانه وه و پوژیی دوایه، که چوَن کافره کان، نکوولیی له زیندوو کرانه وه ده که ن، به لکه شیان نه وه یه که کاتی خوئی به لَین به باب و باپیرانی شیان دراوه، به لَم که سیان زیندوو نه کراونه وه، خوای کارزانیش چند وه لَم یکی کورت و پوختیان ده داته وه و، سه رنجیان بو چهند راستیه ک پاده کیتشی.

﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِذْ آذَانَا كُنَّا تُرَابًا وَآبَاؤُنَا أَهْنًا لِمُخْرَجَتِ ﴿٧٧﴾ لَقَدْ وَعَدْنَا هَذَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٧٨﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٧٩﴾ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٨٠﴾ وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٨١﴾ قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٨٢﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٨٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكْمِرُونَ ﴿٨٤﴾ وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٨٥﴾ ﴾

مانای ده قوا ده قی نایه تکان

ههروه‌ها نه‌وانه‌ی بیروان گوتیان: نایا کاتیک تیمه و باب و باپیرانمان بووینه‌وه خاک، نایا تیمه ده‌رده‌هیتیرینه‌وه (زیندوو ده‌کرتینه‌وه؟) ^(١٧) به‌دلنایایی تم گفته‌ی به تیمه دراوه، پیتستر به باب و باپیرانیشمان درابوو، تمه ته‌نیا ته‌فسانه‌کانی پیشووانه ^(١٨) بلتی: به زه‌ویدا برۆن، سه‌رنج بدهن! سه‌ره‌نجامی تاوانباران چۆن بوو؟ ^(١٩) (به هۆی بیپروایانه‌وه) خه‌مباریان مه‌به‌و، به هۆی پیلانگتیرانپانه‌وه، سه‌غله‌ت و دلته‌نگ مه‌به ^(٢٠) (بیپروایه‌کان) ده‌شلتین: ته‌گه‌ر تیه‌وه له راستانن، (کاتی هاتنه‌ دی) نه‌و به‌لینه‌ که‌به؟ ^(٢١) بلتی: نیزیکه هه‌ندیک له‌وه‌ی په‌له‌ی لیده‌که‌ن، له ته‌نیشان بئی ^(٢٢) به‌دلناییش په‌روه‌ردگار ت خاوه‌ن چاکیه‌ به‌سه‌ر خه‌لکه‌وه، به‌لام زۆربه‌یان سوپاسگوزاری ناکهن ^(٢٣) هه‌روه‌ها په‌روه‌ردگار نه‌وه‌ی سینه‌کانیان په‌نهانی ده‌کات و، نه‌وه‌ی ناشکرایی ده‌که‌ن (وه‌ک یه‌ک) ده‌یزانتی ^(٢٤) هیچ په‌نهان و شتیردراوه‌یه‌کیش له تاسمان و زه‌ویدا نیه، مه‌گه‌ر له نووسراویکی روونکه‌ره‌وه دایه (و تۆمار کراوه) ^(٢٥).

شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیک له وشه‌کان

(وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ) : (الْحَزْنُ وَالْحُزْنُ: حُشُونَةٌ فِي الْأَرْضِ وَحُشُونَةٌ فِي النَّفْسِ، مَا يُخْضَلُ فِيهِ مِنَ الْغَمِّ وَيَضَادُهُ الْفَرَحُ)، (حَزْنٌ وَحُزْنَةٌ): زه‌ریبه‌که له زه‌ویداو، به زه‌ریبی دل و ده‌روونیش ده‌گوتری، له‌به‌ر نه‌وه‌ی خه‌م و په‌ژاره‌ی تیدا په‌بیدا‌به‌تی، که پتجه‌وانه‌ی (حُزْنٌ وَحَزْنٌ)، (فَرَحٌ): دلخۆشیی و شادمانیه.

(صَبَّحَ): (الضُّيُقُ ضِدُّ السَّعَةِ، وَيُقَالُ الضُّيُقُ)، هَمٌّ (ضَيْقٌ) ده‌گوتری، هَمٌّ (ضَيْقٌ) ده‌گوتری، پیچ‌ه‌وانه‌ی فراوانییه، واته: تنگه‌به‌ری و ته‌سکی، (والضُّيُقَةُ: تُسْتَعْمَلُ فِي الْفَقْرِ وَالْغَمِّ وَالْبُخْلِ، وَنَحْوِ ذَلِكَ)، وش‌ه‌ی (ضَيْقَةً) به‌کارده‌هینری بؤ ه‌زاری و خ‌ه‌م و چ‌رووکی و بؤ هاوشیوه‌ی نه‌وان.

(رَدَفَ لَكُمْ): واته: له‌ ته‌نیشتان و له‌ به‌ناتان بی، (الرَّدْفُ: التَّابِعُ وَعَدِّي رَدَفَ لَكُمْ، بِاللَّامِ مَعَ أَنَّهُ صَالِحٌ لِلتَّعْدِيَةِ بِنَفْسِهِ، لِتَضْمِينِهِ مَعْنَى اقْتَرَبَ، أَوِ اللَّامِ لِلتَّوَكُّدِ مِثْلُ: شَكَرَ لَهُ، (رَدَفَ) به‌ مانای شوینکه‌وتوو دی، که‌سک به‌ دوا‌ی شتیکه‌وه‌یه، (رَدَفَ لَكُمْ) له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا که‌ ده‌گونجی (رَدَفَ) به‌ بی (ل) به‌رکار (مفعول به) بخوازی، به‌لام بؤیه به‌ (ل) به‌رکاری خواستوه، تا‌کو مانای نیزیکه (اقْتَرَبَ) ش‌وه‌ خو‌ی بگری، یاخود (ل) که‌ خراوه‌ته‌ سه‌ری: (رَدَفَ لَكُمْ)، بؤ جه‌ ختکردنه‌وه‌و تو‌خ‌کردنه‌وه‌ی واتابه‌که‌یه‌تی، وه‌ک (شَكَرَهُ)، سو‌یاسی کرد، (شَكَرَ لَهُ) سو‌یاسی کرد زور به‌ تو‌خی.

(غَائِبَةٍ): (اسْمٌ لِلشَّيْءِ الْغَائِبِ، وَالتَّاءُ فِيهِ لِلتَّقْلِ مِنَ الْوَضْفِيَةِ إِلَى الْإِسْمِيَّةِ، كَالتَّاءِ فِي الْغَائِبَةِ وَالْعَائِبَةِ، وَالْفَاتِحَةُ، وَهُوَ اسْمٌ مُشْتَقٌّ مِنَ الْغَيْبِ ضِدُّ الْحُضُورِ، وَالْمُرَادُ الْغَائِبَةُ مِنَ عِلْمِ النَّاسِ وَاسْتَعْمِلَ الْغَيْبُ فِي الْخَفَاءِ مَجَازاً مُرْسِلاً)، وش‌ه‌ی (غَائِبَةٍ): ناوه‌ بؤ شتیکی په‌نهان، شتیکی که‌ دیار نه‌بی، پیتی (ة) که‌ له‌سه‌ریه‌تی (غَائِبِ)، یانی: نادیار، به‌لام (غَائِبَةٍ)، بؤ نه‌ویه‌ که‌ بیگوازیته‌وه‌ له‌ حاله‌تی وه‌سف بؤ حاله‌تی ناو، وه‌ک وش‌ه‌ی (عَائِبَةٍ) که‌ له‌ نه‌صلدا وه‌سف بووه، به‌لام تیتستا بؤته‌ ناو، ه‌روه‌ها (حَائِبَةٍ) و (فَاتِحَةٍ)، نه‌وانه‌ له‌ نه‌صلدا، وه‌سف بوون، به‌لام به‌ هو‌ی (ة)‌ه‌وه، کراون به‌ ناو، وش‌ه‌ی (غَائِبَةٍ) ش‌، له‌ (غیب) وه‌رگراوه‌ که‌ دزو پیچ‌ه‌وانه‌ی ناماده‌بوونه، (غیب) نا‌ ناماده، نه‌بی‌راوو په‌نهان، (حضور) یش‌ ناماده، مه‌به‌ستیش له‌ (غَائِبَةٍ)، نه‌ویه‌ که‌ له‌ زانباری خه‌لک‌ دا ناماده‌نیه، وش‌ه‌ی (غَيْبِ) بؤ په‌نهان به‌کارهاتوه، به‌ شیوه‌ی مه‌جاز.

مانای گشتیبی تائبه تهاكان

تهوهري سه ره كیی تهه نو تائبه ته موباره كه، رۆژی دوايه، به تائبه ت قیامت، زیندو بوونه وهه هه ستانه وهه، خوا ده فه رموی: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ هه ره هه تائه ی بیرون، گوتیان، خوا ﷻ ده تیوانی بفه رموی: ﴿وَقَالُوا﴾، گوتیان، چونكه قسه هه ره له سه ر بیروایانه، به لام ناوی ناشكرا خراوه ته شوینی راناو (وَضِعَ الْمُظْهَرُ، مَوْضِعَ الْمُضْمَرِ)، بو ته وهی تهو سیفه تی كوفه ریان تیدا زه ق بكا ته وهه، تائه ی بیرون، واته: هه قیان بو هاتوه، به لام دابانپوشیه وهه ره فزیان كرده، گوتیان: ﴿أَءَاذًا كُنَّا تُرَابًا وَأَبَاؤُنَا أَبْنَاءًا لَمُخْرَجُونَ﴾، تائبه ته و باب و باپیرمان كاتیك بوینه خاك، تائبه ده ره ده تیندرتینه وهه؟ تهه مه پرسیار كردنی نكوو لیلیك ره انه به، واته: هه رگیز ناگونجی كه بوینه وهه خاك، جاریك ديكه ده ره به تیبینه وهه له زهوی و زیندو بكرتینه وهه، نه تیهه وهه نه باب و باپیرانی پشوو مان.

نجا به لگه دینه وهه، بو راستی تهو دهه وابه یان، ده تین: ﴿لَقَدْ وَعَدْنَا هَٰذَا حَنًّا وَأَبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ﴾، به دلنایی تا تهه مه (تهه مه به تینه) به تیهه ش و به باب و باپیرانی شمان پشتر درابوو، واته: پشتر به باب و باپیرانان درابوو، تیهه ش به تیهه دراهو، ﴿إِنْ هَٰذَا إِلَّا أَسْطِيرُ الْأُولِينَ﴾، به لام تهه مه به سه ته فسانه ی پشینه انه، یانی: تهو به تینه پشتر به باب و باپیرانان درابوو، به لام كه سیان نه هاتوته وهه، بیروایانی كورده واریسی خو شمان زور جار ان ده تین: (كه سه له قیامت نه هاتوته وهه)، ناخر قیامت نه هاتوه، تاكو خه لك له ویرا بیته وهه، خوا ﷻ تهه مه گه ردونه ی به سیستم داناوهو، هه ره مه كیی و پادشا گه ردانیی نیه، قیامت تیهه ش و، ناخر زه مان تیهه ش له گه ل قیامت داو، قیامت له گه ل دنیا دا تیهه ش بیو، به رزه خ له گه ل رۆژی دوا پیدا تیهه ش بیو!! نه خیر هه ره شته له كاتی خویدا دی، وهه ك خوا ﷻ ده فه رموی: ﴿وَلَوْ أَسْبَغَ الْحَقُّ﴾

أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ ﴿٧١﴾ ﴿المؤمنون﴾، واته: نه گهر ههق به دواي ناره زووی نه وان بکهوی، ناسمانه کان و زهوی و هه رکهس که تیناندا هه به، تیکده چن، نه خیر خوا ﷻ هه شتیک له قوناغی خویدا، نه نجام دهدات و په له ش ناکات، وهک خه لک په له په لیه تی، چونکه خوا ﷻ خواهنی هه موو شتیکه، نه و گهردوونه هه مووی له بهر دهستی خوئی دایه، به په نهان و ناشکرایه وه، به دنیاو دواړوژی هوه.

تنجا نه واننه (ما شاء الله) به لگهی زور به هیز دههیننه هوه و ده لین: به لگه مان له سهه نه وه که تیمه بووینه وه خاک، زیندوو ناکریتینه وه و ده رناهیتریتینه وه له زهویدا، نه وه به که پیشتر نه و به لینه به باب و باپیرانانیشمان درابوو، که سیشیان نه هاتوونه وه و به لین به تیمه ش دراوه، بویه نه وه نه نیا نه فسانه ی پیشینانه! که له راستییدا نه وه قسه به کی زور بن سهه روبه رو بن سهه روپایه، خوا ﷻ نه یفه رموو: له دنیا دا زیندوو تان ده که مه وه، دهه فرموی: له قیامه تدا زیندوو تان ده که مه وه، له رۆژی هه لسانه وه دا، نه یفه رموو: تیتستا، به لئی، تیتستا که مردین، رووچه که مان ده چیته قوناغی به رزه خه وه و له ویش ژبانی لیه و، سزای لیه و نیعمه ق لیه، وهک پیشتر باسیکی سهه به خو مان کرد، له باره ی قوناغی به رزه خه وه، له تفسیری سووره تی (المؤمنون) دا، له کاتی تفسیر کردنی نه و نایه تدا که دهه فرموی: ﴿وَمِنْ وَاٰیِهِمْ بُرْزُخٌ اِلٰی یَوْمِ یُعْتَبُوْنَ﴾ ﴿١٠٠﴾، به لام زیندوو بوونه وه ی جهسته کان، خوا ﷻ بو رۆژی دواپی هه لیکرتوه، خوا ﷻ نه یفه رموو: له دنیا دا زیندوو تان ده که مه وه و تا کو بلئی: نه دی بوچی زیندوو نه بووینه وه؟ خوا ﷻ فرمویه تی: مرؤف و جند ده بی ژبانی دنیا یان، له م سهه زهوی به بگوزه رینن و، هه موویان تاقیردنه وه ی خو یان بدن، تنجا نه و لایه ربه هه لده گیرئی و لایه ربه کی دیکه دیته گورئی، له دوا ی فووی به که م، نه م گهردوونه تیک ده چی و ناخیر زه مان (ساعة) دی و، له دوا ی فووی دووم، قیامهت و زیندوو کرانه وه و هه لستیرانه وه دی، وهک دهه فرموی: ﴿وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ اِلَّا

مَنْ سَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ لَهْرًا يَمْشُونَ ﴿١٨﴾ الزمر، واته: فوو به
 صووردا کرا به کجار (جاری به کهم) هه ر کهس له ناسمانه کان و زه ویددا هه یه،
 مردن، مه گه ر که سیک خوا ﷻ بیه وی نه مرئی، تنجا جاری دووم فوو ی پندا کرا،
 هه موویان به کسه ر هه لسان و ته ماشایان ده کردو چاوه ری بوون (تایا خوا ﷻ)
 فه رمانی به چیه و له کوئی کوئینه وه و چی بکه ن؟!.

بوئه خوا ﷻ له جیاق وه لامی نه و قسه یان بداته وه، ده فه رموی: ﴿قُلْ
 سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ﴾ بلی: به زه ویددا برؤن ننجا
 سه رنج بدن! سه ره نجامی تاوانباران چؤن بوو؟ چونکه نه و قسه یه، قسه یه که
 هه چ عه قل و لوژیکی تیدانیه، خوا ﷻ ده فه رموی: له قیامت دا زیندووتان
 ده که مه وه، ده لئین: بوچی له دنیا دا زیندوو نه بوئینه وه، به به لگه ی نه وه که
 باب و باپیرامان پیشر به لئینان پندراوه و، که سیش نه هاتوته وه له گوړستانه وه،
 له قیامت ته وه؟ ناخر قیامت نه هاتوه و نیه، تاکو له وئوه بیته وه! جاری قیامت
 نه هاتوه، تاکو خوا ﷻ له گوړه کان ده ر یان بیته وه، بوئه خوا ده فه رموی: بلی: به
 زه ویددا برؤن و، سه رنج بدن! سه ره نجامی تاوانباران چؤن بوو؟ واته: نه وانیه
 که وه ک تئوه نکوولیان ده کرد، له وه موو راستییانه ی که ده چنه چاویانه وه،
 نکوولیان ده کرد له وه ی خوا ﷻ بتوانی زیندوویان بکاته وه، ته ماشای سه ره نجام
 و ناکامی خراپ و بر سزاو نازاریان بکه ن! گرفتی نه وانیه نه وه بووه، که بر واشیان
 به خوا هه بووه، به لام گو توویانه: خوا ﷻ زیندوومان ناکاته وه، ناتوانی زیندوومان
 بکاته وه، که نه وه دژیه کیی (تناقض) یکی زؤر بی واتیه، چونکه خوا به ک توانییی
 ژیان به تو به خشی، که تو هه ر نه بووی، دوا ی نه وه ی تو هه ی، به لام له
 به ین ده چی، خوا ﷻ ده توانی زیندووت بکاته وه، گوژه چیه که که گوژه که ی
 لی ده شکئی، ده توانی دوا یی له تکه سواله ته کانی کو بکاته وه و بیهاری و بیکاته وه
 به فوړو، گوژه یه کی چاکتری لی دروست بکاته وه، گوژه چیه که نه وه ی لی عاسئ
 نابئ، نه گه ر گوژه ی لی بشکئی دروستی بکاته وه، خوا عزو جل چؤن تو ی لی

عاسق دهبی، دوی نهوی توی دروستکردوه و مراندووی، زیندوت بکاتهوه؟! شتیکی زور نالوژیکیه، دروستکراویک نهو توانایه هی هیه، له دروستکراوهکان، که شتیکی لی تیکدهچی، دووباره ی بکاتهوه، خوا چون نهو توانایه نیه؟! بویه خوا ﷺ به تاوانباریان ناو دهبات و دفه رموی: بلی: به زهویدا برؤن و سهرنج بدن، سهره نجامی تاوانبارانی وک تیوه چون بوو!!

نجارو ده کاته پیغمبر ﷺ و دفه رموی: ﴿وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ﴾، خهم مه خو و په ژارهدار مهبه، به هویانه وه که برؤا ناهینن، ﴿وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ﴾، به هوی نهو پیلانه شهوه که ده یگتیرن، مه که وه حاله قی دلته نگیی و، سه غله تیی و، نارچه تیی، خوا ﷺ نهو جوړه قسانه ی نهوانه به پیلان ناو دهبات، چونکه له راستیدا، نهو قسانه قسه ی زله زله کان و بریار به دهسته کانیان بوون، بو چه واشه کردنی خه لکه ردهش و پروته که بووه، بویه ش خوا ﷺ هه ده فهرموی: ﴿وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾، به لام زور به یان نازانن، یانی: نهو زله زلانه، زانیوشیانه، که نهوی موحه ممه د ﷺ ده یلی، په یامی خویاه و راسته، به لام بویه برؤایان پی نه هیناوه، چونکه به زم و بازاره که یان لی تیکده چوو، نه گهر گوتبایان: نهو په یامه ی خوا راسته، په یامی خوا به س نه وهنده نه بوو بلی: زیندوو ده بنه وه! باشه نهو په یامه ی خوا راسته، به لام نهو په یامه ی خوا ﷺ ده فهرموی: نه بوو جه هل و، ولیدی کوری موغیره و، عوتبه و شه ییه و، نه بوو سوفیان و فلان و فیسار!! چیدیکه نهو خه لکه مه چه وسپینه وه، چیدیکه ده ست به سهر مولک و سامانی ولات دامه گرن، چیدیکه گنده لپی و قورخکاری مه که ن، چیدیکه خه لک به کوبله تهماشا مه که ن! نهو په یامه ی خوا ته نیا نه وهنده نه بوو بلی: زیندوو ده بنه وه! به لکو ده شیفه رموو: باشه مادام زیندوو ده بنه وه، ژبانه که تان به جوړیک بگوزهرینن، که جیگای ره زامه ندیی خویاه، نهویش نهویه که دادگهریی هه بی و قری و پری و جیاوازی نه بی، نهوان ده یانزانی نهو به زم و بازاره یان هه موو لی تیکده چی! نجار نهوان ده یانگوت: نهی موحه ممه د! ﷺ تیمه چون

بیتنه ناستی بیلالی حه به شه بی و، سوهه بی بی رومی و، بیتنه ناستی نه و کوبله و رهش و پرووتانه؟ ده بانگوت: ده بن له کورو مه جلیست دهریان بکه ی، تنجا تیمه دین گوتت بو ده گرین، نه وان گرفتی گه وره یان نه وه بو وه، بویه ش خوا **لَا تَكُنْ فِي صَيْقِلٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ**، دلته نگ و سه غلت مه به، به هو ی نه و پیلانه وه که ده یگیرن.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ، هه روه ها ده شپرسن، کافره کان، ده لین: نه و به لینه که نگیه، نه گهر تیوه له راستان؟! **قُلْ عَسَى اَنْ يَكُونَ رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ**، بلن: نیزیکه له ته نیشان بئ و هه ره به دواتانه وه بئ، هه ندیک له وه ی که په له ی لی ده که ن، که نه وه بوو له جه نگی به دردا نه و به لایه یان به سه ر هات، که به سه ریان هات. یا خود مه به ست مردنی هه ره کامیکانه: **مَنْ مَاتَ فَقَدْ قَامَتْ قِيَامَتُهُ**، هه ره که سیک مرد، قیامه تی دئ، مردنیش هه رده م له بنانگو تیه، که واته: هه ندیک له وه ی په له ی لیده که ن، که سزای به رزه خه، نیزیکه لیتان، به سه ه ندیک، به لأم زوره که ی، خوا بو قیامه ت و رژی دوی هه لیگرتوه.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ، به دنایی سه ره وره دگاریشت، خاودن به خششه به سه ره خه لکه وه، به لأم زوره یان سو پاسگوزاری ناکه ن، خوا خاودن به خششه به سه ر یانه وه که له گه ل قسه به کی ناوا کوفر و شیرک و بن نه ده بی بی ده که ن به رانبه ره خوا، به کسه ره نایانفه و تینتی، خاودن به خششه و مؤله تیان ده دات، به لکو بگه رینه وه و بیربکه نه وه، پیغه مبه ریان **(عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)** بو ده تیری و، نه و هه موو تابه تانه ی بو دابه زاندوون، به لأم زوره یان سو پاسگوزاری ناکه ن، ده بو وایه نه و دوو چاکه و نیعمه ته ی: ناردنی پیغه مبه ره و، دابه زاندنی قورئان، که دوو چاکه و نیعمه تی زور گه وره ن، سو پاسگوزاریان له سه ره بکه ن، سو پاسگوزاری بو خوا بکه ن له به رانبه ره نه و نیعمه تانه داو، نه و چاکانه ی خوا **قَبُولٌ** بکه ن و په سه ندیان بکه ن و، نیعمه ته کانی خوا **بِهِ** به سه ره خوا دا نه ده نه وه.

﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ﴾، به دنیایی په روه ردگار یشت ده زانئ سینه کانیاں چی په نهان ده کات و، ده شزانتی چی ناشکرا ده کهن، واته: نهوهی که په نهانی ده کهن له دل و سینه کانی خوینانداو، نهوهی ناشکرای ده کهن به زارو زمان و قسه یان، په روه ردگارت هه مووی ده زانئ، هه مووی وهک یه ک ده زانئ، ناشکراو په نهان بو خوا، وهک یه که، واته: ئهی موحه ممه د! تو سه غلته مه به، نه گهر تو ته نیا قسه ناشکرایه کانیاں ده زانی و، ته نیا حالی پوآله تیان ده زانی، خوا ﷺ دیوی په نهان و شیردراوه شیان ده زانئ، نهوهش که له سینه کانیاندا په نهانی ده کهن، خوا ﷺ ناگاداریه تی، نجا ده زانئ کانی خوئی چوئیان سزا ددها، هه م له سهر نهوهی له سینه کانیاندا شاردوویانه ته وهو، هه م له سهر نهوهش که به زمانیاں ناشکرایان کردوه، چونکه وهک خوا ﷺ له نایبه ق (۱۱۸)ی سوورده تی (آل عمران) دا ده فهرموئی: ﴿وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ﴾، نهوهی که سینه کانیاں شاردوویانه ته وه گه وره ترده.

له کوئایی دا ده فهرموئی: ﴿وَمَنْ غَابَتْ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِنْتٍ مُّبِينٍ﴾، هه روه ها هیچ نادیارو په نهان تیک نیه، له ناسمان و زه ویدا، مه گهر له نووسراوئکی پوونکه ره وده دا، تو مار کراوهو، هیچ شتیک له خوی په روه ردگار په نهان و ون نایبت.

نهوه هه مووی دل دانه وه یه بو پیغه مبه ر ﷺ له سهر تکه وهو، له سه ریکی دیکه شه وه: هه ره شه یه بو بیبروایه کان، که بزانت! خوا نئو دل و سینه شتان ده خوئیتته وهو، بزانت! هیچ شتیک نیه له خوا په نهان و شیردراوه بی، هه موو شتیک له لای خوا تو مار ده کرئ و، سه رده نجام نه گهر خراب بی، نئوه له سه ری سزا ددرئین و، نه گهر چاکیش بی، له سه ری پاداشت ددرئنه وه.

مهسه له گرنهگان

مهسه له ی به که م:

باسی نکو ولی کردنی بیروایان له زیندوو کرانه وه، سه رنجراکتیشانیان بو میژوو و، سه ره نجامی شوومی تاوانبارانی بیرواو، ناموژگاریی کردنی پیغه مبهری خوا ۱۶ که به هو یانه وه خه مبارو دلته نگ نه بن:

خوا ده فهرموی: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَءِذَا كُنَّا تُرَابًا وَاَبَاؤُنَا اٰیٰتًا لَّمُخْرَجُوۡنَ ۗ۱۶﴾
 ﴿لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا نَحْنُ وَاٰبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ اِنْ هٰذَا اِلَّا اَسْطِیْرُ الْاَوَّلٰی۪نَ ۗ۱۷﴾ قُلْ سِیْرُوۡا
 فِی الْاَرْضِ فَاَنْظُرُوۡا كَیۡفَ كَانَ عٰقِبَةُ الْمُجْرِمِ۪نَ ۗ۱۸﴾ وَلَا تَحٰزِنْ عَلَیۡهِمْ وَلَا تَكُنْ فِی
 صَبٰیۡحٍ مِّمَّا یَمْكُرُوۡنَ ۗ۱۹﴾

شیکردنه وهی ئه م چوار ئایه تانه، له ههشت برگه دا:

(۱) ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۗ۱۶﴾، نهوانه ی بیروان کوتیان: واته: بیروایه که یان، سه رچاوه ی قسه که یانه و، ئه و قسه به یان له کوفرو بیروایانه وه، سه رچاوه ی گرتوه، نه که له عه قَل و لوزیکه وه، تنجا بو زه فکردنه وه ی کوفر تیان دا، ناووسیغه ق ناشرایان له جیاتی راناوی به نهان (المظهر بدل المضمهر) به کاره ی تراوه.

(۲) ﴿ آِءِذَا كُنَّا تُرَابًا وَاَبَاؤُنَا اٰیٰتًا لَّمُخْرَجُوۡنَ ۗ۱۶﴾، ئایا نه گهر بووینه وه خوَل و خاک و خوَمَان و باب و باپیرانیشمان، ئایا تیمه ده رده هیندرینه وه؟ (آِءِذَا) خویندر او بیسه ته وه: (اِذًا)، واته: به بن هه مهزه ی برسیار کردن (هَمَزَةُ الْاِسْتِفْهَامِ)، هه روه ها (اِیٓتًا لَّمُخْرَجُوۡنَ) یش خویندر اوه ته وه: (اِنَّا لَمُخْرَجُوۡنَ)، یانی: ناوا خویندر اوه ته وه: ﴿ آِءِذَا كُنَّا تُرَابًا وَاَبَاؤُنَا اٰیٰتًا لَّمُخْرَجُوۡنَ ۗ۱۶﴾، نه وه جو ریک له خویندنه وه ی، جو رد خویندنه وه به کی دیکه شی

هه به: (إِذَا كُنَّا تُرَابًا وَءَابَاؤُنَا إِنَّا لَمُخْرَجُونَ)، واتا که شیان هه ر به که، چونکه هه ردوو هه مزه ی پرسیار کردنه که، هه بن یان نه بن، هه ر به شیوه ی پرسیار کردن، بیگومان به پرسیار کردنی سه رسورمان و پت سیر بوون، نه و پرسیاره ده که ن و، پرسیار کردنه که ش مانای نکو و لیلیک رنده.

۳- ﴿لَقَدْ وَعِدْنَا هَذَا نَحْنُ وَءَابَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ﴾، به دنیایی نا نه مه، تیمه و باب و باپیرانمان پیشت به تینمان پتدرا بوو، له سووره تی (المؤمنون) دا، هه ر نه م ته عبیره هاتوه، به لام به م شیوه به: ﴿لَقَدْ وَعِدْنَا نَحْنُ وَءَابَاؤُنَا هَذَا مِنْ قَبْلُ﴾

له سووره تی (المؤمنون) دا، (هَذَا) خراوده ته دوایه، لیره دا خراوده ته پتیش، که واتا کانیمان زور لیک نیزیکن، لیره که ده فهرموی: ﴿لَقَدْ وَعِدْنَا هَذَا نَحْنُ وَءَابَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ﴾، وشه ی (هَذَا) نامازه به بو نه وه که زیندوو ده کرتنه وه، یانی: نا نه مه که ده تین: زیندوو ده کرتنه وه، پیشت به تین به باب و باپیرانیشمان درابوو، ههروه ها به تیمه ش دراوه، به لام له سووره تی (المؤمنون) دا: ﴿لَقَدْ وَعِدْنَا نَحْنُ وَءَابَاؤُنَا هَذَا مِنْ قَبْلُ﴾، به دنیایی تیمه ش و باب و باپیرانیشمان، نه مه مان به تین پتدرا بوو، که زیندوو ده کرتنه وه، که چی هیچی شی نه هاتوته دی! که واته: ناوی نامازه (هَذَا) له (النمل) دا پتیش خراوه و له (المؤمنون) دا دوا خراوه، مه به ستیان نه وه به تین: که س له فه برستان نه که راهه ته وه، که س له قیامه تی نه هاتوته وه! پرسیاره که یان نه وه نده شتیکی بی حییه و پیچه وانه ی لوزیک و عقل و واقعیه، خوا ﷻ هه ر وه لامی ناداته وه! دوایی ده تین:

۴- ﴿إِنْ هَذَا إِلَّا أَسْطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾، نه مه ته نیا نه فسانه کانی پتشینانه، (أساطیر) کوی (أسطورة) به، که بریتیه له به سه رهاتیک و گتپردراوه به ک، واته: نه مه ته نیا قسه به که دوو باره ده بیته وهوو، پتشینان گوتوو یانه و، کاتی خوی نووسیویانه و، نه وانه ی دوایان نه و فسانه یان لیوه رگرتوو و، ده ماو ده م گتپردراوه ته وه، به لام هیچ بنه مایه کی نیه! نه وان وا ده تین، خواش ﷻ له وه لامی نه و فسانه یاندا، ده فهرموی:

۵- ﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ﴾، بَلَن: به زهوی دا برۆن، یانی: به کردهوه به ولات و شاران دا بکه رین، یان: میژوو بخوئنتنه و له میژووی کومه لکا پیتشووه کانهوه رامینن.

۶- ﴿فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ﴾، ننجاسه رنج بدن، سه ره نجامی تاوانباران، چۆن بوو، یانی: په ند له پیتشووانتان وه ربگرن، چونکه نهو گه له کافرانه که سزادراون، عادو، سه مودوو، گه لی نووح و، گه لی فیرعهون و، گه لی لوط، نهوانه سزا دراون، له سه ربیروایبان، شوئنه وهاره کانیشیان دیارن، واته: ئیوهش په ند لهوان وه ربگرن و، هه مان شت که به سه ر واندا هات، با به سه ر ئیوهش نه بهت، نهوه واتابه ک.

واتابه کی دیکه ی: ئیوه به زهویدا برۆن، سه ره نجامی نهوان چۆن بوو، هی نهو تاوانبارانه، به دلنیا یی سه ره نجامی ئیوهش هه ر واده بی، واته: ئیره نه م ژبانی دنیا به، ته نیا شوینی تاقیکردنه وه به، ننجاسه که سیک نه هلی ئیمان بی، سه ره نجامیکی باشی دهبی و، که سیک کافرو تاوانبار بی، سه ره نجامیکی خراپی دهبی، به لأم لیره دا ته نیا تاقیکردنه وه که هه به، نه نجام وه رگرتنه وه که له قوناغیکی دیکه دابه، خوا ﷻ نه م گه ردوونه ی به سیستم داناوه، جاری قوناغی قیامت نه هاتوه، تا کو بگوتری: که س له قیامته وه نه هاتوته وه، جاری خوا ﷻ بریاری نه داوه، مردووان زیندوو بکاته وه، تا کو بگوتری: بوچی که س زیندوو نه بووه؟ له قوناغیکی دیکه دا نهوه روودهدات.

۷- ﴿وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ﴾، خوا ﷻ پیغه مبه ری خاتمه ﷻ ده دوتنی و ده فه رموی: به هو یانه وه خه مبار مبه به، خو ت خه فه تخان مه که.

۸- ﴿وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ﴾، به هو ی پیلان کتیرانی شیا نه وه سه غله ت مبه به. (وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ)، خو پندراوه ته وه: (ضَيْقٍ) و خو پندراویشه ته وه: (ضَيْقٍ)، هه ردووکیان به ک واتابان هه به، واته: تووشی ته نکه تاوی و سه غله تیی و دلته نگیی مبه به، به هو ی پیلانی نهوانه وه، که وه ک پیتشر باس مان کرد، خوای په روه ردگار نه م قسه و قالا نه ی نهوان، به پیلان ناو ده بات، چونکه نهو قسانه

سہرائی کوفر کردوویانن، بۆ چهواشه کردنی خەلک و جەماوەرە لاساییکەرەووە شویتنکەوتووہکەیان، ئەگەرنا مەرج نیە بۆ خۆیان قەناعەتیان وابوو بئ، ئەو قسە بێسەرۆ بەرانە، بکەن، ئەوان لەوہ ژیرتر بوون، ئەو قسانە بکەن، بڵین: ئەدی بۆچی تێستا کەس نایەتەوہ لە قیامەت؟ چونکە زانیویانە، پێغەمبەر ﷺ نەیفەرمووہ: تێستا قیامەتە، فەرموویەتی: لە قیامەتدا مرۆف زیندوو دەبیتەوہ، بەلام بۆ چهواشه کردنی خەلک و جەماوەرەکەیان و شویتنکەوتووہکانیان، بۆ ئەوہی بازاری خۆیانیان لئ تیکنەچئ، ئەو قسانەیان بلاوکردوونەوہ لە نیو خەلکداو، خەلکیش وەک تووتیی، دووبارەیان کردوونەوہ، خەلک و جەماوەر زۆر جارن قسە ی بەرپرسان و زلە زلەکان، وەک تووتیی دووبارە دەکاتەوہ، بە بئ ئەوہی لئ تئ بگات، جاری وایە، بەرپرسک قسە یەک دەکات، هیچ سەرۆبەری نیە، عەقل و لۆژیک نایخوینیتەوہ، کەچی ئەو خەلکە هەمووی وەک تووتیی دووبارە ی دەکاتەوہ، هەمووی چۆتە سەر سروشتی: مەر و بز و ناژەل، وەک چۆن شوانتک لە ناژەلکەوہ دەخوړئ، دەیانبات ئاویان دەدات، هەموویان بە قسە ی دەکەن و، تێوارەش دەیانھینیتەوہ بۆ ئاغەل، هەموویان بە قسە ی دەکەن، زۆرجار خەلک و جەماوەر، کە لە هیدایەت و پۆشنای ئیمان و خوا پەرستیی، دوور و بێبەش دەبئ، بە داخەوہ سروشتی ئاژەل وەر دەگرن: بە عەقلی خۆی بیرناکاتەوہ، بە ئیرادە ی خۆی بەر تۆہ ناچئ، تەماشای دەکات چی پئ دەگوترئ؟ وەک چۆن ئاژەل تەماشای دەکات شوان و گاوئەکە ی چی پئ دەلین؟ ئەگەر بئ: بپۆ، دەپواو، ئەگەر بئ: بخۆ، دەخواو، ئەگەر بئ: ئاو بخۆوہ، دەخواتەوہو، ئەگەر بئ: پراوہستە، پراوہوستە، مرۆفەکانیش ئەگەر لە هیدایەتی خوا دوور و مەحرۆوم بوون، لە پەبامی خوا بێبەش بوون و، عەقل و دل و دەروونیان پۆشن نەبۆوہ، بە هیدایەت، زیاتر حالەتی ئاژەل وەر دەگرن، بۆیە خوا ﷻ دەفەرموئ: ﴿أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أَوْلَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿۱۳۱﴾﴾ الأعراف، واتە: ئەوانە وەک ئاژەلن، بەلکو لە ئاژەلێش گومراترن، ئەوانە بئ ناگان، بۆیە لە ئاژەل

گومراترن، چونکه ناژهل ناتوانن ناژهل نهبن، مهر هر مه په، بزن هر بزنه،
 کا هر گایه، به لام مروّف ده توانن وهک مهر و بزن و گا نهبن، مروّف بن و به
 عهقل و نیرادهی خوئی به پرتوه بچن.

مهسه لهی دووه م:

پرسیارکردنی کافره کان له کاتی به ئینی هانتی قیامت و په له کردنیان لینی و وه لآمدانه وهی خوا ﷻ که به شتی سزای خوا، په ننگه زور لیتان نیزیک بی، له په ناو له ته نیشستان بی، به لآم خوا ﷻ له سه ره لک، خاوه ن به خششه و، خواش نه ئینی نیو سینه کانیان و، نه وهی ناشکرای ده کهن، وه ک یه ک ده یزانی و، هیچ نه ئینییه کی ئاسمان و زهوی نیه، که خوا ﷻ نه یزانی و له نووسراویکی روونکه ره وه دا، تو ماری نه کرد بی:

خوا ده فه رموی: ﴿وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٧١﴾ قُلْ عَسَىٰ أَن يَكُونَ رَدْفٌ لَّكُمْ بَعْضُ الَّذِي سْتَعْمَلُونَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٤﴾ وَمَا مِنْ غَآيَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿٧٥﴾﴾

شیکردنه وهی ئه و پینج ئایه تانه، له هه شت برکه دا:

١- ﴿وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾ هه رووه ها ده ئین: (بیبیره وایه کان و، هاوبه ش بو خوا دانه ره کان) ئه م به ئینه، که نگتیه، ئه گهر تیره له راستان، که هی دی؟ (وی ﴿وَيَقُولُونَ﴾)، ئه و رسته به باده دا ته وه ده یکتیره ته وه بو رسته ی پتیشوو، که گو تیان: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَءِذَا كُنَّا تُرَابًا﴾، به لآم لیره به کرداری ئیستا (الفعل المضارع) ده به ئینی، له وی به کرداری رابردوو (الفعل الماضي)، هیناویه تی، وه ک جوراو جور کردن، له شیوه ی دواندندا، پاشان کرداری ئیستا، بو نه وه یه که دیمه نه که بخاته به رچاو، ﴿وَيَقُولُونَ﴾، ئیستا ده بلین و به رده وام ده بلین، له بهر نه وه ی به رده وام بوون له سه ره ئه و قسه یه: ئه و به ئینه که نگتیه، ئه گهر تیره له راستان؟ واته: به ئینی زیندوو کرانه وه هانتی رۆژی دواپی.

۲- ﴿قُلْ عَسَىٰ أَنْ يَكُونَ رَدْفٌ لَّكُمْ بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ﴾، یانی: نزیکه، له‌وانه‌به، له‌ته‌نیشتان بئی، هه‌ندیک له‌وهی په‌له‌ی لی ده‌که‌ن، واته: سزای هه‌ندیک له‌وهی په‌له‌ی لی ده‌که‌ن، په‌نگه له په‌ناتان بئی. ئنجا نه‌وه دوو واتای هه‌ن:

أ- ده‌گونجی ناماژه بئی، به کاتی مردنی هه‌ر کامیکیان، هه‌ر کامیکیان که ده‌مری: (مَنْ مَاتَ فَقَدْ قَامَتْ قِيَامَتُهُ)، هه‌ر که‌سیک مرد، قیامه‌تی وی هاتوه، نه‌گه‌ر بیبرواو خراپه‌کار بئی، سزای خوئی ده‌بینی، که سزای گوژی پئی ده‌لین و مه‌به‌ست پئی سزای قوناغی به‌رزه‌خه، با له‌نیو گوژیش دا نه‌بئی، چونکه هی وا هه‌یه گوژی به‌نسیب نابئی، هه‌یه له‌و ده‌شت و ده‌ره ده‌مری، با وا نه‌زانری که هه‌رکس نه‌چیتته گوژه‌وه، سزا نادریت، چونکه سزایه‌که به‌پله‌ی په‌که‌م له‌سه‌ر رووحه، به‌شیوه‌یه‌که له‌شیوه‌کانیش، په‌نگه تا‌کو جه‌سته‌که ده‌مینی، بیگریته‌وه.

ب- ده‌شگونجی که ده‌فه‌رموی: ﴿رَدْفٌ لَّكُمْ﴾، یانی: (تَبَّحَ لَكُمْ، بِقُرْبِ مِنْكُمْ)، لیتان نزیکه بئی، له په‌ناتان بئی، مه‌به‌ست پئی نه‌وه به‌لایانه‌بن که به‌سه‌ریان دین، وه‌ک کاتی خوئی له جه‌نگی به‌درداو، له جه‌نگه‌کافی دیکه‌دا، هه‌روه‌ها گرانیی و قات و قریبی که به‌سه‌ریان هات، به‌نسبت نه‌وانه‌وه، به‌نسبت ئیستاشه‌وه: مه‌رج نیه ته‌نیا له قیامه‌تدا، خه‌لک دوو‌چاری گرفتاریی و سزای خوا عَلَيْهِمُ بیته‌وه، خوا هه‌ر له دنیا‌ش دا سزایان ده‌دات، وه‌ک ده‌فه‌رموی: ﴿ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ مِمَّا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ (۱۱) الروم، واته: خراپه ته‌رو وشکی گرته‌وه، وشکانیی و ده‌ریای گرته‌وه، به‌هوی کرده‌ی ده‌ستی خه‌لکه‌وه، بو نه‌وه‌ی به‌شیک له‌وه‌ی ده‌یکه‌ن، سزایه‌که‌یان پئی بچیژی، به‌لکو بگه‌رینه‌وه.

پنشتیش گوتمان: (رَدْفٌ لَّكُمْ)، ده‌گونجا بو خوئی به‌رکار (مفعول به)، بخوازی، به‌مجوره: (رَدْفُكُمْ)، له ته‌نیشتان، به‌لام بو‌یه به (ل) به‌رکاری خواسته‌وه، تا‌کو مانای نزیکه (اقترَبَ)ی، بخریته نیو، یانی: نزیکه لیتانه‌وه، یاخود (ل) بو نه‌نکیده، وه‌ک ده‌لن: (شَكَرْهُ)، سوپاسی کرد، به‌لام (شَكَرْ لَهُ)، واته: سوپاسی کرد، به‌لام زور به جه‌ختکرده‌وهو توخیی.

۳- ﴿بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ﴾، هه نديك له وهی په لهی لیده كهن.

۴- ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ﴾، به دنيايي په روه ردگاريشت، خاوهن به خششه به سه ر خه لکه وه، واته: خاوهن به خششي، به کيکه له سيفه ته به نه پدتيه کاني خوا ﴿وَ﴾ و په کيکه له کاره کاني وي.

۵- ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ﴾، به لأم زوره بيان (نه بفره مووه هه موويان)، سوپاسگوزاري ناکهن، هه نديك له به نده کان سوپاسگوزاري ده کهن و، به شيکيان سوپاسگوزارن، له سوور دق (سبا) يشدا، ده فرموي: ﴿وَقِيلَ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ﴾ ﴿۱۳﴾ واته: که ميک له به نده کانم سوپاسگوزارن، به لأم زوره بيان ناسپاس و سپله و بي مه کن.

۶- ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ﴾، به دنيايي په روه ردگاريشت زور چاک ده زانن نه وهی سينه کانيان په نهانن ده کهن و، نه وهش که ناشکراي ده کهن، واته: نه وهی که سينه کانيان په نهانن ده کات، خوا ﴿وَ﴾ هه مووی ده زانن و، نه وهش که ناشکراي ده کهن، ياني: نه گهر تيوه نه نيا ناشکرايان ده زانن و پواله تيان ددبينن، خوا ﴿وَ﴾ نيو ده روونيشيان ددبينن، هه مووی بو خوا ﴿وَ﴾ وه که به که، په نهان و ناشکرا، به نسبت تيمه وه، نه وه په نهانن وه نه وه ناشکرايه، به لأم به نسبت خواوه، هه موو شتيک روون و ناشکرايه.

۷- ﴿وَمَا مِنْ غَابَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾، هيچ نه نيبه کيش نيه، له ناسمان و زهويدا، مه گهر له نووسراويکي روونکه ره وهدا، تو مارکراوه.

(غَابِيَة)، ناوه بو شتيکي ناديار، که (ة) چوته سه ر (غَابِيَة)، بو نه وه په که له حاله تي وه سفوه، بيگواز تته وه بو حاله تي ناو، وهک: (غَابِيَة) و (فَاتِحَة) و (غَابِيَة) و (فَاتِحَة)، که هه موو نه وانن بوون به ناو، واته: بي به لايي و (فَاتِحَة)، ياني: ده رگاگر دنه وه، (غَابِيَة)، ياني: سه ر نه جام، (غَابِيَة)، ياني: کو تايي پيوتيان.

که ده فرموي: (فِي كِتَابٍ مُبِينٍ)، وشه ي (كِتَابٍ)، له قورناند جاري وابه هه په، ته عبيري بي ده کري، له زانباري خوا، ياني: وشه ي (كِتَابٍ) جاري وابه

خوازراۋدەتەوہ بۆ زانىارىى خوا، چونگە شتىك كە بنوسرى، ساغ كراۋدەتەوہو، ناگۆردىرى و چەسپىتزاۋە، زانراۋەكان لە زانىارىى خوادا نەگۆرن، چەسپاون و گۆرانيان بەسەردا نايەت.

ياخود (كَنْبِ مُيِّنٍ)، مەبەست پىسى دروستكراۋىكى ناديارە بۆ تىمە، كە ھەندىك لە زانايان دەلئىن: مەبەست لە (لوح محفوظ) و (كتاب مېين) و (امام مېين)، تۆمارىكە، كە خۋاى پەرۋەردگار ھەموو زانىارىيەكانى خۆى تىدا تۆمار كىردوون.

بەلآم دەشگونجىن ئەوانە تەعبىرىكى پەمزىى بن، بۆ ھالىى كىردنى ئىمە.

ۋشەى (مُيِّنٍ)، دەگونجىن لە (أَبَانِى) (لازم) مەوہ بىن، واتە: (بَيْنٍ)، ئاشكرا، رۋون، دەشگونجىن لە (أَبَانِى) (مُتَعَدِّى) بىن، يانى: پۈونكەرەوہو ئاشكراكەر.

لە كۆتابى نەم دەرسەماندا، دەلئىن:

خۋا **قَسَى** بىپىروايەكان كە دىنىن، ۋەك خۆى دەبھىتىن، ۋە ھەر نەوہش شايستەى خۋاى پەرۋەردگارە، بە ئەمانەتەوہ چىيان گوتوہ، ئاۋاى دىنىن، ئىنجا ئەگەر چ بىر ھىزو پىزىكى تىدابىن، خۋا **قَسَى** ئەگەر بە پىۋىستى بزانتى، ۋەلامى دەداتەوہ، بەلآم ئەگەر بېھىزو پىزو بىسەرۋبەر بىن، خۋاى پەرۋەردگار ۋەلامى ناداتەوہ، يان بە شىۋەبەكى ناراستەوۋو ۋەلامى دەداتەوہ، كە ھەندىك لەو قسانەى ئىرەيان، بەو شىۋەبەن، ۋەك لە ئايەتەكانى پىشتىدا گوتيان: ئايا ئەگەر باب و باپىرئمان و خۆمان بوۋىنەوہ خاك و خۆل، ئايا دەرەدەھىترىنەوہ؟ باب و باپىرئمان پىشتىر ئەو بەلئىنەيان پىدراۋو، تىمەش ئەو بەلئىنەمان پىدراۋە، كە چى ھىچىش ديار نىە، ئەوہ ئەفسانەكانى پىشيانانە؟!

خۋا **قَسَى** بە پىۋىستى نازانتى، ۋەلامى ئەو قسەيان بداتەوہ، چونكە ئەوان قسەبەك دەكەن، زۆر نا لۆژىكىى و ناۋاقىيەى، ئاشكرايە خۋا **قَسَى** لە قورئانداۋ

پیغمبریش ﷺ که په یامی خوی گه یاندوه، فرموویانه: له قیامه تدا زیندوو ده کړنه وه، نه که له دنیا دا، قوناغی قیامه تیش جاری نه هاتوه و نیستا قوناغی دنیا به، بویه نه و قسه به، قسه به کی نالوژیکیه و، خوی ﷺ و هلامی ناداته وه، به لکو سهرنجیان بو شتیکی دیکه راده کیش و ده فرمووی: بلن به زه ویدا برن و سهرنج بدن! سهرنجامی تاوانباران چونه؟ دوايش ناموزگاری پیغمبر ﷺ ده کات: له سهریان خه مبار مه به و، له به رانه ر پیلانگړیاناندا دلته نگ مه به.

دوايي که ده لین: نایا نه و به لینه که نگیه، نه گهر تیره راستن؟

خو ﷺ بفرمووی: که نگیه! خوا ته نانه ت ژوانگو کاتی هاتی ناخیر زه مان و زیندوو بوونه وه و هه لسانه وه دی، به فریشته کانیش نه گوتوه و، به جیریلیشی نه گوتوه و، به پیغمبره خاتمه شی ﷺ نه گوتوه، که واته: چیمان پتی بفرمووی، که ده لین: که نگیه؟! بویه خو ﷺ ده فرمووی: بلن: نیزیکه هه ندیک له وه دی په له ی لی ده کهن، له ته نیستان بئ، هه ندیک له وه دی په له ی لی ده کهن، بئ، که هاتی سزای خوا به، په ننگه له ته یشتانه وه بئ، له ته فسیره کاند ا که متر بینومه، به لام زیاتر وا پنده چی مه به ست پتی مردنی خویان بئ، چونکه که مردنیان هات، نه و کاته به شیک له سزایه که یان که له قوناغی به رزه خدا ده پچیزن، بویان دپته پتشن.

دوايي که ده فرمووی: به دنیا یی په روه دگارت خاوه ن به خششه به سهر خه لکه وه، به لام زوره یان سوپاسگوزار نین، واته: خاوه ن به خششه به سهر یانه وه، که له سهر نه و قسانه په کسهر سزایان نادات و، مؤله تیان دده ات و، ده رفه تیان پتی دده ات، به لکو بگه رینه وه، به لام نه وان سوپاسگوزار نین، نیعمه ته کانی خوا ﷺ و چاکه کانی خوا، که ژیان دنیانه له دنیا دا و، له پتیش هه موویانه وه: نیعمه تی نیمان و هیدایه ت و قوربان و، ناردنی پیغمبر ﷺ، نه و نیعمه ت و چاکانه ی خوا ﷺ، سوپاسگوزاریان له سهر نا کهن.

دوایی خوا سُبْحَانَكَ ہم بؤ دلدانه وهی پیغهمبر صَلَّى و برواداران، له لایه که وه، هم وه که هه ره شه و ترساندن بؤ بیبروایان له لایه کی دیکه وه ده فهرموئی: به دنیایی پهروه ردگارت ده زانن سینه کانیاں چی په نهان ده کهن و چی ناشکرا ده کهن، هیچ شتیکی نادیار نیه له ناسمانه کان و زه ویدا، مه کهر هه مووی تۆمارکراوه.

که واته: نهی موحه ممه د صَلَّى! نهی مسوئمانان! بزنانن که نه و قسانه ی بیبروایان ده یان کهن و نه و پیلانانه ی ده یانگی پرن، له لای خوا سُبْحَانَكَ هه مووی پاریزراوه و، له سهریان لیبرسینه وه یان لی ده کات و سزایان ده دات، تیوه شه ی بیبروایه کان! بزنانن که هیچ شتیکی له وهی ده یکهن، ناشکرا بت یان په نهان له خوی په نهان زان شیردراوه نیه و، هه مووی تۆمارکراوه و دیته وه پرتان.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسى ھەشتەم

بِنَاسِهِ نَم دهرسه

نَم دهرسه مان ههژده (۱۸) ئایه تی کۆتایی سورہتی (النمل) دهگریته خوئی: (۷۶ - ۹۳)، که تهوهری سه ره دکیان باسی قورئان و، باسی رۆژی دواییه، وئرای خسته رووی چهند دیارده و دیمه نیکسی سه رنجراکیش وهک: نیشانه کانی پهروه ردگار تیی و، به کتایی خوا سوره له په رسترانیدا.

ههروه ها چهند نامۆژگاریه کی گرنک و مه زینش بو پیغه مبهری خوا سوره موحه ممه د، له بواری چۆنیه تیی مامه له وه له سوکه وتی له گه ل نه وانده دا که به ره و خواو، به رنامه که ی بانگیان ده کات، خراونه روو.

﴿إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَفُصُّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾ وَإِنَّهُ لَهْدَىٰ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُم بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٧٨﴾ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ﴿٧٩﴾ إِنَّكَ لَا تَسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تَسْمِعُ الْقَلَمَ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٨٠﴾ وَمَا أَنْتَ بِهَدَى الْعَمَىٰ عَن ضَلَالَتِهِمْ إِنْ تَسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾ وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُم دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِن كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مَّمَّنْ يَكْذِبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُمْ قَالَ أَكَذَّبْتُمْ بِآيَاتِي وَلَمْ تُحِطُوا بِهَا عُلَمَاءُ مَاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٨٥﴾ أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا آلِيلَ لَيْسَكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّكَ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾ وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَفَرِّجْ مَن فِي السَّمَوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَن شَاءَ اللَّهُ وَكُلُّ أُنثَىٰ دَخِرِينَ ﴿٨٧﴾ وَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدًا وَهِيَ تَمْرٌ مَّرَّ السَّحَابِ

صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَنْفَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَيْرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَرَجٍ يَوْمَئِذٍ ءَامِنُونَ ﴿٨٩﴾ وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكَلَبَتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَذَا الْبَلَدِ الَّذِي حَرَمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩١﴾ وَأَنْ أَتْلُوا الْقُرْآنَ فَمَنْ أَهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿٩٢﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سُبْحَانَ عَيْنَيْهِ فَنَعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِفَعْلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

مانای ده قواو ده قی نایه تکان

بہ دنیایی نہم قوربانہ زوربہی نہوہ کہ بہ نوو نیسرائیل تیدا کہ وتوونہ کیشہ و راجاییہوہ، بویان باس دکات (پوونی دکاتہوہ) و ﴿٦٦﴾ بہ مسوگہری پینمای و بہ زہیبہ بو برواداران ﴿٧٧﴾ بیگومان پەرہردگارت بہ حوکمی خوئی دادوہریبان لہ تیواندا دکات و، نہو زالی زانابہ ﴿٧٨﴾ نجا پشت بہ خوا بہستہ، بہ راستیی تو لہسہر (بہرنامہی) ہہقی پوٹنی ﴿٧٩﴾ بہ دنیایی تو (بہیامی خوا) بہ مردووان نایبستینی، ہہرہہا دہنگی (بانگکردنی) خوت بہ کہران نایبستینی، لہ کاتیکدا کہ بہ پشتتیکردنہوہ، روو و ہرہدگیرن ﴿٨٠﴾ ہہرہہا کویرانت بو لہ گومرایی (دہرناہتیرین و) پینمای ناکرین، تو تہنیا (بہیامی خوا) بہوانہ دہیبستینی، کہ بروایان بہ نایہتہ کامان ہیناوہ و، نہوان (بو خوا) ملکہ چن، ﴿٨١﴾ کاتیکیش کہ قسہیان لہسہر چہسپا (مرؤفہ کان بریاری خویان لہسہر ہاتہ دی، کہ کوٹایی بہ ژیانی دنیایان بن) ژیانداریکیان بو لہ زہوی دہردینین، دہباندوینن (دہلن): بیگومان خہ لک بروای پتہویان بہ نایہتہ کامان نہدہہینا ﴿٨٢﴾ نہو پوڑہش کہ لہ ہہر کوڑہ لیک، پوٹیک لہوانہی نایہتہ کامانیان بہ درؤ دادہنان، کوڑدہ کہ پنہوہ، لہ حالیکدا کہ خردہ کردنہوہ سہر بہک (نہوانہی

پیشی پاده گیرین، تا کو نه وانه دوایی پییان ده گهن) ﴿۸۷﴾ هتا کاتیک که هاتن (خوا فه رمویی): نایا نایه ته کا همتان به درؤ دانان، بئ نه وهی (لییان بکوئنه وه)، پییان ناشنابن، یان نایا چیتان ده کرد؟ ﴿۸۸﴾ قسه شیان له سهر چه سپا (پریاری خویان له باره وه درا) له سؤنگهی سته مگردنیا نه وه، بویه (له و رۆژه دا) قسه ناکن ﴿۸۹﴾ نایا نه پان دیوه که تیمه شه و گارمان بؤ ره خساندوون، تیتدا بسه روون و، رۆژگار یشمان بؤ رۆشن کردوونه وه، که تیتدا بینن (و کاسبی تیتدا بکه ن)! بیگومان له وه دا نیشانه هه ن بؤ کومه لیک بروا بینن ﴿۹۰﴾ نه و رۆژه ش که فوو به که په نادا ده کری، هه موو نه و که سانه ی که له ناسمانه کان و زهوی دان (له ترسان) پاده چله کن، جگه له که سیک خوا بیه وی (رانه چله کئ و)، هه مووشیان به زه بوونی دینه لای (خوا) ﴿۹۱﴾ چیاکانیش ده بینی پیت وایه وه ستاون، له حالیکدا که وه ک رۆیشتی هه ور ده رۆن، نه وه ش دروستکراوی خویا، که هه موو شتیکی به کارامه یی و ورده کاری دروستکردوه، بیگومان نه و شاره زای نه وه یه که ده یکن ﴿۹۲﴾ هه ر که س (له رۆژی دوایی دا) چاکه بینن (پاداشتی) له و چاکتری هه یه و، له ترس و بیمی نه و رۆژه ش دلنیا و هیمنن ﴿۹۳﴾ هه ر که سیکیش خراپه بینن، له په و روو ده خرپته ناگر (ی دۆزه خ) وه، (پییان ده گو ترئ): نایا ته نیا به وه سزا نادرین که ده تانکرد! ﴿۹۴﴾ (بئئ): ته نیا به وه فرمانم پیکراوه که په روه ردگاری نه م شاره (شاری مه ککه) به رستم که قه ده غهی کردوه (هیچ گوناوه لادانیک ی تیتدا بکری) و، هه موو شتیک هی ویه و، فرمانم پیکراوه له ملکه چان بم ﴿۹۵﴾ هه روه ها فرمانم پیکراوه که فورتان بخوئنم، نجا هه ر که س ریستی راستی گرت، نه وه سوودی ریستی راستگرتنه که هی خویه تی و، هه ر که سیش گومرا بوو بئئ: من ته نیا له ترسینه ران و هوشیارکه ره وانم ﴿۹۶﴾ هه روه ها بئئ: ستایش بؤ خوا، به زوویی نیشانه کانیان پیشان ده دات و، ده بانناسن، په روه ردگاریشت له وهی ده یکن، بئ ناگا نیه ﴿۹۷﴾.

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(رَمَضٌ): واته: ده گبیرته وه، باس ده کات (الرَّمَضُ: تَتَّبِعُ الْأَثَرَ، وَالْقَصَصُ: الْأَثَرُ، وَالْقَصَصُ: الْأَخْبَارُ الْمَتَّبَعَةُ)، (قَصَصٌ): بریتیه له شوین شوینه وار که وتن، (قَصَصٌ): به شوینه وار ده گوتری، هه رو ده ها (قَصَصٌ): به وه هه و الانه ده گوتری که به دوادا چوو نیان بو کراوه.

(دَابَّةٌ مِنَ الْأَرْضِ): ژباندری زهوی، زینده وه ری زهوی، (قِيلَ إِنَّهُ حَيَوَانٌ بِخِلَافِ مَا نَعَرِفُهُ يَخْتَصُ خُرُوجَهَا بِحَيْثُ الْقِيَامَةِ، وَقِيلَ: غَنِي بِهَا الْأَشْرَارُ الَّذِينَ يَمْنَزِلُهُ الدَّوَابَّ)، (راغب الأصفهاني)، ده لئ: (دَابَّةٌ مِنَ الْأَرْضِ): گوتراوه: ژباندریکه جیا له وهی که تیمه پتیا ناشناین، کاتیک ده رده چئ که رۆژی قیامت و هه لسانه وه دئ (مه بهستی پئ رۆژی ناخیر زه مانه، تیکچوو نیی ته مه گه ردوون و دنیا به).

هه ندیکیش گوتویانه: مه بهستی له (دَابَّةٌ مِنَ الْأَرْضِ): تهو خرا به کارانه ن که وه ک نازه ل وان.

ده لئیم: به لأم تهو رابه بتهیزه، چونکه خوا تَعَالَى دیاری کردوه، که قسه ده کات و ده لئ: خه لک بروا به نایه ته کان ناهیتن.

(بُرْعُونَ): ده گونجی به مانای (مُتَعَوِّنُونَ) بئ، واته: راده گبرین، رتیا ن نادری برؤن، یاخود (حَبَسَ أَوْلَهُمْ عَلَىٰ آخِرِهِمْ)، ته وان هه پتشیان راده گبرین، تا کو ته وان هه دوا بی پتیا ن ده گن، یاخود (بُرْعُونَ)، واته: (مُتَعَوِّنُونَ مِنَ الذَّهَابِ إِلَىٰ هُنَا وَهُنَا)، رتیا ن لیده گبری به ملاولادا برؤن، کو نترؤ ل ده کرتن، رتیک و پتیک ری ده گرنه بهر به ره وه تهو ئا مانجه ی خوا ده به وی.

(فَفَزِعَ): (الْفَزَعُ: انْقِیَاضُ وَنِقَارُ الْإِنْسَانِ مِنَ الشَّيْءِ الْمُخِيفِ)، (فَزَعٌ): بریتیه له ریک هاتن و سَلَمَیْنِه و هیه که به سهر نینسان دا دئی، له نه نجامی شتیکی مه ترسیلیتکراودا، یانی: داچله کین و راچله کین.

(دَاخِرِينَ): (دَاخِرٌ)، که به (دَاخِرُونَ)، یان (دَاخِرِينَ) کۆده کریتیه وه، (أَي: الْأَذْلَاءِ)، واته: زه بوونان، ده گوتری: (أَذْخَرْتُهُ فَدَخَرْتُ، أَي: أَدَلْتُهُ فَذَلْتُ)، (أَذْخَرْتُهُ، واته: زه بوونم کرد، (دَخَرْتُ، یانی: (ذَلْتُ): زه بوون بوو، بیده سته لات بوو.

(جَامِدَةً): (أَي: ثَابِتَةً وَسَاكِنَةً)، واته: چه سپاوو نه جوولآو.

(أَنْفَنَ): (أَي: نَظَمَ وَأَحْكَمَ)، هه موو شتیکی ریکخستوهو، مه حکم و پته وی کردوه.

(فَكَبَّتْ): (الْكَبُّ: إِسْقَاطُ الشَّيْءِ عَلَى وَجْهِهِ)، (كَبٌّ): بریتیه له وهی شتیک له وپه و روو، له سهر روو بخری، که واته: ﴿فَكَبَّتْ وَجُوهَهُمْ فِي النَّارِ﴾، یانی: ده م و چاویان ده که ویته نیو ناگری دۆزه خه وه.

ماناى گىشىنى ئايەتەكان

خوَّا ﴿١١٠﴾ لە كۆتايى ئەم سوورەتە موبارەكەدا، كە وەك لە پىئاسەكەيدا گوتمان: بە باسى قورئان دەستى پىكردو، بە باسى قورئاننىش كۆتايى پىھاتو، لە وەدا وەك سوورەتى (الشعراء) وايە، ھەر وەھا لە وەشدا كە كۆمە لىك لە بەسەرھاتى پىغەمبەرانى (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، تىدا خراونە روو، ديسان وىكچووونى ھەيە لە گەل سوورەتى (الشعراء) دا، ئنجا لە كۆتايى ئەم سوورەتەدا خوَّا دەفەرموئى: ﴿إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَمُصُّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾، بە دىئايى ئەم قورئانە بەسەر بەنى ئىسرائىلدا، واتە: بەسەر گەلى جوولەكەدا، ﴿(إِسْرَائِيلَ)﴾، نازناوى يەققووبە عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ يانى: ئەوانەى لە يەققووب پەيدا بوون دەخوئىتتەو، زۆرەى ئەو كە تىدا دەكەونە پاجايى و مشتومرەو، بۆيان دەخوئىتتەو: ھەق لە كوئىھو؟ ناھەق لە كوئىھو؟ نەيفەرموو: ھەموو، چونكە خوَّا ﴿١١١﴾ راستكردەوئى ھەموو ئەو ھەلەو لە رى لادانانەى خواھەن كىتتەكان كر دوويانن، بە تايەت جوولەكە، بە پىويستى نەزانىو.

﴿وَإِنَّهُ هُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ﴾، بە دىئايى ئەم قورئانەش رىئمايەو بە بەزەيە بو برواداران، چونكە ئەوانەى لە قورئان بەھرمەند دەبن، وەك رىئى راست پى دۆزىنەو، ئەوانەى بەھوى قورئانەو وا لە خوئان دەكەن، شايستەى بەزەيى خوا بن، تەنيا بروادارانن، ئەگەرنا لە ئەصلدا خوَّا قورئانى بو ھەموو مرۆفەكان ناردو: ﴿إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ﴾ (١١٢) التكوئر، ﴿وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ﴾ (١١٣) آل عمران، وەك لە چەند شوئىتك لە قورئاندا دووبارە بوئەو.

﴿إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُم بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ﴾، بە دىئايى پەرودرگارت بە حوكمى خوئى دادوهرىيان لە نىواندا دەكات، واتە: لە سەر ناكوئى و

پراجاییه کانیان، دادوهر بیان دهکات و، هه ق و ناهه قیان دهخاته پروو خواش زالی زانایه، که به ته نکید لیره دا مه بهست پتی رۆژی دواییه و، له رۆژی دواییدا خوا به حوکمی خۆی، دادوهر بیان له نیوان دا دهکات، که له وئی بهس حوکمی خوا هه یه و دیاره، به لām له دنیا دا خوا بواری داوه مرۆفه کانیش حوکم و دهسه لاتیان هه بی بو تاقیردنه وه، به لām له وئی: ﴿لَمِنَ الْمُلْكِ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَجْدُ الْفَهَّارِ ﴿١٦﴾﴾ غافر، نه مرۆ حوکم و حوکم پانیی و، دهسته لات هی کئییه؟ هی خوای تاکی ملیتکه چکه ره.

خوا له وئی به حوکمه دادگه رانه که ی خۆی، دادگه رییان له تیواندا دهکات، خواش زالی زانایه، زاله و هیچ کهس له ژتر دهسته لات و پکتیی قوتار نابیی و، زاناشه بهو شیوه به دادوهریی دهکات، که شایسته ی زانیاری بیسنووری خۆیه تی و، دادگه ریی بیسنووری خۆیه تی.

هه ندیک له زانایانیش وایان لیکداوه ته وه: ﴿إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ﴾ به روه ردگار ت له دنیا دا بهو حوکمی داییه زانده بو پیغه مبه ری خاته م ﴿﴾ دادوهریی له نیوان مرۆفه کاند دهکات به گشتیی و، به تاییه ت خاوه ن کتیبه کان، ﴿فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ﴾ تنجا تو پشت به خوا بهسته، ﴿إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ﴾ به دلنایی تو له سه ره هه قتیکی رۆشنی، یا خود: له سه ره هه قتیکی پروونکه ره وه ی.

﴿إِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمَوْتَى وَلَا تَسْمَعُ الدُّعَاءَ﴾ به دلنایی تو به مردووان ناییستینی، هه روه ها بانگکردن به که پانیش ناییستینی، ﴿إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ﴾ له حالیکدا که پشت هه لده که ن و پروو ورده چه رختین، پروو ورده گه یرن به پشت تیکردنه وه، (أَذْبَر) یانی: پشتی کرده وه، (وَأَى) یانی: پرووی وهر چه رخاندا، جاری و مرۆف پروو وهرده چه رختینی، به لām پشت ناکاته شته که، به لکو که له که ی تیده کات و لا نه نشتی تیده کات، به لām نه مه بو جه ختکردنه وه و تو ختکردنه وه ی پروو وهر گه یرنه که یه، که ته نیا نه وه نه لاته نیشته و لاکه له که ی تیکه ن، به لکو که پرووی لن وهرده گه یرن، به کسه ر پشتیشی تیده که ن، ﴿وَمَا آتَتْ بِهَدْيِ الْعَمِيِّ﴾

عَنْ صَلَاتِهِمْ ﴿١٠﴾، نجا ده که چون ناتوانی ده نگی خوت، به مردووان بیستی نی و بانگکردنت به که یران بیستی نی، به هه مان شیوه ش: ناتوانی کو تره کان، نه وانه ی کو تر و نابینان، له گومرایی ده ربازیان بکه ی و یرنماییان بکه ی، ﴿١١﴾ إِنْ تَسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٢﴾، تو ته نیا ده توانی به وانه بیستی نی که بروایان به نایه ته کانی تیمه هه یه و، نه وان بو خوا ملکه چن.

نم دوو نایه ته موباره که به هه مان شیوه له سوورپه تی (الروم) بش دا هاتوون به توزیک جیاوازیه وه، مانای وایه نه و مه به ستانه ی گرتووایانه خو یان، گرنکن، هه لبه ته چه مکه که یان به جیا جیا له زور شوینی قورئاندا هاتوه، بو وینه: له سوورپه تی (الأنفال) دا هاتوه، به لام ناوا به سه ر یه که وه و به و شیوه یه، ته نیا له م سوورپه ته و له سوورپه تی (الروم) دا هاتوون، که تیمه دوایی زیاتر تیشک ده خه ینه سه ر نیوه رۆکیان.

دوای نه وه ی خوای به رزو مه زن باسی قورئانی کردو، باسی نه وه ی کرد که قورئان هاتوه دادوه ری له نیوان مرو فه کاند ا بکات، به لام پیغه مبه ر ﴿١٣﴾ ناتوانی بانگهوازی خو ی و ده نگی خو ی و بانگکردنی خو ی به مردووان و به که یران بیستی و، له گومرایی ده ربان بیتی، به لگو ته نیا بروادارانیک که بروایان به نایه ته کانی خوا هه یه و، بو خوا ملکه چن، ته نیا نه وانه پیغه مبه ری خوا ﴿١٤﴾ ده توانی وایان لیبکات، گو بیستی په یام و به رنامه ی خوا بن و، راستیه کانی که ده یانخاته به ر چاوایان، بیانینن.

نجا خوای به رز دیته سه ر باسی بابه تیکی دیکه، که باسی ناخیر زه مان (ساعة) ه، واته: قوناعی یه که می رۆزی دوایی، که ناخیر زه مان و تیکچوونی نه م که ردوونه یه، ده فه رموی: ﴿١٥﴾ وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ ﴿١٦﴾، هه رکاتیش قسه بان له سه ر چه سپا، که به سیاق ده زانری، واته: بریاری خوایان له سه ر هاته دی، که ده بی ژبانی دنیا کو تایی پی بن، ﴿١٧﴾ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ ﴿١٨﴾، له و

کاته‌دا زینده‌وهریک، ژاینداریکیان له زهوی بو دهر دینین، ﴿تَكَلَّمْتُمْ أَنَا النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ﴾، ده‌یاندوینتی، خه‌لک ده‌دوینتیو، به‌شیک له دواندنه‌که‌ی نه‌وه‌یه که خه‌لک بر‌ویان به‌ نایه‌ته‌کانی تیمه‌ نیه، بر‌وای پته‌ویان پینان نیه، یاخود: نه‌و ژاینداره ده‌یاندوینتی به‌ هوی نه‌وه‌وه که خه‌لک بر‌وای به‌ نایه‌ته‌کانی تیمه‌ نیه، نجا مادام مروّقه‌کان بر‌وای پته‌و و دل دامه‌زراویان نیه به‌ نیشانو نایه‌ته‌کانی تیمه، ژاینداریک خ‌وای په‌روه‌ردگار ده‌ری دینتی، خه‌لک ده‌دوینتی، نه‌و ژاینداره‌ش بیگومان به‌رگری ده‌کات له خوا به‌یه‌کرتن و، دزی کوفره‌و، پشتگیری په‌یامی خ‌وای په‌روه‌ردگار ده‌کات، که خه‌لکه‌که زور به‌یان لیتی پشتپهل ده‌بن و، لیتی هه‌لده‌گه‌رتنه‌وه‌و وازی لی دینتی.

﴿وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ﴾، هه‌روه‌ها نه‌و رۆژه‌ش که له هه‌ر کۆمه‌لیکی زور، هه‌ندیکیان کۆده‌که‌پنه‌وه له‌وانه‌ی بر‌ویان به‌ نایه‌ته‌کانی تیمه‌ نه‌بوو، نجا نه‌وان کۆنترۆل ده‌کرتن، یاخود هی پینشیان راده‌گیری، تاکو هی دواپی پینان ده‌کات.

لیره‌دا شتیک قرتیزاوه، واته: له‌و رۆژه‌دا: چاکه‌کاران پاداشتی خ‌ویان وه‌رده‌گرنه‌وه‌و، خراپه‌کارانیش سزای خ‌ویان وه‌رده‌گرنه‌وه، یاخود له‌و رۆژه‌دا که نه‌وه ده‌که‌ین: کاره‌ساق زور گه‌وره ده‌قه‌ومتی، به‌لام نه‌وه قرتیزاوه، تاکو زه‌ین هه‌ر مانابه‌ک مه‌زه‌ننه‌ بکات، که له‌گه‌ل فه‌رمایشتی خ‌وادا ده‌گونجی.

﴿حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُمْ قَالَ أَكَذَّبْتُمْ بِآيَاتِي وَلَمْ تُحِطُوا بِهَا عِلْمًا﴾، هه‌تا کاتیک له هه‌ر کۆمه‌لیکی زور، کۆمه‌لیکی که‌م له‌وانه‌ی بیپروا بوون به‌ نیشانه‌کانی خ‌وا، کۆده‌کرتنه‌وه‌و خ‌پده‌کرتنه‌وه سه‌ر یه‌ک، نجا هه‌تا کاتیک هاتن، خوا فه‌رمووی: نایا نایه‌ته‌کانی منتان، نیشانه‌کانی منتان به‌ درۆ داناو، شاره‌زاشیان نه‌بوون، هه‌روا وه‌ک تفه‌نگ به‌ تارکییه‌وه نان و دارکه‌ری شه‌وی، بیپروایتان نیشاندا به‌ نایه‌ته‌کانی من، به‌بی نه‌وه‌ی لیمان وردبنه‌وه‌و پینان ناشابن؟ ﴿إِنَّمَا أَتَاكُمْ نَذِيرًا لَّعَلَّكُمْ تَعْمَلُونَ﴾، یاخود تیه‌و چیتان ده‌کرد؟! ﴿وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ

لَا يَطْفُونَ ﴿١٠٠﴾، بریاریان به سهردا چه سپا، به هوی نهو سته مه وه که کردیان و، لهو رۆژهدا زمانیان گۆ ناکات، قسه ناکهن و نادوین، چونکه هیچ شتیکیان به دهسته وه نیه وه لأمی نهو پرسیاره ی پی بده نه وه.

ئنجأ خوا ﴿١٠١﴾ باسی بابه تیکی دیکه ده کات، ده فه رموی: ﴿الَّذِينَ يَرَوْنَ أَنَّا جَعَلْنَا آلِيلَ لِسِ كُنُوفِهِمْ﴾، نابا نه یانبینوه که تیمه شه و کارمان بو کتیراون به هوکاری تیدا سره وتن، تاکو تیبیدا پشوو بدن و بخه ون، ﴿وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا﴾، رۆژگاریشمان بو کردوون به مایه ی بینین، رۆشمنان کردۆته وه تاکو تیبیدا بینین و کارو کاسبیی و جمو جۆلی تیدا بکه ن! ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾، ینگومان له وه دا نیشانه هه ن بو کۆمه لیک بره و بینن.

به لأم کۆمه لیک بره و نه هینن و نه خه فتن له بره و هینان و خوا به رستی، هه رچی بیینن وه ک دیارده ی سروشتی ده بینن، به لأم له بهر نه وه ی به چاوی نیمان ته ماشای ناکهن، نایه سته وه به خوا وه، وه ک نیشانه ی خوا ی زالی بالاده ست، نایبینن، په نگه بلین: ئەم (خۆر) ه به رده وام تیشکمان ده داتی و، (مانگ) که به به ک شه وه (هلال) ده ست پتده کات، دوا یی گه وره ده بی، تاکو ده گاته چوارده و پازده، ئنجأ دووباره قه باره که ی بچوو ک ده بیته وه، تاکو له کۆتایی دا، له شه وی بیست و نۆو سیدا، وه ک دمه داسی لی دتی و، دوا یی دیار نامینتی، هه روه ها چیاکان، باران و به فرو ته رزه، بایه کان، جهسته ی مرو ف ... هتد، هه رچی ته ماشای بکه ی هه ر وایه، به لأم بابای بیبره و وه ک نیشانه ی خوا، نایبینن، بۆیه خوا ﴿وَالَّذِينَ لَه سُوْرَهٗ قِيٰمٰتٍ﴾ (یوسف) دا ده فه رموی: ﴿وَكَاٰنَ مِنْ ءَايٰتِ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ يٰمُرُوْنَ عَلَيْهِمْ وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُوْنَ ﴿١٠٢﴾﴾، واته: زۆرێک له نیشانه کان له ئاسمان و زه ویدا هه ن، به لایاندا رهد ده بن، به لأم لاملیان تیکر دوون، واته: وه ک که سیک که ته ماشای شتی ک ناکات و سه رنجی نادات، نه وانیش سه رنجی ناده ن، له بهر نه وه ی به چاوی نیمانه وه ته ماشای ناکهن.

ننجا دووباره خوا عزو جل دېته وه سه ر باسی قیامت، ده فهرموئ: ﴿وَيَوْمَ يُنْفَعُ فِي الصُّورِ فَفَرِّجَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ﴾، نهو روزه که فوو به که په نادا ده کړئ، هر که له ناسمانه کان و زه ویدا هه یه، داده چله کئ و راده چله کئ، ترس و له رزو بیم دا بده گری، مه گهر نه وه ی خوا بیهوئ، نه ترسئ و دانه چله کئ، ﴿وَكُلُّ أُنثَىٰ ذَخِيرٍ﴾، هه مووشیان، هه موو نهو که سانه ی له ناسمانه کان و زه وی دان، به فریشته و مروؤف و جنده وه، به ملکه چیی و زه بوونیی دین بؤ لای، بؤ لای کئ؟ بؤ لای خوا ی په روه ردگار.

﴿وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدًا وَهِيَ تَمُرٌّ مَرَّ السَّحَابِ صُبَّحَ اللَّهُ الَّذِي أَنْفَعَنَا كُلَّ شَيْءٍ﴾، چیا به کانیش ده بینئ پیت وایه راوده ستاون، ناجوو لئین، له حالیکدا وه ک پویشتی هه ور ده جوو لئین، نه وه دروست کراوی نهو خوا به یه که هه موو شتیکی زور به ورده کاری دروست کړدوه، ﴿إِنَّهُ خَيْرٌ مِمَّا تَعْلَمُونَ﴾، بیگومان نهو شاره زای نهو به که ده یکهن، دوا یی زیاتر تیشک ده خه یه سه ر تفسیری نه م نایه تهو، هوکاری به هه له تیگه یشتی زانایانی پشین له باره ی نه م نایه تهو، باس ده که یین و روونی ده که یینه وه، که نه م نایه ته مه به ست پی قیامت نیه، به لکو مه به ست پی نیستایه.

نه گهر سه رنج بده یین: له م نایه تانه دا خوا باسی چند شتیکی ده کات، جوړاو جوړن، نه وه ش له زور شوئنی قورن ان هه یه، وه ک (سید قطب) ده لئ: خوا ده یه وئ، له هه موو که لئانه وه، له هه موو شوئنه وه، بچیته نیو دل و ده روونیا نه وه، جاریک باسی قورن ان ده کات، جاریک باسی دادو دریی ده کات لهو شتانه ی تیان دا که و توونه کیشه و راجیا به وه، ننجا باس ده کات که قورن ان پئمای و به زه یه بؤ بړواداران، دوا یی باسی بالاده ستی خو ی ده کات له دنیا دا، که دادو دریبان له نیواندا ده کات، هه روه ها به پیغهمبر ﷺ ده فهرموئ: ناگادار بیت نهو له سه ر هه قیکی روونه و ... هتد، نا نهو جوړه باسکردنانه به دوا یی به کدا، هه موویان بؤ سه رنج راکیشان و، به هه موو شیوه که چوونه نیو دلئ

مروّفه، کاتیک قورنان ده خوینتی، یان ده بیستی، که نامانج تیاندا (لهو باسه جوړاوجوړانه دا) جوړلانندی ههست و ناخی مروّفه، نجا هه ر کهسه به شتیک ههستی ده جوولتی و، به شیوازیک سه رنجی راده کیشری و راده چله کی!

نجا ده فهرموئی: ﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَرَجٍ يَوْمَئِذٍ مَأْمُونُونَ﴾ هه ر که سیک چاکه بینتی له رۆزی دواپی دا، نهوه چاکتر له وهی هیناویه ق، پاداشتی بۆ ههیهو، نهوان له داچله کین و راجله کین و، ترس و له رزی نهو رۆژه دا دلنیا، هیمن، بی ترسن.

﴿وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكَيْتٌ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ يُخْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ هه ر که سیکش خراپه بینتی، نهوه به پیچهوانه ی نهوهوه که چاکه دینتی: له په وپوو ده خرینته نیو ناگری دۆزه خهوهو پیشیان ده گوتری: نابا به جگه له وهی ده تانکرد، شتیکی دیکه تان وه که به رانبه ر ده درتیهوه؟

له کۆتابی دا خوا سنی شتان به پیغه مبه ر ﴿ذُرِّيَّةٌ﴾ ده فهرموئی: ﴿إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبِّي هَكَذَا الْبَلَدِ الَّذِي حَرَّمَهَا﴾، واته: (بلی:): به دلنیاپی من فهرانم پیکراوه که په روه ردگارو خاوهنی نه م شاره به رستم، که قه ده غه ی کردوه، واته: قه ده غه ی کردوه گوناوه تاوانی تیدا بکری، بیگومان گوناوه تاوان له هه موو شوینان قه ده غه یه، به لام له وی قه ده غه تره و سزاشی زیاتره، جگه له وهی هه ندیک شت که له شوینی دیکه قه ده غه نین، له وی قه ده غه ن، بۆ وینه: شکاننده وهی چله گیابه کی سهوز، یان لقه دره ختیکی سهوز، یاخود کوشتی هه ندیک له زینده ورو ژبانداران، ﴿وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ﴾، هه موو شتیکی هی نهوه ﴿وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾، فهرانیشم پیکراوه له ملکه چان بم، له وانه بم که بۆ خوا ملکه چ و ته سلیمن.

﴿وَأَنْ أَتْلُوا الْقُرْآنَ﴾، هه روه ها فهرانم پیکراوه که قورنان بخوینمه وه، ﴿فَمَنْ أَهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ﴾، نجا هه ر که سیک پتی راستی گرت،

نهوه ریسی راستگرتنه که ی به سوودی خوئی ته واو ده بی، ﴿وَمَنْ ضَلَّ﴾ هه ره که سیکیش ون بوو، یان ریسی لی ون بوو، یان هیدایه تی ونکرد، ﴿فَقُلْ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنذِرِينَ﴾، تو بلتی: من ته نیا له وشیارکه ره وان و ترسینه رانم، یانی: من نه هاتووم، به زور هیدایه تی خه لک بدهم و، نیمان و دینیان به سر دا بسه پیتم، نه سروشتی دین، نهوه قبول ده کات، نه ئه رکی منیشهو، نه له تواناشم دایه.

له کو تایی دا، خوا فه رمانیکی دیکه به پیغه مبه ر ﴿ذَلِكُمْ﴾ ده فه رموی: ﴿وَقُلْ الْحَمْدُ لِلَّهِ سِرِّكُمْ أَيُّنِيهِ فَنَعْرِفُونَهَا﴾، هه روده ها بفه رموو: ستایش بو خوا، به مزروانه نیشانه کانی خویشان پیشان ده دات، مه به ست له وشه ی (أَيُّنِيهِ) لیره دا، تابه ته کانی قورئان نیه، چونکه پسته کانی قورئان ده بیستری و، ده خوئتری نهوه، به لَم ده فه رموی: ده یانناسن، نجا نه وه سی ئه گه ری هه ن:

أ- مه به ست پیئی نه وه یه، نهو رووداوانه ی رووده ده ن، نیشانه ی خوان و دهسته لاتی خوایان تیدا به رجهسته ده بی.

ب- مه به ست پیئی نهو راستییانن، که راستیی زانستیین و دهرده که ون، نهو نهئینیانیه که ردوون و مروف که به رده وام دهرده که ون و، سه ره نجام مروفه کان ده یانناسن و، زیاتر حالیی ده بن، که خوا چی دروستکردوهو، چی کردوهو چوئی کردوهو؟

ج- مه به ست پیئی نهو رووداوانن که به سه ریان دین، بو وینه: جهنگی به در، که زوریک له زانایان و مانا لیکده رده وانی قورئان، وایان ته فسیر کردوه.

نجا ده فه رموی: ﴿وَمَارَبُّكَ بِغَفِيلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾، بیگومان خوا بیناگا نیه له وه ی ده یکن، به لکو زور چاک ناگادارهو، هه موو شتی که له سه رتان تومار ده کری.

که بیگومان نه وه ش هه ره شه یه کی له نیو خویدا هه لگرتسه، واته: نه ی بیبرواینه! خوئان هه لگرن بو سزای نهو کاره خراپانه ی ده یانکه ن!

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه که م:

قورئان ئه و شتانه ی گه لی جووله که تیاندا که وتوونه راجیایی و مشت و مرهوه، له زۆریه یدا هه قیان پتده لئ و، ره حمهت و رینمایشه بو برواداران و، خواش به حوکمی خوئی دادوه رییان له تیاندا ده کات:

خوایێ ڤه فرموی: ﴿إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَفُصُّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾ وَإِنَّهُ لَهْدَىٰ وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ ۗ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٧٨﴾﴾

شیکردنهوی ئه م، سنی ئایه تانه، له پینچ برکه دا:

(١) - ﴿إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَفُصُّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ﴾، بیکومان ئه م قورئانه به سه ر وه چه ی ده بنی ئیسرا ئیلدا ده خو ئینته وه، چیان به سه ردا ده خو ئینته وه؟

(٢) - ﴿أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾، زۆریه ی ئه وه ی ئه وان تیدا که وتوونه مشت و مرو راجیاییه وه، نه ک هه مووی، به لکو ئه م قورئانه زۆریه ی ئه وه که به پتویستی بزانی، له وشتانه دا که تیان دا که وتوونه نا کو کویی و راجیاییه وه، به سه ر وه چه ی ده بنی ئیسرا ئیلدا ده یخو ئینته وه و، بو یان باس ده کات و، روونی ده کاته وه: کامه هه قه و کامه ناهه قه.

ئنجا ئه وه ش ته نیا یه ک بارو رو دوو باران نا گرتیه وه، به لکو هه موو باره کان ده گرتیه وه: بووناسیی، نیمان و عه قیده، حوکم و سیاسهت، عیبادهت، میژوو ... هتد، هه مووی ده گرتیه وه.

حەوت نەمۆنە لە هەلە راستکردنەو هەکانی قورئان بۆ خاوەن کتێبان:

١- لە سۆنگەى ئەووە که لەم سوورەتە بەیترەدا باسی سولەیمان و شازنی (سبأ) کراوە، دەلێین: لە: (أخبار الأيام الثاني)دا، که کتێبیکە لە کتێبەکانی لە پەیمان کۆن، دەلێن: شازنی (سبأ) بۆ خۆی وەک گەشت و سەردان و گەپان و، وەک تاگادار بوون لە مۆلک و دەستەلاتی سولەیمان، لە یەمەنەو هاتووە بۆ نۆرەشەلیم (فەلەستین)، بۆ ئەوێ بزانن داخۆ مۆلک و دەستەلاتی سولەیمان چۆنە؟^(١) بەلام بیکومان وا نیەو، وەک قورئان فەرموویەتی: پوپوولە سولەیمانە (هەهد) سولەیمان نامە یەکی پێدا دەنێرێ بۆ شازنی سەبە، شازنیش دیاریی و خەلاتی بۆ دەنێرێ، تاکو بزانن داخۆ پادشایە که بە دواى مۆلک و سامانەو یەو، بەو دیارییانە رازی دەبن، یاخود پێغەمبەرێکە خاوەن پەيامەو بە کەمتر لەووە که پەيامی خۆی پێبگەیهنن، رازی نابن، لەسەر ئەو بناغە یە، شازن چوووە بۆ شام، ئنجا عەقڵ نایبێ، شازنێک تەنیا بۆ ئەوێ بزانن که دەنگ و باس چیبە لە شام و، بزانن مۆلکی سولەیمان چۆنە؟ بۆ گەشت و سەیران بچن! ئەووە پێی تیناچن.

٢- هەر وەها لەو سەرچاوە یەدا، نە باسی پەيام و بانگەوازی سولەیمان بۆ شازنی سەبە، کراوە، نە باسی وازھێنانی لە شیرک و خۆرپەرستی و، گەرانەوێ بۆ تەنیا خواپەرستی کراوە.^(٢)

٣- هەر وەها لە قورئان دا باسی عیسا کراوە وەک بەندەى خوا، که بە بێ باب لە دایک بوو، وەک شتیکی یاسادرو موعجزە، تاکو خوا پێشانی مروڤایەتیی بدات، که دەتوانن بە بێ بابیش مروڤ دروست بکات، که چى لەلای نەصرانییەکان کراوە تە کورێ خوا.^(٣)

(١) پروانە: التفسیر التطبیقي للكتاب المقدس، العهد القديم، أخبار الأيام الثاني، زیارة ملكة سبأ، الإصحاح: ٩، ص ٩٢٨، ٩٢٩.

(٢) هەمان سەرچاوەو لاپەرە، بەلکو باسکراوە که شازنی سەبە (٤٣٢٠) کیلو زېری داووە بە سولەیمان، وێرای چەندان جوورە بۆنى خوڤ و بەردی بەنرخ!

(٣) هەمان سەرچاوە، العهد الجديد/ إنجيل متى - الإصحاح: ٣، ص ١٨٧٥، که ئەمە دەقی قسە یە: [... وإذا صوت من السماوات يقول: هذا هو ابني الحبيب الذي سررت به كل السرور.]

٤) - ههروهه له قورئان دا باسى لوطو كراوه و، خواى بهرز به سه رهاته كه ى پروونكر دۆتهوه، چۆن بووه، به پيچهوانه ى نهوهوه كه له پهيمانى كۆندا ههيه، كه گوايه لوط دوو كچى بوون، دواى نهوه ى دهر بازيان بووه، ههردوو كيان به نۆره بابيان سه رخۆش كردوه و له گه لى خهوتوون، بۆ نهوه ى منداليان بين!!^(١)

٥) - ههروهه قورئان باسى هاروون دهكات، وهك پيغه مبهريك و بهنده به كى زۆر صالح، نهك وهك پهيمانى كۆن ده لى: نهو گۆلكه زيرينه ى بۆ گه له كه ى دروست كرد، تاكو بيهه رستى له جياتى خوا!!^(٢)

٦) - ههروهه قورئان باسى داوود دهكات وهك پيغه مبهريكي پايه به رزى خوا، كه كايتىك پازو نيازو مونا جاتى له گه لى خوا دا كردوه، بالنده گوتيان بۆ گرتوه و له گه لى ان گوتۆتهوه، ههروهه چياكان له گه لى ان گوتۆتهوه، نهك مه به ست پتي دهنگدانهوه (صدى بى، وهك له به سه رهاتى داوودو سولهيمان له تهفسيرى سووره تى (الانبيا) دا باسمان كرد، ئنجا داوودى كى ئاوا كه خوا باسى دهكات، زۆر جيايه لهو داوودى كه له پهيمانى كۆندا هاتوه، كه به داووين پيس و زيناكار وه سفى دهكات!!^(٣)

٧) - ههروهه له باسى سولهيمان دا، له پهيمانى كۆندا ده لى: سولهيمان له كوتايى ته مه نيدا په ناى برده بهر جادوو و بتى ده په رستى و، خيزانه كانى هه موويان بتهه رست بوون و هه لى ان كيترايه وه!^(٤) به لآم قورئان به جوانترين و باشرين شيوه وه سفى سولهيمان دهكات، دهفه رموى: ﴿ وَوَهَبْنَا لِداوودَ سُلَيْمٰنَ نَعَمَ الْعَبْدُ اِنَّهٗٓ اَوْابٌ ﴾^(٥) ص، واته:

(١) هه مان سه رچاوه العهد القديم / سفر الخروج، الإصحاح: ٣٢، ص ١٩٤ (هارون يصنع عجل الذهب).

(٢) هه مان سه رچاوه العهد القديم / سفر التكوين، الإصحاح: ١٩، ص ٥٢.

(٣) هه مان سه رچاوه العهد القديم / سفر صموئيل الثاني، الإصحاح: ١١، ص ١٦٥٩ (خطيئة داود و خداعه).

(٤) هه مان سه رچاوه العهد القديم / سفر الملوك الأول، الإصحاح: ١١، ص ٧٢٣، ٧٢٢ (زوجات سليمان، وعيد الرب لسليمان).

سوله بمانان به داووددا، باشرین بهنده بوو، زور ددگه پابهوه بۆ لای خوا، صهلات و سهلام لهسه ره هه موو پیغه مبه رانی خوا بی.

۳- ﴿وَإِنَّهُ لَمُدَىٰ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ﴾، بیگومانیش ئەم قورئانه پرتنماییهو، بهزه ییشه بو پرواداران، بۆچی ته نیا بو پرواداران؟ چونکه بهس ئەوان لئی بههره مهنده بن، نهگه رنا له نهسلدا خوا قورئانی بو هه موو جیهانیان ناردوه، بهلام کین ئەوانه ی له قورئان و، له پیغه مبه ری خاتهم بههره مهنده بن؟ ته نیا ئیماندارانن، بۆیه تایه تی دهکات بهوانه وه، وهک لهسه ره تای سووره تی (البقره) دا ده فه رموی: ﴿هُدًى لِّلشَّاقِیْنَ﴾، پرتنماییه بو پارێزکارانه، چونکه بهس ئەوان لئی بههره مهنده بن.

۴- ﴿إِنَّ رَبَّكَ یَقْضِی بَیْنَهُمْ حُكْمَهُ﴾، به دلنایی پهروه ردگارت به حوکمی خوی دادوه رییان له ئیواندا دهکات.

که زیاتر وا پیده چی مه بهست دواپوژ بی، نهگه رنا له دنیاش دا حوکمه که ی له قورئاندا بهرجهسته به، نجا ریبازی پیغه مبه ر ﷺ، که نهویش هه ره بهرجهسته کردن و جیهه چی کردنی قورئانه لهسه ره نه پزی واقع.

۵- ﴿وَهُوَ الْعَزِیْزُ الْعَلِیْمُ﴾، بهس ئەو (خوا) یش زالی زانابه، هیچ کهس له ژیر دهسته لاتی قوتار نابێ و، زاناشه، ئەو دادوه ریه که دهیکات، لهسه ره بناغه ی زانیاریه کی بیسنوو رو په هابه.

مهسه لهی دووهم:

چەند رینمایهك بۆ پیغه مبهەر ﷺ كه: بهس پشت به خوا بهستهو، تۆ لهسەر ههقی روونی، به لأم تۆ ناتوانی به یام و قسهی خۆت به مردووان و، كه پان بیستیانی و، رینمایه کویران بکهی و له گومرایهی دهریان بینی:

خوا دهفه رموی: ﴿ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ﴾ (٧٩) إِنَّكَ لَا تَسْمِعُ الْمَوْتِ وَلَا تَسْمِعُ الدُّعَاءَ إِذَا وَلُوا مَدْرِينًا ﴿٨٠﴾ وَمَا أَتَى بِهَدْيِ الْعَمِيِّ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ إِنْ تَسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

شیکردنهوهی ئەم سن ئایهته، له ههشت برگه دا:

لەم سن ئایهته دا خوا ﷺ چەند رینمایهکی گهروهو و گرنکی پیغه مبهەر ﷺ دهکات، له پشت نهویشهوه هی هاوه لانی به ریزی، پاشان شوئنگه وتووایی هاوه لانی، دوایی جیلهکانی دوای وان، ههتا دنیا به کۆتا دی:

(١) ﴿ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ﴾ نجا پشت به خوا بهسته، وشهی: (تَوَكَّلْ): لهسەر کیشی (تَفَعَّلْ) ه، واته: جوړک له خو نه زیه تان و کار لهسەر خو کردنی دهوی، (تَوَكَّلْ) واته: وهکیل گرتن، یانی: وهکیل پهیدا بکه، دهگوتری: (وَكَلَّ إِلَيْهِ الْأَمْرَ، إِذَا أَسْنَدَهُ إِلَيْهِ)، نهگهر که سیک کارێکی به که سیک سپارد ده لانی: (وَكَلَّ إِلَيْهِ الْأَمْرَ)، نجا (تَوَكَّلْتُ عَلَى فُلَانٍ) واته: کاری خۆم بهو سپارد، خوا دهفه رموی: ﴿ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ﴾، پشت به خوا بهسته، نهو بکه کار بیسپێرداوی خۆت، متمانهت به خوی خۆت بی، که بیگومان پشت به خوا بهستن، تیکگیرانی نه، لهگه ل دهست به هوکار گرتن دا، دهستت به هوکارانهوه بی و، ده لنت به خواوه په یوه دست بی، په نا بۆ هوکار بردن، نیشی دهستانهوه، دل به خوا په یوه دست کردنیش، نیشی دل و ده روونه.

(٢) ﴿ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ﴾. بیگومان تۆ (ئهی موحه ممه د!) لهسەر ههقیکی روونکه رهوهی، یاخود لهسەر ههقیکی رۆشنی، واته: ئهی موحه ممه د! تۆ لهسەر ههقیکی

هیچ تہم و مزو پەردە ی بەسەردوہ نیہ، کہ بریتہ لہ قورنان و نہو پربازہ کہ قورنانت پین بەرجہستہ کردوہ، لہ گشت پەھەندو بوارہ کاتی ژیانندا، نا نہو پە پیام و بەرنامە یہ، نہو ھە قە پۆشن و پروونکەر وہ یہ، کہ تۆ ی لەسەری، بو یە پشتت بە خوا بەستہ، وە ک پیغەمبەر ﷺ لہ فەرما پشیتکدا دە فەرمو ی: (قَدْ تَرَكْتُكُمْ عَلَى الْبَيْضَاءِ لِيَلْهَأَ كَثَارَهَا لَا يَزِيغُ عَنْهَا بَعْدِي إِلَّا هَالِكٌ) (أخرجه أحمد: ۱۷۱۸۲، وابن ماجه: ۴۳، والحاكم: ۳۳۱، والطبراني في الكبير: ۶۱۹، عَنْ الْعِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَقَالَ شُعَيْبُ الْأَرْنَؤُوط: حَدِيثٌ صَحِيحٌ بِطَرَفِهِ وَشَوَاهِدُهُ)، واتە: تێۆم لەسەر رێتە کێ پروون بە جێپھێشتوہ، شەوہ کہ یشی وە ک پۆژە کہ یە تی، کہ س لئی لانادات، مە گەر کہ سێک فەوتاو بیت.

واتە: تاریکایی و لیلی تێدانیه، ھەمووی پروون و پۆشنە، ھیچ کہ س لئی ناترازی و لانادات، مە گەر کہ سێک فەوتاو بیت.

ھەر وہا نە مە ئەو ھشی لێو ھر دە گیری: ئە ی موھەممەد! ئە ی شوونکە و تەووانی موھەممەد! تێوہ پشتتان بە نە خشە و پلانی خواو، مشوور خۆری خوا بو تان، قایم بن.

ئنجا خستە پرووی چەند راستیە ک بو پیغەمبەر ﷺ و شوونکە و تەووانی:

(۳) - (إِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمَوْتَىٰ)، بە دلنایی تۆ ناتوانی بە مردووان بیستی، وشە ی (أَسْمَعُهُ) واتە: بیستی، نە مە وای پێدە چێ وە لأمی پرسیارێک بیت، کہ بە مێشک دادی، باشە مادام موھەممەد ﷺ لەسەر ھە قێکی پۆشن و پروونکەر وہ یە، ئە دی بوچی ببیروا و ھاو بەش بو خوادانە ران، پشتی تێدە کەن و قبوولی نا کەن پە یامە کە ی لێو ھر بگرن؟

خوا دە فەرمو ی: بە دلنایی تۆ ناتوانی کہ سانیک کہ مردوون، پێیان بیستی، واتە: ئەوانە وە ک مردو و ان، راستە بە لاشە زیندوون، بە لأم خواو ن ناخیکێ تاریک و دل و دەر و نویتکی مردوون و لہ حوکمی مردووان، ئنجا تۆش ناتوانی بە مردووان بیستی. (موتی) کۆ ی (میت) ە، واتە: مردووان.

٤- ﴿وَلَا تُسْمِعُ الضَّمُّ الدُّعَاءَ﴾، ههروهها تۆ ناتوانی بانگکردن به که رانیک بیستی، وشه: (صم) کۆی (اصم) ه، واته: که ره کان.

(إسماع) چاوه، پئیستاندن، (إبلاغ الكلام بالمسامع) گه یاندنی قسه به به گوئیه کان، یانی: کۆنه ندامی بیستی، گومانی تیدانیه هه ر کام له وشه: (موق، صم، عمی) هه موویان خواراوه نه وه بۆ که سانیگ که قسه ی هه ق وه ر ناگرن و، بابای هه ق وه ر نه گر ونه سه لمین له حوکمی: مردوو و که رو کویر دایه.

٥- ﴿إِذَا وَلَوْ أُمَّدِيرِينَ﴾، کاتیک که روو وه ر ده گپرن و پشت تیده کهن، که ر نابیستی، چ جای نه وه ی پشت تیبکات! نه وه هه ر نابیستی.

٦- ﴿وَمَا أَنْتَ بِهَدِي الْعُمِي عَنْ ضَلَلْتِهْمُ﴾، ههروهها تۆ پئنایمیکاری کویران نی، له گومرایی ده ریان بیئی، واته: له گومرایی ده ریان بیئی و پئنایمان بکه ی، (هدی) لیره دا به مانای ریئی راست پئشانندان هاتوه، بۆچی ده فه رموی: (بِهَدِي الْعُمِي عَنْ ضَلَلْتِهْمُ)؟ چونکه وشه (بِهَدِي) مانای لادهر (صارف)ی خراوه ته نیو، بۆیه به بیئی (عن) به رکاری خواستوه، نه که رنا به بیئی (فی) به رکاری ده خواست: به لام تئستا مانایه که ی ناوايه: تۆ لادهری کویران و ده رهینه ریان نی له گومرایی و، پئنایمیکاریان نی.

﴿وَمَا أَنْتَ بِهَادِي الْعُمِي فِي ضَلَاتِهِمْ﴾ تۆ ناتوانی کویران پئنایمی بکه ی، له گومرایی ده ریان بیئی.

وشه: (بِهَدِي) خویراویشه ته وه: (تَهْدِي) (وَمَا أَنْتَ تَهْدِي الْعُمِي عَنْ ضَلَاتِهِمْ) واته: تۆ ناتوانی کویران له گومراییه که یان ده ر بیئی و، بیانیه تینه سه ر راسته ری.

٧- ﴿إِنْ تَسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا﴾، نه م (إن) ه، (إِنْ النَّافِيَةِ) به، یانی: (ما تَسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا) تۆ ناتوانی بیستی مه گه ر به که سیک که بر وا به نابه ته کانی تئمه بیئن، به (فعل المضارع) یش هیناویه تی، چونکه نیمان تئاندا تازه ده بیته وه، به رده وام.

۸- ﴿فَهُمْ مُسْلِمُونَ﴾، له حالیکدا که نهوانه ملکه چن، چه سپاون و به دردمان له سهر ملکه چپی بو خوا.

زانایان ده تین: قورئان دوو شوئنه واری ههن و له دوو پرووده کاریگه ریی هه به:

یه گه م: له رووی ماناو مه به سته به رزه کانییه وه، که خاوهن عه قله سه لیمه کان، عه ره ب و، جگه له عه ره ب هه موویان له وه دا هاو به شن و، ده گونجی له زمانه نه سلییه که ی خوی که عه ره بییه وه ربکتردری بو زمانه کانی دیکه، وه ک: (ئینگلیزی، هیندی، تورکی، فارسی، کوردی ... هتد)، نهو ماناو مه به ستانه ش تارادده یه ک پاریزراوبن.

دوو هه م: له رووی په وان بیژی و شیوهی دارئشته که یه وه، که نه مه تاییه ته به گه لی عه ره به وه، یا خود به که سانیکه وه که زمانی عه ره بیی ده زانن.

بو یه به راستی نه گه ر که سیک بیه وی باش له قورئان تیگات، به لئ، ده گونجی به ته رجه مه کراوی له ماناو مه به سته کانی بگات، به لام بیه وی وه ک پیوست لی حالی بی، به تاییه ته له رووه په وان بیژی و دارئشته که یه وه، نه وه چه مه ن ده بی زمانی عه ره بیی بزانی.

ئنجایا بوچی خوا بیروایان، بهو سی سیفه ته وه سف ده کات؟

أ- بو یه ده فه رموی: (موی) چونکه مانایه که ی تیگانه.

ب- بو یه ده فه رموی: (صم) چونکه بیزه کان نابیستن.

ج- بو یه ده فه رموی: (العمی) چونکه رپی راست و چهوت لئک جیانا که نه وه.

کورتە باسیک له باره‌ی بیستنی مردووانه‌وه

له‌باردی ئەه‌وه‌وه که پیغه‌مبەر ﷺ نه‌یتوانیوه، به‌مردووان بیستینتی و، واکات که‌پان لێ‌تیبگه‌ن و، کوێران له‌گومرایی ده‌ریستی، به‌تایه‌ت که‌به‌مردوووان بیستینتی، زانایان مشت و مریکی زۆریان بووه‌له‌تفسیره‌کاندا، دوو‌ه‌رمووده‌له‌وباره‌وه‌دینمه‌وه، دواییش قسه‌ی هه‌ندی له‌زانایان دینمه‌وه‌وه، بۆ‌چوونی خووشم ده‌لێم:

یه‌که‌م: {عَنْ فَتَادَةَ، قَالَ: ذَكَرْنَا لَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي طَلْحَةَ، أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ يَوْمَ بَدْرٍ بِأَرْبَعَةِ وَعِشْرِينَ رَجُلًا مِنْ صَادِقِي قُرَيْشٍ، فَقَذَفُوا فِي طَوِيٍّ مِنْ أَطْوَاءِ بَدْرٍ حَبِيبٌ مُخْبِثٌ، وَكَانَ إِذَا ظَهَرَ عَلَى قَوْمٍ أَقَامَ بِالْعَرَضَةِ ثَلَاثَ لَيَالٍ، فَلَمَّا كَانَ يَبْدُرُ الْيَوْمَ الثَّلَاثِ أَمَرَ بِرَاجِلَيْهِ فَشُدَّ عَلَيْهَا رَحْلُهُا، ثُمَّ مَسَىٰ وَاتَّبَعَهُ أَصْحَابُهُ، وَقَالُوا: مَا نَرَىٰ يَنْطَلِقُ إِلَّا لِبَعْضِ حَاجَتِهِ، حَتَّىٰ قَامَ عَلَى شَفَةِ الرِّبِيِّ، فَجَعَلَ يَنَادِيهِمْ بِأَسْمَائِهِمْ وَأَسْمَاءِ آبَائِهِمْ: «يَا فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ، وَيَا فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ، أَيَسْرُكُمْ أَنْتُمْ أَطَعْتُمُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، فَإِنَّا قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدْنَا رَبَّنَا حَقًّا، فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا؟» قَالَ: فَقَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا نَكَلِّمُ مِنْ أَجْسَادٍ لَا أَرْوَاحَ لَهَا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، مَا أَنْتُمْ بِأَسْمَعَ لَهَا أَقْوَلُ مِنْهُمْ»} (أخرجه البخاري: ٣٩٦٦، ومسلم: ٢٨٧٥).

واته: قه‌تاده‌ده‌لێ: نه‌ه‌سی کوری مالیک، نه‌ویش له‌نه‌بوو ته‌له‌ه‌وه‌بو‌ی باسکردین، پیغه‌مبەر ﷺ له‌جنگه‌به‌ده‌رده‌فرمانی کرد بیست و چوار پیاو له‌زله‌که‌امی قوره‌بش (له‌کافرده‌مله‌وره‌کان) فری بدرینه‌نیو چالیک له‌چاله‌کانی به‌در، و‌دک‌که‌لاک و لاشه‌ی پیس، پیغه‌مبەر ﷺ عاده‌ق‌وا‌بوو، که‌له‌جنگیکدا به‌سه‌ر کومه‌لیکدا زāl ده‌بوو، سنی شه‌وان له‌مه‌یدان ده‌مایه‌وه (واته: له‌و شوینتی جه‌نگه‌که‌ی تیدانه‌نجام دراوه) کاتیک پوژی سینه‌می جه‌نگی به‌در بوو، فرمانی کرد، و‌لا‌خه‌که‌یان بۆ کورتان کرد، دوایی پویشت، هاو‌ده‌لانیشت شوینی که‌وتن، گو‌تیان: پیمان وابوو بۆ هه‌ندی‌ک‌کاری خو‌ی ده‌چی، پویشت تا‌کو

چووه سهر قهراغی نهو چانه که چاک نه کرابوو، دهستی کرد به بانگ کردنیان به ناوی خوْیان و باب و باپیرانیان: نهی فلّانی کوپری فلّان! نهی فلّانکه سی کوپری فلّانکه س! (هه تا ناوی هه موویان، یان زۆربه یانی هینا) فه رمووی: نایا تیوه پیتان خوْش بوو که به قسه ی خواو پیغهمبه ره که تیان کردبایه، تیمه به دنئیایی نه وهی پهروه ردگارمان به لّینی پیدابووین، به راستیی بینیمان، نایا نه وهی تیودش پهروه ردگارتان به لّینی پیدابوون، به راستیی بینیتان؟ عومهر (خوا لّیی رازیبی) گوئی: نهی پیغهمبه ری خوا! بوچی قسه له گه لّ چهنه لاشه به کدا ده که ی، که روو حیان تیدانین، پیغهمبه ر ﷺ: فه رمووی: سویتد به و که سه ی که گیانی موحه ممه دی به دهسته، تیوه له وهی که ده پلّیم، له وان باشتر نایبستن، به لام ناتوانن وه لامم بده نه وه.

دووه م: (عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَقَفَ عَلَى قَلِيبٍ بَدْرٍ فَقَالَ: «هَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا»، ثُمَّ قَالَ: «إِنَّهُمْ يَسْمَعُونَ مَا أَقُولُ»، فَذَكَرَ لِعَالِيَةِ فَقَالَتْ: «إِنَّمَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنَّهُمْ الآنَ يَعْلَمُونَ أَنَّ الذِّي كُنْتُ أَقُولُ لَهُمْ هُوَ الْحَقُّ»، ثُمَّ قَرَأَتْ: ﴿إِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمُؤْمِنِينَ حَتَّىٰ قَرَأْتَ الْآيَةَ﴾ (أَخْرَجَهُ الْبَخَارِيُّ: ٣٩٨٠، ٣٩٨١).

واته: عه بدوللای کوپری عومهر (خوا لّیان رازیبی) گوئی: پیغهمبه ر ﷺ له سه ر چالی به در وه ستا، لاشه ی زله زله کافی قوره ی شی دواندن، فه رمووی: نایا نه وهی پهروه ردگارتان به لّینی پیدابووین، به راستیان بو هاته دی؟ دواپی فه رمووی: نه وان تیستا نه وهی ده پلّیم، ده بییستن، تنجا نه وه بو خاتوون عایشه گپردرایه وه، نه ویش گوئی: پیغهمبه ر ﷺ نه یفه رمووه، نه وان تیستا ده بییستن، به لکو فه رمووی: نه وان تیستا ده زانن، نه وهی که پیم ده گوتن هه ق بوو، دواپی نه م نایه ته ی خوینده وه: ﴿إِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمُؤْمِنِينَ﴾، تو ناتوانی به مردووان بییستینی، تاکو کو تایی نایه ته که.

واته: دایکمان عایشه (خوا لّیی رازیبی) ره خنه ی گرتوه له م ریوایه ته، که پیچه وانه ی نه م نایه ته یه: ﴿إِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمُؤْمِنِينَ﴾، تو ناتوانی به مردووان

بیستی، به نام ریوایه ته که ده لَن: پیغمبر ﷺ فرمودی: نه وان نیستا نه وهی ده یلیم ده بیستن.

سَيُّ بُوْجُوْن لِه وِبَارِه وه:

(۱) - (القرطبي) ده لَن: (وَقَدْ غُوْرَصَتْ هَذِهِ الْآيَةُ بِقِصَّةِ بَدْرِ وَبِالسَّلَامِ عَلَى الْقُبُورِ، وَمِمَّا رُوِيَ فِي ذَلِكَ مِنْ أَنَّ الْأَرْوَاحَ تَكُونُ عَلَى شَفِيرِ الْقُبُورِ فِي أَوْقَاتٍ، وَأَنَّ الْمَيِّتَ يَسْمَعُ قَرَعَ النَّعَالِ إِذَا انْصَرَفُوا عَنْهُ، إِلَى غَيْرِ ذَلِكَ، فَلَوْ لَمْ يَسْمَعْ الْمَيِّتُ لَمْ يُسَلِّمْ عَلَيْهِ، وَهَذَا وَاضِحٌ وَقَدْ بَيَّنَّاهُ فِي كِتَابِ «التَّذْكَرَةِ»^(۱)).

واته: رواله تی نهم نایه ته {چونکه مه عقوول نیه، مه بهستی نه وه بی، که نایه ته که له گه ل نه هوشانه دا تیکده گیرئ} تیکده گیرئ له گه ل به سه رها تی جهنگی به دردا، که پیغمبر ﷺ زله زله کانی قوره یشی دواندو، سلأو کردن له گوستان و، نه وه که کیردراو ده وه پروحه کان له سه ر قه راغی گوپه کان ده وه ست، له هه ندی کاتانداو، نه وه که مردوو گوئی له دهنگی پیلأوی به خاک سپیردانی ده بی کاتی که ده پۆن، هه رو ده ها جگه له وهش، تنجا نه گه ر مردوو نه بیستبایه، سلأوی لی نه ده کراو، نه وهش روونه و، تیمهش له کتیبی: (التذكرة في أحوال الآخرة) دا باسی نه وه مان روونکردوته وه.

کهواته: (القرطبي) لیرده دا له په نادا (ضمناً) ره خنه ده گری له بُوْجُوْنه که هی دایکمان عانیسه خوا لئی رازی بی.

(۲) - (ابن عطية) ده لَن: (فَيُشْبِهُ أَنَّ قِصَّةَ بَدْرِ حَرْقُ عَادَةِ لِمُحَمَّدٍ ﷺ فِي أَنْ رَدَّ اللَّهُ إِلَيْهِمْ إِذْ رَأَوْا سَمِعُوا بِهِ مَقَالَهُ، وَلَوْلَا إِخْبَارُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِسَمَاعِهِمْ، لَحَمَلْنَا نِدَاءَهُ إِيَّاهُمْ، عَلَى مَعْنَى التَّوْبِخِ لِمَنْ بَقِيَ مِنَ الْكُفْرَةِ، وَعَلَى مَعْنَى شِقَاءِ صُدُورِ الْمُؤْمِنِينَ)^(۲).

(۱) الجامع لأحكام القرآن: ج ۱۳، ص ۱۸۸.

(۲) الجامع لأحكام القرآن: ج ۱۳، ص ۱۸۸، (ابن عطية) زور جار تیبینی جوانی هه ن و، زور جار لئی ده خواز مه وه.

واته: وا پنده چئی نهم به سه رهاقی به در، یا سادر (موعجزه) نیک بووی بؤ موحه ممه د ﷺ، له ودا که خوا هست و هوشی بؤ رووچه کان که راندوونه و، بایی نه ونده که فه رمایشته ی پیغه مبه ری ﷺ پی بیستی، نه گهر پیغه مبه ری خواش ﷺ هه وائی پینه داباین، که مردووان وه ختیک سلّو له گۆزه کان ده کین، لیمان ده بیستی، نه وه بانگ کردنه که ی پیغه مبه رمان وا لیکده دایه وه، که مه بهستی پی سه رزه نشتکردنی کافره کان بووه، نه وانیه که ماون و زیندوون، هه روه ها مه به ستیش پی هه تئووانی دلّی برینداری بروانداران بووه (که رۆژانیک ی زۆر نه و بیروایانه مسولمانانیاں له مه ککه نه زیه تداوه، تیس تاش نه وه له وی که له شیک ی مردوون و که وتوون).

(۳) - منیش وای تیده گهم، که نه وه ی پئشی دایکمان عایشه خوا لی پازی بی گوئی، تیکناگیری، له گه ل نه و شتانه دا که (القرطبی) هیناوانی، چونکه نه و که به لگه به نایه ته که دینتیه وه، که ده فه رموی: ﴿إِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْكَلِمَٰتَ﴾، تۆ ناتوانی به مردووان بیستینی، مه به ست نه وه یه که پیغه مبه ر ﷺ وه ک پی بیستاندن نه وه که لی به هره مه ندین، خوا ده فه رموی: نه وه ناتوانی، چونکه که سیک به زینوووی سوودی لی نه بینیی، به مردوووی چۆن سوود ده بینتی؟ به لّام نه وه که که سیک دهرمی، مسولمان، یا نامسولمان، ناگای له هیچ نه میتنی، وانیه، چونکه رووچه که ی هه یه و، مهرج نیه نه و جهسته یه ی له گۆزه که دایه، بیستی، به لّام رووچه که ی ناگاداره، نه هلی چاکه بی، یا نه هلی خراپه بی، هه روه ها که سلّو له گۆزه کان ده کری و، رووچه کان ناگاداری هه ندیک شت ده بن و، مردووش گوئی له ددنگی پیلّوی به خاک سپیره رانی ده بی، کاتی که ده پۆن، ئنجا به و شیوه یه ی که گوتمان نه و ده قانه کۆده کرتیه وه، بیگومانیش وه ک زانایان (أصول الفقه) ده لین: (إِعْمَالُ النَّصِيحِ أَوْلَىٰ مِنْ إِهْمَالِ أَحَدِيهِمَا) واته: کاریکردنی دوو ده فه کان له پشتگوئی خستنی به کیان باشتره.

ئیدی به م جوّره تیکه بشتن و کۆکردنه وه ی ده فه کان، هیچ پیوست ناکات بلّین: نه و هه و الا نه ی ده لین: پیغه مبه ر ﷺ قسه ی کردوه له گه ل مردووان داو دواندوونی، راست نین، یا نه یانپیکاره.

هه لّبه ته نه م مه سه له یه ده گونجی قسه ی زیاتری له سه ر بکری، به لّام تیمه له گه ل سروشت و قه باره ی نه م ته فسیره نه ونده، به به س ده زانین.

مه سه له ی سته م:

خستنه پرووی هه ندیك پرووادی گرنگ و گه وره ی روژی دوایی، كه بیروایان
تییدا به كجار گرفتارو شه رمه زار ده بن:

خواد هه فرموی: ﴿وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ
النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِّمَّنْ يَكْذِبُ بِآيَاتِنَا
فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُمْ قَالَ أَكَذَّبْتُمْ بِآيَاتِي وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَا عِلْمًا أَمَا دَأَبُكُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٨٥﴾﴾

شیکردنه وهی ئەم چوار ئایه ته، له یازده برکهدا:

- (١) ﴿وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ﴾، کاتیک که قسه یان له سه ر چه سپا، وشه ی (الوقع):
خوزاروا ده ته وه بو پروودان، (قول) یش لیره دا مه به ست پئی ته وه وه والی هه ره شه وه سزاو
نازاره به، که دپته رپیان، که بپشتر به درو یان داده ناو کالته بان پیده کرد.
- (٢) ﴿أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ﴾، کاتیک بریاریان له سه ر چه سپا و، کو تایی به
ژیانی دنیا هات له سه ر زهوی: ژیانداریکیان بو له زهوی ده ردیتین.
- (٣) ﴿تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ﴾، ده یاندوینن، که خه نك بروای
پته ویان به نیشانه کانی تیمه نه بوو.

بیکومان ئەمه به کیکه له نیشانه کانی تاخیر زه مان، وه ک پئغه مبه ر ﷺ له
فه رمایشتی سه حیصی خویدا، باسی (دابة الأرض)^(١) ده کات، وه ک به کیک له ده

(١) (عَنْ حَذِيفَةَ بْنِ أَسِيدٍ الْغِفَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: اطَّلَعَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْنَا وَنَحْنُ نَتَذَاكَرُ،
فَقَالَ: «مَا تَذَاكَرُونَ؟» قَالُوا نَذْكُرُ السَّاعَةَ، قَالَ: إِنَّهَا لَنْ تَقُومَ حَتَّى تَرَوْنَ قَبْلَهَا عَشْرَ آيَاتٍ
«فَذَكَرَ» الدَّخَانَ، وَالذُّجَالَ، وَالذَّابَّةَ، وَطُلُوعَ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا، وَنُزُولَ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ
الصَّلَاةَ، وَيَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ، وَثَلَاثَةَ خُسُوفٍ: خُسْفٌ بِالْمَشْرِقِ، وَخُسْفٌ بِالْمَغْرِبِ، وَخُسْفٌ

(۱۰) نیشانه‌کان کۆتابی هاتنی دنیا.

تەفسیره‌کان زۆر وه‌سفی ئەو زیندەوهره‌یان کردوه، ده‌لێن: سه‌ری وایه‌و، لاقی وایه‌و، کلکی وایه، به‌لام له‌ راستیدا نه‌ نایه‌ته‌که‌ ناماژه‌ به‌وه‌ ده‌کات، نه‌فه‌رمایشته‌کانی پیغه‌مبه‌ریش ﷺ. هه‌ندی‌ک شوئنه‌واری بیه‌تیز له‌ رووی سه‌نه‌ده‌وه‌ گیردراونه‌وه، که‌ جیی پشت پئ به‌ست نین و، هه‌ر شتی‌ک له‌وباره‌وه‌ له‌ سه‌رچاوه‌ی راست (صحیح) هوه‌ نه‌هاتنی، زیانی زیاتره‌ له‌ سوودی.

(۴) ﴿وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مَّمَّنْ يُكَذِّبُ بِمَا يَنْتَابُ﴾، ئەو پۆژه‌ که‌ له‌ هه‌ر کۆمه‌لیکی زۆر، که‌ به‌روایان به‌ نیشانه‌کانی تیمه‌ نه‌ده‌هینا، کۆمه‌لیکیان لێ کۆده‌که‌ینه‌وه‌.

(۵) ﴿فَهُمْ يُوزَعُونَ﴾، ئنجا خپرده‌کرتنه‌وه‌ سه‌ر به‌ک، واته: ئەوانه‌ی پیتش پاده‌گیرین، تا‌کو ئەوانه‌ی دوايه‌ پێیان ده‌گهن، یاخود (يُوزَعُونَ) واته: (يُمْنَعُونَ مِنَ الْإِنْجِرَافِ) واته: پێیان لێ ده‌گیری که‌ به‌ملاولادا برۆن.

(۶) ﴿حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوْهُ﴾، هه‌تا کاتی‌ک که‌هاتن.

(۷) ﴿قَالَ أَكَذَّبْتُمْ بِمَا يَنْتَابُ﴾، خوا پیتی فه‌رموون: نایا نیشانه‌کانی متان به‌ درۆ دانا.

(۸) ﴿وَلَمْ يَحِيطُوا بِهَا عِلْمًا﴾، له‌گه‌ڵ ئەوه‌دا زانیاریشتان له‌باره‌یانه‌وه‌ نه‌بوو، لێره‌دا وشه‌ی: (آیات) به‌ نیشانه‌ی سیاقه‌که‌ ده‌زانین، که‌ مه‌به‌ست پیتی نایه‌ته‌ خوێنراوه‌کان، نایا شاره‌زایبتان به‌ فه‌رمایشته‌که‌ی من نه‌بوو، به‌ درۆشتان دانا؟! واته: نایا به‌ درۆتان دانا، بئ ئەوه‌ی لێی تیبگه‌ن و پیتی ناشنابن؟!

(۹) ﴿أَمَّا ذَاكُمْ تَعْمَلُونَ﴾، یاخود نایا تێوه‌ چیتان ده‌کرد؟ لێره‌دا (ذًا)، له‌ دوا‌ی (ما‌ی) پرسیارکردن (استفهامیة) دتی و، مانایه‌که‌ی روون ده‌کاته‌وه‌.

۱۰- ﴿وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا﴾، بریاریان له سهه هاته دی، به هوی نهو سته مه وه که کردبوویان.

(بِمَا ظَلَمُوا) (ما) (مَصْدَرِيَّةٌ) أَي: بِسَبَبِ ظُلْمِهِمْ) به هوی سته مه که یانه وه.

۱۱- ﴿فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ﴾، بریاری سزادرانیان له لایه ن خواوه، له سهه چه سپا، بویه نادوین، زمانیان قسه ناکات، له ترسان و له سام و هه بیه تی نهو رۆژه مه زن و ترسناکه.

مەسەلەى چوارەم:

باسى ژمارەبەك لە دياردەو ديمەنەكانى گەردوون و، باسى ئاخىر زەمان و،
باسى سوورپانەوہى زەوى، ھەروەھا باسى سەرەنجامى سەرەرزانەى چاكەكاران و،
سەرشۆرانەى خرابەكاران:

خوادەفرموى: ﴿أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا آلِيلَ لَيْسِكُمْ فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّكَ
فِي ذَلِكَ لَأَلَيْتَ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾ وَيَوْمَ يُنْفَعُ فِي الصُّورِ فَفَرَجَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي
الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ وَكُلُّ أَتَوْهُ دَاخِرِينَ ﴿٨٧﴾ وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدًا وَهِيَ تَمْرٌ مَرَّ
السَّحَابِ صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَنْفَعَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ
فَلَهُ خَيْرُ مِمَّا وَهَمَّ مِنْ فَرْحٍ يَوْمَئِذٍ مَأْمُونٌ ﴿٨٩﴾ وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكَيْتَ وَجْهُهُمُ فِي النَّارِ
هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾﴾ .

شىكردەنەوہى ئەم، پىنچ ئايەتە، لە شازدە برگەدا:

١- ﴿أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا آلِيلَ لَيْسِكُمْ فِيهِ﴾، ئابا سەرنج نادەن! تيمە شەوگارمان
بۆ كىراون بەوہە كە تىيدا پشوو بەدەن! لىرەدا ئەم بىننە دەگونجى مەبەست بىننى چاو
بى، دەشگونجى مەبەست بىننى عەقلى بى، چونكە ھاتنى شەوگار بە ھەردووکیان
ھەستى پىدەكرى.

٢- ﴿وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا﴾، پۆزگارېشمان بۆ كردوون بە پىبىنەر، (مُبْصِرٌ: اسْمُ فَاعِلٍ
أَبْصَرَ: أَي: رَأَى)، (أَبْصَرَ): واتە: پىبىنەر، لەبەر ئەوہى پۆشناى پۆزگار ھۆى بىننە،
بۆيە خوا ﷻ فەرمووہەتى پۆزگارمان بۆ كردوون، بە پىبىنەر، واتە: بە ھۆى پۆشناى
پۆزگارەوہ دەبىنن، كەواتە: ھەمزەى (أ)ى (أَبْصَرَ يُبْصِرُ مُبْصِرًا) واتە: كردننى بە بىنەر،
پۆزگارمان وا لىكردوہ، بىانكات بە بىنەر.

(۳) ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾، لهوهدا نيشانه زورن، بؤ كومه لئيك بپروا بيتن، كه خوا شهوگاری تاريك داهيتناوه، بشووی تيدا بدن و، رۆژگاریشی پرووناك داهيتناوه، تاكو كارو كاسيبي تيدا بكهن، نئجا چؤنيه تي جوولهی زهوی به دهوری خویداو، به دهوری خویدا، نئجا ماودی شهو رۆژان دوازهده ساعات به دوازهده ساعات، كورت و دريژيش دهكهن، به پئی كه شه كانی سال و، به پئی شوينه جوگرافياييه كانی گۆی زهوی، له سه رهوهی زهوی، له خوارهوهی زهوی، له نيوه راستی، له هه ره كه يان جوړكه، بيكومان نيشانه زورن بؤ نهوانه ی بپروا دئین، به لام هيه هه رچه نده نيشانه به لگانيش زور بئينی، كه چی هيچ سوودو به هرديان لي نابيين.

(۴) ﴿وَيَوْمَ يُفْخَعُ فِي الْأُصُورِ﴾، ئەو رۆژهش كه فوو به سووردا دهكری، (صور) واته: شه پيور، كه رهنا (بوقی).

(۵) ﴿فَفَرَجَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ﴾، هه ركهس له ناسمانه كان و زهوييدا هه به، دادده چله كئ و ده ترستی، ترس و له رز دايدده گری، (فرج) بريته له وه جووله كه وتن و ريكهاتن و داچله كين له شتيكي ترسناك.

(۶) ﴿إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ﴾، مه گهر ئەو كه سه ی خوا بيهوئی دانه چله كئ، ئەوه لهو رۆژهدا داناچله كئ و ناترستی.

(۷) ﴿وَكُلُّ أُنثَىٰ ذَخِيرٍ﴾، هه موو ئەو كه سانه ی كه له ناسمانه كان و زهوييدا هه ن، به ملكه چيی و زه بوونيی، دئین، واته: دئین بؤ لای ئەو شوينه ی خوی په روره دگار بؤيان دياریی دهكات.

(۸) ﴿وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُ جَآئِدَةً﴾، چيايه كانيش ده بينی، پئت وابه وه ستاون، بئ جووله ن.

(۹) ﴿وَهِيَ تَمُرٌّ مَرَّ السَّعَابِ﴾، له حالئكدا وهك رۆيشتنی هه ور ده رۆن، ليره دا مه به ست پئی جووله ی چيايه كانه، نئجا چونكه چيايه كان به ته نيا ناجوولئین، به لكو له كه ل زهوييدا، ده جوولئین، وهك چؤن هه ور له ناسمان ده جوولئ، لهوئی ده چئته نهوئی و لهوئی ده چئته

نهوئی، چیاپه کانش له گه ل زهوی ده جوولتین، نهو دس ناماژده به کی زور پوونه به سوورانهوهی زهوی به دهوری خویدا، به دهوری خویدا، که خیرایی سوورانهوهی زهوی به دهوری خویدا، شهست (٦٠) هیندهی خیرایی سوورانهوهیهی به دهوری خویدا، چونکه خیرایی سوورانهوهی زهوی به دهوری خویدا، له هه چرکه به کدا سی (٣٠) کیلومه تره، به لام خیرایی سوورانهوهی به دهوری خویدا، له هه خوله کی کدا سی (٣٠) کیلومه تره، که نه مهش نیعجازکی زانستییه، بویهش زانایانی پیشین، باش له م تابه ته حالیی نه بوون، که گو توویانه: مه بهست پی یه کی که له دیمه نه کانی قیامت! به لام نهوهی لی تی کداون، نهو رسته به: ﴿سَمِعَ اللَّهُ أَلْدَىٰ أَنْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ﴾! چونکه له کانی تی کداوند، چون ده گونجی بگو تری: ته ماشا بکن! چهن جوان دروستکراوه!! خوا دهفه رموی: چیاپه کان ده بینی، وا ده زانی وه ستاون، به لام وه ک رویشتنی هه ور، ده رۆن، نهوه دروستکراوی نهو خواپه به که هه موو شتیکی ریک دروست کردوه، واته: نهو چیاپانه له گه ل زهوی دا ده خولینه وه، وه ک جوولهی هه ور، به لام تیوه ههستی پی ناکهن.

١٠- ﴿سَمِعَ اللَّهُ أَلْدَىٰ أَنْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ﴾، نهوه دروستکراوی نهو خواپه به که هه موو شتیکی زور به ریک و پیکیی دروست کردوه.

١١- ﴿إِنَّهُ خَيْرٌ بِمَا تَعْلَمُونَ﴾، به راستیی نهو شاره زایه به وهی ده یکه ن.

١٢- ﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِّنْهَا﴾، هه که سیک چاکه بینن (که بریتیه له نیمان، تاعت، به ندایه تی بو خوا! نهوه چاکتر لهو چاکه یه هی تاوبه ق، پاداشتی هه به له رۆزی دواپیدا.

١٣- ﴿وَهُمْ مِّنْ فَرَجٍ يَوْمَئِذٍ مَّامُونٌ﴾، هه روه ها نهوان له داچله کین لهو رۆژه دا، دلنیاو هیمن و بیترسن، هه روه ها خوینراویشه ته وه: ﴿وَهُمْ مِّنْ فَرَجٍ يَوْمَئِذٍ مَّامُونٌ﴾، (فَرَج) ده بیته پال دراو (مُضَاف)، (يَوْمَئِذٍ) ده بیته پال وندراو (مُضَاف إِلَيْهِ)، له داچله کینی نهو رۆژه، دلنیاو بیترسن، به لام نه گه ر به ته نووین بخوینرته وه: ﴿وَهُمْ مِّنْ فَرَجٍ يَوْمَئِذٍ مَّامُونٌ﴾، له داچله کین لهو رۆژه دا، دلنیاو بیترسن.

نہمہ وہ کہ نہو نایہ تہی سووورہقی (فصلت) وایہ، کہ خوا دہ فہ رموی: ﴿ اَمَّنْ
يُلْقَى فِي النَّارِ خَيْرًا مِّنْ يَّاتِيْ اٰمَانًا يَوْمَ الْعِيَمَةِ اَعْمَلُوْا مَا شِئْتُمْ اِنَّهٗ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ
﴿۱۰﴾ واتہ: نایا نہو کہ سہی فری دہ دریتہ ناگرہوہ حالی باشترہ، یاخود نہو
کہ سہی کہ ہرؤزی قیامت بہ بی ترسی و، بہ ہیمنی و نارامی دیت؟!

(۱۴) - ﴿ وَمَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَكَتَبْنَا وَجُوْهُهُمْ فِي النَّارِ ﴾، ہر کہ سیک خراہہ بینت،
{بیروای، نیفاق، شریک، تاوان و خراہہ} نہوانہ دم و چاویان لہ پھوروو دہ دریتہ نیو
ناگرہوہ، (کب) بریتہ لہوہ پروالہقی شتیک رووی لہ زہوی بیت، بویہ من بہ لہ پھوروو
مانام کردوہ.

(۱۵) - ﴿ هَلْ تُحْزِنُوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴾ {بیان دہ گوتری:} نایا جگہ لہوہی کہ
دہ تانکرد، چ سزایہ کی دیکہ تان بدریتن؟

لہ بارہی کہ رہنا (الصور) دوہ، نہم دہ قہ دینین: {عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ،
قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «تَمَّا فَرَعَ اللهُ مِنَ خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، خَلَقَ الصُّورَ،
فَأَعْطَاهُ إِسْرَافِيْلَ، فَهُوَ وَضَعَهُ عَلَى فِيهِ شَاحِصٌ بَصْرُهُ إِلَى الْعَرْشِ يَنْتَظِرُ مَتَى يُؤْمَرُ»،
فُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! مَا الصُّورُ؟ قَالَ: «قُرْنٌ» قَالَ: وَكَيْفَ هُوَ؟ قَالَ: قُرْنٌ وَاللَّهِ
عَظِيمٌ وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ إِنَّ عَظْمَ دَاوَةَ فِيهِ لَعَرَضُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، فَيُلْفَخُ فِيهِ
ثَلَاثَ نَفَخَاتٍ: الْأُولَى: نَفَخَةُ الْقَرَعِ، وَالثَّانِيَةُ: نَفَخَةُ الصُّغِيِّ، وَالثَّالِثَةُ: نَفَخَةُ الْقِيَامِ لِرَبِّ
الْعَالَمِينَ»(۱)۔

واتہ: نہبوو ہورہرہدہ خوا لئی پازیبی، دہ لئ: پیغہ مہر ﷺ: فہ رموی: کاتیک
خوا لہ دروست کردنی تاسمانہ کان و زہوی بووہ، سووری دروست کردو دای بہ
ئیسرافیل، نہویش بہ دہمیوہ گرتوہو، بو عہرہش دہروانتی، چاوہریتہ، فہرمانی
پن بکری، (فووی پندا بکات)، منیش گوتم: نہی پیغہ مہری خوا! سوور چیبہ؟
فہرموی: فوچیکہ سویند بہ خوا زور مہزنہ، سویند بہو کہ سہی کہ منی بہ
ہق ناردوہ، یہ کہ بازنہی بہ نہندازدی پانایی تاسمانہ کان و زہویہ، سی جار

فووی پيدا ده کات، فووی یه کهم: فووی داچله کینه، فووی دووهم: فووی مردنه، فووی ستيهم: فووی زیندووبوننه وه وه له نسانه وه یه بو په روه ردگاری جیهانیان. هه لبه ته ته ئه م ده قه له رووی سه نه دیشه وه، تۆزیک مشت و مری له سه ره، به لام هه ر هینام، تنجا نه و ده لئ: سئ فوو، به لام وه که له ئابه ته کان ده رده که وئ، دوو فوویه:

﴿ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴾ (۶۷) وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿ ۶۸ ﴾ الزمر، هه روه ها که ده فه رموی: ﴿ يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّجِفَةُ ﴾ (۶) تَبِعُهَا الرَّادِفَةُ ﴿ ۷ ﴾ النازعات.

هه روه ها له چه ند شوئینکی دیکه ش، ناماژه به وه کراوه، که دوو جاران فوو به که په نادا ده کری، جاری یه کهم تاخیر زه مانی به دوادا دئ و، جاری دووه میس هه نسانه وه ی به دوادا دئ.

مهسه لهی یتنجه م و کو تایی:

راگه یاندنی خوا سوره تن لهسه ر زمانی یتنجه مبه ر سوره تن که فه رمانی یتکراوه: پهروه ردگاری کابه به رستی و، له ملکه چان بی و، قورئان بخونئی و رایبگه یهن، که ری پاست گرتنی هه ر که سیک، به سوودی خوئی و، خرابه شی به زبانی خوئی، نه و ته نیا ترساندن لهسه ره، پاشان خوا فه رمان به یتنجه مبه ر سوره تن دهکات که ستایشی خوا بکات و به مروقه کانیش رایبگه یهن، که به زوویی نیشانه کانیانان یتشان ددهات و، خواش بی ناگانیه لهوه ی دهیکهن:

خوا ده فه رموی: ﴿ إِنَّمَا أَمْرُهُ أَنْ أُعْبَدَ رَبُّكَ هَذَا الْبَلَدِ الَّذِي حَرَمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ وَأَمْرُهُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١١﴾ وَأَنْ أَتْلُوا الْقُرْآنَ فَمَنْ أَهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿١٢﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَاعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٣﴾ ۞

شیکردنهوهی ئەم سەن ئایەتە، له دە (١٠) بڕگەدا:

(١) - ﴿ إِنَّمَا أَمْرُهُ أَنْ أُعْبَدَ رَبُّكَ هَذَا الْبَلَدِ الَّذِي حَرَمَهَا ﴾ [بەلن:] من ته نیا بهوه فه رمانم یتکراوه، که پهروه ردگارو خاوهنی ئەم شارە (که مه بهست یتی شاری مه ککه یه) به رستم.

(٢) - ﴿ الَّذِي حَرَمَهَا ﴾، دیاره که ناوی نه هیتناوه، بو ریزو به رزکردنهوه و مه زکردنه: نه و خواهی ته و شارهی قه دهغه کردوه.

فه رمانم یتکراوه که هه ر نه و به رستم، به ندایه تیی بو نه و بکه م، (حرمها) واته: قه دهغه ی کردوه، سته می تیدا بکری، راوی تیدا بکری، دارو دره خت و گزو گیای تیدا بپردی، وه ک یتشهوا (طبری) له ته فسیره که یدا کوتوو یه تی^(١)

(۳) ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَكُمْ هَاهُنَا حَبَابٌ وَلَا نَمِلٌ﴾، ههروههها ههموو شتیک هی نهوه، هی خوایه.

(۴) ﴿وَأَمْرٌ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾، فهرمانیشم پیکراوه که له گهردنکه چان بم، لهوانه بم که نیسلامیان به بهرنامهی ژیان قبول کردوه، که نیسلام له خودی خوئی دا ملکه چیه بو خوا.

(۵) ﴿وَأَنْ أَتَلُوا الْقُرْآنَ﴾، ههروههها فهرامنم پیکراوه که قورئان بخوینم، یانی: په یامی خویان پیکراوه به نم، له میان قورئان خویندن دا.

(۶) ﴿فَمَنْ أَهْتَدَىٰ فَلِنَمَّا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ﴾، ههه که سیک پی راستی گرت، نهوه پی راستی گرتوه بو خوئی، واته: سوودی پی راستگرتنه که ی بو خوئی.

(۷) ﴿وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنذِرِينَ﴾، ههروههها ههه که سیک گومرپاوه، پی ونکرد، یاخود له پی ونبوو، تو بلن: من ته نیا له وریاکه ردهوانم، یانی: چاودیر نیم به سه رتانهوه، نه هیلیم، لابدهن، من ته نیا گه یاندنی په یامی خوام له سه رده

(۸) ﴿وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ﴾، ههروههها بلن: ستایش بو خوا، له بهر نهوهی شایستهی ههموو ستایشیکه، ههروههها له بهر چاکه و نیعمه ته کانی، به تایبهت ههردووک نیعمه ته ههه گه وره که ی، که قورئانهو، ناردنی پیغه مبهری خاتمه موحه ممد ﷺ.

(۹) ﴿سَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَاعْرِفُوهَا﴾، بلن: (خوا) به زوویی نیشانه کانی خوینان پیشان ده دات، (له ناسویه کان و له خوئانداو له زه ویداو) ده یانسان، یان مه به ست نهوه به: نهوه هه ره شانه ی لیتان ده کات هه ندیکیان دینه دی، ئنجا مردنی هه رکامیکتانه، یان به نسبت کافره کانی نهوه پوزگاروه، تیشکانتانه له جهنگه کاند، یان: دهردوبه لآو گرفتاریه کانن، یان: گرانی و قات و قریه.

که ده فه رموی: (سَیُرِیْکُمْ) وشه ی (س) نیشانه ی نهوه به: پیشان دانی نهوه نایه تانه نیزیکه، یانی: بهم نیزیکانه پیشان تان ده دات، هه له بهتو بو نیمه چهند سالیک زوره، به لام به نسبت خوی په روه ردگاروه، نهوه ماوانه ی نیمه پیمان

زۆرن، بۆ خوا سفرن، خوا بۆ خووی له دهرهوهی کات و شوینه، بۆ تیمهی دانیشتودانی زهوی، شه ورپۆژیک بیست و چوار سهعاته، سالتیک سیسه دو شهست و پینج (۳۶۵) رۆژ و شه وهو، پتوهری خوا بۆ کات زۆر جیوازه، وهک ده فهرمووی:

﴿وَسْتَغْلِبُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ﴾ (۱۷) ﴿الحج﴾

واته: ... رۆژیک له لای پهروهردگارت به نه ندازهی ههزار سآله لهوهی ئتوه ده یژمیرن، له شوینی دیکه ده فهرمووی:

﴿تَرَجُّحُ الْمَلَأِئِكَةِ وَالرُّوحِ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ﴾ (۱) ﴿المعارج﴾، واته: ... له رۆژیکدا که نه ندازه کهی په نجا ههزار سآله.

کهواته: که ده فهرمووی: ﴿سَرِيحُ رَبِّكَ بِنَبْوِهِمْ فَعَرْفُونَهَا﴾ (خوا) نیشانه کانیان پیشان ددهات، ده یناناسن، نهوه چه ند واتیه کی هه:

أ- یانی: نیشانه کانی خوا له خو تانداو له ناسۆیه کاند، له گهردووندا، تاکو زانست به رهو پینه وه بچی، نیشانه کانی خوا زیاتر ده بینن و، نیعمه ته کانی خوا زیاتر ده رک ده کهن.

ب- یاخود: ئەمه هه ره شه کردنه له بی پروایه کان، که له مهو دوا، نهو شانهی گآلتیهان پیده کهن و، په له یان لیده کهن، به زووی هه ندیکیان ده بینن، که مه بهست پتی تیشکانیانه له رپوهه رپووونه وه له جهنگه کاند، به تابهت له جهنگی به در دا - به نسهبت بی پروایانی نهوکاته وه -.

ج- یاخود مه بهست پتی مردنی ههر کامیکیان، که بیگومان پتیش قیامهتی گه وره، ههر کامیک له مروقه کان قیامهتی بچووکی خوئی ده بینن.

د- یان مه بهست هاتنی به لاوگرفتارییه تابهتیی و گشتیه کانه.

(۱۰) ﴿وَمَّا رَبُّكَ بِغَفِيلٍ مِّمَّا تَعْمَلُونَ﴾ (خوا) پهروهردگاریشت بیتاگا نیه، لهوهی ئتوه ده یکه ن، خو تپرواییشه ته وه: (عَمَّا يَعْمَلُونَ)، واته: لهوهی نه وان ده یکه ن.

خوا به لوتف و کەرەمی خووی زیاتر هیدایەتەمان بدات، که باشتەر له قورئان تیبگهین و، زیاتر پێیدا قوولبینهوه و پێوهی پابه‌ند بین، ههروه‌ها یارمه‌تییمان بدات به‌ر له‌وهی قیامه‌تی تابه‌تی خویمانمان به‌سه‌ر بێ، ناماده بین و خویمان پاک و چاک بکه‌ین، تا‌کو به‌سه‌ربه‌رزیی و به‌روو سووری بیچینه خزمه‌ت خوا تَعَالَى.

لێره‌شدا کۆتایی به‌ تەفسیری سوورەتی (النمل) دێنین.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

- ۱۶۹..... مه‌سه‌له گرنکه‌کان
- ۱۷۹..... ده‌رسی پینجه‌م
- ۱۸۱..... پیناسه‌ی نهم ده‌رسه
- ۱۸۲..... مانای ده‌قاو ده‌قی نایه‌ته‌کان
- ۱۸۳..... شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیك له وشه‌کان
- ۱۸۴..... مانای گشتیی نایه‌ته‌کان
- ۱۸۸..... مه‌سه‌له گرنکه‌کان
- ۱۹۵..... ده‌رسی شه‌شم
- ۱۹۷..... پیناسه‌ی نهم ده‌رسه
- ۱۹۸..... مانای وشه به‌وشه‌ی نایه‌ته‌کان
- ۱۹۹..... شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیك له وشه‌کان
- ۲۰۰..... مانای گشتیی نایه‌ته‌کان
- ۲۰۳..... مه‌سه‌له گرنکه‌کان
- ۲۱۵..... ده‌رسی حه‌وته‌م
- ۲۱۷..... پیناسه‌ی نهم ده‌رسه
- ۲۱۸..... مانای ده‌قاو ده‌قی نایه‌ته‌کان
- ۲۱۹..... شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیك له وشه‌کان
- ۲۲۱..... مانای گشتیی نایه‌ته‌کان
- ۲۲۵..... مه‌سه‌له گرنکه‌کان
- ۲۳۱..... ده‌رسی هه‌شته‌م
- ۲۳۳..... پیناسه‌ی نهم ده‌رسه
- ۲۳۴..... مانای ده‌قاو ده‌قی نایه‌ته‌کان
- ۲۳۵..... شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیك له وشه‌کان
- ۲۳۷..... مانای گشتیی نایه‌ته‌کان
- ۲۴۰..... مه‌سه‌له گرنکه‌کان

۲۴۹.....	دەرسى نۆپەم
۲۵۱.....	پىئاسەى ئەم دەرسە
۲۵۲.....	ماناى دەقا و دەقى ئايەتەكان
۲۵۴.....	شىكرىدنه وەى ھەندىك له وشەكان
۲۵۹.....	ماناى گشتىي ئايەتەكان
۳۶۹.....	مەسەلە گرنگەكان
۲۸۴.....	كارىگەرىي شىرك و كوفەر لەسەر تىكچوونى دەروونىي و جەستەيى مروؤف
۲۹۱.....	كورتە باسئك له بارەى شىعرو شاعىرانەوہ

البَقَرَانِ

۲۹۹.....	دەستپىك
۲۹۹.....	پىئاسەى سوورەتى (الْثَّمَل) و بابەتەكانى
۲۹۹.....	(۱)- ناوى ئەم سوورەتە:
۲۹۹.....	(۲)- شوئىنى دابەزىنى:
۳۰۰.....	(۳)- رىزبەندىي لە موصحەف و دابەزىندا:
۳۰۰.....	(۴)- ژمارەى ئايەتەكانى:
۳۰۱.....	(۵)- تىوەرۆكى:
۳۰۱.....	(۶)- تايبەتمەندىيەكانى:
۳۰۲.....	(۷)- دابەشكرىدنى بۆ چەند دەرسئك:
۳۰۷.....	دەرسى يەكەم
۳۰۹.....	پىئاسەى ئەم دەرسە
۳۰۹.....	ماناى دەقا و دەقى ئايەتەكان
۳۱۰.....	شىكرىدنه وەى ھەندىك له وشەكان
۳۱۱.....	ماناى گشتىي ئايەتەكان
۳۱۶.....	مەسەلە گرنگەكان

